DUMITRU POPESCU

[illegible]

[illegible]

DUMITRU POPESCU

PUMNUL ŞI PALMA

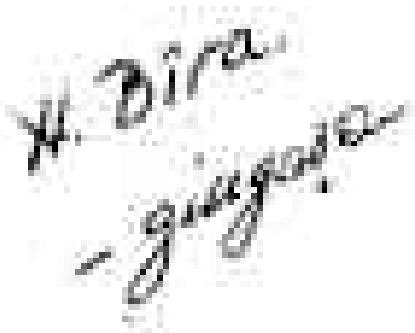

DUMITRU POPESCU

PUMNUL ȘI PALMA

ROMAN

Cartea întîi

O DIMINEAȚĂ ÎNȘELĂTOARE

EDITURA EMINESCU

București, 1980

Prolog

Melodia monotonă curgea fără întrerupere, cum ar curge o lamă de apă subțire pe pereți, din toate părțile, aluneeînd lucioasă și moale, fără să știi de unde se strecoară și unde se pierde. Interminabila simfonie funebră îți învăluia trupul, mintea, privirea, lacrimile, într-o peliculă sonoră persistentă și dureroasă, invizibilă ; strîngea totul ca o menghine, la început insesizabil, apoi tot mai apăsător, nemilos.

Oamenii stăteau nemișcați în picioare, de vreme îndelungată, fără să se miște, fără să se clatine, parcă înfipți în podea, sau neînsuflețiți, ca într-un muzeu de ceară. Capetele femeilor erau înfășurate în crep negru, iar cele ale bărbaților, descoperite, licăreau stins în culoarea albă, neagră sau galbenă a părului. În acest timp, alții se perindau prin fața catafalcului, născînd un freamăt înăbușit, ca foșnetul gîndacilor noaptea, pe podeaua goală. Defilau paltoane, haine de piele și de blană, scurte vătuite, cizme, bocanci, pantofi de lac, șoșoni, ghete de copii, iar deasupra acestui fluviu de obiecte, o infinită diversitate de chipuri omenești exprimînd curiozitate, mihnire, fior solemn, interes, îngîndurare, pioșenie și, din cînd în cînd, o autentică angoasă existențială.

Unii îl cunoscuseră deaproape, lucraseră sub comanda lui, îl ascultaseră vorbind, vorbindu-le, fuseseră întrebați de el, admonestați, felicitați, îl priviseră în ochi, fumaseră împreună cu el, băuseră, merseseră prin hale sau prin grajduri, pe șantiere, pe străzi demolate sau noi, prin școli și cămine culturale, îl auziseră glumind, tunînd și fulgerînd, cuvîntînd la ocazii festive sau trăgînd concluzii în ședințe. Unii fuseseră promovați de el în funcții de răspundere sau răsturnați din culcușurile lor calde, primiseră din mîna lui cheia apartamentului nou, sau se pomeniseră dați pe mîna justiției pentru ilegalități și abuzuri. Alții nu avuseseră ocazia unui contact direct, dar îi simțiseră prezența în viața orașului sau a comunei. Umbra lui se aplecase asupra instituției sau întreprinderii, numele lui fusese invocat în cele mai felurite împrejurări, în viața lor publică sau privată. Cunoscîndu-l îndeaproape, sau numai prin alții, direct sau din auzite, de la surse serioase sau din zvonuri, fiecare, într-un fel sau altul, îl îndrăgise sau îl detestase, îl aplaudase sau îl înjurase în gînd ori în cercul intim, îi elogiase personalitatea exagerînd-o, sau îl bîrfise descoperindu-i defecte reale sau imaginare și umflîndu-le pînă la neverosimil. Ființa, numele lui trecuseră prin viața tuturor lăsînd urme — amintiri, sentimente. Unii aveau motive de recunoștință, alții de reproș, unii doar opinii, mai mult sau mai puțin întemeiate, preconcepute sau bazate pe fapte, deduse din realități generale sau din întîmplări personale.

Acum, cînd intrau pe ușa îndoliată în monomul acela pestriț, dezlînat mișcîndu-se ca o omidă somnambulă, toți simțeau nevoia să-și elibereze cugetul de ceea ce li se părea a fi minor și superficial, incert și prea subiectiv. De acel ceva ce ține de nimicnicia și deșertăciunea omenească, de invidie, nedreptate și ingratitudine, de ușurința cu care omul își taxează semenii și dă sentințe asupra vieții lor. Intrînd în sală, în unda melodiei grave ce se pulveriza în surdină din toate părțile peste capetele lor, trecînd prin fața catafalcului îndoliat, îngropat în flori roșii ca sîngele, se înfiorau de un sentiment neobișnuit, un amestec

de respect, admirație, regret și neputință. Veniseră acolo să-și ia rămas bun, din priviri, de la ființa aceasta deosebită ce trăise printre ei, se zbuciumase, făcuse ceva pentru destinul comun — și acum se retrăgea pentru totdeauna în necunoscut. Un vultur cu aripi largi, desfăcute, un vultur rar și mare, căzuse răpus de fulger. Ieșeau din încăperea mortuară curățați pe dinăuntru de o parte din zgura vieții, de răutate și meschinărie, de indiferență sau pizmă, și se simțeau mai buni, mai înțelepți, mai înalți și mai limpezi, mai apți să-i înțeleagă și să-i iubească pe ceilalți oameni. Erau spălați de apa rece și curată a morții care purifică memoria celui dispărut și primește sufletul celor rămași.

Pentru prima dată aflat în această poziție nefirească — întins pe spate, în public, în cea mai solemnă împrejurare din viața lui —, Manole Suru își dormea nepăsător somnul de veci. Era închis și pecetluit, un recipient ermetic ascunzînd cîteva suluri de pergament, aruncat în valurile timpului. Chipul său părea să tăinuiască ceva extrem de important, pe care nu mai putuse sau nu mai vroise să-l împărtășească — poate ceva descoperit cu puțin înainte de moarte, aflat după ce toate punțile fuseseră arse și el începuse să plutească în neființă. Tot ce trăise se șterse de pe figura lui. Semnele vieții sale atît de dense, de vulcanice, de agitate dispăruseră și nu mai rămăsese decît acest aer misterios, important, din care se putea deduce că restul nu avea nici o însemnătate în raport cu marea revelație finală, cu secretul în posesia căruia intrase în ultima clipă — și parcă suferea încruntat că tocmai acest lucru de seamă, esențial, mai valoros decît tot ce dobîndise de-a lungul întregii existențe, nu putuse să împărtășească, să ofere celorlalți.

Alături de catafalc se afla fotografia îndoliată a lui Manole Suru, așa cum arătase în plină putere și maturitate. Cele două portrete — din fotografie și din sicriu — păreau că se confruntă, scrutîndu-se și reproșîndu-și, într-un limbaj mut, ceva, numai de ele înțeles. Din fotografie priveau doi ochi negri,

scăpărători, afundați în orbite adînci cu arcade proeminente, marcate de sprîncene groase și lungi ca niște lipitori. Fruntea pătrată era încadrată de un păr des, bogat, cenușiu ca blana de lup. Nasul bine proporționat, subțire și lung, avea nările dilatate, gata să freamăte la primul pinten, ca ale unui armăsar de rasă. Gura, cu buze subțiri, frumos arcuite, se desena într-o expresie de tăioasă, abia ascunsă ironie. Bărbia energică, puțin pătrată, și obrazul smead, fără pic de grăsime, completau, în fotografia îndoliată, un chip original, cu o personalitate distinctă, plină de farmec — și cu un pronunțat, foarte surprinzător aer de grec. Acest portret privea cu maliție capul mortului afundat în perna albă de satin. Boala, „îndelungată și grea", cum specifica necrologul, topise și uscase chipul lui Manole Suru, așa cum topește și usucă soarele peștii aruncați de valuri pe plaja mării. Se micșorase, se împuținase, devenise parcă infantil. Doar arcadele mari, proeminente și sprîncenele stufoase, rămase negre, mai aminteau de expresia energică a bărbatului din fotografie. Gura părea o tăietură în obrazul înălbit, iar ochii două gropi adînci acoperite de pleoape aproape transparente, ca pînza de păianjen. Părul încă bogat, des, era acum alb ca și fruntea — odinioară măslinie — cu pielița uimitor de subțire. Care din cele două chipuri aparținea cu adevărat lui Manole Suru ? Unde era omul și unde caricatura lui ? Un sarcasm crud și dureros, desigur involuntar, exista în această apropiere ; ceva lugubru se degaja din metamorfoza desfiguratoare, parcă teatrală, a frumosului portret ce nu mai avea să-și regăsească niciodată identitatea.

La un moment dat, curgerea oamenilor s-a oprit și, pe nesimțite, sala s-a umplut. Înspăimîntați să nu se apropie prea mult de catafalc, cei prezenți presau cu îndîrjire asupra ziduri-lor. Anumite mișcări prevesteau clipa începerii cuvîntărilor, după care sicriul se ridică și cortegiul pornește spre cimitir. Atunci a avut loc faptul care a cutremurat această ceremonie funerară, umplînd sala de rumoare înăbușită, de șoapte spuse precipitat în urechea vecinului, dînd apoi naștere atîtor co-

mentarii în oraș. Cu pași rari, nu se știe din ce colț al încăperii, s-a desprins un om, în tăcerea uimită a asistenței, și s-a îndreptat spre mort. Era un bărbat înalt și slab, puțin adus de spate, îmbrăcat în haine negre de bună calitate, ușor demodate, cu o ținută distinsă și gesturi elegante. Obrazul său, încremenit ca o mască, exprima o tristețe înspăimîntătoare. S-a apropiat de sicriu, și-a pus mîinile pe marginea lui, parcă sprijinindu-se, doborît de o mult prea grea povară, apoi s-a aplecat adînc și a sărutat îndelung obrajii mortului. S-a ridicat, și-a dus mîna la frunte, parcă încercînd să-și stăpînească amețeala sau furtuna gîndurilor, și, dintr-o dată, a izbucnit în plîns. Un fior profund i-a scuturat trupul, zgîlțîindu-i pieptul spasmodic, iar lacrimile i-au bufnit în ochi ca un val furios, orbindu-l. Cu mîna tremurîndă și-a scos batista albă, și-a tamponat obrajii uzi, s-a întors și a plecat.

S-a făcut o pauză lungă. Nici maeștrii de ceremonie nu îndrăzneau s-o întrerupă, dînd oamenilor răgaz să-și epuizeze surpriza și emoția în scurte comentarii cu glas coborît, aproape răgușit de încordarea de a nu fi auzit. Omul acela înalt și distins, ce avusese o ieșire atît de neașteptată, era Vladimir Cernea, un personaj foarte popular în urbe și în județ. Toată lumea știa că el fusese îndepărtat din postul important pe care îl deținuse în ierarhia județului de Manole Suru. Se creaseră tot felul de legende în legătură cu această lovitură, considerată de unii profund nedreaptă, un fel de abuz brutal al lui Suru. Se zvonise că ar fi fost vorba de un fel de „vendetta", o răzbunare tîrzie a lui Suru pentru o umilință mare provocată de Vladimir Cernea de mult, în tinerețea lor, pe vremea cînd erau prieteni, un fel de frați de cruce. Unii spuneau că o ură și o dușmănie de moarte dominau de mult raporturile celor doi, că ei se pîndiseră și se urmăriseră unul pe altul cu ferocitate, pentru a se distruge. Cînd Cernea fusese înlăturat, mulți își arătaseră compasiunea, pentru că el se bucura de o mare prețuire și chiar afecțiune, mai ales în rîndul intelectualilor. I se spunea „leul rănit" și cei cu mai multă fantezie îl vedea în postura tragică a nobilului

animal lingîndu-şi rănile în singurătate, clamîndu-şi moartea pe care nici nu o putea evita, nici grăbi. Cu atît mai puternică a fost impresia produsă de căderea prematură, atît de drastică, a învingătorului, a bărbatului tare, dur ca un diamant. Unii comentatori au văzut în moartea lui năprasnică semnul unei justiţii imanente, al acelei forţe oculte ce restabileşte echilibrul în lume, în natură şi societate. Moartea lui Suru le apărea ca o continuare a „vendettei" dincolo de viaţă, ca ultimul act al jocului în care cuvîntul hotărîtor îl are destinul. Se presupunea că decesul lui Suru a dat satisfacţie nedreptăţitului, înfăţişîndu-i-se ca o recunoaştere supremă a dreptăţii lui. Iată de ce gestul lui provocase celor de faţă atîta surpriză. Nu numai că neaşteptata sa comportare răsturnase toate presupunerile, legendele ţesute de-a lungul anilor, dar le dăduse tuturor senzaţia tulburătoare că asistă la o mare scenă shakespeareană, la epilogul unei drame romantice depăşind prin semnificaţia sa tot ce se petrecuse vreodată în acest oraş. Gestul, în realitate simplu, uman şi nobil al lui Vladimir Cernea, îi emoţionase pe unii pînă la lacrimi, mai mult chiar decît însăşi atmosfera funebră. Acest ultim sărut, acel plînş scurt, rupt din adîncul fiinţei, se vedea că pecetluiau o iubire stranie şi misterioasă care supravieţuise cataclismului, rivalităţii necruţătoare, dureroasei silnicii. Parcă doi cavaleri medievali ce-şi jură moarte, spălîndu-şi mereu spada unul în sîngele celuilalt, sau doi eroi antici mînaţi de destinul orb spre un oribil fratricid, se regăsesc în nefiinţă unul în braţele celuilalt şi păşesc pragul Stixului înfrăţiţi pentru totdeauna. Doi vechi rivali veneţieni, căpeteniile capuleţilor şi montaguilor, îşi întind mîinile peste cadavrele victimelor nevinovate, peste propriile lor cadavre, şi îşi ispăşesc ura într-o iubire eternă, rătăcită în ceţurile abisului. Lucrurile se încurcaseră astfel încît nimeni n-ar mai fi putut spune că ştie ce a fost între cei doi bărbaţi, ce taină a ascuns prietenia şi ura lor căci, aşa cum arătase întîmplarea din acea zi, duşmănia nu stinsese ci aţîţase şi mai mult vîlvătaia marelui sentiment ce-i lega.

Un şir de vorbitori au evocat viaţa şi meritele dispărutului, subliniind valoarea de exemplu a muncii şi devotamentului său. După ce se terminară toate aceste panegirice cam formale şi reci, cuprinzînd prea multe idei generale, locuri comune, aprecieri valabile pentru toţi oamenii de felul celui care fusese Manole Suru, sicriul fu luat pe umeri şi toată lumea ieşi în stradă. Se înşiruiră într-o ordine dinainte stabilită punîndu-se în mişcare în spatele maşinii deschise, cu platforma mascată de mătase neagră.

Ningea. Era o zi rece de început de februarie şi fulgi grei şi rari cădeau ca nişte fluturi morţi, imaculaţi. Părul oamenilor se acoperea de o horbotă transparentă ce se destrăma şi se refăcea fără încetare, iar umerii lor păreau că duc epoleţi de argint anume puşi pentru această ocazie. Zăpada dădea cortegiului un aer de gală stranie, ducîndu-te cu gîndul la procesiunile antice, la înhumarea pelerinilor sau a cruciaţilor. După ce a străbătut oraşul pe artera principală, carul mortuar a intrat în cimitirul vast, îngrijit şi împodobit ca o adevărată grădină publică. Această preocupare edilitară, de-a dreptul exagerată, pentru înfăţişarea cimitirelor, este adeseori lăudată ca o dovadă de civilizaţie. Dar care este efectul psihologic asupra oamenilor ce iau parte la cutremurătorul act al scufundării semenilor în pămînt, pentru totdeauna ? Rămîne tot mai puţin loc pentru durerea de a-ţi acoperi fraţii, părinţii, prietenii cu bulgări, de a-i amesteca cu ţărîna. Mişcîndu-se printre grilajuri de fier forjat, frumos vopsite în bronz argintiu, printre ronduri de flori mereu proaspete, printre pietre de marmură şlefuite cu meşteşug, printre cavouri boltite cu cărămidă, cine mai simte vîntul rece al morţii pătrunzîndu-i în oase ? Înmormîntarea devine un fel de plimbare la şosea, o ieşire la aer, la iarbă verde, la camping, o frumoasă serbare duminicală. Doar la ţară, păşind prin iarba grasă, foşnitoare, bătătorind cu picioarele pămîntul negru, afînat de zăpezi şi de ploi, oamenii simt măreţia reîntoarcerii în ţărînă, trăiesc cu toate simţurile contopirea fiinţei umane cu natura nesfîrşită şi primitoare.

Mulți din cei ce întovărășiseră carul mortuar se împrăștiaseră prin cimitir. În jurul gropii stăteau membrii familiei și oficialitățile. Vladimir Cernea asculta plînsul nestăpînit, de copil, al femeilor — un plins cu sughițuri și strigăte cu o sonoritate străină, animalică —, și cuvintele de îmbărbătare, circumstanțiale, rostite de reprezentanții autorităților locale, obișnuiți să-și asume acest rol dintr-o naivă convingere că nimic nu poate alina mai mult durerea unei pierderi ireparabile decît sfatul calm, ponderat și compasiunea reținută a marilor grade ierarhice. Deodată tresări, ca izbit de un ciocan. Peste sicriu se aruncau bolovani de pămînt înghețat, și bubuiturile răsunau ca un tunet subteran, sau ca înăbușite lovituri de tobă cu care cineva, acolo, în adînc, trezindu-se din amorțire, îl primea pe Manole Suru. Plînsul femeilor a izbucnit mai violent și mai sălbatic, ca și cînd ele ar fi înțeles că cineva îl lua acum în primire definitiv pe omul lor iubit, iar lopețile mișcîndu-se repede au acoperit sicriul imediat, nemaiauzindu-se decît sunetul moale al pămîntului lovit de pămînt. Restul operațiunilor s-a desfășurat rapid și în curînd oamenii s-au împrăștiat. Locul s-a golit și, pe placa de marmură neagră pe care scria cu litere aurite

„Manole Suru"
1920—1975,

au început să cadă sîrguincios fulgi albi, mari, de nea.

Vladimir Cernea stătea rezemat de stîlpul de beton al unui grilaj de mormînt și privea lespedea cu urmele încă proaspete ale mîinilor ce o purtaseră. Zăpada îi pudra părul alb, mătăsos și lung, iar cîte o pală de vînt îl făcea să fluture încet, ca o batistă. Fața lui încă frumoasă, cu ochi inteligenți și calzi, cu fruntea netedă, înaltă, cu gura uimitor de cărnoasă și proaspătă, lăsată însă la colțuri ca și cînd ar fi fost în fiecare clipă gata să plîngă, sau ar fi înghițit mereu o doză mare de

otravă, fața aceasta, parcă subțiată de boală, părea să fie a unui bătrîn adolescent. Îți venea să crezi că ceva rămăsese nespus de tînăr în acest om, iar altceva murise de mult, lăsînd să se vadă numai regretul pierderii, nu și pierderea însăși. Privea mormîntul abia acoperit și în mintea lui galopau fragmente de viață, de timp lipsite de orice legătură între ele, ca într-un film mut, rupt, aproape șters. Un plîns sfios și liniștit, ca o ploaie mîngîietoare de primăvară, îi atrase luarea aminte și atunci văzu că nu rămăsese singur și că la cîțiva pași de el, aproape îmbrățișînd un copac bătrîn, scorojit, pe care își lipea obrazul ca de pieptul unui om, se afla fiica cea mică a lui Manole Suru, Nana. O ținuse în brațe cînd era de o șchioapă, răsfățînd-o împreună cu mereu schimbătorul, imprevizibilul ei tată. Cu ea se desfătase seri de-a rîndul în jocuri copilărești ce-l înviorau și-l întinereau, cu ea discutase aprins, de atîtea ori, idealul noii generații. Era fetița pe care, de atîtea ori, și-o dorise să fie fiica lui. Plîngea acum sfîșiată, cu fruntea sprijinită de copac, singură lîngă mormîntul tatălui, singură cu groapa lui proaspătă, cu amintirea lui vie, insuportabilă, ea, ultimul copil al lui Manole Suru pe care-l iubise cu toată ființa ei generoasă, cu toate visele ei de adolescent inteligent și devotat. „O, de ce, de ce, tăticule ? — murmura ea —, erai puternic... erai așa de puternic... !“ Poate ar fi rămas uitată acolo, sub ninsoare, rezemată de copac, cufundată în durerea ei mistuitoare, dacă n-ar fi auzit alături oftatul ca un șuierat al plămînilor gata să se sufoce, pe care Vladimir Cernea nu și-l mai putuse stăpîni. Al doilea val de slăbiciune îl cuprinsese la vederea acestei suferințe chinuitoare, atît de sinceră și totală, mai sfîșietoare decît pieirea însăși a celui îngropat. Fata întoarse capul și îi văzu obrazul frumos și palid, ofilit, ud de lacrimi, părul lung și alb răvășit și, impresionată, uitîndu-și pentru o clipă propriul chin, se îndreptă spre el cu mîna întinsă, parcă pentru a-l sprijini, sau pentru a-i cere ceva. „Vlad, tu erai ? O, dragul meu, o, Vlad !“ — murmură ea apropiindu-se de omul nins, nemișcat

ca o stană de piatră. El o primi la pieptul lui, strîngînd-o duios, și își culcă obrazul pe părul ei ud, moale, mirosind a zăpadă și a flori abia desfăcute. „O, Vlad, s-a terminat. Parcă n-a fost niciodată, parcă toți am visat", suspina fata rar, sprijinindu-și brațele lipsite de vlagă pe umerii lui înalți. Cernea îi mîngîie părul, obrazul, îi scutură zăpada de pe umeri, de pe revere, îi potrivi șalul la gît — așa cum de atîtea ori făcuse pe vremea cînd era copilă, —, apoi, petrecîndu-și brațul după umărul ei și strîngînd-o tandru, protector, o trase binișor de lîngă mormînt și porni cu ea prin zăpadă. Cele două siluete — una înaltă, distinsă și ușor adusă de spate, cealaltă subțire, fragilă ca un tuș japonez —, parcă sprijinindu-se reciproc într-o mare slăbiciune și într-un mare efort, se pierdură printre cruci și pietre, printre arbori și garduri de fier, pe aleele cimitirului, pînă nu se mai văzură.

Sub zăpada ce se înteța, tăcută în indiferența ei minerală rămăsese lespedea neagră de marmură ce avea să fie îngropată de fulgi, de frunze veștede, de timp, de uitare.

Cartea întîi

O DIMINEAŢĂ ÎNŞELĂTOARE

Capitolul I

În toamna anului 1952 Vladimir Cernea își retrăia studenția. Desigur, la 37 de ani nu mai încerca nimic din emoțiile, nerăbdarea și febra cunoscute atunci cînd părăsise orășelul melancolic de margine de țară și urcase scările universității bucureștene. Era plin acum mai mult de ceea ce se consumase în viața lui decît de așteptarea a ceea ce urma să se întîmple, încărcat mai mult de cenușa trecutului decît de ispita viitorului. În locul agitației febrile de altădată, a acelei stări plăcute de surescitare, asemănătoare sentimentului primei iubiri, acum era stăpînit de energia și dinamismul unei mori învățate să se învîrtească și să macine, duduind din toate mădularele și pufăind fără încetare, mestecînd în măsele șuvoaie de grăunțe, fără să o mai intereseze prospețimea lor de aur nou, schimbarea vremilor și a oamenilor.

De la cabinetul de partid al Capitalei, unde ocupase funcția de director adjunct, Cernea fusese trimis să urmeze cursurile școlii politice superioare de cadre. Era, de fapt, o misiune asemănătoare celor îndeplinite pînă atunci, o muncă la fel ca oricare alta. Diferența consta în aceea că timp de patru ani de zile avea să trăiască numai în școală, să învețe, să doarmă, să mănînce acolo, exceptînd, desigur, vacanțele, dar nici

acelea în întregime, pentru că cel puțin o lună trebuia să facă practică de teren într-un raion oarecare. Văzută în acest context, situația lui Vladimir Cernea era mai puțin complicată decît a majorității noilor săi colegi, deoarece el era burlac. Privea cu înțelegere și compasiune frămîntarea unora din activiștii trimiși la școală, preocupați nu numai de perspectiva unei claustrări atît de lungi, într-o îndeletnicire dificilă, la o vîrstă nepotrivită, ci mai ales de încurcăturile familiale generate de aceasta, de nemulțumirile soțiilor, de problema copiilor, de alte și alte greutăți lăsate acasă. Părinții lui Cernea trăiau în provincie, unde își duceau bătrînețea în tihnă, cu resemnare și demnitate. Fără îndoială că, intrînd în această școală pentru o atît de lungă perioadă de timp, ca pe vremuri copiii într-un internat pedagogic, sau tinerii într-o cazarmă, avea din cînd în cînd impresia că e obiectul unei frustrări, că între existența lui și restul lumii s-au rupt unele punți, s-au tăiat niște legături. Dar în această aventură nu se angaja decît pe sine, conștiința nu-i era încărcată fiindcă nu perturba viața nimănui. Din acest punct de vedere, pentru prima oară, poate, se bucura de privilegiul burlăciei. Căci, altfel, se săturase de această stare socială, destul de nefirească la vîrsta lui și, pe deasupra, destul de prost văzută pe vremea aceea la un activist.

Studenții vechi îi examinau cu bunăvoință și înțelegere pe noii veniți. Se cunoșteau între ei, își aruncau peste capete, în șuvoiul format pe culoare, după ore, expresii familiare, continuînd o discuție de anul trecut parcă abia atunci întreruptă. În mișcările lor rapide se deslușea siguranță și precizie, în timp ce noii veniți șovăiau, neștiind bine încotro s-o ia, ce să facă, bîjbîind, pierzînd timp în tot ce întreprindeau, deplasîndu-se de colo-colo buimăciți, ca și cînd abia atunci ar fi fost sculați din somn. Cei vechi arătau în general veseli, bine dispuși, parcă toate le mergeau din plin, fiind vizibil conștienți de condiția lor privilegiată, de oameni aleși, cu perspective.

În pauze ieşeau în curte şi jucau volei sau bîza, gălăgioşi şi neastîmpăraţi ca nişte băieţandri. Se petrecuse cu ei ceva ca un proces de întinerire. Această convieţuire în atmosfera şcolii îi readusese la vîrste uitate, poate chiar netrăite, ceea ce demonstra că oamenii poartă mereu tinereţea în ei, dar cu trecerea timpului viaţa devine atît de sobră, hărţuitoare şi aspră, încît nu-i mai oferă acesteia posibilitatea să iasă la iveală. Ei scăpaseră pentru un timp din cercul de fier al existenţei de subordonaţi sau subordonatori, de soţi şi părinţi, cu griji şi răspunderi concrete, presante, resimţite şi noaptea în somnul agitat, sau în lungi ceasuri de insomnie. Acestea rămăseseră undeva, în urmă. Acum nu mai aveau decît grija şcolarului. Capul li se umplea de noţiuni şi teorii fără nici o legătură cu viaţa practică imediată, iar restul, casa, masa, nu-i interesa, venea de-a gata în schema unui program ordonat, sistematic, a unei existenţe simplificate la maxim. Cei-lalţi, cei noi, duceau încă după ei trena îngrijorărilor devenite fixaţii, cu sentimentul că problemele nesoluţionate nu numai că nu s-au desprins de ei, eliberîndu-i, dar s-au încîlcit prin lipsa lor, putînd naşte efecte imprevizibile, complicîndu-le şi mai mult viaţa. În ei nu se petrecuse destinderea, nu avusese cînd să se aşeze uitarea. Dimpotrivă, peste cîrligele ce-i ţineau încă agăţaţi de trecut se suprapunea senzaţia de necunoscut, complexul faţă de lumea nouă, forfotitoare, teama că nu se vor putea adapta, că vor eşua, înşelînd aşteptările, încrederea şi speranţele puse în ei, ratînd ruşinos.

Printre colegii lui Cernea erau mulţi bărbaţi „trecuţi", îmbătrîniţi prematur, costelivi, şterşi, cu obrazul ridat, purtînd semnele unei vieţi de uzură, ale nopţilor dormite pe unde se nimerea, ca vai de lume, ale meselor frugale, mereu reci, luate prin trenuri, prin gazuri, pe cîte un colţ de masă la Consiliul popular sătesc. Erau şi cîteva femei tinere ca vîrstă, dar de asemenea fără prospeţimea anilor lor, obosite timpuriu, îmbrăcate sărăcăcios, de obicei purtînd mereu aceeaşi fustă, schimbînd doar două-trei bluze sau flanele, în general, nemăritate.

Văzuse însă şi cîteva figuri deosebite, dar încă nu ştia dacă erau studente sau făceau parte din corpul profesoral — fiinţe îngrijite, feminine, îmbrăcate cu gust.

Se apropiase de el, dintre noii colegi, cu dorinţa de a comunica, şi cu un fel de complicitate în observarea acestor aspecte diverse, un flăcău înalt, bine făcut, cu pielita obrajilor roşie plesnind de sănătate. Vorbea cu un accent unguresc pronunţat, dar acesta dădea spuselor lui o notă de umor involuntar, şi parcă o înţelepciune, un tîlc secret al cuvintelor. Dealtfel tînărul chiar avea haz, privea lucrurile în general cu un ochi sarcastic, sesizînd uşor ridicolul şi comentîndu-l reţinut, cu măsură, dar prin aceasta şi mai caustic. Îl chema Mihai Kömövoşi şi, spunîndu-şi numele, glumea singur pe socoteala lui — asta însemna Mihai Viteazul pe ungureşte, zicea el. Pentru moment vădea predilecţie spre observarea părţii feminine. Descoperise o obeză blondă, foarte vioaie şi, după primele semne, inteligentă, părînd însă complet inconştientă de urîţenia ei cu totul ieşită din comun. Comunicativă, vorbăreaţă, degajată, contracta repede cunoştinţe noi printre studenţi şi, după privirile ei vioaie, jucăuşe, după zîmbetul ei lipsit de graţie, dar totuşi deschis şi omenos, se vedea că are o inimă bună. Se vîra în sufletul omului cu tot felul de poveşti, cu întrebări iscoditoare, cu opinii personale, provoca intimitate, oferindu-şi-o ea prima, şi în general părea că iubeşte pe toată lumea. Din cînd în cînd însă, mai ales cînd gesturile de respingere erau prea vădite sau grosolane, devenea muşcătoare, lăsînd să se priceapă că ştie să-şi arate colţii, că nu e dezarmată în faţa ostilităţii sau batjocorii. Între ea şi tînărul maghiar se crease din primele zile un raport ciudat — de prietenie vrăjmaşă, dacă se poate spune astfel. El o sfichiuia din cînd în cînd cu cîte o vorbă usturătoare, mai ales cînd ea începea să-şi dea aere, să arate „ce ştie". Îi răspundea însă la fel, fără cel mai mic complex, nelăsîndu-se niciodată datoare. O chema Catiţa Gurău şi era de pe undeva

din Moldova, fiica unor activiști din ilegalitate. Dar Mihai îi zicea Sarița, schimonosind, ca să semene, numele Saritei Montiel. Tocmai rula atunci la București, făcînd vîlvă, un film cu frumoasa cîntărcață spaniolă, într-un rol melodramatic, bine ales pentru a-i pune în valoare farmecele. Mihai văzuse filmul și se cam îndrăgostise de actriță, dar nu în așa măsură încît să nu-i folosească numele pentru a o persifla pe Catița. Dar nu față de ea. Asta își permitea numai între bărbați și într-un mod care pe unii îi deruta. „Întrebați-o pe tovarășa Sarița Montiel, le spunea el cu o mină foarte serioasă. Dar fiți prudent. S-au mai îndrăgostit cîțiva de ea." Totuși o aprecia în felul lui și uneori o asculta cu plăcere depănîndu-și bogatul repertoriu de întîmplări trăite sau aflate.

Pe Cernea îl mai cultiva, într-o manieră camaraderească, cu un spirit un pic ascendent-ocrotitor, datorat probabil caracterului lui întreprid, conștiinței bogatei lui experiențe de om descurcăreț, un anume Cojocaru, Valeriu Cojocaru, originar de pe la Brăila, unde activase în mișcarea de tineret, după care ajunsese secretar de redacție la o publicație departamentală importantă, cu veche tradiție muncitorească, din București. Avea o voce groasă, puțin hîrîitoare, parcă ar fi croncănit, ca o cioară, cînd vorbea — dealtfel primul lucru cu adevărat remarcabil la acest om înalt, blond, zvelt. Ochii spălăciți, de obicei imobili, aruncau din cînd în cînd sclipiri viclene, filtrînd printre genele strînse șmecherește priviri experte, cîntărind parcă tot ce întîlneau în cale cu scopul de a vedea în ce măsură e abordabil și-i poate fi de folos. Altfel, foarte deschis. Îi povestise lui Cernea că e căsătorit și are doi copii, două „bomboane" la care ținea nespus — singura lui bucurie adevărată în viață. Despre nevastă-sa spusese lucruri ciudate și în doi peri — că e o fată bună, dar cam bolnavă, glandular probabil pentru că se cam încurca cu vecinii pe unde se mutau. Cernea rămăsese perplex de ușurința și nepăsarea cu care Cojocaru atacase și trecuse peste acest subiect.

Din cele spuse de Cojocaru, se părea că ei îi plăceau mult bruneții, pentru că în cele două cazuri mai serioase, demne de luat în seamă, cînd de fapt îl și părăsise pentru scurtă durată, aleșii fuseseră țigani. Cojocaru pretindea că acum se vindecase binișor de boala ei, și căsnicia începea să se așeze temeinic. Locuind în București, de simbăta de la prînz și pînă luni dimineața, își petrecea timpul în sînul familiei. Avea relații largi în Capitală, prin ministere, prin instituții centrale de tot felul. Partea cea mai frumoasă a profesiei de secretar de redacție — îi relata el lui Cernea — era tocmai acest contact multilateral, ca și posibilitatea de a fi prezent pe la diferitele conferințe de presă, organizate în perioada aceea de conducerile unor organe centrale de stat. Din acest punct de vedere el își manifesta preferința pentru Ministerul Învățămîntului — unde aproape întotdeauna se oferea ceai și pîine cu marmeladă — și cu deosebire pentru Camera de comerț. La Camera de comerț se aduna crema reporterilor economici din București — desigur, întîlnirile erau mai rare aici, nu săptămînale ca la Ministerul Învățămîntului, dar te satisfăceau cu vîrf și îndesat. Într-o după-amiază, terminaseră cursurile și seminariile, Cernea se pomeni luat pe sus de Valeriu Cojocaru, radios, cu niște ochi mijiți, parșivi, încărcați de toate promisiunile, și dus aproape pe sus, prin oraș — fără să-i împărtășească destinația decît în ultimul moment —, la sala conferințelor de presă ale Camerei de comerț. Cernea ar fi vrut să se supere pentru această violentare a voinței sale, dar nu reuși decît să se amuze ; ar fi fost dealtfel și inutil să te superi pe Valeriu Cojocaru, în primul rînd pentru că stilul lui camaraderesc, deschis și sincer te dezarma, iar în al doilea rînd pentru că, era clar, omul acesta nu știa ce e aceea supărare. Dacă nici măcar ciudata boală a soției sale nu reușise să-i facă inimă rea ! Probabil că dacă te-ai fi supărat pe el ar fi rîs, amuzat, bătîndu-te pe umăr afectuos, ca de o glumă bună. „Hai că ești tare, tovule" — căci așa le spunea el celor mai apropiați, în această categorie intrînd de fapt, pînă la urmă, toate relațiile

sale. Cernea intră în clădirea respectivă stînjenit de tot, chiar ruşinat, parcă ar fi fost un răufăcător, dar Valeriu Cojocaru îl luă familiar de braţ şi îl conduse prin încăperi, salutînd în dreapta şi în stînga, parcă s-ar fi aflat în casa rudei sale celei mai intime. Ajunseră într-o sală de mărime mijlocie, ticsită de lume, îmbîcsită de fum, mirosind înţepător a bere proaspătă. Aproape fiecare ţinea în mînă o farfurioară cu tartine şi sandviciuri, iar bărbaţii agitau din cînd în cînd cîte o sticlă de bere şi o duceau la gură, sorbind cu poftă cîte o înghiţitură zdravănă care le umfla pentru un timp gura cu spumă, pînă la refuz, şi le umpleau ochii de lacrimi. Cernea fu prezentat cîtorva grupuri, după care Cojocaru îi vîrî în mînă o sticlă de bere şi se aşeză în faţa lui cu un platou plin de tartine cu unt şi cu icre de Manciuria. La cererea lui Cernea, Cojocaru acceptă, cu destulă greutate însă, să se retragă într-un colţ ; el nu se simţea acolo la largul lui, dar, mă rog, nu putea să nu-i facă hatîrul unui prieten atît de stupid de timid. Totuşi, din cînd în cînd, îl lăsa singur şi se băga în cîte un grup, bătîndu-se pe umeri şi îmbrăţişîndu-se cu cine se nimerea sau repezindu-se şi aducînd o farfurie cu crenvurşti calzi, luaţi din mîna chelnerului ce tocmai intra pe uşă. Cojocaru observă că Cernea privea cu insistenţă spre o frumoasă brunetă înfulecînd, lîngă masa cu platouri, cu o expresie de adevărată beatitudine, tot ce-i cădea în mînă, fără alegere, şi fără să se oprească nici chiar atunci cînd cineva i se adresa, aşteptînd nerăbdător răspunsul. Rochia neagră, simplă, îi punea în evidenţă trupul de o armonie tulburătoare, abia o idee îngroşat, plămădit parcă după canoanele estetice ale grecilor antici. „E un fel de Venus din Milo, nu ? spuse Valeriu Cojocaru, urmărindu-i privirile şi ghicindu-i gîndurile. Dar nu-i vezi bine faţa. Cînd o termina de mîncat o să încerc să ţi-o prezint. E Lena Putrament, o ziaristă foarte talentată. A fost, săraca, la Auschwitz. Ce să-i faci, foamea ! Nu şi-a potolit-o nici pînă acum." La un moment dat, Cernea îi văzu şi faţa. Părul, ochii,

sprîncenele erau de cărbune, iar pielița, albă ca laptele, părea puțin umbrită de negrul intens al buclelor căzute rebel pe obraz. Dar gura, parcă desenată, aduna în liniile ei pure ceva impresionant, un amestec de lăcomie suferindă, de patimă dureroasă, de tristețe imposibil de potolit. Cernea îl împiedică pe volubilul însoțitor să i-o prezinte, avînd senzația că ar fi părut o curiozitate indecentă, jignitoare din partea lui. Valeriu Cojocaru reuși, cu felul lui atît de natural de a fi, să-i împrăștie pînă la urmă crisparea și jena, astfel încît, plecînd de acolo, Cernea se lăsă absorbit cu totul de bogatele explicații ce i le dădea acesta cu vocea lui cîrîitoare.

Dincolo de această particularitate a glasului, Cojocaru avea și un fel propriu de a articula cuvintele, mîncînd vocala i. Probabil buzele lui prea groase, sau vreo defecțiune a limbii, îl împiedicau să-și deschidă gura prea mult, ca să scoată șuieratul înalt și subțire cerut de pronunțarea acestei vocale. De aceea, el spunea Uniunea Sovetică, sau în loc de fiert, fert, în loc de miere, mere, în loc de lecție, lecțe.

După cîteva zile Valeriu Cojocaru reuși să-l atragă pe Cernea într-o nouă escapadă. Îl invită să facă împreună o plimbare la Sibiu, să vadă Dumbrava și apoi comuna natală a lui Octavian Goga. Îl luă tot așa, repede, îi cîrîi la ureche ce splendori sînt pe-acolo — Cernea nu văzuse această regiune —, îl informă că o să meargă de la Sibiu încolo cu șareta, cu socru-său — o grozăvie ! — iar noaptea o vor petrece în Sibiu, la părinții nevestii. Vor pleca sîmbătă la prînz și se vor întoarce duminică seara. „Vremea e bună, mai luăm aer, mai ieșim din îmbîcseala asta, venim cu forțe proaspete. O excursie pierdută cine știe cînd poți s-o mai cîștigi", îi explica el. Cernea se lăsă, deci, convins, și de data aceasta, și făcu respectiva călătorie cu Valeriu Cojocaru — aceasta fiind însă ultima slăbiciune pe care și-o mai permise față de întreprinzătorul și atît de persuasivul lui coleg. Căci excursia, ajustată radical la fața locului — nu fu vorba de nici o șaretă și de nici o incursiune prin neasemuitele văi dinspre satul lui Goga,

ci de o cursă cu tramvaiul pînă la Dumbravă, un fel de parc sălbatic de la marginea Sibiului —, se dovedi pînă la urmă o foarte prozaică treabă casnică a lui Valeriu Cojocaru. Omul primise, pur și simplu, din partea „bolnăvicioasei" sale soții, misiunea expresă de a face o masivă aprovizionare cu brînză de Sibiu pentru iarnă. „Știi cum e în București — îi cîrîi Cojocaru la ureche, în piața Sibiului, unde îl dusese cu noaptea în cap, pasămite să vadă locul cel mai specific al orașului, punctul unde se concentra tipologia socială și obiceiurile atît de originale ale populației din zonă —, știi cum e în București, nu găsești nici pe dracu. Sigur, mai aduc precupeții, nepmanii, dar îți iau și pielea după tine. Și apoi cine să facă piața ? Înainte o făceam eu, dar acum... Și alea mici ale mele, bomboanele alea fondante, sînt nebune după brînză. Dar de asta de burduf, și topită, de Sibiu. Numai brînză ar mînca toată ziua."

Au plecat din Sibiu după-amiază cu un automotor nou-nouț, elegant și curat în interior ca un avion, încît după mai mulți ani, povestind cuiva întîmplarea, Cernea chiar spusese, cu toată convingerea, că venise de la Sibiu pe calea aerului, cu toate că interlocutorul îl contrazisese, în cunoștință de cauză, demonstrîndu-i că nu exista pe atunci nici o cursă aeriană între Sibiu și București. Se urcară într-unul din cele două vagoane — cu mochetă pe jos, cu canapele de pluș, cu mînere și țevi nichelate peste tot — și așezară frumos cele trei baloturi cu brînză pe plasele de bagaje goale, de vis-à-vis, ale lor fiind ocupate cu propriile paltoane. Merseră un timp admirînd panorama pădurilor năclăite de mierea galbenă a toamnei, apa neagră ca smoala a Oltului, crestele întunecate de bazalt ale munților, apoi dealurile domoale dintre Govora și Vîlcea. Cernea, uitînd de minusurile excursiei și de firea abuzivă a colegului său, se lăsă în voia ușoarei beții date de frumusețea melancolică a naturii. La un moment dat însă, o doamnă, aflată de cealaltă parte a vagonului, chiar în dreptul lui, începu să se foiască în scaun privind tot mai des, agitată și contrariată, deasupra capului, spre plasa de bagaje. Cernea, avîndu-l în spate pe Cojocaru ce tocmai îi cîrîia

ceva la ureche, total indiferent la ce se petrecea în vagon, începu s-o urmărească cu coada ochiului pe doamna neliniştită, simţind vag că de acolo poate veni o primejdie privindu-i direct pe ei doi. Într-adevăr, la un moment dat, el putu să observe cum din plasa de bagaje, dintr-unul din baloturile lui Cojocaru, căpeau la intervale regulate, dar din ce în ce mai scurte, pe pălăria şi pe umerii hainei de culoare neagră ale doamnei, mari picături albe de zer. „Cojocarule, întoarse el faţa spre geam, taci dracu din gură şi ascultă-mă ce te întreb. Tu ai în pachetele alea şi caş proaspăt ?" „A, nu, de ce, se miră acesta nepăsător, am luat doar nişte telemea nouă. Asta ca să-mi fac şi eu gustul — e ultima telemea de toamnă. Pînă la primăvară..." Între timp, în vagonul elegant, plin de persoane foarte îngrijit îmbrăcate, majoritatea cu aspect de intelectuali, începuse să se răspîndească, din ce în ce mai pronunţat, un miros înţepător de oaie, de stînă, de cioban. Pe umerii doamnei de vis-à-vis, ajunsă în culmea furiei, şiroiau acum fără întrerupere două fire subţiri de zeamă de brînză, ca doi ţurţuri ce se topeau sub soarele neiertător al primăverii. „Dar ce este porcăria aceasta, tovarăşi ? izbucni ea. Cine a pus aicea lapte bătut ? Este un borcan spart, din care curge ceva... brînză stricată — se hotărî ea, în sfîrşit, după ce linse un strop ce-i căzuse pe mînă." Ea nu-şi vedea încă umerii peste care parcă cineva spoise cu bidineaua de var. În acest moment critic, Valeriu Cojocaru se ridică şi, cîrîind tot felul de scuze, cu aerul cel mai îndatoritor pe care şi-l putea lua, începu să şteargă cu propria-i batistă, de o culoare destul de dubioasă, paltonul şi pălăria doamnei ultragiate. Între timp, începuse să curgă şi al doilea balot pe plusul scaunului neocupat. Apoi se întîmplă neprevăzutul : întregul conţinut al pachetului se împrăştie pe jos, umplînd mocheta. Pielea spălăcită, de blond veritabil, a lui Valeriu Cojocaru, se făcuse roşie, iar ochii, de animal încolţit, se mişcau în toate direcţiile, căutînd o ieşire, o spărtură prin care să se facă nevăzut. Pînă la urmă, Cernea se aplecă şi el să culeagă resturile de brînză tăvălită prin scamele mochetei, dintr-un

instinct civic, considerînd de datoria sa să contribuie la curățirea acestui luxos vehicul public. Își dădea seama că erau înconjurați din toate părțile, ca de un gard de sîrmă ghimpată, de privirile pline de scîrbă și dispreț ale pasagerilor. Dealtfel, unii nu se sfiau să declare cu voce tare că asemenea persoane nici n-ar trebui admise în trenuri de lux, că este necesar să fie chemat conductorul — din întîmplare, aflat atunci în celălalt vagon — pentru a opri trenul și a-i lăsa pe indivizii aceia grobieni în plin cîmp. Probabil, frica și disperarea îi dădură lui Cojocaru ideea salvatoare, căci, deodată, se repezi la cele două paltoane împăturite frumos în plasa de bagaje, le așternu pe jos și îngrămădi în ele brînza împrăștiată prin tren. Legă mînecile paltoanelor și puse baloturile la picioarele scaunelor. Desigur, momentul greu trecuse, dar tot drumul pînă la București cei doi nu mai scoaseră nici un cuvînt și nu mai îndrăzniră să înfrunte privirile ucigașe, ațintite nemilos asupra lor, de comunitatea ostilă a vagonului. La București, în Gara de Nord au ieșit ultimii, strecurîndu-se cu paltoanele pline de brînză în brațe, pe peron, ca niște răufăcători, așteptîndu-se parcă să fie asaltați din clipă în clipă de mulțimea indignată, sau opriți și arestați de autoritățile publice pentru grave contravenții și infracțiuni penale.

Pînă la urmă, Cernea se acomodase, ca și ceilalți, cu noul regim, cu ritmul și atmosfera școlii, cu rigorile și ierarhia ei, cu lumea pestriță, mereu în mișcare, absorbită permanent de activitate monotonă și totuși foarte diversă, din care făcea parte integrantă, ca un simplu atom anonim. La drept vorbind, programul de muncă și de viață al școlii era mult mai rațional, mai echilibrat decît „afară" — unde se lucra cu toptanul, zi și noapte, unde rămînea extrem de puțin timp pentru odihnă, pentru somn, pentru lectură, ca dealtfel și pentru latura intimă a existenței. De aceea, strîngerea lui de inimă inițială la gîndul că această școală-cazarmă îi va răpi libertatea personală o găsea acum nejustificată.

Esențialul pentru Vladimir Cernea îl constituia faptul că dispunea, în sfîrșit, după mulți ani, de posibilitatea de a citi după pofta inimii. De multă vreme nu mai reușise decît să răsfoiască, seara, tîrziu, cu creierul deja stors, secat, cu ochii înroșiți, plini de ace, cîte una din cărțile lui preferate de istorie sau filosofie, vreun roman sau un volum de poezie. Despre Cernea nu se putea spune că în general nu citea. Dimpotrivă, mai ales în ultimii doi, trei ani, aceasta fusese o îndatorire profesională. La cabinetul de partid nu făcea toată ziua altceva decît să buchisească texte de lecții, conferințe, expuneri, consultații destinate universităților serale de marxism-leninism, cercurilor de pregătire a propagandiștilor, celorlalte forme, de masă, ale învățămîntului politic. Dar aceasta nu era lectură, ci muncă bazată pe parametrii ideologici exacți, pe criterii precise, totul trebuind să corespundă schemei date, avînd, deci, un caracter atît de producție cît și de control de calitate. Funcția îi cerea să ia parte la ambele operațiuni. Toate acestea făceau ca munca sa să fie, deopotrivă, ușoară și grea. Ușoară, pentru că nu era schimbătoare, imprevizibilă, nu cerea efort de gîndire, inventivitate, nu impunea răsucirea întortocheată a creierului, un consum de substanță al facultăților intelectuale. Grea, totodată, pentru că era monotonă, dominată de puncte fixe, încorsetată în forme imobile, pe care le resimțea, pînă la urmă, și ca o constrîngere a propriei judecăți. Îl apăsa și îl irita nu numai faptul că trebuia să creeze el însuși scheme și să le identifice în lucrările altora, ci că începea tot mai mult să le dorească, să se bucure atunci cînd le găsea. Aceasta pentru că ele îi facilitau situația, îi simplificau îndeletnicirea plictisitoare, fără sfîrșit, dar și dintr-un fel de perversiune a spiritului. Căci, în fond, cădea pradă unui straniu și dureros proces de adaptare, descoperindu-și plăceri meschine într-o îndeletnicire cenușie, de rutină, ca o bătrînă cînd îi iese pasiența. Ordinea stereotipă a ideilor îl istovea, îi apăsa mintea ca o cască de fier strîmtă, îmbrăcată pe dinăuntru pe sub craniu, dar, în alt fel, aceasta începea să-l și liniștească. Lipsa acestei ordini, apariția unor ele-

mente noi, de structură sau de conținut, chiar de formă, sau numai schimbarea locului, a succesiunii firești a elementelor componente, ajungeau să-i apară ca o tentativă de haos și să-l irite. În loc să-i trezească interesul, cum ar fi fost firesc, să-i aprindă fantezia, să-i aţîţe curiozitatea de a descoperi și urmări logica unui raționament nou, toate acestea îi provocau, fără să-și dea seama, tot mai accentuate și frecvente reacții de protest, la început senzorial, nedefinit, apoi intelectual. Pe atunci nu avea timp să analizeze aceste schimbări. Pur și simplu se lăsase tîrît de un curent insidios și fatal ce venea din afară, curgînd apoi prin el.

Abia acum începea să realizeze această metamorfoză cînd, aruncîndu-se în lectură cu toată vechea lui patimă, fără prejudecata și inhibiția profesională a omului oficial care fusese, sorbea cu nesaț originalele, teribilele, incendiarele idei ale clasicilor marxismului simțind cum ele îi spală mintea ca un duș cu jetul dur, usturător. Sentimentul de eliberare, revelația produsă după începutul de automatizare spirituală din ultimii ani erau dublate și de comparația detașată și lucidă, ce i se impunea, între lecțiile audiate în sălile de curs, nu cu mult diferite de cele difuzate de el înainte, și operele fundamentale ale socialismului științific. Reîntîlnindu-se la școală, în timpul cursurilor, cu schema, regăsind toate elementele componente ale acesteia la locul lor, așezate în ordinea firească, fără riscul nici unei surprize, sentimentul lui nu mai era acela de oboseală plictisită și calmă, de platitudine acceptată pentru certitudinea ei și de ipocrită satisfacție — asemănătoare aceleia a paznicului mulțumit că îi iese numărătoarea —, ci unul de suprasaturație și exasperare. Atît de acută devenea uneori această stare de spirit, încît în anumite clipe vedea în lectori nu doar funcționari ai banalității, manipulatori de noțiuni șapirografiate — cum fusese dealtfel și el —, ci niște arogante forțe malefice ale spiritului. După ce-și petrecea nopțile cufundîndu-se în raționamentele explozive și în logica de fier atît de mobilă, de neașteptată, de contradictorie și întortocheată

a lui Marx — ce nu lăsa minții nici o clipă de liniște, de repaus, de somnolență —, în reflecțiile caustice, elegante și răscolitoare ale lui Engels, în neastîmpărul gîndirii lui Lenin —, aproape sadic de inteligent, virtuos al floretei, un D'Artagnan al dialecticii —, lecțiile cu bagajul lor rudimentar, cu prețiozitatea semidoctă a atîtor locuri comune, cu tiparele ce amputau și denaturau orice adevăr mare, deveneau cu fiecare zi ce trecea tot mai greu de suportat. Singura scăpare era în absență spirituală, în surzenie, în dezvoltarea capacității de detașare și înstrăinare. În timpul lungilor expuneri monotone, egale, arhicunoscute, dădea frîu liber minții și ore în șir trăia într-o lume captivantă de idei, imagini, amintiri și vise fără nimic comun cu ce se petrecea în imediata lui apropiere. Se trezeau fantezii vechi, din anii tinereții, căpătau viață ipotezele sociale citite sau recitite acum în marile opere ale socialismului științific. Derula filmul împrejurărilor și întîmplărilor vechi și noi, viața apărîndu-i ca un imens fluviu cu ape repezi și tulburi pe care el plutise ca o bucată de lemn, ca o coajă, ca o frunză. Oricît de ciudat ar părea, cu greu și-a dat Vladimir Cernea seama că aproape trei ani, cît lucrase la cabinetul Capitalei, produsese și pusese în circulație el însuși, pe scară largă, asemenea lecții anoste, lipsite de nerv și inteligență, de adevăr viu și putere de convingere, asemenea terci sălciu și indigest — și tîrziu și-a descoperit, cutremurîndu-se, vina de a fi obligat atîția oameni să-l înghită. Stăpînit de o puternică repulsie față de sine, ca pentru o trădare față de ceea ce aspirase, dorise să fie, încerca să descopere, cu o pornire agresivă, încăpățînată, ce determinase această obediență a minții lui, adaptarea obtuză și lașă la un sistem de gîndire submediocru, leneș, mecanic, lipsit de viață, de perspectivă. Întrebarea obsedantă, aprinsă din cînd în cînd ca un bec defect, necontrolabil, în mintea lui, era : „cum a fost cu putință ?" Cum fusese posibil ca el, Vladimir Cernea, să nu sesizeze, să nu se oprească, să nu se opună ? Trăise un moment de eclipsă intelectuală, își tocise sensibilitatea, își pierduse

bunul-simț ? Oare ființa lui morală era atît de flască și convertibilă, caracterul atît de versatil, cultura și inteligența lui atît de fragile ? Întrebările acestea îl asaltau cu îndărătnicie pentru că nu era vorba de dezlegarea unei enigme abstracte oarecare, ci de înțelegerea propriei sale alcătuiri psihice, a calității sale umane, de autocunoaștere. La aproape 40 de ani, nevoia aceasta de identificare devenea pentru Vladimir Cernea tiranică, inevitabilă. Efortul de rememorare, făcut zilnic, sistematic, începu să scoată la iveală o serie de incidente răzlețe, la timpul respectiv fără o semnificație deosebită, ce demonstrau că existase totuși o dramă a spiritului, dar consumată aproape fără cunoștința lui, parcă ascunsă cu grijă să nu-l tulbure pe el, să nu-l deranjeze, să nu-l împiedice în muncă.

Își aminti, de pildă, printr-o stranie asociație de idei, printre ceea ce constituie un complicat și enigmatic sistem al vaselor comunicante în lumea labirintică a psihicului, de o întîmplare petrecută cu aproape doi ani în urmă, cu ocazia unei deplasări de serviciu în străinătate. Fusese la o consfătuire profesională, la un schimb de experiență cu reprezentanți ai propagandei din alte țări socialiste. Aceasta decursese normal, ba s-ar putea spune chiar mulțumitor pentru Cernea. Expunerea sa, întocmită mai sistematic, mai logic, mai coerent și mai precis ca ale celorlalți, în majoritate lălîi, abundînd în cifre și în vorbe goale, fusese apreciată. Gazdele îl felicitaseră și la tradiționalul banchet de închidere fusese un fel de favorit, polarizînd simpatia generală. Dar seara, în loc să urce în camera de hotel — a doua zi dimineață avea să plece spre țară —, pretextînd ceva, se despărțise de ceilalți membri ai delegației și ieșise în stradă. Rătăcise un timp prin orașul cam pustiu la ora aceea și, deodată, fără nici un motiv aparent, fusese copleșit de o tristețe de moarte. S-a retras precipitat spre o fundătură întunecată, intuind apropierea unui soi de criză sufletească încercată și altădată, venită tot așa din senin și răscolindu-i toată ființa. Într-adevăr, abia ajunse sub protecția întunericului că lacrimile îl bufniră cu violență, și o durere atroce atinse

tot ceea ce era viu în el. Sufletul i se sfîşia în bucăţi de o milă insuportabilă pentru el însuşi, şi începu să plîngă cu gîtlejul crispat, stăpînindu-şi greu hohotele. Era un zbucium şi o disperare fără margini, ca în faţa unei nenorociri de o mie de ori mai mari decît moartea. Ca în preajma sau după moartea sufletului. Parcă trupul devenise un sarcofag şi cadavrul sufletului putrezise în el. Nu mai avea pe nimeni, nu mai avea nimic în această lume. În întuneric şi pustiu, mergea în neştire, singur şi părăsit, spre un orizont închis. Ştia că avea să se izbească de un gard de fier şi apoi să se întoarcă, luînd totul de la capăt. Cu conştiinţa difuză a unei vinovăţii grele faţă de sine şi faţă de lume, convins că a greşit ceva capital, se vedea totodată pe sine victimă a unei cumplite nedreptăţi, un om obijduit fără milă, un copil orfan. Dorea mîngîierea unei mame, un piept cald, primitor, la care să plîngă pînă se va uşura, pînă se va goli de lacrimi şi de nefericire, de această durere înăbuşitoare, insuportabilă. Criza a durat mult. Trecuse de miezul nopţii cînd s-a întors la hotel, slăbit ca după o boală grea, pe dinăuntru răvăşit, numai carne vie, cu toţi nervii dezacordaţi, vibrînd jalnic la cea mai mică atingere. A luat un somnifer tare şi s-a culcat. Dimineaţa frumoasă, însorită l-a trezit cu agitaţia ei plăcută, cu graba plecării şi, luat de valul zilei celei noi, de discuţii, de treburi, de călătorie, apoi de reîntoarcere, a uitat complet de incident.

Acum, rememorînd această întîmplare, simţea o tainică bucurie, un fel de recunoştinţă faţă de sufletul său în stare să geamă, să se revolte şi să plîngă atunci cînd el îl ignora. Şi nu vedea în această răscoală un act de răzbunare, ci unul duios, de iubire statornică şi mută pentru fiinţa sa păcătoasă şi meschină, laşă şi trădătoare.

„Dar, de fapt, trădătoare a ce ?, se întrebă el înspăimîntat de duritatea verdictului. Ce a fost laşitate şi trădare în viaţa mea ? Am mers întotdeauna pe drumul meu, nu m-am abătut şi nu m-am întors din drum. Am fost şi sînt soldat, sau poate un ofiţer oarecare — asta nu are importanţă —

într-o armată. Am mărşăluit pe arşiţă, pe zloată şi pe viscol, am dormit în bivuacuri improvizate sau nu am dormit deloc, am mîncat pe apucate sau am răbdat de foame. Desigur, într-o armată victorioasă — dar nu comodă, ci aspră, necruţătoare. A rămîne în rîndurile ei, a accepta privaţiunile impuse sau inerente, a accepta regimul de campanie, de front — este aceasta laşitate ? Căci n-am fost nici măcar constrîns să iau parte la luptă, aşa cum sînt milioane de soldaţi în timpul războaielor. Puteam să nu iau raniţa în spate sau puteam, văzînd că e prea grea, să o arunc şi să plec. Atunci de unde ideea de laşitate ? Şi mai ales autoacuzaţia de trădare ? Am fost consecvent şi credîncios unei datorii pe care mi-am asumat-o singur... Evident, pînă la un punct singur... După aceea, totul a venit de la sine, a fost determinat din afară. Dar e firesc să fie aşa. Nimeni nu-şi poate alege tot timpul, singur, misiunea — mă refer la aceea concretă, practică, de fiecare zi. Aceasta ţine de împrejurări, de necesităţi. Şi de o voinţă generală care ea are dreptul să fie slujită, să ceară, să impună. Toate aceste lucruri le-am înţeles, de aceea am putut să le accept." Dar, spunîndu-şi asemenea cuvinte solemne, aproape oficiale, dîndu-şi această replică viguroasă şi, neîndoielnic, justă, simţea că se fereşte de ceva, că doreşte să reprime un alt adevăr. Acesta încerca să-şi facă simţită prezenţa în mintea lui într-un mod vag, nebulos, dar insistent, iritant, ca un bîzîit de ţînţar lîngă ureche, noaptea, cînd vrei să dormi. „Mi-am răspuns ca la o şedinţă, parcă altcuiva, străin, unuia ce m-ar fi acuzat de nişte enormităţi, proferînd calomnii politice la adresa mea" — se trezi el însuşi constatînd, cu vădită neplăcere, aproape cu repulsie faţă de sine. Pricepea că încerca să se înşele iar în conştiinţa lui se plămădea refuzul de a se lăsa înşelat şi dorinţa de a lumina anumite unghere lăsate în întuneric din neglijenţă, lipsă de timp, sau laşitate. Laşitate... Deci iar revenea acest cuvînt în gîndurile sale intime, un cuvînt alunecos ca şarpele, de care nu se putea feri, care-l lua mereu prin surprindere, scoţînd capul dintr-un culcuş neobservat pînă atunci.

Se contura tot mai irezistibilă o pornire de răfuială cu o parte din el, şi nu era uşor, pentru că nu îndrăznise pînă atunci, şi nici acum nu îndrăznea pe deplin, să o înfrunte. În plimbările lungi făcute seara pe străzile învecinate, sau în pat, noaptea, după ce ochii începeau să-l usture de citit, alteori în timpul unor prea lungi şi banale prelegeri, gîndul se întorcea la viaţa lui, la trecutul lui. Nu într-o ordine anume, nu urmărind firul cronologic al întîmplărilor, sau vreun alt criteriu metodic. Ci, pur şi simplu, lăsîndu-se în voia asaltului spontan şi anarhic al amintirilor. Acestea ieşeau la suprafaţă, din oceanul tulbure al timpului, ca nişte delfini capricioşi şi neastîmpăraţi, arătîndu-şi spinările curbe, masive, pînă aproape de mal unde îi vedea cu ochiul liber, ţintuit locului de uimire, de surpriză.

Ce declanşase acest reflex al evocării ? Dorinţa de definire a unor situaţii, atitudini, reacţii, comportamente consumate şi transformate într-o stare fluidă, apoi gazoasă, astfel încît nu le mai putuse separa şi distinge net. Se amestecaseră, se combinaseră între ele, transformîndu-se într-o soluţie omogenă, într-un decor uniform. Atunci cînd se produseseră, multe din întîmplările trăite nu avuseseră consistenţă, iar el trecuse prin ele ca prin valuri răzleţe de fum. Poate ele se succedaseră prea repede, poate el avusese o prea mare disponibilitate, un spaţiu interior sufletesc mult prea larg unde putea încăpea orice, fără să atingă marginile, fără să lovească, să rănească, să doară, să lase urme. De aceea nici nu se puteau reconstitui acum într-o naraţiune închegată, într-o retrospectivă riguroasă, cu ramificaţii bine conturate, ci în fulguraţii neaşteptate, în scurte sclipiri revelatorii. De aceea nu le putea aşeza cap la cap, ci trebuia să le pună în relaţie prin fire şi vase comunicante subterane. De aceea şi sensurile se defineau greu, uneori contrazicîndu-se, bătîndu-se cap în cap, cerîndu-i un efort sporit de reflecţie, reluarea de mai multe ori a aceloraşi imagini, a aceloraşi fotografii pentru a le pătrunde cu încetul, pe etape, înţelesul ascuns.

Îi devenise clar că trăiește un moment greu și poate decisiv, că trebuia să scoată dintr-un timp ars și împrăștiat, existent totuși în el, adevăruri închegate despre sine, cu toate că aceste adevăruri îi ardeau degetele ca tăciunii aprinși. Nu putea preciza dacă această scrutare interioară, ajunsă nevoie imperioasă, etapă inevitabilă în evoluția lui spirituală, s-ar fi manifestat oricum și în orice împrejurări, sau era efectul repaosului pe care îl dădea școala, lăsîndu-l atît de mult, pentru prima oară, singur cu el însuși. Ori poate la aceasta contribuia și reîntîlnirea, de data aceasta mult mai apropiată, cu luciditatea necruțătoare a gîndirii marilor teoreticieni ai marxismului, cu lipsa lor de prejudecăți în examinarea omului și a ambianței sale, cu legile teribile prin care ei explicau viața socială și destinul oamenilor. Sinceritatea lor violentă scălda totul, impunîndu-se oricui vroia să înțeleagă, să schimbe, să lupte, să renască și să nască o lume nouă.

În fond existența civică a lui Cernea, fără să fie simplă, rectilină, nu era nici dintre cele mai încîlcite. Principalele ei episoade se organizau într-o suită coerentă, dînd numeroaselor autobiografii scrise cu propria mînă — întotdeauna bine sistematizate — o epică densă și clară. Crezuse mult timp, din această cauză, că își cunoaște perfect viața, că aceasta nu are nici un ascunziș și că sinceritatea lui era absolută, atît față de ceilalți cît și față de sine.

Se născuse în 1915, în plin război mondial, în orășelul de margine N., din vechiul regat. Taică-său, factor poștal de mandate, își întemeiase o gospodărie modestă la marginea urbei, oferind familiei o viață fără privațiuni materiale umilitoare. Abia mai tîrziu își dăduse Vladimir seama că, totuși, tihna familiei lor era clădită pe umilință. Căci tatăl său se umilea tot timpul, în fapt, înaintea negustorilor mojici și aroganți, de la care primea bacșișul menit să rotunjească meschina lui leafă de slujbaș mărunt. Vladimir fusese un elev eminent, atît în

școala primară cît și în liceu. Avea un unchi, librar, și taică-său îl trimisese de mic să-l ajute în prăvălie. Căpătase astfel de timpuriu plăcerea de a sta între cărți, de a umbla cu ele în mîini, de a descoperi tainele ascunse între coperte. În schimbul micilor lui servicii, cu siguranță că și fără asta ar fi făcut-o, unchiul, un moșneag surd, îi lăsa libertatea deplină de a domni peste mica împărăție. Vladimir se obișnuise să mînuiască volumele cu cea mai mare grijă, cu adevărată delicatețe feminină, astfel încît clienții să nu poată găsi nici o urmă a folosirii lor. După terminarea liceului a făcut, cu rezultate dintre cele mai bune, istoria la Universitatea din București. În 1939, întors în orașul natal cu o diplomă strălucită în buzunar, este numit profesor la liceul de băieți — cel mai tînăr și mai elevat profesor din această urbe cu dascăli plictisiți, sclerozați, lipsiți de orizont intelectual, plini de ticuri ridicole și de moravuri dintre cele mai dubioase. Acest mărginaș colț de țară avea o pătură de intelectuali pestriță, cu ifose de castă, relativ numeroasă dacă erau incluși și ofițerii. Muncitorimea se reducea la salariații cîtorva mici tipografii particulare, la lucrătorii uzinei electrice și ai depozitului de petrol, precum și la meșteșugarii particulari de toate branșele. Pe lîngă cei cîțiva moșieri mijlocii, pe lîngă grînarii înstăriți, exista o puzderie de mici negustori și cîrciumari — și destui funcționari publici cu grade mărunte. Prin tradiție, liberalii și țărăniștii își disputau mica burghezie, iar trei-patru intelectuali aderaseră la Partidul Social-Democrat. Vladimir Cernea, familiarizat cu ideile socialiste din anii facultății — cînd participa la manifestările studenților democrați și antifasciști —, s-a înscris și el, la scurt timp după luarea în primire a postului, în mișcarea social-democrată. Foarte activ în contracararea influenței „ideologiei" legionare în școală, s-a ocupat personal de elevii amenințați să cadă victimă acestei erori, salvînd mulți tineri de la rătăcire. Cu o rară putere de persuasiune, dată de solida sa pregătire filosofică și istorică, de cultura sa generală, ca și de farmecul firii lui deschise, entuziaste, de o mare prospețime

tinerească, creă un real curent de opinie progresist în rîndurile elevilor. Captă atenţia şi interesul multora pentru ideile umaniste, de respect al demnităţii persoanei, pentru cultură, pentru înnoiri sociale. Deşi foarte tînăr, reuşi să se afirme în viaţa intelectuală a oraşului, cîştigîndu-şi reputaţia de cel mai competent conferenţiar. Numele lui începu să apară chiar şi în periodicele bucureştene, semnînd studii de specialitate ca şi îndrăznețe articole cu caracter sociologic.

La sfîrşitul lui 1940, începutul lui 1941, în oraş apar trupele germane. La început, cîteva sute de soldaţi tineri, blonzi, tunşi foarte scurt, cu bonete mici lăsîndu-le urechile şi ceafa pradă gerului aspru din iarna aceea, cu cizme largi, trei sferturi, şi cu buzunarele pline de brichete, stilouri, ceasuri şi portţigarete. Ofiţerii nu se deosebeau de soldaţi decît prin chipiurile cu fundul concav şi prin epoleţii albi cu desene aproape hieroglifice. Se ştia că făceau foarte multă gimnastică dimineaţa, goi pînă la briu, în curtea cazărmii, că mîncau raţii substanţiale de ciocolată, dar cu toate acestea părerea generală era că, umblînd atît de sumar îmbrăcaţi prin oraş, de „gerul bobotezei", ei pur şi simplu bravau. Pielita obrajilor şi urechilor le era roşie de credeai că le dă sîngele, şi tot timpul îşi ştergeau nasul cu batista. Oraşul îi simţea ca pe o prezenţă obsesivă, aproape înfricoşătoare, parcă ar fi fost un grup de marţieni veniţi în expediţie de recunoaştere, sau iscoadele unui puhoi aflat undeva, pe aproape, gata să invadeze ca lăcustele. Vorbeau o limbă aspră, lătrată, cu sonorităţi ascuţite, desigur o nemţească militarizată, cazonă ; din ea fuseseră parcă eliminate inflexiunile moi, notele ce ţin de lirismul marii culturi germane. Oamenii mai în vîrstă, cei ce făcuseră primul război mondial, pretindeau că această limbă se deosebea mult de cea a soldaţilor nemţi din 1916, că aceea era mai omenească, mai blîndă şi că şi soldaţii păreau atunci mai fireşti, mai de pe pămînt. Nu ca aceste creaturi stranii, de o semeţie glacială, afişînd organizări ireproşabile, un stil de viaţă necunoscut încă,

precum şi o superioritate fizică, biologică, menită să sperie, să intimideze. În primăvară s-au înmulţit, ocupînd încă o cazarmă, dar odată cu dezgheţul, cu apariţia soarelui şi renaşterea vegetaţiei, şi cu sporirea numărului lor, soldaţii nemţi au început să se demonetizeze în ochii localnicilor. Nu mai era vorba acum de un grup de marţieni ascunzînd cine ştie ce puteri supranaturale, de fiinţe vorbind o limbă alcătuită din cifre sau formule algebrice ce-ţi dădea fiori, ca maşinile. Obosiseră să mai facă pe supraoamenii şi deveniseră soldaţi ca oricare alţii. În afară de ocaziile cînd mergeau cu trupa şi pocneau piciorul de caldarîm, îşi tîrşeau cizmele îngreunate de căldură ca nişte moşi Teacă. Mantalele cădeau pe ei lălîi, iar capelele li se udau şi murdăreau de sudoare ca nişte otrepe. Oamenii se învăţaseră cu ei — nu le mai inspirau nici o teamă —, treceau alături, pe stradă, total indiferenţi, mai şi rîzînd batjocoritor. „Ia te uită la nemţoiu-ăsta — spunea cîte unul —, parcă e un fund de găină opărit." La un moment dat au început să întindă sîrmă ghimpată la marginea oraşului, împrejmuind vechiul obor de vite. În curînd au ridicat şi barăci şi toată lumea a văzut apărînd, în coasta urbei, un lagăr cît toate zilele. Emoţiei şi curiozităţii generale i s-a pus capăt în scurt timp. Într-o dimineaţă, s-a aflat că, doar la cîţiva kilometri, înaintează spre oraş o nesfîrşită coloană de prizonieri sîrbi. Cînd coloana a intrat în oraş, oamenii, care avuseseră timp să se repeadă pe la casele lor sau să intre prin magazine, au ieşit înaintea prizonierilor cu braţele pline de pîine, de sticle de vin şi ţuică şi de pachete cu ţigări, blagoslovindu-i pe bieţii sîrbi fiecare cu ce putea. Se spunea că, fiind aduşi în marş forţat, nu mîncaseră nimic de o săptămînă. Santinele germane au început să lovească cu patul puştilor automate, iar din partea opusă a străzii principale şi-a făcut apariţia o companie germană apropiindu-se în trap alergător de locul incidentului. Situaţia lua o întorsătură periculoasă. În momentul acela însă, de pe o stradă laterală ce ducea la liceul de băieţi, îşi făcu apariţia o masă de vlăjgani condusă de însuşi Vladimir Cernea. Văzînd pe fereastră

desfășurarea „ostilităților", adunase în cea mai mare grabă clasele superioare ale liceului și se aruncase în încăierare. Nemții n-au îndrăznit să deschidă focul, în schimb s-a încins o zdravănă încăierare corp la corp, în care elevii din orășelul de margine N., mulți fii de țărani din satele învecinate, erau adevărați experți. Vitrinele cîtorva magazine au fost sparte, cîțiva s-au ales cu vînătăi și cucuie, dar locuitorii orașului și-au făcut cheful, au dat prizonierilor ce au avut de dat, văzîndu-și apoi de treabă. Din această întîmplare, Vladimir Cernea s-a ales și cu reputația de erou. Cum oamenii din provincie sînt plini de fantezie și aproape toți au darul povestirii înflorate, s-au țesut chiar legende privitor la mormanul de trupuri doborîte de pumnii lui de fier, la forța lui herculeană, la lecțiile de box și jiu-jiț luate în Capitala țării, și așa mai departe. O mare simpatie și admirație, chiar afecțiune, i-a adus acest eveniment în școală, printre elevi. Oricum, nimeni nu i-a mai împiedicat apoi pe locuitori, în special pe femei și pe copii, să ducă alimente, mai ales în zilele de sărbătoare religioasă și duminicile, atît sîrbilor, cît au mai stat în lagăr, cît și, după aceea, prizonierilor ruși. După eliberare, prin septembrie '44, Vladimir Cernea s-a înscris în Partidul Comunist. Actul a venit de la sine, ca o expresie firească a convingerilor și aspirațiilor lui filosofice și politice și, totodată, a nevoii de manifestare. Marile evenimente se succedau vertiginos pe arena lumii și a țării dîndu-i și lui o permanentă tensiune spirituală, nervoasă, chiar fizică. De aici nevoia de acțiune, de participare, de atitudine ! A lîncezi, a sta deoparte în acele clipe ce se anunțau decisive pentru destinul neamului, i se părea rușinos și umilitor. Iată de ce Vladimir Cernea s-a aruncat cu tot entuziasmul și toată forța personalității sale în marea bătălie politică a epocii, de partea comuniștilor. În primăvara anului 1945 a devenit secretarul cu propaganda al județenei de partid, muncind în această funcție pînă la sfîrșitul anului 1948.

Au fost ani de încordare totală în care a uitat de sine aproape complet, căci totul țipa ca din gură de șarpe, iar faptele izbucneau ca incendiile și trebuia sau să le aștepți și mai tare, sau să le stingi. Viața devenise o combustie fără cenușă, nu lăsa nici o urmă, totul se consuma în vîlvătaia absorbită de pîlnia uriașă și flămîndă a lumii. Un vînt fierbinte bătea fără întrerupere, topind orologiile, ștergînd hotarele dintre anotimpuri, dintre zi și noapte, dintre lumină și întuneric. Ochii nu mai vedeau răsăriturile și apusurile, ghioceii, frunzele îngălbenite ale toamnei, teii înfloriți, prima zăpadă. Nu mai vedeau pletele, fluturînd prin parcuri, ca niște drapele de aur, ale femeilor, buzele umede întredeschise și dinții albi ca perlele, irisul albastru fascinant, sau căprui, cald ca aburul cafelei de Brazilia. El nu mai auzea rîsul aștiător, trădînd simțurile încordate, nici șoapta moale ca o catifea, ca puful petalei de roză, nici suspinul, ca respirația unei mări de lacrimi nemișcată. Nu mai simțea ploaia, atîrnîndu-i în diamante pe gene, nici pămîntul răcoros sub talpa goală, înfiorată, nici căldura hipnotică a pernei albe, nici legănatul pe valul străzii, cînd nu ai nici o țintă și treci printre oameni ca printre sălcii zîmbind de bucuria vitalității lor, nici ora goală, de tăcere și vis, ora zborului fără hotar al gîndului ce nu se mai întoarce. Nimic, nimic din toate acestea. Anii aceia s-au condensat într-o singură clipă, o clipă atunci grea, densă, de uraniu, dar acum, de departe, ușoară, imponderabilă, căci nimic din interior n-a împovărat-o, ea fiind purtată pe aripile elanului, devotamentului, pasiunii.

Aceasta a fost dăruire totală, fără rezerve, fără șovăiri și rețineri, fără resentimente, fără regret. A fost revoluția lui.

La începutul anului 1949 a fost adus în Capitală și numit director adjunct al cabinetului de partid. A muncit în această funcție aproape patru ani de zile, făcînd, controlînd, refăcînd lecții, producînd munți de expuneri, conferințe și tot ce era nevoie pentru cursurile și cercurile politice. Iar acum, acum el însuși era din nou student, cursant la școala superioară de cadre.

Așa se înfățișa biografia strict factologică, sau istorică, așternută de Vladimir Cernea pe hîrtie, ori de cîte ori era nevoie — bineînțeles și mai laconic, și mai sec decît în aceste pagini, poate doar ceva mai ordonat și mai logic, cu un accent mai pronunțat pe cauzalitatea și determinismul economico-social, pe periodizarea politică, pe atitudinea subiectivă față de procesele realității obiective.

Dar, iată, acum realiza cît de săracă era în fond această schemă a biografiei lui, ca și schemele atîtor lecții întocmite la cabinetul de partid. Cît de exterioară, de lacunară era ea, cît de puțin îl exprima pe planul intim al destinului, al adevărului despre sine. Un adevăr mai mult sau mai puțin înțeles la timpul potrivit și desfoliat acum, petală cu petală, ca un boboc încremenit, pietrificat. Cîte o asemenea petală se desprindea și cădea pe lacul liniștit, fără țărmuri, al memoriei lui, făcînd în jur cercuri largi și plutind încet, singuratică, dusă de un vînt nevăzut, pînă nu se mai vedea. Rămînea doar amintirea ei, o amintire nouă a unui fapt vechi. Aceste evocări revelatoare nu se îngrămădeau în mintea lui Vladimir Cernea dintr-o dată, sau într-o suită anume, și nici măcar nu mai așteptau un efort de rememorare, o scormonire voită în trecut, în subsolul trecutului. Se alegeau de la sine și, ieșind din neființa uitării, prindeau formă, parcă ar fi fost mesaje scrise cu cerneală simpatică, încălzite de cineva la o flacără nevăzută.

Așa, într-o zi, îi răsăriră în minte vorbe răzlețe auzite cu diferite prilejuri de la bătrînul său tată — de fapt, nu prea bătrîn pentru că abia se apropia de 60 de ani. Fusese și era încă un om robust și fizic și moral. Se căsătorise foarte tînăr, la vreo 20 de ani, cu o fată de la țară, mai mare cu doi-trei ani decît el. O iubise pentru că era dintr-o bucată, plină de acele virtuți străvechi ale țărăncii române exprimînd feminitate, simțuri sănătoase, o sinceritate cuceritoare nu numai sufletească, ci și fiziologică. Rîdea cu o voce nestăpînită și te privea drept în ochi, fără fasoane și fără ascunzișuri. Nu părea să disimuleze nici o taină, cum se întîmplă cu multe femei, dar era atîta

viață adevărată în ea, iradia atîta plăcere sinceră de a trăi, atîta poftă de a se bucura de frumusețea lumii, de dulceața dragostei, de fructele destinului ei, încît împrăștia în jur numai optimism și veselie. Puteai să o asemeni cu un pahar de vin tare, băut pe nerăsuflate, după care nu mai simți nici oboseală, nici tristețe, nici frică și neîncredere în viață. Anghel Cernea făcuse o alegere bună, cu ascuțitul lui simț realist, cu gustul lui sigur și judecata echilibrată, matură. Catarina îi adusese în casă un aer tare, curat, o francheță robustă, odihnitoare, devenindu-i un reazim de piatră, lîngă ea nimic nemaiputîndu-l clinti. El însuși dispunea de mari resurse sufletești. Făcuse două clase de gimnaziu, îi plăcea să citească din cînd în cînd o carte, dar marea lui școală era viața. De la viață știa să învețe ca nimeni altul, pătrunzînd cu o mare ascuțime de spirit ceea ce avea ea esențial. Umorul lui instinctiv, cultivat, s-ar fi putut converti în artă. Dintr-o singură privire vedea latura caraghioasă a lucrurilor și întîmplărilor, a oamenilor, transformînd-o în prilej de haz. Nu-și cruța nici prietenii, nici rudele apropiate, dezbrăcîndu-i pe toți de aparențe și arătîndu-le goliciunile cam rușinoase. Era însă greu să-i porți pică, fiindcă întotdeauna găseai în el un om bun și săritor, generos, un prieten de nădejde. Nimeni nu putea spune că-l văzuse făcînd urechea toacă la greutățile, nevoile și nenorocirile oamenilor. Cînd Vladimir devenise băiețandru, îl lua cîteodată în oraș, în cursele lui lungi prin dughenele negustorilor, cu geanta mare plină cu bani la șold. Slujba îl obliga să frecventeze tot felul de indivizi, unii cu ciudățenii, cu deformări morale adînci, cu vicii ascunse. Îi comenta cu o precizie a caracterizării de o finețe psihologică uimitoare. „Îl vezi pe ăsta al lui Găman ? spunea. Ar încăpea tot într-o cizmă de-aia veche de husar. De unde-i vîne lui țîfna asta ? De ce cu ochii ăia ai lui ca două gămălii de ac, ce-mi ajung mie abia la buric, mă privește parcă ar sta cocoțat pe Caraimanul ? Fiindcă are magazia plină cu sticle de lampă și lemnișor de boit ouă și saci de zahăr și clanțe

de uşă şi fiare de sapă şi opinci de porc. Şi fiindcă îmi dă mie zece lei după ce semnează mandatul de cinci mii. Şi dacă-i la foc într-o zi magazia ?" Sau : „Uite la ăsta ce temenele face ţărăncilor să-i ia lui ibrişinul. De-abia se îndoaie de burtă. Da' dimineaţa, cînd se duce în piaţă să cumpere brînză, le face mîrlance. Pentru el contează un singur lucru : la cine e banul." „Pe Mântulescu ăsta — spunea altădată — îl ştiu de cînd era băiat de prăvălie. N-avea decît o cămaşă şi un şorţ de muşama. A făcut ce-a făcut şi-a ajuns negustor. Mare magazin de pantofi de lux — pă dracu, numai talpă de carton presat. E, acu s-a înţolit şi s-a spălat, de parcă e boierul Cavadia ăla tînăru întors de la Paris. Să nu te iei după haine, băiete, să nu judeci omul după cum arată pă deasupra." Îşi bătea joc de toţi parveniţii oraşului, de toate mărimile găunoase. Respecta numai mintea omului. „Ăsta are cap", spunea despre cîte unul şi simţeai că aproape se înfiora de respect şi admiraţie. Era un om liber în adevăratul înţeles al cuvîntului. Nu se lăsa prostit nici de religie, de popi, de minuni, nici de politică, de palavrele candidaţilor prin alegeri, de minciunile de prin ziare. Judeca orice cu mintea lui, critic. Nu-l impresionau averile mari, străluciri de paradă, nu se simţea supus şi dator nimănui. „Să nu te bagi slugă la dîrloagă" — îi spunea lui Vlad. Cînd chefuia — ştia să chefuiască frumos, cu glume şi veselie, cu cîntec, cu taifas inteligent, fiind în stare să bea o vadră de vin fără să-şi schimbe firea —, îl lua pe genunchi, îl mîngîia, îl pupa şi-i spunea cu duioşie : „Băiete, dacă-ţi place să petreci, petrece, dacă iubeşti, iubeşte, să nu-ţi fie frică. Să nu-ţi fie frică de nimeni în viaţă. Numai ochii să-ţi umble ca să vezi cu ei, şi mintea să-ţi meargă să înţelegi lucrurile." Avea o statură atletică, dar de la un timp făcuse burtă. Singura extravaganţă pe care şi-o permitea era un baston gros de lemn tare, cu mînerul îndoit : îl purta întotdeauna cînd ieşea în oraş, ridicîndu-l şi lăsîndu-l ritmic pe caldarîm. „Să nu poată zice nimeni c-ai fost cîrpănos, spunea trecînd ţanţoş pe stradă. Pe mine nimeni nu m-a văzut plecîndu-mă în faţa cuiva, sărutînd mîini, dînd cu

periuța, înghițind gogoși, făcînd pe sluga. Dar nici să-mi mănînc din fund, ca chirnogiii ăștia de alde Dovleac — depinde prin dreptul cui trecea atuncea. Dacă vrei să fii respectat, respectă-te singur. Să nu uiți asta pîn-oi muri!" Cînd Vladimir, proaspăt licențiat, a revenit în oraș, bătrînul l-a întrebat rîzînd în bătaie de joc. „Mai mergi, mă, cu mine pe la negustori? Sau nici pe stradă nu mai vrei să te vadă lumea cu factoru'?" Vlad l-a luat de gît, l-a pupat pe obrajii nerași, i-a încercat, ca în copilărie, mușchii încă vîrtoși și i-a răspuns fără să ezite: „Merg, dacă mă iei, merg". „Ai, mă, că nu te tîrăsc eu pe la toate neamurile proaste. Da' vezi să n-ajungi tu vreun neam prost, că pe-aici, pe la noi, boala se ia." În timpul războiului îi înjura pe nemți în gura mare și nu se ferea să comenteze prin oraș emisiunile de radio ale unui post clandestin pe care-l asculta seara în papuci, ghemuit pe un scăunel în fața aparatului. Cînd Vladimir a ajuns secretar la județeana de partid, l-a chemat și i-a spus: „Eu înțeleg ce faci tu și îmi place. Îmi place că n-ai fost laș și puturos, că n-ai făcut pe boieru într-o vreme grea și frămîntată pentru țară. Eu pe ăștia, pe granguri, i-am disprețuit și i-am urît toată viața. Am fost un funcționar mărunt, dar nu m-am lăsat călcat de ei în picioare. Cel mai mult m-au scîrbit însă pe mine proștii, nătîngii ăia d-alde «sărut mîna, conașule», care făceau în pantaloni de fericire cînd dădeau mîna cu don' cutare. Au fost și sînt destui d-ăștia, o să aveți de furcă cu ei. Dar altceva vroiam să-ți spun. Tu te-ai înhămat tare și văd că o iei repede în sus. Uite ce e, băiete, să nu faci rău la oameni! Mă înțelegi? Ăia vechi cînd veneau la putere își făceau mendrele și nu mai vroiau să știe de nimic. Se uitau la oameni ca la un rahat. Să faci rău — asta poate orice nătărău, vorba cîntecului. Dacă nu poți și nu știi să faci bine, mai bine lasă-te păgubaș. Nu merită! O să vie la tine ca frunza și ca iarba, și buni și răi. Trebuie să înveți să-i cunoști și să faci cum îți spune ție inima. Asta am vrut să-ți spun." El a înțeles ce i-a spus taică-său, sau i s-a părut că înțelege, dealtfel nici n-a dat prea mare atenție acestor sfaturi, doar așa gîndea și el, i se părea că e la mintea cocoșului să fie

așa. Bătrînul și-a văzut mai departe de treabă, a continuat să împartă mandate pe la negustori, privindu-i la început cum dau zor să se îngrașe, simțind că e momentul, că se apropie ceva tulbure și că trebuie să prindă cît mai mult cheag, apoi cum se subțiază, cum încearcă să treacă neobservați, preschimbîndu-și marfa în „cocoșei" și în giuvaericale. După un timp i-a văzut lichidînd, împachetînd și dispărînd, plecînd prin orașe mai mari să se piardă în mulțime, să-și facă alt rost, să intre prin economate, prin gestiuni contabile și financiare, să devină „oameni ai muncii". Pe măsură ce trecea timpul, tot mai puține mandate de afaceri cu sume rotunde, pline de zerouri îi treceau prin mînă, și tot mai mult din cele cu sume modeste, trimise de fiii părinților sau de părinți fiilor. Cît a lucrat Vladimir acolo, la județeană, bătrînul și-a purtat cu aceeași demnitate geanta pe strada principală a orașului, pocnindu-și bastonul pe caldarîm cu grijă și tact, ca sunetul lui să nu fie altfel decît înainte, nici mai mult nici mai puțin, ca o bătaie de baghetă la pupitru, în liniștea sălii de concert. În urechea lui Vladimir Cernea, țăcănitul bastonului gros răsuna distinct, împreună cu cadența cuvintelor rostite apăsat, de atîtea ori, ca un testament. De ce-l persecutau aceste cuvinte ? Fuseseră ele un mesaj, un mandat transmis, prin tatăl său, de cei ce adunaseră ban cu ban puterea transmisă lui ? Respectase el acest cuvînt de ordine cu care crezuse că se confundă la început, în mod firesc, prin însești convingerile și structura sa morală ? Crezuse întotdeauna că da. De aceea nici nu încercase să reflecteze mai atent și mai minuțios la răspuns.

În altă seară, plimbîndu-se singur prin parc, îi răsări în minte figura palidă și frumoasă, cu cearcăne adînci, crispată de neliniște și teamă, a lui Mirel Sfetețu. Nu se mai gîndise la el din 1948, cînd se întîlniseră ultima dată. Erau de aceeași vîrstă, fuseseră prieteni, colegi de liceu, întîlnindu-se frecvent și în anii studenției. Mirel terminase două facultăți, dreptul și literele, și apoi rămăsese la București într-un barou. De ce-i ieșea

acum în cale, ca o fantomă hamletiană, figura lui Mirel Sfeteţu, cu expresia aceea dramatică, disperată şi dezorientată pe care o avusese la ultima lor întîlnire, din 1948 ? Ce-şi putea reproşa ? Fusese o zi de toamnă călduroasă, zăpuşitoare. Întorcîndu-se de pe la şedinţele la care luase parte în ziua aceea, Cernea află de la o secretară că îl căutase toată ziua la telefon un prieten, un fost coleg, domnul avocat Sfeteţu. Lăsase numărul unde putea fi găsit şi rugase stăruitor să i se spună tovarăşului secretar, cînd va reveni la birou... „Sfeteţu, se gîndise, dar ce e cu băiatul ăsta, de unde a apărut ?" Apoi îşi adusese aminte că taică-său, bătrînul, rămăsese în oraş. Făcuse în trecut negoţ cu grîne, apoi un număr de ani fusese subprefect, sub liberali parcă, iar după revoluţie rămăsese retras, trăind din ce agonisise sau din ajutorul fiilor. Era singur, toţi copiii, vreo patru băieţi, erau în Capitală, oameni învăţaţi, cu diplome, intelectuali cu slujbe respectabile. Cu Mirel copilărise, îşi povesteau unul altuia cărţile citite, făceau călătorii imaginare prin lumea lui Jules Verne, învăţau pe de rost capitalele, fluviile, munţii şi neamurile pămîntului, se duceau la biserica împreună în săptămîna paştelui să asculte deniile, istorioarele şi pildele acelea străvechi, cu miros de evanghelie afumată şi de ceară topită, pe care numai ei le urmăreau, căci babele picoteau în genunchi, dînd în brînci, iar ţîrcovnicul trebăluia prin altar pregătindu-şi geacul de plecare. Ce-o fi avînd Mirel Sfeteţu cu el, atît de presant ? Nu se mai văzuseră de mult, nici nu se mai căutaseră, cine mai avea vreme de aşa ceva, cui îi mai ardea ?" „Sună-l acolo unde ţi-a spus el şi fă-mi legătura, dar repede, că trebuie să convoc şefii de sectoare" — spusese el secretarei. Într-adevăr, pe fir vorbea Mirel cu o voce gîfîită, nitel bîlbîit, fără nici o undă de familiaritate, mai degrabă oficial, sfios oficial, ca un petiţionar. „Ce-i, măi Mirele ? Tu eşti ?" „Da, aş vrea... Te-aş ruga să nu te superi... Poate am fost prea insistent, ştiu cît de ocupat eşti, cît de preţios... Şi n-aş vrea să abuzez, n-aş vrea să... Dar, te rog mult, din tot sufletul... E o chestiune... am să-ţi spun... cred c-ai să înţelegi. Sînt extrem de... de-aceea am apelat..." „Uite, astă-

seară, pe la zece... mai bine la zece și jumătate. În grădina publică... așa, ca pe vremuri. E bine ?" „O, o, lasă... îți mulțumesc, desigur, la zece și jumătate, îți mulțumesc foarte mult, voi fi neapărat..." S-au plimbat tăcuți un timp. Vladimir a încercat să reînvie amintirile vechi, dar simțind nerăbdarea celuilalt, crisparea lui, inapetența psihică pentru reverii sentimentale, s-a oprit lîngă o bancă și l-a îndemnat să se așeze și să vorbească, „să treacă la subiect", a adăugat încercînd să glumească, să dea un ton degajat discuției. Mirel Sfeteț părea pradă unui coșmar, era complect răvășit, ochii, plini de groază, parcă vedeau tot timpul scene apocaliptice. Cu mare greutate și-a adunat gîndurile și a reușit să pună puțină ordine în șirul vorbelor. În esență rezulta că întreaga lui familie era victima unei tragedii căzute din senin, ca un trăsnet — ceva de natura nenorocirilor fatale din literatura greacă antică. Fratele lui, Nelu, inginerul, mai mare cu cîțiva ani, una din vedetele fotbalului orașului N. de pe vremuri, om cu nevastă și copii, cu o slujbă bună la o mare uzină din Capitală, fugise, părăsise țara, ceruse azil politic în Franța. Ca urmare, Sili, doctorul, fusese arestat, el însuși, Mirel, scos din barou, interzis, lăsat pe drumuri fără slujbă, muritor de foame, iar acum bătrînul, tatăl, era în anchetă, într-a treia zi de interogatoriu, și putea fi închis dintr-un moment într-altul. Povestirea acestor întîmplări a durat mult, pentru că lui Mirel i s-a făcut rău, a început să plîngă, a avut o adevărată criză de isterie. Din cînd în cînd se agăța de reverul lui Vladimir, de mînecile hainei lui, îi lua mîna în palme și i-o strîngea spasmodic, parcă dorind să i-o încălzească, să-i dea viață, să-i insufle înțelegere și milă pentru nenorocirea lui. La un moment dat s-a oprit, sleit de puteri, și a tăcut. Se făcuse tîrziu, trecuse de miezul nopții și grădina era pustie. O boare rece alungase zăpușeala de peste zi înfiorîndu-i pe amîndoi. „A venit toamna", se gîndi Vladimir mecanic, dorind instinctiv să reintre într-un real firesc, în ordinea stabilită a naturii. „Uite ce e, dragul meu, se hotărî el apoi să taie nodul gordian, eu te înțeleg, îți înțeleg

starea, dar fă un efort ca să putem judeca situaţia la rece. (Ce cuvînt, „la rece", remarca acum, după atîţia ani, cutremurîndu-se. Să ceri unui om care aleargă cuprins de flăcări, arzînd ca o torţă, să-şi judece situaţia la rece ! O, doamne !) Cred că-ţi dai singur seama ce înseamnă în aceste vremuri trădarea. Sîntem mai mult decît pe front, pe un front obişnuit, de război, vreau să spun. O lume criminală ne caută beregata ca să ne sugrume şi să ne suprime ca regim, ca naţiune, ca sistem social. Dacă un român se duce acum acolo, trece în tabăra aceea, e nu numai un trădător de ţară, e, iartă-mi francheţea, un monstru." „Dar eu nu discut lucrul acesta, îl întrerupse precipitat, simţind că-i alunecă pămîntul de sub picioare, Mirel Sfeteţu. Eu condamn acest act la fel ca tine. Întrebarea mea este alta : ce vină am eu, ce vină au fratele meu, tatăl meu ?" „Bine, eu te cunosc, pentru mine e clar că tu nu porţi nici o vină că fratele tău a înnebunit. Dar eu nu sînt decît un individ, nu societatea, statul ; acestea au dreptul să-şi ia măsurile lor, să preîntîmpine lovituri similare, să se apere. Virtual, acum voi toţi din apropierea lui reprezentaţi o problemă" („virtual" — alt cuvînt extrem de potrivit pentru definirea şi dezlegarea situaţiei aceleia — remarcă din nou, derulînd filmul nopţii din toamna lui 1948, Vladimir Cernea. Ce era acest „virtual" în faţa nenorocirii unui om absolut nevinovat ? Dealtfel, acum îşi aducea bine aminte — şi poate că şi atuncea îşi reamintise, nu mai era sigur —, Nelu acela, toată lumea ştia, fusese oaia neagră a familiei. Încă de prin liceu devenise faimos, nu numai ca fotbalist, ci şi ca scandalagiu, beţivan şi bătăuş. De asemenea, se ştia că Nelu devenise legionar, fusese închis la Bucureşti, după rebeliune, şi numai după îndelungi demersuri ale bătrînului, făcute cu ajutorul unor relaţii influente — vechi politicieni din Capitală — reuşise să fie eliberat. Se păruse apoi că s-a potolit, că-şi vede de treabă, dar năravul nu i se schimbase. Aşteptase momentul prielnic. Îşi părăsise nu numai fraţii şi părinţii, ci şi propria familie, propriii copii. Asa stăteau lucrurile cu „virtualitatea" vinovăţiei

lui Mirel și a celorlalți, pe care o relevam eu atunci, cu atîta „pătrundere și principialitate".) „Nu-mi vine ușor să-ți spun toate astea, dar tu trebuie să ai un punct de reper, să încerci să înțelegi rațiunea măsurilor luate, chit că ele se îndreaptă împotriva ta și a alor tăi." „Dar eu am venit să te fac *pe tine* să înțelegi nenorocirea, nedreptatea ce m-a lovit. Nu e mai simplu pentru tine să înțelegi, decît pentru mine, nu-ți vine ție mai ușor decît mie ? Și pricepe că nu e vorba de niște măsuri provizorii, ci de întreaga existență a familiei mele, de întregul meu destin." Vladimir i-a explicat cu răbdare, cu un fel de căldură paternă, de fapt didactică, mai exact spus cu rutină de propagandist, că el, Mirel, are tot timpul să dovedească societății contrariul, să spulbere neîncrederea, să-și manifeste onestitatea și apoi să se afirme cu fondul lui bun, cu capacitatea lui... Că acesta trebuie să fie cursul firesc al evoluției lui, o evoluție contradictorie, dramatică desigur, așa cum sînt atîtea astăzi... Dar că viitorul... și așa mai departe. Apoi Mirel s-a ridicat, cu toată povara aceea groaznică în spate, cu fața săpată de riduri adînci, riduri de durere, de dezamăgire, de buimăceală, și a plecat fără să mai scoată un cuvînt. Silueta lui a fost înghițită de întuneric și n-a mai auzit decît scîrțîitul pietrișului sub pași, apoi nimic. („Și nici măcar n-a făcut apel la funcția mea, la puterea mea, la posibilitățile reale pe care mi le dădea poziția politică de a interveni în acest caz — descoperi Vladimir. El a acceptat să discute cu mine doar latura principială a cazului, așa cum, dealtfel, îi impusesem eu. Argumentele pe care mi le-a furnizat — pline de o logică și de un adevăr ireproșabil —, s-au plasat numai pe acest plan. Cîtă stăpînire de sine și cîtă demnitate îi trebuiseră — în acea stare groaznică — pentru a nu aluneca pe panta umilirii, a cerșirii milei, a implorării intervenției în numele prieteniei, al trecutului. Trecuse prin nenorocire fără melodramă, doar cu disperarea și indignarea omului lovit de nedreptate".)

Vladimir crezuse atunci că făcuse tot ce se putea pentru vechiul său prieten. Că reușise să trateze o problemă ce risca

să devină sentimentală într-un mod corect, principial. Şi în sinea lui, cu toată modestia, s-a felicitat pentru această performanţă. Apoi a uitat complect, ani de zile, de Mirel Sfeţeţu. Abia acum masca schimonosită, de teatru grec, s-a desprins din ceaţa uitării şi a venit să-l privească ţintă în ochi. Ce s-o fi ales de el, de fratele lui, de bătrînul Sfeţeţu ? se întreba copleşit de regret, de mustrare, de ruşine. A fost cu adevărat principialitate comunistă la mijloc atunci, sau laşitate, răspundere partinică pentru destinul unui om, sau răceală şi indiferenţă, impulsul unui suflet sensibil, sau tăcerea inimii împietrite ? Ultima ipoteză afirma cel mai greu în balanţă. Şi, atunci, de ce a fost aşa, de ce ? Care fusese greşeala, mai exact lucrul urît, rău, săvîrşit de el atunci ? Sacrificase omul, ideilor ! Opusese principii generale, inerte, unei realităţi vii, unui caz particular ce le infirma evident ! Se blinda în vorbe, ca un sacerdot, în faţa zvîrcolirilor unei fiinţe umane ultragiate ! Nu era aceasta ipocrizia preotului în faţa patului de suferinţă, cînd citeşte versete şi îndeamnă pe muribund să-şi îndrepte gîndul către dumnezeu, pentru a căpăta alinare ? Nu este sadism să propovăduieşti suferinzilor suferinţă ? Să reclami victimei obiectivitate pentru a înţelege raţiunea loviturii ce l-a înjunghiat, fără ca măcar să-i întinzi mîna pentru a-l ridica în picioare ?

Într-o duminică dimineaţă Cernea ieşi mai devreme în oraş pentru mici tîrguieli bărbăteşti — săpun, lame de ras etc. —, ducîndu-se apoi să-şi repare stiloul la una din dughenele particulare îngrămădite pe bulevard, pe lîngă cinematograful „Scala". Întîmplarea făcu să se întîlnească nas în nas cu fostul său vecin din blocul unde locuise pînă la mutarea în căminul şcolii. Ca întotdeauna, tovarăşul Gologan arăta ca scos din cutie — ras, tuns, pomădat, scrobit, cu pantalonii la dungă, scîrţiind pedant din pantofii „pe comandă". Gologan, Dudu Gologan, era un vechi tipograf de elită, maistru zeţar la tipografia „Scrisul Liber", editură de ziare înfiinţată după război. În tinereţe fusese boxeur,

destul de bine cunoscut prin cluburile Capitalei, şi chiar acum, la cei 55 de ani ai săi, îşi păstra forma, bustu-i masiv nu fusese deformat de grăsime, iar pîntecul şi şoldurile se păstrau în limite normale. Doar faţa lată, de creol, ornamentată cu vechi şi impunătoare cicatrici făcînd parte integrantă din fizionomia sa, îşi îngroşase trăsăturile şi se cam buhăise. Cîştiga frumuşel, pe lîngă salariu primea frecvent tot felul de premii şi prime de pe la redacţii, salvîndu-le în momente grele, evitînd întîrzierea gazetelor. Nu avea copii, iar soţia era o gospodină exemplară, orgoliul ei fiind acela de a-şi lansa bărbatul duminică dimineaţa în oraş ca pe un adevărat domn, „să întoarcă tot cuconetul capul după tine pe stradă". Dudu Gologan îl aprecia mult pe Cernea, îl invitase de cîteva ori la masă, iar alteori, venise el în garsoniera acestuia — şi acum, cînd se reîntîlniră, i se putea citi pe faţă plăcerea şi bucuria sinceră de a-l revedea. „Cu toată stima şi consideraţia, domnu Vlad — îl întîmpină el. Ce întîmplare fericită ! Tocmai vorbeam zilele trecute cu Catiţa de dumneavoastră. Ne-a părut rău, garsoniera a fost ocupată de un tip de pe la I. L. L., un şmecher, om fără cultură şi de o proastă creştere... Acum încotro ? Vă mai aerisiţi şi dumneavoastră ? Vă mai răcoriţi capul după atîta citanie !" Cernea, şi el înveselit de întîlnire, căci îi era simpatic fostul boxeur, acest „proletar" care ştia să se respecte menţinîndu-şi nealterată ţinuta de domn, îi relată motivul matinalei sale plimbări prin Bucureşti, întrebîndu-l la rîndu-i de sănătate, de madam Catiţa, de treburile ce-l aduceau la ora aceea pe bulevard aşa, pus la punct, ca un lord burlac. Gologan nu se vîntura pur şi simplu ca în alte ocazii, ci o pornise spre Talcioc. „Caut, domnule, o rîşniţă bună, ştii că noi sîntem mari cafegii. Aia veche adusă de Catiţa zestre s-a stricat şi ea nu bea cafea dacă nu şi-o prăjeşte şi rîşneşte singură. Am mai fost de vreo două ori şi n-am găsit. E, nu mai e Talciocul ce era anii trecuţi. Au ajuns şi «foştii» la fundul sacului. Acum e mult gunoi. Dar totuşi..." Cernea nu fusese niciodată în Talcioc, deşi auzise vorbindu-se mult de acest bazar oriental al fostei protipendante a Bucureştilor. „Mă iei şi pe mine, nea Dudule ?

Așa, de curiozitate, să văd și eu, să nu mor prost." Nea Dudu, încîntat de ofertă, îl luă în primire. Urcîndu-l și coborîndu-l prin tramvaie, traversînd șosele, cîmpuri și locuri virane, îl conduse la locul cu pricina. Cu cîteva zile înainte plouase și noroiul frămîntat de picioarele atîtor pierde-vară nu se uscase încă. Tîrgul de vechituri îi păru lui Cernea tăcut și mizer. Pe vremea aceea mai exista încă „Taica Lazăr", piața telalilor, și Cernea îi împărtăși lui Gologan părerea că micul cartier evreiesc de haine vechi — nu întotdeauna vechi — era mai înfloritor și mai decent decît această penibilă panoramă. „Ei, nu-i chiar așa, don Vlad. Sigur, nu mai e ce-a fost. Pînă anul trecut încă, aici era mai ceva ca la Paris, pe *Șantelize*. Ce blănuri și covoare, dom'le, ce lustre, ce piese rare de mobilier, ce vase și bijuterii ! S-au cam terminat însă, iar cine mai are nu prea mai scoate în văzul lumii. Dar să știți că și acum se mai poate găsi cîte ceva de preț. Ia priviți serviciul ăsta de masă... Cum îl vindeți, doamnă ?" și intră în tratative, desigur platonice, cu o femeie între două vîrste, încă agreabilă, cu părul vopsit, dar cu obrazul destul de fraged și cu o siluetă demnă de admirat. Trecură prin fața mărfurilor expuse pe jos, pe pături sau pe pînză de cort, și Cernea asemui acest tablou cu piața țărănească din orașul său natal unde, copil fiind, se plimba cu taică-său printre rogojinile și basmalele țăranilor, întinse pe pămînt cu roadele pămîntului. „Toți știu să se descurce la noi în micul negoț de piață, și țăranii și boierii — își zicea Cernea. Cele două poluri opuse ale vechii societăți se întîlnesc în această îndeletnicire, pentru același unic scop : supraviețuirea. Nu e Talciocul imitația inconștientă, instinctivă a vechii practici țărănești ? Numai că ăștia sînt intermediari, vînd o marfă doar trecută prin viața lor, iar ceilalți își vindeau rodul propriei munci. Astora le-a pavoazat rangurile, titlurile de proprietate, iar cînd acestea au dispărut, bunurile și-au pierdut și ele strălucirea, devenind obiecte moarte, derizorii, cum găsești și prin lăzile de gunoi. Probabil că și ei au acest sentiment, de aceea sînt atît de absenți și nepăsători." Într-adevăr, expropriații sociali, aceste epave ale unei Armade

de cuirasate învinsă, nimicită, desfăcîndu-şi geamantanele de relicve, cu scopul de a-şi perpetua existenţa fizică după ce identitatea socială veche şi-o pierduseră pentru totdeauna, păreau foarte dezinteresaţi de mersul treburilor lor. Femei de diferite vîrste, unele nemaipăstrînd absolut nimic din marca de clasă, bărbaţi cu figuri şterse, fanate, parcă emasculaţi, se uitau placizi în gol, schimbînd din cînd în cînd cuvinte banale între ei şi răspunzînd laconic, cu gura abia deschisă întrebărilor puse de virtualii clienţi. Din cînd în cînd, o femeie izbucnea ofensată, cu o furie stăpînită, transformată în exasperare, încercînd să-şi umilească partenerul de tranzacţie cu explicaţii savante. „Dar aceasta este o Gallé veritabilă, domnule, am cumpărat-o personal de la Nancy, a fost făcută chiar în atelierul bătrînului ebenist şi decorator, iar acesta este un Cloisonné chinezesc lucrat numai în lacuri naturale." Sau, „cum vrei dumneata să-ţi dau un Deft original cu 100 de lei ? Fructiera asta are o vechime de trei sute de ani, e o replică după cea de la muzeul din Versailles care a aparţinut regilor Franţei". Altfel răspundeau monosilabic, indicînd preţul cu capul întors în altă parte, ca să nu vadă cu cine au de-a face, pe mîinile cui urmau să încapă ultimele piese ce făcuseră fală saloanelor şi sufrageriilor lor. Dudu Gologan, cotrobăind prin grămezile de lucruri, găsi pînă la urmă ce căuta — o rîşniţă masivă, grea, de aramă strălucitoare, în perfectă stare — şi era în culmea fericirii. „Asta trebuie să fie de la Istanbul, a cine ştie cărui mare vizir" — zicea el întorcînd-o pe toate feţele, ştergînd-o de praf şi mîngîind-o ca pe o minune a lumii. Un individ blond, costeliv i-o vînduse fără să se uite la ea, aproape cu scîrbă. „Şi uite, nea Dudu s-a şi îndrăgostit de ea, se gîndea Cernea. Menirea lucrurilor e să facă plăcere oamenilor. Dacă îşi pierd această proprietate, dacă nu mai reprezintă nimic în ochii posesorului, nu are nici un rost ca el să le mai păstreze, trebuie să le lase să plece, să intre în alte mîini, să-şi redobîndească puterea de a produce bucurie." Cernea făcuse şi el o achiziţie. În plină toamnă îşi cumpără o pereche de pantaloni albi de buret, nu atît pentru împlinirea unei nevoi

reale, cît fermecat de grația pură a stofei, de fantezia fină, ca de poem, a țesăturii. „Nu au fost îmbrăcați niciodată, domnule, te rog să fii sigur, îi garantă femeia fardată țipător care îi vindea. Îi luasem înainte de război, cînd soțul meu, căpitan de marină, acostase la Le Havre și fusese invitat să facă o partidă de tenis la «Roland Garros». Partida n-a mai avut loc însă, și toți am uitat de pantaloni." Femeia furniza aceste informații rece, fără nici un sentiment, fără regret și nostalgie, așa cum explică un negustor veritabil în ce împrejurări a obținut marfa de la cutare firmă „en gros".

Cernea a părăsit Talciocul decepționat și plictisit, neatins intim, emoțional de acest contact, cum se așteptase, preocupat doar pe plan sociologic, obiectiv, de ideea destrămării claselor, comparînd acest proces cu unul chimic, în care o substanță dispare la un anumit punct de fierbere, transformîndu-se în vapori, plutind o clipă deasupra recipientului ca fumul unei fantome și apoi topindu-se în neant. Pe drum încercă însă, privind magnificul trofeu de aramă al tipografului, ca și pachetul cu pantalonii săi, o senzație neplăcută, parcă de compromis moral, de principiu sacrificat ; ca un om ce pînă la urmă primește o mică mită, deși sub formă mascată, păstrînd toate aspectele cinstei, sau ca unul ce întinde mîna și ia un suvenir din casa rivalului, incendiată de el însuși și arsă pînă în temelii.

Dudu Gologan îl puse să coboare într-o stație, pe la Vitan, unde era o piață mare, bogată — „cea mai grozavă piață din țară", îi spuse el. Într-adevăr, în raport cu starea aprovizionării orașului, acolo era o abundență de produse alimentare neverosimilă. Spre deosebire de tăcerea stranie, apatică, siderală a protagoniștilor Talciocului, aici negustorii parcă aveau draci în ei. Pe mesele de ciment sau de lemn, galantarele așezate unul lîngă altul etalau toate bunătățile la care putea rîvni pe atunci un om lihnit de un lung regim de cantină : cîrnați, slănințuță, costiță afumată, jumări, păsări grase gata jumulite, brînzeturi de toate felurile, smîntînă, urdă, ouă proaspete, fructe, castraveciori de Suceava și cîte altele. „Uite, dom' Vlad, eu pe

ăştia i-aş spînzura cu mîna mea — spuse Gologan cu năduf. Da' îi dau la dracu, îi mai iert, adăugă el mucalit, că uite mai vin şi mai iau şi eu cîte o bucăţică să ne îndulcim gura, că-ţi spui sincer, mi s-a acrit de burta aia de la noi, de la «Scrisul Liber»." „Ce burtă, frate ?", se miră Cernea. „Burtă, domne, burtă de vacă. De vreo doi ani la noi la cantină alimentul de bază e burta. Şi s-au învăţat ai dracu', bucătarii, s-o facă în toate felurile, că uneori nici n-o mai recunoşti. Ciorbă de burtă, burtă pané, şniţel, tocăniţă de burtă, burtă la grătar. Cam de vreo cinci ori pe săptămînă asta e mîncarea la prînz. E, nu te saturi, domne, de atîta burtă, de-ţi vine să dai cu căciula în Bulgaria ?" Dudu Gologan păstrase această expresie de pe unde era el, de la Dunăre, împreună cu alta auzită de Cernea odată, cînd luase masa la ei, şi cînd coana Catiţa făcuse mămăligă. „Ştiţi ce mămăligă e asta ? îi spusese Dudu atunci, — dai cu ea în Bulgaria şi se întoarce înapoi." Asta vrea să spună că era foarte bine făcută, fiartă şi închegată ca lumea, nu fărîmicioasă sau apoasă cum se făcea pe atunci, de economie, de sărăcie mai bine zis, nu numai la cantină, ci şi în gospodăriile oamenilor. În piaţă era un vacarm aproape isteric. Precupeţii te luau în primire încă de la doi-trei metri de tejgheaua sau galantarul lor şi-ţi făcea capul calendar. Aveau pe un fel de tocătoare de lemn mostre din sortimentele puse în vînzare şi te îmbiau, cu gesturi de mari amfitrioni, să guşti, să te convingi „şi dacă nu ţi-o place să-l scuipi pe el în ochi". În acelaşi timp, cîntăreau, împachetau, socoteau şi încasau, cu o viteză de scamatori. Aveau nişte şorţuri cu buzunare mari în care băgau ghemotoacele de bancnote şi din care scoteau hîrtii soioase, făcute ferfeniţă, dînd restul. Banii zburau dintr-o mînă în alta ca fulgerul, gura vînzătorilor toca fără întrerupere, iar braţele li se mişcau fără încetare cu precizia întîlnită numai la roboţi. Muşteriii adunau pachetelele, le puneau în sacoşe şi plecau lefteri. Cel mai mult cumpărau învîrtiţii, liber profesioniştii, făcînd să circule banii încasaţi cam în acelaşi mod, doar pe altfel de pieţe şi tarabe.

Nu prea aveai cum să vezi jonglînd pe aici cu bancnotele muncitori, oameni simpli trăind doar din salariu. Dudu Gologan era dintre cei ce-şi mai puteau permite cîteodată acest lux. Pînă se întoarse Cernea din mica sa expediţie spre capătul pieţii, zăpăcit de cap şi obosit de atîta vînzoleală, gălăgie şi frecuş, Dudu îşi încropise şi el un pachet.

Se urcară din nou în tramvai şi se dădură jos la „Compescaria" — un magazin alimentar mare, cu restaurant, de pe lîngă „Casa Armatei" — şi o luară pe jos pe „6 Martie", artera de promenadă preferată a lui Dudu Gologan. Pe aici defila el, în special duminica, prin faţa magazinelor şi a sălilor de cinematograf, spălat, călcat şi ferchezuit ca un mire, cum îl trimitea coana Catiţa „să se scurgă ochii femeilor după el". Dealtfel, mai jos, spre Cişmigiu, se afla blocul în care-şi avea locuinţa şi unde stătuse aproape patru ani şi Vladimir Cernea. Coborîră pe „6 Martie", oprindu-se din cînd în cînd în faţa vitrinelor. „Vedeţi, dom' Vlad, ce diferenţă ? — îi arătă Gologan. Păi caşcaval de gips ne dau ei nouă ? Mai bine pun dracu o perdea la geam şi nu mai scîrbesc omul cu porcăriile astea." Într-adevăr, în vitrinele alimentarelor se puteau vedea numai mulaje de gips şi de lemn acoperite de praf : jumătăţi de roţi de şvaiţer cu găuri bine strunjite, trapist, salam de Sibiu, tobă... În rest, baterii întregi de sticle cu oţet, cutii de insecticid şi, ici-colo, ligheane cu gogonele murate. Pe cealaltă parte a străzii, la fosta „Cehoslovaca", magazin de galanterie şi confecţii, în vitrine se ghemuiau în colţuri, pudic, manechine de ambele sexe vopsite în roz, ca pielea omului, goale, aşteptînd un nou transport de rochii şi costume pe cartelă — care dealtfel urmau să fie smulse cît ai clipi din mîinile vînzătorilor de către solicitanţii exasperaţi de aşteptare, lăsînd în continuare bietele trupuri de lemn cu capete îngereşti în nuditatea lor indecentă.

Trecură apoi spre blocul lui Gologan — Cernea fusese invitat la masă de către acesta fără drept de apel —, pe străduţele curate şi cochete din vecinătatea Cişmigiului. Aici soarele de toamnă tocmai văruia faţadele clădirilor, adîncind liniştea, ca

într-un cimitir plin de cavouri supraetajate. Ici-colo cîte un copil moleşit, somnolent, se lăsa încălzit de razele blînde, iar cîteva pisici moţăiau pe praguri sau traversau strada cu gesturi leneşe, de şarpe sătul, obosit. Pătrunseseră într-o oază de nemişcare şi pioşenie, unde totul trăia sub domnia suverană şi generoasă a soarelui de octombrie. Nimeni nu îndrăznea să vocifereze, să alerge, să-şi impună voinţa, să-şi manifeste meschinele pasiuni legate de satisfacerea cerinţelor trupului. Stăpînea un spirit etern. Toamna spăla aluviunile oraşului, împrăştia bunătate, înţelegere şi un consens de discreţie, căruia trebuie să i se supună şi lucrurile şi fiinţele, mari sau mici, vechi sau noi, uitînd pentru o clipă de nenorociri şi ambiţii, de foame şi sărăcie, de speranţă sau ură. Timpul îşi oprise ornicele şi roţile grele ale istoriei abia se mai auzeau, trecînd departe, ca în vis, strivind sau tîrînd după ele — după cum ceva se opunea sau ceva se agăţa de loitrele ei uriaşe.

Madam Catiţa nu terminase de gătit şi, cerîndu-şi mii de scuze, încercă zadarnic să-i facă să aştepte. Bărbaţii ciocniră un pahar de ţuică, se înfruptară din delicioasa pastramă de gîscă şi din sîngeretele ardelenesc cumpărate de Dudu din piaţă şi, apoi, plecară să flaneze pe străzile Bucureştiului, în aerul dulce al minunatei zile de toamnă. Intrară în Cişmigiu şi se tolăniră pe una din băncile din centrul parcului, urmărind cu cea mai mare luare aminte, parcă ar fi căutat pe cineva anume, magma înceată a mulţimii revărsată pe toate aleele. La ora aceea — nu sunase încă miezul zilei — Cişmigiul era invadat de „lumea bună" de duminică. Familii de toate vîrstele, de la proaspeţi căsătoriţi la bunici septuagenari, avînd în sînge, sau abia inoculîndu-şi, măruntul orgoliu mic-burghez, ieşiseră, ca în fiecare zi de duminică, să-şi dumice tihna, să-şi savureze sănătatea şi modesta bunăstare, să-şi etaleze hainele noi, migălos călcate, ferite cu gesturi grijulii de orice maculare şi să-şi arate, cu o mîndrie fals reţinută, feţele împlinite, pîntecele bine conturate. Lăsau să se înţeleagă, prin toată înfăţişarea lor, că acasă îi aşteaptă un interior curat, frumos

mobilat, multe lucruri trainice şi utile, adunate într-o viaţă de muncă, seriozitate şi cumpătare, într-un cuvînt o mică fericire complectă. Era această plimbare prin Cişmigiu întocmai ca pe vremuri prezenţa la biserică, în dimineţile zilelor de sărbătoare, a burghezilor prefăcuţi că se smeresc lui dumnezeu, dar preocupaţi să-şi arate temeinicia stării sociale, soliditatea averii agonisite cine ştie prin ce mijloace şi pe ce căi, forţa şi siguranţa de sine. Ducîndu-se acasă, aceşti „enoriaşi" ai Cişmigiului „de duminică la prînz" aveau să-şi dezbrace cu grijă hainele bune, de gală, ce primiseră botezul promenadei şi fuseseră atinse cu invidie şi admiraţie de miile de ochi ale trecătorilor, poate mai neîncăpuţi decît ei, şi apoi, în papuci, în veşmintele de toată ziua, aveau să se aşeze în jurul mesei, să-şi soarbă, sugîndu-şi de plăcere buzele, ţuica pusă în găleată, la rece, şi să se împărtăşească din sfintele bucate, preparate după o artă îndelung statornicită de către priceputa stăpînă a casei, satisfăcută că-şi poate mulţumi, într-o zi atît de strălucitoare, familia iubită.

După trecerea orei prînzului, lumea Cişmigiului se schimbă brusc. Îşi făcură întîi apariţia soldaţii — în cazărmi masa se ia devreme şi militarii se grăbesc să nu piardă nici o minută din puţinele lor ore de permisie —, apoi apărură fetele acelea îndesate, cu fuste creţe, mîini mari şi roşii şi mersul greoi, venite de prin Ardeal ca să păstreze curate casele bucureştenilor cu dare de mînă. Aceste două categorii erau, dealtfel, complementare, se aşteptau şi se căutau una pe alta, fuzionînd într-o singură categorie de perechi ce nu mai avea şi nu mai urmărea să etaleze nimic, ci doar să dea puţin frîu liber tinereţii lor încătuşate de rigorile unei vieţi aproape asemănătoare. În sfîrşit, începură să vină mamele cu copii mici, pensionarii bătrîni, dornici să-şi continue în aerul îmbălsămat al grădinii siesta începută acasă în fotolii sau în pat şi, pe măsură ce soarele, tot mai moale, mai catifelat şi mai mîngîietor, aluneca spre marginea bolţii cereşti, ici-colo puteau fi identificate tinere perechi cu mîinile încleştate într-o mută disperare, nerăbdătoare să se ascundă în

vălurile întunericului și să soarbă cu nesaț otrava dulce a amorului.

Cînd se înseră, cei doi, sătuli de spectacolul savuros și atît de divers al Cișmigiului, se hotărîră să încheie ziua bînd undeva o halbă de bere. Dudu Gologan îl conduse pe Cernea la un restaurant cu un nume aproape oficial, „Progresul Social", care făcuse însă mare vîlvă pe atunci în Capitală datorită zvonului că acolo unor clienți li se oferiseră fripturi din carne de copil. „Toată chestia e un bluf — îl informă Gologan. La bază a fost o glumă proastă și știi cum sînt bucureștenii — gură spartă și tranca-fleanca. Cred orice prostie, orice zvon. N-ai văzut ? Dacă te oprești pe stradă și te uiți oleacă pe cer, se adună lîngă tine o mulțime, iar unii încep să spună că și zăresc avioanele sau minunile alea care le trec lor prin cap." Intrară și comandară — de fapt trată discret Gologan cu un chelner — cîte o bere rece la sticlă, pentru că la halbă nu mai era de mult, iar puținele sticle, și din acestea majoritatea calde, se dădeau pe sprînceană. Savurau încet băutura spumoasă, înțepătoare, gustoasă, odihniți și mulțumiți de ziua petrecută împreună, atît de bogată în impresii și atît de încărcată de sentimentul plăcut al prieteniei și înțelegerii... În restaurant era un zumzet înăbușit, spart arareori de vocea stridentă a cîte unuia, revoltat sau supărat de cine știe ce pricini, în discuțiile din jurul meselor unde cu mare greutate puteai găsi un loc. Printre mese se strecura cu pași tîrșiți, sleiți, aplecîndu-se și întrebînd ceva în șoaptă la urechea clienților, un bărbat cu o înfățișare neobișnuită. Cu o față dominată de un nas mare, aproape grotesc și de o mustață deasă, căzută pe colțurile gurii, cu plete cărunte acoperindu-i gulerul hainei subțiri și uzate, de vară, cu ochii albaștri bulbucați, adormiți, omul acesta i se păru deodată lui Cernea, tresărind, că e Maxim Gorki. „Parcă e Gorki, nea Dudule", își împărtăși el impresia. „Vai de mama lui, don Vlad. Ce Gorki, e un om amărît de tot. Nu știu ce-o fi fost în viața lui, se spune c-a învățat pe la Paris și că se trage din viță veche, de beizadele, că, să știți, e cult, dar acum n-are unde pune

capul jos." „E amărît, monologa Cernea, păi asta înseamnă Gorki, Amar. Şi din ce trăieşte, nea Dudule ?" „Face portrete, domne ! Vrei să-l chem să-ţi facă poza ? Să ştii că are talent. Dar cît te încondeiază, trebuie să-i comanzi cîteva lichioruri amare... He, he, vorba dumneavoastră, Amar." Cernea se declară de acord şi Dudu Gologan se duse şi îl chemă pe ciudatul desenator. Acesta îşi trase un scaun şi pînă îşi desfăcu blocul şi îşi scoase creioanele, Cernea încercă să-l descoasă niţel. Amar îl fixă odată cu ochii lui albaştri, bolovănoşi, şi-i tăie lui Cernea orice chef de vorbă. Avea o gură mare — totul era mare pe chipul lui — cu buze groase, senzuale, iar mustaţa gorkiană nu reuşea să acopere chiar de tot colţurile căzute într-o expresie de total amar şi de scîrbă. Îşi bău păhărelele fără să scoată un cuvînt, desenînd cu mişcări încete, lipsite de orice energie, privindu-l doar de cîteva ori pe Cernea, fără nici o atenţie, ca pe un obiect. Operaţia aceasta dură mai bine de o jumătate de oră, după care, punînd o parafă indescifrabilă în colţul de jos al cartonului, „Amar" îi întinse desenul. Cernea găsi un portret pe care la început nu-l identifică, părîndu-i că seamănă mai degrabă cu Eminescu. Încet, încet, însă, sensurile liniilor începură să i se limpezească, recunoscîndu-şi trăsăturile, dar nu în ipostaza lor fotografică, pasageră şi întîmplătoare adică, dependentă de starea de dispoziţie într-un moment dat sau de mina pe care vroia el să şi-o arboreze, ci într-o interpretare mai degrabă perenă, aşa cum era el în orice împrejurare şi cum va arăta probabil şi după ce timpul urma să atenueze sau să şteargă multe din nuanţele acelui moment. Ieşea în evidenţă fruntea înaltă, bombată şi netedă, cu golfuri adînci şi cu un păr moale, frumos arcuit pe spate, greblat de degetele lui lungi şi nervoase. Ochii largi aveau o strălucire inspirată, cam ca de nebun, cum au sfinţii prin tablourile Renaşterii. Nasul drept, dar nu prea lung, lăsa un spaţiu prea mare pînă la buza de sus, ceea ce dădea figurii o uşoară încruntare, un rictus de supărare permanentă. Gura cărnoasă, armonios tăiată, purta pecetea amărăciunii — probabil Amar era mare specialist în reliefarea

acestei valențe a portretelor —, colțurile coborînd mult spre bărbia ovală, moale dar cu o neașteptată volută energică, cam ca barbișoanele ambițioase purtate, după cum se spune, de cavalerii medievali. Cernea rămase pe gînduri, cam încurcat, plăti desenatorului și apoi îl rugă pe Dudu Gologan „să accepte stingerea și retragerea". Făcu sul cartonul și îl luă cu sine fără să-l mai comenteze, apoi se despărți cu multă efuziune de cel ce-i ținuse o atît de agreabilă tovărășie în ziua aceea, și porni grăbit spre cămin.

Seara, citind o carte la lumina veiozei, din pagini a prins viață o scenă și mai veche, de pe vremea cînd era student. La timpul respectiv i se păruse comică, acum însă devenise dizgrațioasă. Fusese îndrăgostit de o fată, și ea studentă dar la Cluj, din care cauză o întîlnea numai în vacanță, acasă. O vară. întreagă și-au petrecut serile împreună pe o bancă, în parc, pe o alee ferită de priviri indiscrete. Au înotat după-amiezile în lac, și-au citit unul altuia poezii din Valéry și Verlaine, din Baudelaire, și-au trimis scrisori, dimineața, prin copiii vecinilor. Toamna, despărțirea a fost o mare sfîșiere sufletească și pînă la Crăciun, cînd aveau să se reîntîlnească, s-au zbătut amîndoi în chinurile iadului. Ceea ce-l obseda pe Vladimir Cernea în legătură cu ființa Ninei Trifu, marea lui iubire, era parfumul atît de original și tulburător al fetei, intrat nu numai în nările și sîngele lui, ci și în creier. Într-adevăr, creierul îi era îmbibat de acest parfum și de acolo i se răspîndea în toată ființa, cotropindu-l, subjugîndu-l. Parcă era un intoxicat, un morfinoman suferind de lipsa drogului, așteptînd tot mai agitat să-și redobîndească obiectul viciului cuibărit în el. În sfîrșit, cu o zi înaintea închiderii cursurilor a luat trenul și s-a întors acasă. S-au întîlnit în locul lor tainic, nocturn, alergînd unul spre altul ca înecații. Dar ce se întîmplase ? Nina era altă ființă. I se părea o străină, o fată anostă, fără nimic din vraja tulburătoare de altădată. Fata simți răceala iubitului, rigi-

ditatea brațelor altădată strîngîndu-i trupul ca niște șerpi vii, pînă la sufocare extatică... Căutîndu-i febril privirile, încercînd să dea viață buzelor lui strînse într-un rictus de împotrivire, ferindu-se de buzele ei, îl întrebă pierită, cu moartea în suflet : „Ce s-a întîmplat, dragule, ce e cu tine, ce se petrece ? Ce a apărut între noi, spune, spune-mi totul sincer, deschis, așa ca întotdeauna". El nu i-a pus decît o singură întrebare : „A ce miroseai tu, înainte ?" Atunci ea a rîs ușurată, destinzîndu-se, recăpătîndu-și culoarea în obraji. „A paciuli, dragule, a paciuli. Am avut o sticluță primită cadou de la tanti Cleopatra, adusă de la Paris." Dar Vladimir nu-și schimba mina, nu participa la destinderea și la rîsul ei. „Și nu mai poți face rost ?" „O, nu, de unde, dragule, cine îmi mai aduce mie paciuli de la Paris ?" Și atunci, fără să mai adauge vreun cuvînt, fără nici o explicație, s-a întors și a plecat. Terminase cu Nina. El iubise parfumul ei parizian, iubise sticluța de paciuli, nu fata.

Cînd i-a povestit Ortensiei această întîmplare din tinerețea lui, punînd mult haz în relatare și rizînd dinainte, cum se întîmplă cînd redai o anecdotă foarte reușită, Ortensia nici n-a clipit. L-a privit îndelung, pătrunzător, îngîndurată, dacă nu speriată puțin, abia murmurînd într-un tîrziu : „Nostim ? de ce nostim ? Mi se pare crud". Apoi a tăcut și între ei s-a lăsat o înstrăinare, ca după ce se stinge focul în cămin și de pe pereți dispar culorile de roșu, roz și portocaliu.

„Dar, iată — își dădu seama brusc —, am ajuns din nou la Ortensia." Și doar își propusese... își făgăduise de atîtea ori... și reușise chiar... Nu s-o uite, dar s-o îngroape, să-i alunge prezența din minte, s-o reducă la tăcere. De ce înviau acum toți morții, de ce își desfăceau giulgiul alb în care îi înfășurase el — sau viața, sau timpul —, și veneau înaintea lui cu acel ceva oribil înscris pe față, ca la judecata de apoi ! Toată noaptea aceea, dormind sau treaz, în vis, în semitrezie sau pe deplin lucid, fusese cutreierat de duhul Ortensiei Anagnoste, de trupul ei de abur, de glasul ei muzical, puțin răgușit, de gesturile și vorbele ei. O văzuse în mii de situații și împrejurări

stranii, legate între ele printr-o logică impecabilă, dar total absurdă. Dimineața a înțeles cum s-au petrecut lucrurile, de ce-i apăruse din filele unei cărți oarecari amintirea veche a Ninei Trifu. Fusese o viclenie. Da, totul fusese pus la cale, pregătit anume pentru a-l duce direct în miezul cazului Anagnoste. O ipocrizie a sufletului lui, sau mai degrabă răzbunarea acestuia. Căci Ortensia Anagnoste fusese cel mai mare supliciu la care își supusese Vladimir Cernea sufletul, cea mai dezgustătoare trădare față de sine.

O cunoscuse la puțin timp după revenirea lui la București, cu ocazia unui concert la Ateneu. Ea stătea pe rîndul dinainte, chiar pe scaunul din față. În semiobscuritatea sălii, i s-a părut deodată că părul femeii, castaniu, vaporos, semăna izbitor cu muzica lui Grieg cîntată de orchestră, sau că muzica ajungea la el scurgîndu-se ca o electricitate prin vălul arămiu al părului ei. Straniu sentiment, anormal și supărător — i se părea atunci. De cîteva ori, parcă simțind atingerea privirii lui, femeia a întors capul oarecum deranjată, ca și cînd cineva ar fi șoptit prea tare la urechea vecinului, sau ar fi foșnit ambalajul de staniol al unui baton de ciocolată. Atunci, într-o fracțiune de secundă, i-a văzut profilul de camee, trăsăturile semănînd cu cele ale femeilor din „Primăvara" lui Botticelli. În pauză a văzut-o de aproape, la lumina puternică a candelabrelor. Înaltă și foarte zveltă, părea ușor cabrată. Îmbrăcămintea o simplifica într-un fel, o flanelă ușoară de cașmir îi reliefa decent bustul armonios, fără nimic provocator, iar fusta gri îi trăda coapsele lungi, grațioase, mijlocul subțire de gazelă. Despre figura ei, a doua zi nu-și mai amintea decît că era palidă, de fapt sidefie, diafană, aproape transparentă, iar pe trăsăturile acelea delicate cădeau reflexele a doi ochi mari și luminoși ca două lacuri de munte. Culoarea exactă a ochilor n-o putea reconstitui, dar lucrul acesta nu-l enerva ca de obicei, cînd memoria rezista eforturilor lui, ci îl distra, îl înveselea. Serile următoare se dusese la toate concertele de la Ateneu, dar n-o mai întîlnise. Începu să-l cuprindă o ușoară dezamăgire, apoi

nerăbdare, și în sfîrșit un sentiment difuz de panică. Cum era s-o mai găsească, fiindcă, printr-un proces enigmatic, nu-i mai rămăseseră în minte decît ochii ei, acele două lumini extraterestre, și părul fluid, ca o muzică vie, ca muzica lui Grieg. Simți nevoia să reasculte muzica din seara aceea, cu convingerea nemărturisită că prin ea va redobîndi în mod material părul castaniu, electric al necunoscutei. Se interesă de unde ar putea lua un disc de Grieg și află, printr-un prieten, un profesor, că biblioteca universității avea o mică discotecă și cu puțin noroc ar putea găsi acolo ceea ce dorea. Mai mult, acesta se oferi să-i faciliteze accesul, chiar să-l conducă la locul cu pricina. Așa se face că într-o zi, într-o sîmbătă după amiaza, împreună cu amicul său, intră la discoteca universității pentru a căuta concertul de Grieg. *Și acolo o întîlni pe ea.* Surpriza fu atît de mare că aproape nici nu putu s-o simtă. Sau poate nici n-a fost surpriză, ci pur și simplu împlinirea unei minuni pe care o așteptase, în care crezuse. Abia după aceea veni emoția. Cum se întîmplă cînd ai trecut printr-o primejdie de moarte, fără să-ți dai seama, și deodată te dezmeticești, realizezi grozăvia. Mîinile încep să-ți tremure, te apucă o sfîrșeală ca un leșin, iar mintea ți se întunecă, parcă de atunci încolo ar începe pericolul. Îi fu de mare ajutor faptul că în timp ce el trecea prin aceste stări sufletești prietenul îi explica fetei cu părul de aramă veche dorința tovarășului Vladimir Cernea, recomandîndu-l în același timp ca pe un ideolog de mîna întîi și ca pe un consecvent meloman. Considerîndu-se achitat de datoria sa, profesorul plecă, iar Cernea rămase în seama tovarășei Ortensia Anagnoste, responsabila discotecii universitare.

Așa a început totul... Întîi audițiile de Grieg, apoi ieșirile împreună, plimbările, concertele, după aceea nopțile în garsoniera lui, vizitele în familie, în vechea casă părintească a fetei, pe undeva pe lîngă fostul minister al domeniilor. În frumoasa

vilă construită în stil rustic, împărțită cu alte două familii, petrecea seri lungi, ascultînd-o pe Ortensia cîntînd la pian cu sensibilitate și duioșie, dar fără izbucniri, fără revolte, fără furtuni, uneori doar cu un abur de durere molcomă, resemnată, parcă fără leac, acoperită într-un tîrziu de o lumină sonoră scurtă, tăiată brusc de o ghilotină nevăzută. Tatăl ei stătea aproape toată ziua acasă, lucrînd la un studiu științific. Fusese o personalitate marcantă în vechiul minister al domeniilor, predase și la Facultatea de agronomie, fiind considerat un mare specialist în horticultură, aproape un savant. Acum, pensionar, continua să lucreze. Părea un om tăcut, sever, enigmatic. Se ferea să ia parte la discuțiile lor, și de cele mai multe ori se retrăgea în odaia sa, lăsîndu-i singuri în acel salon improvizat, ce servea drept cameră de muzică. Mama Ortensiei, probabil o frumusețe pe vremuri, era bolnavă de dropică, avea picioarele umflate și stătea mai totdeauna în pat.

După ce terminase conservatorul, asta se întîmplase doar cu cîțiva ani în urmă, Ortensia încercase zadarnic să intre într-o orchestră sau măcar corepetitoare la o instituție muzicală. Încheindu-se doi ani de așteptare, familia fiind tot mai strîmtorată financiar, acceptase slujba la discoteca bibliotecii, căpătată și ea prin intervențiile unor prieteni la senatul universității. Ieșeau amîndoi, uneori în afara orașului, și mergeau, ținîndu-se de mînă, pe rambleul căii ferate. Priveau șinele și apoi orizontul, încleștați ca în fața unei amenințări iminente și le plăcea să se simtă așa, indestructibil legați în fața neprevăzutului, uniți într-un destin fatal, înspăimîntător de dulce, printr-un fior conștient dar nepăsător, lăsîndu-se expuși oricărei lovituri, oricărui hazard. Cînd se întîlneau în mansarda lui, destul de cochetă, ea devenea posesivă, însuflețindu-se de o voință dominatoare dar blîndă, duioasă. Îi așeza capul în poală și îl legăna, mîngîindu-l cu degete ușoare și moi, de mătase. Aplecîndu-se, cu ochii ei fosforescenți, adînci și misterioși, cu părul fluid, bogat, metalic ce-i acoperea fața ca o perdea, cu buzele cărnoase, roșii și umede îl săruta cu o pasiune disperată. Și în

aceasta nu era numai exaltarea iubirii, ci parcă un străvechi uitat cult biblic al femeii pentru bărbat, adorația magică a Evei pentru Adamul ce nu pregetase să-l înfrunte pe dumnezeu pentru a-i dărui ei un strop de fericire. Chipul suav, sidefiu, cu pielița transparentă ca un vitraliu de catedrală gotică, spălat de ploi și de soare, trupul ei alb și pur, aproape nepământesc, împrumutat de la făpturile lui Dürer, întreaga ei ființă iradiind o impresionantă castitate se animau, zbuciumîndu-se ca o flacără. El se lăsa mistuit de această patimă, mai puternică decît orgoliul lui viril, decît bărbătescul lui instinct stăpînitor, cotropit de o dulce înfrîngere, într-un abandon asemănător poate cu acela al sinuciderii. Cîteodată, gelos pe fericirea ei, cu toate că era geamănă cu a lui, pe intensitatea pasiunii și vitalitatea instinctului ei erotic, atît de senin, de curat, de optimist, simțea nevoia s-o tulbure, s-o răscolească, s-o readucă la dimensiunile umilinței dureroase a unei iubiri sfîrtecătoare, cum era a lui. Îl dominau forța și puritatea sentimentelor ei și ar fi vrut s-o vadă suferind, chinuindu-se. Parcă înțelegîndu-l, ea îl privea cu dojană și, ascultîndu-i cuvintele înmuiate în otravă, izbucnea în plîns. Ochii i se întunecau, lacrimile îi scăldau obrajii și pieptul alb de marmoră se zbătea cuprins parcă de agonie. O, plînsul acela chinuit al Ortensiei, pe care ei îl dorea, îl provoca, simțind apoi cum îi sfîșie sufletul ca țipătul unei femei arse pe rug !

Cînd s-au hotărît să se căsătorească, Vladimir, trăind pînă atunci ca un cazan sub presiune, s-a grăbit să-și împărtășească taina, cu o plăcere vanitoasă, oriunde găsea ascultători. Mergea cu Ortensia de braț pe bulevardele Capitalei, pășind ca un pursînge arab înaintea cursei decisive, simțind că nimic nu-l mai putea împiedica s-o cîștige. Revolta lui primitivă în fața iubirii magnifice a Ortensiei se potolise, se ogoise, transformîndu-se tot mai mult în recunoștință și mîndrie bărbătească împlinită.

Într-una din zile însă, Cernea primi un telefon, la birou, de la Comitetul de partid al Capitalei. Un activist oarecare primise sarcina să-i transmită comunicarea oficială din partea to-

varăşei Aura — atît, tovarăşa Aura, ca şi cînd ar fi spus zeul Baal sau Pithya, cu deosebire că acest prenume mai sugera şi o anumită familiaritate respectuoasă faţă de persoana respectivă —, deci comunicarea tovarăşei Aura de a se prezenta cît mai repede, chiar a doua zi, la cadrele Capitalei. Cernea, obişnuit de-a lungul anilor cu practica redactării periodice de biografii şi completări la biografii, nu dădu prea mare atenţie faptului. Se duse totuşi a doua zi, plictisit ca întotdeauna cînd trebuia să aibă de-a face cu funcţionarii de cadre, chiţibuşari, insistenţi şi mai ales înarmaţi, prin natura muncii lor, cu o suspiciune funciară. Nu uita cum o dată un bătrîn cadrist cu ochi de viezure şi cu o mustaţă de castor pe care o muşca mereu — tic dizgraţios, insuportabil — îl torturase două ore încheiate ca să-l facă să-i lămurească lui de ce în timpul războiului, la o serbare cu elevii de liceu, patronată de Cernea, fuseseră recitate două poezii în limba germană. „Direcţia şcolii — îi explică el — primise în acest sens un ordin expres de la Prefectura judeţului. Nu i s-a putut sustrage. Şi, apoi, nu te interesează ce poezii au fost recitate ? Sper că scrie acolo, la dumneata, în sesizarea aceea pe care o ai în faţă, că elevii au declamat din Schiller şi din Brecht — şi că primul era ignorat voit, iar al doilea interzis în Germania lui Hitler !" Bătrînul nu auzise nici de unul, nici de altul, aceste nume nu-i spuneau nimic şi puţin îi păsa de ele. El vroia să ştie „de ce în limba germană", cum explica Cernea această greşeală, dacă era conştient de ea, dacă a analizat-o şi îi cunoaşte rădăcinile. Scăpase de insistenţele încăpăţînate, tot mai tăioase şi ameninţătoare ale bătrînului — hotărît să-l strîngă cu uşa pînă va scoate din el şi laptele supt la maică-sa —, mulţumită intervenţiei unui activist de partid superior, unui şef. Acesta îi dăduse pur şi simplu sarcină bătrînului să rupă sesizarea anonimă şi să-l lase pe Cernea în pace, iar funcţionarul abia se supusese, cu regret, şi vădit neconvins. Birourile unde intră acum se aflau într-un fel de subsol. Pereţii erau căptuşiţi cu dulapuri mari de fier, sigilate, iar la măsuţe, într-un aer greu, îmbibat de nicotină rîncedă,

cîțiva bărbați în vîrstă, cu ochelari, și cîteva femei șterse îmbrăcate ca pentru înmormîntare sau parastas, dichiseau maldăre de dosare și piguleau tot felul de fișe, pregătindu-se, parcă, să le roadă mărunt cu dinți de șoarece. Fu condus spre biroul de la capătul culoarului unde lucra tovarășa Aura. O secretară pipernicită, numai piele și os, cu un păr cărunt, murdar, nepieptănat — desigur, se gîndea Cernea, o fată bătrînă acrită —, l-a măsurat rece, de cîteva ori de la picioare la cap și de la cap la picioare, și deși știa cine este i-a cerut să-și scrie numele și funcția pe o bucată de hîrtie. A cercetat apoi îndelung biletul, lăsîndu-l să stea în picioare, și s-a strecurat în biroul alăturat. A revenit destul de tîrziu și, cu o expresie impenetrabilă, măsurîndu-l din nou, de data aceasta numai cu un ochi, dintr-o parte, l-a introdus în biroul „tovarășei Aura". După acest nume grațios, romantic, Cernea se aștepta să întîlnească o femeie păstrînd cel puțin urmele unei frumuseți. Dar din dosul biroului de lemn pătat de cerneală și de urmele ceștilor de cafea îl privea, cu un rictus de silă abia stăpînită, o femeie gheboasă, cu obrazul puhav, negricios, mustăcioasă, cu trupul înfășurat într-un fel de saltea de osînză. L-a invitat pe scaunul din fața ei și continuînd să-l străpungă cu priviri ostile i-a pus în față un dosar voluminos. Apoi, cu o prefăcută candoare, i-a făcut semn să-l citească. Era dosarul Ortensiei Anagnoste. Cernea l-a răsfoit surescitat, într-o stare de nervi neobișnuită pentru temperamentul lui, de-abia stăpînindu-se să nu azvîrle pachetul de foi mototolite, murdare, în obrazul femeii ce-l privea sarcastic pe deasupra ochelarilor. Cu toată disciplina de vechi activist de partid, ce-i intrase în sînge, nu s-a putut preface pînă la capăt și, cu un gest violent, ostentativ, a închis dosarul și l-a împins înapoi, în fața responsabilei de cadre. Femeia și-a scos ochelarii și cu o voce metalică, o voce de fier ruginit, zgrunțuros, i-a comunicat, ca pe un verdict implacabil, imposibilitatea căsătoriei cu Ortensia Anagnoste. „Nu este din lumea noastră, tovarășe. Dumneata nu te-ai interesat de originea ei socială și situația ei politică ? Cum îți propui dumneata să te căsătorești fără

să știi cu cine ? De ce nu ne întrebi și pe noi ? De ce n-ai încredere în partid ? Noi de-aia sîntem puși aici — ca să ajutăm activiștii noștri, să-i sfătuim și să-i îndrumăm în luarea unei hotărîri importante. Dumneata nu știi că situația acestei femei este incompatibilă cu poziția și munca de răspundere pe care ți-a încredințat-o partidul ? Profesorul Vanghelie Anagnoste a fost latifundiar — mare sau mic, dar latifundiar. Și în plus, un om de casă al marii burghezii, cu o poziție antimuncitorească, antipopulară. Deci, un reacționar. Și cum crezi dumneata că și-a crescut el «încîntătoarea» odraslă — și pronunțînd aceste cuvinte parcă savura ura de care era stăpînită. În același spirit, tovarășe. Iată de ce sînt însărcinată să-ți transmit hotărîrea de a rupe imediat orice legătură cu această femeie. Căsătoria cu ea ar constitui o gravă abatere de la linia partidului, un act antipartinic."

Da, atunci, în clipa aceea s-a produs marea, capitala, fatala încercare a fibrei lui morale, a structurii personalității sale, a ceea ce știa că se numește, fără să fi probat cu adevărat vreodată, libertatea spiritului uman. Atunci, în clipa aceea a plecat steagul și a pierdut bătălia, de fapt fără luptă, în modul cel mai laș și ireparabil. Da, cuvintele femeii i-au sunat ca o melodie de fluier în urechile unui șarpe dresat. Fără o vorbă a părăsit biroul, fără o vorbă a continuat să trăiască, să muncească, să respire și să se miște, fără o vorbă și-a pregătit decapitarea sîngeroasă, monstruoasa decapitare a ființei lui și a ființei femeii pe care o iubea mai mult decît viața. Da, totul fără o vorbă ! Fără o vorbă, fără o vorbă, fără o vorbă...

N-a avut francheța morală și noblețea sufletească să-i comunice Ortensiei interdicția. N-a avut nici o francheță și nici o noblețe. Ca un tigru îmblînzit la prima lovitură de bici, la prima împunsătură de furcă, s-a întors cu capul plecat în cușcă. A cedat, docil și prost, tot ce avea mai scump pe această lume. N-a știut să o apere, să se zbată, să salveze... Știa doar că trebuie să cadă capul său, că săgeata otrăvită trebuia înfiptă toată în

inima lui. Şi că Ortensia trebuie cruţată, ferită, iubită de departe, cît mai de departe, din mormînt...

Cu prilejul următoarelor întîlniri fu de o nesfîrşită tandreţe ocrotitoare, de o blîndeţe şi duioşie ca în faţa fiinţelor dragi foarte grav bolnave, condamnate să piară fără ca ele să ştie. Îi săruta mîinile, îşi îngropa faţa în palmele ei, o purta în braţe şi apoi o aşeza în pat îndepărtîndu-i şuviţele de păr de pe frunte şi privindu-i îndelung ochii, gura, fiecare trăsătură, fiecare milimetru al feţei. Pe ea la început o mişcară aceste noi şi prea evidente dovezi de dragoste, dar la un moment dat instinctul o făcu să cadă pe gînduri şi apoi să fie foarte atentă. Observă că tot şuvoiul de iubire ce izvora din el curgea împreună cu altul, de amar, de tristeţe, venind din adîncuri insondabile. De aceea, nici nu întreba, ci căuta să afle singură explicaţia. Într-o noapte de dragoste disperată, ca un rămas bun al trupurilor lor ce poate ştiau, înţelegeau mai mult decît sufletele, conducîndu-se după alte zodiacuri, ea îi şopti la ureche cu răsuflarea fierbinte de bucurie şi fericire : „voi avea un copil". Apoi, ca în delir, repetă la nesfîrşit, şi parcă nimic n-o mai putea opri să spună, să spună : „voi avea un copil, vom avea un copil, voi avea, vom avea, voi avea..." Se gîndise mult dacă să-i împărtăşească atît de devreme vestea, dar fusese sigură că ea îi va împrăştia tristeţea. Tristeţea apăsătoare pe care el vroia s-o ascundă, dar care ei îi făcea inima grea şi dragostea amară şi viaţa nesigură, plină de spaime. Însă el a tăcut. Fără să-i vadă faţa prin întuneric, Ortensia simţi că a pălit, iar trupul i s-a răcit şi s-a înţepenit. Parcă murise. S-a speriat, s-a aplecat asupra lui, l-a luat în braţe. Şi-a pus buzele pe inima lui ca s-o încălzească. Apoi i-a descoperit unda sărată a lacrimilor pe obraz. Un obraz încremenit, cu gura rece şi uscată. Ştergîndu-i lacrimile, a fost cuprinsă de o groază fără margini, presimţind ceva ireparabil. „Spune-mi, spune-mi tot, îl îndemna ea, orice ar fi, oricît ar fi de groaznic." El s-a întors şi a muşcat perna şi a mugit ca un cerb rănit, singur, sub colţii unei haite de lupi. N-a putut să-i spună decît că „nu, nu trebuie, nu se poate", şi a căzut în genunchi în faţa ei.

I-a îmbrăţişat trupul şi şi-a lipit obrazul de pîntecul ei, s-a încleştat de ea ca un condamnat la moarte de care începe să tragă călăul, arătîndu-i că afară s-au ivit zorile. Ea nu înţelegea această durere mută şi o ploaie de gheaţă îi cădea pe suflet. Vlad era răvăşit, sufletul îi era plin de alge, de cochilii goale, de nisip. Îi scrîşnea nisipul în gură, în ochi, iar de creier i se lipeau meduze gelatinoase. Golit pe dinăuntru, sleit ca după un drum lung prin deşert sau prin pustiuri polare, i-a spus că în viaţa lui era *ceva*, un fel de blestem, despre care-i va vorbi într-o zi, că o iubeşte atît de mult încît probabil va înnebuni, dacă nu a şi înnebunit deja, dar că... Da, că acest copil, acest copil minunat, ea nu trebuie să-l aibă. Nu acum, nu încă. Îi va lămuri el totul şi ea va înţelege, dar acum, neîntîrziat, trebuie să...

A fost o dimineaţă ca după priveghi. Amîndoi ştiau că în cameră era un cadavru şi că stătuseră toată noaptea lîngă el. O lumină leşiatică mîngîia geamurile. Ea s-a îmbrăcat şi a plecat...

Şi cît de josnic a fost sfîrşitul ! El i-a scris o scrisoare în termenii cei mai glaciali, mai uscaţi şi mai respingători, o scrisoare străbătută de un simţămînt simulat perfid, de ofensă — ofensă de neşters, dar prin nimic precizată —, la sfîrşitul căreia fixa, ca un ultimatum poruncitor şi agresiv, o întîlnire în grădina din faţa Ateneului, aleasă special pentru a sugera apusul începutului, sfîrşitul. În ziua şi la ora stabilită era instalat pe bancă, aşteptînd-o cu toţi nervii şi cu toţi muşchii încordaţi, ca înaintea unui duel. La un moment dat a văzut-o ! Venea din susul Căii Victoriei, a făcut colţul de la Athénée Palace şi a traversat strada privind ţintă spre micul parc din faţa sălii de concert. Absorbită, total neatentă, surprinsă de claxonatul unei maşini venind în viteză, a făcut un salt, a fugit şi a căzut chiar la intrare, în faţa porţii. S-a ridicat fără să se mai şteargă de noroi, căzuse într-o băltoacă — înaintînd ca în transă spre Vladimir. El a aşteptat-o pînă s-a aşezat şi luîndu-şi un aer iremediabil dezgustat i-a spus, cu glasul sec, doar atît : „Îţi dai seama cît de dizgraţioasă este o femeie care cade în noroi dezvelindu-şi picioarele în văzul lumii ?" Şi fără să mai aştepte nici

un răspuns, fără să mai privească înapoi, s-a ridicat și a plecat pentru totdeauna.

Odinioară părăsise o fată pentru că isprăvise o sticlă de parfum, dar cel puțin o făcuse sincer. Acum părăsea cea mai mare iubire mințind mișelește, spunîndu-i că... deoarece alunecase în noroi. „O, dumnezeule, în ce noroi m-am bălăcit eu, în ce noroi de lașitate și trădare."

A fost o vreme bolnav, și-a luat un concediu și a plecat într-o stațiune balneară. N-a făcut nici un tratament, a trăit într-o stare de prostrație, umblînd mecanic alături de un grup sau altul, intrînd în sala de mese duhnind a vase spălate, ducîndu-se la filmele vechi și rupte, jucînd table cu cine se nimerea, cu cine accepta să-l ia ca partener. Noaptea se trezea din cînd în cînd din somn lac de sudoare, pradă coșmarelor. Auzea trosnind gîtul alb și lung al Ortensiei sub apăsarea degetelor sale ca niște clești de oțel. Alteori mîinile-i tremurînde apucau o cupă de cristal plină cu sînge, dar cupa se ridica singură în aer, plutind ușor, ducîndu-i-se spre buze pentru a-i da să bea, pentru a-i stinge setea și umezi buzele scorojite. Și această cupă era inima ei. Slăbise, căpătase cearcăne și crețuri sub ochi, gura lui frumoasă își lăsase colțurile în jos și se descoperi deodată, dealtfel fără nici o surpriză și emoție, privindu-se în oglindă, aproape bătrîn.

De ce, de ce se supusese ordinului orb și brutal ? De ce o părăsise pe femeia lui dragă, unică, și pe copilul lui ? Aceste întrebări îi ciocăneau creierul spărgîndu-i-l, scobindu-l, ca un plisc de corb nemilos. Și nu mai putea amîna nici o clipă să-și răspundă, trebuia să încheie această socoteală. Fusese laș, nu mai încăpea nici o îndoială. Dar ce resort acționase asupra lui ? Frica ? Frica de ce, de cine ? De cei ce l-ar fi tras la răspundere, de cuvintele lor drastice, de atmosfera aceea, bine cunoscută lui pe atunci, cînd ochii devin suliți și te împung în inimă ca să curgă apă și sînge, cînd vorbele te lovesc pretutindeni ca pietrele și n-ai cum să te aperi, n-ai de făcut altceva decît să cazi în genunchi sau să fugi ? De asta i-a fost frică ? Nu,

Vladimir Cernea era sigur că nu ! Laşitatea lui nu era de această natură. El avusese de totdeauna un fel de pornire obscură spre martiraj. Durerile fizice nu-l înspăimîntau, iar perspectiva de a fi hulit, chiar lapidat, pentru o idee înaltă sau pentru un sentiment frumos, putea să-i şi surîdă. Poate i-a fost teamă că o să-şi piardă funcţia, poziţia, calitatea ? Asta cu atît mai puţin ! El se afla acolo unde se afla şi făcea ce făcea numai din convingere, din nevoia de a merge în pas cu istoria, sub acea flamură. Nu avea patima puterii, a măririi, cultul forţei exterioare, conferite de conjunctură, de rang, de însemnul autorităţii publice. Ar fi rămas acelaşi în orice situaţie. Cît de uşor ar fi putut să-şi reia vechea şi minunata sa profesie, găsind în exercitarea ei infinite satisfacţii şi posibilităţi de manifestare. Atunci ce fusese ? Pur şi simplu, voinţa lui se dovedise înlănţuită. Acceptase fatalitatea... Da, asta era, fatalitatea ! Considerase că porunca vine de la un fel de divinitate căreia nu poţi, nu se cuvine să i te împotriveşti. De la o putere supremă, acceptată de el ca atare, în numele căreia acţiona dealtfel, slujind-o, sporind-o, reprezentînd-o. Fusese ca un Moise primind în mîini, pe muntele Sinai, tablele cu cele zece porunci. S-ar fi putut opune Moise acelei voinţe, cînd el era chemat s-o simbolizeze ? Fusese deci un act mistic, iraţional ? Procedase ca bătrînul acela, Abraham, necrîcnind cînd i se ceruse să ridice cuţitul şi să-şi înjunghie copilul? Numai că acela fusese doar încercat, în timp ce el dusese porunca pînă la capăt. Împlîntase cuţitul şi în copil şi în mama copilului lui. Ce fel de laşitate era aceasta ? A gîndului — nu a inimii şi a trupului, nu a cărnii şi a simţurilor slabe. Gîndul fusese nevolnic, pentru că se închinase unui cuvînt strîmb, rău. Mintea fusese laşă şi proastă, închipuindu-şi că gura aceea dizgraţioasă, crispată exprima voinţa ideii pure în care el credea, slujind-o cu devotament. Se supusese judecăţii diforme a femeii şi a altora ca ea — oameni ca oricare alţii, deştepţi sau proşti, luminaţi sau obtuzi, înţelegători sau rigizi, generoşi sau pizmaşi — ca şi cînd ei ar fi exprimat o judecată supremă, unică, impersonală, obligatorie pentru toţi. Fatală,

deci. Identificase un om — atît de supus greşelii, atît de limitat în puterea de înţelegere, atît de subiectiv şi schimbător — cu un criteriu moral atotcuprinzător. Dar abstract — deci, fals, fals. Nicidecum, infailibil, nicidecum, nicidecum...

Din staţiunea aceea, fusese chemat urgent înapoi la muncă, trebuind să ţină locul directorului plecat în străinătate, şi moara începuse să-l macine din nou... Lucra, se mişca, alerga, dar orice făcea nu putea scăpa de drojdia acră şi urît mirositoare pe care o simţea clătinîndu-i-se în suflet, aşa cum simt bărbaţii în stomac după o beţie mare, prostească, ţinută zile în şir. Apoi nu ştia cum şi de ce, în revolta surdă şi grea împotriva fatalităţii, a ceea ce-l frustrase atît de brutal, de drepturile lui umane, o asocie şi pe Ortensia. Era o mistificare a instinctului de conservare, o stratagemă rafinată a omuleţului meschin din el, necunoscut pînă atunci, identificat acum şi care era hotărît să-l scoată pe căi ocolite din marasm, să-i ofere justificări, să-i dea un suport pentru uitare, pentru supravieţuire. Spunîndu-şi că de fapt ea declanşase răul — prin lumea nefastă de care se înconjurase, prin destinul ei morbid —, o făcuse aliată celor ce-l loviseră, substituind efectul cauzei. Reuşi astfel să o urască. O socoti vinovată şi o urî, pentru ca apoi, prefăcîndu-se că recurge la generozitatea sa, să o ierte. Această nouă minciună şi înşelătorie îi permise să-şi închipuie că a uitat-o, punînd sufletului surdină, înăbuşind mustrările, blocîndu-şi durerea, acoperind rana cu un plasture de pămînt clisos. Dar iată, acesta se măcinase de tot, lăsînd acum sîngele să curgă în voie.

„Aşadar, sînt cu adevărat simple, cursive şi armonioase rîndurile autobiografiei tale, tovarăşe Cernea — se întreba Vladimir în batjocură —, rînduri aşternute de atîtea ori pe hîrtie într-o ordine perfect logică şi coerentă ?"

„Şi dacă te jelui de aplatizarea gîndirii tale în anii cît ai lucrat la centrul acela de propagandă, pe cine vrei să

arunci vina ? De ce te-ai integrat în munca aceea submediocră, decolorată ? De ce n-ai imprimat tu acolo, în calitatea de factor de conducere, un alt spirit, un suflu cu adevărat revoluționar ? De ce n-ai făcut dialectică marxistă, și ai făcut bucherism ? De ce n-ai scuturat pleava din colectivul acela micburghez, conformist și leneș, priceput doar să taie cu foarfeca pasaje din lucrări gata tipărite, la noi sau aiurea, și să le pună cap la cap ? De ce ai patronat manipularea prefabricatelor ideologice, și schema — moartea ideii ? Veniseși doar cu o minte proaspătă, hrănită în seva realității vii, nu fuseseși încorsetat în dogme. Te scăldaseși și înotaseși în adevărul vieții în toate direcțiile, ca într-un fluviu — și pe firul apei, și contra curentului și transversal. Atunci de ce, de ce te-ai adaptat, de ce te-ai lăsat asimilat ? De ce avizai cu mîna ta lungile pagini stereotipe, reci, născute moarte, multiplicate apoi și trimise spre oameni, interminabilele expuneri monotone adresate unui auditoriu luptînd din răsputeri să nu adoarmă, după o zi de muncă grea? Veniseși acolo cu limbajul colorat, plastic, acid, format în miile de întîlniri, discuții, certuri și împăcări cu oamenii, cu limbajul străzii, al mitingului, al confruntărilor deschise, ca și al ciocnirilor și confesiunilor între patru ochi. Și, în plus, aveai o cultură — de ce să nu recunoști ? — un spirit sagace de intelectual exersat cu ideea, obișnuit să pipăie miezul raționamentului, să înlăture nebuloasa și să descopere esențialul. Aveai un bagaj de lectură marxistă autentică, nu un pospai de broșură. Atunci ce s-a întîmplat ?"

Nu un mecanism ocult, machiavelic îi adormise oare simțurile, reducîndu-l la numitorul comun al banalității, automatizîndu-l cerebral ?

Acceptase să vină la acel „centru ideologic nevralgic" — cum i se spusese cînd i se dăduse însărcinarea — ușor complexat. Fusese propagandist, secretar de județeană și știa ce rol are cuvîntul în cîștigarea maselor, în lupta cu trecutul, în limpezirea țelurilor nebuloase la început pentru o mare parte a opiniei publice, ca și în înflăcărarea celor gata de luptă. De aceea,

perspectiva de a lucra într-unul din „creierele revoluției", unde se șlefuiau ideile scoase ca bulgării prețioși, dar diformi și impuri, din cuptoarele practicii sociale, unde se fabricau grenadele pentru cei ce dădeau, și aveau să mai dea, piept cu forțele opuse, imprăștiind valul blestemurilor aruncate din afară în eter, perspectiva aceasta îl incita. Găsise însă în acel colectiv, considerat elită a frontului ideologic, oameni ciudați. De pildă, proaspeți profesori pe la catedre create ad-hoc, după reforma învățămîntului, predînd după manuale împrumutate, alteori chiar după articole de presă traduse în pripă. Sau publiciști improvizați, semnînd în organele centrale subsoluri duble, migălite săptămîni în șir de ziariști de meserie prea tineri, prea neînsemnați sau insuficient de valizi politicește pentru a se afirma public într-un domeniu atît de delicat și semnificativ. Își însușiseră foarte repede expresia tipică a gravității actului intelectual, învățaseră să mînuiască în modul cel mai dezinvolt și cu cea mai mare dexteritate stiloul, creionul, folosindu-le ca pe florete cînd protector, cînd amenințător, față de orice le cădea sub ochi. Aveau ochelari cu rame groase, frunți îngîndurate, mîini îngrijite, grăsuțe, voci joase, măsurate, răsunînd solemn, parcă ar fi vorbit într-un templu, și fixau pe oricine cu priviri ironice, reprimînd prin cîte o sclipire batjocoritoare orice efuziune. Nimic nu părea că poate să-i impresioneze, să-i scoată din ritmul lor lent, imperturbabil dar ferm, neclintit ca o lege de fier. Cu excepția telefoanelor de la conducerea Capitalei, de la organele centrale de presă și, mai ales, de la Comitetul Central. Atunci morga lor dispărea subit, își strîngeau precipitat hîrtiile — mereu pe punctul de a uita ceva, dar reamintindu-și-l totuși în ultima clipă —, își burdușeau frumoasele serviete din piele veritabilă, se înfofoleau în pardesiile sau paltoanele de o eleganță sobră și, ștergîndu-și fruntea ce începea să transpire, cu ochelarii deja aburiți, se năpusteau afară pe ușă ca și cînd de această plecare a lor ar fi depins însăși soarta socialismului.

Cam aceasta era constelația în care nimerise Cernea. El nu le cunoștea acestor oameni trecutul, profesiile anterioare, meritele politice, nu se putea pronunța încă asupra lor. Bine, dar mai tîrziu ? Mai tîrziu, nu-și dăduse seama ce nulități se ascundeau sub aceste măști de mari sacerdoți ai ideii, de posesori ai secretului „tezei" ? Nu văzuse cît sînt de găunoși, de farsori, de avizi de glorie ieftină și de bani ? Cîte un spirit mai iscoditor și rebarbativ, îndrăznind să facă un calcul al roadelor necontenitei lor alergături pe la institute și redacții, scotea la iveală cifre de necrezut. Nu aflase, nu știa de toate acestea ? Deci se împăcase cu lumea și cu atmosfera aceea ca și cînd ar fi fost o fatalitate. Iată, din nou acest cuvînt, fatalitate ! Dar cum se insinuase senzația de fatalitate, neînțeleasă și nerecunoscută pe atunci, în subconștientul său? Bănuise că în spatele lor se află un punct de rezistență prea puternic pentru a fi contestat ? Că orice împotrivire ar fi fost de prisos ? Că nimic nu poate fi schimbat ? Dar de ce măcar nu se indignase, de ce nu se revoltase ? De ce nu plecase ? Numai pentru că nu avusese revelația spontană și integrală a acestei realități ? Da, apele călduțe și murdare îl cuprinseseră cu încetul, treptat, ridicîndu-i-se de la tălpi pînă la gură, moleșindu-l bucată cu bucată, îngreunîndu-l, diminuîndu-i reacțiile, anesteziindu-i spiritul.

Dealtfel, nici realitatea nu fusese de la început aceeași. În primele luni se purtau încă unele discuții, se mai exprimau puncte de vedere, se putea da curs și gîndirii proprii. Cu timpul însă, începuse să planeze ceva, ca un nor plumburiu. Lumea se micșora pe neobservate dîndu-i senzația, fără să vadă nimic clar și precis, că burnițează mărunt, des și umed, înăbușitor. Se lăsase un fel de ceață ca în toamnele lungi de la cîmpie, cînd uiți de soare și de lumină, uiți să mai rîzi, să mai zîmbești, iar fețele oamenilor devin pămîntii, bolnave, cînd preferi să te închizi în casă și să dormi sau să privești în gol, cu gîndul pustiu. Încruntarea se instala în atmosferă imperceptibil, dar hotărît și tenace, printr-un impuls străin, venit de undeva din exterior, amplificîndu-se cu repeziciune și cu tot mai mare autoritate.

Așa începuse, în această stare de paralizie și apăsare, jocul cuvintelor încrucișate. Luai un desen cu pătrățele și trebuia să găsești literele potrivite pentru a alcătui cuvintele și împerecherile de cuvinte date dinainte. Da, s-a întîmplat ca atunci cînd te apuci să completezi cuvinte încrucișate din amuzament, pentru a vedea ce iese și apoi, tot repetînd operația, uiți că e vorba doar de un joc, și te trezești practicînd exercițiul cu nădejde și conștiinciozitate, cu meticulozitate și spirit de răspundere, ca pe o treabă adevărată, necesară și folositoare. „Dar e posibil așa ceva, e posibil să nu te trezești dintr-o asemenea farsă la care iei parte din mimetism sau din lipsă de perspicacitate, «din nebăgarea dumneavoastră de seamă și iuțeala noastră de mînă», cum spune prestidigitatorul ?"

În fond, lucrurile n-au decurs lin, în incoerența lor onirică. El nu putea să nu-și aducă aminte acum că au fost și accidente de natură să-l trezească, ba chiar să-i determine o poziție, un demers spre schimbare. Așa cum a fost, de pildă, incidentul cu tînărul acela șchiop, Victorian Nămete, abia venit de pe băncile facultății în toamna anului 1950. Băiatul s-a făcut remarcat din primele zile printr-o dîrzenie potolită, o încăpățînare surizătoare ce păruse unora bolnăvicioasă. Se insinua că aceasta nu era numai o trăsătură a originii sale țărănești, a educației căpătate pe undeva prin Munții Apuseni, unde se născuse și copilărise, ci și o deformare a caracterului și a temperamentului, provocată de infirmitate. Foarte bine pregătit, fusese șef de promoție, dovedea o logică poate prea înceată, dar clară și dură, și după cum s-a aflat repede, nutrea și anumite veleități literare. A fost repartizat la elaborarea lucrărilor consacrate celor ce studiau materialismul dialectic și istoric. Cîteva săptămîni a fost lăsat să se acomodeze cu colectivul, cu instituția, apoi, pentru prima fază, i s-au dat cîteva consultații să le citească. Eventual, i s-a spus — desigur, mai mult formal, ca să nu se simtă el inutil —, să facă și obiecții și să le comunice autorului sau șefului de secție. Băiatul însă nu a sesizat latura circumstanțială a însărcinării primite, caracterul

ei superfluu, şi s-a pus cu toată rîvna pe treabă. Şi-a luat rolul în serios, cum se spune. A început să facă semne pe text şi să umple pagini întregi cu observaţii, critici, demonstraţii contrarii, propuneri de reformulare, concepînd chiar noi planuri de construcţie a lucrărilor. La primele confruntări cu şeful secţiei şi cu autorii a fost tratat cu oarecare condescendenţă ; s-au făcut glume binevoitoare, desigur pe alocuri şi ironii, dar în tot cazul s-a manifestat răbdare şi o evidentă intenţie pedagogică de iniţiere. El nu prea a înţeles, a rămas destul de nedumerit. Pe măsură însă ce se repetau intervenţiile, atitudinea faţă de el se schimba, trecîndu-se de la iritare la dojană şi apoi la explicaţii tăioase, făcute pe un ton contrariat. Unele replici erau menite să pună în lumină incompetenţa şi dezorientarea lui ideologică, incapacitatea de a folosi învăţătura căpătată la şcoală, foarte temeinică se accepta, pentru nevoile muncii practice, pentru propaganda politică reală, concretă. Victorian Nămete nu s-a lăsat însă deloc convins de aceste tertipuri şi, cu vorba lui domoală dar inflexibilă, cu frazele lui tărăgănate dar de o logică uimitoare, s-a apucat să demonstreze în modul cel mai serios nu numai superficialitatea lucrărilor, precaritatea lor intelectuală, dar şi absurditatea unor teze teoretice vehiculate, greşelile ideologice depistate într-o serie de cazuri, aducînd în sprijinul său principiile înscrise în operele clasice ale marxismului. Mai mult, el a cerut permisiunea, considerînd că aceasta i se cuvine ca un drept şi îi revine ca o obligaţie, să redacteze, pe aceleaşi teme, propriile lui materiale. Cu perfidia străveche a vînătorului obişnuit să întindă curse chiar sălbăticiunilor mai prudente decît „tînărul mistreţ" — acesta era epitetul aplicat lui Nămete în culise —, şeful secţiei căzu repede de acord să-i încredinţeze redactarea materialelor cu pricina. Aşa s-a declanşat conflictul. Cînd lucrările au fost predate, s-a organizat o şedinţă a secţiei consacrată analizei lor ideologice şi politice. La început, întrebarea „laitmotiv" pusă aproape la fiecare paragraf, la fiecare idee, era „din ce sursă provine", „de unde a fost luată", „cărui autor îi aparţine", „în ce articol de

ziar sau de revistă poate fi regăsită, identificată". Tînărul folosise un număr de citate cu autoritate, dar tratarea ideilor îi aparţinea, formulările erau încercări de exprimare personală a unor teze cunoscute. Cînd a început să răspundă „din capul meu", mica adunare a izbucnit într-un rîs aproape spasmodic. Victorian Nămete se dovedea deci nu numai orgolios şi prost, ci şi inconştient. În partea a doua a analizei, cîţiva tovarăşi, în intervenţii scurte, ca plesniturile unor bice cu plumbi, l-au pus la pămînt. Băiatul nu s-a lăsat intimidat, n-a tremurat, nu s-a îngrozit, n-a cerut iertare. În loc să se ridice şi să se şteargă de sînge, el sta şi îi privea cu o mare, sinceră şi nedisimulată curiozitate biologică, părîndu-i-se că vede un fel de strămoşi hominizi abia ieşiţi din peşteri. Le-a şi spus, cu toată pertinenţa de care era în stare, că-i consideră troglodiţi şi că i se pare absolut inutilă orice continuare a discuţiei, rezervîndu-şi răspunsurile şi opiniile de fond pentru alte împrejurări. A doua zi a cerut să fie primit de Vladimir Cernea, ţinut dealtfel la curent cu cele întîmplate. Înainte de a-l chema, i-a citit lucrările. Erau, adevărat, pline de stîngăcii, dovedeau lipsa experienţei construcţiei, dar conţineau gînduri vii, argumente smulse din efortul judecăţii proprii. Relevau dorinţa de a demonstra, nu numai de a afirma, de a convinge şi nu numai de a decreta. Stilul era crud — deşi exprimînd o logică sănătoasă —, puţin grandilocvent, bombastic pe alocuri, dar vibrant, capabil să înnoiască haina unor adevăruri vechi, să primenească recuzita „la modă", să aducă în urechea oamenilor o altă rezonanţă. La manuscrisele lui fusese anexat un lung referat, semnat de toată secţia, redactat într-un mod foarte perspicace, mult mai substanţial, mai ofensiv şi mai argumentat decît toate lucrările elaborate pînă atunci în secţie. Referatul era înţesat de citate din lucrările tînărului, bine flancate de comentarii, rafinat răstălmăcite, cu concluzii expuse sistematic, pe puncte, din care reieşea incompatibilitatea totală a autorului cu exigenţele muncii de propagandă. Şi aceasta — se spunea — într-un moment cînd comandamentul vital era asigurarea purităţii

ideologice maxime, fidelitatea față de învățătura leninist-stalinistă, cînd a te lansa în sterile speculații personale însemna pur și simplu să te azvîrli cu ochii închiși, fără putință de scăpare, în mlaștina celui mai cras confuzionism. Vladimir Cernea l-a primit pe Victorian Némete și l-a ascultat cu interes și cu o simpatie instinctivă, imposibil de reprimat, cu toate că ar fi vrut să se arate mai întunecat, mai impenetrabil, mai tăios. În timp ce îl asculta, se gîndea însă cît de greu ar fi să ia toată această poveste de la cap, să accepte dezlănțuirea bătăliei împotriva majorității formate din oameni bine înfipți în scaunele lor. Și nu numai împotriva acestora, ci și a rutinei mai vaste în care era cuprinsă însăși instituția, a miopiei și intoleranței dense, ca o masă de cauciuc, în care fuseseră cu toții îngropați — captivi, prizonieri. Îl năpădea o lehamite masivă și grea ca un munte. De aceea, i-a sugerat tînărului chiar de la început, mai pe ocolite, apoi aproape precis, l-a rugat chiar, să abandoneze, să lase să treacă timpul și, mai bine, să încerce altundeva. Victorian Némete l-a ascultat cu atenție încordată, cu o mare curiozitate ; privindu-l fix drept în ochi, îi cerceta expresia feței, măsurîndu-i cuvintele, cîntărindu-le, urmărind ceva dincolo de ele, căutînd să ghicească ceea ce-l speria pe Cernea. Directorul adjunct vorbea, gîndindu-se de fapt la ce spune doar cu o parte a creierului, deoarece era tot mai mult fascinat de privirea albastră, curată și senină, și în același timp dură, cercetătoare, hotărîtă parcă să-l dezbrace, a lui Victorian Némete. După tăcerea lungă ce coborîse la un moment dat între ei, tînărul deschise gura și-l întrebă cu o voce tărăgănată și parcă adînc îndurerată : „Tovarășe director, eu aș vrea să știu dacă dumneavoastră credeți ce scriu ei despre mine acolo". Cernea simți că fruntea i se umezește și neputîndu-și lua privirea de la ochii aceia ce ascundeau un mare pericol, răspunse repede, fără să se gîndească, cu o voce albă, moale : „Nu, nu cred". Șoapta căzu între ei ca o pasăre ghemuită, ca un porumbel ucis de un glonte răzleț. Tînărul a plecat capul, s-a scuturat ușor ca de un fior de frig, s-a ridicat și cu mersul lui anevoios,

de șchiop, a părăsit încăperea. Cernea s-a dus la fereastră, împins parcă de dorința de a privi prin geamul transparent înăuntrul încăperii, nu afară, și negăsind nimic, înăuntru fiind doar el, fără ferestre prin care să poată privi, sau cu ferestrele oblonite, sau vopsite ca vitrinele magazinelor în faliment, s-a întors și cu gesturi nervoase, cu mîinile crispate, a rupt în bucăți mici manuscrisele și referatul și le-a aruncat în coșul de gunoi. De a doua zi Nămete nu s-a mai întors la lucru și Vladimir Cernea n-a mai avut nici timp, nici posibilitatea să se intereseze de soarta lui.

În cursul săptămînii, Cernea era tot mai absorbit de programul școlii. Începuseră seminariile, iar lecțiile, oricît de slabe și neinteresante, erau flancate de lungi liste bibliografice cuprinzînd, pe lîngă broșurile de strictă actualitate foarte multe traduse, opere teoretice capitale. Citea de obicei în sala de lectură, unde domnea o atmosferă plăcută, încărcată de gînduri ca de mici vietăți nevăzute, o tăcere grea, de încăpere unde motani adormiți torc taine obscure. Începuse să-și extragă sistematic ideile de bază ale operelor, selectate din amalgamul polemicilor și al materialului publicistic de epocă, perisabil, făcîndu-și lucrări de sinteză, complectate cu reflecții și interpretări proprii privind realitatea istorică nouă. Stăpînit de o senzație apăsătoare de spațiu închis, și înțelegînd că pe măsură ce înainta în studiu timpul i se va împuțina devenind tot mai neîncăpător, încerca să mai iasă măcar duminica, deși și aceasta era din ce în ce mai anevoios. Îi plăcea să umble singur, bătînd străzile Bucureștilor, observînd, pentru prima oară atent și detașat, pulsul vieții orașului.

În duminica aceea vremea era urîtă, dar cu toate acestea orașul zumzăia ca un stup de albine. Ninsese și zăpada se topise, cerul era închis, ici-colo se mai vedeau pete albe pe lîngă pomi și garduri. Vehiculele și oamenii treceau printr-un fel de mocirlă, stropind și mînjind totul. Cernea o luase pe

Calea Victoriei și cu cît înainta spre Piața Palatului cu atît era mai greu de circulat, atît pe trotuar, cît și pe partea carosabilă a străzii. Un fluviu dens de oameni curgea în ambele sensuri. Nu se mai uita nimeni pe unde călca și stropii de zăpadă topită și de noroi săreau în voie pe hainele oamenilor. Dinspre Piața Palatului răsuna, de la mai multe magnetofoane deodată, vocea unei cîntărețe bine cunoscute, și pe măsură ce se apropia, Cernea putea distinge tot mai clar melodia tărăgănată, sincopată pe alocuri, foarte familiară pe atunci și asociată automat de toată lumea cu numele interpretei. Refrenul simplu dar fără nici o noimă, te urmărea, tocmai prin stupiditatea lui, mult timp după ce-l auzeai, declanșîndu-se singur în cap ca discul unui picup automat : „Hopa, hop, hopa hop, cînd la trap, cînd la galooop". Cernea putu constata încă de departe motivul marelui exod public dinspre și înspre Piața Palatului — intrase în funcțiune „Orășelul copiilor". Mai era destul pînă la Crăciun și pînă la Anul Nou, dar edilii orașului se grăbiseră, fie ca să scape de o belea, fie pentru a mări deverul la produsele de consum disponibile. Căci, așa cum avea să remarce din nou Cernea, acest cadru de divertisment, conceput pentru copii, era cel puțin în aceeași măsură, dacă nu într-una mult mai mare, destinat părinților. Orășelul miniatural consta din niște ziduri de lemn vopsit, cu creneluri și turnulețe de pază, cu portice, un brad cu adevărat monumental, încărcat cu globuri enorme, cu beteală și alte zorzoane colorate, și cîteva improvizații meschine pe care puțini copii îndrăzneau să le folosească drept instrumente de joc. În schimb, la tot pasul te îmbiau dughene cu țuică fiartă și crenvurști calzi, mînjiți cu mult, foarte mult muștar, din care mulțimea perechilor — cu prunci în brațe — se înfrupta pantagruelic. Peste tot plutea aburul înțepător al țuicii amestecate cu piper, iar pe jos se făcuse o pardoseală de cartoane, din acelea folosite pentru împachetatul prăjiturilor, pe care vînzătorii le ofereau clienților odată cu crenvurștii, mai ales pentru a avea unde arunca cele cîteva linguri de muștar — nu se știe

de ce atît de abundent pe vremea aceea în alimentaţia publică. Erau şi vreo două ghişeuri de unde se puteau cumpăra, pentru micuţii titulari ai orăşelului, brioşi — un fel de ghemotoace de cocă deasă, insipidă şi înecăcioasă, foarte greu de înghiţit, coaptă însă în drăgălaşe forme de cozonăcei. Cernea se înghesuia şi el prin lumea aceasta veselă ce rîdea încălzită, cu ceştile aburinde în mîini, şi mușca din crenvurşti, scoţînd o uşoară plesnitură apetisantă, şi se bucura şi el de omeneasca şi atît de puţin pretenţioasa bucurie a oamenilor. Înţelegea că ceea ce se întîmpla atunci, în piaţa aceea, era un semn distinctiv al epocii, al noului regim. Îşi aducea aminte din timpul studenţiei, că acest pavaj din faţa Palatului regal era pista de curse a somptuoaselor perechi burgheze. Atunci nu mirosea a crenvurşti şi a ţuică fiartă, ci a parfum parizian, nu mușcau pruncii din brioşi, în braţele mamelor, ci îşi mușcau buzele de invidie doamnele încă neinvitate la palat, trăgînd discret cu ochiul spre ferestrele opace ale fascinantului edificiu. Acum în Piaţa Palatului se distra, folosind acest pretext sărbătoresc, însăşi clasa muncitoare — meşterii de pe la Lemaitre, de la Vulcan sau Griviţa, cu consoartele lor mai tinere sau mai bătrîne, unele cu obrajii proaspeţi şi durdulii de ţărănci sănătoase ieşite din satul lor de curînd, ca ucenice, sau ca să se cunune. Oamenii aceştia nu aveau pe ei blănuri şi stofe scumpe, erau îmbrăcaţi cu haine cumpărate pe cartelă, dar plimbîndu-se, mîncînd şi rîzînd cu atîta poftă în Piaţa Palatului, într-o zi oarecare de iarnă, arătau că puseseră stăpînire pe tot ce avusese mai grandios şi inaccesibil vechea clasă.

Cernea se uita la îngrămădeala pestriţă ce forfotea în marea piaţă, şi apoi la clădirea masivă, înconjurată cu garduri înalte de fier, remarcînd, cu un straniu sentiment de plăcere, mai mult parcă, de victorie, cum se ignorau reciproc. Oamenii pleoscăiau cu bocancii prin ciulamaua de pe pavaj, făcută din zăpadă topită şi din noroiul adus pe tălpi de prin cartierele şi mahalalele de unde veneau, şi rîdeau şi vorbeau nepăsători, ca într-un obor sau ca într-un bîlci; habar nu aveau că alături se afla palatul regal.

Îi întorceau fundul şi beau ţuică fiartă, aruncînd pe jos ghemotoace de hîrtie şi cartoane mînjite de muştar. La rîndul lui, palatul, cu porţile închise, cu ferestrele oarbe, casă veche, părăsită, se arăta total nepăsător şi insensibil la ce se petrecea acolo, la doi paşi. Uitaseră şi unii şi alţii de vechea rivalitate, de ciocnirile sîngeroase, ca şi de înfruntarea mută, permanentă, ce-i opusese şi îi legase. Palatul mort nu mai tresărea la apropierea mulţimii, adunate de atîtea ori în faţa gardurilor pentru a-şi scanda revendicarea drepturilor elementare, pentru a face să răsune din mii de voci duşmănia şi ura, amestecate cu teamă şi cu acel strivitor complex social, de distanţă şi slăbiciune în faţa puterii. Uitase suspiciunea cu care privea odinioară perindarea zilnică prin faţa sa a cetăţenilor de toate felurile, încercînd să-i ghicească pe cei de la care putea veni surpriza revoltei, imprecaţia, bolovanul aruncat cu furie în fereastra în dosul căreia se aflau tronul, coroana, sceptrul, şi mîna ce putea ordona puştilor să se descarce. Dar şi mulţimea părea că a uitat tropăitul gărzii în fireturi, care se schimba la aceleaşi ore cu exactitatea cronometrului, ca un semn al puterii arogante şi al preciziei de mitralieră al instrumentului de dominaţie. Uitase sau părea că uitase mulţimea fiorul rece, involuntar, încercat nu cu mult timp în urmă, la trecerea prin faţa acestei citadele dinlăuntrul căreia se comandase nu o dată „foc", atunci cînd ea, mulţimea, se adunase în număr prea mare în piaţa pe care acum o domina cu un simţ posesiv de nimic tulburat. Uitase şi de casta ce-şi trăise viaţa între aceste ziduri, în jurul sacrului nucleu monarhic, de marile serbări galante, de lumea inaccesibilă, despre care se afla cîte ceva adevărat doar cu ocazia scandalurilor publice, de luxuria şi cinismul exprimat într-o românească stricată. Uitase de înalta şcoală a disprețului faţă de vulgul autohton, a sîngelui rece în apăsarea pe trăgaci sau în detonarea obuzierelor, a artei de a aduna aur de acolo de unde nu era nici pîine.

Cufundat în aceste gînduri, Cernea se auzi strigat pe nume şi fu smucit de braţ de cineva din spate : „Vlad, Vlad, hai, mă, ce

te faci că nu mă vezi ?" — îl apostrofa un bărbat scurt și îndesat, cu sprîncene groase, negre și zburlite ieșind viforos de sub căciula fumurie de miel, încă o dată cît capul lui. „A, Grecu, îl recunoscu Cernea. Ce faci, Mircică, te plimbi ? Era să-mi rupi mîna, mă, cu laba aia a ta de urs." Mircică Grecu, profesor de chimie, era și el originar din orașul N. și predaseră împreună la același liceu. Nu fuseseră prieteni, dar cînd doi fii ai aceleiași urbe se întîlnesc pe un teritoriu străin, mai ales în forfota Capitalei, în acest babilon îndepărtat, nu ca distanță geografică, ci ca univers social, ei devin spontan familiari, ca și cînd s-ar fi aflat întotdeauna în relațiile cele mai intime. „Ce să fac, frate, am devenit și eu bucureștean — îi spuse Mircică cu oarecare mîndrie. Jubila văzînd mirarea lui Cernea. Rîse de cîteva ori satisfăcut și adăugă : lucrez la Inspectoratul școlar regional, tovarășe, am ajunsără inspectori, înțelegi dumneata? Păi numai tu să tai și să spînzuri pe la centru ? Noi ăștialalți să mucegăim în provincie ? Nu se poate, domnule, ne mai emancipăm și noi. Și acum să ți-o prezint pe iubita mea soție. Carmen, uite, dragă, el e Vladimir Cernea de care ți-am vorbit. Mare ștab pe-aici, prin Capitală, să ne punem bine cu el." Rîdea ca omul glumeț, mîndrindu-se însă cu amîndoi, și cu „iubita lui soție" și cu prietenul din orașul natal ajuns ștab. Femeia, blondă, în discordanță deci cu numele, era la fel de înfiptă și guralivă ca și bărbatu-său, ba parcă mai lipicioasă. Îi strînse îndelung mîna lui Cernea și îi rîse cu toată gura, drept în obraz, parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea. Ba, împinsă de niște trecători, se îndesă în el, sprijinindu-se amical de pieptul lui. Nu era nici frumoasă, nici urîtă, o femeie banală dar vioaie, sociabilă, gata să se bage în sufletul omului — în această privință parcă modelată după chipul și asemănarea lui Mircică Grecu. „Și asta are ceva de negustorească — își zise Cernea — ca și..." Abia atunci își aduse aminte de ceva, de un anumit moment, și un ghimpe i se înfipse în inimă, sleindu-i zîmbetul de pe față și făcîndu-l să caute nerăbdător un motiv plauzibil pentru a se retrage. Dar Mircică vroia să exploateze bine împrejurarea ivită, norocul de a-l fi întîlnit

pe „ştabul politic" — nu ştia exact ce învîrteşte Cernea prin Bucureşti, dar era sigur că e o persoană influentă. De aceea, îl copleşea cu familiaritatea lui, băgîndu-l mereu între el şi nevastă-sa, străduindu-se să închege acolo, pe loc, o legătură mai durabilă, să stabilească un cap de pod.

Care fusese acel moment, reînviat deodată, atît de supărător, în mintea lui Cernea ? Cu vreo doi ani în urmă, cineva îi ceruse o caracterizare scrisă despre Mircea Grecu, în legătură cu promovarea lui într-o funcţie de răspundere. Cernea se conformase. Scrisese cîteva fraze despre biografia acestuia — era fiul unui fost negustor de stofe destul de înstărit —, menţionase că în general e un om pregătit şi capabil, dar apoi adăugase că, ştiindu-l de mic, cunoscîndu-i familia, urmărindu-i evoluţia caracterului, nu poate spune decît că şi el e stăpînit de aceleaşi apucături negustoreşti ca şi taică-său, că e versatil, ipocrit şi avid de cîştig personal cu orice chip, oricum nu un militant convins al vremurilor noi. Aceasta fusese caracterizarea dată de Cernea — într-un act oficial, pus cu siguranţă la dosarul de cadre —, omului ce se gudura acum pe lîngă el împreună cu blonda lui nevastă.

Cu mare greutate reuşi Cernea să se elibereze, după ce acceptă să-şi noteze numărul de telefon al lui Grecu, şi după ce-i promise femeii, gata să-l sărute la despărţire, că-i va face plăcere să o revadă, ba chiar „să petreacă împreună o seară, aşa ca între prieteni şi intelectuali" — cum sugera ea. Se simţea foarte răsoolit. La un moment dat i se făcuse ruşine, privindu-i pe cei doi cum se bucurau că-l întîlniseră, cum se căzneau să-i arate cîtă afecţiune îi purtau. „Să ştie ei cum l-am încondeiat eu pe Mircică, îşi spunea el ? Şi, într-adevăr, dacă vor afla ? În primul rînd, evident, nu vor mai ţopăi aşa pe lîngă mine. Dar cum aş susţine eu privirea lor mustrătoare, încărcată de reproş ? Ar continua să-mi fie ruşine ? Aş începe să mă justific, bîlbîindu-mă ? L-aş ruga să mă scuze, i-aş cere iertare ?" În atmosfera euforică stîrnită de Mircică şi de nevastă-sa, încercase un sentiment de vinovăţie, ca şi cînd comisese un act de de-

lațiune, un sperjur. Acuma judeca mai la rece, dar întrebarea capitală, din care derivase și sentimentul anterior, stăruia: avusese el dreptul să dea un asemenea verdict, într-un document oficial, despre caracterul și moralitatea acestui om ? Dar înainte de toate avusese dreptate ? Acela, scris de el negru pe alb, era adevărul ? Sigur, îl cunoscuse îndeaproape pe Mircică Grecu, fără să fi fost prieteni, și multe aspecte ale felului său de a fi nu-i plăcuseră. Dar acestea îl defineau în întregime ? Și apoi nu era posibil ca el, Cernea, să fi fost subiectiv față de acest om ? Nu intrase cumva în joc, în aprecierile sale, și aversiunea față de starea socială a familiei lui Grecu, față de ifoselе prostești ale lui taică-său, ridiculizate nu o dată de bătrînul Anghel Cernea ? În plus, Grecu nu se putuse oare transforma în timp, ca orice om dealtfel ? De unde concepția aceasta fixistă, potrivit căreia o ființă omenească rămîne încremenită într-o unică ipostază morală toată viața ? Aceasta, pe de o parte ! Pe de alta, nu fusese vorba, în fond, și de data aceasta, de aceeași optică social-abstractă de a judeca oamenii — dovedită de el și cu alte ocazii ? Nu pusese individului pecetea categoriei ? Toți fiii de negustori trebuie să fie neapărat versatili și ipocriți, incompatibili cu concepția nouă despre lume, incapabili de convingeri cinstite ? Cernea, poate dintr-un impuls excesiv de obiectivitate, înclina să creadă să greșise și în acest caz — prin generalizare social-politică, prin absolutizarea criteriului de clasă. Această concepție strivea insul sub povara unei fatalități, ca păcatul originar, sacrifica dreptatea lui personală pentru o dreptate istorică teoretică. Cernea își dădea acum limpede seama că, indiferent dacă simțul său politic funcționase bine sau nu, privitor la firea și înclinațiile morale ale lui Mircică Grecu, în judecata lui se strecurase încă o dată greșeala abstractizării rigide. Poate îl intuise bine pe fostul coleg de catedră — dealtfel, după cum se vedea, acesta reușise să se salte, „să se emancipeze" cum spusese el, trecînd desigur peste multe obstacole de felul caracterizării lui Cernea, poate și de alte feluri. Și acum i se păruse că entuziasmul amical al lui Grecu era forțat,

interesat. Dar nu aceasta avea acum importanță pentru Cernea. Esențială devenise convingerea că în atitudinea față de oameni, în acte de răspundere privind destine omenești individuale, nu ai dreptul să te ghidezi doar după intuiție, după instinctul de clasă și după conceptul abstract al tipologiei morale de grup. Trebuie să te pronunți cu cea mai mare grijă, și numai în măsura în care te bazezi pe o cunoaștere directă, corectă, obiectivă. Aceasta își propunea să fie, orice s-ar întîmpla, conduita lui de aci înainte.

Capitolul II

Se făcuse seară. Sala, luminată electric, părea cufundată în muţenie, ca în vidul unui clopot uriaş ; parcă ar fi fost o nacelă plutind singuratică în univers. Această impresie se creează de obicei în edificiile publice, în special în marile lăcaşuri de învăţămînt, cînd mişcarea de pe coridoare încetează, prin pereţi nu se mai transmite vibraţia rumorii produsă de aglomeraţia de peste zi, iar în încăperi respiraţia frenetică a oamenilor se stinge. Zidurile încremenesc atunci în tăcere, în părăsire, într-un fel de enigmatică, impenetrabilă meditaţie minerală asupra întîmplărilor consumate înăuntrul lor. Cele mai multe lumini se sting, doar pe cîteva culoare penumbra este punctată de unul sau două becuri, obosite şi ele, gata să-şi închidă pleoapele. În asemenea seri cei ce mai rămîn într-un birou, într-o clasă, într-o sală, se simt desprinşi de lume, izolaţi. Treaba lor, sau discuţia, sau lectura, pierd ceva din rutina şi automatismul ce le caracterizează de obicei, la lumina zilei, atunci cînd clădirea zumzăie ca un stup. Capătă o notă mai tainică, mai misterioasă, ca ritualul unui grup de iniţiaţi. Această senzaţie o aveau, bineînţeles mult mai difuz decît se descrie aici, participanţii la seminarul de filosofie al grupei a III-a anul I de la şcoala politică superioară. Sala fiind destul

de încăpătoare, iar grupa relativ mică, studenții stăteau cîte unul în bancă, distanțîndu-se instinctiv pentru a acoperi spațiul și pentru a-și crea fiecare un fel de tribună proprie, deosebindu-se astfel de maniera școlărească tradițională. Adulți, cu experiență de viață, cu trecut politic, unii cu obișnuința conducerii, a autorității la diferite grade, erau diferiți ca psihologie de studenții obișnuiți, aceia avînd, dimpotrivă, tendința să se strîngă unii în alții ca o turmă, dornici să se amestece, să se confunde, să se piardă în anonimat.

La catedră se afla conferențiarul Haralambie Negru, un om masiv, cu părul roșcat, des și frumos ondulat, deși tuns și pieptănat fără gust, parcă arătînd prin aceasta că nu pune nici un preț pe podoaba sa capilară. Seminarul de filosofie decurgea greoi, cu mari opinteli și de o parte și de alta. Se vorbea cu voce scăzută, dezlînat, principala preocupare a tuturor fiind corectitudinea exprimării, nu în sens logic sau gramatical, ci al reproducerii unor propoziții pe care memoria se străduise să le fotografieze intacte. Tema seminarului era teoria leninist-stalinistă a cunoașterii. Un student tocmai se străduia să reconstituie citatul din Lenin, din „Materialism și empiriocriticism", în care se arăta cum încercau idealiștii kantieni și alții să-i combată pe materialiști acuzîndu-i de inconsecvență și lipsă de logică, în sensul că, recunoscînd existența lumii exterioare, independent de conștiința omului, ajungeau în mod absurd la ideea depășirii limitelor experienței. „Și în ce consta eroarea lor, unde nu aveau ei dreptate — îl încuraja conducătorul seminarului —, du, te rog, mai departe raționamentul, combate această acuzație falsă." „Ei nu aveau dreptate, se însufleța, astfel stimulat, studentul, unul Pieptan, deoarece noi cunoaștem lumea exterioară tocmai prin intermediul experienței, ca atare nu este nici o inconsecvență în teoria materialiștilor." „Dar ce considerau idealiștii că nu poate fi cunoscut prin experiență", încerca conferențiarul, cu multă răbdare pedagogică, să-l

ducă mai departe pe student, în profunzimea raționamentelor filosofice. „A, da, se dumirea fericit studentul, ei se refereau la lumea neobiectivă, la lumea mistică, ce nu poate fi cunoscută prin intermediul simțurilor, prin experiență." „Foarte bine, aproba mulțumit conferențiarul, deci prin această critică ei nu făceau altceva decît să se autodemaște." „Dar nu putem lua în considerare și un alt aspect al problemei, tovarășe conferențiar ?" — interveni cu o voce moale, parcă dus pe gînduri, ridicîndu-se în picioare, Vladimir Cernea. „La ce aspect vă referiți ?" se întoarse greoi conducătorul seminarului spre cel ce vorbise. „Mă gîndesc, de pildă, la faptul că lumea exterioară, fiind infinită în timp și spațiu, ajunge într-adevăr, în mod obiectiv, să depășească limitele experienței umane." Conferențiarul Haralambie Negru bătu de cîteva ori din pleoape, uitîndu-se cercetător și nemulțumit spre becul din tavan ca și cînd l-ar fi supărat lumina, deranjîndu-l în buna desfășurare a seminarului. Apoi, superior, dar îngăduitor, cu aerul că l-a prins pe student, dar va proceda pedagogic ajutîndu-l pe el și pe ceilalți să învețe din greșeli, îl întrebă : „și unde te-ar duce pe dumneata un asemenea raționament ?" „La concluzia că, dacă cineva ne reproșează că nu putem cuprinde cu simțurile noastre, cu experiența noastră practică, tot universul, întreaga realitate obiectivă — subliniez, obiectivă, pentru că acest cuvînt este esențial —, acesta nu este nici un motiv de supărare. Dimpotrivă, cred că acesta este tocmai unul din postulatele teoriei cunoașterii în dialectica materialistă." Conferențiarului îi dispăru de pe buze surîsul atît de bine elaborat și uită pînă și de neajunsurile provocate de lumina becului din tavan. El se încruntă puțin, apoi se adresă clasei cu o voce deodată înăsprită, ce invita la responsabilitatea unei opțiuni, ca într-un abia mascat ultimatum : „Ceilalți tovarăși ce părere au" ? Apoi scoase mașinal pieptănul și începu să și-l treacă prin păr cu gesturi rapide, energice, ca și cînd îndeletnicirea aceasta vroia să exprime și luarea unei decizii ferme, după răbdarea și bunăvoința irosite zadarnic. Nimeni nu dădea

însă curs invitației și tăcerea clasei se prelungea supărător, atmosfera devenind tot mai grea. Omul de la catedră trebuia să încheie, vrînd nevrînd, inclusiv inventiva stratagemă cu pieptănul, în care parcă își pusese toată speranța. „Nu are nimeni nimic de spus ? Destul de rău, tovarăși. Va trebui să examinăm această situație, va trebui să analizăm gradul de pregătire a grupei pentru acest seminar, ca și partinitatea față de principiile de bază ale teoriei noastre științifice despre cunoaștere. Căci noi nu acumulăm la această disciplină cunoștințele într-un mod iluminist, sau în mod obiectivist, ca în tehnică. Esențială este poziția față de concepțiile eronate, străine. De pildă, dumneavoastră, tovarășe Cernea, cum vă explicați că ați ajuns la o asemenea concluzie agnostică ?" „Poate prin aceea că am citit foarte atent, de fapt am recitit, bibliografia indicată pentru acest seminar !" Cîțiva pufniră în ris, reprimîndu-și însă repede pornirea, sau abia mai rămînînd cu o undă de zîmbet înghețat pe față ; alții arborară o mină severă și preocupată, în scopul de a împrăștia impresia greșită că le-ar fi ars cumva de glume. Cernea își dădu seama că a mers prea departe și, nițel împăciuitor, încercă să dea o turnură mai degajată discuției. „Dar să lăsăm deocamdată la o parte bibliografia, tovarășe conferențiar, și să judecăm logic." „Pe baza cărei logici, tovarășe, a logicii că lumea obiectivă nu poate fi cunoscută pînă la capăt ?" „Acestei logici, deocamdată. din moment ce convingerea noastră este că lumea nu are capăt". În bănci iar se făcu auzit chițăitul acela chinuit, expresia unei neputințe dureroase de a lăsa gîtlejul slobod. „Dar dumneavoastră nu vă dați seama că, voit sau nu, conștient sau nu, ați alunecat în mlaștina negării adevărului obiectiv ?" „Sincer vă mărturisesc, tovarășe conferențiar, nu ! Nu numai că nu-mi dau seama, dar sînt convins de contrariu. În schimb, aș concede cu plăcere la acuzația dumneavoastră, dacă ați înlocui noțiunea de adevăr obiectiv cu aceea de adevăr absolut. Dar, din păcate, cred că invocarea unei asemenea erori involuntare este exclusă." Pînă în clipa aceea, masivul

conferenţiar se aflase realmente într-o situaţie morală foarte rea. Simţea din cînd în cînd cum îi fuge pămîntul de sub picioare, cum la orizont apare spectrul ridicolului, cum în jur se ţese o pînză de îndoială şi neîncredere în capacitatea sa — şi cum această pînză îşi avea unul din capete chiar înlăuntrul lui. În scurte fulgerări îi trecea prin minte posibilitatea compromiterii şi o sudoare vîscoasă apărea la rădăcina frumosului său păr roşcat, des şi tare ca o sîrmă. Tocmai de aceea recursese la tonul violent, la tehnica intimidării, la supralicitarea laturii politice a problemei, de aceea lansase întrebări dure şi derutante. Din nefericire, acestea nu făcuseră nici o impresie asupra insolentului Cernea, foarte sigur pe sine, şi, pe deasupra, în dispoziţia aceasta blestemată spre eschivă ironică, mai degrabă pseudoeschivă, pentru că de fapt ataca tot timpul. Dar acum, impertinentul spusese ceva ce-i dădea şi lui apa la moară, permiţîndu-i să schimbe tactica. Se lăsă moale, destins, pe spătarul scaunului, în timp ce acesta scîrţîi prelung sub greutatea trupului său masiv. Rîse gros, cu superioritatea afişată la început, întinse palma lui mare, acum umedă, peste un caiet gros şi îşi împrumută un aer foarte, foarte amuzat. „Va să zică, dacă am înţeles eu bine, dumneavoastră aţi fi dispus să negaţi adevărul absolut printr-o simplă jonglerie, opunîndu-i adevărului obiectiv. Da ? Asta aţi vrut să spuneţi ?" „Nu chiar asta, tovarăşe conferenţiar. Adevărul obiectiv este, incontestabil, reflectarea în conştiinţă a realităţii obiective dinafara noastră şi independentă de noi. Dar ce să facem dacă această realitate este infinită ? Atît în spaţiu, adică fără dimensiuni, cît şi în timp, adică într-o schimbare neîncetată ! În aceste condiţii, dacă am accepta posibilitatea cunoaşterii adevărului absolut, ar trebui să presupunem că putem cunoaşte *totul* — deşi acest tot este nemăsurabil şi deşi lumea e în continuă mişcare. Deci am ajunge la un fel de adevăr final, încremenit, dat odată pentru totdeauna, deci nedialectic. Aceasta am vrut să spun, tovarăşe conferenţiar."

Între timp Haralambie Negru răsfoia cu o dexteritate dobîndită printr-o îndelungată practică voluminosul său caiet în care părea că ţine ascunse înseşi răspunsurile Oracolului, profeţiile Sfinxului. Într-adevăr, la un moment dat, se opri asupra unei file — se vedea că găsise ceea ce căuta căci faţa i se lumină şi înflori ca un trandafir mare, galben, pălit de secetă şi înviorat deodată de ploaie. „Eşti mata bun să asculţi, şi în general toţi tovarăşii..." De obicei era foarte ceremonios, vorbea cu studenţii la persoana a doua plural, dar acum era într-o stare specială şi aceştia i se păreau un fel de copii neajutoraţi cărora trebuie să le dai laptele cu linguriţa pentru a nu muri de foame. Începu să citească. „...Poate fi negată existenţa unui element relativ în cutare sau cutare reprezentări omeneşti, fără a fi negat adevărul obiectiv, dar (şi aici vocea lui deveni puternică şi grea, călcînd rar şi strivind totul în cale ca o talpă de uriaş) nu poate fi negat adevărul absolut, fără a fi negată existenţa adevărului obiectiv." Se opri, ridică privirile şi le fixă în inima clasei ca pe nişte lănci de oţel. „Ei, tovarăşe Cernea, cum stăm cu negarea adevărului absolut". „Cred că e o formulare insuficient de reuşită cea pe care vă bizuiţi dumneavoastră. Sînt şi altele mult mai elaborate." „Dar ştii cui aparţine această formulare «nereuşită» ?" „Evident ! Lui Lenin." În clasă se lăsă o tăcere încărcată de groază, ca atunci cînd se aude ticăitul ceasornicului unei bombe ascunse undeva în încăpere şi ştii că nu poţi fugi pe nicăieri. „Şi atunci ?" întrebă cu o voce încărcată de negre ameninţări profesorul. „Atunci, daţi-mi voie să vă ofer alt citat". Cernea avea pe masă, ca aproape toţi studenţii, opera respectivă a lui Lenin. Cîteva pagini erau marcate cu fîşii de hîrtie acoperite de un scris mărunt. Deschise la una din aceste pagini şi citi rar, cu vocea albă. „...Materialismul dialectic subliniază tocmai caracterul provizoriu, relativ, aproximativ al tuturor acestor jaloane ale cunoaşterii naturii de către ştiinţa umană care progresează". Ceasornicul nu-şi încetase ticăitul, dar bomba nu explodase. Dimpotrivă, se părea că exista şi o

ieşire din spaţiul acela închis aflat pe punctul de a deveni toxic din cauza primejdiei. A pune sub semnul îndoielii o frază din Lenin sprijinindu-te tot pe tezele lui Lenin, asta părea nu numai tolerabil, dar chiar în afară de orice pericol. „Dealtfel, tovarăşe conferenţiar, adăugă Cernea, nu cred că cea mai bună metodă de discuţie e cea bazată pe citate. Înşişi clasicii spun că esenţială este înţelegerea spiritului filosofiei materialiste. Nu ştiu ca vreunul din ei să fi pretins că materialismul a rezolvat toate problemele cunoaşterii. În legătură cu aceasta mi-aş permite să citez, din memorie însă, o frază a lui Engels — vedeţi unde duce transformarea citatului în argument — care sună cam aşa : cu fiecare nouă descoperire a cercetării, a gîndirii, materialismul îşi schimbă forma. Ceea ce astăzi am apreciat într-un fel, mîine poate să ne apară în alt fel. Cam aşa cred că poate fi înfăţişat, în concepţia noastră dialectică, procesul cunoaşterii." Cu aceasta Cernea se aşeză la locul lui, liresc şi simplu, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar Haralambie Negru avusese timp să-şi schimbe din nou tactica. Luînd o mină voioasă, manifestînd un fel de satisfacţie reţinută, se aplecă cu bustul lui mare înainte, rezemîndu-se pe coate, ca şi cînd ar fi vrut să le spună studenţilor ceva intim, confidenţial. „Ei, iată, tovarăşi, le împărtăşi el gîndul, am reuşit în sfîrşit, cu destulă greutate ce-i drept, să animăm seminarul nostru, să împrăştiem timiditatea, firească pentru început, a celor ce intră în profunzimile filosofiei — această ştiinţă frumoasă, dar complexă şi contradictorie. Îmi pare bine că aţi început să prindeţi gustul polemicii. Schimbul de opinii principial vă va ajuta să adîncîţi problemele. Vom avea grijă însă să combatem confuziile, să promovăm cu fermitate tezele juste ale concepţiei noastre, linia politică a partidului." Feţele celor prezenţi păreau concentrate ba într-un zîmbet aprobator, ba într-o expresie de derută şi contrarietate, ca după o scamatorie ce te lasă perplex. Conferenţiarul mai însăilă cîteva fraze, destul de încîlcite, despre caracterul de clasă al filosofiei, despre lupta pe plan mondial între idealism şi mate-

rialism, despre răspundere partinică, aparent fără nici o legătură între ele, apoi declară seminarul închis. Se ridică, punîndu-şi în evidenţă toată masivitatea staturii şi, cu paşi mari şi apăsaţi, părăsi clasa.

Cursanţii îşi strînseră cărţile şi caietele îngînduraţi, parcă decişi printr-un consens colectiv să nu comenteze nimic din cele întîmplate. Un bărbat mărunţel, unul Cioropină, începuse de la un timp să-şi impună pe nesimţite rolul de rezoneur, de măscărici cu dreptul de a spune şi lucruri mai usturătoare, fără pretenţia de a fi luat în serios. El împrăştie atmosfera, chicotind : „a cam înghiţit găluşca şeful". Atunci şi alţii rîseră, iar cîţiva, poate din aceia ce nu pricepuseră mai nimic în timpul discuţiei, dar intuiseră că ceva nu fusese în ordine, se încruntară. Măscăriciul nu mai insistă nici el, şi toată lumea se răspîndi, cei mai mulţi grăbindu-se, după ce îşi cercetaseră ceasurile, spre cantină, întrezărind riscul pierderii mesei de seară. Apoi clasa se cufundă în întuneric, intrînd şi ea în masa sumbră a marii clădiri, acum de tot părăsită, rămasă să deslu-şească în conclavul mut al zidurilor, doldora de gînduri şi idei, întîmplările zilei.

În timp ce traversa curtea prost luminată, de Vladimir Cernea se apropie cineva. Ridicîndu-se în vîrful picioarelor, omul, cam scund, îi spuse, prefăcîndu-se că şopteşte : „Să ştiţi, nea Hari a fost la viaţa lui ginecolog" — apoi, sprinten, o luă la fugă. Lui Cernea nu-i fu greu să-l recunoască pe micuţul său coleg Steinbech.

Peste două zile, în timp ce se preda în sala mică o nouă lecţie de filosofie la anul I, de fapt în timp ce se citea cursul întocmit de un colectiv al catedrei sub conducerea profesorului W. Simion, a cărui autoritate începuse că crească vertiginos în urma publicării periodice în presa centrală a unor uriaşe consultaţii „în ajutorul celor ce studiază materialismul dialectic şi istoric", se petrecu un mic incident. Conferenţiarul H. Negru făcu la un moment dat o pauză, undeva la un paragraf referitor la rolul filosofiei marxiste ca armă de cunoaştere

și transformare a lumii, și, ridicîndu-și ochii de pe hîrtii, se adresă auditoriului cu o voce de tunet, însoțind fiecare cuvînt de un gest energic al brațului drept, lung și gros ca o cracă de copac bătrîn. „Iar acei ce se cred deștepți, închipuindu-și că au fost trimiși aici să ne dea nouă lecții și nu să învețe cu seriozitate partinică, cu dorința sinceră de a-și ridica nivelul pregătirii ideologice, să știe nu numai că se înșeală, dar că-și încalcă astfel principalele lor îndatoriri de comuniști și că pînă la urmă vor fi trași la răspundere de clasa muncitoare. Modestia, receptivitatea și respectul față de cei puși aici de partid să asigure formarea marxistă a cadrelor sînt îndatoriri elementare pentru toți cursanții. Înfumuraților vom ști să le scoatem fumurile din cap, ignoranța dublată de orgoliul mic burghez. Cine nu se vindecă de această boală cît mai e timp, pierde încrederea partidului." La sfîrșitul lecției, în pauză, cursanții neavizați făceau tot felul de presupuneri. Oricum, se întîmplase ceva. Pe vremea aceea apăreau frecvent știri despre comploturi, despre devieri, se descopereau grupuri antipartinice, se lua poziție, problemele se prelucrau, se adoptau măsuri radicale și se trăgeau concluzii generale. Nu de mult, făcuse mare vîlvă descoperirea complotului medicilor din Uniunea Sovietică. Tot acolo fuseseră demascați o serie de oameni de artă pentru orientări nepartinice în creație. Însuși I. V. Stalin se văzuse nevoit să intervină pentru a pune la punct ceea ce el numea gravele erori teoretice ale unor economiști cu veche reputație. Și la noi avusese loc descoperirea și condamnarea devierii de dreapta, iar reverberațiile politice ale evenimentului nu se stinseseră încă. Iată de ce fantezia cursanților găsea teren propice pentru fabularea a tot felul de catastrofe. Dealtfel, de la cei mai vechi se aflase că nici în școală nu erau prea rare cazurile de demascare a unor poziții ideologice greșite, dușmănoase chiar, în rîndurile cursanților, ba uneori și în rîndul profesorilor. Iată de ce mulți erau acum îngrijorați; avertismentul conferențiarului H. Negru părea să pri-

veacă în exclusivitate anul lor, şi „dumnezeu ştie la ce poţi să te aştepţi". „Poate vreunul din noi o fi scăpat vreo prostie, se gîndeau unii, o fi spus vreo vorbă care a putut fi interpretată." Cei din grupa I, ca şi alţi cîţiva puşi la curent de aceştia cu întîmplarea din seminar, se speriară de-a binelea. Nu prevăzuse nimeni că incidentul poate căpăta o asemenea turnură, ţinînd seama mai ales de sfîrşitul său fericit. E drept, unii începeau acum să dea mai multă însemnătate bolboroselilor cu care conferenţiarul ţinuse să încheie seminarul. Dar de la aceasta şi pînă la... Mai ales că el însuşi apreciase dialogul. Desigur, în adîncul conştiinţei sale, fiecare plecase cu convingerea că asistase la o compromitere profesională certă a şefului de seminar. Doar nu erau copii. Puteau fi consideraţi începători în studii politice superioare, dar nu în viaţa politică. Ştiau ei ce înseamnă o confruntare. Şi mai ştiau că în politică omul înfrînt nu renunţă la poziţie. Se gîndeşte tot timpul la revanşă. Cînd îi vine la îndemînă, loveşte. Uneori pe altă cale, cu alte mijloace, în modul cel mai neaşteptat şi uneori cel mai nepermis.

Într-adevăr, în zilele ce urmară, bulgărele începu să se rostogolească îngroşîndu-se şi umflîndu-se, pregătind minuţios şi anunţînd iminent avalanşa. Vania Postrocea, secretarul organizaţiei de partid a anului, primi sarcina să organizeze şedinţa de partid. A fost chemat la comitetul pe şcoală de trei tovarăşi, printre care şi Haralambie Negru, responsabilul cu munca de propagandă. Omul fu instruit minuţios asupra modului de pregătire a şedinţei, precum şi asupra scopului ei. Vania Postrocea alcătui o listă de vreo douăzeci de inşi şi începu să-i cheme, pe rînd, la birou, primii fiind de bună seamă cei din grupa a III-a unde avusese loc „întîmplarea aceea gravă", cum începuse să-i spună, împrumutînd terminologia folosită de cei trei tovarăşi de la comitetul de partid. Despre Vania Postrocea se ştia că venise de pe la Iaşi, unde lucrase la început în mişcarea de tineret, apoi fusese secretarul organizaţiei de partid a Universităţii şi şeful catedrei de mişcarea

muncitorească. Părinții trăiseră, cînd el era copil, în Basarabia — alții spuneau că pe la Odesa — și apoi se instalaseră la Iași. Te izbeau la el cele două pete liliachii din obraji, făcîndu-te să crezi că suferă de ftizie ; impresia era însă infirmată de constituția sa fizică robustă. Lucrul cel mai ciudat era însă felul de a vorbi. Vocea-i părea mereu stinsă, deși știa să-i dea și un ton ascuțit, în special cînd vorbea în adunări publice. Uimitor era faptul că aproape nu deschidea niciodată gura pentru a se face auzit. Își mișca numai buzele cu o mare repeziciune, dar și acestea foarte puțin, din vîrf, cum se spune. În general parcă fusese obișnuit în viață să vorbească în șoaptă, la ureche, să comunice numai lucruri conspirative, de față cu alții, dar în așa fel încît să nu poată fi auzit de aceștia. Nu era deloc prost, dar ceilalți îl simțeau foarte alunecos, oricînd în stare să-ți scape printre degete. Chiar felul acela al lui ciudat de a vorbi contribuia la aceasta, pentru că nu erai niciodată sigur dacă ai auzit bine ce-a spus, iar uneori chiar ți se părea că distingi în cuvintele șoptite fără să deschidă gura afirmații diametral opuse, puncte de vedere contradictorii, dar nu erai sigur, pentru că între ele erau niște treceri și nu puteai ști dacă se referise la unul și același lucru. Oricum, era foarte dificil de discutat cu el și cei care o făceau simțeau apoi un fel de năuceală și oboseală. De aceea, colegii cam evitau să-l întrebe de vorbă și nici el nu se angaja la șuetă, rezervîndu-se pentru cazuri de necesitate imperioasă, pentru scopuri precise, bine definite. Acum avea un asemenea rol, și buzele lui intraseră în funcțiune cu toată dexteritatea de care erau capabile. Vania Postrocea reconstituia, împreună cu interlocutorii din grupa a III-a, luați individual, desfășurarea „întîmplării aceleia grave" la care nu participase (el făcea parte din altă grupă). Respectivii constatau cu uimire că din această reconstituire ieșea altceva decît fusese în realitate. Stilul său era de a analiza întîmplarea nu în ansamblu, ci pe fracțiuni mici, iar acestea, luate fiecare în parte, păreau să corespundă adevărului, dar cînd se legau între ele, prin niște punți introduse

de el cu o repeziciune și abilitate de iluzionist, își schimbau imediat sensul. Aceste punți nu erau alcătuite din fapte, ci din interpretări, din presupuneri, din procese de intenție camuflate sub pseudopreocuparea analizei psihologice. „Adică, se arăta el frămîntat de nevoia organizării materialului faptic, tovarășul Pieptan elucidase problema pusă în discuție de tovarășul conferențiar, răspunsese satisfăcător la întrebările suplimentare." „Într-adevăr", răspundea cel întrebat. „Atunci, hai să ne gîndim, cu ce scop se poate repune în discuție o chestiune elucidată ? Nu cu scopul de a o tulbura, de a crea o nebuloasă care să-ți permită apoi să impui altă interpretare, contrarie celei la care s-a ajuns în mod logic ?" Dacă interlocutorul tăcea, simțindu-se luat prea repede și ghicind un gînd ascuns în dosul acestor cuvinte, Vania Postrocea întreba : „Vezi ceva anormal în raționamentul meu" ? „Nu, de bună seamă, dar..." „Dacă nu, hai să mergem mai departe. Deci, dumneata spui că apoi s-a ridicat tovarășul Cernea și după ce a întrebat dacă nu se poate privi problema și dintr-un alt unghi, a lansat teza că de fapt realitatea poate fi cunoscută numai parțial, și că de aceea nu vede de ce trebuie să ne deranjeze punctul de vedere al idealiștilor." „Dar, el a expus apoi foarte clar concepția noastră." „Stai, dragă tovarășe, nu te pripi, vom ajunge și acolo. Deocamdată, deci, avem această afirmație. Acum hai să gîndim tot logic, ca niște adevărați comuniști. Dacă nu trebuie să ne deranjeze concepția idealistă asupra cunoașterii, nu înseamnă că trebuie să încetăm să o combatem ? Hai să acceptăm deocamdată că n-a vrut să spună să ne-o și însușim, s-o adoptăm. Dar a cere să nu lupți împotriva ei nu înseamnă a o tolera ? Ori ce ne spun învățătorii noștri : ori ideologie proletară, ori ideologie burgheză. Acolo unde ideologia proletară încetează să lupte, în locul ei se infiltrează, inevitabil, ideologia burgheză." „Bine, dar...", încerca din nou ascultătorul să stăvilească acest torent de raționamente ce le păreau în fond juste, dar care se îndepărtau tot mai

mult de faptul discutat. „Eu te întreb doar atît, dragă tovarășe, este ilogică această judecată a mea ?" „Nu, nu e ilogică, dar eu nu cred că-i putem atribui tovarășului Cernea asemenea intenții." „Dar eu nu atribui nimănui nici o intenție, tovarășe dragă. De fapt, văd că dumneata îmi atribui mie intenții pe care nu le am. Eu discut problema în principiu și urmăresc logica lucrurilor. Lucrurile se înlănțuie într-o logică a lor, independentă de voința și dorințele noastre subiective. Dar să mergem mai departe, pe firul faptelor. Deci, tovarășul conferențiar i-a explicat eroarea acestei logici și i-a citat și o serie de aprecieri, cu valoare de definiție, ale lui Lenin, exact despre problema aflată în discuție." „Nu o serie, ci..." „Mă rog, o serie sau nu chiar o serie... asta e important ? Mai importantă mi se pare afirmația tovarășului Cernea că aceste principii fundamentale enunțate de Lenin nu sînt juste și ca atare nu ne putem bizui pe ele." „Bine, dar după aceea, el însuși a..." „Vezi, e foarte greu de discutat dacă nu luăm lucrurile metodic, dacă vrem să amestecăm totul într-un fel de ghiveci și trecem peste momentele esențiale ale întîmplării. Deci, tovarășul nostru trece la contestarea tezelor lui Lenin în problema teoriei cunoașterii. În paranteză fie spus, eu personal nu înțeleg cum e posibil ca, în fața unui grup de comuniști, cineva să combată învățătura leninistă, acest cineva fiind el însuși membru de partid, și nimeni să nu simtă datoria de a lua poziție, de a sprijini punctul de vedere apărat de profesor. Adică punctul de vedere al partidului, al întregii mișcări comuniste și muncitorești." Odată „raționamentele" aduse aici, interlocutorul, străbătut de un fior rece, de un val de frig și apoi de unul de căldură, nu-și mai putea concentra atenția asupra logicii demonstrațiilor. În mintea lui se producea un transfer fulgerător de preocupări, apărînd pe rol, ca în fața unei instanțe, alt caz, cazul său propriu. Din martor devenea deodată acuzat și un sentiment straniu de vinovăție își făcea apariția la orizontul conștiinței sale. Ajuns în această stare, omul nu mai vroia decît să-și apere propria piele și începea să aprobe din cap, hipnotizat

sau cu privirile furişate în lături, tot ce spunea Postrocea. Ţinta eforturilor sale era să iasă din cauză şi dacă reuşea, pleca uşurat şi pe jumătate convins de vinovăţia celuilalt. În cea mai fericită situaţie, cînd Postrocea întîlnea un om mai puţin fricos, reacţiile interlocutorului la interpretările sale tendenţioase se atenuau vizibil, ascultătorul devenind tot mai pasiv, jucînd pînă la urmă mai mult rolul de martor, de observator, de auditor.

Cu alţii, analiza şi procesul de reconstituire se îndreptau în alte direcţii — de pildă, spre reliefarea tendinţei lui Cernea de a submina prestigiul politic al cadrelor didactice în scopul promovării unor teorii greşite, dăunătoare, în chiar inima unei şcoli ideologice. Sau spre acreditarea variantei „maniei" mic burgheze, intelectualiste, de a face paradă de cunoştinţe, de a se erija în „autoritate" teoretică pentru a-şi lansa punctele de vedere eclectice, străine teoriei marxist-leniniste. Cu studenţii grupelor care nu fuseseră de faţă la „întîmplare", treaba mergea uşor. În aceste cazuri Postrocea era cel ce-i informa pe tovarăşi despre desfăşurarea faptelor, făcînd-o desigur în maniera cea mai convenabilă concluziilor fixate aprioric.

În sfîrşit, într-o după-amiază de sîmbătă, avu loc şedinţa de partid a organizaţiei anului I, consacrată analizării unor grave abateri de la normele de conduită ale şcolii şi de la obligaţiile statutare ale comunistului. Toţi îşi dădură seama că evenimentului i se conferea o importanţă deosebită, deoarece la masa prezidiului luară loc unul din directorii adjuncţi ai şcolii şi secretarul comitetului de partid, tovarăşul Robu. Şedinţa începu, aşa cum era normal, cu lectura referatului lui Vania Postrocea. El conţinea, în formulări consacrate, reconstituirea întîmplării, aşa cum o ticluise în discuţiile amintite şi, bineînţeles, un bogat capitol de acuzaţii. Atacul principal era îndreptat împotriva concepţiilor teoretice eronate ale lui Cernea, precum şi a individualismului său intelectualist, mic burghez, incompatibil cu profilul unui activist de partid, Cernea, se spunea, încercase, din fericire intenţiile sale fuseseră descoperite

la timp, să împrăștie în școală liberalismul ideologic, fenomen extrem de periculos împotriva căruia organizația de partid, toți cursanții, erau chemați să lupte din răsputeri.

Cernea aflase, desigur, cum se pregătise ședința. Fusese conștient încă din seara seminarului că, provocînd disputa cu Negru, deschidea inevitabil un conflict personal cu acesta. Avea destulă experiență să-și dea seama că un om de factura conferențiarului — cu o pregătire ideologică atît de precară, ambițios și infatuat — nu se putea resemna să suporte corectări din partea studenților. Se angajase, totuși, în contrazicerea respectivă, pentru că aerele de specialist subtil și de mare pedagog ale lui Negru începuseră să-l calce pe nervi. Pur și simplu se speriase văzînd în ce hal schematiza conferențiarul una din tezele de bază ale marxismului, și mai ales cîte inepții îi obliga pe studenți să debiteze. A închide ochii la o asemenea vulgarizare a ideilor i se părea acum — da, acum mai mult ca oricînd, poate — o lașitate rușinoasă. În plus, îi era clar că o confruntare a lui cu Negru devenea inevitabilă, pentru că mai devreme sau mai tîrziu trebuia să fie pus și el în situația de a dialoga în modul acela papagalicesc și penibil cu conferențiarul — ori la așa ceva în nici un caz nu se mai putea preta. Era stăpînit, în plus, de un fel de febrilitate de a se reabilita în propriii săi ochi. Pentru nimic în lume n-ar mai fi putut concepe să ajungă să mestece în public, docil și zelos, ghiveciul teoretic nedigerat de creierul greoi, necultivat și neexersat al lui Negru. De aceea, se hotărîse să spargă buba, chiar înainte de timp, cu riscul de a provoca dureri și mai mari. Recepționase mesajul perfid și amenințător, strecurat de conferențiar cu prilejul lecturii cursului, și știuse că nu va întîrzia să urmeze ceva. Apoi, în timp ce se pregătea ședința, mai mulți colegi îl preveniseră asupra tacticii lui Postrocea. Cernea era deci avizat, și ceea ce se petrecea acum confirma aproape în întregime presupunerile sale. Fusese calm și atent în timpul prezentării referatului, pregătindu-și propria tactică de acțiune cu convingerea că și Negru și Postrocea erau vulnerabili și ușor

de dat peste cap. Singura necunoscută o constituia sala, adunarea, colegii — și se gîndea cu nerăbdare și curiozitate la momentul cînd vor începe discuțiile.

După ce Postrocea termină, atenția celor prezenți fu atrasă de mîna, ridicată deasupra capului, a lui Vladimir Cernea. Fu întrebat dacă dorește să ia cuvîntul sau are de pus vreo întrebare. Cernea spuse că deocamdată nu intenționa nici una, nici alta, ci propunea doar adunării de partid să asculte și considerațiile tovarășului conferențiar Negru, cel mai în măsură să aprecieze faptele și semnificația acestora. Negru fu întrebat de la prezidiu, cu cea mai mare deferență, dacă dorește să-și expună opiniile. Răspunse afirmativ. Dealtfel se văzu că era pregătit să se manifeste, ba chiar își propusese să joace rolul principal în ședință. Scoțînd un carnet plin de notițe, începu să vorbească. Întîi ceru permisiunea să facă o remarcă privitoare la referat. Vania Postrocea tresări, întoarse capul și-și înfipse privirile în tîmpla lui Negru intenționînd parcă să-i pătrundă pînă în creier, sau să-i atragă măcar atenția asupra sa. Îl neliniștise această frază. Doar întocmise referatul după indicațiile lui Negru ; ba mai mult, acesta îl văzuse de cîteva ori, inclusiv în forma definitivă. Dar conferențiarul nu simțea, sau nu vroia să simtă, privirile lui Vania. El dădu o apreciere generală pozitivă orientării referatului, ca bază de discuție, dar îi reproșă o oarecare mărunțire a lucrurilor, un accent prea mare pe narațiunea factologică și o anumită superficialitate a concluziilor politice, mai ales a celor teoretice. „Să nu uităm că sîntem într-o instituție ideologică și principala noastră îndatorire de partid este să aprofundăm teoria, mai ales cînd discutăm probleme legate de o disciplină cum este filosofia. Într-un fel trebuie discutată o asemenea problemă în școala noastră și alt fel într-un S.M.T. sau pe un șantier de construcții." Trecu apoi la fondul problemei, definindu-l drept „consecințele aventurismului în gîndirea filosofică". Dezvoltă o largă teorie cu privire la superioritatea sistemului filosofic marxist, arătînd că în liniile lui

fundamentale, în articulațiile lui de bază, acesta este rotund, complet, încheiat, aproape desăvîrșit, lucru care face zadarnică, aventuristă, imposibilă, orice încercare de inovare a principiilor sale. Aceasta cu atît mai mult în capitolul despre cunoaștere — după părerea lui, elaborat într-o formă definitivă. De la această scară generală, trecu la situația activistului de partid trimis să-și perfecționeze pregătirea ideologică și care, manifestînd multă naivitate, ajunge să-și închipuie la un moment dat, în timpul studiului, că descoperă cu propria lui minte vicii sau goluri ale concepției marxist-leniniste și imediat își propune să o și perfecționeze. „Situația" aceasta, cum îi spunea el, o prezentă cu destul umor, reușind să obțină și rîsete în sala foarte atentă și concentrată. „Iată cum se poate naște aventura unui novice, spuse el, de data aceasta cu infinită milă batjocoritoare. În loc să aprofundeze sistemul filosofic marxist-leninist-stalinist, lui i se pare mai ușor să creeze unul nou, mai bun, așa cum Jupiter a scos-o din capul său pe Minerva gata îmbrăcată, și cu coiful pe scăfîrlie." El arătă apoi, devenind serios și grav, că datoria studentului la o Școală politică superioară este nu aceea de a descoperi cai verzi pe pereți, de a pertracta cu învățătorii clasei muncitoare, ci de a-și însuși conștiincios, într-un spirit de maximă disciplină partinică, tezele și principiile ce i se predau. „Din acest punct de vedere a păcătuit în primul rînd tovarășul Vladimir Cernea — adăugă conferențiarul. Fiind de formație intelectual, deci prin definiție mai labil, mai inconsecvent și mai orgolios — nu fac decît să reproduc o serie de caracterizări științifice făcute de clasici, ca atare rog să nu fiu acuzat că aplic etichete tovarășului Cernea —, dispunînd de o oarecare lectură marxistă, făcută probabil în trecut, dar nu în mod organizat și metodic, ci pe apucate, dînsul și-a închipuit că, decît să asculte lecțiile noastre, mai bine ne dă el nouă lecții. Nu înseamnă aceasta să aluneci, dacă n-ai alunecat deja, în mod obiectiv, chiar dacă nu intenționat, nu discut acest aspect, pe panta revizionismului mic burghez ?" Combătu apoi tendința de pragmatism — destul

de transparentă, spuse el, în gîndirea tovarășului Vladimir Cernea. „Adică pornești de la un caz particular, accidental, periferic și, dacă acesta nu corespunde teoriei, o modifici pe ea ? Vă închipuiți — conchise el cu umor — ce s-ar alege de biata teorie obligată să se modeleze și să se reconsidere după fiecare mic fapt divers care îl frămîntă pe tovarășul Cernea ?“ În sfîrșit, conferențiarul atacă principiul relativismului, subliniind că acesta păruse să-l fascineze cel mai mult pe tovarășul Cernea. Demonstră cît de dăunător este acesta din punct de vedere teoretic și practic folosind un citat din Lenin, potrivit căruia relativismul „duce la idealism în mod categoric“. În finalul expunerii, Haralambie Negru ținu să precizeze că el nu dorise decît să atragă atenția asupra unor probleme esențiale, de principiu, ce se degajau din cazul analizat, însă că, în ce privește concluziile politice, această sarcină cade exclusiv în competența organizației de partid întrunită într-o asemenea importantă ședință.

Din nou se văzu mîna întinsă a lui Cernea și din nou fu întrebat dacă vrea să ia cuvîntul. „Nu, spuse el, încă nu, aș vrea numai să-l întreb pe tovarășul conferențiar dacă, în legătură cu referatul, apreciază doar că acesta face abuz de factologie, sau că el face cumva și uz de metoda deformării faptelor. De asemenea, aș fi foarte recunoscător colegilor mei de grupă, martori oculari ai acelei așa-zise «întîmplări grave», dacă s-ar pronunța asupra măsurii în care viziunea referatului asupra faptelor corespunde realității.“ Se așternu o tăcere stînjenitoare, prelungită cam mult. Conferențiarul se prefăcea că cercetează cu interes și curiozitate sala, parcă stăpînindu-și un zîmbet, ca atunci cînd îți trece prin cap o idee năstrușnică. Se prefăcea pasămite că degusta anticipat momentul cînd cineva sau cîțiva se vor ridica pentru a satisface dorința lui Cernea. La rîndul ei, sala privea țintă spre conferențiar, așteptîndu-i răspunsul, silindu-l parcă, prin insistența privirilor, să vorbească. Pînă la urmă, Haralambie Negru se ridică din nou și, cu un aer de lehamite, puțin doje-

nitor, îi răspunse lui Cernea că îl mîhnește oarecum întrebarea. Mărturisi că, într-o discuție ideologică de asemenea nivel, se așteptase ca pe Cernea să-l preocupe mai mult ideile și nu dacă un gest sau altul a fost redat mai mult sau mai puțin corect, dacă o replică a fost reprodusă absolut întocmai sau au fost omise cîteva cuvinte. „Ești mulțumit, tovarășe, cu răspunsul pe care l-ai primit ?", întrebă Postrocea dînd impresia că nici nu a deschis gura. „Nu, regret, răspunse Cernea sec. În primul rînd, eu constat că avem la ordinea zilei un caz concret personal, și nu o discuție ideologică abstractă, de un înalt nivel. M-ar fi bucurat dacă ar fi fost așa. În al doilea rînd, continui să fiu preocupat de corectitudinea redării faptelor, cu riscul ca tovarășul conferențiar să-și facă o impresie și mai proastă despre mine, deoarece îmi închipui că scopul ședinței noastre este de a face procesul unor fapte, nu al unor intenții."

Atunci ceru cuvîntul tovarășa Delia Brudaru din grupa a III-a. Cu o voce ușor voalată de emoție, ea spuse că referatul nu respectase întru totul adevărul concret ; că amestecase procesul faptelor cu procesul intențiilor într-un mod pe care l-ar numi lipsit de onestitate, dacă n-ar fi convinsă că aceasta era doar rezultatul excesului de zel al tovarășului Postrocea. Delia Brudaru făcu impresie asupra auditoriului cu ochii ei mari, adînci, exprimînd candoare dar și inteligență, cu vocea tremurătoare trădînd un fel de curaj al disperării. „În fond, adăugă ea, a fost un schimb de păreri, purtat în întregime în cadrul temei seminarului, și dacă ar fi să discutăm ceva, cel mai bun lucru ar fi să vedem cine a avut dreptate. Dealtfel tovarășul conferențiar, dacă îmi amintesc bine, s-a arătat foarte mulțumit de modul în care a decurs seminarul." Cernea urmărea intrigat intervenția colegei sale. Abia atunci realiză că, pentru el, femeia aceasta reprezenta o mică enigmă. Incontestabil era frumoasă — se convinsese de aceasta încet, treptat, căci frumusețea ei nu te izbea din primul moment. Ceva, nu știa bine ce, o făcea să treacă neobservată — un fel de

automatism, o seriozitate prematură, o modestie ostentativă. Ciudat, trăsăturile chipului ei, luate separat, ieşeau cu totul din comun, dar trăiau parcă în hibernare, şi din această cauză nu se îmbinau între ele, ansamblul rămînînd şters, inexpresiv. Amintea de o marmură lucrată corect, cu toate atributele frumuseţii, dar lipsită de scînteia inspiraţiei, cioplită de un meseriaş bun, dar fără talent. Delia Brudaru vorbea corect, dar banal, excelînd prin locuri comune şi manifesta o comportare atentă, grijulie, dar circumstanţială, faţă de toată lumea. Descopereai dealtfel multă convenţie în tot ce făcea, şi Cernea o taxase ca lipsită de personalitate — tipul omului de la care nu te puteai aştepta la nici o surpriză. De aceea, fu acum atît de intrigat auzind-o luîndu-i apărarea, mai bine zis ridicîndu-se în apărarea adevărului. Era foarte emoţionată. Vorbise fără ostentaţie, respectuos, dar dacă te uitai bine puteai observa că tremura uşor, ceea ce însemna că făcuse un mare efort asupra ei însăşi pentru a se hotărî să spună ceea ce spusese. Acum lui Cernea chipul Deliei Brudaru îi apăru într-o lumină nouă : fiecare trăsătură se însufleţise, contopindu-se într-un ansamblu aproape de nerecunoscut, transfigurat, de o expresivitate impresionantă. Aşezîndu-se însă, scînteia ce înviase pentru o clipă frumoasa marmură cioplită se stinse, expresia dramatică, tulburătoare, dispăru. Dar nu împrăştiindu-se în afară, ci absorbită dinăuntru, intrînd într-un misterios bîrlog interior, de unde un impuls puternic o scosese doar pentru cîteva secunde la suprafaţă. Capetele se întorseseră cu surprindere spre ea şi mai mulţi ochi continuau să o privească, neînţelegînd această metamorfoză. Apoi chipul ei se reînchise în placiditatea convenţională dinainte, ca oglinda unei bălţi liniştite, tulburată trecător de lovitura unei cozi de peşte dispărut repede în adînc.

În atmosfera creată de afirmaţiile tovarăşei Brudaru, ce părea că mutase centrul de greutate al şedinţei de la idei la fapte, se ridică şi vorbi şi Vladimir Cernea. Consemnă în modul cel mai răspicat tendinţa de mistificare a faptelor, manifestată

în referat, şi afirmă că odată restabilite proporţiile reale ale „întîmplării", îşi exprimă deplina satisfacţie faţă de iniţiativa discutării, în acest cadru, a unor importante chestiuni de principiu privind modul de înţelegere şi aplicare în viaţă a filosofiei marxiste. Amintind care fusese motivul disputei din seminar, ceru permisiunea să-şi spună părerea faţă de unele aprecieri teoretice făcute în şedinţa de partid de tovarăşul conferenţiar. „În ce priveşte tendinţa aventuristă de a gîndi cu capul propriu — ce mi-a fost incriminată şi interzisă de tovarăşul Negru — vreau să amintesc doar cunoscuta teză a lui Engels potrivit căreia gîndirea există numai ca gîndire individuală, în stare de erori relative, dar suverană, deoarece nici un gînd nu poate fi impus cu forţa unui creier sănătos şi lucid. Nu mai e de mult vreun secret pentru teoreticieni, şi n-a fost niciodată pentru oamenii de bun simţ, că procesul cunoaşterii se poate realiza numai prin gîndirea tuturor oamenilor. Ca atare, fiind învinuit că încerc să gîndesc cu capul propriu am impresia că mi se face o onoare şi mulţumesc pentru aceasta binevoitorilor. Dar a pune pe comunişti alături de popii inchizitori din evul mediu, cunoscuţi pentru oroarea faţă de proprietatea creierului omenesc de a gîndi, mi se pare o gravă eroare. În al doilea rînd, s-a vorbit aici de pragmatism, înţeles ca o încercare de a silui teoria să se modifice după viaţă. Las la o parte definirea foarte precară a pragmatismului, dar deslușesc în dosul esenţei criticii făcute o concepţie de tip aprioric. Cine nu cunoaşte astăzi postulatul marxist că principiile nu sînt punctul de plecare al cercetării, ci rezultatele ei ? Este un adevăr elementar că teoria trebuie să se conforme vieţii, naturii şi istoriei, şi nu invers, că ideile nu sînt un pat al lui Procust în care realitatea are obligaţia să se înghesuie cum poate, iar dacă nu poate, cu atît mai rău pentru ea. Credeţi că am putea constrînge istoria să joace după cum îi cîntă o teorie prestabilită, oricît ar fi ea de avansată ? Ar fi o iluzie. În sfîrşit, în al treilea rînd, despre principiul relativis-

mului dezvoltat de tovarășul conferențiar, vreau doar să menționez că, în focul polemicii, domnia sa a redat trunchiat un citat al lui Lenin, schimbîndu-i complet sensul. Lenin a spus că relativismul poate duce la idealism numai în cazul ignorării dialecticii, ori instrumentul principal al dialecticii este adevărul obiectiv relativ. În ce privește alte acuzații, sau dacă vreți, critici, aduse mie aici, caracterul teoretic elevat cerut de discuția noastră, încheie Cernea, lăsîndu-se stăpînit de demonul ironiei, mă scutește să le dau răspuns."

Vania Postrocea se grăbi să propună o pauză. Propunerea nu atrase nici aprobarea, nici opoziția sălii, pur și simplu nu stîrni nici o reacție — și ca atare pauza avu loc.

După pauză începu canonada pregătită din vreme. Luară cuvîntul șapte-opt tovarăși care, în variate stiluri și maniere, revărsară un potop neîntrerupt de injurii asupra capului lui Cernea. „Elevata" discuție teoretică se volatilizase fără urmă, în locul ei dezlănțuindu-se o hărțuială meschină și vulgară împotriva unui om acuzat acum de toate relele de pe pămînt. Vorbitorii nu mai făceau nici un efort pentru a raporta, măcar aparent, spusele lor la ceea ce se petrecuse în realitate în seminar. Dealtfel, aceasta fusese tactica indicată de Haralambie Negru, în pauză, lui Vania Postrocea, și retransmisă de acesta oamenilor înscriși dinainte pe lista de vorbitori. Conferențiarul își dăduse seama că ședința putea căpăta un curs defavorabil, chiar primejdios pentru el. Cuvîntul lui Cernea, concis și dens, îl pusese pe gînduri, și dacă lucrurile aveau să continue așa, exista riscul să fie făcut knockaut. „Acest impostor nu merită onoarea de a fi tratat filosofic — îi spusese el lui Vania în pauză —, trebuie pur și simplu supus unei critici nimicitoare pe părțile unde este vulnerabil, pe trăsăturile lui de intelectual mic burghez ostil disciplinei de partid, disciplinei școlare, autorității didactice." Și acum vorbitorii atacau în acest sens, de aproape, lovind pe unde nimereau. Se vorbea despre o gravă abatere de la pozițiile de clasă, despre un atentat la puritatea învățăturii marxist-leninist-staliniste. Cernea asculta

zgomotul acestui bombardament şi, curios, personal nu se simţea vizat, vedea proiectilele alunecînd alături şi explodînd fără să-l atingă. Tot ceea ce se spunea îi era străin. În general, parcă aceste atacuri n-aveau nici o legătură cu cineva anume, reprezentau pur şi simplu un ritual, obolul dat unui zeu absurd, obişnuit să se hrănească din cînd în cînd cu aberaţii, cu expresii stereotipe, slinoase. Cel mai mult îl interesau chipurile vorbitorilor. Se afla împreună cu ei de cîteva luni, se întîlneau toată ziua în săli, pe culoare, la masă, uneori seara în sala de cinematograf a şcolii, se salutau, schimbau între ei fraze banale sau încercau să-şi clarifice unii altora, înainte de seminarii, idei dificile, controversate. În timp ce reproduceau acum părerile infuzate de Postrocea, condamnîndu-l pe el, deveniseră alţi oameni. Fiecare îşi pusese cîte o mască pentru a face să concorde ceea ce spunea cu propria sa înfăţişare. Vroiau să se arate scandalizaţi, revoltaţi, neîmpăcaţi şi hotăriţi să nimicească ceva, un balaur dintr-un basm, dar nu se hotărau să-l decapiteze ei, ci invocau o forţă superioară care să-l trăsnească, să-i taie capetele, ei arătînd doar ce rău a făcut şi mai vrea să facă acest balaur. Vorbeau ca să fie auziţi de zeul acela capricios, să-l convingă de faptul că sînt slujitorii lui devotaţi şi duşmanii de moarte ai duşmanilor lui. Ceea ce-l amuza pe Cernea era că nici unul nu catadicsea să-l privească, ignorîndu-l total ca persoană. Căci, desigur, pentru ei Cernea rămînea în continuare colegul inteligent, cult şi binevoitor, cu care sperau să mai aibă ocazia să se consulte, să discute, să conviețuiască, după ce va fi trecut acest vînt rău, această grindină slobozită chiar de gura lor. Doar ei nu aveau nimic cu Cernea, ei huleau, asmuţindu-se unii pe alţii, ceva străin, duşmănos, morbid, de natură abstractă. Fuseseră chemaţi acum, ca şi altădată, să blesteme acest rău, să-l împroaşte cu noroi şi cu foc, pentru a face plăcere spiritului tutelar, pentru fiecare din ei mai periculos şi mai rău, în clipa aceea, ca orice alt rău. Ultimii doi se referiră însă la necesitatea curăţării şcolii politice, şi în general a partidului, de elemente putrede, de

reacționari deghizați. Intervenea deci o notă nouă, evident acordul final.

Atunci ceru cuvîntul Manole Suru. Era un bărbat tînăr respirînd forță, atît în sensul energiei vitale, cît și al spiritului. Cernea îl remarcase mai tîrziu și încă nu-și putuse forma o opinie completă despre el. Îi plăcea însă zîmbetul lui puțin levantin, de înțelepciune vicleană și ochii vii, foarte expresivi — cînd îngînduraţi, cînd ironici, cînd șegalnici —, ochi ce trădau o viață interioară intensă și nuanțată, o trăire bogată. Nu se evidențiase încă prin nimic, dar Cernea observase orientarea lui — spre deosebire de a altor studenți, acaparați aproape exclusiv de lecții — spre lectura aprofundată a operelor de bază ale socialismului științific, cărora le consacra cea mai mare parte a timpului, inclusiv multe ore din noapte. De cîteva ori îl surprinsese citind din clasici chiar în orele de curs, ceea ce-i întărise convingerea că nădejdea lui era în sursele originale și mai puțin în înțelepciunea conferențiarilor, căci și în expunerile acestora lucrurile cele mai interesante erau tot citatele din Marx, Engels, Lenin și Stalin. Asupra lui Cernea omul acesta exercita o atracție nedefinită, inconștientă. Îl atrăgea poate fără să-și dea seama, în personalitatea lui Suru, tocmai ceva ce îl lipsea lui, adică o asprime colțuroasă, bărbătească. Simțindu-se dintotdeauna, încă din copilărie, înclinat spre visare, spre reflecție, adesea spre melancolie, fusese mereu tentat să-i admire pe cei mai reci și mai întunecați, mai decișI, mai rezoluți, mai duri. Or, Suru făcea parte tocmai dintre aceștia, cu deosebirea că el nu manifesta nici o veleitate de a cuceri admirația cuiva, de a-și domina în vreun fel colegii, de a-și pune în evidență virtuțile bărbătești. Între Cernea și Suru nu se stabilise nici un contact, în afara celor de strictă colegialitate. Dar atracția obscură spre Suru sălășluia inconștient, într-o formă embrionară, în Cernea. Îi impuneau profilul cioplit în piatră al acestui bărbat, fruntea dreaptă, împodobită de un păr negru, sîrmos, greu de stăpînit cu pieptenele, obrazul măsliniu, fără pic de grăsime, fără nici o

curbură moale, cu maxilare puternice, proeminente şi bărbia energică, aproape pătrată. Îi impuneau ochii lui negri, cu o privire grea, fără urmă de reverii deşarte sau de dulcegării muiereşti. Deşi mai scund cu un cap decît Cernea, Suru arăta mai atletic, avea umerii mai laţi, iar braţele vînjoase atrăgeau atenţia prin mîinile mari, puternice, cu vine groase, proeminente, sub piele. Dacă l-ai fi văzut în alte timpuri şi în alte împrejurări, l-ai fi putut lua drept fierar, sau hoţ de cai. Puteai să zici, de asemenea, că e spaniol — un toreador obişnuit cu privirile tulburi ale taurilor şi pe care nu-l mai impresiona nici aripa morţii ce flutura mereu, în arenă, la un milimetru de inima sau de obrazul lui. Suru părea totuşi să se ignore, nepăsător faţă de forţa sălăşluind în fiinţa lui, poate îmblînzită, domesticită prin cine ştie ce întîmplări. Părea un spadasin, resemnat să mînuiască polonice şi cuţite boante într-o bucătărie, făcîndu-şi ucenicia într-o îndeletnicire casnică dintre cele mai inofensive şi prozaice.

Sesizînd stratagema trivială a conducătorilor şedinţei, Manole Suru spuse de la început răspicat, cu o voce sonoră, limpede şi cam dură, netrădînd nici cea mai mică emoţie : „Mie nu-mi place, tovarăşi, cum decurge şedinţa. Este vina prezidiului că a lăsat-o să degenereze astfel. Noi ne-am adunat aici ca să ciomăgim un tovarăş ? Ce e bălăcăreala asta ? Asta e mahalagism, nu şedinţă de partid ! Şi unde mai pui, într-o şcoală de partid ! În fond despre ce e vorba, tovarăşi, dacă e să spunem lucrurilor pe nume, aşa cum se cuvine să o facă nişte comunişti ? Tovarăşul conferenţiar Negru s-a supărat pe colegul nostru Cernea pentru că la un seminar l-a pus în situaţia de a arăta că a venit slab pregătit. Dealtfel, şi pe noi, ceilalţi, s-a supărat tovarăşul conferenţiar, fiindcă nu i-am luat apărarea. Ce apărare să-i luăm, tovarăşi ? Aici am venit să învăţăm, nu să menajem sensibilităţile unuia sau altuia. Repet, e ruşinoasă această încercare de răzbunare. O consider o atitudine complect neprincipială. La seminarul cu pricina nu am luat cuvîntul pentru că nu eram încă pe deplin edificat

asupra unor laturi ale problemei. Acum m-am lămurit și pot să afirm că dau dreptate tovarășului Cernea. Mă alătur în întregime criticilor pe care el le-a făcut modului îngust și neștiințific în care tovarășul Negru a prezentat în seminar teoria marxistă a cunoașterii."

Se lăsase o liniște grea, de fontă. Prezidiul încremenise, iar ochii celor din sală, întorși către Suru, se dilataseră, parcă ar fi ascultat cu ei. Suru avea un fel neobișnuit de a vorbi, parcă fără drept de apel, și o francheță, o precizie și o nonșalanță împotriva cărora nu vedeai ce se poate opune. Se opri pentru cîteva clipe, scotoci într-o servietă veche și scoase cîteva cărți avînd o mulțime de foi cu colțurile îndoite. Deschizînd și răsfoind ba un volum ba altul, continuă. „Păi cum o să fiu eu de acord cu tovarășul conferențiar, cînd Engels spune clar că pentru dialectică nu există nimic absolut și sacru, nimic dat odată pentru totdeauna. Chiar despre Hegel, Engels spune că meritul lui a fost că a pus capăt concepției despre caracterul definitiv al rezultatelor gîndirii și activității omenești. Marx și Engels, care nu se prefăceau că sînt mai catolici decît Papa, cum fac unii dintre noi, nu se sfiesc să spună că și o parte din ideile lor le-au împrumutat din filosofia idealistă germană. Chiar dialectica. Sigur, apoi le-au curățat și le-au îmbinat cu concepția materialistă a naturii și istoriei. Dar fiindcă tovarășului conferențiar îi plac așa de mult citatele am să vă redau și eu unul. Uite ce se spune în «Anti-Dühring» despre adevărurile eterne. Citez : «Dacă omenirea ar ajunge vreodată să nu opereze decît cu adevăruri eterne, ca rezultate ale gîndirii cu o valabilitate suverană și cu caracter de adevăruri absolute, ar însemna că a ajuns la punctul în care infinitul lumii intelectuale ar fi epuizat ca realitate și ca posibilitate, îndeplinindu-se astfel minunea mult lăudată a infinitului măsurat.» Oare tovarășul Negru nu a citit această carte ? Nu vreau să vorbesc cu păcat, dar mie îmi face impresia, tovarăși, că n-a citit-o, sau poate numai a răsfoit-o căutînd vreun citat. Fiindcă dumneavoastră, tovarășe conferențiar, considerînd posibile

adevărurile definitive-absolute, alunecați pe panta idealismului metafizic. Eu socotesc foarte grav că în școala noastră se pot face astfel de erori de la catedră. Dar să știți, tot atît de gravă mi se pare improvizarea acestei caricaturi de ședință. Aici nu este vorba numai de o mîndrie nemăsurată, rănită, ci și de lipsă de cinste partinică. Asta e părerea mea. În încheiere vreau să spun că, după mine, scopul creării acestei școli nu a fost acela de a face propagandă după ureche studenților, ei înșiși cadre de partid și de stat. Ea trebuie să-i înarmeze teoretic, pentru ca să poată răspunde, în munca lor, celor mai neprevăzute întrebări. Pentru aceasta avem nevoie de cadre didactice bine pregătite. Dar chiar dacă e tobă de carte, un profesor nu se poate considera infailibil. Doar nu e el singurul purtător de cuvînt al clasicilor. Totodată, cred că e foarte dăunătoare tendința de a înăbuși dorința studenților de a aprofunda problemele, de a gîndi. N-am venit aici să memorizăm fraze goale. Iată de ce mi se pare inadmisibil ce s-a petrecut aici. Cred că este de datoria noastră să informăm organele superioare de partid și, dacă e nevoie, să determinăm o anchetă asupra acestui caz." Cu acestea, Manole Suru termină și se așeză la loc, perfect stăpîn pe sine.

Sub pielița roșcată a obrazului, Negru pălise ca un mort. Părul îi era năclăit de o sudoare vîscoasă ce i se scurgea pe ceafă, pe lîngă urechi și pe frunte și nu mai îndrăznea nici măcar să și-o șteargă. Vania Postrocea se înghesuise în scaun făcîndu-se mic ; îl apucase un fel de ameteală, îi venea greața de la stomac și din cînd în cînd îi apărea în cap o idee nebunească : să se ridice și să fugă !

Doar secretarul comitetului de partid pe școală se părea că își păstrase calmul. Înalt și deșirat, costeliv, negricios și cu buze groase, purta niște haine ponosite, de multă vreme necălcate. Dinții îi erau înnegriți și cariați de tutun, iar degetele galbene de nicotină. Dealtfel nu se putea abține să fumeze nicăieri, nici chiar în ședință. Și acum scrumiera din fața lui era pe jumătate plină de mucuri de țigări urît mirositoare,

din tutunul cel mai ieftin și mai prost. Avusese o viață grea, muncise din răsputeri întîi ca escavatorist, apoi ca activist de tineret și, în urmă, ca secretar de partid la un sector de la Canal. Făcuse un curs scurt de pregătire politică și, la absolvire, remarcîndu-i-se spiritul de neabătută disciplină și dăruire, fusese promovat în această muncă, într-un mediu cu totul nou, unde nu prea se simțea la el acasă, dar se străduia să se adapteze. Acum, la această ședință, își dădu seama că-i revine sarcina să tragă concluzia și să închidă. Nu fusese pus la curent inițial cu cele întîmplate la grupa a III-a, și nici cu modul în care Haralambie Negru pregătise punerea lucrurilor la punct. Îl informaseră numai că e nevoie de o ședință de partid pentru criticarea unor manifestări negative ale cîtorva cursanți ce nu prea respectă disciplina școlară. Fusese întru totul de acord, căci disciplina era în ochii lui calitatea de bază a comunistului. Acum situația se complicase rău, se încîlcise al dracului, apăruseră niște lucruri de te durea capul — cum îi plăcea lui să spună. Pe fața lui Robu cinstea și buna credință se citeau de la o poștă. Se ridică, stătu puțin în cumpănă, șovăi cîteva clipe, apoi se hotărî și spuse: „Eu, tovarăși, în problemele ideologice de fond, discutate aici, nu vreau să mă bag. Trebuie să le studiez. În principiu și eu cred că e nevoie de discuții. Cel mai important însă este ca politica și ideile, toată ideologia, să fie legate de viață. Ce să facem noi cu niște teorii supte din deget ? Din experiența mea de pînă acum, pot spune că ideile rupte de viață nu fac nici cît o ceapă degerată. De aceea, să studiem teoria în strînsă legătură cu practica. În al doilea rînd, vreau să spun că, dacă această ședință a fost pregătită și organizată nestatutar, vom analiza și vom lua măsuri. Să fie tovarășii liniștiți în această privință. Totuși, aici unii tovarăși au adus o serie de critici tovarășului Vladimir Cernea. Poate unele nejuste, exagerate, răuvoitoare. Poate însă că o parte din critici conțin și un sîmbure de adevăr. Tovarășul Cernea trebuie să se gîndească, să-și analizeze și lipsurile lui, cu mai mult simț autocritic. Eu cred că în școala noastră prestigiul

profesorului trebuie apărat. Sigur, sînt profesori buni și profesori proști. Conducerea școlii va trebui să analizeze această problemă. Dar trebuie combătută și ambiția unor studenți de a se încontra cu profesorii, pentru că în felul acesta se poate introduce dezordinea în școală. Este necesară mai multă modestie muncitorească din partea elevilor, dar și din partea profesorilor, pentru că și ei pot să greșească, nici ei n-au căzut cu hîrzobul din cer. Vreau să vă asigur că noi vom discuta problemele desprinse în această ședință în comitetul de partid și vom trage concluziile necesare. Cu aceasta ridicăm ședința, tovarăși."

Fuseseră cuvinte de bun simț, dar foarte anemice în raport cu ceea ce se întîmplase acolo. Oamenii se ridicară de la locurile lor cu sentimentul că asistaseră la un eveniment memorabil. Vorbitorii mărunți, profesioniștii atacului, trecuseră pe planul al doilea. Cursanții mai văzuseră la viața lor înscenări și mai mari și poate urma să mai vadă și în viitor. Altceva li se înfipsese însă în minte și în conștiință, ceva ca o cucerire, ca o victorie a lor, a tuturor. Se afirmase acolo un principiu nou, curajos, rațional, principiul marxist al judecății libere a ideilor, fără bariera nici unor prejudecăți. Acest principiu deschidea o perspectivă nelimitată minții, făcea ca învățătura să devină o plăcere — căutarea și înțelegerea adevărului. În al doilea rînd, se simțeau fascinați de curajul, inteligența și dîrzenia celor doi colegi ai lor, care se bătuseră acolo pentru dreptul tuturor de a gîndi liber, de a purta ideologia comunistă ca pe o făclie vie, și nu de a o tîrî ca pe un cal mort. Le urmărise cu răsuflarea tăiată fiecare cuvînt și ar fi vrut să-i aplaude, cum făceau la meciurile de fotbal cînd cei mai buni jucători traversau terenul ca o vijelie și trimiteau imparabil în poartă. Îi iubeau și îi respectau pe acești colegi ai lor, și unora le era acum inima grea și gura coclită, plină de un gust amar, pentru că nu le luaseră apărarea, tăcuseră lași, priviseră speriați cum îl bumbăceau mardeiașii pe Cernea fără să-i sară în ajutor. Dacă nu ar fi fost Suru, cu acea mare siguranță de sine și cu acea

neînfricare, cu încrederea lui, tare ca fierul, în dreptate și adevăr, în cinste și rațiune, ce s-ar fi întîmplat ? Fusese o lecție umilitoare pentru mulți, o lecție de demnitate muncitorească, revoluționară.

În jurul fiecăruia din cei doi se făcuse cîte un cerc. Oamenii se țineau timid la distanță, prefăcîndu-se că sînt de fapt în mișcare, că nu așteaptă nimic și își caută fiecare de treabă. În realitate, nu se îndurau să plece și să-i lase singuri, ar mai fi stat cu ei, ar fi deschis vorba despre ședință, despre celelalte, și-ar fi mărturisit gîndurile, simpatia, aprobarea, ar fi vrut să continue discuția, să-și spună și ei părerea. Unii făceau parte dintre vitejii ce ies la iveală după război, după ce s-au numărat morții și răniții și s-au proclamat învingătorii. Suru și Cernea se făcură însă că nu-i văd, trecură printre ei și ieșiră amîndoi deodată pe ușă, parcă s-ar fi înțeles dinainte, parcă și-ar fi dat întîlnire. Merseră alături în tăcere, pînă ieșiră din raza vizuală a celorlalți, și atunci Cernea se opri deodată, îi apucă tovarășului său cu amîndouă mîinile palma, brațul, îl strînse puternic și afectuos, îndelung, și prin întunericul ce nu lăsa să i se vadă fața, să i se trădeze duioșia și emoția, îi spuse cu o voce dinadins îngroșată, mai bărbătească, răspicat și rar : „Manole Suru... îți mulțumesc !" Cu un gest camaraderesc, degajat, Suru îl bătu cu mîna liberă peste braț și străduindu-se să-i imite vocea, pronunță și el tot atît de solemn : „Vladimir Cernea... fii, domnule, serios !" Și izbucniră amîndoi într-un rîs destins, complice, amical. Apoi se produse o pauză, negăsind nimic să-și mai spună, parcă prin aceste cîteva cuvinte și acest rîs totul fusese epuizat. Se simțiră puțin stînjeniți, însă Cernea își aduse aminte că e sîmbătă și propuse să „facă un tur" prin oraș.

Își lăsară servietele, luară tramvaiul și se opriră în centru la o plăcintărie. Era singurul local unde se putea mînca o plăcintă caldă, pe vremea aceea, în Capitală.

Așezîndu-se la o masă, încercară să glumească, să pară nepăsători, bine dispuși, un fel de belferi dornici să se distreze după o săptămînă de muncă. Se amuzau pe seama îndemînării chelnerilor de a umple halba pe trei sferturi cu spumă. În clipa cînd erau aduse, halbele arătau frumos, erau decorative în mîna ospătarilor, alcătuind ciorchini de baloane pline cu zăpadă proaspătă. După cîteva clipe însă, stînd pe masă, halbele deveneau jalnice: borcane mari de sticlă grosolană, pe fund cu două-trei degete de lichid vîscos și tulbure cu gust grețos de spălătură de vase. Oamenii conveneau tacit la această escrocherie cusută cu ață albă, se prefăceau că nu văd, fiind mulțumiți că pot măcar să-și ofere iluzia de a bea bere. Se grăbeau să-și înmoaie buzele în clăbucul acela insipid și să-și șteargă ceea ce ar fi trebuit să fie mustața cu un gest ritual, moștenit de pe vremea cînd el exprima o realitate, sau imitînd actorii ce jucau prin piesele lui Caragiale. Cernea și Suru glumiră pe seama berii, persiflîndu-l pe ospătar, cu grijă însă, pentru a nu-l enerva prea tare, pentru a nu stîrni un conflict din care numai ei puteau fi păgubiți. La un moment dat au remarcat, înveselindu-se de-a binelea, tactica simplă și practică, adoptată de doi bărbați — figuri vulgare, de oameni prea hrăniți — cu buzunarele doldora de ghemotoace de bancnote soioase. Ei cereau de fiecare dată cîte patru halbe de căciulă și din conținutul lor umpleau una singură, dar ochi, pe celelalte împingîndu-le cu un gest scurt la marginea mesei, de unde ospătarul le lua conspirativ și le arunca pe tejghea în fața barmanului.

Ieșind afară, în stradă, uitară de micile potlogării și în general de atmosfera, dacă nu sordidă, tristă a ospătăriei. Porniră pe jos spre Cișmigiu, aflat la numai cîțiva pași. Seara era rece, iarna păruse la un moment dat că și-a luat adio de la aceste plaiuri, dar acum începea să se facă simțită din nou. Bătea un vînt ascuțit și crengile desfrunzite ale copacilor pocneau și clănțăneau ca într-un poem de Bacovia. Cu gulerele paltoanelor ridicate, cu mîinile înfundate în buzu-

nare, călcînd peste petele de lumină mișcătoare aruncate pe aleele parcului de becurile legănate de vînt, cei doi se plimbară îndelung, uitînd de timp și de frig.

În minte le reveniseră, ieșind automat din ungherele unde stăteau la pîndă, gîndurile și imaginile proaspete, recenta întîmplare. Merseră un timp tăcuți, știind că se gîndesc la același lucru, dar negăsind cum să lege firele, cum să înceapă. Primul vorbi Cernea : „Ce m-a impresionat cu adevărat la dumneata a fost curajul, propriu-zis nu curajul, ci curajul curajului dacă pot să mă exprim așa, adică firescul și substanța solidă a curajului, faptul că el nu părea ceva excepțional, rezultatul unei încordări, al unui efort, al unei decizii eroice — ca să zic așa —, ci un fel de a fi, natural, parcă așa te-ai purta în fiecare zi". „De ce ? Pentru dumneata *a fost un efort* să-l pui la punct în seminar, alaltăieri sau cînd a fost, pe Negru ? Și în după-amiaza aceasta ?". Cernea se uită mirat, întrebîndu-se dacă celălalt i-a ghicit gîndurile și întîlnindu-i privirea în semiobscuritatea parcului, i se păru că ochii lui negri scăpărau ca două diamante întunecate. Cernea se codi un timp, neștiind dacă Suru pusese un anumit sens în aceste cuvinte, sau dacă doar el vedea în ele mai mult decît vrusese acesta să spună. Pînă la urmă, sub impulsul unui sentiment spontan de încredere, sau poate din nevoia de a deschide o supapă pentru slăbirea presiunii adunate în ultimile cîteva luni în el, se hotărî să nu scape acest prilej și să încerce să-și confrunte frămîntările. „Da, pentru mine a fost un efort ! — răspunse el. Dar nu în sensul unei decizii de moment. A fost un efort îndelungat, început de fapt la sosirea în această școală, de trezire dintr-un fel de somn și de regăsire. Un efort de a-mi reaminti, încetul cu încetul, adevărata mea figură, de care uitasem, de a o reidentifica." „Dar era atît de mare diferența ?" „Ce diferență ?" „Dintre cele două figuri ale dumitale." Cernea își dădu seama că are de-a face cu un spirit pătrunzător și constatarea aceasta îl umplu de bucurie și îl îndemnă să-și deschidă inima. „Uite cum stau lucrurile ! Era și nu era,

aici e toată porcăria. În fond, o prăpastie adîncă — lucrul acesta l-am înțeles acum, în urmă. Dar bine mascată, nu știu cum să te fac să înțelegi. Deosebirea s-a produs pe nesimțite, într-o zonă foarte, foarte adîncă, în timp ce pe deasupra a rămas insesizabilă." „Dar cel puțin știi cînd a început?" „Nu știu cînd a început, și nu știu nici de ce. Cred că de mai mulți ani și nu dintr-odată, ci pe etape, în trepte. Am învățat să îmi placă foarte devreme libertatea cugetului. Din lecturi, de la taică-meu, dar esențial cred că a fost sentimentalismul meu, înclinarea spre visare și un anumit idealism. Am avut în fața ochilor, din copilărie, o lume urîtă. Boieri parveniți, negustători, mici burghezi vanitoși, meschini. Dacă n-aș fi beneficiat de spiritul liber, lucid și caustic al tatălui meu, aș fi murit de oroare, sau mi-aș fi luat lumea în cap." „Dar pentru dumneata, libertatea cugetului și curajul sînt același lucru?" Cernea se gîndi un timp, dar nu răspunse la întrebare. „În trecut cugetul meu disprețuia lumea de care ți-am vorbit. Eram liber s-o urăsc și nu-mi lipsea, nu mi-a lipsit nici curajul de a acționa împotriva ei. Cugetul meu și-a ales liber țelul luptei sociale. Dar cu timpul acest cuget cu opțiunea lui liberă, voluntară, și acest curaj ce l-a întovărășit ca un cîine credincios — curios că m-am gîndit la cîine, poate pentru că e în același timp și docil — s-au îndepărtat de mine. Au început să mă ignore și chiar să mă uite." Suru izbucni în rîs și îl luă de braț afectuos. „Sucit mai ești, omule." Cernea rise și el încet și scurt, mai mult de formă și continuă: „De ce n-am găsit eu în mine libertatea și curajul să trag la răspundere și să chem la ordine această libertate și acest curaj cînd ele începuseră să se emancipeze, să se autonomizeze, să se manifeste de sine stătător, chiar împotriva a ceea ce ar fi trebuit să vreau și să fac eu?" Tăcură amîndoi mergînd cu pași apăsați, cu capul în jos, adînciți în gînduri. Suru mîrîi ceva, ca pentru sine, Cernea nu auzi și întrebă într-o doară, neatent, cu monosilaba aceea spontană: „i" ? „Spuneam că probabil cedaseși toate aceste lucruri de preț pe o poliță în alb." Cernea tresări și se opri

locului trăsnit. Pradă unei surescitări neobișnuite pentru firea lui îndeobște echilibrată, îl apucă pe Suru de umeri și-l zgîlții. „Ești un diavol!" Acesta rîse, se desprinse și porni mai departe. „Da, așa este, continuă Cernea. Așa e, pe o poliță în alb! Ele nu îmi mai aparțineau mie, și eu nu mai știam în fiecare clipă în mîna cui se află și ce face cu ele cel ce deținea poliția. De fapt, aici e contradicția intrinsecă a devotamentului. Orice cauză, deci și revoluția, se realizează prin oameni. Poți să te subordonezi cauzei fără să te subordonezi și oamenilor care o girează, care o conduc? Or, oamenii pot să greșească, și în talerul acestor greșeli arunci și aportul tău, agoniseala ta, libertatea și curajul tău, întreaga personalitate. Și poți constata deodată că le-ai pus să acționeze împotriva firii tale, a aspirațiilor tale intime." „Și atunci ce faci, îl întrebă Suru, îți pierzi capul, sau îți pleci capul și mergi ca o oaie după alta, cu ochii numai la picioare?" „Mergi, un timp așa mergi, *și eu* am mers așa." „Ai mers pentru că ai încetat să mai gîndești critic, așa cum gîndeai față de lumea veche. Dar crezi că schimbarea lumii, revoluția, se pot face renunțînd la spiritul critic, la starea de trezie? Încetînd să mai discerni binele de rău?" „Ce era bine în revoluția noastră era prea evident, prea mare și prea luminos. Orbitor dacă vrei! Ce era rău nu sesizam, și îmi însușeam răul acesta odată cu binele." „Dar acum știi în ce a constat răul?" „Cred că da." Îi povesti întîi întîmplarea cu vechiul coleg de școală, apoi pe aceea cu tînărul filosof, dar Suru îl întrerupse. „Uite ce e, le cam amesteci, acestea sînt cazuri deosebite. Poți să distingi răul deosebit din dosul fiecăruia?" „M-am gîndit, m-am gîndit mult. În primul caz, credeam că am dreptate, poate omenește regretam întîmplarea, dar mă liniștea convingerea justeței judecății mele. În cel de al doilea, am plecat capul, cum spuneai, ca o oaie proastă, nu știu dacă oaia e și lașă. În primul caz, deoarece credeam că am dreptate, înseamnă că eram pradă unui viciu de gîndire. Dar aceasta nu era o judecată personală, un punct de vedere individual. Era o atitudine politică bazată pe o linie. Eu nu făceam decît să mă confund cu această

linie, într-un mod pe deplin voluntar, conştient, aderînd la ea sincer, convins intim de adevărul ei. Dealtfel, el însuşi, omul acela, înţelegea raţiunea de fond a tezei pe care i-o explicam. Ceea ce-mi reproşa era de ce nu înţeleg eu situaţia lui concretă, pornind de la faptul că o cunoşteam. Şi într-adevăr aici e miezul chestiunii — eu cunoşteam situaţia lui şi puteam să-mi dau seama că din punct de vedere uman, subiectiv, se comitea o nedreptate, o crimă dacă vrei, se distrugea un om nevinovat şi încă alţi cîţiva pe lîngă el. Deci, ceea ce n-am realizat eu atunci a fost raportul dialectic dintre general şi particular — şi nu l-am înţeles pentru că însăşi revoluţia îl neglija, îl trecea pe planul al doilea, sau chiar îl modifica". „Ţi se părea că rezolvînd prin excepţie acest caz particular contrazici sau trădezi principiile generale ale revoluţiei, adică vigilenţa şi fermitatea, intransigenţa de clasă ?" „Exact, aceasta a fost greşeala mea, şi poate nu numai a mea. Este oare o fatalitate ca în momentele de mare încleştare socială să nesocoteşti cazul viu în numele principiului abstract, aplicînd pe dos teza că generalul se realizează prin particular, să sacrifici omul de dragul ideii ?" „Depinde, depinde cum trăieşti revoluţia. Dacă o trăieşti ca pe o noţiune abstractă, pe care vrei s-o împlineşti cu orice chip, sau ca pe o realitate vie ce-şi impune de la sine soluţiile ! Eu am înţeles revoluţia nu ca pe o înfruntare între idei şi oameni, ci ca pe o confruntare a oamenilor. Pe mine nu m-a interesat de unde vine şi al cui e omul, cine a fost ta-so şi mă-sa, m-am uitat în ochii lui să văd dacă e sincer şi apoi l-am aruncat în foc. Dacă s-a lăsat cuprins de flăcări, atunci puţin mi-a păsat mie de ideea dumitale generală. Ştii că eu am lucrat şi în Securitate ? Aproape doi ani. Am trecut prin foc, ştiu ce înseamnă viaţa şi moartea, deşi n-am decît 32 de ani." „Ei, eu sînt mai bătrîn." „Cînd eşti născut ?" „În 1915." „E, cu cinci ani... Dealtfel nici nu-i arăţi. Aşa, şi nu pot spune că am lucrat cu mănuşi, nu-mi stă în fire. Dar dacă am ajuns eu să cunosc un om şi să am încredere în el, nici dumnezeu din cer nu m-a putut face să-l lovesc, sau să las să fie

lovit." „Şi dacă forţe superioare ţi se opun ?" „Mă opun şi eu lor". „Cu ce şanse ?" „O şansă există oricînd. Dealtfel, nu ştii ? Buturuga mică răstoarnă carul mare ?" „Da, înţeleg, ăsta e altfel de curaj. Asta e curajul leului. Nu mai e vorba de cruţarea eului, de menajarea libertăţii cugetului, de afirmarea independenţei gîndului, de sentimentul proprietăţii acestui gînd. Dar de unde dracu ai căpătat felul ăsta de curaj ?" „Eu nu-l consider curaj, e modul meu de a fi. Cum spuneai mai înainte — curajul e un act de efort, o încordare, o luptă cu tine din care ieşi învingător. La mine e altceva, nu dau nici o luptă, pur şi simplu aşa sînt eu." „Dar cum ai ajuns la starea asta ? Te-ai născut aşa, aşa eşti de cînd te ştii ?" „Nu, n-am fost aşa întotdeauna. Am trecut însă printr-un moment care m-a vindecat de frică pentru toată viaţa. Frica e un fel de apendice, iar eu am fost operat, mi s-a extirpat acest organ parazitar." „Dar ce-a fost, ce ţi s-a întîmplat ?" „Ei, poate am să-ţi povestesc într-o zi. Acum hai să mergem că, uite, s-a făcut tîrziu." Ieşiră din Cişmigiu şi urcară panta înaltă a străzii Berzei, ajungînd într-o piaţă goală, pustie, de unde luară ultimul tramvai.

După şedinţă, prestigiul celor doi crescu sensibil. Vestea celor întîmplate se întinse şi, nu o dată, Cernea sau Suru, trecînd pe culoarele şcolii, se vedeau urmăriţi cu interes sau surprindeau zîmbete de simpatie. Cercetarea promisă de tovarăşul Robu nu părea să se întreprindă, în schimb Haralambie Negru încetă să mai predea la anul I, iar la seminarul grupei a III-a începu să vie o femeie, tot conferenţiară, văduva unui reputat publicist ardelean, cunoscut încă din mişcarea antifascistă, care, după cum se spunea, se sinucisese nu de mult. Femeia, abia trecută de patruzeci de ani, probabil foarte frumoasă în prima tinereţe, păstra un farmec de mare nobleţe, convertit într-o blîndeţe maternă plină de distincţie. Ceea ce fusese probabil cîndva seducţie tulburătoare, devenise o lumină limpede

și potolită la care drama trăită adăugase un aer de mister. Intrigat de personalitatea Feliciei Stere și ambiționîndu-se să definească într-un fel acest halou straniu ce o înconjura, lui Cernea îi veni în minte imaginea unei femele de tigru căreia i s-a extirpat instinctul de carnesier. „Cam așa ar arăta, cred, superbul animal, lipsit de patima lui înfricoșătoare pentru sînge, încerca el să-și limpezească gîndul. O tigroaică melancolică unduindu-și, în mersul ei regal, trupul suplu și elastic, dar moleșit, în ochii galbeni, plini de fire de aur, cu un surîs neverosimil, îmbietor și inofensiv." Sinuciderea soțului ei, trecută public sub tăcere, fusese pusă pe seama unor motive politice, dar cei mai mulți susțineau că adevărata cauză era Felicia Stere. Se spunea că Augustin Stere, autor și al unei opere lirice încă puțin cunoscute, considerată de unii valoroasă, o divinizase. dar viața alături de ea fusese amară și el nu putuse suporta pînă la capăt acea tainică suferință. Enigma Feliciei Stere, urmele vizibile ale trecutului ei mistuit de patimi, legenda acelei sinucideri tenebroase și umbra morții căzută peste ceea ce fusese suveran și indiferent în ea, toate acestea făceau ca seminariile de filosofie să aibă acum o aură nouă. Destinul conferențiarei, adăugat la modul ei atent și stimulativ de a vorbi și asculta, împrumuta parcă o semnificație aparte orelor, atenuîndu-le aspectul didactic și dîndu-le un caracter de înțelepciune trăită, de reflecție omenească sinceră și gravă.

Între Cernea și Suru se stabilise, din seara aceea, o legătură tacită, cu nuanțe complicate, greu de descifrat nu numai din afară, dar pentru moment chiar de ei înșiși. Cernea, temperament sentimental, impulsiv, cu mari resurse afective, încerca față de noul prieten mult mai mult decît o simplă simpatie. Avusese în diferite perioade ale vieții ceea ce se numește amici, și nu-și drămuise sentimentele față de ei. Atracția către Suru se dovedea însă infinit mai tare, dominată de senzația unei mari bucurii — aceea de a fi cîștigat încrederea, prețuirea

și solidaritatea unui om puternic și curajos, inteligent și drept. Era un sentiment conștient, dacă se poate spune astfel, bazat pe realitatea calităților precis conturate ale lui Suru. Se considera norocos, pentru că-și dădea seama, inclusiv din proprie experiență, cît de rare sînt șansele de a întîlni și a-ți apropia un asemenea om. Tovărășia lui Suru îi făcea plăcere și o căuta și instinctiv și deliberat. Cernea era însă un timid pe plan afectiv și din această cauză înclina spre solitudine. Cum se întîmplă adesea cu timizii, dorința de a-și ascunde slăbiciunea și teama de ridicol se traduceau pînă la urmă într-o atitudine trufașă, de suprafață desigur, de aceea și mai ostentativă. Astfel că, deși ar fi fost tentat să se apropie și mai mult de Suru, să-i caute tovărășia, să fie cît mai îndelung împreună, făcea eforturi să se abțină. Se străduia să-și reprime efuziunile intime, să se arate moderat, să joace rolul bărbatului cerebral, zgîrcit, eventual chiar grosolan. Aceasta cu atît mai mult cu cît Suru, deși manifesta cel mai viu interes față de Cernea, dîndu-i semne certe nu numai de prețuire, ci și de prietenie, avea evident o fire mai rece, mai aspră, disponibilitățile sale sentimentale fiind mult mai reduse. El continua să se lase absorbit de studiu, citea cu dîrzenie și frenezie atît cît îl țineau puterile, adică pînă la limita energiei fizice. Începea să țină tot mai mult la Cernea, dar în felul lui morocănos sau, dimpotrivă, zeflemitor, în nici un caz ca un îndrăgostit gata să-i sacrifice lui timpul, să-i simtă lipsa, să-l caute cu tot dinadinsul doar pentru nevoia confesiunii. Gusta însă dialogul cu Cernea și simțea că inteligența ascuțită, foarte nuanțată a acestuia, îl stimulează, îl obligă să urce și el mai sus în planul gîndirii, al speculației politice, sociale, filosofice. De aceea, în ciuda reținerilor reciproce, determinate de motive diferite, întîlnirile lor — la început în pauze, la cantină, în bibliotecă — începură să devină mai frecvente, ajungînd și la incursiuni, cu titlul de relaxare, în afara zidurilor școlii, pe străzile Bucureștiului. Începură să fie văzuți tot mai des împreună, pe culoarele școlii, alcătuind o combinație originală

ce cu greu putea scăpa privitorilor — Suru tip exotic, amintind cumva de un general maur sau de un boxeur brazilian, respirînd siguranță de sine, forță și conștiința clară a țelului, Cornea înalt, subțire, cu capul răsturnat pe spate, uitîndu-se pe deasupra oamenilor, un fel de viking aerian, lunatic. Ei nu erau conștienți de acest contrast izbitor, ignorau glumele amicale ale colegilor — cineva spusese „uite-i pe Don Quijote și pe scutierul gladiator" — preferind, ori de cîte ori se întîlneau, să sondeze o chestiune serioasă, să schimbe opinii de substanță. Cu ocazia unor ieșiri în oraș, Cornea reuși să-și satisfacă, într-o oarecare măsură, curiozitatea privind biografia lui Suru — pe el îl interesa mai mult cea psihică și morală —, punînd cap la cap fragmente de narațiuni, răspunsuri mai mult sau mai puțin deschise și complecte, scurte evocări și, mai rar, reflecții spontane, neprovocate, asupra anumitor momente din trecut.

Cornea află astfel că Suru se născuse și își trăise copilăria și adolescența la Ploiești. Taică-său fusese tîmplar, tîmplar de mobilă, un meșter foarte bun. Lucra la un atelier unde patronul trăgea la rindea cot la cot cu ceilalți — cei mai mulți, băieți tineri veniți să învețe meseria. „Bătrînu" — cum îi spunea Suru — avea o constituție neobișnuit de robustă, de statură potrivită dar îndesat, ca un sac de mușchi. Mușchii brațelor sale păreau odgoane făcute din funii răsucite. Era un om muncitor, dar foarte vesel și luminat la minte — știa o mulțime de lucruri. Avea cercul lui de prieteni, dar se întîlnea cu ei în oraș, nu-i aducea niciodată acasă. Poate și din cauza soției — mama lui Manole —, aproape mereu suferindă. Aceasta fusese o femeie înaltă și frumoasă și el o iubise foarte mult, dar după nașterea lui Manole și a soru-sii, mai mică decît el cu vreo șapte ani, slăbise și se ofilise. Apoi se descoperi că avea o boală de inimă destul de gravă, după părerea medicilor moștenită. În afară de niște picături, i se recomandase odihnă, liniște, cruțare de orice emoții. Bătrînul Alexandru Suru încerca să întrețină acasă, pe cît putea, o stare de veselie și bună dispoziție, iar

Manole, înțelegînd situația, se străduia să-i pricinuiască mamei sale necazuri cît mai puține. Nu îndrăznea să-i arate îngrijorarea sa de copil, dar după ce se întorcea de la școală — era în cursul inferior al liceului comercial — o ajuta cît putea ținînd-o totodată din scurt pe soru-sa. „Cînd s-a întîmplat — îi spuse într-o seară Suru lui Cernea, la insistențele acestuia ce nu uitase promisiunea făcută în prima seară —, cînd s-a întîmplat... abia împlinisem treisprezece ani. Era pe seară, stăteam singur în poarta casei, se făcuse toamnă și mîncam o gutuie. Cînd, mă trezesc cu gardistul. «Tu ești băiatul lui Alexandru Suru ?» zice, „Eu sînt". «Hai cu mine, băiete». Vorbise blînd și prietenos și mă luase de mînă ca un tată, așa că nu vedeam de ce să mă supăr sau să mă împotrivesc. Nu mă știam vinovat cu nimic, iar el mă privea cu milă și mă mîngîia din cînd în cînd pe creștet. Eram foarte mirat, am încercat de cîteva ori să-l întreb ce are cu mine, dar el repeta mereu «nimic, băiete, ai și tu nițică răbdare, o să vezi». Într-un cuvînt, m-a dus la morgă, m-a băgat în sala aia goală și rece în care era o masă acoperită cu un cearșaf alb. Acolo mai era un bătrîn în halat, medicul legist, și un domn înalt cu ochelari, procurorul. Au tras cearșaful și mi l-au arătat pe tata în pielea goală, înțepenit." Alexandru Suru fusese omorît cu lovituri de cuțit în stomac. Nu s-a putut afla niciodată ce s-a întîmplat. La început se crezuse că fusese atacat de borfași — era chiar sîmbăta, cînd ieșea el în oraș îmbrăcat de plimbare. Dar această ipoteză căzuse de la sine — nu era nici bețiv, nici scandalagiu și toată lumea știa că — așa cum spunea Manole Suru — „nu-i curgea bogăția pe vine." Crima se petrecuse în 1933, după greva petroliștilor, și, după cum aflase Manole mai tîrziu, taică-său participase la evenimente, jucase un anumit rol în mișcare. De aceea, ultima supoziție rămasă în picioare a fost asasinarea bătrînului de către Siguranță. La această convingere ducea și faptul că cercetările întreprinse de autorități pentru descoperirea vinovaților au fost foarte anemice și, din lipsă de probe, dosarul a fost clasat. „În fața trupului neînsuflețit — continuă

Suru — m-a cuprins o groază și o disperare fără margini. Nu numai că-l iubeam, dar îl idolatrizam pe tata. Puterea și veselia ce se degajau din ființa lui îmi dădeau o siguranță și o fericire imposibil de exprimat ; simțeam că în preajma lui nici o primejdie nu mă poate pîndi, nici un rău nu mi se poate face, că el ar fi putut să sfarme orice ne-ar fi fost potrivnic, cu mîna goală, cu brațele lui de oțel. Acum toată siguranța mea în viață se prăbușise, se făcuse țăndări. Mă simțeam ca o foaie de hîrtie mototolită. M-au lăsat să plîng pînă am obosit, apoi mi-au explicat că trebuie să mă duc să anunț familia, pentru că mortul trebuie îngropat și trebuie făcute o mulțime de lucruri. Eu m-am dus întîi la nea Golescu, patronul lui tata, și i-am povestit totul tremurînd, parcă mă apucaseră frigurile. S-a îngrozit și el, a început să se vaiete, apoi mi-a promis că a doua zi se va ocupa personal de tot ce trebuia pentru înmormîntare. De la nea Golescu m-am dus acasă, m-am spălat pe obraz la cișmeaua din curte, se făcuse noapte, am intrat în casă și am rugat-o pe mama să mă lase să dorm la un coleg, să mai învățăm împreună, să ne pregătim pentru teză. Apoi am alergat la morgă și am stat toată noaptea pe scaun lîngă tata. Dimineața a venit nea Golescu cu cîțiva oameni. În primul rînd m-a sfătuit cum să fac cu mama. El îi cunoștea situația și după ce s-a gîndit, mi-a spus că cel mai bun lucru e să-i spunem în ultima clipă și s-o ducem direct la înmormîntare. După ce băieții din atelier au terminat coșciugul, l-am dus pe tata și l-am depus la capela din cimitir. I-am trimis vorbă mamei că eu sînt tot la băiatu-ăla și că învăț pentru teză. Nea Golescu trimisese și el de cu seară un băiat la mama s-o anunțe că «patronul și cu meșterul» plecaseră de urgență cu un furnizor, la Brașov, după marfă. În dimineața înmormîntării, madam Golescu s-a dus la mama și i-a spus. Dumnezeu știe cum i-o fi povestit, cum o fi luat-o, că la ora prînzului, cînd scoteam mortul din capelă, a apărut și mama îmbrăcată în negru. Era ea însăși neagră la față, cu ochii rătăciți, de nebună. Cu un răcnet de animal înjunghiat s-a aruncat asupra

coșciugului și a leșinat. Cîteva femei o băteau pe față cu palmele, o stropeau cu apă și îi dădeau să miroasă oțet, iar bărbații făceau semn popii să mai sară din liturghie. Oamenii au închis capacul și au coborît repede coșciugul în groapă. Și cînd se aruncau ultimele lopeți de pămînt pe mormîntul tatii, mama închidea și ea ochii pentru totdeauna. A murit ca un pui de găină în brațele femeilor. Inima, bolnavă, nu rezistase. Nea Golescu a chemat o mașină și a dus moarta acasă. Acolo ne aștepta ultima din nenorocirile abătute peste capul nostru. Rodica, surioara mea de nici șase ani, se otrăvise. Jucîndu-se, nesupravegheată de nimeni, băuse un flacon cu esență de lac. A fost dusă la spital, dar prea tîrziu. A murit în chinuri groaznice."

Suru vorbise aparent egal, fără pauze și fără o trăire afectivă vizibilă, ca despre niște lucruri foarte vechi sau despre întîmplări citite sau aflate din altă parte. Acum respira greu, parcă ar fi urcat un povîrniș sau ar fi intrat într-o galerie subterană, fără aer. Cernea mergea alături, aproape ținîndu-și răsuflarea, abia pășind, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot, încercînd să-și estompeze la maxim prezența. Înțelegea că în clipa aceea apropierea cuiva îi putea fi lui Suru neplăcută. Ceea ce auzise îl răscolise și îl înspăimîntase, îl vedea acum pe Suru cu alți ochi, ca pe supraviețuitorul unui cataclism. O milă adîncă, neputincioasă îl năpădi, atît pentru omul de lîngă el, cît și pentru om în general. Abia acum înțelegea pînă la ce proporții poate ajunge nenorocirea unei ființe umane, cîte lovituri se pot abate asupra ei. Citise atîta despre suferință, despre cruzimea destinului, despre absurditatea hazardului... Dar acum văzuse. Înspăimîntător de aproape, aici, lîngă el. Mersese tot timpul alături de copilul acela de 13 ani, încolțit de rînjetele morții, lipsit în cîteva zile de orice sprijin și speranță, aruncat singur în lume. Un copil de treisprezece ani trăiește încă prin afecțiune și ocrotire, prin căldura căminului. Cînd toate acestea sînt nimicite dintr-odată și în jur se cască golul, singurătatea, ce se alege din sufletul lui ?

Umblînd alături de Suru, prin aerul rece al nopții de iarnă, se gîndea înfiorat la ființa de treisprezece ani în jurul căreia coasa morții tăiase tot, lăsînd-o suspendată între pămînt și cer. Trecutul își pierduse deodată pentru el realitatea, reducîndu-se la mînciuna fotografiilor agățate pe pereți, halucinantă ca și lumea ocheanelor din vechile panorame de bîlci, iar viitorul n-avea nici un contur, purtînd culoarea vînătă a morții ce-i intrase în suflet. Cernea fu trezit din aceste gînduri de cenușe de vocea limpede, sonoră, calmă, fără urmă de emoție sau tulburare a bărbatului de lîngă el, ce împrăștie ca pe un fum imaginea morbidă a copilului torturat, spălîndu-i lui însuși mintea și sufletul ca o ploaie caldă de primăvară. „Iată — spuse el —, așa a murit frica în mine. Cu moarte pre moarte călcînd... După cele întîmplate, nimic din ce m-ar mai fi amenințat pe mine nu mai putea să mă sperie. Nici o primejdie, absolut nici una. Îmi dădeam seama că tot ce ar fi trebuit să sufăr o viață întreagă, așteptînd cu sufletul la gură, tremurînd de frică, ferindu-mă ca un urmărit, se concentrase într-o singură zi. Că tot răul ce-mi fusese destinat, prin soarta mea de ființă omenească, eu îl sorbisem dintr-odată, pe nepregătite, cum înghiți o lingură mare de otravă, fără să știi dinainte ce e. Moartea propriu-zisă e fleac pe lîngă chinul fricii. Pierdusem tot, pentru ce m-aș mai fi temut ? Pentru mine ? Îmi eram o povoară, ființa mea nu mă interesa. Așa s-a născut în mine curajul de care vorbeai. La început nici măcar nu era curaj, era indiferență, pierderea interesului pentru viață, a plăcerii de a trăi. Apoi am înțeles lucrurile acestea, și mi-am dat seama că dispun, în raport cu ceilalți oameni, de un privilegiu. Un privilegiu nenorocit desigur, dar care îmi conferea o superioritate netă. Am fost la un pas ca aceasta să mă împingă la acte irresponsabile. Închipuie-ți că acest curaj putea să facă din mine un asasin, un răufăcător. Din fericire, nu s-a întîmplat așa, un complex de împrejurări, și mai ales cultura, da, cultura — mă gîndesc uneori ce forță colosală e în această invenție a omu-

lui — au împiedicat degenerarea mea. Am rămas astfel un om ca toți ceilalți, minus acest apendice pe care dumneata și alții ați continuat să-l păstrați."

Cernea avea să afle apoi din fragmente disparate că Manole Suru intrase ucenic la atelierul de tîmplărie al lui Spiridon Golescu. Desigur, nici nu mai putuse fi vorba de școală, de liceu. Se învățase cu munca, iar meseria îi plăcea fiindcă fusese meseria lui taică-său. În atelier regăsea mirosul de talaș adus de bătrînul lui în fiecare seară acasă, impregnat în haine și în piele ca un parfum ușor, dulceag, de ozon, de ceva curat și natural, împrăștiind liniște, îndemnînd la visare. Rindeaua și fierăstrăul începuseră să-i întărească și lui brațele, și cu timpul băiețelul crescu mai înalt și mai vîrtos decît taică-său, cu un torace pătrat, blindat de mușchi. O întîmplare fericită i-a permis lui Suru să rămînă mai departe legat de carte și să-și lărgească orizontul, spre deosebire de ceilalți ucenici, mulțumiți cu soarta și cu meseria lor. Bătrînul Golescu, om fără copii, oftînd toată viața de dorul copiilor, adusese de la Călărași un nepot ca să-și termine liceul pe cheltuiala lui. Părinții băiatului se despărțiseră și meșterul aproape își răpise nepotul. Viorel Ruscu, după numele de familie al lui taică-său, primise o educație aleasă fiind și o fire nobilă, generoasă. În plus, manifesta o adevărată pasiune pentru studiu. Încă din primul an după mutarea sa la Ploiești se afirmă ca un elev eminent și rămase premiantul de onoare al școlii pînă la terminarea liceului. Se împrietenise repede cu Manole — erau cam de aceeași vîrstă —, transmițîndu-i și acestuia plăcerea de a citi. Dar nu numai literatură, ci și cărți de școală, îndeosebi de istorie, geografie, filosofie. La chimie, fizică și matematică Manole nu se putea descurca singur, mulțumindu-se să învețe pe dinafară legi generale ca acelea ale lui Arhimede, Lavoisier, Boyle-Mariotte și altele. Terminîndu-și liceul în mod strălucit, Viorel Ruscu a plecat să-și facă studiile universitare. Manole rămăsese la tîmplărie. Din unele frînturi Cernea înțelese că în această perioadă Suru luase parte la activitatea tineretului co-

munist. În timpul războiului patronul său muri și, rămas fără lucru, Suru veni în Capitală și se angajă la C.F.R., la Atelierele de reparat vagoane. După 23 August fu luat ca activist la Comitetul pe Capitală al Uniunii Tineretului Comunist, apoi trimis în Securitate — unde ajunse pînă la gradul de locotenent major —, și după aceea numit șeful unei direcții teritoriale C.F.R. Din 1950 intră în activul de partid, devenind, după un timp, la județeană, șeful secției organizatorice. Acestea păreau a fi punctele esențiale ale biografiei lui Suru, datele de calendar ale vieții sale.

Dintre toate, cel mai mare interes îi stîrnea lui Cernea perioada de muncă la Securitate. Era însă și aceea despre care Manole Suru se arăta cel mai puțin dornic să vorbească. Cernea aducea însă mereu vorba despre acest așa-zis „rău necesar" al revoluției, folosindu-se de toată dibăcia pentru a-l antrena în discuție pe Suru, fără ca acesta să observe. Află pînă la urmă că nu lucrase la anchete, ci la filaj. Aceasta i-o spuse la un moment dat, cînd Cernea îi descrise un personaj dintr-un roman sovietic, un lucrător cekist însurat cu o femeie frumoasă, dintr-o mare dragoste, și care după ședințele lui de anchetă în beciurile instituției, cînd ajungea noaptea acasă, se întindea lîngă trupul fierbinte al soției sale ca un mort, ca o bucată de lemn inert. „Nu era oboseală, îi spuse Cernea, ci sufletul secătuit și simțurile mortificate. Omul acționa conștient că îndeplinește o îndatorire necesară, dar nimic altceva nu mai putea coexista cu această activitate. Duritatea maximă cerută de meseria lui putea să-l transforme într-o fiară nepăsătoare la durere și suferință, sau, nereușind să-i înăbușe conștiința, putea să-l facă să-și caute compensații și uitare în desfrîu și beție. Or, așa cum se întîmplase cu el, putea să moară ca om, să se usuce ca un copac ros pe dinăuntru de termite." „Nu știu, bădie, prin stările astea n-am trecut, deși am lucrat în branșe, se disculpă Suru. Eu mă ocupam de fosta protipendadă, de exemplarele mai active, periculoase, bineînțeles". „Dar și arestai?" „Arestam cînd era cazul, dar trebuia să mă afișez cît mai puțin. Rolul meu

era să stau în umbră.", Trebuie să fi văzut multe lucruri, amice, în nopțile tale de pîndă", îl ațiță Cernea și spre surprinderea lui aici găsi o ușă deschisă. Căci, într-adevăr, Suru, cu mintea lui vie, observase atent mediul, indivizii și avea impresii interesante. „Domnule, am cunoscut atunci tot felul de oameni, de aproape și din interior, nu știu cum să-ți spun, nu ca tine sau ca altul, pe stradă, sau într-o împrejurare publică oarecare. Am intrat în viața lor nu pe treptele din față, ci pe scara de servici." „Trebuie să fi rămas tu cu ceva din plăcerea asta a indiscreției — glumi Cernea rîzînd —, căci era și plăcere să-ți bagi nasul în intimitatea lor, nu ? Într-un fel, pot să înțeleg asta, pentru că întotdeauna trecînd pe stradă simt un imbold irezistibil să mă uit pe ferestrele deschise în locuințele oamenilor. Curiozitate, dracu știe ce e ! Dar mă atrag interioarele văzute fără să fiu văzut. Mă aștept tot timpul să descopăr ceva, un secret, o taină, care să mă facă să înțeleg mai bine lumea. Dar totuși, pînă la ce limită poate fi admisă o asemenea indiscreție" ? „Ce tot îi tragi cu indiscreția ? — se burzului Suru. Cui dracu crezi că-i păsa de viața intimă a indivizilor ălora ? Eram, desigur, nevoit să iau cunoștință și de viața lor familială, de relațiile lor amoroase, dar nu asta mă interesa. Ce să văd, ipocrizie, murdărie ? Țelul meu era să prind capetele sforilor politice, să descîlcesc ițele țesăturilor primejdioase. Clienții mei erau marii oameni de afaceri puși pe speculă și pe sabotaj și veleitarii politici, indivizii manevrați de reacțiune pentru a divaga noul curs politic."

Din relatările lui Suru se vedea că el reflectase mult asupra semnificațiilor mai largi ale comportamentului reacțiunii din epoca respectivă. În legătură cu aceasta, avea remarci surprinzătoare prin luciditatea și obiectivitatea lor. Constatarea lui de bază — dincolo de aspectele variate, concrete ale modului de a acționa al diferitelor nuclee reacționare cu care avusese de-a face — se referea la starea de spirit ce caracterizase forțele trecutului în acel moment de răscruce a societății. Era

interesant cum vedea el conştiinţa politică a claselor exploatatoare şi a partidelor lor, puse în faţa unei noi etape istorice. „Domnule, să-ţi spun sincer — spunea Suru —, mi-a făcut impresia că erau inconştienţi. Sigur, urau stînga şi mişcarea de mase — mai ales asta îi îngreţoşa şi-i făcea să turbeze. Însă nu sesizau proporţiile schimbării, nu înţelegeau clar perspectiva, nu-şi dădeau seama că ce venea era inevitabil şi fatal. Continuau să se umfle în pene, să braveze, să facă pe eroii neamului. Printre scrîşnetele lor de dinţi, cînd mai pierdeau un punct, aveau puterea să dispreţuiască. Li se părea că oricît ar pierde tot le mai rămîne destul pentru a-şi menţine superioritatea. Mulţi dintre ei au continuat să spere pînă în ultima clipă. Într-o minune ? Da, dacă vrei, erau în stare să spere şi într-o minune. Nu-i tot trăgeau mereu cu americanii ? C-o să vie americanii să le rezolve problemele dintr-o trăsătură de condei ? Dar dincolo de asta, credeau în destinul lor istoric, în steaua lor bună ce-i călăuzise pînă atunci şi-i apărase. Pot spune că am asistat de aproape la declinul şi agonia reacţiunii. Ori de cîte ori mai coborau o treaptă, îşi mai găseau un punct de sprijin — cel puţin în capul lor dacă nu în realitate. Găseau puterea să rîdă, să petreacă, să filosofeze, deşi deasupra se adunau nori tot mai negri, iar apa îi lua pe dedesubt. Le fugea pămîntul de sub picioare, şi ei îşi trăiau viaţa cu cea mai mare frenezie. Umpleau localurile, benchetuiau prin saloanele lor pînă la ziuă. Şi iubeau de mama focului. Sincer să spun, nu ştiu dacă pe primul plan puneau activitatea politică, sau plăcerile lor. Sigur, la drept vorbind, nici nu ştiu ce ar fi putut face mai mult ca să-şi păstreze poziţiile şi să-şi apere pielea în împrejurările date. În condiţiile specifice de la noi, pe care le cunoşti. Dar sforăraia lor politică era uneori naivă. Ar fi corespuns, poate, altei etape, dar nu aleia pe care o trăiau. Nu vreau să spun că n-au făcut destul rău, că aveau maniere de cavaleri, cred că înţelegi. Vreau să spun că nu aveau simţul dramei. Nici cît un animal — ai văzut, cînd se apropie cutremurul sau furtuna, cu cîtă disperare se zbat cîinii în lanţ, cît de deznădăjduit mugesc

vacile, cum aleargă şobolanii. Ei făceau însă, desigur fără să-şi dea seama, comedie. Vorbe mari, poză, demagogie. Grandomani politici. Observîndu-i, nu mi-au dat niciodată sentimentul unui pericol real şi grav pentru regimul nostru. Pentru că, repet, nu erau nici măcar pe deplin conştienţi. Parcă aveau mintea tulbure." „Curios cît de mult seamănă ce spui tu — medita Cernea, după ce termină celălalt de vorbit — cu descrieri ale reacţiei claselor dominante în faţa revoluţiei în alte ţări, în alte epoci. Se spune că în plină revoluţie, în Franţa, atunci în 1789, nobilii bravau şi sfidau ca nişte idioţi, în timp ce căpăţînile rudelor şi prietenilor lor se rostogoleau în lada călăului. Chiar şi în Rusia, regimul ţarist a fost răsturnat de burghezie în februarie ca un manechin umplut cu paie, iar la rîndul lui guvernul burghez a fost dat peste cap şi măturat ca un maimuţoi de bîlci. Sigur, mai tîrziu, după ce s-au desmeticit, dîndu-şi seama că dispuneau încă de puternice forţe armate, au trecut la contraatac. Dar momentul psihologic fusese pierdut. Probabil că în interiorul clasei de sus se creează un mit al invincibilităţii, un fel de anestezie politică ce o paralizează, o adoarme. Sau e o supraautopreţuire care o idiotizează. Foarte interesant. Foarte interesantă remarca ta. Ai ochi de argus." „Ce e aia argus ?" — vru să ştie Suru. „Păi... spirit pătrunzător... dar, la origine... spion..." „Spion în propria mea ţară ?" „Nu, în tabăra vrăjmaşe !" „Ştii s-o întorci, şefule... Ca la Brăila !"

Cernea aprecia spiritul sagace al colegului său, şi găsea realmente originale, chiar inedite, opiniile lui. Dar el ar fi fost şi mai bucuros să cunoască fapte, să audă relatări despre „cazuri". Ar fi vrut să ştie ce rol jucase Suru în desfăşurarea acestora şi care era atitudinea lui actuală faţă de propriile sale acte. Suru nu intra însă în detalii şi nici nu se implica personal, moral sau politic, în ceea ce se întîmplase. Pentru el trecutul se înfăţişa firesc, fără ascunzişuri şi capcane ale conştiinţei şi subconştientului, fără surprize retrospective de genul celor trăite de Cernea. Cu toate acestea, într-o seară cedă sondajelor rafinate ale noului său prieten şi prezentă un „caz".

Cernea vrusese să ştie dacă totuşi nu i-a rămas în minte vreun personaj mai neobişnuit, în afara de tipul clasic al reacţionarului sadea, dacă o figură oarecare nu i-a pus şi lui o ecuaţie mai complicată. Doar nu-i merseseră toate aşa, strună, şi nu totul fusese o apă şi un pămînt. Suru rîse înveselit şi-i povesti următoarea întîmplare. Arestase într-o noapte, într-o mică adunare clandestină, cîţiva indivizi urmăriţi mai de mult pentru spionaj în slujba „Inteligence Service"-ului. Printre ei se afla şi un tînăr poet. El pretindea că se află acolo cu totul întîmplător, că fusese ademenit de unul din grup cu promisiunea că va asista la o dezbatere de înaltă ţinută estetică. Pentru Suru această justificare nu prezenta nici o valoare. El n-avea misiunea să asculte explicaţii, poveşti. Îi arestase pe toţi. Procesul grupului nu avusese însă loc imediat — aceasta se întîmpla frecvent pe atunci —, ci după anchete şi paraanchete, la vreo doi ani după aceea. La judecată, tribunalul îl găsise într-adevăr nevinovat pe poet şi-l eliberase. Întîmplarea făcuse ca, după ieşirea tînărului din închisoare, Suru să-l reîntîlnească într-un restaurant dintr-o gară de provincie. Între timp şi el plecase din Securitate. Se recunoscuseră greu, Suru era acum civil, iar poetul schimbat, maturizat mult, şi în plus pe jumătate beat. Suru îl identificase primul, după ce intrase în restaurant, în timp ce-şi căuta un loc. Putea să se aşeze în altă parte, dar ceva ca un magnet îl împinsese spre masa unde se afla poetul. Acesta explica ceva, gesticulînd aprins, unei femei mai în vîrstă. S-a aşezat, cerîndu-şi voie, şi apoi a tăcut un timp, privindu-l insistent pe tînăr, pînă cînd acesta, la început iritat, apoi bănuitor, a sesizat şi a început şi el să-l examineze. După o sforţare vizibilă şi îndelungată a memoriei l-a recunoscut pe Suru. „Să-l fi văzut, povestea acesta, parcă înnebunise subit. Mie îmi rămăsese în memorie un băiat blond, subţire, cu o figură de fată. Acum era buhăit, părul i se rărise, avea pungi sub ochi şi cînd vorbea scuipa, fiindcă-i căzuseră cîţiva dinţi din faţă. S-a holbat la mine ca la un strigoi şi punîndu-mi o mînă murdară, cu unghiile netăiate, negre, pe

umăr, a început să mă zgîlțîie. «Nu ești tu... nu ești tu ăla... securistul ? Bestia aia care m-a aruncat în temniță ? Te-au dat afară și pe tine, nenorocitule ? Te-au aruncat la gunoi, șoarece mort ? Și știi cît te-am rugat atunci... știii ! Ți-am jurat că sînt nevinovat, și mi-ai pus cătușele, canalie !» Scuipîndu-mă, în timp ce-mi vorbea plin de ură și dispreț, a reușit, prin frînturi de fraze, să mă facă să înțeleg că fusese achitat — dar după cîtă mizerie, după cîtă suferință fizică și morală ! «M-ai distrus ca om, banditule ! Uite ce-ai făcut din mine !» — spunea din cînd în cînd, desfăcîndu-și brațele în lături, ca să-l văd eu întreg, sau ca la o nouă cercetare. Mîinile îi tremurau, nu știu, de furie, de ură, de băutură. Într-adevăr, arăta de plîns, îți făcea rău să-l vezi. Era o epavă. Femeia de lîngă el, fardată țipător și îmbrăcată destul de curățel — n-am înțeles ce-i era, rudă, amantă —, asista cam intimidată la această scenă, dar fără să arate că-i dă prea mare importanță. Din cînd în cînd îl strîngea de braț, ca pentru a-l potoli, sau pentru a-l încuraja, cine știe, vrînd poate să-i arate că e lîngă el și să n-aibă nici o grije. La un moment dat, bărbatul acesta — am uitat să-ți spun, Caracostea îl chema, Emil Caracostea — a încetat să mă mai acuze și să mă blesteme. Și-a prins obrajii în palme și a început să plîngă liniștit, ștergîndu-și lacrimile și mîzgălindu-și fața cu mîinile murdare. Căzuse într-o stare de deprimare totală. «Nu mai sînt bun de nimic — spunea. Nu mai mi-a rămas în cap decît pușcăria. Sute și sute de zile de umilință și disperare. Tot ce am avut mai bun s-a distrus. Iubeam oamenii, lumea, acum urăsc tot. Acum da, acum nu mai sînt nevinovat. Acum puteți să mă arestați.» Și apoi iar revenea la obsesia sutelor de zile de umilință și disperare. La început mă înmuiase tipul. Nu că m-aș fi simțit vinovat cu ceva. Nu aveam să-mi reproșez nimic față de el, îmi făcusem datoria corect, iar restul nu depinsese de mine. Mă înmuiase mila. Intrasem, fără să-mi dau seama, în psihologia lui, mă molipsise. Eram încurcat, găseam că e de prisos să răspund la acuzațiile lui, să mă disculp,

dar în același timp mă atingea drama acestui nedreptățit al soartei. Îmi venea să-l mîngîi, să-i spun cîteva cuvinte calde, frățești. Îl căinam și mă speria viitorul lui. «Nu mai sînt bun de nimic» — repeta întruna. Deodată ceva s-a revoltat în mine și parcă mi s-a luat o pînză de pe ochi. M-am mîniat și eu și orice urmă de milă s-a topit. Ce tot plîngi ca o muiere ? — am țipat la el. Nu ți-e rușine ? Ai suferit, ei și ? toți oamenii suferă într-un fel sau altul. Ți s-a făcut o nedreptate ? Dar există oameni față de care destinul a fost de o mie de ori mai crud. Și trăiesc, și merg mai departe. Găsesc în ei tăria să-și înfrîngă durerea și să-și trăiască viața. Pe mulți chiar îi oțelește, îi face mai puternici. Dacă ți-aș povesti prin ce am trecut eu... ! Dar nu aveam chef să-i fac lui confidențe. Ridică-ți capul, fii om, nu cîrpă — i-am spus. Își luase palmele de pe obraz, lacrimile i se uscaseră și citeam în privirea lui nu numai mirare, ci parcă și un vag început de speranță Apoi ești artist, m-am aprins eu și mai tare. Poet. Cum e posibil să fii atît de orb și de nevolnic. Ai suferit ? Fă din suferința ta artă ! Ce știai tu despre viață înainte ? Ce lucruri grozave puteai să spui tu oamenilor în poezii? Pasteluri, romanțe, tristețe de paradă, amor neînțeles! Fleacuri! Acum ai ars și tu într-un foc. Ești plin de răni și de cicatrice. Transformă-le în versuri, domnule, să cutremuri sufletul cititorului, să-l faci mai conștient, mai sensibil. Ai o comoară în tine, prostule, și plîngi deasupra ei ca un nepricopsit, în loc să-ți vîri mîinile pînă la cot și s-o scoți la iveală. Nu știu ce mă apucase, mă iritasem grozav, dar nu numai atît, parcă mă simțeam eu însumi inspirat. În clipa aceea îmi dădeam seama că dacă aș fi avut talent și eu aș fi putut, ar fi trebuit să procedez la fel. Poate pledam și cauza mea — și aceasta mă făcea mai sincer, mai convingător. Căci Caracostea ăsta se uita la mine, în timp ce vorbeam, ca un hipnotizat. Vedeam bine că răsturnarea care avusese loc în mine se producea și în el, că și lui i se lua o negură de pe ochi și chipul își schimba expresia, devenea mai luminos, mai ferm. S-a repezit, domnule, deodată, la mine, m-a luat în brațe și a

început să mă sărute, cu patimă parcă, pe amîndoi obrajii. «Omule, îmi spunea, așa e, ai dreptate ! Ce lucru teribil mi-ai spus ! Dumnezeu mi te-a scos în cale. Nici nu-ți dai seama, nici nu-ți dai seama ! M-ai salvat, mi-ai deschis ochii. Știu, știu acum ce am de făcut.» Privindu-mă, lacrimile au început să-i curgă din nou, dar altfel, parcă de bucurie, eliberîndu-se de ceva întunecat, ieșind dintr-o criză, ca un otrăvit. Am plecat atunci, mă grăbeam, trebuia să prind un tren, și l-am lăsat acolo, în restaurantul gării cu femeia aceea. Apoi cu munca și alergătura, cu tăvăleala, am uitat de el. Abia acum mi l-am reamintit. Ce s-o fi întîmplat cu băiatul ăsta ?"

Cernea se gîndea ce deosebire de temperament era între omul Suru și el. El nu numai că ar fi plîns cu victima împreună, pe umărul ei, pînă la sfîrșit, dar n-ar mai fi dormit apoi nopți de-a rîndul. Năluca poetului cu inima zdrobită și lira spartă l-ar fi urmărit și în vis, i-ar fi făcut praf conștiința, ar fi pus o nouă și cumplită povară pe umerii lui. Iar omul acesta, iată, găsise forța să strige la bietul oropsit, să-l zgîlțîie și să-l învie din morți. El nu numai că nu și-a făcut probleme de conștiință, dar a avut curajul să acuze conștiința acuzatoare a celuilalt, salvîndu-și și sufletul lui și pe al său. Poți să spui că asta este asprime, duritate, împietrire, dar tot atît de bine aici poate fi adevărată forță umanistă — mai folositoare semenului decît toate lacrimile din lume, decît orice bocet, decît acea moleșitoare înțelegere, decît slăbiciunea compătimirii și căinței.

Totuși, din clipa aceea, Cernea își puse chestiunea sensibilității lui Suru. „Oare omul acesta e cu adevărat imun ? — se întreba el. Nu are nici o slăbiciune sufletească ? E incapabil de un sentiment obișnuit, tipic omenesc ? Și e oare complect nepăsător la sentimentele altora față de el ?" Găsi odată prilejul să discute această chestiune cu Suru, pornind de la sine, mărturisindu-i preocuparea sa obsedantă pentru felul cum se reflectă personalitatea lui în conștiința altora. „Uneori am impresia — îi spuse el lui Suru — că mai important este nu felul

cum sînt eu în realitate, cum mă cred eu adică, pornind de la premisa că eu mă cunosc mai bine ca oricine, ci felul cum mă văd ceilalţi. Ce însemnătate are că eu mă consider bun, cînd ceilalţi mă simt rău, că eu mă iubesc, iar ceilalţi mă urăsc, sau mă disprețuiesc, sau în cel mai fericit caz le sînt indiferent. Ce valoare au atunci zbuciumul meu, frămîntările conştiinţei mele ? Eu trebuie să ştiu cum exist în conştiinţa celorlalţi pentru a putea fi mulţumit de mine, pentru a da o justificare a ceea ce fac, pentru a avea curajul şi elanul necesar de a merge înainte. Altfel nu trăiesc la fel ca o cîrtiţă ?" La această temă simţi şi Suru nevoia să reacţioneze. Întîi îşi persiflă puţin colegul, după obiceiul lui. „Mă, şi orice lichea care te înjură ţi-a stricat impresia despre tine ? Cum vrei să te iubească toată lumea, cînd viaţa îţi cere ţie însuţi să-i urăşti pe atîţia. Aşa, în mare, cam înţeleg eu ce vrei tu să spui, dar ai luat-o prea popeşte, nu ştiu cum." Cernea îl înţepă, îl hărţui, pînă cînd acesta, incitat, trecu la sine. „Ştii cine mă bombarda la un moment dat pe tema asta ? Nevastă-mea. Ce i-o fi venit ei într-o zi, nitam-nisam, stînd aşa după masă la o siestă — era într-o duminecă, mi se pare —, că mă pomenesc că mă întreabă : «Tu n-ai nici un prieten, Manole ?» M-a cam descumpănit întrebarea. Păi nu te am pe tine, zic eu, zîmbindu-i ca unei neveste dragi. Dar ea o ţinea pe-a ei. «Nu, te întreb serios, să ştii. Eu nu te-am auzit niciodată pe tine vorbind de vreun prieten, n-ai invitat niciodată un coleg acasă, n-ai fost invitat la nimeni. Chiar, tu n-ai nici un prieten, Manole ?» Am, dragă, am încercat eu s-o liniştesc, am peste tot. Şi la servici, şi pe unde mă duc, printre oameni. Lucram la regionala C.F.R. pe atunci. Am atîţia prieteni că n-am ce să fac cu ei — zic. Ea a tăcut un timp, după care mi-a zis, privindu-mă într-un fel cercetător, cum n-o mai văzusem. «Manole, eu am auzit că pe tine nu prea te iubesc oamenii.» Care oameni, dragă ? Nu ştiam : să mă supăr, să retez discuţia aici sau să încerc s-o descos, să văd ce e în capul ei, şi mai ales cine a aţîţat-o împotriva mea. «Oamenii cu care lucrezi tu, tovarăşii tăi de muncă, subalternii

— mi-a explicat Peluța. Am auzit că tu, în afară de critică și autocritică, nu mai știi nimic. Nu spui o vorbă bună cuiva, nu rîzi cu nimeni, nu-l întrebi și tu pe om de una, de alta, că toți avem cîte ceva pe suflet, nu mai petreci și tu cu vreunul !» Atunci m-am supărat. Uite, domne, ce griji ai tu ! Să mă hlizesc, să stau la șuete și să trag la măsea cu tovarășii de muncă. Păi tu, care ești așa isteață, crezi că d-aia mă plătește pe mine statul la regionala C.F.R. ? Cînd ne arde buza la toți că n-avem cu ce transporta marfa, cînd nu vine un tren, cînd reviziile nu sînt gata, cînd tot graficul se dă peste cap, eu trebuie să alerg să împart vorbe bune ca pe niște colaci, să spun bancuri să rîdă ăia să se prăpădească. Bă, dar deșteaptă te-ai făcut tu, mă Peluțo ! Cred că am făcut-o ca pe o albie de porci, așa în batjocură vreau să spun. Ce nulitate ți-a băgat ție în cap prostiile astea ? Vreun puturos care ar vrea să-l țin în puf ? — am întrebat-o cu asprime. «Și cu copilul — a mai spus ea atunci — te porți ca un străin. Pe tine nu te interesează dacă te iubește copilul tău ?» Era însărcinată cu Claudia atunci, iar Virgil nu împlinise cred nici cinci ani. După discuția cu Peluța am început să mă supraveghez în relațiile cu oamenii. Încercam să trag cu coada ochiului și să urmăresc și atitudinea lor față de mine. Într-adevăr, nu prea vedeam semne din care ar fi reieșit că ei nutresc pentru mine cine știe ce sentimente de dragoste. Dar în același timp mi-am dat seama foarte clar că munca noastră nu se putea preta la nici un fel de raporturi sentimentale. Cred că-ți închipui cum e la C.F.R., și mai cu seamă cum era atunci ? Militărie în regulă. Așa că din partea asta m-am liniștit, m-am lămurit vreau să spun și m-am resemnat. Mi se înfipsese însă în cap ideea cu copilul, cu Virgil. Adevărul e că nu prea aveam timp de el. Cînd veneam eu noaptea tîrziu, el dormea. Dimineața, cînd plecam, băiatul era treaz, dar eu mă grăbeam. Am început totuși să-l sondez, să-l provoc, să-l zgîndăr. Ca să fiu sincer, nici nu prea știam cum să mă joc cu el. Cred că eram cam brutal, cam grosolan, asta era forma de manifestare a dragostei mele paterne. Într-o duminică dimi-

neața, l-am luat la clubul C.F.R.-ului. Îi promisesem să joc fotbal cu el. Ne-am zbenguit un timp cu mingea pe teren, driblîndu-ne unul pe altul, pînă cînd a apărut un fotbalist veritabil. Îndatoritor, omul s-a oferit să ne tragă la poartă. Lui Virgil i-am marcat poarta cu hainele. Se arunca săracul la disperare, era teribil de concentrat, trăia jocul din tot sufletul. Apoi mi-a venit mie rîndul. M-am așezat în poarta adevărată și am făcut pariu cu fotbalistul că dacă-mi trage de la nu știu cîți metri, nu-mi bagă gol. Am pus fiecare cîte zece lei în băscuța lui Virgil și am început să ne pregătim. Virgil stătea pe linia porții la vreo zece-cinsprezece metri de mine, dar eu nu-l vedeam, concentrat cum eram să parez șutul fotbalistului. Ăsta, potrivindu-și mingea, mă tot amenința și rîdea superior, simțindu-se cu banii în buzunar. În sfîrșit, a tras și s-a întîmplat că eu am apărat. Domnule, s-a petrecut atunci un lucru care pur și simplu m-a zguduit. Virgil s-a repezit ca o vijelie la mine, mi-a apucat mîna cu mînuțele lui mici, și mi-a sărutat-o de cîteva ori. Și cu ce foc! Apoi a fugit la locul lui strălucind tot de satisfacție și mîndrie. Mi-au dat lacrimile, domnule, om în toată firea. Parcă s-a rupt ceva în mine. Uite, săracuțu, ce era în inima lui, și eu habar n-aveam. Cît de mult trebuie să mă fi iubit el atunci, cîtă bucurie trebuie să-i fi făcut vitejia aia a mea de portar, cît de mîndru a fost el de mine, de tatăl lui. N-am putut să uit niciodată momentul ăsta. Zile în șir m-am gîndit la gestul băiatului, atît de simplu și atît de emoționant, și mereu îmi dădeau lacrimile cînd îmi aduceam aminte. Nu i-am spus nimic Peluței, dar, fără să-mi dau seama, întîmplarea aceea, minoră în fond, mi-a rezolvat mie o problemă de conștiință foarte spinoasă. Ieșisem dintr-o dilemă. Căpătasem în sfîrșit convingerea că nu sînt un robot indiferent oamenilor, că sînt iubit, că bate și pentru mine o inimă, că un gest al meu poate căpăta în ochii unei ființe proporțiile cine știe cărei victorii eroice. Mi-am adus aminte de propria mea admirație pentru bietul taică-meu, și mi s-a umplut sufletul de mîndrie. Mă

simțeam bogat. Dragostea și admirația fiului meu mă făceau puternic și fericit."

„Cum ar fi arătat oare viața omului acesta — se întreba Cernea — dacă atunci, în copilărie, o mînă haină nu ar fi împlîntat cuțitul în pieptul tatălui său ?"

La seminarul de socialism științific aveau un asistent bine pregătit. Un tînăr cu o figură ștearsă — „ochelaristul" îi spuneau ei —, dar tobă de carte. Pe ăsta nu puteai să-l prinzi, ca pe Negru, cu cioara vopsită. Era în stare să-ți spună cu ochii închiși ce zice Lenin în cutare lucrare, la cutare capitol, de unde e cutare frază a lui Stalin. Dar cunoștințele lui nu erau fragmentare, el nu se baza doar pe citate, avea un tablou clar, închegat și complect asupra fiecărei probleme și o viziune de ansamblu solidă a întregii materii. Nu făcea însă paradă de cunoștințele lui, nu era amator de „spectacol didactic" în sensul de a lăsa în suspensie problema, făcîndu-i pe studenți să-și bată capul complexați și umiliți, pentru a-i uimi apoi cu dezlegarea dată de el, ca un Mafalda. Nu, el scotea cu modestie la iveală răspunsurile juste, atunci cînd studenții se poticneau, dîndu-le chiar impresia că nu era mare lucru, că probabil le știau și ei dar „le scăpase". Îl chema Gheorghe Ionete și părea să fie cărturar-țăran din prima generație.

Într-o după-amiază, ieșind de la seminarul de socialism științific — durase patru ore și erau toți zăpăciți de cap —, Cernea și Suru se hotărîră să facă o mică plimbare în oraș. „Ție-ți place Ionete ăsta ?" îl întrebă Cernea pe prietenul său. „Să fiu sincer, îmi place. Băiat serios, băiat de carte. Adică, ai siguranța că ce înveți e corect și precis. Ce găsesc eu bun la el, e că face știință, domnule, nu urechism ca alții. La el nu merge să dai cu papagalul, să înșiri generalități, aproximații. Ai văzut, cînd o iei razna te oprește. «Nu, tovarășe, stai, la obiect, te rog ! Mie să-mi spui exact teza lui Lenin, pe mine nu mă interesează aproximația dumitale. Pe asta, dacă vrei, s-o debitezi dum-

neata acasă, sau prietenilor, la o șuetă. Mie îmi dai definiția științifică.»" „Ei, tocmai calitatea asta nu-mi place mie la el, Surule. Băiatul ăsta are cultul definiției științifice. Păi dar ce, el predă matematici ? Chiar și acolo se mai modifică definițiile, darămite în științele sociale ? Știi ce facem noi la seminariile lui Ionete ? Bucherism ! Ăsta e bucherismul : «mie să-mi reproduci corect, exact, textul citit. Definiția, formula». Dar nu se poate așa, măi frate, asta e o materie vie, e o interpretare a evoluției istorice. Tezele astea nu rezultă din practica socială ? Păi practica n-o fi stat pe loc, dragul meu, de cînd Lenin sau Stalin au spus cutare lucru. Iar procesele sociale ulterioare au putut să confirme cutare sau cutare afirmație, dar s-o și infirme. Sau au demonstrat că ea a fost valabilă pentru momentul respectiv și că absolutizarea ei ar fi o mare greșeală. A, dacă am face istoria doctrinei socialiste în sine, ar mai merge, deși nici atunci nu poți să nu emiți judecăți de pe pozițiile zilei de astăzi. Dar noi facem socialism științific nu de dragul istoriei, ci pentru a înțelege procesul revoluționar de azi, pentru a trage concluzii din experiența de pînă acum a mișcării — ori aceasta a fost și bună și proastă, asta o spun clasicii înșiși, cum o spune Lenin de mii de ori — ca să nu mai dăm în gropi, să nu mai repetăm greșelile trecute, să acționăm just, rațional."

„Cu alte cuvinte, se lămuri Suru, tu ai vrea un fel de însușire critică a socialismului științific ?" „Da, asta aș vrea !" „Și nu ți se pare că ceri prea mult, că ești prea pretențios ? Aș vrea să te văd pe tine în locul lui Ionete, să văd, de pildă, cum ai expune tu critic teoria luptei de clasă." „Bine, uite, să luăm, de pildă, chestiunea rolului păturilor de mijloc în revoluție. Știi bine, Lenin spune undeva că cei mai periculoși în politică și în ideologie sînt cei de mijloc. Cum, nu este mai periculoasă opoziția reacțiunii ? Mărturisesc că m-a nedumerit și m-a contrariat această clasificare. O găsesc arbitrară și cred că conține sîmburele unui real pericol pentru revoluție. Lenin îi ura de moarte pe neutri, știi bine, teza lui era că în lupta de clasă nu poate

exista neutralism. În același context el spunea că indiferența este doar o mască, ea însemnînd în fond acordarea sprijinului tacit celui mai tare, celui care domină. Dar poziția de mijloc nu cred că este întotdeauna și prin excelență lașitate și oportunism. Dimpotrivă, poate fi și o formă a curajului. În fața extremismului, de pildă, întotdeauna aberant, îți trebuie curaj să păstrezi o linie rațională. Îmi face impresia că în ultimii ani eu tocmai acest curaj nu l-am avut, curajul de a mă opune extremismului din gîndirea noastră ideologică, din propaganda noastră. Ca să ajungi să spui «cine nu e cu noi e împotriva noastră», trebuie să fii foarte disperat, trebuie să te simți la marginea prăpastiei, cu toate că nici atunci nu se justifică un asemenea strigăt. Cu această lozincă nu-ți îngroși rîndurile cînd sînt rare, nu poți să-ți faci prieteni din cei ce nu te cunosc. Dimpotrivă, te condamni la izolare, provoci panică și deci ostilitate printre cei de mijloc, printre șovăielnici, pasivi sau neinițiați. Nu mai puțin rău mi se pare să aplici acest principiu cînd ești puternic, deci de pe poziții de forță. Atunci, indiferenții îți acordă sprijinul lor tacit, adică te susțin tăcut — tăcerea fiind îndeobște interpretată ca o acceptare. De ce să-i taxezi atunci rivali ? De ce să pui biciul pe ei sau să-i umilești, să-i arăți cu degetul ca pe rîioși ? Unii sînt prin firea și formația lor mai greoi, dar din aceștia revoluția își va recruta baza largă, de masă. Dacă le spui : «voi sînteți împotriva noastră», nu le inspiri un fals sentiment de vinovăție ? Dacă-i spui tot timpul cuiva că e rău, devine pînă la urmă rău, chiar și numai pentru faptul că începe să te urască. De ce să inventezi dușmani cînd ai atîția dușmani adevărați ? Și cum să spui că aceștia inventați sînt mai periculoși decît cei reali ? Poți să pricepi această logică ? E logica celui care fie nu crede destul în forța de atracție a cauzei lui, fie se grăbește prea mult, nu are răbdare să aștepte, vrea să tranșeze afacerea dintr-odată, cu toată lumea. Numai că revoluția nu e afacerea nimănui, e un proces obiectiv, o necesitate. O necesitate se impune, învinge. Sigur, proștii, mînați de interes, se opun necesității. Dar asta nu contează. Decît dacă

revoluționarii sînt foarte slabi, însă atunci revoluția nici nu se produce. Atunci înseamnă că necesitatea nu e coaptă. În societate există într-adevăr o masă mare de indiferenți. Aceștia sprijină în mod tacit clasa dominantă. Uită-te atent, burghezia nu atacă niciodată masa indiferenților, dimpotrivă, o cultivă. Tocmai aceasta e baza politică a perpetuării dominației ei. Revoluționarii însă încep s-o urască, se izbesc de inerția ei și turbează. Ei s-au obișnuit cu ideea că burghezia le e vrăjmașă, dar neputînd s-o clatine, încheie un fel de armistițiu — pînă cînd vor fi destul de bine înarmați ca s-o atace mortal. Și atunci se luptă cu indiferenții, îi bălăcăresc în toate felurile și neputînd să-i scoată din ale lor, în culmea iritării, îi fac dușmani. Nu sînteți cu noi, sînteți împotriva noastră. După aceea, cînd cuceresc puterea, nu-i uită pe acești «grei de cap», păstrează ranchiuna, au un dinte împotriva lor. Desigur, burghezia are nevoie de o masă politică pasivă care să n-o deranjeze. Revoluția, invers, nu se poate consolida, și nu poate construi fără activizarea masei, fără o largă bază socială conștientă și activă. În Rusia, nerăbdarea aceasta a revoluționarilor de a politiza cît mai repede masa, de a o ridica la nivelul atitudinii militante, a fost poate determinată și de teama înăbușirii din afară a revoluției. Dar intervenția străină a fost înfrîntă, și totuși nerăbdarea a rămas. A rămas poate și teama. Dar de ce ? Dacă roșii au învins în primii ani, cînd revoluția nu era consolidată, cînd ei nu prea erau organizați — s-au bătut și au învins mai mult din instinct —, după aceea, cînd revoluția avansa, deci masele începeau să-și împlinească revendicările, de ce s-ar fi lăsat ele învinse și deposedate de ce cîștigaseră ? Poate se presupunea că ele nu căpătaseră lucrurile acelea bune, și dacă în prima luptă fuseseră atît de dîrze era pentru că se simțeau însuflețite de o mare speranță, dar după aceea, puțin decepționate de ceea ce obținuseră, nu s-ar mai fi bătut la fel. Sigur, poți întreba, dar în al doilea război mondial ?" Cernea se aprinsese și, fără să-și dea seama, începuse să treacă de la una la alta, punînd în discuție chestiuni fără legătură, sau

fără legătură aparentă cu tema inițială. „Apărarea patriei, dragul meu, continuă el, dădea luptei o motivație în plus, o dimensiune nouă. Deci această nerăbdare, mai degrabă supărare, dublată de autoritarism, nu se justifica. Evident, teama de atac e normală. Teama că poporul nu s-ar apăra e însă anormală. Și teama de influență ideologică străină mi se pare exagerată. Nu știu de unde a intrat în capul nostru ideea că poporul are mintea slabă, necoaptă, ca un copil, și că trebuie ferit de o mulțime de lucruri, pentru că neputînd să le înțeleagă, acestea l-ar abate din drumul lui. Ar exista adică o elită imună, singură în stare să suporte șocul și presiunea ideilor moralei și culturii burgheze, influența lumii capitaliste în general, și o masă de milioane de debili mintali gata să renunțe la tot ce au cucerit, auzind cel dintîi șuvoi de calomnii reacționare. Dar cum e posibil ? Adică pentru clasa noastră muncitoare ideologia burgheză ar putea să devină mai convingătoare și mai atrăgătoare decît propria ei teorie revoluționară ? Păi n-a trăit ea în regimul burghez sub presiunea acestei ideologii ? Și nu i s-a opus ? De ce și-a însușit marxismul ? tocmai ca să i-l opună sistemului de idei al burgheziei. Nu spunem tot noi, și pe bună dreptate, că marxismul s-a dezvoltat și se dezvoltă în luptă, în înfruntare ? Atunci de ce ne este frică de înfruntare ? Din această teamă se nasc și excesele, ridicole dacă n-ar fi de plîns, ale propagandei. Pe de o parte, ideile venite din occident sînt caricaturizate pînă la incredibil, pasămite pentru a-și pierde virulența, puterea de influențare, iar realitatea lumii adverse e total mistificată. Vorbim de «marasmul absolut» al culturii occidentale cînd toată lumea știe că știința și tehnica se dezvoltă acolo într-un ritm vertiginos. Acum s-au tăiat punțile și în cultură. Traducem doi-trei scriitori așa zis progresiști, Howard Fast și mai știu eu cine. Dar unde sînt marii scriitori americani : Hemingway, O'Neil, Dos Passos, Erskin Caldwel, unde sînt frații Mann, fugiți din Germania lui Hitler în S.U.A. ? N-o să mă convingi că au pierit toți și am mai rămas numai cu Jorge Amado. Sau că au devenit reacțio-

nari aceşti mari umanişti. Teoria celor două culturi, care şi aşa e discutabilă, a fost trivializată la maxim. După mine, nu există decît cultură cu adevărat mare şi subcultură, producţie de serie, industrie artistică. Asta într-adevăr e nocivă. Dar n-o să-mi spui că autorul unor capodopere e un bandit, chiar dacă s-a născut din părinţi burghezi. Şi Engels a fost fabricant. O operă adevărată nu poate dăuna oamenilor, pentru că ea este o victorie a spiritului, a cunoaşterii. Măi, gîndirea, talentul nu pot fi apanajul unei anumite clase sau categorii sociale ! Iar unele «cadre de elită» îşi închipuie că asemenea poveşti pot fi crezute, ca şi cînd ar fi făcut ei oamenilor o operaţie la creier atrofiindu-le nervul bunului simţ. Ai văzut că şi aici, profesorii tributari acestei psihologii ne spun nouă, oameni trecuţi prin ciur şi dîrmon, basme de adormit copiii. Dar toată mentalitatea aceasta are repercusiuni pe planul atitudinii faţă de adevăr în general. De ce se procedează aşa ? O să-mi răspunzi, poate, că din exces de zel. Să minţi din prea mult zel ? Curios. Poate din prostie ! O fi şi asta. Poate să fie convingerea că poporul e în stare să vadă sau să trăiască un lucru neplăcut, dar nu poate să-l audă. Absurd ! Mie îmi vine să cred că aici se ascunde şi altceva, şi anume batjocura unora faţă de popor, indiferenţa faţă de ce gîndeşte şi simte poporul în sinea lui, tendinţa de a-l constrînge să înghită gogoşi. O asemenea comportare nu poate să ducă însă decît la înstrăinarea partidului de popor. Ştii că există şi baze teoretice pentru asemenea atitudini ! Însuşi tovarăşul Stalin ne avertizează foarte drastic împotriva a ceea ce numeşte el «autocritica duşmănoasă». Adică, dezvăluirea pînă la capăt a adevărului. După el, aceasta ar demoraliza poporul, i-ar slăbi forţele, semănînd neîncredere în socialism, în viitor. Dar minciuna insuflă încredere şi întăreşte forţele ? Ce înseamnă autocritica duşmănoasă ? Ce poate fi duşmănos în recunoaşterea faptului că ai procedat rău într-o anumită împrejurare, şi în angajarea sinceră de a îndrepta lucrurile ? Oricine poate să greşească, inclusiv un om mare ca tovarăşul Stalin — tovarăşul Stalin însuşi spune asta. Nu prea avem în-

credere în judecata maselor, în experiența poporului nostru, în înțelepciunea lui, în simțul său practic, în bunul lui simț. Și o să ne căim." „Măi frate, dar m-ai făcut zob — îi dădu Suru amical cîteva pe spinare. Nu m-ai lăsat nici să respir. Ai scos toate astea pe gură, cum fac ăia cu panglicile la circ." Era însă o notă de admirație în vocea lui Suru. „Problemele sînt într-adevăr complicate, și tu le pui ascuțit al dracului. Te-aș invita să-ți expui raționamentele astea într-o ședință cu Postrocea și cu Negru. Să-i mai dai lui Robu săracu de lucru, să mai facă o anchetă. Nu cred că e posibil să se discute astfel la noi în școală. Și, dacă vrei să știi, cred că nici în partid, în general. Ehei, treaba asta cu analiza critică a tezelor poți s-o faci la o știință abstractă, dar nu la o teorie care se aplică sub ochii noștri pe a patra parte a globului pămîntesc — așa cum se spune acum. Adică asta ar însemna : «stai, domnule, că în chestia asta am luat-o pe un drum greșit, hai să-l schimbăm.» Păi cum vezi tu posibil așa ceva ? Eu nu zic că în unele aspecte n-ai dreptate. Dar cine poate să răstoarne lucruri așezate de cînd lumea — vorba vine —, ideile de piatră, de fier dacă vrei, așezate ca niște borne de-a lungul revoluției ? Sarcina ne depășește, dragul meu. Hai să revenim cu picioarele pe pămînt."

Ajunseseră în piața de unde urmau să ia tramvaiul, dacă mai aveau norocul să prindă unul. În stație așteptau un grup de tineri, studenți după toate aparențele, întorși de la vreun bal de sîmbătă seara. Erau toți îmbrăcați în lodenuri cumpărate pe puncte și păreau obosiți sau plictisiți. Din cînd în cînd unul arunca o frază, dar nimeni nu se grăbea să-i răspundă, să întrețină conversația. Poate discutaseră prea mult pînă atunci și erau sătui de vorbă, poate n-aveau chef fiindcă era tîrziu și frig și probabil stomacurile lor tinere mistuiseră de mult cina frugală luată la cantină. Suru își trecea privirile peste ei, absent, fără să-i vadă. „Mă uit la tinerii ăștia — îi spunea Cernea cu vocea scobortă, trăgîndu-l deoparte să nu fie auziți. Pe băieții ăștia acum îi formăm ca oameni. Cred că greșim în multe privințe față de ei. Nu-i învățăm să fie destul

de curajoşi, de oneşti, de independenţi, de umani. Le spunem vorbe goale. Să nu facem din ei nişte formalişti crispaţi şi ipocriţi. Mi-e frică de judecata lor." „Lasă, măi Cernea, nu fii şi tu aşa prăpăstios ! Nu spuneai chiar tu adineauri că oamenii învaţă din practica vieţii, şi din bune şi din rele ? Adică ăştia de ce n-ar putea să înveţe ? Şi-apoi omul nu e scaun — cum îl faci aşa să rămînă ! Sînt tineri, o să mai vadă multe, o să mai treacă prin multe. Şi au şi ei capul lor. Ce, numai tu poţi să cîntăreşti lucrurile critic ? În ce priveşte judecata lor... ce frică să-ţi fie ? Nu sîntem decît oameni şi atîta tot. Nu zei ! Facem ce putem, cît ne duce capul. Şi-apoi de-abia am început, avem tot timpul înainte. Avem încă atîtea de realizat în ţara asta." „Tocmai de aia, Surule", încercă să mai spună Cernea ceva, dar se întrerupse căci pe linie venea vijelios ultimul tramvai gol, retrăgîndu-se grăbit spre depou. Om bun, vatmanul opri, explicîndu-le pînă unde putea să-i ducă. Se urcară cu toţii, studenţii tineri şi studenţii copţi, şi unii şi alţii îmbrăcaţi în lodene kaki luate pe puncte, două generaţii sub acelaşi palton, şi dispărură în huruitul de fiare vechi, înghiţiţi de noaptea rece, ceţoasă, a oraşului.

Capitolul III

Cînd erau aproape gata să iasă pe uşa dormitoarelor către sălile de cursuri, Suru, Cernea, ca şi toţi ceilalţi studenţi, fură deodată opriţi locului, ca trăsniţi, de vocea crainicului ce anunţa, pe toate lungimile de undă, vestea morţii lui Iosif Visarionovici Stalin. Citiseră, e drept, unul sau două buletine medicale, dar nimeni nu avusese timp să asimileze evenimentul. Dealtfel şi îmbolnăvirea survenise pe neaşteptate, printr-un accident cerebral — deci moartea apărea ca un fapt spontan, avînd nu numai un caracter copleşitor prin dimensiunile şi implicaţiile lui, ci şi o notă senzaţională, de surpriză derutantă. Întîmplarea, survenită peste noapte, era atît de teribilă încît unora le părea că va răsturna lumea. După cîteva zile aveau să afle din zvonuri publice că vreo cîteva ziare occidentale de mare tiraj ţineau de ani de zile gata pregătite numere dedicate integral dispariţiei conducătorului Uniunii Sovietice, fiind gata în orice clipă să pornească rotativa. Se spunea că fuseseră prinşi odată, la moartea nu ştiu cărui preşedinte al lor, pe picior greşit, şi de atunci toţi şefii de state mai proeminenţi îşi aveau publicitatea funerară gata elaborată. Deci cînd ei nici nu se gîndeau la moarte, cînd se simţeau mai puternici şi mai dornici de viaţă ca oricînd, erau trecuţi de ziarele occidentale în lumea

drepților, elogiați, regretați și jeliți, în timp ce, în numerele curente, aceleași gazete îi înjurau de mama focului, găsindu-le numai noduri în papură. Dar la noi, și mai ales printre studenții școlii de partid, catastrofa aceasta fusese așteptată mai puțin ca orice. Un om despre care se vorbește atît de mult începe să se cimenteze în conștiința publică nu ca o ființă muritoare, ci ca o statuie, mai ales atunci cînd nici nu e văzut de mase în carne și oase, mișcîndu-se cu semnul acela al poverii timpului, al oboselii, al topirii fizice pe chipul și pe trupul lui, din care poți să deduci coborîșul inevitabil. Un astfel de om se oferă privirilor numai în portrete oficiale, încremenit la o anumită vîrstă a forței, a autorității, a vieții concentrate în viață, surdă și nepăsătoare la moarte. De aceea, ei nu se gîndiseră, sau mai degrabă omiseseră total să se gîndească la eventualitatea morții lui I.V. Stalin. Desigur, putuse să treacă lucrul acesta prin cap celor ce-i doreau dispariția și se întrebau mai de mult de ce nu se produce. Sau poate filosofilor — nu numai celor de carieră, ci în general oamenilor obișnuiți să reflecteze — care păstrează totdeauna perspectiva, văd prin prezent, oricît ar fi acesta de dens, orizontul rarefiat al viitorului, știu că nimic nu e veșnic, nici o strălucire, nici o forță, că nu există iluzie mai oarbă și mai stupidă decît aceea a eternității. Suru, de pildă, luat complect prin surprindere, se dezmeticea cu greu. Asculta știrile lungi, solemne și tăcea. De fapt, de la un punct încolo nici nu mai asculta, cuvintele părîndu-i de prisos, ba mai mult, un zgomot supărător, ce-l împiedica să gîndească, să înțeleagă, să se dumirească. Dar mijloacele de difuziune publică a știrilor abia se puneau pe treabă, abia își luau în primire ascultătorii și cititorii, urmînd să-i bombardeze mult timp, fără întrerupere, zi și noapte, zile și nopți în șir. După cum îl informa pe Suru palavragiul de Cojocaru, mereu în contact cu presa, redacțiile cotidienelor și ale posturilor radiofonice, chiar și ale periodicelor, nu-și mai închideau porțile, nu mai aveau orar. Se odihnea numai cine cădea din picioare și acela puțin, atît cît să se poată așeza din nou, clătinîndu-se, cu ochii roșii, la masa de lucru. Dealtfel

e cunoscut că în asemenea împrejurări ziariștii trăiesc un fel de voluptate a autodecimării, intră într-un maraton diabolic, într-o competiție nebunească aproape, cu timpul, cu legile rezistenței fizice și nervoase și nimic nu-i poate opri, decît consumarea totală a evenimentului, sleirea lui. Abia atunci își dau seama că și ei sînt consumați și sleiți și încep să-și amintească de ulcerele și astemiile lor, de familiile părăsite, de lumea din afară, uitată, și descoperă că sînt în cutare sau cutare anotimp. Aceasta dacă alt eveniment mare nu se înnoadă imediat, pentru a lua iar totul de la capăt, trăind așa an după an, fără să știe cînd dă iarba, cînd înfrunzesc și se scutură copacii. Dar paralel cu acest inconștient consum biologic, ei sînt cuprinși și de febra supralicitării dimensiunilor și semnificației faptelor. Se declanșează și în acest sens o competiție între ei — a extragerii, s-ar putea spune, a rădăcinii pătrate a evenimentelor, și a emotivizării lor. Neinițiat în subtilitățile gazetăriei, Suru putu totuși să observe o anumită gradualitate a tonului articolelor. Începutul fu concis, dens și lent ; se scria „bate un vînt de gheață"... „l-am pierdut pe..." „curg lacrimile lumii..." Aceste cuvinte îl înfiorau, îl speriau chiar, undeva, în subconștient. Tocmai zgîrcenia lor îl făcea să tresară, ca o amenințare. Apoi articolele, pe care Suru le citea de obicei cu glas tare lui Cernea, căpătară o respirație mai largă și un ton mai acut : „copleșiți de adîncă și nemărginită durere..." „pe umărul gîrbovit simțim mîna-i neînfricată care ne-a ridicat către izbîndă..." „să slăvim prin fapte gloria veșnică a celui ce ne-a fost învățător și părinte..." „copleșiți de nemărginită durere, azi cînd conducătorul și părintele oamenilor muncii din întreaga lume..." Aceste metafore de tip publicistic îi sugerau amploarea dramei, dar aveau ceva de epitaf oficial, îl duceau cu alte cuvinte în sfera evenimentelor universale, unde individul nu este afectat personal. Remarcă apoi apariția interviurilor în care oamenii muncii declarau : „dacă ar fi posibil să-i prelungesc viața, mi-aș da-o pe a mea, fără șovăire !", „tot ce avem datorăm tovarășului Stalin",

„datorită lui poporul român a putut să scuture lanțurile robiei". Asemenea declarații i se păreau necesare și tonice, aduceau în scenă elogiul maselor și în același timp voința lor robustă de a merge înainte. Apoi Suru pătrunse în hora valpurgică a epitetelor, horă multicoloră și ametitoare, în care corpul cuvintelor creștea nemăsurat din propriul lor aluat : „omenirea a suferit cea mai grea și ireparabilă pierdere..." „cel mai mare geniu al omenirii, al tuturor timpurilor..." „nici un om nu a exercitat vreodată o mai considerabilă influență morală asupra omenirii..." Vedea fotografii cu chipuri întunecate, posomorîte, dar expresia lor nu i se părea atît de tristețe, cît mai degrabă de ură adresată morții. Din nou cuvintele îl înspăimîntau insidios, ca și cînd s-ar fi anunțat că soarele s-a stins și că planeta, expusă frigului astral, înghețării, nu se știe cît va mai putea supraviețui, soarta seminției fiind deja pecetluită. Apoi începu să urmărească articolele și declarațiile marilor personalități politice, ale liderilor mișcării comuniste internaționale. „Moartea lui Stalin, scrie în «Pravda» Palmiro Togliatti — citea Suru un articol tradus în «Scînteia» — a fost pentru lumea întreagă o lovitură de trăsnet... A plecat dintre noi cel mai mare dintre genii — un gigant al gîndirii și al acțiunii... Stalin a fost fără îndoială omul care a lăsat cea mai adîncă urmă în istoria omenirii... Stalin a transformat într-adevăr lumea contemporană care, datorită titanicei activități stalinești, se deosebește radical de ceea ce era înainte." Apoi a găsit declarațiile lui Jacques Duclos cuprinse într-un articol reprodus de asemenea în „Scînteia" : „Muncitori, bărbați și femei care nu împărtășesc concepțiile comuniste, deplîng împreună cu noi moartea lui Stalin, geniul omenirii în care ei văd, pe bună dreptate, pe marele stegar al păcii". „Iată și cuvîntul lui Mao Tze-dun, citi înfrigurat Suru dintr-un articol intitulat : «Cea mai mare prietenie» : «el a dovedit cea mai mare înțelepciune față de problema revoluției chineze»". Făcînd lectura acestor fraze cu voce tare, își simțea cîteodată gîtlejul strangulat de emoție, coardele vocale înmuiate, dezacordate, și un nod în gît

îl determina să simuleze că-i vine să tușească. Pielea i se zbîrcea ca de frig și un sentiment violent punea stăpînire pe ființa lui — în asemenea momente i-ar fi fost foarte greu să spună dacă emoția se datora durerii sau fericirii, conștiinței uriașei și ireparabilei pierderi, sau mîndriei că mișcarea comunistă, oastea căreia îi aparținea fusese blagoslovită de destin cu o asemenea avuție, cu un asemenea tezaur. Dregîndu-și vocea, stăpînindu-și valul sentimentelor umflate în piept ca după un diluviu, nu se putea abține să nu exclame din cînd în cînd: „Măi Cernea, tu-ți dai seama ce reprezintă omul acesta pentru istoria lumii ? Abia acum avem conștiința limpede a valorii lui! Vezi ce înseamnă? Trebuie să vie moartea ca să pună în adevărata ei lumină o astfel de personalitate. Cred că asemenea oameni se nasc o dată la un mileniu. Și încă, ascultă-mă pe mine, încă nu s-a spus totul. Abia anii, deceniile ce vor urma vor pune în evidență cum trebuie proporțiile figurii lui." Sau: „Eu îți spun, omul poate să moară ! Așa e destinul lui, de la asta nu poate face nimeni excepție. Nici Stalin. Dar opera e incomparabil mai mare ca omul. Opera lui Stalin va rămîne etern, nu ne-o poate lua nimeni. Îți dai seama ce prestigiu ne dă ea nouă ? Omul acesta ne-a lăsat o moștenire formidabilă !" Multe articole chemau comuniștii, muncitorii, oamenii muncii să studieze asiduu în seminarii și cercuri „geniala operă a marelui corifeu al științei universale". „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S." li se părea tuturor un ultim mesaj al marelui dispărut, un fel de testament scris grăbit înainte de a pieri, pentru a le spune popoarelor ce trebuie făcut acum, imediat. Suru auzea de zeci de ori pe zi anunțurile posturilor noastre de radio că, în semn de durere nemărginită a întregului popor, „în ziua de 9 martie în toată România la orele 11 a.m. se va întrerupe lucrul timp de 3 minute în toate întreprinderile și instituțiile precum și circulația trenurilor, automobilelor, tramvaielor, a oricăror vehicole, precum și a tuturor pietonilor din orașe". Această știre îi plăcea, imaginea încremenirii pen-

tru un moment a mișcării, a vieții chiar, îi dădea un frison de grandoare. Iată, lumea, universul se supuneau voinței lui Stalin și atunci cînd el le privea impasibil, de dincolo de moarte.

În școala politică superioară atmosfera din acele zile era mai mult sumbră decît solemnă. Un observator străin, grăbit, ar fi zis că această instituție se află ori în așteptarea unei întîmplări cosmice, cu repercusiuni imprevizibile, ori după descoperirea unui complot sau a unui asasinat de mari proporții, petrecute în chiar interiorul ei. Activiștii erau profund afectați de moartea lui Iosif Visarionovici Stalin. Arătau abătuți, îngrijorați, stăpîniți atît de regretul unei pierderi personale, cît și de conștiința unui gol enorm și periculos creat în sistemul social-politic ce-i îngloba. Trăiau sentimentul soldaților de rînd rămași fără comandantul suprem în plin război — război îndelungat, început de mult și cu o dată a sfîrșitului imposibil de pronosticat, război fără bătălii și victorii spectaculoase, decisive, finale, dar cu o înaintare neîntreruptă printr-un teritoriu necunoscut, părăsit de inamicul lovit, hărțuit, periculos, aflat în retragere. Impresia soldatului de rînd în războaie e stranie : cu toate că el înfige baioneta în pieptul dușmanului, trece rîurile înot noaptea, îmbrăcat, clănțănind din dinți de frig, calcă cu talpa bocancului peste terenurile minate și cucerește fiecare subsol de clădire, lăsînd mormane de morți în fața intrării, pe caldarîm, cu toate acestea, lui i se pare că victoriile se datoresc în principal generalilor. El se simte un șurub într-un aparat uriaș cu piese fără număr, căruia nu-i vede nici măcar o latură, darmite întregul contur ; un creier cuprinde, concepe și dirijează totul de undeva de sus, cunoscînd locul și soarta fiecărei piese, punîndu-le în mișcare după rațiuni încîlcite cu neputință de înțeles de către mintea unui soldat. Ce se întîmplă dacă acest creier dispare deodată, cine preia comanda angrenajului, în ce măsură noul comandant suprem mai poate susține, cu aceeași clarviziune, experiență și abilitate tactică, marea campanie? Acest sentiment

era acum amplificat şi de tonul tot mai exaltat al presei, de limbajul ei grandilocvent ; cu cît erau mai mari elogiile aduse celui dispărut, cu atît mai înspăimîntătoare apărea pierderea, cu atît mai de nerecuperat arăta golul lăsat. Toţi arborau, ca pe o ţinută protocolară, de ceremonie, figura aceea sumbră, exprimînd mult mai mult, şi mult mai puţin în acelaşi timp, decît tristeţe, regret, durere — figura pe care o vedeau şi în pozele publicate în ziare vrînd să semnifice incriminarea morţii şi duritatea cenuşie, zgrunţuroasă a fontei, adică atitudinea de clasă.

Ducîndu-se în oraş să-şi cumpere o cravată neagră, Cernea intră prin cîteva magazine, bătu cîteva străzi centrale înţesate în acele ore ale zilei de oameni ieşiţi de la lucru. Fu foarte surprins descoperind o cu totul altă atmosferă, în contrast frapant cu cea de la şcoală. În arterele oraşului viaţa pulsa puternic, inima cetăţii bătea ritmic, sănătos, mulţimea fremăta absorbită de nevoile şi interesele zilnice, de preocupările şi gîndurile ei intime, oamenii tîrguiau, discutau, rîdeau, berăriile şi bufetele erau pline, ca de obicei, pe unele străzi copiii alergau, băteau mingea, femeile scuturau covoare, intrau sau ieşeau din blocuri cu sacoşele pline. Se împrimăvăra şi seve proaspete, noi, urcau în plante, în trupuri, în suflete, stîrnind poftă de viaţă, bucurie fiziologică, existenţială, generînd o anumită stare euforică, parcă toată lumea ar fi fumat puţin opium, sau prin văzduh ar fi trecut efluvii halucinogene. Întorcîndu-se în şcoală, Cernea traversă coridoarele lungi şi privi feţele închise cu sentimentul că a intrat într-o mînăstire, printre monahii unui ordin sever, ascetic. Aerul era rece şi jilav, lumina se filtra greu prin geamurile mici, tălpile scoteau un sunet sec pe pavimentul de ciment. Mirosul tulburător al primăverii, emanaţia excitantă de fluiduri misterioase ridicată din pămînt, din ape, din plante şi din respiraţia oamenilor, se oprea dincolo de zidurile groase ţinute în umbră, la adăpost de

lumină și soare. Se duse direct la Suru, în dormitor, și îl găsi întins pe pat, citind. Se așeză pe scaun deodată debilizat, ca într-o convalescență nerespectată, după o boală a spiritului, nu a unui organ anatomic oarecare. „Ce-i cu tine ? îl întrebă Suru. Pari cam fleșcăit, cam descleiat." „Măi Manole, tu ai văzut că a venit primăvara ?" — își învinui el parcă prietenul că pune o asemenea întrebare, că tratează o chestiune atît de gingașă — dealtfel el însuși abia descoperise cît e de gingașă, fără a putea preciza însă care era acea chestiune —, că o tratează, deci, într-un chip atît de vulgar. Manole îl privi și nu zise nimic, simțindu-l frămîntat, gata să spună ceva. „Am fost prin oraș, continuă Cernea. Știi ce e prin oraș ? Primăvară ! Atît ! Primăvara a început să fiarbă prin aer și prin sîngele nostru, amețindu-l. M-am întors amețit. În rest, nimic ! Parcă nu s-a întîmplat nimic. Ție nu ți se pare ciudat ? E oare vorba de indiferență, sau de un simț special, de un instinct al ei, al mulțimii, care nouă ne scapă ? Ea nu înțelege, sau noi nu înțelegem adevăratele proporții ale evenimentelor, locul lor în ordinea istoriei. Nu ți se pare haotic și absurd ?" Se opri și îl privi pe Suru, așteptînd. „Zi-i, Vlad, zi-i, că te ascult." „Vreau să spun că am avut impresia că masele nu realizează evenimentul și lucrul acesta... uite, lucrul acesta m-a dezolat. Așa or fi fost și atunci, de mult, cînd au aflat că cel ce le adusese focul, înfruntînd urgia cerului, a pierit înlănțuit de stîncă, sfîșiat de pliscul vulturului ? Nu știu, în Biblie se vorbește numai de regi și de profeți, de întemeietori de seminții, de cei aleși pentru a comunica cu Iehova și a transmite noroadelor poruncile lui, de cei ce călăuzeau turma speriată și neștiutoare în pustiuri, spre limanuri, apărînd-o de marile primejdii prevestite în somnurile lor magice. În Biblie mulțimile sînt doar un decor, un fundal, o masă de manevră, ele se lamentează în fața semnelor atotputerniciei și mîniei supreme, se tîrăsc prin praf după căpetenii în mari migrații, spre himere, se revoltă din cînd în cînd împotriva tiraniei, fiind apoi repede potolite de alte tiranii. Actele căpeteniilor nu se reflectă în conștiința celor

de rînd — în conştiinţă, zic, nu în mişcările lor comandate —, cu atît mai mult siluetele lor spirituale, umbra acestor siluete. Cît e de adîncă această enigmă — conştiinţa mulţimilor ! Oare acolo se absoarbe şi se macerează totul ? Se topeşte ca în pămînt ? Este ea însăşi pămîntul ce devoră faraoni şi împăraţi, mistuindu-i cu un stomac pantagruelic, pînă la ultima fărîmă, pînă la uitare ? Ce trebuie să faci pentru a supravieţui în acest ocean al milioanelor de oameni stranii ? Spune !" — îl somă el de data aceasta pe ascultător, scrutîndu-l cu privirea aprinsă. „Cred că faci o criză de vanitate — răspunse rar şi calm Suru. Ce vroiai să vezi pe străzi, corul antic văitîndu-se ? Oameni adunaţi în grupuri aşteptînd cometa, sfîrşitul lumii ? Cam faci literatură, prietene. Vroiai să vezi «oraşul violet» ca în scumpul tău Bacovia ? Viaţa îşi urmează cursul — cine nu înţelege acest adevăr elementar umblă cu capul în nori sau pur şi simplu e un fanfaron (ceea ce nu e cazul tău bineînţeles)." Cernea rămase mirat de realismul atît de crud al prietenului său, după ce fusese martor la exploziile lui grandilocvente, sincer emoţionale, în timpul lecturii presei. „Omul ăsta coboară repede pe pămînt — îşi spunea el. Ideea abstractă îl cucereşte numai pentru o clipă. Repede devine apoi stăpîn pe el şi singură viaţa, cu legile ei dure, inflexibile, continuă să-l domine total". Găsi de prisos să-i împărtăşească aceste impresii lui Suru şi-l ascultă mai departe. „Cît priveşte conştiinţa mulţimii — continuă acesta —, află de la mine că ea e totuşi un ocean foarte limpede, în care poţi vedea la mari adîncimi, şi în acelaşi timp o oglindă cu memoria foarte bună. Ia caută acolo figura lui Ştefan cel Mare — o vei vedea intactă ! Din ce e mare nimic nu se pierde, cel mult se transformă — adăugă el într-o doară, glumind. Dar să nu-ţi închipui nici că e aşa uşor să intri în conştiinţa maselor ; are şi ea intuiţia ei, măsurătorile ei. Dacă te preocupă această idee, vreau să spun la modul personal, pregăteşte-te să faci ceva deosebit pentru mase, pentru existenţa lor materială, pentru istoria lor materială." „Tu aşa vrei să faci ?" „Da, eu aşa vreau să fac. Restul n-are nici o valoare. Eu nu vreau să le scriu

poeme şi nu aştept poeme nici din partea lor. Vreau să le rezolv nişte probleme de viaţă şi pentru aceasta sînt convins că-mi vor da un locşor, cît de mic, în memoria lor." Aici discuţia a fost întreruptă de intrarea unor colegi. Simţeau amîndoi că nu terminaseră ce aveau de spus, că nu ajunseseră încă unde vroiau să ajungă.

A doua zi au ascultat cu toţii, în sala de cursuri, mitingul de doliu transmis prin radio de la Moscova. Stăteau toţi cu ochii ţintă pe megafoane, ca şi cînd odată cu vocea ce vibra în pînza rotundă, împrăştiindu-se în aer şi zdrobindu-se de pereţi, s-ar fi pulverizat şi stropi de imagine, ar fi pătruns în încăpere şi gîndurile celor aflaţi acolo, în jurul catafalcului, înseşi gîndurile sau sentimentele încă nerăcite de tot în trupul marelui decedat. Unii înţelegeau limba, alţii se concentrau doar asupra sunetelor, încercînd să citească în inflexiunile vocilor cum se citeşte în palmă, sau în ceaşca goală de cafea. Cernea şi Suru aveau să comenteze pe larg momentul acela, relevînd semnificaţii ce depăşeau cu mult cadrul propriu-zis şi conţinutul real al manifestării. Vocile răsunau de departe, de la mii de kilometri, dintr-un oraş necunoscut multora dintre ei, şi tocmai prin aceasta fascinant, căci era oraşul intrat în legendă prin scrumul lăsat în urmă de Napoleon, învingătorul învins al Rusiei de odinioară, prin îngenuncherea la porţile sale a diviziilor de fier ale lui Hitler, prin Kremlinul cu ziduri crenelate şi turle de aur, unde Ivan cel Groaznic îşi ucisese fiul, şi unde, pînă cu cîteva zile în urmă, se spusese că arde mereu o lumină la o fereastră, pînă în zorii zilei, veghind destinul planetei. Acolo, în nord, era încă frig atunci, şi în jurul titanului căzut se strînseseră discipolii şi solii nenumăratelor ţări ale lumii. Cel mai mult îl impresionase atunci pe Cernea, cum avea să-i explice cu lux de amănunte lui Suru, vocea urmaşului prezumtiv al lui Stalin, omul acela voinic, cu capul rotund ca o minge, brunet, despre trecutul căruia se ştia foarte puţin — el nu fusese printre ucenicii lui Lenin, nu venea din legenda războiului civil, cu atît mai puţin din preistoria revoluţiei, din vechiul

testament cum s-ar spune, cuprins în prima parte a „Cursului scurt". Despre el se știa de fapt doar că fusese ales, ca un fel de copil de suflet, de către marele părinte (prezentase și raportul principal la precedentul congres), și lucrul acesta îl învăluia și mai mult în mister, sporind interesul în jurul persoanei sale. Cernea se întreba ce calități extraordinare o fi având omul acela, de vreme ce el fusese ales, dintre atîția, de ochiul de vultur bătrîn, străpungător și infailibil, al lui Iosif Visarionovici. Așa cum îi spusese el apoi lui Suru, audiția în fața difuzorului îi inspirase viziunea unei scene fantastice. Parcă vedea acvea marea sală de marmoră, ofițerii încremeniți, ca niște stalactite verzi, la colțurile catafalcului, și, în jurul sicriului în care dormea învățătorul, de o parte și de alta, apostolii. Nici el nu înțelegea ce-i produsese această asociație cu evenimentele de la anul unu al erei noastre — poate lecturile făcute în tinerețe din Biblie, sau deniile la care, copil, se ducea seară de seară, urmărind parabolele despre „fiul omului", și despre mucenicii ce-l apărau, îl plîngeau, îl trădau sau îl preamăreau. Fapt e că în imaginația lui se plămădise atunci această scenă și-i văzuse pe apostoli — oameni bătrîni, încercați, acoperiți de cicatricele crîncenelor bătălii de o jumătate de secol — strînși roată, tăcuți, îndoliați, puternici și slabi în același timp. Comandanți neînfricați, obișnuiți cu moartea fulgerînd pe cîmpul de luptă, dar înmuiați în asprimea lor rece de bronz de moartea venită pe furiș într-o clipă de pace, în casă, în pat, cînd nu mai poți să sari, să lupți, s-o alungi. Apostolii stăteau în jurul dascălului și îl plîngeau mut, fără lacrimi și fără hohote, doar cu sufletul înecat în apele nemîngîierii. Atunci i-a auzit Cernea vocea urmașului prezumtiv, explodînd ca un tunet, descărcînd o teribilă electricitate, o energie ultracondensată — o voce care despica cerul mohorît, întunecat, aprinzîndu-l în vîlvătăile unei lumini noi, violente. A văzut în clipa aceea capetele apostolilor ridicîndu-se deodată din semnul durerii și al slăbiciunii, cu semeție. Își dădeau oare seama că nu aveau nimic comun cu cei vechi, hăituiți și obidiți, înfrînți și alungați, nemoștenind

nimic altceva decît o credință fanatică și porunca de a cutreiera drumurile pămîntului pentru a o dumica și împărți tuturor, înmulțind-o — cum se înmulțea în copilăria lui Cernea lumina în noaptea învierii, trecînd de la o lumînare la alta, pînă cînd curtea bisericii se umplea de sîmburi strălucitori, ca o pădure cotropită de licurici, sau ca marea împînzită de făcliile pescarilor ce caută un trup înecat ? Înțelegeau că ei erau altfel de apostoli — glorioși, învingători, puternici, avînd sub comanda lor armate fără număr și popoare ca frunza și ca iarba, și, iată, și această voce bubuitoare, ce nu semăna prin nimic cu bocetul de la căpătîiul mortului, cu jelania ultimului rămas bun ? Vocea nu sugera nici slăbiciune, nici teamă, ci forță, energie, siguranță și o tensiune nervoasă de înalt voltaj, ce-ți dădea fiori. Parcă era nechezatul slobozit de armăsarul pursînge ținut prea mult în ocol, sau în aer închis, ieșit deodată în cîmp larg, ridicat în două picioare, gata să se avînte într-un galop turbat, să răscolească pajiștile sub copite, să soarbă tot orizontul cu nările dilatate, fremătătoare. Și atunci scena cu apostolii aplecați de spate în jurul învățătorului răpus s-a transformat în mintea lui Cernea într-o alta : un nou titan, laolaltă cu legendarii generali avînd piepturile acoperite de decorații, pornea să expună în văzul întregii lumi cel mai mare trofeu al victoriei lor — însuși trupul imortalizat al marii căpetenii, Agamemnon învăluit în fumul Troiei transformate de el în cenușă.

În aceeași zi s-au așezat toți profesorii și studenții școlii în nesfîrșita coloană de oameni — femei cu copii în brațe, moșnegi, elevi, militari, activiști, muncitori — ce înainta, pas cu pas, de-a lungul cîtorva străzi, pentru a pătrunde în camera mortuară a ambasadei sovietice din București și semna, în fața marelui portret îndoliat, cu mîinile tremurînde, în cartea funerară. Intrînd în încăperea unde nu se șoptea nici un cuvînt, unde totul se săvîrșea prin gesturi mute, toți mișcîndu-se neauziți ca fantomele, Cernea văzu că oamenii, plutind pe valul ușor al unei melodii sfîșietoare, erau cuprinși în ultima clipă

de un fel de convulsie. Femeile izbucneau în plîns, obrajii neraşi ai bărbaţilor se udau şi ochii li se împăienjeneau. „E o psihoză colectivă — îşi spunea Cernea —, inimile tuturor se rup, nervii cedează ca nişte coarde sparte, dar în fond fiecare, chiar dacă nu-şi dă seama, se jeleşte pe sine, îşi plîngea propria soartă, propriul sfîrşit. În general la înmormîntări, se gîndea el ieşind din clădire în tăcerea emoţionantă a nesfîrşitei coloane, oamenii sînt învinşi de milă — de cele mai multe ori inconştientă — pentru propria lor viaţă pe care o simt fragilă şi scurtă, nefericită şi neocrotită. În faţa morţii toţi redevenim copii, ne simţim singuri şi părăsiţi, şi nu există cuvînt sau mîngîiere care să ne aline această veche şi dureroasă rană, ce este a speţei, transmisă din generaţie în generaţie, de milenii."

S-au dus apoi în piaţa uriaşă, înţesată de lume, unde avea loc mitingul de doliu. Aici Suru şi Cernea găsiră o atmosferă destinsă, ca la 23 August şi la 1 Mai. Oamenii se adunau pîlcuri, după cunoştinţe, cei mai mulţi fiind veniţi chiar în grupuri, pe colective de muncă. Cei doi observară că prin unele porţiuni ale pieţii, pe unde erau masate probabil şcoli sau facultăţi, tinerii, veniţi desigur cu două-trei ore mai înainte, jucau bîza. Suru chiar mîrîi : „Halal organizatori ! Şi secretarii ăia de partid ce mama dracu fac, stau şi cască gura ?" Apoi se instalară şi ei în locul rezervat şcolii de partid. Cernea şi Suru s-au nimerit lîngă un grup aparţinînd probabil vreunei instituţii, vreunui minister, căci toţi aveau aerul acela lipsit de personalitate al funcţionarului de birou. Toţi rîdeau cu lacrimi, gata să se înece sau să leşine. În general forţa irezistibilă a ilarităţii sporeşte în raport direct proporţional cu încercarea de a o suprima. Niciodată oamenii nu sînt mai neputincioşi în faţa rîsului decît în împrejurările cînd acesta este neavenit, contraindicat, scandalos sau chiar generator de primejdii pentru persoanele respective. Copiii, în clasă, străduindu-se să nu fie auziţi, rîd pe înfundate pînă li se opreşte inima. Cernea şi Suru le aruncau tot mai des priviri ucigaşe funcţionarilor contaminaţi

de această deplasată ilaritate. Se simțeau lezați personal, și nu știau cît vor mai fi în stare să se stăpînească, să nu-i cheme la ordine cu toată brutalitatea. La un moment dat însă grupul s-a apropiat de ei, nu se știe cum, poate împins de alții, sau făcînd loc altora, și atunci l-au putut auzi clar pe unul din ei povestind o anecdotă, pe jumătate pornografică, pe jumătate politică, așa cum se practica pe scară largă și în mod frecvent în vremea aceea, ca dealtfel în toate vremurile. Unii nici nu aveau răbdare să audă sfîrșitul, poanta anecdotei adică, și începeau să pufnească, slobozind rafale scurte, frînturi de gîlgîituri de rîs. Cînd povestitorul a pus punctul pe i, s-a făcut o clipă liniște — răgazul necesar pentru asimilarea sensului, pentru declanșarea reacției organice, determinate de straniul simț al umorului —, apoi toți au început să se îndoaie de șale, ținîndu-se cu mîinile de burtă, ca și cînd i-ar fi apucat pîntecăraia. Pe nepusă masă Cernea și Suru se pomeniră la rîndu-le hlizindu-se, apoi rîzînd de-a binelea ca proștii, întorși cu spatele la grupul acela blestemat, contagios ca un virus. În timpul mitingului, megafoanele, prost dispuse, multiplicau vocile vorbitorilor, încălecîndu-le. Neputînd distinge ca lumea ce se spunea la tribună, oamenii sporovăiau între ei, schimbînd impresii și păreri de tot felul.

La sfîrșit, cei mai mulți se împrăștiară grăbiți, dar unii rămaseră să se plimbe, să inspire aerul dulceag al începutului de primăvară. Cernea și Suru, ajungînd în centrul orașului, cam obosiți, au intrat într-o braserie să bea o bere. La vremea aceea localul respectiv era, în genul său, cel mai elegant din oraș. În jurul unei coloane groase aflate în centrul salonului, fuseseră așezate banchete capitonate cu pluș vișiniu, iar în jurul meselor, scaune și tabarete de aceeași culoare, grele, vechi, dar în cea mai bună stare. Aerul nu părea îmbîcsit, ca în restaurantele de rînd, cu toate că se fuma, ceea ce arăta că există un sistem de ventilație. La mese, ca și la barul elegant, se consumau băuturi tari, cafele și gustări reci. Cei doi prieteni găsiră liberă o măsuță cu două

taburete și localul neținînd bere, „din principiu" cum le spuse chelnerul, comandară o sticlă de vin. Priveau curioși clientela braseriei, cu o fizionomie anume, alcătuită probabil din bucureșteni cu portofele umflate, provinciali simandicoși în trecere, oameni de artă cu surse mai generoase de venituri. La o masă foarte apropiată de a lor, patru bărbați fumau, sorbeau din pahare lungi un cocteil și vorbeau aprins. La un moment dat, Cernea simți că privirile unuia îl fixează insistent și, intrigat, începu la rîndu-i să-l supravegheze cu coada ochiului. După un timp, individul s-a sculat de la locul lui, a ocolit masa și s-a înfipt în fața lui Cernea. Era un găligan masiv, osos, cu o față lată și galbenă ca de mongol, tăbăcită, cu ochii spălăciți, reci, cu două cicatrice mari sub formă de semilună pe obraz. Acum figura îi era schimonosită și mai rău de un rînjet sarcastic, dilatat, extrem de vulgar. S-a aplecat, sprijinindu-se în palme de masă, în dreptul lui Cernea și, duhnind a alcool, cu o voce răgușită, puternică, batjocoritoare l-a întrebat : „Nu mai cunoști lumea, don' secretar ? Sau noi ăștia, plebeii, proletarii, te compromitem ? Ții nasul sus, nici cu prăjina nu-ți mai ajungem la el ?" Cernea îl recunoscuse. Îl știa de adolescent, fusese o haimana ; fiul unui popă bețiv, se apucase de furtișaguri. Făcuse cîteva clase de liceu, stătuse doi-trei ani la casa de corecție, apoi se apucase de box. Nu-l mai văzuse de mult, se trecuse, dar trăsăturile lui urîte, mari, cioplite grosolan parcă pe un cap de lemn, rămăseseră neschimbate. Își aminti și numele, Dovleac îl chema, Vițu Dovleac. „Măi proletare, îi răspunse cu vizibilă greață Cernea, ai tras la măsea. Ce învîrtești tu pe-aici prin Capitală ?" „A, don' secretar ne recunoaște deci. Atunci să batem laba, tovarășe." Îi smulse lui Cernea prin surprindere mîna așezată pe masă și i-o zgîlțîi cu o efuziune jucată, păstrîndu-și tot timpul rînjetul sarcastic. Cei trei rămași la masă își încetaseră conversația, urmărind atent incidentul. Unul din ei, un tip gras, complect chel, bine îmbrăcat, se ridică repede și veni lîngă Dovleac. Îl trase de mînă brutal și îl îndepărtă puțin de masă, apoi, înclinîndu-se deosebit de reveren-

țios, ceru scuze : „băiat bun, dar cam mitocan cînd întrece măsura la votcă" și, cu un timbru puțin graseiat, se prezentă foarte dezinvolt : „avocat Peiu, Armand Peiu, membru al baroului Capitalei". Se vedea de la o poștă că avea altă rasă decît Dovleac. Exprimîndu-și onoarea de a-l cunoaște pe secretarul județenei de partid din N., sublinie de două ori cîtă cinste le-ar face tuturor dacă ar accepta să bea un pahar împreună. Mișcindu-se iute ca o sfîrlează, în ciuda grăsimii, îi prezentă pe ceilalți doi. Unul atrase atenția lui Cernea și lui Suru prin ghebul său diform și, cînd se ridică să salute, prin piciorul drept paralizat, sprijinit într-o cîrjă de metal lucios. Fără să mai aștepte răspunsul „invitaților", Peiu trase masa la care stătuse și o lipi de cealaltă, mută scaunele și într-o secundă se treziră cu toții, tovarăși de pahar. După ce se așeză și comandă un rînd de cocteiluri „pentru toată lumea", făcu o pauză scurtă și cu un ton schimbat, cu o vibrație actoricească, trecu direct la evenimentul zilei. „A fost o lovitură mondială, pur și simplu a stupefiat lumea. Ați văzut ce elogiu fantastic i-a făcut Churchil ! Unul din cei mai mari oameni ai veacului, a spus. Și sînt convins, n-a fost o chestie de complezență. Inamic, rival, dar cavaler... Dealtfel eu cred că într-un fel ei au rămas prieteni. Celebrele lor întîlniri, Yalta, cutare... Ei, sînt lucruri ce nu se pot uita..." Dovleac îi fixă pe cei doi cu privirile lui tulburi, rînjind în continuare parcă tot mai rău, mai veninos, iar cocoșatul, cu o figură buhăită, ca încinsă de febră, zîmbea perfid — un zîmbet înecat în salivă — și privea undeva în sus, spre tavan, ascultînd la ce se spunea, sau, dimpotrivă, urmărindu-și, surd și indiferent, propriile gînduri. Cel de al patrulea nu atrăgea atenția, era o prezență ștearsă, neutră — un tip costeliv cu o îmbrăcăminte mixtă, de oraș și de lucru, putînd fi luat drept reparator de aparate de radio, de pildă. „Și în general tot occidentul a reacționat de o manieră uluitoare, continua avocatul. A fost realmente un șoc universal. Oamenii mari, indiferent de ceee... scoase un «e» prelung, pentru a-și căuta cuvintele, de simpatia sau antipatia ce le-o porți, rămîn literal-

mente mari. Napoleon a scăldat Europa în sînge şi cu toate acestea, ştiţi foarte bine, Europa îl divinizează. Şi Iulius Cezar a fost un dictator dur, pentru asta a fost doar şi asasinat de cei mai apropiaţi prieteni... «Şi tu, Brutus...» Cu toate acestea, chiar Shakespeare i-a consacrat geniul..." Cocoşatul trăia parcă o iluminare, Cernea avea impresia că-i aude chiar un chicotit interior, iar zîmbetul său umed începuse să secrete ceva ce i se prelingea pe la colţurile gurii. Dovleac sculpă pe jos, apoi hîrîi cu vocea lui spartă : „Ia dă-l în paştele mă-sii... Ce-l tot tămîiezi atît ? A crăpat şi gata, asta-i tot ! Nu e aşa, don' secretar ?" Cernea începu să fiarbă. „Mă, boule, tu nu eşti numai beat, eşti..." Dar avocatul nu-l lăsă să termine. Sări şi el indignat, dar altfel, cu o indignare plină de înţelepciune. „Nu vă uitaţi în gura lui, tovarăşe secretar. V-am spus, e votca, nici nu-şi dă seama ce vorbeşte." Dovleac băuse, dar era treaz, acum nici nu mai rînjea, semăna cu un cîine gata să muşte, să sară la beregată. În schimb, cocoşatul chicotea de-a binelea, scotea din gîtlej un sunet ascuţit ca un şoarece şi buzele lui stacojii, pline de salivă, se strîmbau într-un rictus de reală plăcere organică. „Totuşi, nea Peiule, totuşi, Armand dragă — vorbi în sfîrşit şi el, sorbindu-şi mereu scuipatul —, poate tovarăşii vor fi de acord, în spiritul principiilor dialecticii, desigur, că o schimbare e necesară, că lumea e însetată de altceva, de toleranţă, de civilizaţie." „Dumneata ce ocupaţie ai, vreau să spun ce interese te animă ?" — îl întrebă Cernea. „O, el nu face politică, îi sări în ajutor avocatul, el e filosof, el vorbeşte în abstract, în termeni teoretici generali, generali umani. Dar e un cap, să ştiţi, un cap de care avem nevoie. Cu toţii — şi comunişti şi necomunişti. Dar, într-adevăr, nu putem ascunde că sînt reacţii diferite la eveniment. Mulţi îşi pun speranţa într-o schimbare. Alţii, poate, dimpotrivă, ar vroi să ţină lucrurile pe loc... hm, să ţie viaţa în loc... !" „Tovarăşe, domnule Peiu — Cernea era în culmea iritării —, m-ai obligat să te ascult pe dumneata şi pe ceilalţi... Cine să ţină viaţa în loc ?... Schimbarea va fi cea pe care o vor masele, nu filosofii cu termeni abstracţi." „Ce mase,

don' secretar — lătră Dovleac —, iar începeți cu masele ? Păi degeaba a crăpat casapul, s-o luăm de la cap ? Păi nu am eu dreptate cînd spun că sînteți niște lingăi și vînduți, grijania mamii voastre de..."

În clipa aceea o lovitură năpraznică se abătu peste fața lată și galbenă, și fostul boxeur își înghiți vorba, răsturnîndu-se cu scaun cu tot și întinzîndu-se cît era de lung pe podea. Toți săriră în picioare. Suru aștepta calm ca cel lovit să se ridice, în timp ce ochii întunecați îi trădau îndîrjirea, voința de fier, acum îndreptată toată spre nimicirea brutei. Fostul boxeur fu ridicat cu greu, avea gura plină de sînge și se pare că se lovise serios în cădere. Susținut de reparatorul de radio, se duse încet spre toaletă. Avocatul încerca s-o dreagă, s-o ia de la capăt, dar se vedea, nu era convins că se mai poate drege ceva. Dealtfel îi pieriseră cu totul jovialitatea și aparența bunelor intenții. Pe de o parte, arunca priviri îngrijorate în dreapta și în stînga, iar pe de altă parte se răcise el însuși, sau din cauza dispersării atenției, lăsa să se vadă răceala reală, pe care numai o ascunsese inițial, acoperind-o cu o foiță de staniol. În local nu se petrecu nimic deosebit, un chelner șterse cu șervetul masa udă, peste care se răsturnase paharele — cei patru părea să fie clienți vechi, bine cunoscuți, iar restul, consumatorii, după o clipă de relativ interes, abandonaseră incidentul, văzîndu-și fiecare de treabă. Fără nici o vorbă, Suru plăti și împingîndu-l înainte, cu cotul, pe Cernea, părăsiră localul.

Era încă devreme, strada forfotea de oameni. Bucureștiul își arăta acea nedezmințită fervoare pe care nu o poate potoli nimic, nici evenimentele, nici intemperiile, nici orele tîrzii. Alte capitale sînt vii prin risipa de lumină electrică, prin miile de manechine îmbrăcate după ultima modă, surîzînd artificial din vitrine ca niște cadavre machiate, prin șuvoaiele de mașini rulînd fără încetare pe bulevarde, prin huruitul metroului sub picioare, prin muzica înăbușită răzbătînd din subsoluri semi-obscure, colorate în roșu, în violet, unde se dansează epuizant,

prin țăcănitul sacadat al tocurilor înalte ale femeilor singuratice ce-și fac rondul în jurul miezului nopții... Bucureștiul rămîne viu prin forfota mulțimii, neobișnuită cu moleșeala căminului, niciodată somnoroasă, obosită, mereu în mișcare, prin oamenii dornici de oameni, ciocnindu-se și frecîndu-se unii de alții pe bulevarde, dîndu-și senzația că nu sînt singuri, că trăiesc într-o comunitate unită, solidară...

După un timp Suru izbucni : „Ale dracului jigodii, întotdeauna își ridică în asemenea momente capul. Au curaj încă, scot ghearele. Ce istorie, ce teorii... ? Astora trebuie să le rupi dinții, să le zdrobești labele. Gunoi ! Cu ăștia n-ai ce discuta. Dacă ei îndrăznesc acum... Le-am dat peste bot și și-au mușcat limba, dar uite că le-a mai rămas și o scot din cînd în cînd, ca șerpii". Suru căpătase poftă de vorbă. Ocolind cîte un grup, ciocnindu-se de cîte o pereche, se întrerupea, dar continua netulburat, cu un fel de însuflețire mai puțin obișnuită la el. Probabil că întîmplarea îi răscolise anumite amintiri, o drojdie de ură, de îndîrjire, de violență existentă în trecutul lui de om tăvălit rău în încleștarea de clasă. Cernea nu mai avea însă chef să participe la această conversație. Îi plăcuse intervenția bărbătească a lui Suru în restaurant, îl privise cu admirație cum trîntise la pămînt matahala obraznică și primejdioasă, cu pumnul greu, osos, cu curaj și sînge rece de leu conștient de puterea lui ascunsă, de voința irezistibilă arzîndu-i în vine. Acum căpătase un gust coclit, i se uscase limba și cerul gurii, parcă ar fi mîncat cenușă. Rămăsese agățată de el o nemulțumire, o dezamăgire... Dezamăgire, de unde ? Față de cine ? Ca și cînd nu reușise să facă ceva, să respingă ceva, să anihileze, să treacă peste... sau prin... Deodată își dădu seama. Îi rămăseseră înfipte în creier vorbele nemernicului acela : „lingăi, vînduți". De ce ? Pe loc, acolo, nu-l impresionaseră... îl iritase doar faptul că o zdreanță putea să le rostească cu un aer superior, de batjocură. Și bine-i făcuse Suru. Totuși, aceste cuvinte ei le zdrobiseră cu pumnul. Chiar dacă nu direct el, dar participînd afectiv. Acum aceste cuvinte nenorocite îl

sîcîiau, şi el nu avea pumnul lăuntric necesar să le izbească şi să le spulbere. „Lingăi, vînduţi" — de ce se lipiseră aceste cuvinte de mintea lui ? Era oare vreun dram de adevăr în ele ? Ce fel de lingăi s-ar fi putut spune că sînt ei ? Nu fusese o veneraţie sinceră, justificată de un trecut mare, de un rol covîrşitor în istorie ? Chiar în clipa aceea îi răsări în minte grupul cu anecdotele şi cu rîsul... Şi rîsul lor, al lui Suru şi al lui. Apoi străzile cu lumea aceea robustă, sănătoasă, veselă şi indiferentă. Şi cuvintele despre oglinda conştiinţei publice. Era undeva o discrepanţă. El însuşi spusese că masele... aşa cum vor ele... Unde era hiba, unde nu se suprapuneau lucrurile ? Îşi aminti de plînsul generalului în convoi, de camera ca un sanctuar... „Lingăi" ? Dar ce interes avea el ? Fusese o veneraţie sinceră... La toţi ? Toţi îşi construiseră organic această imagine ? Nu fusese la unii calcul rece ? Interes ? Şi dacă da, atunci cine pe cine influenţase... ? Gîndurile se amestecau, apăreau şi dispăreau fantomatic... Nici unul din ele nu vroia să se arate complect, să se aşeze hotărît în faţa lui, să accepte înfruntarea. Nici unul nu avea curajul răspunderii, nu se lăsa privit îndelung, în faţă. Gînduri şovăielnice, cu două feţe... „Vînduţi ?" Cum vînduţi ? Cui vînduţi ? Ce minciună, ce oroare ! Ce primise el în schimb? Ce primiseră ceilalţi? Nopţi nedormite, o goană nebună, neîntreruptă, numai ca să fie mai bine. Ca poporul să fie stăpîn pe soarta lui, pe libertatea şi demnitatea lui. Pe libertatea şi demnitatea lui... Aceste noţiuni ar trebui contopite într-una singură. Dar ele nu voiau să se contopească şi nu se conturau clar. Ceva rodea pe la margini aceste cuvinte. Ca rugina nişte frumoase monezi vechi de bronz. Sigur, ceva deforma conturul cuvintelor... Dar ce anume ? O ignorare a personalităţii maselor... Interesant... există oare aşa ceva ? Personalitatea maselor... fără îndoială că există... Este personalitatea istorică, naţională a poporului... O ignorăm noi oare ? Căutăm sursa gloriei în afară ? Proiectăm această sursă, ca pe un far, asupra poporului nostru... ? Asta poate supăra la ochi... atunci cînd ai o lumină proprie în adîncul fiinţei, o istorie şi o glorie a ta. Nu este oare

aceasta un fel de înstrăinare ? A cui, a noastră de popor, sau a poporului de sine ? Parcă mai discutase odată cu cineva, cu Manole, sau cu el însuși, despre această înstrăinare. Sau numai i se păruse ! Ideea zăcea în el, ca un fluture în crisalida omizii. O idee lipsită de aripi. Dar de ce „vînduți" ? Acesta nu e același lucru cu „vînzători" ?... Desigur... De pildă, cu vînzători de glorie națională, de trecut istoric ? Cum vor masele... Transpirase ...Capul îi vîjîia, era amețit. Din cauza mersului repede — se gîndi —, a galopului impus de Suru care tot sporovăia întărîtat. Sau din cauza acestor gînduri noi, grele, usturătoare, ce-i biciuiau creierul. Dar cum să abandoneze această chestiune, cine s-o abordeze ? Și împotriva cui ? Revoluția trebuie să-și urmeze cursul... exista o linie politică... exista o luptă... desigur, și inerție și judecăți greșite. Și această discrepanță, această tendință de înstrăinare... cînd convingerea noastră este că voința maselor... Nu noi, cîțiva, facem istoria pentru mase... ele o fac ! Nu trebuie să se plece ele după voința noastră, noi trebuie să ne plecăm după voința lor...

Ajunseseră. Se aflau în fața porții. Tăceau acum amîndoi. Urcară scările și deschizînd ușa dormitorului — se mutaseră împreună — rămaseră mirați ; era lumină, iar pe pat, răsturnat, Nelu Steinbach răsfoia, căscînd, o revistă. Steinbach era colegul acela de grupă, mărunțel, cu ochelari, care în seara seminarului, la sfîrșit, venise după Cernea și-i șoptise la ureche ceva despre conferențiarul de filosofie. Acum le adusese cea mai proaspătă noutate din școală : Negru fusese mutat. Nu știa precis unde, la o revistă, la o editură. „Mai bine s-ar fi dus la policlinică, la cabinetul ginecologic", încheie el relatarea, mulțumit doar pe jumătate de măsura luată. „Dar ce ai tu, Steinbach, cu Negru — îl întrebă Cernea mirat —, parcă e o chestiune a ta, personală. L-ai cunoscut și înainte ?" „Sigur că l-am cunoscut. Înainte de război stăteam pe aceeași stradă, în Galați. Erau două firme : una de marmură, cu litere de bronz, pe care scria „Cabinet medical ginecologie-dermatovenerice.

Dr. cu diplomă la Paris, Samuel Swartz" și alta de lemn pe care de-abia puteai descifra „Iţic Steinbach — umplem sifoane". Ce era Nelu Steinbach, fiul lui Iţic, în ochii cuconaşului Hari ? Gunoi. Domnul Swartz şi-a trimis fiul la Bucureşti să-şi ia diploma în meseria familiei, să poată moşteni faima cabinetului. Dacă nu venea războiul, Hari ar fi plecat la Paris, la doctorat. Şi dacă nu venea revoluţia, ar fi tratat de boli lumeşti liceeni, fii de bani gata, făcînd filosofie numai duminica, în jurul mesei, spre admiraţia sfintei familii burghezo-evreieşti. Iată de ce, tovarăşe Cernea, afacerea Negru e şi o chestiune personală pentru Nelu Steinbach."

Suru rîdea cu poftă, cu dinţii lui puternici şi albi, de lup. „Care va să zică, aşa, Steinbach, aici e la mijloc luptă de clasă" !

Capitolul IV

După un scurt concediu în miezul verii, petrecut cu familiile în orașele de baștină sau prin stațiuni balneare, studenții fuseseră trimiși la țară. Ei aveau datoria să lucreze două-trei luni pe an la sate, ajutînd organele regionale în campaniile agricole și, mai ales, în munca de colectivizare. La 15 septembrie reîncepură cursurile. Suru și colegii săi intraseră în anul al treilea de studii. În lecții și seminarii apăruseră unele elemente noi. Pe baza unor documente publicate în presă, în cursuri fuseseră introduse paragrafe privitoare la exagerarea rolului personalității în istorie, la fenomenele dogmatismului, se insista asupra necesității promovării spiritului leninist și al conducerii colective și a lichidării unor tendințe de subapreciere a creșterii nivelului de trai al maselor. Se mai pomenea de complotul condus de Beria, judecat și executat ca dușman al partidului și poporului și mercenar al forțelor imperialiste străine. Aceste elemente fuseseră adăugate, prin procedeul cunoscut al juxtapunerii, la celelalte noțiuni și principii, chiar dacă uneori se contraziceau între ele. Schimbări esențiale nu avuseseră însă loc în școală. Ca și pînă atunci, unii, mai puțin numeroși, citeau cu nesaț operele originale ale marxismului. Alții, cei mai mulți, continuau să-și pună nădejdea în lecții, în cursurile

şapirografiate, învăţînd papagaliceşte fraze lungi şi sarbede şi reproducîndu-le conştiincios, trecînd dintr-un an în altul cu satisfacţia datoriei împlinite şi cu sentimentul optimist al viitorului asigurat. Suru găsea o compensaţie a acestui climat în discuţii interminabile cu Cernea, purtate uneori în consens — mai ales în ce priveşte fondul problemelor —, dar de cele mai multe ori în contradictoriu, într-o manieră ascuţită, neconciliantă. Suru începuse să simtă nevoia confruntării cu raţionamentele sucite, sinuoase, mereu surprinzătoare ale lui Cernea, aşa cum simţi nevoia să iei o doctorie cu care te-ai obişnuit. Găsea în Cernea un fel de sac de antrenament, cu deosebirea că acesta nu oscila după legile fireşti ale fizicii, ci era dirijat de un resort rapid, primejdios, imprevizibil, ce-i solicita maximum de atenţie şi concentrare, reflexe desăvîrşite. Discuţiile cu Cernea, obositoare şi iritante, îi dădeau sentimentul instabilităţii judecăţilor — uneori finalizate cu mari eforturi împreună, dar răsturnate mereu de acesta, descompuse şi împrăştiate printr-o simplă răsucire a caleidoscopului. Împotriva acestui sentiment lupta cu îndîrjire Suru, în primul rînd pentru că era incompatibil cu sistemul său de gîndire, cu temperamentul lui avid de siguranţă, de certitudini, de linii clare, oricît de complicate, dar geometrice, şi, în al doilea rînd, pentru că nu-i plăcea această labilitate cerebrală a prietenului său şi socotea de datoria lui s-o corecteze, s-o îmblînzească. Parcă vroia să-l pregătească pe Cernea să se adapteze la cerinţele practicii, ale construcţiei socialiste — văzută de el efectiv printr-un unghi de antreprenor, arhitect şi zidar, deci radical opus oricărui impuls de demolare, de dezordine şi instabilitate. Căuta însă aceste discuţii, le aştepta, le provoca, dîndu-şi seama că ele extind progresiv amplitudinea percepţiei sale abstracte, mobilitatea gîndului obligat să alerge, să sară, să se răsucească pe loc, să cadă în vid şi apoi să-şi regăsească traiectoria, să se piardă pentru a se redescoperi mai rotund, mai strălucitor. Cu nimeni altcineva nu reuşise vreodată o asemenea performanţă, iar aici în şcoală, discuţiile neavînd nici o miză concretă, nici un

corespondent sau efect în realitatea imediată, palpabilă, o victorie rapidă şi netă asupra adversarului sau partenerului îl plictisea, nu-i oferea nici o satisfacţie. Şi, îşi dădea perfect de bine seama, astfel de înfruntări facile nu numai că nu l-ar fi ajutat cu nimic, dar i-ar fi dăunat, l-ar fi lenevit şi opacizat pe un plan ce i se părea acum tot mai important pentru formaţia sa politică.

La vreo două-trei săptămîni de la începerea cursurilor se luă hotărîrea organizării unui simpozion literar, cu participarea cîtorva critici şi scriitori cunoscuţi. Au fost fixate mai multe teme stabilindu-se ca ele să fie elaborate de grupe mici de studenţi. Manole Suru primi şi el însărcinarea să lucreze o astfel de temă, împreună cu Delia Brudaru. Pentru prima dată era pus în situaţia să o cunoască mai îndeaproape pe colega lui, despre care nu avea o părere prea bine conturată. Ca studentă nu păruse să strălucească niciodată, cu toate că era foarte preocupată de munca ei, tratînd-o cu răspundere şi conştiinciozitate şi dovedea un simţ deosebit al exactităţii şi corectitudinii în gîndire, în exprimare, ca dealtfel în întregul ei comportament. Ca femeie era agreabilă la vedere, dar parcă se autoestompa. Tot ce ar fi putut să fie feminin în această fiinţă, în fond foarte armonioasă, era stricat de aerul ei de elevă sîrguincioasă, cu mintea numai la lecţii, la sarcini curente, la problemele practice ale vieţii şcolare. Nu avea nimic frenetic, provocator, să nu spunem ca intenţie, ca temperament manifest, dar ca vagă licărire, ca esenţă trădată, fără voia ei, de orice femeie cu personalitate. Lui Suru i se păruse tot timpul o formă fără conţinut, de aceea nici nu-i dăduse vreo atenţie specială. Primi cu indiferenţă, deci, indicaţia de a conlucra cu ea la întocmirea acelui referat. Avură o primă discuţie pentru stabilirea cadrului general al lucrării şi a modului de a colabora. Fără să-i întărească convingerile anterioare cu privire la personalitatea colegei sale, acest prilej nu i le schimbă. O găsi la fel de măsurată, de corectă, poate cu o uşoară dificultate în a fi ea însăşi, adică cea ştiută pînă atunci. Parcă se vedea un oarecare

efort de a fi așa — el puse asta însă pe seama faptului că o privise mai de aproape. Tot timpul făcea ceva, dar nu dădea impresia că aceasta se datorește nervozității, ci nevoii de ocupație. Închidea și deschidea stiloul, portstiloul, caietul, servieta, geanta și aceasta îi angaja nu numai mîinile, ci și privirea, atenția, încît pentru interlocutor rămînea numai strictul necesar. Își împărțiră materialul de studiu și hotărîră data viitoarei întrevederi, urmînd ca pînă atunci fiecare să-și definească ideile principale, tezele referatului adică, și, pe această bază, să înceapă o primă redactare. Una din lecturile literare impuse de subiect îl captivă cu totul pe Suru — era un roman recent apărut, despre viața interbelică a țărănimii românești. După ce citi cartea, îi propuse coautoarei referatului dezvoltarea unui aspect nou, ce nu intra inițial în vederile lor, și anume destinul femeii în proza noastră contemporană. Colaboratoarea își exprimă rezerva, ținînd seama de amploarea documentării cerută de o asemenea întreprindere, desigur ispititoare, dar foarte pretențioasă. În ce o privea avea unele idei — de fapt, din discuție reieși că dispunea de o lectură literară destul de bogată, ținută aproape la zi —, dar aceasta nu pentru un studiu științific, spunea ea, ci pentru un schimb de păreri ocazional, neangajant. Ar fi avut nevoie să parcurgă o întreagă bibliografie, în mod sistematic, urmărind anume această idee, ca pe un fir roșu, încercînd o sinteză de ansamblu, ceea ce ar fi impus un efort considerabil — ce depășea puterile ei — și un timp de care nu dispuneau. Gîndindu-se mai bine, Suru găsi justificată această rezervă și, acceptînd considerațiile colegei sale, renunță la idee. Dealtfel, recunoscu ușor încurcat, nu prea avea experiență în materie de studii literare și făcuse propunerea — hazardată, naivă, de ce n-ar spune-o — entuziasmat de fizionomia personajului feminin al cărții citite. Odată căzuți de acord asupra fondului, Delia Brudaru, care după cum se văzu cunoștea bine romanul, se arătă interesată să știe ce anume îl frapase pe colegul ei la această eroină, ce date și trăsături personale îl entuziasmaseră, după cum spusese. Suru vorbi cu plăcere

despre acest personaj, cu atît mai mult cu cît nu avusese timp să-şi împărtăşească impresiile nici măcar lui Cernea. Abia acum, în timp ce se gîndea şi încerca să-şi lege ideile în stilul lui precis, apăsat şi lapidar, ca o ştampilă, îşi dădu seama cu adevărat ce-l mişcase şi îl cîştigase la lectura cărţii. „Tînăra ţărancă dovedeşte o mare putere de a iubi. Asta poate fi comun desigur multor femei, dar ce mi se pare mie la ea deosebit e voinţa de a-şi ocroti, de a-şi apăra sentimentul. Fermitatea şi curajul deciziei. Sigur, cînd iubeşte, femeia se aruncă în iubire cu întreaga fiinţă, dar foarte puţine sînt în stare să pună totul în balanţă pentru ea. Fata aceasta este pentru dragostea ei ca o leoaică pentru pui. Nimic nu i-o poate smulge, decît odată cu viaţa. Femeile sînt sentimentale, tocmai de aceea au şi mari slăbiciuni. Cad victimă împrejurărilor, destinului. Se încurcă în iţele vieţii şi umblă înfăşurate, împinse ba de un impuls, ba de altul. Trăiesc mereu cu frica în sîn să nu piardă ce au dobîndit, la ce ţin ele mai mult. Ţăranca asta cînd ajunge să iubească ia o hotărîre grozavă. Ea vrea să-şi aibă cuibul ei, ca o rîndunică tînără. Ştie că şi-a găsit marea fericire. Ei, şi cînd ai ei se opun, rupe cu toţi. Nu numai că trece de partea bărbatului pe care-l iubeşte, dar îl aţîţă să se ridice şi el împotriva familiei ei. Îl înăspreşte şi-l face duşmanul a tot ce avusese ea pe lume. Dacă această pornire ar fi fost nejustificată, mi s-ar fi părut nebunească şi m-ar fi scîrbit. Se pot întîlni şi astfel de cazuri în viaţă. Dar la ea asta era într-adevăr unica ieşire. Era curajul disperării. Ai ei — o familie de chiaburi — erau egoişti şi răi. Pentru interesele lor materiale erau în stare să sacrifice orice. Fata a înţeles foarte bine acest lucru, a văzut că e încolţită de propria ei lume şi şi-a dat seama că nu se poate apăra decît dacă foloseşte aceleaşi arme. Diferenţa e că ea nu era mînată decît de iubire. Iubirea îi limpezise mintea şi-i ascuţise simţurile. Sînt cîteva pagini minunate, deşi cam lăturalnice, ale cărţii. De fapt, e vorba de o femeie care îşi dă seama că iubirea e un noroc rar, şi nici un preţ nu este prea mare de plătit, dacă vrei

să-l păstrezi." Spunînd toate acestea Suru făcuse un considerabil efort de concentrare, vorbind rar, alegîndu-şi cuvintele pentru a nu mai reveni asupra lor, iluminîndu-şi şi aprofundîndu-şi propriile gînduri pe măsură ce le dădea grai. De aceea, nici nu remarcase privirile fascinate ale Deliei Brudaru, dilatarea anormală a ochilor ei cafenii, şi aşa foarte mari, expresia de suferinţă şi extaz întipărită pe chipul ei. Ceea ce spusese venise din adîncul lui, din straturi ale sufletului, ale memoriei sufletului, necunoscute, neexplorate pînă atunci, din ceva adunat în el pe furiş, picătură cu picătură, şi crescut ca un lac ascuns în întuneric. Vorbind despre ţărăncuţa aceea din romanul abia citit, simţea într-un mod confuz că vorbeşte de fapt despre el însuşi, nu în sensul că s-ar fi confundat cu acest personaj, ci că personajul era doar un pretext pentru a răscoli prin viaţa sa, pentru a se privi pe sine într-o oglindă nouă, pentru a-şi compara destinul său cu unul ipotetic, cu unul ideal. La drept vorbind, nici nu era sigur dacă găsise acest ideal în această formă, în carte, sau îl născocise ; poate îl avusese întotdeauna în el ca o neîmplinire, un regret, o amărăciune. „Dar de unde, de unde aţi scos dumneavoastră toate lucrurile acestea ?" — tocmai îl întreba Delia Brudaru şi glasul ei i se păru că sună ca un ecou al propriilor sale gînduri. „Într-adevăr, de unde le-am scos ? Ce dracu m-a apucat." Se simţi puţin jenat ca şi cînd ar fi fost surprins într-o postură prea intimă, nesupravegheată, de cineva ce-şi băga capul pe uşă fără să ciocănească înainte. Zîmbind stingherit, ridică privirea cu aerul omului pregătit să ceară scuze după ce a săvîrşit o mică neatenţie, dar rămase surprins de ochii imenşi ai Deliei Brudaru fixaţi asupra lui ca într-o stare de hipnoză. „Vi le-a putut sugera ea, aţi putut-o înţelege astfel ?..." Buzele i se mişcau uşor, tremurător, ca valurile moi ale mării, rumenite de lună, spălînd treptele de marmură ale unui templu. „Aţi vorbit cu atîta admiraţie încît parcă... încît parcă... aţi iubi-o. Da ?" Ochii i se scăldau acum într-o lumină întunecată. Lui Suru îi apărea ca un plîns venind de

departe, ca o tristeţe obosită de drum lung, şi îi fu frică să nu vadă picurînd această lumină feciorelnică sub formă de lacrimi.

Soarele se pregătea să apună. Biblioteca şcolii, unde se aflau faţă în faţă, de o parte şi de alta a unei mese înguste de lectură, se golise. Nici bibliotecara nu se vedea, dusă prin depozit după treburile ei. Părul Deliei Brudaru, aşezată cu spatele la fereastră, luă dintr-o dată foc, năpădit de o ploaie de săgeţi aprinse, apoi se topi într-un şuvoi de aramă şi aur. Ea încercă să mai spună ceva, dar nu putu. Bărbia îi tremura abia perceptibil. „Dar de ce... murmură el, de ce... ?" De fapt, nu ştia ce vrea să întrebe. Îi rămăsese în urechi şoapta ei stranie... „parcă aţi iubi-o". Şi într-adevăr o coardă se spărsese undeva în adîncul lui. Îi trecea pe faţă mîngîierea unei raze muribunde. Fereastra se făcuse violetă, pătată de ultima răsuflare a zilei de toamnă ce expia. Sufletul lui se deschidea în acest amurg ca o floare pierdută, uitată. Cu o smucitură dureroasă îi ieşiseră pe dinăuntru aripi — aripi strînse de mult şi apoi uscate, căzute. Se uita la femeia din faţa lui şi n-o mai recunoştea. O beţie totală pusese stăpînire pe această fiinţă, pînă atunci atît de echilibrată, de corectă, de măsurată în tot ce făcea, de pedantă — da, acesta era cuvîntul, pedanterie era în zelul depus faţă de lucrurile cele mai banale, supralicitarea miilor de fleacuri de fiecare minut, receptivitatea exagerată faţă de absolut oricine ar fi abordat-o, indiferent din ce motiv, acel ceva ostentativ ce nu poate face distincţie între minor şi grav. Această beţie o făcea acum de nerecunoscut. Ceva, ca un val enorm, se abătuse peste ea, cum se întîmplă pe ţărmul mării cîteodată cînd apa măturâ într-o singură clipă nenumărate nimicuri depuse, adunate acolo zile de-a rîndul, castele de nisip clădite de copii, micile figurine uitate şi uscate la soare, resturi, gunoaie, adică ceea ce domesticise plaja, o transformase într-un colţ locuit, casnic, urban — un val ce curăţă totul, lăsînd în urmă un loc nou, sălbatic, străin, de o puritate impresionantă. Acel val spălase, ca şi cînd n-ar fi existat de cînd lumea, imaginea convenţională, oferită mereu de cea care purta numele de Delia Brudaru, scoţînd la

iveală o ființă omenească necunoscută. Chipul ei lăsa acum să transpară o adîncă nefericire și o patimă devoratoare, și aceasta o transfigura, umanizînd-o. O expresie de dorință, de așteptare, de speranță, era înlocuită brusc cu o alta, de dezolare, de neputință, de tristețe iremediabilă. Intimitatea întinsă la extrem a expresiei acestei figuri, sinceritatea ei totală, ieșite complet de sub control sau deschise inconștient unor priviri străine, nu producea jenă sau milă, ci, dimpotrivă, exercita o misterioasă forță de atracție asupra lui Suru, slăbindu-i și lui frînele spiritului, făcîndu-l parcă apt să primească o mare confesiune și să se confeseze în același timp, cu aceeași sinceritate dureroasă, distrugătoare și binefăcătoare. Tresăriră la zgomotul unei uși trîntite. Își adunară lucrurile de pe masă, își închiseră servietele și plecară, mergînd unul lîngă altul, tăcuți, ca niște umbre înalte ale serii ce cădea peste lume, înecînd-o. Traversară curtea și ieșiră în stradă, cufundați în aceeași mutenie, fiecare împovărat de un mister, temîndu-se să-l deschidă și totodată ars de nerăbdare să știe totul, să pătrundă în adîncul său de foc.

Noaptea, Suru visă că Delia Brudaru e o călugăriță îngenuncheată, implorînd cu mîinile întinse spre el, ca spre un Crist, cerșindu-i îndurare pentru un păcat greu, pentru o clipă de necredință, oferindu-se să plătească acum cu toată credința sîngelui, gata să-l jertfească. Ca într-o vrajă, el îi dădea mîinile pentru a o ridica, oferindu-i iertarea, spunîndu-i „să creadă că se va mîntui". Puterea lui de idol îmblînzit se preschimbă în bunătate, în milă și iubire. Palmele dăruite erau atinse de palmele ei fierbinți, întîi ușoare și șovăitoare ca bătaia unei aripi, apoi lipindu-se de ale lui speriate, cerînd ocrotire, cu aceeași deznădejde ce striga în priviri, îmbrățișîndu-i-le crispat, înnebunite să nu-i fie smulse, să nu le piardă, să nu rămînă iar goale. Capul și bustul i se decupau fantomatic pe geamul unei ferestre cuprinse de flăcări. Încleștarea mîinilor fierbinți îl înfiora, transmițîndu-i ruga și spaima, apoi voința și porunca lor de sclave. Le strînsese în palmele lui mari și osoase, încăpătoare, atrase irezistibil, ca de un magnet. Mîinile mici se cuibă-

rîră acolo mai palpitînd încă de spaimă, mai tresărind de neîncredere, dar tot mai pline de speranță. Stătură așa în tăcere, ea cu ochii arzînd, tăciuni dulci și cumpliți, subjugînd și abandonîndu-se, el amețit, vrăjit plutind într-o stare de inconștiență, mai împăcat, mai potolit, ca și cînd tot răul din el s-ar fi scurs în mîinile ei, destinzîndu-l, adormindu-l. Apoi se trezi.

A doua zi dimineața, la cursuri, Suru o văzu de departe, recunoscînd-o după părul castaniu, înmuiat în mierea curată a luminii de toamnă. Căută fără succes să se apropie de ea. Crezuse că în seara precedentă se întîmplase ceva neobișnuit, dar acum se întreba, contrariat, dacă nu fusese victima unui simplu joc al fanteziei sale poate bolnave. După cît se știa, imaginația nu-l prea asaltase cu astfel de himere, nu-i prea dăduse de furcă, nu avusese nevoie de mari eforturi pentru a o struni. Era un om stăpîn pe sine, cu capul bine înfipt pe umeri. Atunci ce-i venise ? Ce fusese toată acea amețeală, beție ? Vroia s-o privească în față pe tovarășa aceasta și să pună capăt oricărei rămășițe a nebuloasei din capul lui. Delia Brudaru, dedată, după cum se părea, îndeletnicirilor ei mărunte, infinite, acaparante, îl uitase probabil, sau îl ignora. Nu reuși s-o întîlnească și se resemnă. După masă, odihnindu-se răsturnat pe pat, în dormitor, în ora liberă dintre două cursuri — Cernea rămăsese să se plimbe la aer —, auzi un ciocănit discret și crezînd că-l caută vreun coleg strigă răstit : „Intră !“ Era îngrijitoarea etajului ; scuzîndu-se că l-a deranjat, îi puse în mînă un plic și se retrase grăbită. Suru desfăcu plicul, rupîndu-l cu degetele, fără să-și dea seama — într-un mod destul de nervos. Pe foaia cu pătrățele, ruptă dintr-un caiet de școală, scria următoarele :

„După cum vedeți, aceste cîteva rînduri nu au apelativ. Pur și simplu din noianul posibil, nu mă pot opri la nici unul. Desigur, ați rămas mirat de tulburarea mea de aseară. Nu negați, am observat limpede ! Nu m-a mișcat doar ceea ce ați spus despre fata aceea, ci impresia că ați spus totul dinadins...

pentru mine. V-am întrebat dacă o iubiți și nu mi-ați răspuns. Iar lucrul acesta este vital să-l știu. De aceea, trebuie să răspundeți, *să-mi* răspundeți ! La rîndul meu, vă voi spune ceea ce este de cuviință. Nu vreau să vă stîrnesc doar curiozitatea prin aceste rînduri. Doresc nespus de mult să discutăm deschis. Dacă nu aveți ceva mai bun de făcut, vă propun să facem în seara aceasta, în acest scop, cîțiva pași împreună. Cred că este inutil să semnez.

P.S.

Dacă această «întîlnire de lucru» vă suride, dați-mi într-un fel sau altul de știre."

Se lăsase seara. Mergeau pe un bulevard vechi, liniștit, prin aerul încărcat de mirosurile obosite ale toamnei, pe sub castanii tineri, cu frunze mari, străpunse ici-colo de razele scurte, violente, ale unor felinare, ce le iluminau membranele și nervurile galbene, de ceară. „Trebuie să vorbesc eu întîi, cred... nu e așa ?" — se auzi în sfîrșit glasul Deliei Brudaru. Era melodios, vibrant, ca un cîntec abia murmurat. Își răspunse singură. „Așa e firesc." Apoi vorbi tot timpul, cînd în șuvoaie, aproape fără să respire, de teamă să nu uite ceva, cînd cu pauze lungi, gîndindu-se încordat, unele vorbe spunîndu-le cu greutate, ca și cînd ar fi ținut la ele, sau, dimpotrivă, i-ar fi fost frică de ele. Mergea cu pași rari, apăsați, măsurînd trotuarul cu capul plecat, privind în jos unde nu vedea nimic, dar de unde își lua mereu puterea să continue, să ducă pînă la capăt ceea ce începuse. „De bine de rău, știu cum să încep, deși se spune că începutul e cel mai greu. Nu știu însă cum o să termin... Dar pînă atunci mai este. Mult timp am fost încredințată că ceea ce voi spune acum, gura mea nu va fi niciodată în stare să rostească. Acum mi se pare atît de firesc... ba cred că altfel ar fi fost imposibil. Cum ne schimbăm, într-o singură clipă... N-am avut niciodată tăria sau fantezia să cred într-o asemenea schimbare. Dar acum nu interesează filosofia.

Îmi plăcea cînd nu trăiam, cînd eram moartă. Sau cînd nu-mi plăcea să trăiesc. Acum însă, acum..." Vocea i se sufoca, trădînd o stare ca atunci cînd eşti fie pe punctul să strigi, fie să plîngi. Nu făcu nici una, nici alta, respiră de cîteva ori adînc şi continuă. „Cînd te-am cunoscut acum doi ani — l-a tutuit fără să-şi dea seama şi fără ca Suru să observe —, am ştiut dintr-o dată că mă pîndeşte o mare primejdie. Am avut o presimţire... Am uneori asemenea stări, cînd deodată, fără nici un motiv logic, ceva se alarmează în mine. Un instinct, o anumită predispoziţie a simţurilor, un semnal biologic, nu ştiu, dar eu cred în el. Călăuzită de acest instinct, am căutat mereu să fiu departe, să trec departe. Ai văzut copii la grădina zoologică ? (acum aveau impresia că se tutuiseră de totdeauna). Părinţii îi duc la tigri şi le explică să nu le fie teamă pentru că sînt bine închişi după gratii, dar copiii stau departe. Parcă şi aerul dintre ei şi animalele acelea grozave e plin de pericole, încărcat de forţa trupurilor musculoase, de ameninţarea ochilor galbeni-verzui, ca două cartuşe de dinamită gata să explodeze. Apoi a fost întîmplarea aceea... şedinţa de partid. Şi am aflat în ce consta primejdia. Alarma, aparent nejustificată, de la început, se explica şi se confirma. M-am îngrozit de moarte." Cîteva clipe lungi nu mai continuă. Înfigea tocurile în pavaj parcă ar fi vrut să strivească ceva, nişte gînduri sau vorbele pe care trebuia să le rostească. Suru o privea pe furiş, ferindu-se să se mişte, să facă ceva, orice gest care ar fi putut-o tulbura sau întrerupe, sau face să se răzgîndească. „Căci nu era frică, şopti, era... era... era dragoste." Şi plecă şi mai mult capul, îndoind grumazul ca sub o povară. Suru avu o clipă sentimentul că ea îşi încleştase fălcile, strîngînd din dinţi pentru a înăbuşi sau stăpîni ceva, o durere, o slăbiciune, o voinţă. „O voinţă o stăpîneşte pe cealaltă" — îi trecu prin minte, mergînd alături, cu respiraţia oprită, cotropit el însuşi de un val de sînge fierbinte ce-i încingea obrajii şi făcea ca sudoarea să-i umezească uşor palmele. „Şi nici măcar nu plouă", se trezi el gîndind, dar îşi dădu imediat seama că mintea îi fugea

instinctiv de „cuvîntul acela", nesimțindu-se încă pregătită să-l primească, să-l asimileze, și caută disperat o ieșire. Negăsind nimic la îndemînă, implorase ceva de natură să oprească totul în loc pentru un moment, să-l ajute să cîștige timp. Dar femeia nu-i oferi nici un răgaz, ci continuă, mai hotărîtă ca înainte, ridicînd capul și căutîndu-i privirea. „Era iubire... înțelegi ?" și zîmbi. Zîmbi ca un convalescent ieșit dintr-o boală grea, aflat acum în afara primejdiei, dar istovit de suferință și bucurie. Nici de data aceasta nu aștepță răspunsul lui, părînd că se întreabă de fapt pe sine. „Apoi a început lungul calvar al tăcerii, al tăinuirii. Calvarul unui criminal sau unui hoț străduindu-se tot timpul să se strecoare neobservat, să îndepărteze privirile de la el. Dar mereu convins că e observat, că toată lumea îi citește gîndurile și îi descoperă taina, tresărind la fiecare incident mărunt, fără nici o legătură cu sine, în care vede însă îngrozit începutul declanșării inevitabilului. Această conștiință de vinovat... Această groază de a fi descoperit ! Cît de greu plătesc răufăcătorii ! Iar eu nu mai eram în stare să fac distincția dintre un răufăcător și mine. Pe măsură ce sporea frica, sporea și iubirea și invers. Și totul se amplifica pînă la teroare. Un criminal nu se mai poate teme că o să-și întîlnească victima — cel puțin în carne și oase, pentru că în cugetul lui chinuit și bolnav, și în visele lui zbuciumate, o poartă tot timpul. Dar eu trebuia să te ocolesc, înțelegi ? Să mă feresc cît mai mult cu putință să mă vezi, cu toate că eu trebuia să te văd, cel puțin de atît aveam nevoie ca să nu înnebunesc, să te văd." Acum vorbea curgător, ca într-o pledoarie patetică, dar din cînd în cînd cu o vagă notă de reproș în glas, parcă l-ar fi acuzat. El simțea nota aceasta și înțelegea, fără să-și dea seama de ce, că se considera părtaș la răul ce i se făcuse Deliei Brudaru, la situația îngrozitoare în care ea fusese pusă atît de mult timp. Se vedea acum implicat în toată această întîmplare gravă și urmărea spusele femeii cu inima strînsă, gata să o audă vorbind despre noi lucruri urîte pe care el le săvîrșise în trecut. Și, într-ade-

văr, ea vorbi de masca oribilă pe care şi-o pusese, o mască de femeie proastă, meticuloasă şi cicălitoare, pastişată mai mult sau mai puţin izbutit după portretul unei profesoare cunoscută în timpul studiilor universitare. Nu ştia dacă reuşise să joace acest rol, în toate împrejurările, de faţă cu toată lumea. Credea mai degrabă că nu, toată voinţa şi resursele ei fiind concentrate spre a fi „aşa", atunci cînd o vedea el, cînd apărea riscul ca el s-o descopere. Bănuia că în cea mai mare parte a timpului îi reuşise deghizarea, incognito-ul, dar numai dumnezeu ştia cu ce preţ. Se simţea mortificată şi, de acolo, din sarcofagul sinistru, cu mîinile tremurînde şi mereu cu ultimul rest de forţe, manevra marioneta destinată să ţină locul fiinţei ei vinovate, nevrednice, oricînd în pericol de a fi dezvăluită şi judecată, excomunicată şi alungată. Suru încerca un sentiment de ruşine necunoscut pînă atunci. Resimţea, cu o receptivitate neobişnuită, frămîntarea vie a femeii cu sufletul înşfingerat de un sentiment atît de mare pentru el, pentru Manole Suru — cel mai mare dobitoc al tuturor timpurilor. „A mers cum a mers, spunea ea, pînă la această blestemată lucrare... o, doamne, sînt nebună, cum pot să vorbesc astfel... ? Atunci au început chinurile iadului. Cum să fug, să mă eschivez ? — această întrebare îmi sfredelea creierul. Nu aveam cum. Trebuia să-mi ard mîinile, umblînd în fiecare clipă cu focul, fără să pot scoate un vaiet, un suspin." Suru îi evită privirea cu buzele lipite şi crispate. „Apoi a fost ce ştii... Aseară am avut revelaţia cutremurătoare că m-ai descoperit. Parabola cu fata aceea... curajoasă, pasională şi lucidă mi s-a părut dojana, condamnarea, palma furioasă. Şi totuşi, în tonul vocii aveai înţelegere şi căldură, şi o apărai cu atîta foc încît am întrezărit, simţind că mor în clipa aceea, posibilitatea, refuzată întotdeauna de creierul şi mintea mea... că o iubeşti. Am ştiut întotdeauna că eşti un om puternic. Un leu calm, stăpînit, prea sigur de el pentru a-şi scoate ghearele, pentru a-şi dezveli colţii, păşind indiferent şi leneş. Dar

înțelegeam că dacă o dorință sau o poftă sau un instinct s-ar naște deodată în acest rege al animalelor, forța lui sălbatică ar deveni nimicitoare și nimic nu l-ar mai putea opri să se dezlănțuie, să-și împlinească chemarea. Și știam că nu poate exista o pasiune prea mare care să nu poată încăpea în acest piept și nici un gînd prea îndrăzneț în stare să facă să se plece această coamă. Toate acestea mă înfiorau, mă speriau și mă răvășeau ; simțeam cum crește și în mine această putere irezistibilă de leoaică și vedeam cu groază apropiindu-se clipa cînd n-aveam să mai pot tăcea, cînd trebuia să slobozesc strigătul. Atunci s-a întîmplat... Mi se pare un veac de aseară și sînt abia douăzeci și patru de ore". Ea se destăinuia cu o sinceritate derutantă „într-adevăr, de vestală, de călugăriță exaltată" — se gîndi el. Dar această francheță, acest curaj liniștit cu care își dezvăluia rănile, îl robiseră cu totul. Ceea ce i se păruse la început izbitor și neobișnuit, încîlcit, aproape de nepătruns, acum se înfățișa atît de simplu ! Pasiunea acestei femei, atît de frumoasă, de curată și de amară, de profundă și disperată, îl mișca profund. Fusese contaminat brusc și violent, ca un om predispus la o boală anume. Mai mult, parcă sufletul său așteptase o asemenea agresiune afectivă. Inima, se vede, nu-și arătase niciodată acest vicleșug. În ea se închiseseră anumite izvoare și din această cauză o parte — fără nici o legătură cu existența lui cotidiană, cu energia intelectuală, biologică și socială, cu dinamismul său ieșit din comun —, o parte a inimii se atrofiase. Această suferință veche o resimțea pentru prima oară în mod acut. „Acum ți-am spus tot... sau aproape tot. Tot ce se poate spune, ce poate încăpea în cuvînt." Părea extenuată. Se închise într-o muțenie ce putea fi a oboselii sau a unei obstinări. Mergeau alături și vorbele slobozite parcă scuturau în aer fulgi de plumb. În Suru se condensase o uriașă materie nebuloasă și nimic nu putea să irupă, de nicăieri nu putea să muște, nu găsea nici un fir. De aceea, gura îi rămînea încleștată și inima îi bătea ca în fața unui salt în gol, inevitabil și în același timp imposibil. Trebuia să-l îmbrîncească

cineva, ca pe paraşutist la prima lansare. Şi parcă Delia înţelese lucrul acesta şi cu un amestec de mihnire, lehamite şi milă întrebă încet, încît Suru de-abia auzi : „Şi acum... ?" „Acum e rîndul meu ? — întrebă el. Pentru mine totul e îngrozitor de nou. Am să mă mai gîndesc, am să-ţi explic. Acum cîteva ore nu era nimic. Acum e totul — şi adăugă cu o încercare penibilă de a glumi — şi încă ceva pe deasupra." Manole îşi dădu seama că spune lucruri vagi, un fel de generalităţi stupide pentru o femeie inteligentă ca Delia Brudaru. O opri în loc, o întoarse spre dînsul şi-i şopţi : „cu ochii ăştia dulci şi veninoşi, cu gura asta castă şi păcătoasă, şi cu vorbele tale poţi să deschizi şi un mormînt !" Oftă. Spusese, simţea acum că spusese o parte din ceea ce vroia. Chipul Deliei era un pumn de lumină fosforescentă, dinţii îi sclipeau şi mîinile uşoare, tremurînde, se ridicară rezemîndu-se pe reverele hainei lui ca după o lungă şi grea despărţire...

În cealaltă seară se întîlniră din nou. Hoinăriră un timp prin toamna oraşului şi ajungînd la un moment dat în preajma unei grădini de vară îşi dădură seama că sînt osteniţi şi că abia aşteptau să stea din nou faţă în faţă, de o parte şi de alta a unei mese. Intrară şi se aşezară într-un colţ mai retras al grădinii, luminat de un bec mic agăţat de o sîrmă legănată uşor de briza serii. Mirosea a fum de grătar şi a must. Difuzorul transmitea un cîntec frumos dar arhicunoscut, un cîntec de care pe vremea aceea bucureştenilor li se făcuse aproape greaţă. Cerură pastramă friptă şi must. Oamenii gustau tihna acelei seri cu o frenezie ascunsă, proprie celor de la cîmpie, învăţaţi să simtă pulsul pămîntului, să înţeleagă şi să trăiască senzaţia de uşurare, mulţumire şi împăcare a naturii cu ea însăşi în anotimpul naşterii şi al leuziei, şi în pragul morţii. Muşcau toţi din carnea mustoasă, sărată şi aromată de dogoarea jeraticului, ca de fumul smirnei, îşi înmuiau însetaţi buzele în spuma albă a halbelor grele, vorbeau şi rîdeau de-a valma, se întindeau pe scaunele de fier sau de răchită ca nişte mari pisici leneşe ce-şi ling botul, sătule, şi respirau cu toată fiinţa

pacea și blîndețea văzduhului, năpădiți de aceeași veche melancolie a orașului înfiorat de presimțirea unui apropiat sfîrșit de anotimp.

Delia Brudaru era pradă unei stări de excitație sufletească dureroasă — îi venea să rîdă și să plîngă în același timp, abia mai reușea să-și controleze vorbele, contururile gîndurilor i se estompau, totul plutea într-un fel de balon cețos, sau prea luminos, dîndu-i sentimentul de ireal. Avea un neastîmpăr înspăimîntător al sufletului, al nervilor, al mușchilor, al fiecărei fibre, parcă ar fi fumat pentru prima oară opium. Îi spunea lui Suru rîzînd, deși mai degrabă i-ar fi venit să plîngă: „Tu ți-ai dat seama că ai un nume predestinat? Pe tine te cheamă ca pe meșterul acela orgolios și crud... Manole, Manole, meștere Manole, zidul rău mă strînge, trupușoru-mi frînge... Și tu ai putea să-ți zidești iubirea, nu e așa? Și tu ai putea să-ți înfunzi urechile, ca să nu auzi jalea glasului... și să așezi înainte cărămizi, una peste alta, să pui mortar cît mai gros... Tu ai această voință nu e așa?" Îl întreba, dar nu-l lăsa să răspundă, continua să se joace cu acest ghemotoc de foc, vorbind cu o voioșie tulbure din care se desprindeau din cînd în cînd accentele unei ironii amare. „Dar poate eu n-am să-ți spun Manole. Eu n-aș putea sta liniștită în zidul tău, ca fata din baladă. Eu m-aș zbate, m-aș lupta, m-aș apăra... Eu nu mai sînt în stare de un asemenea sacrificiu. Uite, m-am gîndit la un nume pentru tine... Olé, de la Manole. Olé cu accent pe e, așa cum e strigătul acela sălbatic al spaniolilor cînd dansează, un fel de chemare, un chiot de bucurie și de spaimă, un verdict al lor... Îți place numele pe care ți l-am dat? Dealtfel tu ai ceva de spaniol. Ai ochii negri și fața măslinie, osoasă, pătrată, am vrut să spun în linii drepte, și părul bogat, des, închis ca un morman de sîrmă carbonizată, lucioasă." El rîdea de această frenezie și limbuție copilărească, de aceste năstrușnice asociații privind persoana sa. O descoperea și o redescoperea în fiecare clipă, mereu alta, mereu nouă, imprevizibilă. Lucrul acesta îl amețea ca și cînd el ar fi fost copil

iar ea o jucărie miraculoasă, fantastică. Apoi Delia deveni deodată serioasă, aducîndu-şi, se vede, aminte de ceva, sau simţind că încolţeşte în ea o preocupare gravă, o întrebare. „Manole... Olé... tu crezi în iubirea fulgerătoare ? Vreau să spun în iubirea izbucnită dintr-o privire, dintr-o vorbă, dintr-o apropiere întîmplătoare, în fluidul magnetic transmis de la femeie la bărbat, sau invers, fluid ce leagă, robeşte ? Mi-am adus aminte acum de o povestire a lui Poe, Edgar Allan Poe, nu-i mai reţin titlul... Un bărbat vede o femeie la teatru într-o loje şi încă înainte de a-i fi întrezărit bine chipul, de a fi schimbat vreo vorbă cu ea, simte că s-a îndrăgostit nebuneşte. E o povestire amuzantă, poate singura de acest fel din opera lui Poe. Deşi, dacă mă gîndesc bine, miezul ei e chiar lugubru. Culmea e că şi femeia îi simte privirea, i-o întoarce şi toată seara nu-şi mai ia ochii de la el. Se întîlnesc, îşi mărturisesc iubirea şi se hotărăsc să-şi lege viaţa pentru totdeauna. Ei ce zici... ?" „Şi, mai departe... ? Sper că povestirea nu s-a oprit aici." „Nu, într-adevăr. Dar ce-a urmat răstoarnă totul în modul cel mai grotesc. Dealtfel nici nu ştiu de ce mi-a venit în minte această nuvelă şi de ce m-am apucat să ţi-o povestesc... Tînărul era foarte miop, dar din cochetărie nu purta ochelari. Spre sfîrşit, iubita lui îi împrumută un lorgnion cu multe dioptrii şi-i smulge promisiunea că înainte de a se întîmpla ceva decisiv îl va pune la ochi. Tînărul logodnic se conformează şi, îngrozit, constată că aleasa inimii lui era o octogenară fardată cu artă, cu gene false, cu perucă şi proteze dentare impecabile, strînsă în corset." Delia îşi înălţase bustul şi îşi îndreptase gîtul lung şi alb de lebădă, parcă pentru a arăta cum încercase să-şi joace rolul mincinos bătrîna femeie. Seara era caldă şi ea îşi pusese taiorul pe umeri peste o bluză de lînă galbenă cu mînecile scurte. Arunca spre Manole o privire fixă şi concentrată. El rise cu poftă nădăjduind că nesăbuitul tînăr fusese iertat, că-şi recăpătase pînă la urmă libertatea. „Eu te asigur însă că nu sînt miop. Văd excelent. În plus nici nu prea cred în acest tip de iubire — iubirea de la prima vedere. Totuşi nuvela ta nu e

chiar atît de lipsită de tîlc. Trebuie să privim însă totul invers. O anumită miopie am avut și eu... În tot acest lung răstimp n-am remarcat machiajul tău, contrariu celui al bătrînei. Și una, și cealaltă ați mințit. Și unul, și altul am fost mințiți. Rezultatul e însă diferit, căci și miopia a fost diferită." Și deodată înduioșat, i se adresă în stilul lui tandru-malițios: „Asta e, bătrînico!" Mîinile lor erau pe masă una în dreptul celeilalte. Ea își puse palmele peste ale lui, strecurîndu-și-le apoi pe sub haină, mîngîindu-i brațele musculoase. Brațele ei, cu carnea elastică sub pielea netedă și subțire, ajunseră astfel în palmele lui mari și Suru le cuprinse pînă la încheietura cotului. Se priveau halucinant. Era atît de intensă senzația acestei atingeri încît părea în stare să consume toată dorința pătimașă ce-i răscolea. În clipa aceea, Deliei îi trecu prin minte, ca umbra unei rîndunici ce taie văzduhul cu iuțeala săgeții, încît nici nu ești sigur dacă a fost o mișcare reală sau numai o părere, o umbră interioară a retinei — îi trecu prin minte că se află la o ședință de hipnotism, că tot timpul, începînd din după-amiaza acelei zile, ea nu făcuse decît să-i comande acestui bărbat un anumit sentiment, ținîndu-l mereu sub puterea voinței ei, sugestionîndu-l, surescitîndu-l, transmițîndu-i pînă și frisonul acesta al cărnii pe care îl simțea sub pielea brațelor lui vînjoase. Apoi acest gînd reveni, mai bine conturat și mai insistent. Oare tensiunea ei afectivă, izbucnită atît de violent, voința atîta timp strunită și curajul ei nebunesc — toate acestea nu nimiciseră pur și simplu instinctul de conservare și echilibrul logic al acestui bărbat, nu-i distruseseră busola sentimentală, transformîndu-l într-un fel de oglindă ce mima propria ei pasiune? Deci începuse să se îndoiască? Sau era încă uluită de viteza cu care destinul ei se precipitase în aceste cîteva ore? Senzația triumfului nu se consolidase încă în conștiința ei, fiind încă din cînd în cînd asaltată de teama că nimic nu e aievea, că trăiește un vis, că totul se va spulbera la lumina necruțătoare a zilei. Nici un om nu poate asimila dintr-o dată o asemenea schimbare a soartei lui, indiferent dacă e vorba de

o mare fericire sau de o nenorocire, și mult timp după ce se întîmplă continuă să se îndoiască de realitate, zvîrcolindu-se ba în ghearele spaimei, ba în ale speranței. Delia Brudaru oscila acum între convingerea că un bărbat ca Suru, cu o personalitate atît de puternică, are reacțiile sale psihologice absolut independente, autonome — și între presupunerea că dragostea ei atît de mare, ieșită deodată la suprafață ca un pîrjol, îl zăpăcise și îl contaminase, dar numai pentru un moment, pînă se va dezmetici, pînă va putea să gîndească și să se analizeze din nou la rece, cu toată puterea judecății lui limpezi.

Părăsiră terasa tîrziu, dar nici unul nu se gîndea la despărțire, la plecare, parcă aceasta ar fi fost cea din urmă noapte a vieții lor și ar fi vrut ca ea să nu se mai termine, să dureze o veșnicie. Bătură străzi pustii, la întîmplare, traversară parcuri și piețe, afundîndu-se în necunoscut, poate cu speranța de a se pierde, de a se rătăci în labirintul nopții și al universului, într-o singurătate tot mai adîncă, ireversibilă.

Ea îi recită, vădind o memorie prodigioasă, cu o voce duioasă, ca un cîntec de leagăn, parcă purtîndu-l în brațe și adormindu-l, pe sub coroanele aproape arse de toamnă ale copacilor : „Privirea stinge-mi-o : Te pot zări, / urechea-nchide-mi : Te pot auzi, / și fără de picioare vin la Tine / și fără gură Te implor, divine ! / ... / și creierul de-mi arzi în flăcări, pînă / și-n sîngele-mi Te voi purta, ca-n toate / ". Înfrîngîndu-și rușinea, Manole își mărturisi ignoranța și o rugă să-i spună ale cui sînt versurile. Ea-i puse mîna pe gură și continuă, parcă delirînd : „Da, spre Tine tînjesc. Alunec, / pierzîndu-mă din frîu, / fără nădejde c-o să-nchin / să-nfrunt vreodată ce vine către mine / ca dinspre Tine, / grav, neclătinat și prea străin". Apoi îi șopti : „E Rilke, iubitule. Toți poeții lumii au scris pentru noi, pentru noi doi... Toți ne șoptesc din filele cărților cuvintele care ne stau nouă pe buze. Auzi vocea curată, limpede a lui

Eminescu : „Lasă-ţi lumea ta uitată, / Mi te dă cu totul mie, / De ţi-ai da viaţa toată, / Nime-n lume nu ne ştie."

Cerul începuse să se decoloreze, stele să pălească, genele oraşului băteau uşor în somn, înfiorate de vise tot mai străvezii. Paloarea nopţii se reflecta pe chipurile lor supte, subţiate parcă de boală. Un tramvai, ca un sol singuratic, se auzea venind din depărtare, ciocnindu-şi sec oasele vechi de fier. Fantomele se topeau dinaintea aurorii ce-şi trimitea lumina ivorie peste lume. Străpunşi de răcoarea dimineţii, cu ochii arşi de întunericul ce-i învăluise ca o flacără neagră, cutremuraţi de spectacolul nopţii agonice care-i ascunsese de oameni şi acum îi părăsea pentru totdeauna, Manole şi Delia se despărţiră.

Suru se strecură în dormitor ca un licean la prima escapadă nocturnă, dezbrăcîndu-se repede şi fără zgomot, mereu cu ochii spre patul în care dormea Vladimir Cernea. Învăluit în penumbra dimineţii încă nedefinită, acesta nu se putea şti dacă simţise, văzuse. Reuşise să evite inevitabilele priviri interogative, ironice ? Se întinse pe pat şi închise ochii ştiind bine că somnul nu i se va mai lipi de pleoape. Prin mintea lui defila o îmbulzeală ameţitoare de imagini. Încerca să-şi adune puterile pentru a potoli acest haos, pentru a pune oarecare ordine în creierul înfierbîntat. Se străduia să cheme imaginile după voia sa, într-o anume succesiune, cu dorinţa de a o examina pe fiecare atent, îndelung, ca să-i prindă înţelesul. Îi răsunau în urechi frînturi de versuri stranii, îl obsedau anumite note ale vocii ei, cele joase, vibrante, dureroase, îl persecutau privirile ochilor mari, cafenii, cînd blînzi, duioşi, cînd răscoliţi de o furtună năprasnică, ademenitori, voluptuoşi, de o sinceritate nerusinată. Ar fi vrut să ia de la cap, pas cu pas, întîmplările acestor zile şi nopţi, dilatate anormal, dezvăluind străfunduri de abis, dar nu reuşea — toate clipele veneau dintr-o dată, ca o turmă sălbatică. Auzea însă o armonie nouă în sufletul lui, o muzică fără sunete, răzbătînd din mii de izvoare. Pînă la urmă renunţă să mai judece, se lăsă în voia acestui vîrtej, simţindu-se alt om,

un străin cu dorințe nebunești, gata să devore viața, oamenii, lucrurile, tot ce aparține acestui infinit și atît de familiar univers. „O iubesc oare ?" — se ivi la un moment dat un gînd sfios, timid, dar hotărît, în vălmășagul minții. Dar de unde putuse veni iubirea ? Era un om ca toți oamenii. Avea ambiții, năzuințe, preferințe și repulsii, putea să-i placă sau să nu-i placă o anumită persoană, un anumit lucru, putea să-i fie dragă o ființă sau să o urască. Dar de iubire uitase. Nu iubise niciodată pe măsura temperamentului lui. Se însurase la 22 de ani cu o fată de la țară. O moldoveancă luată de suflet de o mătușă de la oraș și dată la școala profesională ca să se facă brodeză. Făcuse numai cîteva clase, căci mătușa fusese nevoită să o retragă și fata începuse să lucreze acasă. Cînd o cunoscuse Suru, Peluța Trocan avea în jur de 17 ani. Îi plăcuse fata, mai ales prin contrast cu el. El era sigur pe sine, puternic și rațional, ea plăpîndă, sensibilă, anxioasă, gata să plîngă și să rîdă din orice, predispusă să creadă în fatalitate, în ursitoare, în date prestabilite, în stare să abandoneze tot în fața a ceea ce credea că sînt semne magice. El întunecat, pasional, de o senzualitate ce-l speriase în adolescență, ea senină și pură ca un pahar cu apă de izvor. I se păruse exact femeia potrivită pentru a-i lumina privirile grele, înecate de umbre, pentru a-i spăla aluviunile spiritului tulbure. Ea putea să-i îmblînzească asprimea tocmai pentru că îi cerea ocrotire, ghemuindu-i-se la piept ca să-și alunge spaimele, să rîdă copilărește, cu un glas cristalin de clopoțel de sanie. Peluța se apropiase de el încet, cu mii de precauții, ca micile sălbăticiuni de pădure neîncrezătoare, dornice totuși de afecțiune. La început o intimidase personalitatea lui puternică, dar blîndețea și duioșia pe care el se străduia să le pună în fiecare gest, efortul, de pildă, de a face mîinile lui mari, ca labele de urs, ușoare și mîngîietoare cum e fulgul, o mișcaseră și o cuceriseră. Începuse să-l iubească apoi cu evlavie, cu predispoziție pentru jertfă, cu convingerea că acesta e destinul ei și doar moartea putea să-i mai pună capăt. Iubirea Peluței era discretă și interiorizată, avea liniștea hotă-

rîrilor mari, definitive și nu conținea nimic furtunos, posesiv, dominator, nu-și rupea niciodată propriile zăgazuri, curgea cu un debit constant. Un fir de apă străvezie, mereu același, umil, făcut să aline setea pustnicilor, a drumeților ce cutreierau înălțimile hrănindu-se doar cu frumusețea singurătății.

Se căsătoriseră în 1942 și după un an se născuse primul copil — Virgil. Peluța trebuia să-și împartă iubirea, atîta cîtă încăpea în pieptul ei fraged, sculptural și parcă mereu cast, între Manole și prunc. Iubirea pentru Manole nu slăbise, avea aceeași tărie izvorîtă din tainicul ei jurămînt de sacrificiu, dar devenise și mai puțin manifestă, coborîse în straturi și mai adînci ale conștiinței. Bucuria nemărturisită, trăită de ea în această iubire, era acea a statorniciei și a infinității. Pentru Manole era ca o bisericuță pentru un credincios : lăcașul neclintit, cu porțile mereu deschise, uneori gol dar cu atît mai primitor, unde se reculege și se liniștește după zbuciumul trăit aiurea, de unde iese convins că lumea a rămas neschimbată în temeliile ei, că lucrurile și adevărurile simple, modeste sînt cele mai durabile și că te poți bizui pe ele la nesfîrșit. Apoi, după cîțiva ani, în 1948, s-a născut Claudia, un copil luminos și cuminte, alcătuind împreună cu mama și fratele ei o trinitate a păcii familiale, o emblemă a căminului tihnit — liman la capătul necazurilor și amărăciunilor, al luptelor obositoare, cu atît mai mult al înfrîngerilor. Nevasta și copiii ghiceau, cu un simț special, mai ales clipele sale de cumpănă, zilele grele, pierderile și înfrîngerile, cu care venea de afară, din talazurile răscolite ale lumii. În asemenea momente, Manole simțea balsamul iubirii incolore dar tenace, puțin sălcii dar răcoritoare și regeneratoare oferită de Peluța. Ea i-o dăruia fără să obosească o clipă și de la ea o învățau, ca pe un ritual sacru, și copiii, tot timizi, dar buni și simțitori.

Aceasta fusese, aceasta era viața de familie a lui Suru. În ultimii ani Peluța se schimbase. Sufletul îi rămăsese la fel de curat, credincios și devotat. Avea aceeași curățenie a gîndului

și a inimii, și era clar că nimic pe lume nu avea să mai sfărîme aceste daruri puse de natură sau de ursitoare în leagănul ei. Dar începuse să obosească. Viața se dovedea prea grea și prea lungă pentru ea. Se îngrășase, își pierduse vioiciunea, neastîmpărul și chiar receptivitatea ei emoțională exagerată, puțin dezechilibrată, din prima tinerețe. Seninătatea Peluței devenea tot mai imobilă, ca luciul unui lac de munte încremenit între stînci ; nu mai sugera mișcarea fluidă a pîrîului. Tot atît de bună și simțitoare ca înainte, era acum mult mai molatecă, mai înceată, mai monotonă. Suru, atît de dinamic, de nestăpînit, de clocotitor în viața din afară, în activitatea socială, în relațiile cu ceilalți oameni, se acomodase într-un mod uimitor cu acest climat placid al căminului său. Universul sentimental i se aplatizase însă, senzualitatea lui se domolise ; în cadrul intim al familiei era un tigru somnolent, narcotizat, care a uitat de sine, de forța mușchilor, a voinței și instinctelor sale. Nu suferise, sau cel puțin nu simțise că suferă. Nici nu remarcase schimbarea produsă. De fapt, nu avusese timp să observe, cum nu avusese timp și răgaz și dispoziție sufletească să vadă alte femei în afară de Peluța, de moldoveanca lui atît de comodă și odihnitoare. Ținea la această femeie și atît îi era de ajuns. Credea că are tot ce-i trebuie, că nu-i lipsește nimic, că nu duce dorul nici unei alte vieți. Nici nu se gîndea că ar putea trăi altfel, că în existența lui intimă s-ar putea naște vreodată o vîltoare de care să fie înghițit fără ca aceasta să-l nemulțumească, ci, dimpotrivă, să-l îmbete.

Iată că acum se întîmplase acest neprevăzut. În fața lui se trăsese perdeaua ce-i oprise vederea multă vreme și acum i se înfățișa o realitate nouă, făcîndu-l să-și piardă capul. „Da, aceasta trebuie să fie iubirea, își repeta năuc, lucrul acela din romane, din filme..." Își aminti că Delia îl întrebase dacă acceptă sau crede în iubirea fulgerătoare. Nu mai știa ce-i răspunsese, dar acum se întreba la rîndu-i ce altceva se petrecuse cu el ? Ea îl lăsase să vadă de-aproape infernul unui suflet de femeie, prea mare pentru a încăpea în tiparul unui destin obișnuit, și

în care poți cădea și te poți înălța pierzîndu-te cu totul, în nemărginita libertate de a cunoaște și de a trăi. Ochiul lui fusese fermecat și piciorul lui păsise în acest neant ademenitor, iar prăbușirea în gol îi dăduse un delir ca unui paraşutist ce nu mai are nevoie să tragă de manetă pentru că nicăieri nu se vede pămînt, nu apare nici un obstacol, nici un motiv de teamă, iar el este cuprins de bucurie pentru că a învins spațiul — acest vechi rival ce-l ținuse în chingi. Această senzație îl făcuse să crească în el însuși ca un uriaș, îi umpluse pieptul de un muget ca al mării răscolite izbindu-se bezmetică și încăpățînată de stînci. Se simțea un taur aţiţat, biciuit, aproape sugrumat de prea multa lui forță.

Se sculă odată cu Cernea și fără să-și dea seama dacă acesta știe sau bănuiește ceva, neliniștit că nici măcar nu-l întreabă unde și de ce întîrziase noaptea, plecă la cursuri. Trecea prin stări ciudate — cînd panica de a-și trăda, printr-un gest sau printr-un cuvînt, taina, sau de a se dezvălui singură prin lumina ei orbitoare, cînd nerăbdarea de a scăpa de ea, de a o ridica în văzul tuturor, deasupra capului, cu ambele mîini, ca pe un prunc de aur. Făcea lucruri străine firii lui, vorbea mult mai mult decît de obicei, se arăta preocupat de aspecte ce altădată îi repugnau, se amesteca în vorbă cu oameni aproape necunoscuți, despre subiecte care nu-l priveau. Delia nu se vedea nicăieri și acest fapt îl liniștea și îl neliniștea în egală măsură, îi sporea nervozitatea și nesiguranța, îl speria și îl înfuria. Această agitație se accentuă într-un mod tot mai greu de suportat, pînă la amiază, cînd fu chemat la telefon și îi recunoscu glasul în pîlnia de ebonit. Ea îl rugă să se întîlnească în seara aceea în parcul mare de la marginea orașului, undeva pe malul lacului, la debarcader.

La ora stabilită o găsi așteptîndu-l. Îi întindea pumnul provocîndu-l, rîzînd, să ghicească ce strînge în căușul lui. El îl desfăcu cu blîndețe și-i găsi palma plină de bilete. „Mergem la toate teatrele, la toate sălile de cinematograf ?“ „Nu, vom lua transatlanticul — tocmai acosta la debarcader vaporașul de

agrement al lacului — şi vom naviga pînă în Caraibe." Îl trase de mînă pe mica covertă, aproape pustie în acel sfîrşit de sezon, şi îl duse să se rezeme de grilajul balustradei. Aveau bilete pentru cel puţin douăzeci de curse. Vasul era slab luminat, dar dîra înspumată, lăsată de elice pe oglinda apei, sclipea sub razele lunii ca un nesfîrşit voal de mireasă, stropit cu paete de argint. Alunecau legănaţi pe pîntecul lacului şi tangajul îi apropia şi îi depărta ritmic, într-un uşor balet mecanic ce voia să-i încerce, să-i mintă, să-i aţîţe. Se priveau tăcuţi, cu obrajii fardaţi de lumina grea a lunii pline, înfioraţi de întinderea nopţii amplificată de apa pustie a lacului, de cerul spuzit, de siluetele depărtate, abia vizibile, ale copacilor de la ţărm, toate făcîndu-i să se simtă singuri de tot, legaţi indisolubil printr-un misterios destin cosmic. „De-acum, dragul meu, toate punţile au fost arse în urma noastră şi nu mai avem pe unde ne întoarce, nu mai putem merge decît înainte, şi doar împreună, în necunoscut. Regreţi ?" Brusc, neliniştea puse stăpînire pe Manole Suru. Aceste cuvinte îl tulburară şi îl speriară, parcă într-adevăr ar fi părăsit pentru totdeauna pămînturile natale, Itaca lui, pentru o aventură în tenebrele unei nopţi şi unor ape fără sfîrşit, pe un drum fără întoarcere, înstrăinîndu-se de toţi şi de toate, trădînd un post din care fugise. Erau numai ei doi în tot universul. Proiectat pe cerul nopţii de toamnă şi pe apa scînteietoare, pavată cu milioane de cioburi de cristal, negre şi argintii, chipul Deliei avea o frumuseţe nepămîntească, atît de dureroasă că-i sfîşia inima lui Manole. Toate fibrele sufletului îl îndemnau să strîngă la piept capul minunat cu ochi adînci, arzători, umbriţi de gene lungi, de mătase, cu buze fremătînde, cu părul de culoarea aramei vechi, aprins rug plutitor, să-l strîngă la piept şi să-l sărute nebuneşte, luîndu-i toată suflarea, ucigîndu-l şi murind împreună cu el. Dar ceva îl lega şi-i paraliza mîinile. Era ascunsă în el o fiinţă ostilă, duşmănoasă, un duh străin care-l ura şi-l împiedica să se bucure de această clipă unică, sublimă, să se arunce în această vîltoare ce-l chema cu mii de braţe întinse şi după care toată fiinţa lui

tînjea chinuitor, îmbolnăvindu-se de moarte. „Te iubesc, Delia... ca un muribund. Limba mea... e de lemn. Nu pot să spun ce simt pentru tine. Nu știu să vorbesc despre asta. N-am mai iubit niciodată. Ești prima femeie adevărată... în viața mea. Fără tine nimic nu mai are rost și gust. Mă usuc de sete. Sufăr că exiști în afara mea. Fără tine sînt ciung, o butuiugă. Nici de ochi n-am nevoie, dacă nu te mai pot privi pe tine cu ei." „Manole, nu înțeleg ce spui... Tu îmi vorbești ca de o moarte, ca de o despărțire... Îmi vorbești ca unei fantome, nu ca unei ființe ce se zbuciumă și plînge, uite plînge — și ochii îi înotau în lacrimi, și obrajii îi erau uzi — și nu mai poate îndura. O ființă gata să înnebunească de atîta dragoste. Ți-am spus, nu mai există nimic în urma mea. Am tăiat odgonul de la mal și frînghia ancorei, am tăiat cordonul ombilical, ultima legătură cu lumea. Sînt singură cu tine și tu poți să mă duci unde vrei."

În această clipă Manole Suru înțelese... Înțelese de unde îi venea spaima și gîndurile negre și sentimentul de fatalitate, de zădărnicie, senzația că totul e clădit pe nisip. El nu putea da curs acestei chemări, nu putea porni în această odisee. Nu avea cum să ardă punțile dinapoia lui, așa cum făcuse Delia. Și nu putea primi nici ofranda ei, ca un zeu liber, suveran. Nu-și putea umple brațele cu această jerbă aprinsă. Trebuia să rămînă cu brațele căzute, lipite de trup, cu capul plecat, doborît de un destin împotriva căruia nu se mai putea răzvrăti, pentru că el îl alesese, el îl cioplise cu mîna lui, așa butucănos și inexpresiv cum era. Un destin poate fi înfruntat și înfrînt atunci cînd ți-e străin și potrivnic, dar nu poate fi trădat atunci cînd e opera propriei tale voințe. Cu cît un suflet este mai mare, mai drept, mai puternic, cu atît mai neputincios este el în fața acestei opere, oricît ar fi ea de stearsă, de neîmplinită, — și chiar dacă nu o iubește, trebuie să-i rămînă credincios, s-o ocrotească, să-i stea de veghe ca un soldat bătrîn și singur, pînă în cea din urmă clipă. Cu mult mai adîncă ar fi nefericirea lui dacă s-ar

lepăda de acest destin, dacă l-ar alunga de la sine, primind un altul, sub chipul unei nemaipomenite ispite, al unui nemaivăzut noroc. Manole Suru știa acum că nu va putea săvîrși acest păcat, că nu va putea comite acest omor pentru nici o ispită și pentru nici un noroc din lume. De aceea, buzele lui nu puteau rosti decît o tristă, o amară litanie pentru ceea ce, dorind cu deznădejde, avea să-și interzică singur, și fiindu-i la un milimetru de degete, avea să-și refuze îndîrjit, cu sufletul înecat în lacrimi. Aflat acum între două nevinovate victime, nu știa pe care s-o mîngîie mai înainte, căreia să-i șteargă obrajii. „Eu, trebuie să știi de la început, Delia, eu nu pot tăia odgonul, eu am să rămîn la țărm. Și nu voi putea decît să privesc spre larg, spre largul unde plutești tu. Aceasta e soarta mea și nu pot s-o schimb. Sufletul poate să zboare, să se înalțe. Pe el nu-l pot opri, și nu vreau. Dar sufletul nu e totul... Dealtfel, ești o bună materialistă — încercă să glumească sîngaci, crispat, dîndu-și seama cît de deplasată și lipsită de tact era acest gest în împrejurarea de față. Aș vrea să te fac să înțelegi bine ce ești, ce vei fi tu întotdeauna pentru mine... Un curcubeu în pîcla unei zile ploioase, reci..." „Spune-mi cinstit și sincer — îl întrerupse ea violent, dar se stăpîni apoi, își apăsă palma pe inimă și continuă cu vocea sugrumată de un bocet interior înăbușit — o iubești... ?" El oftă : „De ce a trebuit să-mi pui această întrebare... ? Are vreo importanță ? Nu pot s-o fac ! Nu pot s-o împing în prăpastie, ca un mișel. Ea nu are nici o vină, nu mi-a făcut nici un rău. Răul, dacă există vreunul, mi l-am făcut singur. Nu poți să înțelegi ? Nu m-aș putea bucura de nimic, nu m-aș mai atinge de nimic. Suferința ei m-ar îngheța ca pe un sloi. Eu nu pot privi în ochii ei curați, dîndu-i o asemenea veste. Nu pot... n-am să pot niciodată..."

Delia plîngea ca o stană de piatră, și nu se auzea decît arareori un suspin discret, efortul de a-și umple cu aer plămînii. Albul de var al lunii îi dădea o mască și mai tragică, parcă ar fi ieșit dintr-un mormînt proaspăt pentru a mustra întreaga lume că o îngropase de vie. Suru nu mai putu suporta

acest scîncet de copil orfan. Își petrecu brațul după umerii ei și o strînse la piept. Ea se ghemui moale și izbucni în hohote. Părul ei parfumat atingea obrazul crispat al bărbatului ; cu un gest brusc el își înălță capul, evitînd această involuntară mîngîiere, și ochii i se opriră pe discul lunii, atît de familiar și acum atît de străin. Stingherit și înfricoșat de această îmbrățișare, slăbi strînsoarea pornită din primul impuls. Îi șterse cu batista obrajii, apoi îi strînse brațul cu un gest bărbătesc, ca atunci cînd îți încurajezi un prieten. Cu ochii încă umezi, ea îi zîmbi trist, parcă voind să-i arate că a înțeles, deși Manole își dădu din nou seama cît de îngrozitor de nepotrivite erau unele din gesturile lui, cît de stîngaci și de grosolan se manifesta în momente de acest fel, atît de noi pentru el, atît de neobișnuite. Apoi Delia păru că se liniștește. Își aranjă părul cu un gest mașinal, lipsit de orice cochetărie, căută ceva prin buzunare, venise fără poșetă, apoi renunță. Se întoarse spre el și îi zîmbi iarăși, la fel de trist : „Ești și tu un biet copil, Manole. Ești îndrăzneț, dar neputincios. Și minunat de sincer și de proaspăt, mai ales pentru cine cunoaște mucegaiul. Dar... dealtfel trebuia să-mi dau seama... am simțit întotdeauna că ești imprevizibil. Sufletul tău viguros are și o mare debilitate... de fapt, delicatețe. Fiindu-ți prea credincios ție însuți, te devotezi și umbrelor, fiindcă ai avut bunătatea și naivitatea să le lași să te urmeze. Ești sclavul propriei tale generozități..."

S-au despărțit aparent împăcați cu fatalitatea, dar ambii stăpîniți de sentimentul că acesta era doar un armistițiu. Se comportau ca niște ape vijelioase, dominate de plăcerea de a se revărsa, dar care, întîlnind în cale o pajiște fragedă, plină de flori delicate, se cuminţesc brusc și se despart pe albii înguste, cu maluri înalte, sperînd totuși în sinea lor că această renunțare e temporară și că, pînă la urmă, își vor găsi reîmplinirea. Putea fi luată această despărțire și ca un tacit pact de neagresiune, intuind deopotrivă primejdia izbucnirii unei mari dușmănii și a unei ciocniri inevitabile și nemiloase — pe viață și pe moarte. De aceea, înspăimîntați de ce le putea oferi viitorul, și în

același timp cu un sîmbure de speranță ascuns grijuliu în adîncurile ființei lor, au tăcut, de frică să nu asmută fiara, au întors pagina încet, fără a scoate nici un foșnet. Cîteva zile nu s-au mai văzut deloc. Suru venea la cursuri cu frică, să n-o întîlnească, dar pleca zdrobit și deznădăjduit că n-o întîlnea. Într-adevăr, ea lipsi un timp, și Suru, neîndrăznind să întrebe pe nimeni, trăia într-o chinuitoare încertitudine. Dar din nou, într-o seară, cineva se strecură în camera lui și-i înmînă un plic — de data aceasta mare și gros ca o corespondență de cancelarie. Îl ascunse în servietă și se duse să-l citească, fără riscul de a fi tulburat, în bibliotecă, acolo unde magia aceea neagră, cum îi spunea el, pusese stăpînire pe amîndoi. Iată ce citi :

„Stăpînul meu drag și neînduplecat,

Am găsit cu cale să-ți vorbesc astfel. Am nevoie să pun această hîrtie între noi pentru a-ți putea spune totul fără să roșesc și fără să plîng. Nu te speria, vreau să-ți scriu doar despre mine, pentru că tu trebuie să știi, iar eu trebuie să-mi iau piatra de pe inimă. Vei avea răbdare să mă asculți ? Desigur, vei spune, te interesează în cel mai înalt grad. Bine, te cred. Ascultă atunci.

Am fost o fată foarte săracă. Fiica unei femei de serviciu rămasă de tînără singură. Bănuiesc că nici tu n-ai crescut în puf. Dar e altceva... O copilă îmbrăcată în zdrențe, aproape mereu flămîndă, dizgrațioasă prin seriozitatea, încăpățînarea și umilința ei. Ai știut vreodată ce este umilința ? După cît te cunosc, îmi închipui că nu ! E un pumnal cu două tăișuri. Umilința nu se reduce doar la zdrobirea personalității, a mîndriei legitime, a libertății de-a-ți apăra demnitatea elementară ; ea atrage după sine o altă, și mai cruntă suferință — disprețul celor ce ți-au impus-o, scîrba lor neascunsă, zvîrlită în obraz. Te umilești pentru că ești încolțit și te încolțesc pentru că ești umil. Nu aveam nici o armă, mereu mă simțeam cu mîna goală în fața unei haite de cîini. Nu eram atunci nici prea arătoasă. Prost hrănită, dormind puțin, muncind peste puterile mele atît

pentru şcoală, cît şi pentru a o ajuta pe biata maică-mea — mereu bolnavă, istovită —, nu creşteam ca fetele de vîrsta mea, nu mă dezvoltam şi nu mă împlineam. Şi asta mă făcea să sufăr, mă simţeam frustrată şi pe plan fizic, natura însăşi mi se părea părtinitoare, vrăjmaşe. Eram printre cele mai bune eleve din liceu. Aş fi vrut să mă fac medic. În visurile mele de zi şi de noapte mă vedeam răzbunîndu-mă pe lume tămăduind-o, alinîndu-i suferinţele, ocrotind-o de pericolele ce o pîndeau, salvînd-o într-o uriaşă şi spectaculoasă luptă cu moartea. Îi vedeam pe oameni, cruzii mei duşmani de atunci, venind pocăiţi, ruşinaţi, mustraţi de conştiinţă pentru a-mi smulge iertarea, pentru a-mi aduce prinosul recunoştinţei lor, fără măcar a îndrăzni să ridice ochii spre mine. Şi mă năpădeau lacrimile şi plîngeam amarnic de mila lor, căci îi iertam şi nu puteam să suport această umilinţă, durerea sufletului lor îmblînzit, umanizat. Dar, evident, n-am putut să mă fac medic. Am stat cîţiva ani acasă. Am căpătat un post de directoare... o, ce titlu, directoare de grădiniţă de copii. Dar mi-a prins bine. Convieţuirea cu fiinţele acelea pure mi-a vindecat multe răni, de fapt m-a ajutat să-mi retrăiesc copilăria, să mi-o răscumpăr, pentru că-mi fusese furată, înstrăinată şi schingiuită. Pentru prima oară mă jucam şi eu, împreună cu micii mei elevi, cu păpuşi, cu jucării, pentru prima oară îmi permiteam să fiu naivă, să vorbesc peltic, să alerg, să cad şi să rîd. Pentru prima oară împreună cu ei, beam lapte şi mîncam bomboane. O, astfel mi-am salvat copilăria şi poate în felul acesta mi-am salvat sufletul, pentru că nu cred, nu cred că poţi supravieţui ca om fără această zestre, fără mica boccea de frumuseţi din anii de aur. Dacă lumea îţi sfarmă această vîrstă, călcînd-o în picioare, te sărăceşte mai rău decît dacă te-ar lăsa gol în pădure, împreună cu sălbăticiunile. Cît de recunoscătoare le sînt acelor ţînci, ei mi-au redat ceea ce pierdusem, ceea ce nu mi se lăsase cînd fusesem de vîrsta lor. Mi-au dăruit atîta inocenţă, atîta dragoste, încît întorcîndu-le cu prisosinţă aceste senti-

mente, mi-a mai rămas și mie destul pentru tot restul vieții. Căci viața avea să-mi arate din nou, mai tîrziu, colții — dar altfel, camuflați, pentru a-mi înșela buna-credință. După cîțiva ani, profitînd de faptul că în învățămîntul superior se acordase un număr de burse pentru limba germană — limbă în care excelasem în anii liceului —, am reușit să intru la facultate. N-am să-ți istorisesc privațiunile studenției mele. De fapt, eram obișnuită, călită pentru asemenea viață, în plus aici, în Capitală, mă simțeam o străină, un simplu nume în catalog, o anonimă. Sărăcia era pentru mine o boală cronică, dar acum nu-mi mai dădea crize acute, devenise suportabilă. Ceea ce vreau să-ți spun, dealtfel aici vroiam să ajung, poate mai bine de aici porneam, pentru că restul are prea puțină importanță pentru tine, ceea ce vreau să-ți spun este că, spre sfîrșitul studiilor, m-am căsătorit cu profesorul meu de lingvistică. N-am vorbit nimănui despre această perioadă din viața mea, nici măcar bietei mele mame, mai ales ei. Poate că nici mie însămi nu mi-am mărturisit tot — cînd vocea interioară vroia să-mi spună și devenea prea insistentă îmi astupam urechile. O să mă întrebi ce e anormal și senzațional într-o asemenea întîmplare. Se căsătoresc în fiecare zi milioane de oameni de tot felul, unele cupluri sînt mai reușite, altele mai puțin, unii sînt fericiți, alții nu — e în firea lucrurilor. Pentru mine însă căsătoria a fost, nu știu cum să-ți spun, un fel de act de vînzare-cumpărare. Ca și cînd aș fi dat un anunț: Ofer femeie tînără și frumoasă, inteligentă și cultă, contra confort material. M-am căsătorit cu confortul fără să mă gîndesc prea mult că aceasta nu este doar o relație cu obiectele, ci și cu oamenii, cu oamenii aflați în spatele lor, confortul nefiind numai o categorie materială, ci și una morală, mai ales morală. Omul acesta, profesorul meu, Aurelian Brudaru, se născuse cu peste un sfert de veac înaintea mea, aparținînd deci prin naștere secolului trecut. Descendent al unei vechi familii latifundiare ardelene altoită apoi cu alta burgheză de sînge nemțesc — o, spiritul burghez nemțesc, blamat cu atîta sfîntă indignare de Engels

și de Marx —, își făcuse studiile la Viena și îmbrățișase cariera științifică, didactică. Avea cincizeci de ani pe atunci și era membru corespondent al Academiei Române. Se purta cu o eleganță sobră, distinsă și folosea o frază de o corectitudine ce te inhiba. Îți tăia tot elanul gîndirii, toată înfrigurarea exprimării unei idei noi, încă neprelucrate lingvistic. Privirea lui rece, de oțel, te făcea să te bîlbîi și să-ți pierzi șirul vorbelor, să intri în sincopă și lucrul acesta îi dădea o sadică satisfacție, pentru că-i oferea prilejul că intervină, să-și vîre mîinile în creierul tău și să-ți organizeze mintea după pofta lui. Te trezeai repetînd după el, în aceeași neschimbată arhitectură geometrică, fraze din care pierise tot fiorul inspirației, tot ce fusese original și personal, poate mai dezordonat, dar infinit mai plastic. Căci nu-ți trebuia mult să descoperi că vorbirea lui era uscată și fadă, ca o iască, o vorbire moartă —, ca latina sau greaca veche de pildă —, capabilă să comunice doar lucruri comune, arhicunoscute, să furnizeze un fel de coji de idei, scorțoase și insipide, și aceasta cu aplomb, cu pedanterie, ca o veche doamnă de companie de la curtea imperială vieneză, ignorantă dar plină de aroganța clasei ei. Omul acesta ajunsese la peste cincizeci de ani, fără să poată găsi o femeie corespunzătoare concepției sale despre frumos, despre distincție și demnitate, sau invers, o femeie în stare să înțeleagă și să accepte această concepție. Și iată, dintr-o dată, de fapt nu dintr-o dată, ci după o lungă și rece reflecție, după o analiză laborioasă, pe baza unui plan minuțios, m-a găsit pe mine. Alegerea lui a căzut ca un verdict și cred că n-a conceput nici o clipă posibilitatea unui eșec. Era sigur pe acțiunile sale, pe metoda și victoria lui. M-a studiat atent cu o perspicacitate diabolică, descoperindu-mi pînă la urmă partea slabă, punctul vulnerabil. Aceasta era tocmai suferința mea veche și ascunsă de fată săracă. Din visul meu de răzbunare generoasă asupra oamenilor nu mai rămăsese nimic. Mai credeam doar în răzbunarea sfidării, în posibilitatea de a-i bate pe cei ce mă disprețuiseră, cu propriile lor arme. Profesorul Brudaru îmi oferea această șansă. El îmi punea la dispo-

ziție înalta sa poziție socială de om de știință cu o solidă reputație profesională, cercul lui de familie, lumea aleasă a cunoștințelor lui și, deasupra tuturor, banii săi. Avea un apartament ultraelegant în centrul Bucureștiului, pe care dealtfel imediat după eliberare l-am părăsit, mutîndu-ne, la hotărîrea sa, în Cluj, unde poseda o veche și frumoasă casă boierească — nenaționalizată nici pînă acum, ca un hatîr pentru activitatea sa științifică — și unde m-a dus pentru a mă încorpora mai bine atmosferei tradiționale de castă, proprietății lui moștenite. Îmi oferea deci luxul acelei locuințe încărcate cu covoare orientale — nu uita că eu am copilărit pe preșuri de cîrpă —, cu cristale, porțelanuri și tablouri, cu mobilă veche, vieneză, și cu nenumărate relicve de familie, rare și foarte prețioase. A desfăcut în fața mea casete cu bijuterii grele, scumpe, lăsîndu-mi libertatea să aleg, totul aparținîndu-mi. Mi-a dat cheia casei de bani și stăpînirea totală asupra averii lui. Omul acesta sec, mucegaiul unui blazon spart și al unei firme de fabricant, profesorul acesta mecanic, de bîlci, paiața aceasta plină cu paie și cîlți, mă iubea. Și nu în felul lui pedant, superficial și vanitos, nu cu aplombul ridicol cu care îi impresiona pe proști, de dimineața pînă seara, la catedră. Nu, mă iubea ca un cățel, gata să se gudure pentru un dumicat, pentru un oscior, chiar și numai pentru un fluierat. Mă iubea ca un șarpe tîrîndu-se după mine fără picioare și fără mîini, dar cu gura deschisă și cu limba șuierătoare tremurînd de dorință. Mă iubea libidinos, fără demnitate și fără mîndrie bărbătească, îngrețoșîndu-mă. Ceea ce vroia să capete de la mine nu cerea, nu poruncea, ci cerșea umilindu-se, văicărindu-se sau implorînd mut, din ochi, așteptînd cu răbdare de păianjen încremenit în colțul lui, cu privirile fixate pe zborul fluturelui. Atingerea acestui om mă îngrozea, mă revolta, îmi săpa în creier gîndul sinuciderii. Și totuși m-am căsătorit cu el și am trăit lîngă el atîția ani. Era pactul meu cu diavolul. Sufletul mi se mortificase, iar trupul îmi părea o zdreanță murdară care îmi făcea mie însămi silă.

Îmi devenise odioasă și mătasea covoarelor orientale, iar huzurul nu-mi mai producea nici o plăcere. Lumea fandosită, insipidă, lipsită de impulsurile sincerității și simplității, în care se învîrtea el, și acum, odată cu el și eu, mă plictisea de moarte. Aruncam banii în dreapta și în stînga, risipindu-i, bătîndu-mi joc de ei. De nimic nu-mi mai păsa. Dar nu mai aveam voința și puterea să mă smulg din pînza păianjenului, din balele acelea murdare în care mă înecasem. În public el mă lăsa liberă, sau cel puțin vroia să lase această impresie, să-mi dea această iluzie, pentru că — și de data aceasta își calculase mișcarea — știa că nu mă pot folosi de libertate decît în sensul voit de el, adică de a mă înnoda și încîlci tot mai mult în mrejele întinse. Mă lăsa liberă să colind atelierele de croitorie, să frecventez seratele pentru a-mi etala ultima toaletă, pentru a impune o anumită imagine despre persoana mea, astfel încît să nu mai pot face apoi nici un pas lăturalnic, să nu mai pot da nici un milimetru înapoi. Și într-adevăr acest fel de viață mă obliga să merg înainte. Nu era, dealtfel, acesta, jurămîntul meu de răzbunare, nu era modul de a mă revanșa pentru umilințele suferite ? O, dar cum se poate răscumpăra umilința săracului îmbogățit prin vînzarea de sine ? Cît de proastă, de neghioabă fusesem cînd îi pizmuisem pe avuți și cînd mă simțisem atinsă de disprețul lor. Acum, mă disprețuiam ca și pe cei alături de care trăiam. Îi invidiam însă pe cei săraci și fericiți în neatîrnarea lor. Pe stradă, în public, în cercurile cunoștințelor, academicianul avea aerul că mă poartă în lesă și aceasta era jubilația lui ascunsă, singura compensație a degradării morale provocată de iubirea lui nenorocită pentru mine. Eu cred că o iubire adevărată nu te poate păta. Chiar cînd n-o împărtășești, te măgulește și, în cel mai rău caz, îți dă senzația că ființa ta prețuiește ceva, că nu e de prisos. Căci iubirea e o descoperire... Iubit, te simți un minereu de aur dezgropat de cineva inspirat. Fiind iubit, devii mai atent cu tine însuți, mai reflexiv, începi să-ți îngrijești mai mult nu numai ținuta exterioară, ci și spiritul. Nu se poate ca o iubire adevărată, puternică și curată să

te jignească, decît dacă îţi este impusă cu forţa, dacă tinde să-ţi înăbuşe independenţa sau îţi pretinde, brutal, un răspuns identic. Dar el nu mă iubea pentru spiritul, mintea şi sensibilitatea mea, ci doar pentru trup. El descoperise în mine numai plăcerea carnală şi lucrul acesta mă înjosea.

Am uitat să-ţi spun, eu eram membră a partidului comunist. La un moment dat m-am hotărît să activez în mişcarea feministă. El nu numai că nu a obiectat, dar m-a încurajat cît a putut. Vedea în aceasta un sprijin pentru propria lui poziţie. Avea o nevastă comunistă, militantă, aparţinînd lumii de jos, deci el, descendentul latifundiarilor şi burghezilor ardeleni, apropiat prin instinct de popor, nu stătuse la cumpănă să-şi lege viaţa de o fiică a plebei. Era blazonul nou, democratic pe care profesorul pedant şi versatil îl bătea în cuie peste cele vechi. Şi alte elemente noi au fost încorporate în firma lui civică. La catedră şi-a luat numai asistenţi proveniţi din medii muncitoreşti, a devenit cel mai asiduu colaborator al societăţii de răspîndire a cunoştinţelor ştiinţifice, a început o campanie energică împotriva neologismelor, la radio şi în reviste este tot timpul prezent cu explicaţii pentru masele largi, descifrînd vechi proverbe şi zicători populare. Dar cea mai spectaculoasă măsură a fost refacerea integrală a cursului său, apreciat pe vremuri cel puţin pentru oarecare rigoare ştiinţifică. L-a subordonat integral interpretărilor unor reviste străine de specialitate. A început să susţină zelos, dar cu tot mai puţin din morga de altădată, teza aberantă a originei preponderent slave a limbii române. A ajuns să afirme că de fapt limba noastră naţională a apărut abia în secolul trecut, pe baza aşa-zisei limbi literare moldoveneşti, care s-ar fi deosebit substanţial de limbile vorbite în celelalte provincii, în Muntenia şi Transilvania, ea constituindu-se, de-a lungul istoriei, pe scheletul limbii slave. Tot cursul său este o pledoarie murdară împotriva unităţii lingvistice româneşti şi a originii ei romanice. Repeta argumentele puerile pe care le aducea în sprijinul afirmaţiilor sale,

fără să clipească, deşi era pe deplin conştient de falsitatea lor grosolană, de caracterul lor antinaţional, de semnificaţia consecinţelor lor nu doar de ordin lingvistic. El contesta în mod absolut posibilitatea existenţei unei limbi române culte, pe considerent că în cercurile culturale româneşti, indiferent de provincie, s-a întrebuinţat numai limba slavonă. L-am întrebat în ce limbă vorbea pătura cultă cu poporul, şi mi-a răspuns că de fapt acestea nu comunicau între ele, iar la întrebarea mea de unde a venit această aşa-zisă „limbă moldovenească", mi-a explicat că de la numele provinciei în care era vorbită, adică de la Moldova. Îţi închipui că la nivelul acestor replici nu mai poţi discuta cu el, cel mult poţi să-l pălmuieşti dacă vrei să-ţi murdăreşti mîinile. A renunţat cu totul la ceea ce numea el „demnitatea profesională", arborată cu atîta emfază, altădată, în sălile de curs şi în cenaclurile universitare. Ca şi la patriotismul ce nu mă îndoiesc că trebuie să fi existat în conştiinţa predecesorilor săi ardeleni. Ca o compensaţie poate, a devenit colecţionar al pieselor rare de mobilier vechi. Acasă, la Cluj, odăile sînt încărcate ca un depozit de relicve. Se interesează, printr-o adevărată reţea de cunoscuţi, cine vinde, pertractează săptămîni în şir asupra preţului, alcătuieşte fişe pentru fiecare scrin şi scaun, le şterge de praf cu mîna lui, schimbîndu-le mereu locul în căutarea unei expuneri cît mai favorabile. Din cînd în cînd invită prieteni vechi sau cunoştinţe mai proaspete, pe unii lăsîndu-i să creadă că sînt piese din patrimoniul strămoşilor săi, recuperate cu greu, iar pe alţii că sînt obiecte salvate din ghearele claselor dominante de odinioară, în intenţia de a constitui o colecţie pe care să i-o pună la dispoziţie, ca un omagiu sincer şi vibrant, noii societăţi. În realitate, nu face decît o meschină investiţie de capital, înspăimîntat de pericolul pierderii numerarului pe care îl acumulează, în eventualitatea unei noi reforme băneşti. Se răsuceşte la fiecare suflare a vîntului, ca o sperietoare de ciori înfiptă într-un arac. Şi atitudinea faţă de mine şi-a modificat-o vizibil. Mă poartă pretutindeni ca pe sfintele moaşte, mă consultă în văzul

tuturor, ca pe un oracol, lăsînd să se înțeleagă, din sute de detalii, că eu aș fi adevăratul cap al familiei, urmărind să obțină din aceasta maximum de beneficii politice — imaginea unui model de familie nouă, bazată pe alianța dintre muncitorime și intelectualitate, a unei familii revoluționare, întruchipare a egalității depline dintre sexe și, mai mult, a emancipării sociale totale a femeii. De cînd sînt la școală, vine la două săptămîni în București, pentru două zile, sîmbăta și duminica, rezervînd un apartament la «Athénée Palace». Cred că ți-am spus esențialul. Nu mai pot, iartă-mă. Acum știi totul despre mine. De fapt, tot ce e mai urît. Dacă ai să crezi de cuviință, poți să mă chemi să mă judeci. Dacă nu, nu mai întreba de mine și voi ști." Delia nu-și semnase scrisoarea ca și cînd i-ar fi fost scîrbă de propriul ei nume.

Suru o caută chiar în seara aceea. Nici bună seara nu i-a spus. S-a repezit la ea, abia stăpînindu-se : „Eu am citit, am citit, am citit și n-am aflat încă esențialul. Căci tu vorbești mereu la trecut... ce era, ce se întîmpla, ce făcea... Dar ce e astăzi ? Tot ce mi-ai scris tu este o poveste de altă dată ? Un fragment urît din viața ta, depășit, rămas în urmă ?" Delia ghici enervarea din glasul lui Manole și înțelese că în el se revoltase nu numai bărbatul drept, ci și iubitul, iubitul rănit de terfelirea barbară și vicioasă a femeii pe care, instinctiv, o considera a lui. „Nu, dragul meu, este trecutul meu prelungit în prezent. Trecutul și prezentul meu sînt aproape la fel, și atît, atît de amestecate... Dar prefer să nu folosesc timpul prezent... cel puțin pentru a nu-l confunda cu clipa aceasta și cu clipa dinaintea ei și cu zilele și nopțile noastre..." „Bine, dar cum e posibil — aproape țipă el — să trăiești toate acestea de ani de zile, să porți în tine..." „Spune — îl îndemnă ea —, nu te opri, spune !..." „Ce s-a putut întîmpla cu tine, cu ce te-a putut înlănțui omul acesta ? Ce vă poate lega pe voi doi ? Ce te poate face să trăiești de atîția ani în această mocirlă și în

această stare de tensiune ?" „În această mocirlă, zici ? Dar știi că te poți obișnui și cu apa mîloasă și călduță a mocirlei ? Te obișnuiești și cu mirosul ei fetid, cu microorganismele ce forfotesc pe lîngă tine și se lipesc de pielea ta. Această baie te moleșește încetul cu încetul, îți slăbește voința, te trage la somn. O, dacă ai cunoaște această somnolență ! Starea broaștei nemișcată într-o groapă cu apă putredă, acoperită cu vegetația verde, scîrboasă, ce-i poartă numele, încălzită toată ziua la soare. Îmi vorbești de tensiune... Ea există acum, aici, lîngă tine, cînd somnul s-a curmat, cînd sufletul e mai treaz ca oricînd, acum cînd totul îmi apare în contrastele cele mai prăpăstioase, cele reale. Dar nu întotdeauna am cunoscut această tensiune. Ți-am spus că sufletul meu era un cadavru, o mumie purtînd un zîmbet machiat. Puteai să mă tai în bucăți fără să simt, fără să țip, fără să mă opun." „Dar cum ai putut tu să te lași asasinată astfel și, mai mult, să contribui la propria ta mutilare ? Doar mintea ți-a rămas întreagă, judecata nu ți s-a îmbolnăvit !" „Nu știu, dragul meu, nu știu dacă mi-a rămas întreagă. La un moment dat am început să găsesc justificări, aparent puternice, lașității mele. Nu e oare acesta un semn că și mintea a devenit cu timpul complice ?" „Dar ce, ce justificări ai putut născoci pentru o asemenea... pentru o asemenea... ticăloșie. Iartă-mă, nu trebuia, nu am nici un drept..." „Ba da, lasă, e bine așa. Dacă ai ști cît bine îmi face să aud din gura ta aceste cuvinte. Cînd bisturiul taie, puroiul țîșnește afară și durerea scade, te ușurezi... Uite o justificare... bătrîna, biata mea mamă. Întorsătura «fericită» luată de destinul meu a fost pentru ea cea mai mare recompensă pentru amarul înghițit de-a lungul unei vieți ostracizate, de adevărată mucenică. Nu mă refer numai la latura materială. I-am făcut un cuib decent și odihnitor pentru bătrînețe, acolo în vechiul oraș unde s-a născut și unde m-a născut pe mine, unde a îndurat toate ofensele. Căci a fost mușcată fără încetare de gura celei mai haine sărăcii. Mă gîndeam adeseori, îngrozită, ce ar fi în-

semnat pierderea acestei insulițe, a acestei oaze de lumină pentru bietul ei suflet. Ceva mult mai cumplit decît tot ce trăise înainte, înfrîngerea, îngenuncherea definitivă, de o mie de ori mai rea ca moartea. Dar nu numai asta... Gîndește-te la prăbușirea mea de pe vîrful acelei piramide unde ea mă vedea strălucind ca o regină... Eu n-am avut și nu voi avea niciodată puterea să-i spun că totul a fost și este minciună. Că n-a fost nici o clipă strălucire și fericire, ci murdărie, dezgust, scîrbă de viață și de mine însămi. Frica de această posibilă dezvăluire a adevărului m-a făcut să accept mai departe crucea. N-aș fi suportat ca ea să știe, să afle prețul pe care-l plăteam... Poate vei găsi puerile aceste temeri, această pudoare și poate că nu e la mijloc decît un complex psihologic bolnăvicios. Poate, dar cel puțin în această privință am fost sinceră, n-am căutat numai să mă înșel, să mă îmbărbătez în mișelie. Apoi, am să-ți spun sincer... în mine s-a trezit un monstruos instinct de conservare. Mă gîndeam întîi cu neplăcere și apoi cu panică la eventualitatea de a lua totul de la început, de a pierde podoabele, luxul, banii, și de a pleca din nou săracă, așa cum venisem. Unde să mă duc, în ce necunoscut sordid să mă afund din nou, în ce anonimat ? Simțeam o tot mai tiranică nevoie de siguranță, și acest sentiment de femeie parvenită, înrobită cu totul opulenței, m-a pierdut definitiv. El știuse că așa va fi, și în această privință nu avea nici o grijă. Ți-am spus că mă studiase amănunțit, cu acea răbdare nemțească a lingvistului ce caută rădăcina, etimologia cuvîntului prin sute de straturi de civilizație, prin vrafuri de pergamente, printre mii de ruine dezgropate pe toate continentele. Eram, într-adevăr, prinsă iremediabil în această plasă." „Astăzi e vineri, îi aminti brusc Suru. Deci noaptea viitoare vei dormi la Athenee..." Ea nu răspunse. Căzuse într-o depresiune psihică asemănătoare aceleia ce urmează după un consum exagerat de alcool, cînd din euforie nu mai rămîne nimic, cînd culorile vii se sting, iar din speranțe nu mai rămîn decît hoituri, șobolani

morți. Delia se simțea ca după o mare beție, golită, stoarsă, părăginită, apăsată de un regret amar, învrăjbită cu sine și cu toți, și fără nici un orizont. S-au grăbit la cel mai apropiat tramvai, înstrăinați, îndepărtați, mohorîți, despărțindu-se fără emoție, fără părere de rău, cu un „bună seara" sec, punct într-o frază terminată grăbit, formal, după ce nu mai era nimic de spus.

Dar după cîteva zile se întîlniră din nou, și așa cîteva seri la rînd. Se plimbau pe străzi întunecoase, discrete, pe la mahala. Ici-colo, cîte un bec, arar cîte un om pe stradă, curți pline cu vegetație, miros de flori tîrzii de toamnă, de dalii și mai ales aroma dulceagă a mustului stors atunci de gospodari sau fierbînd în boloboace. De obicei, în aceste promenade Suru amuțea, limba i se îngreuna ca plumbul, capul i se golea. Nu se mai putea gîndi la nimic. Pur și simplu ar fi mers așa în neștire, lîngă ea, pînă la capătul pămîntului. Pentru el era suficientă prezența ei vie, alături, parfumul ei discret, atingerea părului ei pe obraz cînd se ciocneau în întuneric. Această paralizie a minții nu-l speria, nu-l necăjea, dimpotrivă era odihnitoare, binefăcătoare, ca o împărtășanie pentru un muribund. Ea însă nu putea suporta tăcerea. Îl întreba mereu la ce se gîndește și cînd el îi spunea, senin, că la nimic, de-abia-și ascundea supărarea. Turuia întruna, îi explica în mii de variante cum îl iubește, făcea proiecte pentru viitorul lor comun, proiecte din cele mai fanteziste și mai excentrice, iar Suru nu protesta, n-o contrazicea. Delia nu-i cerea expres părerea, dar tăcerea lui căpăta semnificația unui acord, a unei aprobări. Abia cînd se făcea tîrziu, cînd trebuia să se reîntoarcă la cămin, începea să i se dezlege și lui Suru limba. Atunci se grăbea să-și descarce sufletul și mai întotdeauna spunea lucruri triste, ca un om care are pe cineva foarte apropiat pe moarte. Reflecta cîteodată asupra așezării strîmbe a destinului oamenilor, vorbea sceptic despre libertatea omului de a fi el însuși, despre dependența vieții de atîți factori, despre o altă vreme, cînd criteriul fericirii va fi iubirea. „Probabil că unul din țelurile

societății viitoare va fi protejarea iubirii, spuse el într-o seară. Nu m-ar mira ca pentru anumiți îndrăgostiți să se construiască chiar sanatorii, pentru acei gravi bolnavi de acest sentiment, sau pentru cei aflați în convalescență. Acum iubirea face să curgă prea mult sînge din inimile oamenilor, schilodește prea mult sufletele. Mulțimile calcă peste iubire ca pe iarba din parcuri. Cui îi pasă... Acum avem alte preocupări, alte îndatoriri arzătoare." Ea avea un fel opus de a privi lucrurile. Dovedea o nemaivăzută capacitate de a le descîlci, de a le limpezi și lumina, simplificîndu-le, făcînd să pară totul posibil, accesibil. Această adevărată prestidigitație îl vrăjea, îl făcea adesea să izbucnească în rîs, ca pe un copil ce trece cu iuțeala fulgerului de la disperare la veselie, de la lacrimi de durere la lacrimi de fericire. Cînd deschidea gura însă, depăna iarăși aceeași melopee, același monoton cîntec trist, ca o boală de care nimic nu mai putea să-l vindece, ca o presimțire cuibărită adînc și iremediabil în sufletul său.

Într-o seară, întorcîndu-se din peregrinările lui cu Delia prin Bucureștiul aflat în prag de iarnă, Suru îl găsi pe Cernea citind. Acesta păru că nici nu remarcă întîrzierea prietenului său și cu atît mai puțin ceva neobișnuit, vreo legătură între anumite fapte petrecute în ultimele săptămîni. Dimpotrivă, absorbit de ceea ce citea, ținu să-i împărtășească o observație interesantă privind istoria colonizării popoarelor africane și asiatice și istoria vechiului continent. „În antichitate, spunea el, marile hoarde migratoare, cu un mod de viață primitiv, arierate din punct de vedere cultural, erau atrase de strălucirea civilizațiilor avansate și, în dorința de a-și însuși cuceririle acestora, în mod paradoxal le asaltau și le distrugeau. Dimpotrivă, la sfîrșitul evului mediu, și apoi în epoca modernă, civilizația burgheză europeană, cea mai înaintată din lume, a început să facă drumul invers, năpustindu-se spre popoarele neevoluate, rarefiate, și în majoritatea lor pașnice, atrasă de natura neobișnuit de

bogată și generoasă în mijlocul căreia trăiau acestea. Sărăcimea epocilor vechi, crudă și poftîcioasă, venea să jefuiască rodul inteligenței și forței creatoare a popoarelor mari, bine organizate și eficiente. Urmașii acestor popoare, îmbogățiții istoriei ulterioare, s-au dus să fure natura celor ce nu știau sau nu vroiau să o exploateze prădalnic. Burghezia a expropriat marea majoritate a popoarelor lumii de însăși moștenirea lor naturală, elementară. Neavînd unde să le gonească, le-au tolerat pe pămînturile cucerite, dar le-au deposedat de tot mediul înconjurător. Oare pentru a judeca această crimă — se ridică se Cernea în capul oaselor, solemn ca un procuror — ar fi mai puțin justificat un Nüremberg ? Am adus în fața tribunalului pe naziști pentru că ei aspirau să fure spațiul vital al unor popoare civilizate. Nu este în această orientare a justiției o discriminare, o injustiție ? Colonialiștii au făcut mai puține victime ? Știi că numai Africa neagră a dat peste două sute de milioane jertfă ?"

„Vlad — îl întrerupse Suru cu o voce monotonă, albă —, m-am îndrăgostit de o femeie !" Lui Cernea îi trebuiră cîteva clipe pentru a-și potoli și opri șirul gîndurilor atît de vehemente, inspirate de tristul destin istoric al popoarelor coloniale. „Ce spui tu ?" — încercă el să se desmeticească. „N-ai auzit ?" „Te-ai îndrăgostit... ? Băi Manolache, ție îți arde de glumă ?" Dar văzînd că expresia cu care îl privea prietenul său era departe de a vădi vreo pornire spre șotii, de a exprima o cît de mică licărire de umor, se ridică din nou în capul oaselor devenind serios. „De cine te-ai îndrăgostit, băiete ?" „De o femeie, de cine dracu... — se enervă Suru fără nici un motiv. Nu asta e chestiunea, de cine... Zi-i Safta, Manda, cum vrei... Chestiunea e că eu sînt însurat, am familie, am copii... și acum, așa, pe nepusă masă, m-a apucat nebunia. Tu înțelegi ce spun eu aicea, sau ție ți-e mintea la romani ?" Pe Cernea îl izbi imediat modul nefiresc de a vorbi al prietenului său. Ce e drept, uneori era el grosolan, dar acum manifesta o grosolănie prefăcută. Se vedea că alesese calea aceasta tranșantă, brutală,

de a aborda o chestiune delicată, din repulsie pentru melodramă. Vroia a se înțelege că problema putea fi discutată bărbățește, în termeni direcți, fără menajamente, așa cum ar fi discutat-o un tractorist sau un betonier de pe șantier cu ai săi, prezentînd întîmplarea ca pe o trăsnaie, vorbind fără nici o reținere despre fata de la cantină, nurlie și ochioasă, plină de vino-ncoa, lipsită de fasoane și pretenții. Pe Cernea însă nu-l putea păcăli această stratagemă cusută cu ață albă a prietenului său, căci învățase să-l cunoască destul de bine. De altfel nici el nu fusese orb — nu-i scăpase schimbarea petrecută cu Manole în ultima vreme. Așteptase să-i spună el singur ce are pe suflet, fiind încredințat că această clipă nu va întîrzia. Iată că ea sosise și Manole începuse printr-un fel de rățoială, care nu era proprie acestui om profund, stăpîn pe sine și atît de lucid. „Dragă Manole, cred că nu mă înșel închipuindu-mi că vrei să-mi faci onoarea unei confesiuni. Nimeni nu poate fi mai dornic decît mine să o primească și sper că îți închipui, nu dintr-o meschină curiozitate țățească, ci pentru că tot ceea ce ține de persoana ta mă interesează sincer." „Știu, Vlad, știu... de aceea m-am hotărît să descarc sacul acum, în fața ta... duhovnicule. De mult te bănuiesc că mă studiezi, și nu pot să suport prefăcătoria și minciuna... cu atît mai mult cu cît te obligam să le împarți cu mine. Nu-ți spun cine e... Nu pot. Și, repet, asta n-ar adăuga nimic în plus la datele problemei. E o femeie excepțională, cum n-am mai cunoscut niciodată. Nu mai sînt un puști, și nu mi-am pierdut într-atîta mințile încît să nu-mi pot da seama cu obiectivitate... relativă desigur, de calitățile unei femei. Inteligentă, cultă, sensibilă, cu un temperament abia ținut în frîu și cu o dramă a vieții... Dar asta o înnobilează și mai mult. Aceasta e femeia... de care m-am îndrăgostit. Situația mea a devenit insuportabil de confuză și penibilă. Ar trebui să-i spun Peluței... dar este peste puterile mele. Sau, să pun punct... dar mi-e frică de ce va urma. Mi-e frică să nu ajung o epavă. Iar așa, alergînd înainte, cu un

picior pe spinarea unui cal și cu celălalt pe a altuia, voi fi sfîșiat." „Mai există și o altă ipoteză, Manole, la care trebuie să te gîndești. Să devină totul public, înainte ca tu să iei vreo hotărîre. Să asistăm la o ședință, la denaturări, la condamnări. Tu ești activist de partid și tu ai subscris la rigorile unei morale... Spun asta nu pentru a te înspăimînta, ci pentru a sublinia cît e de imperioasă luarea unei hotărîri rapide. Cel puțin să știi tu ce vrei." „Să vrei !... Să poți, asta e totul ! M-am încrezut cam mult în puterea mea... Și chiar în curajul meu. Și uite, acum am dat chix. Nu mi-e frică de ședința aceea la care te-ai gîndit tu. Mi-e frică de mine. Șovăi, mă clatin. Noaptea, cînd mă gîndesc, îmi plesnește capul. Se ridică în fața mea un munte de nepătruns. Iar a doua zi, cînd sînt cu ea, totul mi se pare atît de simplu, de ușor, de posibil ! Parcă n-ar trebui decît să întind mîna, să fac un simplu gest și toate să fie după voia mea. Șovăi și mă clatin. Nu știu, nu știu ce să fac... Și cu atît mai puțin poți să știi tu, bietul de tine..." „E adevărat, Manole, eu cel mai puțin pot ști. N-o cunosc pe femeia pe care o iubești tu. Te cunosc doar pe tine și sînt convins că pînă la urmă o să știi tu să alegi calea cea mai bună. Sînt sigur. Numai că ar trebui să te grăbești, deși... graba strică treaba. Am și eu experiențele mele, dar nu cred că ți-ar folosi la ceva. Fiecare se lovește de pragul de sus cu capul propriu. În cazul tău, mi se pare că orice alegere vei face, tot vei regreta. Depinde ce rană se poate vindeca mai repede. Asta din punctul tău de vedere. Dar contează cîți mai tragi tu după tine, pe cine vei avea pe conștiință. Mă gîndesc cît e de absurd : cînd ai putea fi fericit trebuie să suferi. Crede-mă, am ajuns de mult la concluzia că nu există fericire. Tu păreai un om pe care soarta îl va feri de asemenea dileme, păreai înșurubat bine în viața ta. Dar cît e de condiționată libertatea de a opta în punctul inițial ! Nimeni nu-ți oferă pe tavă toate variantele posibile. Găsești una, ți se pare potrivită, și deodată vezi că te-ai înșelat. Prea tîrziu. Fiindcă actul tău a antrenat cursul altor vieți. Procesele declanșate nu le mai

poți da înapoi, cum îți dai ceasul. Înghiți în sec și mergi înainte. Viața e un șir nesfîrșit de regrete. Unii suferă mai mult cînd trebuie să piardă ceva, alții după ce au pierdut. Cred că tu faci parte din prima categorie, eu, sigur, din a doua. Ai tu destule resurse, în căpățîna aia a ta negricioasă, de spartan, ca să treci și prin strîmtoarea asta, prin acest Termopile." „Mulțumesc, Vlad, mulțumesc pentru încredere. Cred că mi-a făcut bine discuția. Mă săturasem de ecoul gîndurilor mele. Iată de ce e rea singurătatea, te poate duce la nebunie! Acum hai să ne culcăm. Nu de alta, dar trebuie... să mai și visăm." Rîseră amîndoi mînzește, ca fotbaliștii cînd trag o „lumînare" aiurea, în zările văzduhului, să se răzbune că au ratat, arătînd totodată că șansele le-au rămas intacte. Apoi se culcară. După un răstimp destul de lung, în întuneric, Cernea mormăi, ca și cînd ar fi continuat discuția în modul cel mai firesc: „Manole...!" Nu primi nici un răspuns, dar știa că prietenul lui nu doarme. „Măi Lache, dar voi... vreau să spun ea... a devenit amanta ta...?" „Du-te dracului..." — îi răspunse prompt, furios Suru, ca o lovitură de pumn, înfundată, aplicată în plex. Se răsuci apoi în pat întorcîndu-se cu fața la perete. Obrazul lui Cernea se destinse într-un zîmbet larg, mulțumit, tandru. I-ar fi plăcut să se scoale, să-l învelească, să-l bată pe umăr. Se mulțumi însă să rînjească așa, cîtva timp, apoi adormi liniștit.

Într-o seară, lucrînd concentrat, absolut singur, în biblioteca școlii, Suru simți deodată pe cineva lîngă el. Se opri din scris și își ridică ochii. Era Delia, dar părea o altă femeie. În întreaga ei înfățișare era ceva străin, șocant, tulburător. Părul întins și adunat, legat la ceafă cu o panglică neagră, se revărsa pe spate, bogat și strălucitor, electric, într-un fel de coadă de cal. Pieptănătura semănînd cu cea a indiencelor din frescele precolumbiene, îi lumina obrazul, îi dilata și mai mult ochii adînci, încercănați, cu o fosforescență greu de privit.

Cearcănele îi dădeau un aer de taină, de păcat, de feminitate răscolită, subliniat de buzele frumoase, patinate cu un ruj discret, pal, strălucitor, ușor umezite, întredeschise, lăsînd să scînteieze la lumina becului smalțul alb ca laptele al dinților. Rochia moale, de jerse, îi degaja gîtul pur, voluptos, relevîndu-i, în același timp, pentru prima oară de cînd o cunoștea, cu o impudoare studiată, toate liniile intime ale trupului. Se dezvăluia întreaga splendoare ascunsă multă vreme în hainele de croială călugărească — ca sub un travesti —, uniformă impusă pe atunci femeilor de o concepție morală ascetică urmărind parcă înăbușirea, distrugerea instinctului erotic, ca incompatibil cu problemele sociale la ordinea zilei. Se uita la trupul din fața lui fără să-și mai poată lua ochii de la el. Bustul nu mai era o desagă informă de doică, așa cum păreau să aibă pe atunci, datorită îmbrăcămintei, majoritatea femeilor mai corpolente, sau plat, de adolescentă, strivit sub platoșa nivelatoare a taioarelor stil Ana Pauker, ci își contura distinct structura anatomică pînă la cele mai mici detalii. Se vedea că nu poartă sutien, și sînii, sub formă de pară, se ridicau elastici, provocatori, cu vîrfurile în sus, lăsînd pîntecul să se subțieze pînă în dreptul șoldurilor. Totul palpita la fiecare mișcare, căpătînd proeminențe abia sugerate, dar cu atît mai misterioase și senzuale. Coapsele lungi, elegante, ca de panteră, se desenau fără nici o opreliște sub lina subțire, jucînd ușor, ori de cîte ori se lăsa pe un picior sau pe celălalt. Delia studia, cu un amestec de ironie și plăcere nedisimulată, tulburarea bărbatului aflat înaintea ei, nelăsînd să-i scape nici cea mai mică expresie de pe chipul surprins, cu priviri răscolite. Părea o laborantă urmărind, neobservată, efectele unei experiențe pusă la punct pînă în ultimele amănunte. După cum se vedea, totul decurgea de minune, conform prevederilor, depășind chiar cele mai optimiste așteptări. Remarcase cum privirile lui se aprinseseră, apoi se tulburaseră, ca și cînd o otravă îi pătrunsese în sînge, cufundîndu-l într-o stare de beție fierbinte. Văzuse cum pieptul i se umflă, respirația devenindu-i mai grea, cum

obrajii i se colorau, iar nările i se înfiorau și se dilatau. Mereu în picioare, se hotărî să-i vorbească, nefăcînd nici un efort pentru a-și stăpîni surescitarea ce răzbea din vocea-i îngroșată, plină de aluviuni străine, — o voce ce venea dintr-o răscoală a simțurilor lăsate în voia lor, completînd noul profil de femeie senzuală ce năvălise pe neașteptate, aproape brutal, în conștiința lui Suru. „Ești surprins, dragul meu, ești surprins și nedumerit ca un puber ? ! Era de mult timpul să te dezmeticești... să te emancipezi, să treci pragul adolescenței, spre bărbăție. Tu ai făcut din mine o icoană pe care ai agitat-o în chilia ta de seminarist la teologie. Eu nu sînt maica domnului, nu sînt sfînta fecioară, dragul meu... Ai deschis acum ochii — îi spunea în șoaptă, pentru că vocea părea gata să se înăbușe —, ai văzut acum... ? Știi acum... ?" Îi întinse mîna, îl ridică de pe scaun și apropiindu-se foarte mult de el, la un milimetru, începu să-i strîngă lucrurile de pe masă. Năuc, respirîndu-i căldura parfumată a trupului, Manole își mișca mîinile mecanic, atingîndu-le de ale ei, încercînd zadarnic să prindă caietele, cărțile. Lăsă servieta bibliotecarei, se îmbrăcară la garderobă și plecară. Delia avea o superbă haină de blană neagră de carakul ce nu se închidea cu nasturi. Fie rămînea deschisă — vremea nu se făcuse încă prea rece, deși calendaristic venise iarna —, fie o înfășura în jurul trupului, ținînd-o cu mîinile, într-un gest de autoîmbrățișare. S-au oprit într-un parc aproape desfrunzit, pustiu, și s-au așezat pe o bancă. Nu mai stătuseră niciodată așa de aproape unul de altul, nestingheriți de priviri străine, singuri cu iubirea și dorințele lor. Delia își lăsase mantoul deschis, iar tăciunii ochilor dogoritori îl chemau, îl chemau, îl chemau... Manole întinse mîinile, hipnotizat, spre trupul minunat al femeii, pe care-l văzuse pentru prima oară în seara aceea — știind că de acum înainte avea să-l obsedeze mereu — și îmbrățișîndu-l pe sub haina moale de blană, îl atrase, îl lipi de el, strîngîndu-l cu gingășie și furie. Își culcă apoi capul pe sînii ei, un mormînt cald și primitor în care ar fi vrut să se îngroape pentru totdeauna, fără putință de întoarcere în lumea comună,

egală, ce nu-l mai satisfăcea. Ea îi strînse capul cu mîinile fierbinți și mîngîietoare, apoi îl ridică, îl apropie de obrazul ei, își plimbă buzele calde pe pielița măslinie și-l sărută sălbatic pe gură, punînd în acest sărut lăcomia unui om îndelung înfometat, răzbunarea umilitului gonit de la toate festinurile. Era încleștare de înecat sau, dimpotrivă, dorință de moarte, de nimicire. El simți dorința acestei femei de a pieri și de a-l trage după sine. Nu știa dacă răspundea la această chemare sau i se împotrivea.

Ea îi luă apoi mîinile și le puse în poală, strîngîndu-le febril, mîngîindu-le ca pe niște animale credincioase, devotate, gata în orice clipă s-o apere, s-o ocrotească, s-o salveze. „Dragul meu — bîiguia ea—, va fi dumnezeiesc de frumos. Vom învia împreună... Vom fi o singură ființă... Și vom da naștere altei ființe plămădită din iubirea noastră. El a vrut, a vrut întotdeauna... Și cu aceasta l-am pedepsit. Acesta a fost fierul meu roșu, instrumentul de tortură. Și el știa că eu așteptam, speram. Pe tine te așteptam, dragul meu. Cînd vom avea un copil, o, doamne, cînd voi avea un copil al tău, copilul tău..."

La început el își eliberase mîinile și îi prinsese în căușul palmelor, pe sub haină, umerii rotunzi și calzi, apoi fructele coapte ale sînilor, apoi șoldurile de amforă, dar pe măsură ce ea vorbea și înțelesul cuvintelor i se limpezeau în mintea îngreunată, înecată de apa mîloasă a beției, mîinile i se răceau, își pierdeau neastîmpărul, slăbeau, deveneau inerte, mureau. Brațele îi căzuseră apoi, ca două păsări împușcate. Acum știa că totul se terminase și un val sufocant de tristețe se ridică din adîncul ființei sale, înecîndu-l, sugrumîndu-l. Manole luase acum hotărîrea și simțea că ține în mînă o bardă din care picura sîngele propriului său suflet. „Delia, nu va fi... nu va putea fi... Nu se poate, nu pot... Înțelege !" Sigur că înțelegea. Obrazul ei se făcuse alb ca hîrtia. Prevăzuse și această posibilitate, dar sperase... sperase... Acum știa că nu mai e nimic de făcut. Vedea cum bărbatul acesta puternic luptă cu sentimentul lui mare, frumos, unic, și îl reprimă. Privea neputincioasă, îngrozită, mută la

acest masacru monstruos și măreț în același timp, știind că nu poate să miște un deget în apărarea bărbatului drag și în apărarea ei. Totul era pierdut, totul avea să se oprească aici. El continuă să explice. „Dacă eu mă voi arunca împreună cu tine în acest torent, ne vom duce la fund amîndoi, ne vom izbi cu frunțile de stînci și nimic nu se va alege din noi... Eu și așa ar trebui să pier... căci unde aș mai putea să ies la suprafață, la ce mai aș mai putea să trag ? Mai bine frîng acum grumazul acestei fantome strecurate între noi, atît timp cît tu mai ești încă o icoană, cît mai pot să păstrez în ramă imaginea ta, pentru care să nu mă rușinez. Să privesc drept, senin și liber în ochii oricui. De aceea, draga mea, iubita mea..." Dar ea nu vroia să mai asculte. Se ghemuise ca un arici, se îndoise de mijloc parcă ar fi avut un pumnal înfipt în pîntec. „Te rog, te rog ...taci și du-te — îl întrerupse Delia, fără să-l privească, fără să-și ridice privirile din pămînt. Pleacă, omule, du-te cu dumnezeu... pleacă, lasă-mă. Și să nu mai privești înapoi, să nu te mai întorci niciodată."

Manole Suru se ridică sumbru ca un asasin după ce și-a răpus victima. Știa că o piatră grea îi va apăsa mereu conștiința, dar, în mod straniu, în același timp, se simțea ușurat, liber, despovărat. Plecă greoi, cu pași apăsați, scîrțîind strident nisipul, parcă ar fi devenit un om de fier. Nu mai întoarse capul, o știa ghemuită acolo pe bancă, cu mîinile strînse pe abdomenul sfîrtecat, o femeie așteptînd, după harachiri, ultimul spasm, și căderea. El mergea înainte, strîngînd din măsele, parcă tîrînd după sine o plasă imensă plină cu pești morți, cu leșuri și cu pietroaie, ținînd ochii închiși, orb, dar încordat, îndîrjit, decis să ajungă la capăt...

Peste cîteva zile se află că Delia Brudaru se retrăsese din școală din motive de sănătate. Vladimir Cernea intui totul și nu-l întrebă nimic pe Suru. Nu mai deschise vorba despre acest subiect și-l cruță cît putu pe Manole în acele săptămîni și luni. Abia tîrziu, în primăvară, întîlnindu-se pe teren, la un centru

regional, în campania de primăvară, cu ocazia unei ședințe de analiză, și fiind din nou cazați împreună, la căminul partidului, neputînd adormi nici unul nici altul, Suru deschise singur vorba, dar numai pentru a explica, destul de zgîrcit, dealtfel, și într-un mod abstract, principial, de ce hotărîse așa și nu altcum. „Dacă aș fi dat curs sentimentelor mele și m-aș fi dus cu ea, ar fi trebuit să renunț la totul. În concepția mea, acel pas și condiția de militant comunist erau, sînt, incompatibile. Dealtfel cred că în general viața unui om superior — superior în realitate, nu pentru că așa se intitulează el — se alcătuiește mai mult din renunțări. Desigur, spiritul de conservare domină încă existența noastră în formele cele mai diferite. Părerea mea e însă că orice om nu face altceva toată viața decît să se perfecționeze în arta de a trăi. A, în ce sens se produce această perfecționare, asta e altă căciulă ! Dar tocmai sensul e, după mine, chestiunea esențială a evoluției morale a fiecăruia. Mergi în direcția dictată de simțul tău de conservare ? Adică aceea a avantajului propriu, a plăcerilor tale, a beneficiului obținut din orice conjunctură ? Ca să zicem așa, a fericirii individuale ? Sau în sens invers ? E, să vedem întîi unde duce prima cale. Poți să obții această «fericire personală» fără să-i frustrezi pe alții, fără să iei din «fericirea lor» ? Poți să atingi acest ideal fără a lovi — mă rog, să zicem, la limita «bunei cuviințe» — în ființe mai mult sau mai puțin cunoscute, dar chiar și în ființe apropiate, care-ți stau în cale la un moment dat, poate fără ca ele să știe ? Este suficientă justificarea dreptului tău propriu la bine, la «fericire», pentru a comite toată viața acte de inechitate camuflată, față de semenii tăi ? Tu poți să califici o asemenea evoluție morală drept perfecționată ? Oricît de utopică, poate chiar nemarxistă, îți pare în momentul de față această idee, eu pretind că singura cale de elevare morală este renunțarea. Renunțarea la beneficiul tău, ori de cîte ori acesta poate să producă altcuiva pierderi. Sigur, acum vedem latura dramatică, sau latura absurdă a renunțării ! Dar asta de ce ? Fiindcă ne-am obișnuit să o vedem în contextul luptei dintre

oameni pentru fericire socială. Așa, evident, renunțarea pare lașitate, slăbiciune. Dar dacă ea este rezultatul opțiunii și al deciziei tale libere ? Dacă ești conștient că avantajul, sau fericirea ta, dacă vrei să-i spui astfel, îi va nenoroci pe alții, nevinovați, și în imposibilitate de a se apăra ? Atunci nu este aceasta singura cale de a rămîne moral ? Cred că numai începutul e greu... chiar foarte greu, dar..." „Ei, dragă Manole, începutul poate să fie și sfîrșitul... Eu înțeleg ce vrei tu să spui, dar sînt renunțări și renunțări : sînt zeci de ocazii, în cursul unei singure zile, cînd, dacă îți pui în joc voința, poți să renunți la ceea ce se întrezărește în avantajul tău pentru ca să nu-i nedreptățești pe alții. E un antrenament dificil, cere voință, caracter, minte limpede — pentru că poți să comiți multe inechități fără să-ți dai seama, poate din neatenție, sau din reflex, sau pur și simplu din convingerea simplă că ți se cuvine. Dar sînt și altfel de oferte ale vieții, de natură să-ți schimbe întregul destin. Acceptarea unei asemenea schimbări poate să-ți ceară renunțări radicale, *o condiție*, de pildă, dobîndită prin efort, sau o *perspectivă* de care ți-ai legat speranțele. Atunci motivul renunțării tot interes personal este, doar mai mascat. Tu te poți justifica, hai să nu zic acoperi, cu ideea că angajarea pe noua cale va antrena nenorocirile altora — asta presupunînd, dintr-un anumit orgoliu, că ei depind exclusiv de bunăvoința ta. În acest caz, renunțarea la ofertă poate să-ți fie chiar convenabilă." „Stai ! îl întrerupse Suru cu un aer ofensat, agresiv. Ce vrei tu să insinuezi ? Că eu am renunțat la Delia Brudaru din interes, pentru că îmi era mai convenabil așa ? Ia explică-mi și mie atunci, dacă ești așa deștept, ce ar fi putut să mă determine ?" „Un oportunism micuț și drăgălaș, domnule Suru — îi replică imediat, la fel de tăios, Cernea. Intuiția, dacă nu altceva, că-ți periclitezi frumoasa ta carieră de activist. Nu crezi ? Nu crezi posibil ? Eu nu spun că e așa, sută la sută, dar nu poți să vezi asta ca o ipoteză ? Măcar așa, pentru o discuție abstractă, de principiu, cum văd că-ți place să faci pe marginea acestui

subiect." Cernea aşteptă răspunsul, gata să înfrunte orice reacţie. Dar Suru tăcea. Cu greu, parcă, reuşi să deschidă gura din nou pentru a-l întreba de data aceasta cu o voce moale, obosită: „Vlade, bănuieşti cu adevărat că asta a fost la mijloc ? Mă crezi în stare de o asemenea..." Nu-şi termină gîndul. Îşi luă capul în palme şi se aplecă de mijloc privind în podea. Se ridică apoi şi se duse la fereastră uitîndu-se, cu spatele întors la Cernea, undeva în gol, sau în propriul lui trecut apropiat, viu şi dureros încă. Lui Cernea îi păru rău că fusese atît de brutal. Găsea că se purtase copilăreşte, că ar fi trebuit să-şi dea seama că Suru, vorbind aşa cum vorbise, încerca de fapt să se mintă pe sine, să se îmbrobodească singur. Putea să-şi închipuie că omul acesta dintr-o bucată nu devenise peste noapte un panglicar, o lichea. Cernea înţelese că prietenul lui încă suferea, suferea ca un ciine şi era departe de a fi ajuns la sublimarea filosofică a dramei lui.

Încercă să-l readucă pe planul discuţiei teoretice : „Căci vezi tu, Manole, ca să-mi reiau firul ideii — rupse el tăcerea —, ţi-am prezentat o situaţie în care un om are de ales între două renunţări. Care dintre aceste renunţări ar fi mai eroică, mai conformă cu etica, cu îndatoririle faţă de semeni şi faţă de el însuşi ? Şi care din destinele ce te solicită la această răscruce, cel vechi sau cel nou, ar permite mai bine împlinirea ta ca om, şi ar aduce mai mult folos celorlalţi ? Deoarece nu pot răspunde la aceste întrebări, fiind de acord într-o anumită măsură cu tine, nu pot îmbrăţişa concluzia ta cu privire la renunţare, ca soluţie unică a perfecţionării morale. Şi dacă, pe plan strict teoretic, ea poate să mă deranjeze mai puţin, din punct de vedere practic aş fi foarte circumspect cu cineva care ar încerca să generalizeze această formulă de viaţă, ca o condiţie a ascensiunii umane, fiindu-mi, sincer îţi spun, frică de exagerarea acestei concepţii, de transformarea ei într-o teroare sau într-o ipocrizie a spiritului asupra sa însuşi. Văd în aceasta pericolul unei rigidităţi, al unui fanatism etic, conţinînd în el posibilitatea îngrădirii pe alt plan a libertăţii de opţiune şi a

afirmării ființei umane." Dar cu toate eforturile lui Cernea, Suru nu se mai angajă în discuție, rămînînd surd la speculațiile acestuia, dinadins mai ascuțit polemice ca să-i deturneze atenția spre o înfruntare nouă, incitantă. S-au despărțit în termeni convenționali, dar reci, ca doi străini.

Prin toamnă, pe la jumătatea lui septembrie, cînd începea ultimul an de studii, Manole Suru se plimba prin centrul Bucureștiului, prin dreptul Casei Armatei, cu Peluța, nevastă-sa. Cutreieraseră magazinele de pe „6 Martie" și acum Manole se gîndea s-o invite pe soția lui la Capșa să mănînce o prăjitură sau să bea o cafea, mai mult ca pretext pentru a-i arăta fostul salon literar al Bucureștiului. În clipa aceea o văzu venind spre el, din partea opusă a Căii Victoriei, la brațul unui bărbat cu părul alb, dar cu o ținută încă viguroasă și cu o talie bine conservată, ce nu putea fi decît soțul ei, profesorul, pe Delia Brudaru. Simți o sfîrșeală în stomac și un tremur ușor al mîinilor. Apropiindu-se, o salută și primi răspunsul ei scurt, cu senzația ciudată că sînt două nave care își încrucișează pentru ultima oară drumurile, despicînd valurile fiecare spre alt colț al lumii, condamnate să nu se mai legene niciodată alături, într-o radă, și să nu se mai reîntîlnească niciodată înainte ca apa să le fi putrezit carena și să le fi înghițit în adînc. Două nave semnalizînd același cuvînt cu fanioane decolorate, îndepărtîndu-se una de alta pînă dincolo de linia orizontului, unde nu se mai vede nimic. Lui Suru îi rămase mult timp în minte imaginea ei schimbată, aproape de nerecunoscut. Era ceva anormal în înfățișarea Deliei, un fel de moleșeală, o îngreunare, o diformitate, ca o boală. Renunță la Capșa, dîndu-și seama că nu poate sta față în față cu nevasta lui, discutînd despre prăjituri și despre chelnerii antebelici ai cafenelei, fără să-și trădeze tulburarea. Înaintînd prin forfota mulțimii ce curgea ca un fluviu pe trotuarele Căii Victoriei, oprindu-se din cînd în cînd în fața unor vitrine, Suru

reuşi să-şi potolească tremurul ca de malarie, ce-l cuprinsese, să-şi stăpînească bătăile inimii şi să-şi oblige creierul să împingă undeva în străfundurile sale obscure imaginea de om înecat a femeii pe lîngă care trecuse.

Ce-ar fi făcut, avea să se întrebe el cîndva, mult mai tîrziu, dacă ar fi ştiut ce avea să se întîmple, dacă ar fi putut citi în tainele întunecoase ale viitorului ? Această întrebare avea să-i chinuiască creierul fără răspuns, fără dezlegare, pînă cînd avea să simtă, aproape de tîmpla sa, adierea morţii. Ar fi trecut tot aşa, fără să întoarcă măcar o clipă capul, sau s-ar fi oprit din drum şi ar fi fugit după ea, smulgînd-o de lîngă braţul bărbatului acela ? Nu ştia, n-avea să ştie niciodată, întunericul avea să coboare în mintea lui pentru totdeauna fără să găsească cheia acestei chinuitoare întrebări.

Era în primăvara anului următor, prin mai, la o jumătate de an de la această întîlnire. Se apropia atunci sfîrşitul şcolii, se găseau în examene şi, foarte obosit fiind, Suru plecase într-o duminică dimineaţa cu un coleg, cu autobuzul, spre o pădure de la marginea oraşului. Vroiau să se întindă cîteva ore pe iarbă, să respire aer curat, să se lase arşi de razele soarelui. În timpul drumului, colegul acela, un om de obicei bine informat, îi povestea tot felul de noutăţi din şcoală şi din afară. Manole îl asculta distrat, privind pe fereastră cîmpul verde, inundat de lumina tare a soarelui. Deodată îi atrase atenţia cîteva fraze spuse pe un ton mai afectat, cu un fel de oroare şi indignare în glas. „Şi a murit oribil, într-o hemoragie infernală, căci sîngele nu i se mai coagula. Şi era o femeie minunată, tînără, plină de viaţă, splendidă." „Cine, domnule, de cine vorbeşti ?" îl întrerupse Suru. „Nu ţi-am spus, unde dracu ţi-e mintea ? Delia Brudaru, fata aceea care s-a retras astă-iarnă." Şi continuă, cu aceeaşi notă de comentator scandalizat, să-l convingă pe Manole Suru cît de crudă fusese natura, sau soarta sau întîmplarea, şi cît de minunată femeia care pierise. La început, în conştiinţa

lui Suru nu se produse nici o reacție, parcă o piatră ar fi căzut într-o fîntînă goală, infinit de adîncă, neproducînd nici o atingere, nici un zgomot. Apoi încercă o singură senzație : un fior de frig în șira spinării. Și din nou nimic. Se trezi privindu-l drept în ochi pe colegul acela și întrebîndu-l cu o curiozitate calmă, ca despre un fapt divers : „Dar ce-a avut, ce boală a avut ?" „Nici o boală, dragă, a născut... și în timpul nașterii s-a produs o hemoragie imposibil de oprit... au sacrificat și copilul, dar degeaba... Și cît era de vioaie, de frumoasă, de..." Îi asculta cu răbdare și atenție pălăvrăgeala, clătinînd din cînd în cînd din cap în semn de înțelegere sau de acord. Participa la această conversație, conștient că ea are ceva din taifasul gospodinelor adunate la cafea, după-amiază, cînd căinează lumea, lumea străină, necunoscută, lovită din senin de cele mai mari nenorociri. Ce se petrecea în sinea lui ? Vedea imaginea unei femei întinsă pe un pat de spital, cu carne însîngerată. Și un chip palid, moleșit de suferință, de leșinuri, de sudoarea rece a morții ce-i da tîrcoale. Dar nu era carnea *ei* albă, voluptoasă... Și nici chipul nu era al *ei*. Pe *ea* n-o vedea nicăieri. Pe ea nu putea s-o zărească, nici măcar o fracțiune de secundă. Încercarea de a și-o readuce în minte îi pricinuia o încordare atît de mare încît i se părea că îl ustură nervii. Pentru că în momentele acelea memoria lui Suru refuza cu încăpățînare să facă vreo legătură între Delia cea adevărată, Delia lui, și persoana cu același nume, se pare chiar cu aceeași identitate, despre care îi povestise colegul. Nu vedea absolut nici o legătură între figura mistuită de iubire, de dorință și adorație, și obrazul descompus de suferință fizică, schimonosit de spaima morții, golit de ceea ce făcea strălucirea și splendoarea Deliei. ...Exista o incompatibilitate totală între ochii mari, adînci, tulburători, încărcați de doruri și taine, și ochii stinși, uscați, demni de milă, ai muribundei. Între surîsul ca un fruct tropical despicat, parfumat și ușor amar, al buzelor ei, și gura aceea suptă, încremenită strîmb în rictusul morții. Imposibilitatea identificării celor două ființe, total diferite, îi dădea lui Manole Suru starea aceea

de calm și liniște nepământeană, ea îi ocrotea nervii, spiritul, ca o forță supremă, zdrobitoare, de natură ocultă, de neînvins. De aceea, drama ce i se povestise pur și simplu nu-l atingea, nu-l privea, nu avea nici o legătură intimă cu persoana sa, nici o contingență cu viața și trecutul lui. Curentul acela de gheață îl străbătuse doar pentru o fracțiune de secundă, fulgerător. Își recîștigase imediat siguranța de sine, și nepăsarea. Spontan, creierul și inima lui își creaseră un blindaj inexpugnabil. Putea trece prin valul veștii înspăimîntătoare neatins, surîzător, privind înainte, peste faptul relatat, către un orizont senin, unde nimic nu se schimbase, unde nu exista nici un spectru, nici o hîrcă, nici un coșmar nebunesc, nimic ireparabil.

Capitolul V

În seara aceea de iarnă, de la începutul anului 1956, Cernea și Suru se cufundaseră în lectura ziarelor, citind pe nerăsuflate relatarea lucrărilor Congresului al XX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. „Domnule, dar Congresul ăsta e extraordinar, se extazia Suru. Uită-te tu cît de deschis vorbește de ilegalitățile din Uniunea Sovietică. E teribil atacul ăsta împotriva demagogiei politice, a poleirii realității. Ce mă miră, e însă că în Raport, despre Stalin se spune o singură frază, că moartea l-a smuls din mijlocul nostru. Păi dă-o dracu de treabă, asta o știm de trei ani. Fii atent aicea, cel mai tare e Mikoian. Asta pune la îndoială tezele lui Stalin din «Problemele economice ale socialismului». Uite aicea, cere revederea critică a lucrării din punct de vedere al marxism-leninismului." Pe Cernea cel mai mult îl impresiona resurecția la Congres a ideilor lui Marx și Engels. „Sînt idei proaspete, băiete, îi spunea el prietenului său, idei novatoare, flexibile. Trăim un mare moment istoric, frate-miu! Ideile astea deschid orizonturi nemaipomenite socialismului. Acum să fim sinceri, o serie de opinii nouă se vehiculează de vreo doi, trei ani. Oricum, a fost pus în cauză dogmatismul. Din păcate, toate ideile astea

noi în cursurile noastre s-au transformat în termeni teoretici, în material scolastic, de memorat și reprodus. Eu cred însă că congresul ăsta o să producă o zguduire generală. O să zgîlțîie multe edificii șubrede, roase pe dinăuntru de mucegai, clădite în stil potemkinist, cu fațade de carton colorat. Dar mai ales va produce mari răsturnări în minți și în conștiințe, va scoate la suprafață idealuri și aspirații îndrăznețe, revoluționare. Esențial e aici impulsul dat autonomiei și libertății gîndirii. Ție nu ți se pare că asta va duce la demolarea a ceea ce, pe neobservate, s-a constituit într-un «San Pietro» roșu, cu o stea în loc de cruce în vîrful turlei ?" Suru îl privea descumpănit, contrariat, dezorientat, însă în atmosfera ce se crease nu îndrăznea să-l contrazică. Evenimentele se derulau de așa natură încît orice părea acum posibil, iar faptele se puteau preta la cele mai extravagante interpretări. Chiar în școală plutea un aer greu, ca într-o familie respectabilă, cînd unul din membri săvîrșește o faptă reprobabilă și se compromite public, aruncînd astfel o umbră asupra onorabilității generale. Față de reformularea unor noțiuni teoretice școala se dovedea însă în continuare reticentă, preferînd să eludeze, să amîne sau să comprime principiile vechi, contestate sau redefinite, ferindu-se cît mai mult să explice, să aprofundeze și, mai ales, să opteze.

Într-una din zile, Suru și Cernea, împreună cu alți cincizeci-șaizeci de studenți, fură desemnați să participe la o mare adunare cu activul Capitalei. Întrunirea, convocată pentru prezentarea informării delegației participante la Congresul al XX-lea, era destinată deopotrivă clarificării unor probleme ideologice noi, și orientării activului central în vederea muncii politice de lămurire ce urma să se desfășoare înăuntru și în afara partidului. Adunarea a decurs, probabil, într-un mod neprevăzut. Din sală au fost puse întrebări, iar în unele intervenții au fost sugerate similitudini ale vieții de partid de pe atunci, de la noi, cu ce se întîmplase în Uniunea Sovietică. Pînă la urmă, după vizibile ezitări, de la prezidiu s-au spus anumite cuvinte autocritice. Ele s-au născut însă greu, fiind arti-

culate cu maxilarele strînse. Mărturisirile făcute, chiar dacă laconice — sau poate tocmai de aceea, părînd astfel mai sobre, mai grave, mai sincere — au produs asupra multora o impresie puternică. Adunarea a fost lungă și apăsătoare. La plecare, oamenii se simțeau sleiți și îngrijorați. Nu se crease un sentiment de ușurare, de eliberare, ca după o radicală curățire interioară, ca după o înfruntare, oricît de intransigentă, cu ei înșiși, cu trecutul lor, cu greșelile lor. Foarte multe lucruri rămăseseră nespuse, filfîise peste toți aripa unor gînduri nerostite, iar ceea ce se spusese nu fusese explicat și nu era de natură să deschidă o perspectivă nouă, să indice o schimbare de fond. Desigur, nu toată lumea gîndea la fel. Unii erau frămîntați, alții confuzi, iar o categorie rămăsese opacă, neconvinsă de necesitatea unor asemenea „spectacole" publice, nemulțumită că se dăduse curs „unor indiscreții și impertinențe".

La ieșire, Suru și Cernea s-au pierdut. Dealtfel Suru trebuia să-și întîlnească familia venită în chiar ziua aceea la București. și se grăbea să prindă tramvaiul spre cartierul mărginaș unde locuia rubedenia la care trăgea de obicei soția lui.

După întîmplările din iarna precedentă, relațiile lui Manole cu Peluța cunoscuseră sinuozități sensibile, chiar un moment penibil. Strangulîndu-și sentimentul acela nebunesc, izbucnit ca un incendiu în ființa lui, Manole își amorțise și simțurile, și trupul căpătase o răceală de cadavru. Se aruncase cu deznădejde, cu disperare în activitatea școlară, ca o mașină vie, devorată de o singură dorință — de a se întrebuința fără întrerupere, clipă de clipă, consumîndu-se pînă la ultima picătură de energie. În lunile următoare, pînă la vacanța de vară, chiar prietenia lui cu Cernea intrase în eclipsă. Înțelegîndu-l, prietenul îl menajase respectîndu-i nevoia de singurătate, lăsîndu-l să se vindece singur, fără sterile consolări și sfaturi de prisos, fără condescendența agasantă, profund indiscretă,

pe care unii consideră că o datorează amicilor aflați în impas. În această perioadă, Suru încetase să-și mai vadă familia. Dincolo de starea lui glacială, o insidioasă senzație de dușmănie față de cei de acasă i se strecura în subconștient. Rațional își dădea seama că nu le poate reproșa nimic, dimpotrivă, el fusese pe punctul să-i trădeze, dacă nu o și făcuse. Dar în adînc, tulbure, revenea mereu umbra unei acuzații la adresa alor lui, o pornire ostilă pe care, tot instinctiv, se străduia să o reprime, dar fără prea mult succes. Nici în vacanță Suru nu s-a dus acasă pretextînd urgența deplasării pe teren, în obișnuita practică de partid de vară. Fusese repartizat la celălalt capăt al țării la cererea sa insistentă. Cam pe atunci îl reîntîlnise Suru pe Cernea, redeschizînd singur discuția despre Delia Brudaru.

La început, Peluța a pus lipsa prelungită a lui Suru pe seama școlii. Ea era obișnuită cu absențele lui Manole și se resemnase ca primul loc în viața lui să îl ocupe îndatoririle obștești. Se învățase de ani de zile să-l vadă, sau numai să-l audă după miezul nopții și în zori, cînd pleca, iar perioade întregi să nu-l vadă și să nu-l audă deloc. Înțelegînd că așa trebuie să fie, nu s-a plîns, nu i-a făcut nici o imputare. Mai mult, a considerat de datoria ei să-l ocrotească, să-l ferească de supărări și necazuri, mai ales din acelea mărunte ce apar inevitabil într-o casă cu copii. Pe toate acestea se străduise să le ia asupră-și și să le facă față după puterile ei, știind că necazurile și greutățile lui sînt mult mai mari și mai împovărătoare și nici el nu i se văicărea, nu cerea ajutor, nelăsînd uneori nici măcar să i se citească pe chip. Iar cînd el avea o rară clipă liberă și și-o petrecea împreună cu copiii, în casă era sărbătoare. Știau cu toții să prețuiască aceste clipe — pline de farmecul său bărbătesc, de forța sa vitală, încălzite de o duioșie stăpînită, nespus de dragă lor.

Peluța suportase cu stoicism și această lipsă îndelungată de acasă a soțului ei. În vară însă, în timpul deplasării la țară, se neliniști. Manole nici măcar în fugă nu trecuse pe acasă, nu scrisese un rînd, nu dăduse un telefon, nu arătase nici cel mai mic

semn de viață. Căzu pe gînduri și încet, fără să-și dea seama, o teamă rece, necunoscută pînă atunci, i se strecură în suflet. Cînd o întrebau copiii, nu mai răspundea ca înainte senin, cu vocea sigură, ci bîiguia vorbe de neînțeles, absentă, ceea ce nu rămase neobservat, copiii tînjind cu adevărat după tatăl lor. „Nu cumva o fi bolnav, mamă" — întreba Claudia, care, deși nu împlinise nici opt ani, începuse să dea la iveală înclinații ale caracterului Peluței din adolescență : spirit anxios, predispoziție spre presimțiri neliniștitoare. Virgil se mulțumea s-o urmărească pe mai-că-sa din ochi cu priviri mohorîte, cercetătoare, inteligente — privirile lui Suru —, vădit rănit în orgoliul lui puber de tăcerea și indiferența tatălui. Întrebările, ca și tăcerea copiilor, sfredeleau și mai adînc inima Peluței. Era tot mai sigură că se întîmplase ceva, ceva rău. Un duh ostil dădea tîrcoale căminului. Toate acestea au determinat-o să iasă din calmul ei placid, să se urce în tren și să plece la Baia Mare. Cu ajutorul tovarășilor de la județeană, a luat un gaz ce mergea în direcția comunei unde se afla soțul ei și, după un drum de aproape două ore, pe o vreme umedă și închisă, sub un cer plumburiu de toamnă prematură — nu era decît începutul lui septembrie —, șoferul o depuse chiar în fața sfatului popular. Manole, pe punctul de a încheia ședința de comandament, se pomeni deodată în biroul președintelui sfatului, plin de fum rînced, umed, cu nevasta lui, împinsă protector din spate de paznicul primăriei, mîndru că poate aduce un asemenea plocon tovarășului „de la centru". Cei prezenți se ridicară de pe scaune și mormăind tot felul de scuze se retraseră, strecurîndu-se unul după altul pe ușă, stînjeniți ca niște copii surprinși într-o casă străină de locatarul apărut pe neașteptate. Rămași singuri, Manole și Peluța se fistîciră și ei, ascunzîndu-și tulburarea în banalitățile ce se debitează cu asemenea ocazii : „cu ce-ai venit ?", „dar urîtă vreme e pe la voi, pe aici", „uite, tocmai acum discutam să..." „mi-a scos măselele din gură gazul ăsta" — și așa mai departe. În sfîrșit, Suru îi luă valiza și porniră spre casă, adică spre casa unde era găzduit el. Închiriase o odaie la un țăran, prezumtivul președinte al vi-

itoarei gospodării colective, om cumsecade, serios, de pe acum cadru de bază în comună. În schimbul unei sume destul de modeste, țăranul se învoise să-i dea și cina. La prînz, dacă avea vreme, cumpăra cîțiva covrigi de la bufet, sau o litră de salam, dar nu de puține ori se mulțumea să bea două-trei căni cu apă proaspătă, de la fîntînă. Seara, nevasta gospodarului îl ospăta cu mămăligă și lapte, și, aproape invariabil, jumări de ouă. Peluța își făcea reproșuri că venise cu mîna goală, dar acest instinct matern, de soție și gospodină, trecea pe planul al doilea, atenuat de încordarea cu care încerca să citească ceea ce o preocupa pe ea, pe fața lui Manole. I se redeșteptase simțul ascuțit din prima tinerețe, nesiguranța și teama, tremurul de căprioară cu urechile ciulite la foșnetul pădurii, intuind primejdia pînă și din bătaia vîntului. Găsea în Manole ceva înstrăinat, care nu era înainte, apăruse între timp de cînd nu-l văzuse, cu toate că el se arăta și acum blajin și protector ca întotdeauna, inspirînd nu frică, ci putere ocrotitoare. Dar această forță blîndă era acum indiferentă, ca fața de pisică ce ți se freacă de picioare cînd alte gînduri te absorb, cînd nu ai timp de calinitatea bietului animal domestic. Aștepta clipa cînd să poată simți direct, cu inima și sîngele, inima lui Manole. În timpul mesei, el i-a povestit tot felul de lucruri și a pus-o și pe ea să povestească. Au vorbit de copii, de cunoscuți, au mai tăifăsuit și cu gazdele, care își pierduseră distanța convențională, nu-i mai tratau ca de la țăran la oficialitate, ci ca pe niște rubedenii venite în vizită.

Gazdele s-au retras apoi și Manole cu Peluța s-au dus în camera de culcare. Vîntul zgîlțîia din cînd în cînd o fereastră și lovea tabla pe acoperiș, însă în încăpere era plăcut, curat, patul schimbat, rufele mirosind a proaspăt, velințele împăturite și stivuite frumos pe laviță colorînd festiv, odihnitor aerul. Ceva intim și patriarhal domnea în acest spațiu închis, îndepărtat și străin de rosturile lor obișnuite. Peluța s-a apropiat de Manole și, cu un gest aproape uitat, și-a încolăcit brațele în jurul grumazului lui, privindu-l în ochi de aproape, cercetător și în

același timp cu o expresie de implorare și disperată poruncă. Manole a mîngîiat-o pe păr fără să ia seama la zbuciumul ei, transportat, s-a desprins cu blîndețe din îmbrățișare și, cu mișcări măsurate, automate, ca și cînd ar fi fost singur, a început să se dezbrace. Peluța a rămas în mijlocul camerei, cu trupul ei puțin îngroșat, încă armonios, nemișcat, cu brațele căzute, moi, cu capul plecat ca o stană nu de piatră, ci de cîrpă, dacă se poate imagina așa ceva. Începuse să înțeleagă. Apoi, deodată, obrazul i s-a crispat, înăsprit de o voință nouă, înfrigurată. S-a dezbrăcat repede și s-a băgat sub plapuma cu cearșaf imaculat, puțin rugos, din pînză țesută în casă. După ce Manole s-a așezat lîngă ea, Peluța, tremurînd toată, s-a lipit de el ca o sepie cu o sută de brațe și tentacule, crezînd că pune în deznădejde ceea ce temperamentul nu-i oferea. Trupul femeii nu reușea să aprindă nici o scînteie în sîngele bărbatului, și de groază și umilință ea începu să plîngă, la început tăcut, udîndu-i lui Manole obrazul cu lacrimi calde, apoi, cînd el îi mîngîie părul, oftînd ca un părinte neputincios să aline durerea copilului, în hohot sfîșietor ca și cînd trebuia să se despartă în clipa aceea de tot ce avusese pe lume. Peluța plînse îndelung, cu impresia că lacrimile ei sînt de otravă, apoi începu deodată să se învinuiască și să se blesteme cu ură. „Știu, Manole, spunea, eu te-am scîrbit de mine, netrebnică ce sînt. Nu sînt pentru tine ceea ce trebuie. N-am mai văzut decît casa și copiii, dar ca muiere m-am făcut lașă. Și tu ai găsit alta. Nu pe tine te condamn. Dar ce-am să mă fac eu, cum am să mai pot trăi de acum ?" Și iar o năpădea plînsul, alt val de lacrimi uda perna, Manole nu găsea nici un cuvînt să o potolească, plînsul ei îi producea milă, dar parcă mila era mai mult pentru el, pentru moartea din sufletul lui. „Eu am crezut că ție îți trebuie iubirea mea credincioasă — reîncepu Peluța —, că pentru tine copiii sînt totul, și că eu trebuie să trec mai în spate. Am uitat ce ești tu ca bărbat și m-am lăsat să cad în trîndăvie. Și de aceea tu ai găsit alta. Nu, eu nu te învinuiesc. Să dea dumnezeu să fii fe-

ricit, eu am să stau deoparte, n-am să-ți fiu piedică." Pieptul nu i se mai zbătea, lacrimile îi curgeau liniștit, ca dintr-un izvor deschis pentru totdeauna, și vorbele se înălțau cuminți printre suspine. Manole tăcea, dar în adîncul lui apele potolite se răscoliseră, rana se deschisese din nou și sîngera. „Să fii fericit" — spusese Peluța, fără să știe că răsucește un fier roșu în inima lui. O tînguire solitară, ca geamătul viscolului în zăpadă, se ridica dintr-un pustiu deschis în ființa sa, și mila pentru dragostea lui nefericită, sugrumată, creștea. Fără să-și dea seama, Manole a oftat adînc și, înainte de a se putea stăpîni, ochii i s-au umezit și au început să înoate în lacrimi. Femeia, cu simțurile încordate la extrem, a auzit sau a intuit ceva, și ridicîndu-se peste trupul lui Manole i-a căutat, ca o oarbă, fața, cu palmele. Găsind lacrimi în colțul ochilor a rămas înmărmurită. A crezut că pentru ea sînt și a început să le soarbă cu buzele arse, să sărute ochii bărbatului, cuprinsă de febră. „Manole, scumpul meu, tu mă mai iubești. Doamne, doamne, nu m-ai alungat din inima ta. Ții încă la mine ? Bărbatul meu scump ! Voi fi pe placul tău, femeia pe care o vrei tu !" Cu buzele fierbinți și ude de lacrimi îl săruta dezlănțuită, simțind cum trupul încremenit, înghețat, sloiul de lîngă ea începe să se dezghețe în goana sîngelui pe care ea îl invoca și îl biciuia cu vorbele, cu buzele, cu mîinile și cu toată făptura. Manole s-a lăsat în voia acestui val trecător, în timp ce din inima lui, strînsă în gheara nemiloasă a nefericitei iubiri pierdute pentru veșnicie, picura încet sînge...

...Hurducat acum de tramvaiul aproape gol ce-l ducea spre Peluța și spre copiii lui, Suru privea orașul fără să-l vadă, adîncit în gînduri contradictorii și nebuloase, stîrnite de evenimentul la care abia luase parte. Majoritatea lucrurilor spuse acolo le știuse dinainte. Nici o lumină ideologică nouă nu fusese aprinsă în mintea lui la ședința aceea, nici fapte deosebite nu aflase. Îi revenea însă în fața ochilor, insistent, figura „bătri-

nului", cum îi ziceau ei, activiștii, deși el era departe de a fi bătrîn, ba afișa chiar contrariul, o maturitate verde, robustă, asupra căreia anii nu păreau să aibă influență. Exista poate, în acest epitet, intenția de subliniere a poziției ierarhice, metamorfozată în stilul tradițional al satului românesc, moștenit și el din orînduirea gentilică, atunci cînd vîrsta se confunda cu înțelepciunea și autoritatea ; dar era și o nuanță de familiaritate, implicînd recunoaștere, respect, afecțiune. Pentru „bătrîn" seara aceea fusese un moment greu, cum Suru nu știa dacă el mai cunoscuse vreodată, sau avea să mai cunoască. Vorbise cu o voce coborîtă și gravă, cu calm, neobișnuit de mult calm, rar, ca și cînd ar fi gîndit cu voce tare, de unul singur, nevăzînd mulțimea de oameni din fața lui. Pe măsură ce se gîndea și își rememora scena, Suru descoperea în atitudinea „bătrînului" o serie de neconcordanțe. În primul rînd, destăinuirea — da, avusese aerul că face mai mult o destăinuire, o spovedanie, decît o autocritică politică — era de natură prea personală, prea intimă, se referea aproape exclusiv la un anumit mod de manifestare publică față de sine. Or, lucrul acesta i se părea lui Suru puțin impudic — doar nu erau la mînăstire, nu era vorba să-i ceară Domnului iertare pentru un păcat lumesc săvîrșit în chilie. Și nu avea nimeni nevoie de un gest de umilire strict personală în asemenea împrejurări. Dimpotrivă, s-ar fi impus o analiză obiectivă, energică, inteligentă, o judecată curajoasă, depășirea complexelor individuale și punerea în evidență a fenomenului. Suru n-ar fi avut nimic împotrivă să-l audă implicîndu-se, dar într-un examen general al mentalităților epocii, în incriminarea a ceea ce apărea acum depășit și osificat, astfel încît să provoace o răsturnare de viziune în mintea celor de față, ca și dorința și voința de schimbare. Dar orientarea oarecum intimistă a cuvîntului fusese departe de o asemenea intenție ; parcă avusese scopul de a sentimentaliza audiența, de a o împinge pe panta afecțională, blocînd astfel reacțiile cerebrale limpezi, înțelegerea critică. În plus, din cele spuse de vorbitor, își dădu seama Suru, se degaja multă mustrare și pentru cei din

sală, ca și un subteran, dar patetic apel la înțelegerea și concursul lor. Chiar vocea prea calmă, prea stăpînită, avusese în ea ceva... Suru căută mult... ceva, da, ceva bătrînesc, în adevăratul înțeles al cuvîntului, adică obosit, lipsit de elan și energie. Problemele ar fi trebuit comentate aprins, cu convingere și pasiune — singura formă a regretului autentic și a hotărîrii de înnoire în politică. Așa, liturgic și măsurat, adunînd cuvintele bob cu bob, cum fac degetele monahilor cu mătăniile, fusese departe de spiritul revoluționar reclamat în acel moment de răscruce a destinelor comunismului mondial.

Între timp ajunsese, și Suru, întrerupîndu-și gîndurile, coborî din tramvai și porni grăbit spre casa unde îl aștepta familia. Peluța și copiii îi ieșiră înainte voioși, pupîndu-l toți din toate părțile, într-o hărmălaie de entuziasm și dragoste care-i făcea bine, ca o baie de lumină și optimism. Într-adevăr, așa cum făgăduise, Peluța se scuturase de pînzele ei de păianjen, de somnolența simțurilor, sensibilitatea sufletului candid, anxios se redeșteptase, și toate acestea o întineriseră, împodobind cei nici treizeci de ani ai ei. Era mai îndrăgostită ca oricînd de Manole, îl iubea cu o dragoste împrospătată, ceea ce-l înduioșa pe acesta și, fără să-și dea seama, îl tămăduia încet, încet. Cînd venea la București, ea trăgea la o verișoară a lui Suru căsătorită cu un bărbat mătăhălos, sangvin, vulgar, inspector sau ceva asemănător la M.A.T. Omul acesta se născuse într-o familie de circiumari înstăriți din București și stătea în casa moștenită de la părinți, mult prea mare pentru o familie fără copii ca a lor. Locuind spre margine, nu fusese obligat să închirieze, avea loc berechet pentru rudele sau prietenii veniți din provincie. Suru nu-l simpatiza, mai ales din cauza vulgarității lui, dar vară-sa era o femeie afectuoasă, gata să-și reverse simțul matern, neîntrebuințat, asupra tuturor. Chiar și pe huiduma de bărbatu-său, cu toată grosolănia lui ostentativă, îl determinase să accepte rolul de copil zurbagiu, neluat în serios. Femeia se obișnuise să nu mai pună la inimă dubioasele lui escapade „pe

teren", de unde, dealtfel, se întorcea întotdeauna cu damigene pline cu cel mai bun vin. Polina fusese o fată frumoasă, înzestrată cu multe calități. Foarte săracă însă, muncise un timp ca filatoare la o fabrică din București, după care se măritase cu acest Mionocu, fără să-l iubească, tirită pur și simplu de furtuna sentimentelor lui, de firea lui posesivă. Nu mult timp după căsătorie, bărbatului îi trecuse însă furia dragostei, ambiția și orgoliul lui masculin fuseseră satisfăcute și începuse să-i scapere ochii după altele. Polina se resemnase, și între ei se stabilise un pact tacit : el îi oferea bunăstarea, iar ea grija maternă și o toleranță camaradercască, ironică, batjocoritoare, dar comodă pentru Mionocu. Singura suferință reală a Polinei era neputința de a avea copii — dealtfel aceasta îi dădea bunătatea samariteană revărsată inclusiv asupra necioplitului și flușturaticului soț. Cînd Mionocu se îmbăta, ofta și el după copii, dar mai mult din spirit de imitație și ca să-și dea aere, pentru că în fond viața i se părea mai ușoară, mai lipsită de complicații, așa cum era. Acum puseseră masa în cinstea musafirilor și așteptau nerăbdători venirea lui Suru. Se salutară, se tachinară și se așezară repede la masă pentru că se făcuse tîrziu și tuturor le era foame. Polina, verișoara, aduse un castron cît toate zilele cu salată „a la beuf" — unul din deliciile culinare ale anilor aceia de mari lipsuri alimentare — frumos ornamentată cu maioneză și bombată spectaculos ca o colivă. Suru își aminti însă că trebuie să se spele pe mîini și se repezi în bucătărie. Peluța îl urmă și șederea lor acolo se prelungi nefiresc. „Ia du-te, dragă, să vezi ce fac nebunii ăia acolo — se răței Pascale la Polina. Pascale Mionocu era mîndru de numele lui de familie, aflat mulți ani pe buzele cartierului și zugrăvit frumos, de un pictor din centru, pe firma cîrciumii : „La Mionocu". „Ia vezi, s-or fi apucat să facă dragoste înainte de masă." Polina, rușinîndu-se față de copii, îl plesni peste gură, spunîndu-i blajin : „spurcatule !", dar se ridică și se duse. Abia după cîteva minute veniră toți trei, cu o expresie ciudată, mai gravă, mai solemnă, mai luminoasă. „Ce s-a întîmplat, băi fraților, ce, băurăți gaz cu

toții ? își arătă enervarea reală Pascale. Eu pun aici sfînta împărtășanie în pahare, din care se îndulcea însuși Ștefan Vodă, și voi... Ei drăcia dracului." Polina, ca să-l potolească, se aplecă și-i șușoti ceva la ureche, apoi îi puse din nou mîna pe gură în semn de taină și îl pupă pe obraz. Pascale își lungi deodată privirile spre Peluța și Manole, cu capul puțin înclinat, pregătindu-se pacă să-i împungă, mîrîi ca un dulău, dădu de vreo douăzeci de ori din cap și apoi, nemaiputîndu-se stăpîni, izbucni : „Păi bine, mă, nea stelienilor, d-ăștia-mi sînteți ?... Și tăceți ca muții, ai ? Stați prin bucătărie și șușotiți și pă mine mă țineți ca fraieru aici, cu grijania în pahare... Păi ce tot umblați voi cu șahăr-mahăr, mă ? va să zică torni unu nou, Peluțo ?... păi nu se vede, fă... e, las' c-o să se vadă... ! Să dea dumnezeu să nașți ușor și să-ți trăiască, să vă trăiască, bă, blagosloviților. Uite cui dă ăla de sus, tot cui are ! Și ăștia micii știu ? Nu știți, mă, că mă-ta vă mai face un frate ? Bă, tolomaci sînteți... Hai noroc și sănătate... c-o viață are omu..." Polina îl plesni iar peste gură. Era roșie și asudată toată de emoție și de necaz pe nătîngu de bărbatu-său, dar el se ridicase și ciocnea cu toată lumea, și cu copiii cu paharele lor pline cu apă. Apoi bău și-și turnă din nou și iar bău. „Lasă, bă, nu fă tu pe sfînta — o luă el împăciuitor de gît pe nevastă-sa, umplînd cu gălăgia și gesticulația lui tăcerea stînjenitoare așternută în încăpere, și de care el nu-și dădea seama. Păi ce, asta e chestie de secret ? Nu-i așa, mă, coțcarilor ? se adresă el copiilor. Ăștia știu și pe dracu, bă Polino, ăștia-s mai deștepți ca tine." După primul sentiment de surpriză și emoție, produs de știrea Peluței, apoi după ieșirea lui Pascale, Suru începu să se destindă. Bău și el din vinul ruginiu, gros, tare, și începu să rîdă tăcut. Asta făcu să-i vie inima la loc Polinei, și din clipa aceea luă ea conducerea, turuind fără încetare, îmbrățișînd-o pe Peluța, strîngîndu-l de umeri pe Manole, alergînd în bucătărie să aducă felul al doilea, ciupindu-i de urechi și de nas și pupîndu-i pe copii, îndemnînd pe toată lumea să mănînce, să bea, să se simtă bine — „că a mai mare fericire pe lume e feri-

cirea copiilor în casa omului". Atmosfera se încălzea, vinul le împurpura obrajii și, cu tact și abilitate, Peluța, mereu cu ochii pe fețele copiilor intimidați și îngînduraţi după expresiile fruste ale unchiului, devie discuția, apucîndu-se să-i povestească lui Manole noutăți de pe acasă. „A venit tanti Lola pe la noi", îi spuse ea la un moment dat. Tanti Lola era o învățătoare pensionară, o femeie cu o viață grea, cu un destin vitreg. Nepreaavînd ce face, și scoțînd-o destul de greu la capăt din punct de vedere material, se oferise să-l prepare la unele materii pe Virgil, cînd era mai mic, și acum pe Claudia. Rămasă nemăritată, se consacrase îngrijirii părinților bătrîni și bolnavi și apoi unui frate fost prizonier de război, cu sănătatea foarte rău zdruncinată, pensionar I.O.V.R. Mai avea un frate, popă la țară, ai cărui copii îi găzduise și îi crescuse ea ca o mamă, tot timpul cît urmaseră liceul din oraș. Ceea ce căpăta de la Peluța îi era tantei Lola foarte trebuincios, mai ales că boala fratelui cerea cheltuieli. „A venit — povestea Peluța — și m-a întrebat la ureche dacă am auzit ce se vorbește prin oraș, ce se spune la radio clandestin. Era foarte agitată, niciodată n-am văzut-o așa, și m-a surprins bucuria ei. Parcă îmi aducea cea mai fericită veste. «Ce se spune, tanti Lola ? am întrebat-o, că eu n-am auzit nimic.» «Draga mea, zice ea, e lucru sigur, comuniștii se duc. Cade regimul. Se schimbă guvernul. Și în Rusia, și în toate țările de democrație populară. O, zicea ea, de-am scăpa odată de comuniști», și-și făcea mereu semnul crucii. Îți spun, Manole, am rămas trăsnită. Nici nu știam ce să fac... s-o dau afară ? S-o descos ca să văd ce e în capul ei ! «Dar dumneata nu știi că noi sîntem comuniști ?» — m-am răstit eu odată la ea. Și-a pus mîna la gură și m-a privit speriată. «Maică — a început ea să plîngă —, dar eu țin foarte mult la dumneavoastră, și la mata și la tovarășul Manole. Ați fost așa de buni cu mine...» «Ce rău ți-au făcut dumitale comuniștii ? m-am răstit eu iar la ea. Ce averi și ce ranguri ai pierdut dumneata din cauza comuniștilor ? Ai fost vreo pricopsită sub capitaliști ? De ce ești dumneata așa bucu-

roasă să plece comuniștii ? Ce cîștigi dumneata dacă pleacă ei ?» N-a mai zis nimic. S-a ruşinat, a plecat capul, a tras uşa după ea şi dusă a fost." „Cînd s-a întîmplat asta, Peluţo ?" — se interesă Manole. „Acum cîteva zile, dragă. N-a mai venit, n-am mai întîlnit-o, nici nu cred că mai vine, nenorocita ! O să fie vai de capul ei cu bolnavul ăla în casă." „Ei, probabil că ăla i-a băgat tîmpeniile astea în cap, sau cine ştie, frate-său ălălalt, preotul. Oameni mărginiţi, inconştienţi. Orice minciună, orice demagogie îi zăpăceşte. Ştii cum e coana Lola asta ? Ca o coafeză care citeşte colecţia de 15 lei şi visează că într-o zi va veni la ea un conte şi o va lua de mînă, şi o va urca într-o caleaşcă de aur." „Şi dacă totuşi o să cadă comuniştii, ce-o să faceţi voi atuncea, pă unde scoateţi cămaşa aia roşie ?" — răsună deodată răguşit şi dur vocea lui Pascale Mionocu. Avea ochii tulburi şi o expresie nouă pe chipul masiv, buhăit. O interogaţie şi o somaţie stăruiau, concentrate în sprînceana ridicată a ochiului stîng, şi în gura strînsă pungă. Manole îl privi atent şi îi spuse cu scîrbă „Te-ai îmbătat ca un porc, du-te dracu de te culcă !" „Oho, nu te grăbi aşa, stai mai încet, domn secretar — făcu pe mierosu Mionocu. M-am îmbătat, ai ? Eşti un prost. Trăieşti cu capu în sac. Ei, află că aşa e, s-a dus dracu comunismu. Şi eu nu sînt frizereasă, nu citesc romane de 15 lei. S-a dus, tovărăşele. Şi-o să vii la mine să te bag băiat de prăvălie la birt. Poartă-te frumuşel cu nea Pascale. Stai la locul tău şi zi mersi să scapi cu pielea întreagă." Manole îşi dădu seama că, deşi beat, Mionocu nu bate cîmpii şi că ceea ce spunea era de mult copt în capul lui, venea dintr-o drojdie pe care o păstrase ani de zile ca într-o putină ascunsă. „Peluţo, îmbracă copiii" — spuse el încet, stăpînindu-se. Se ridicase în picioare cu fălcile încleştate, în tăcerea încordată ce se lăsase în încăpere. Cu mîna lui osoasă ridică paharul plin cu vin şi cu un gest scurt aruncă lichidul lipicios în obrazul gras al celuilalt. „Păduche, scrîşni el, sugi sîngele poporului ăstuia şi eşti gata să mueşti. Mi-e greaţă şi să te strivesc." Apoi luîndu-şi nevasta şi copiii deschise uşa şi ieşi, în timp ce bărbatul mătăhălos, prăvălit cu coatele pe masă, striga rostogolindu-şi în cap ochii

vineți, bolnavi de ura ce se ridica într-un val vîscos și negru din lăuntrul lui. „O să vă spînzurăm pe fiecare de cîte o cracă."

Polina stătuse ca paralizată tot timpul acestei discuții. La început se uitase la Pascale batjocoritor și tolerant, ca întotdeauna, închipuindu-și că face o glumă proastă sau o mitocănie oarecare. Apoi văzu că beția lui conținea ceva neobișnuit, o pornire rea, cum se întîmpla cîteodată cînd avea ceva ascuns pe suflet. Auzind ce spune, pe chipul ei se așternu o paloare intensă, iar expresia de largă disponibilitate sufletească, de îngăduință neprecupețită și ironie ușoară dispăru, făcînd loc unei concentrări adînci ce o îmbătrîni dintr-odată. Vedea cum din privirea tulbure, vînătă, și din gura cu buzele crispate ale bărbatului ei, ieșea un fel de șarpe gros și slinos, dezgustător, cu cap teșit, șuierător și turbat de veninul din el. Rămase mută, cu ochii ațintiți la el, și nici nu înregistră cînd Manole și ceilalți deschiseră ușa și plecară, ci auzi doar ultimile cuvinte ale omului ce avea să rămînă cu ea, și un fior de gheață îi trecu prin șira spinării.

Suru și-a luat în brațe fetița speriată, cu dreapta a apucat palma umedă a băiatului, și a ieșit în noapte respirînd ușurat că a scăpat de tentația urîtă de a-și murdări mîinile cu omul acela. Norocul îi surîse și găsi un taxi întîrziat, o „Pobedă" scîlciată, care îi duse la gară unde se urcă cu ai lui în primul tren potrivit. La un moment dat, pe drum, Peluța făcu ochii mari văzîndu-l pe Manole începînd să rîdă. Copiii dormeau cu capetele pe genunchii părinților, legănați, cu fețele transpirate de căldura vagonului. Nu se auzea decît țăcănitul roților și scîrțîitul pereților și rîsul lui calm, zeflemist. „Ce-oi fi găsit de rîs Manole ? Pe mine nu m-a distrat deloc." „Lasă, dragă, n-a fost nici o dramă. Am cam dramatizat noi. I-am dat importanță malacului ăla de Mionocu fără să merite. El n-are nici o idee în capul lui ăla cît o lubeniță. Pentru el ar fi bun orice partid, cu condiția să-și redeschidă cîrciuma. Are realmente o minte de găină. Nu face să-ți bați capul. Mai degrabă merită să discuți cu tanti Lola. Și apoi sînt și alte lucruri, mai complicate, la ordinea zilei.

Avem de gîndit la noi înşine, că nici noi nu sîntem icoană de închinat..." I-a depus pe ai lui acasă, făcînd haz de reuşitul lor voiaj la Bucureşti, a făcut un duş, a mîncat zdravăn, cu o foame de lup, şi, luînd trenul în sens invers, s-a întors în Capitală.

Într-o zi, Cernea primi scrisoare de acasă. Bătrînul îi scria foarte rar, ca dealtfel şi Vladimir lui — nu prea aveau ce să-şi spună în scris. Lucrurile pe care le discutau ei cînd se întîlneau erau mult mai complicate decît pot încăpea într-o scrisoare. Dar nici de întîlnit nu prea se mai întîlneau în ultimii ani. Între ei se făcuse un gol — nu înstrăinare, pentru că şi unul şi altul se simţeau legaţi de aceeaşi veche afecţiune şi mai ales de un consens foarte vast, greu de definit, de natură spirituală. Scrisoarea primită acum de Cernea, de la tatăl său, ca întotdeauna laconică, cuprindea, printre cîteva fraze de convenienţă, tipice vechii concepţii despre epistole a provinciei, o informaţie, şi ea destul de zgîrcită, dar de natură să-l scoată brusc pe Vladimir din preocupările, atît de absorbante, ale zilelor acelea. Maică-sa se îmbolnăvise şi, după cum reieşea din scrisoare, nu acum, ci mai de multişor, de vreun an. Lui nu-i spusese nimeni nimic, iar în acest interval de timp nu mai dăduse deloc pe acasă. Ştia că ai săi sînt bine, sănătoşi şi-şi duc bătrîneţea, dealtfel nu prea avansată — tatăl de-abia împlinise 62 de ani, iar mama făcuse 65 —, cu aceeaşi robusteţe şi energie de totdeauna. Catarina Cernea ştia să brodeze frumos. — învăţase în sat, de la maică-sa şi de la bunică-sa, mari meştere în ii şi în fote cu alesături graţioase şi complicate — şi după ce ieşise Anghel la pensie, începuse să lucreze şi pentru străini. Pensia era mică, iar ei fuseseră învăţaţi să trăiască binişor, adică să nu le lipsească nimic din strictul necesar. Aveau amîndoi gust, mîncau de plăcere, „nu ca animalele" cum spunea Anghel. Iar de la Vlad nu numai că nu cereau, dar refuzau cu demnitate şi mîndrie orice ajutor bănesc. Veniţi chiar de la fiul lor, banii nemunciţi de ei li se păreau pomană. Desigur,

nu-i spuneau asta lui Vlad, dar el înțelesese și nu insista. Tot ce-și permitea erau micile cadouri — destul de searbede în condițiile unui comerț ruinat de război, de blocada externă, de reorganizarea producției spre industria grea —, cadouri aduse în vizitele făcute acasă mai ales cu prilejul sărbătorilor.

Recitind scrisoarea bătrînului, Vladimir Cernea simțea o dureroasă strîngere de inimă. De aproape un an mama sa se îmbolnăvise și el nu știa nimic. De ce ? Ei îl excluseseră voit din intimitatea lor mai dificilă, acum, la bătrînețe ? Sau el devenise nepăsător față de bătrînețea părinților ? Poate ei nu îndrăzniseră să-i tulbure ceea ce considerau a fi liniștea necesară obligațiilor de ordin superior, intereselor infinit mai largi decît umilele lor nevoi. Poate nu mai cutezau să facă vreun gest de natură să spargă clopotul de sticlă unde îl vedeau închis ermetic, cu ideile și autoritatea lui oficială. Scrisoarea îi extrapola acutele frămîntări de ordin politic și moral general în spațiul propriei sale vieți afective. I se părea că există o concordanță amară între cele două planuri și ceea ce imputa cu nemulțumire, chiar cu vehemență cadrului general, regăsea acum în perimetrul existenței sale individuale. Aceasta îi dădea o stare de depresiune și rușine, de revoltă împotriva sa însuși cum nu mai cunoscuse pînă atunci. Se îngrozea la gîndul că poate ceva uman deosebit de prețios, unic și indispensabil, se alterase în el și, ca un păcătos, simțea nevoia imperioasă a spovedaniei și iertării. Această exagerare psihologică, viziunea prăpăstioasă, starea de alarmă a conștiinței, sentimentul de vinovăție, de putrezire interioară nu aveau să țină mult. Întîlnirea cu tatăl său a readus totul în matca firească. Amintirea acestui zbucium sufletesc nu avea să piară însă niciodată, punîndu-și pentru totdeauna pecetea pe simțirea lui. Adăugat la cutremurul lumii de afară, acest proces de conștiință deschisese o falie adîncă în sufletul lui pe care avea s-o simtă mereu, ca un infarct moral.

Cînd Vladimir i-a spus lui Suru că are intenția să dea o fugă pînă acasă, la bătrîni, era într-o sîmbătă dimineața. „Plec cu trenul, la prînz, și pînă diseară sînt acasă. Mă întorc luni în

zori." Suru i-a replicat spontan : „Ia-mă, mă, şi pe mine ! Să văd şi eu tîrgul ăla grozav, plin de peşte". Cernea l-a poftit cu braţele larg deschise, crezînd că glumeşte. Suru nu glumea. Pe de o parte, avea chef de plimbare, iar pe de altă parte vrea să vadă „cuibul" prietenului său şi, mai ales, pe „bătrînul". „În fond, poate că e chiar mai bine, îşi zicea Cernea, dîndu-şi seama că n-are cum să-şi descurajeze prietenul. Poate e chiar mai bine... dacă bătrînul e abătut, vizita aceasta niţel protocolară o să-l învioreze, o să-l facă să-şi dea importanţă."

Au ajuns, într-adevăr, spre seară, schimbînd rapidul cu trenul local. Oraşul N. era punct terminus de cale ferată. Cernea nu anunţase că vine. A ciocănit şi a intrat direct în casă realizînd cît de nimerită era prezenţa lui Suru. Venind de la gară pe jos, traversaseră aproape întregul oraş, şi deşi Cernea alesese arterele mai importante, impresia de lentă putrezire a tîrgului de graniţă, odinioară capitală de judeţ, nu putuse fi atenuată. Fără Suru, fără ironiile lui amicale, ar fi resimţit mult mai dureros reîntoarcerea în trecutul agonic, reintrarea în cochilia ce se năruia sub povara îmbătrînirii şi uitării. Casele se făcuseră mici, gardurile erau strîmbe, lăsate, zidurile îşi arătau, într-o impudică panoramă de spital, rănile igrasiei pînă la cărămida puhavă, cangrenată. Prăvăliile de pe strada principală, solide şi prospere cîndva, păreau improvizaţii sordide, fără trecut, dar cu deosebire fără viitor. Şi oamenii pe străzi arătau şterşi, clorotici, lipsiţi de viaţă — fantomele unui oraş ce începea să semene tot mai mult cu un cimitir. Prezenţa lui Suru îl ajută să suporte junghiul încercat la intrarea în casa părintească. În vechea cameră de zi, Anghel Cernea, cu spatele întors spre uşă, tocmai împăturea un maldăr de rufe proaspăt spălate. Îi izbi mirosul de leşie, de cîrpă jilavă şi un aer închis, greu, ca în încăperile cu mulţi copii. Pe un fotoliu vechi, cu o husă decolorată şi destrămată, mama lui Vlad asculta, cu un aer absent, aparatul de radio hîrîind în surdină. Pe marginea patului, şezînd parcă pe loitra carului, gata să se ridice în orice clipă să mai

împungă cu coada biciuşcil crupele mari ci leneşe ale boilor, moţăia un ţăran bătrîn în care Vlad recunoscu anevoie pe vărul mamei sale din Udupu, Mărin Gruia. „Bine v-am găsit" — strigă Vlad, deschizînd uşa la perete şi făcîndu-i pe toţi să tresară. Apoi, pentru a le reteza încă din embrion mirarea şi emoţia, pentru a nu le mai lăsa timp să se sperie, să se fistîcească, se repezi, străduindu-se să fie cît mai firesc, îşi sărută mama pe obraji şi pe părul alb, îşi îmbrăţişă cu o simulată asprime bărbătească tatăl şi strînse mîna aspră a bătrînului unchi de la ţară. Îl prezentă apoi pe Suru şi se aşeză cu acesta pe pat, luînd o poză cît mai degajată, dînd tuturor să înţeleagă că protocolul se terminase şi că acum puteau vorbi ca şi cînd s-ar fi aflat împreună de cînd lumea. Catarina Cernea îmbătrînise prematur. Altele la vîrsta ei duceau încă în spate case grele. Cînd o văzuse Vlad ultima oară era încă în putere. Şi acum arăta tot aşa masivă, ca o buturugă, cu mîini mari, vînjoase. Nici faţa nu i se schimbase prea mult. Acelaşi nas deformat într-un accident pe la cincizeci de ani, aceeaşi buză de sus tăiată, mai scurtă, făcînd-o tot timpul să pară că e pusă pe glume. Încadrată de părul alb, faţa lată era tot atît de ciocolatie, iar ochii negri, scînteietori altădată, trimiteau o privire grea contrastînd izbitor cu zîmbetul involuntar al gurii. Firesc, primul subiect al discuţiei fu starea sănătăţii mamei. Bătrîna vorbea şi gîndea aproape ca întotdeauna. Se plîngea însă de slăbiciune, de pierderea puterii. „Nu mai sînt bună de nimic, maică, abia mă mişc de ici-colo prin casă... Bietul taică-tău e topor de oase... le face pe toate săracu..." Vlad o descosea mereu : „ameţeli ai ?... dar capul te doare ? dar inima, dar stomacul ? şi cine te-a văzut ? şi ce-a zis doctorul ? şi ce ţi-a dat să iei, şi cum te-ai simţit pe urmă..." Ei îi făcea plăcere să răspundă. Explica totul cu lux de amănunte, iar cînd fiul n-o mai întrebă, începu ea să depene istoria bolii, repetînd şi mai amănunţit cele spuse înainte. Cernea îşi dădu seama că în comportamentul ei se modificase ceva. Nu-i scăpă nici faptul că nu-l întrebase nimic despre el, ceea ce niciodată nu se mai întîmplase. Altă dată nu se mai sătura să-l

asculte vorbind. Acum toate gîndurile i se învîrteau în jurul bolii, devenită obsesie. Au ascultat-o îndelung, pînă cînd a tăcut, obosită, golită de tot ce o interesa. Anghel i-a dat să mănînce ceva ușor — mînca din ce în ce mai puțin — și trimițîndu-i pe ceilalți în odaia mare din față, a rămas s-o culce pe bătrînă. Apoi sa repezit la bucătărie. Filosof epicureu rustic, îi plăcuse întotdeauna să-și suflece mînecile și să treacă lîngă plită, să taie, să frigă, să prăjească, să aranjeze. Făcea o mămăligă cu nimic mai prejos decît a Catarinei. Vlad îl urmă, dorind să schimbe cu bătrînul cîteva cuvinte deschis, între patru ochi, despre boala mamei. Anghel Cernea nu se schimbase prea mult. Vlad îi cerceta trupul încă atletic, deși binc învelit în osînză, pîntecul proieminent dar nu prea disproporționat pentru că și pieptul îi era mare, grumazul gros, în stare să nu se frîngă sub un sac de cartofi, brațele lungi cu mîini grele dar îndemînatice, și găsea că anii și greutățile nu devastaseră ființa tatălui său. Avea o față mobilă, expresivă, dar se vedea că învățase să și-o controleze, ascunzîndu-și sentimentele sub o mină sobră. Era aceasta una din formele de manifestare a talentului actoricesc înativ al bătrînului, scînteietor odinioară, cînd înveselea o nuntă întreagă cu spiritele lui spontane, puse în valoare cu o rară artă de mim, sau cînd recita de te înfiora „Regina ostrogoților". Fața lui pătrată, cu trăsături mari, degaja bărbăție, o bărbăție încă verde, accentuată și de frumoasa mustață deasă și aspră pe care o cănea, potrivind-o zilnic cu foarfeca. Îi spuse clar lui Vlad despre ce era vorba — o congestie cerebrală produsă cu aproape un an în urmă, vindecată numai pe jumătate și repetată recent, abia de două săptămîni. Medicul nu dăduse un pronostic sigur — putea s-o mai ducă un timp așa, precum putea în orice clipă să facă un accident vascular fatal. Suferea de o scleroză intracraniană foarte avansată, cu mult peste limita vîrstei, agravată din nu se știe ce cauze, și fără nici o perspectivă. Anghel Cernea vorbea despre această precară situație a femeii cu care împărțise plăcerile, bucuriile și amărăciunile vieții, timp de patruzeci de ani, mîhnit, dar fără dramatism, cu o obiectivitate

cc-i păru lui Vlad cam rece. Căci el era răscolit, anumite baiere ale inimii i se slăbiseră rău. Retrăia cumva starea aceea din copilărie, cînd, certat de cineva cu duritate, părăsit de un prieten sau pedepsit pe nedrept, avea impresia că a rămas singur pe lume, că toate legăturile s-au tăiat şi pluteşte la voia întîmplării, purtat de vînturi necunoscute, străine. Povestind şi explicînd, Anghel Cernea îşi făcea treaba cu îndemînare şi vioiciune. Maică-sa, întrerupîndu-şi viaţa activă, nemaiputîndu-şi îndeplini rolul în familie, lăsase un gol adînc. Ea acoperise o viaţă întreagă, cu energie şi pricepere, funcţiile vitale ale gospodăriei. Ceea ce descoperea acum cu admiraţie Vlad, era că taică-său reuşise să umple rapid acest gol, să preia şi să îndeplinească, fără să se plîngă, chiar cu pasiune, posturile de comandă rămase vacante. Bătrînul prăji cîrnaţi, făcu omletă, scoase brînză, murături, aduse din magazie cîteva sticle cu vin şi puse masa. Cu gurile pline de salivă, începură cu toţii să laude opera bătrînului. Fălcile începură să-şi facă plăcuta lor datorie cu grabă şi sîrguinţă. Doar moş Mărin Gruia se arăta mai cumpătat, savurînd pe îndelete dumicaţii cuviincios strecuraţi pe sub mustaţa albă, aspră şi stufoasă. Băură vin şi se încălziră, iar Anghel Cernea, îmbujorat, părea să-şi regăsească încet, după anumite semne recunoscute de Vlad, ceva din vocaţia de mare amfitrion de altă dată.

Discuţia ce avea să-i ţie trezi aproape toată noaptea porni de la o întrebare pusă de Vlad, dintr-o doară, unchiului său din Udupu. O întrebare convenţională, cam de genul „ce mai e pe acasă, moş Mărine ?" Moş Mărin parcă atîta aşteptă, căci se porni, mai întîi timid, rar, măsurat, apoi din ce în ce mai aprins, să-şi verse necazurile. Pe Mărin Gruia, Vlad îl cunoştea din copilărie. În timpul vacanţelor, atît vara, cît şi iarna, de sărbătorile Crăciunului, stătea la el la ţară săptămîni întregi. Simplu cioban în tinereţe, cu o zestre a muierii de cîteva pogoane de pămînt, harnic, puternic şi neobosit ca un bou de jug, cu o nevastă strîngătoare şi devotată, punîndu-şi copiii de

mici la treabă, muncind de dimineață pînă noaptea, toată viața, fără întrerupere, ajunsese spre bătrînețe ceea ce se numește un țăran înstărit. Cînd se ducea la Udupu, unchiul său îl lua pe Vlad la vie, la culesul porumbului, la tăiatul cînepii... Porneau noaptea cu carul pe drumurile prăfoase ale cîmpiei, legănați monoton, ca pe o mare liniștită, sub văpaia lunii pline. I se părea că trece printr-o feerie plină de fantasme amestecate cu visele scurte din somnul mereu întretăiat de hurducăturile roților grele și de opririle boilor. Niciodată nu mîncase ceva mai gustos decît hrana simplă a acestor țărani, dimineața, la răsăritul soarelui, pe cîmp, la capătul locului unde dejugau animalele obosite. Niciodată nu așteptase cu mai multă nerăbdare și plăcere o cină, decît în amurg, în curtea acestui țăran, cînd tigaia sfîrîia pe vatră și mămăliga groasă bolborosea în ceaunul negru pe pirostrii, în fumul înțepător ce se ridica din hogeac și se amesteca leneș cu țărîna dulce a satului. Aerul era îmbibat de mirosuri proaspete, în care se distingeau parfumul ierbii atunci cosite, aburul acrișor al bălegarului din grajd, izul de fermentație al fructelor putrezite prin curte și efluviile ridicate de pe vetrele satului, unde femeile mestecau cu lingurile lor de lemn tocite, roase de dinți, laptele proaspăt pus la fiert, jumările de ouă, untura cu carne topită, răsturnînd pe cîrpător mămăligile mari cît roata carului. Alteori asfințitul îi prindea la bostan și acolo, la ultimele licăriri ale zilei ce murea, alegeau pepenii galbeni crăpați de fulgerul soarelui, răscopți, parfumați și înecăcioși, și lubenițele călduțe, cu miezul roșu ca sîngele, și după ce spărgeau aceste miraculoase roade ale pămîntului își îngropau dinții și buzele în carnea lor dulce, minjindu-se pe tot obrazul, pînă cînd burta le sta să plesnească. Toamna lua parte la spectacolul festiv al culesului viilor și apoi seara, rupt de oboseală, la frenezia ritualului, păstrat din antichitate, regizat poate prin aceste locuri de însuși Zamolxe, al stoarcerii boabelor în jgheab, cînd capul familiei își sumețea izmenele de cînepă pînă sus de genunchi și, după ce se spăla îndelung cu săpun și se sfințea cu agheazmă pe picioare, începea să piseze strugurii cu opinteli,

ca pe o argilă pentru cărămizi, în timp ce pe caneă curgea mustul negru, dulce şi lipicios din care copiii beau ulcică după ulcică pînă îl apuca pîntecaria. Vladimir Cernea ştia că în spatele acestor momente de supremă poezie ale satului se ascundeau munca zilnică de rob a ţăranului, mizeria şi sărăcia atîtor familii, bolile copiilor, promiscuitatea, bătrîneţea tristă a unor oameni terminaţi la jumătatea vieţii, şi totuşi nu se putea stăpîni nici acum, la maturitate, să nu se gîndească cu nostalgie şi regret la acel miraj al atmosferei de la ţară, de care se îmbătase odinioară.

Acum moş Mărin Gruia îmbătrînise de tot, avînd mai bine de 75 de ani. Trupul îi era încă drept şi vînjos, dar slăbit, aproape descărnat ; obrazul ars de soarele atîtor veri, de gerurile, brumele şi chiciurile atîtor ierni se uscase, iar pometii şi maxilarele îi ieşeau în relief, sub pielita zbîrcită, ca la caii trimişi să pască pe rîpe pietroase pentru a muri. Mîinile mari, cu palmele bătucite, zgrunţuroase ca suprafaţa cărămizilor, îi tremurau uşor. Răspunzînd la întrebarea pusă într-o doară de nepotul său, bătrînul se apucase să vorbească atît de oropsit şi tenebros, încît nu se putea, oricît ai fi vrut să iei lucrurile în glumă, sau pe deasupra, să nu-l asculţi cu luare aminte şi gravitate. Ţăranul acesta bătrîn se adresa parcă nu numai celor de faţă, ci timpului, istoriei, unui destin ridicat în faţa sa ca o stîncă gata să se prăbuşească. Mărin Gruia, cu toată familia lui, ajunsese în sapă de lemn. „Păi bine, mă băiete, să merg eu pe uliţă împleticindu-mă, de să creadă lumea că m-am îmbătat ? Să treacă oamenii pă lîngă mine şi să-mi zică în batjocură — ce, bă nea Mărine, o luaşi dis-de-dimineaţă ? Nu e ruşine pentru părul meu alb ? Pot eu să le spun că mă clatin pe picioare de foame, că n-am mîncat de trei zile decît corcoduşe ?" „Dar de ce, bre ?" încercă să înţeleagă Vlad, alde matale aveaţi pătulul plin de la un an la altul, aveaţi oi, vaci, vie, grădină, coşarea era plină cu butoale de vin şi putini de brînză, cu coşuri de ouă, cu nuci..." „Mă, nepoate, tu n-auzi că nu mai am nimic ? Am dat tot la impozit şi la cote, n-am mai

rămas cu nimic. Nu mai am deci decît pămîntul — şi nu mai sînt în stare să-l muncească, nici eu nici ai mei. Şi datorii, mă, datorii la stat de nu le mai ştiu socoteala. Tuşe-ta s-a prăpădit acu vreo doi ani, a băgat-o în pămînt necazul. Ilie, feciorul ăl mare, cît un munte, îl ştii, e o umbră, mai mult zace. Ficaţii... I-a mîncat ficaţii stabilizarea aia din '47. Păi noi aveam doi saci de bani, înţelegi tu ? Sudoarea noastră pă cinci ani de zile, că strînsesem să mai luăm niscai pămînt. De cînd a căzut Ilie, de anul trecut, mi s-a tăiat mîna dreaptă. A mai rămas Ion şi nurorile. Pă Ion l-au luat astă-avară. E în Bărăgan. I-a făcut majuru acte de sabotor." „Da, stai, unchiule, lămureşte-mă şi pe mine, ce cote, ce impozite plăteşti dumneata, de nu-ţi mai rămîne nimic... ? Cît aveaţi, cinsprezece pogoane ?" „Păi m-au băgat la chiaburi, mă băiete. M-au scos din rîndul lumii. După ce-am muncit o viaţă întreagă, din viul nopţii pîn'la asfinţit, am ajuns duşman." Faţa obosită, chinuită, a bătrînului, părea iluminată de o adîncă mirare resemnată, apoi din cînd în cînd chipul lui se transforma într-un semn de întrebare încordat. Ochii arzători, duşi în fundul capului, cereau o explicaţie, un răspuns, o lămurire cît de mică. Vlad şi-l amintea din anii copilăriei şi adolescenţei lui, masiv, parcă cioplit în piatră, cu umerii laţi, pieptul ca un mal, şi mîinile, adevărate macarale ce ridicau sacii de grîu la spinare parcă ar fi fost umpluţi cu paie sau cu frunze. Îi răsărea în faţa ochilor familia lor de ţărani, harnici, dîrzi şi puternici, îndîrjiţi să supună pămîntul şi să-i stoarcă vlaga. Nu ştiau ce e odihna, cruţarea, nu aveau timp nici să vorbească între ei, înţelegîndu-se mai mult prin monosilabe şi semne, sincronizîndu-şi cumplitul consum de energie dintr-un instinct comun — legătura de fier ce-i unea în toate. Tot anul semănau, săpau, culegeau, cărau, vindeau, ei mulţumindu-se cu mai nimic, dominaţi de o singură idee, arşi de o unică sete, devenită boală de nelecuit — să cumpere pămînt. Niciodată nu tocmiseră om străin la lucru, nici nu puteau concepe să scoată un ban din cîrpele lor tăinuite, pentru a-l da altuia. Ei

de ce aveau brațe, de ce aveau putere de muncă și voința aceea de piatră ? Nu-și puteau imagina banii decît veniți spre ei din mîinile grînarilor, cîrciumarilor, ale negustorilor de brînză și carne, ale cumpărătorilor de la piață — și plecînd doar într-o singură direcție, spre o singură mînă, aceea ce le-ar fi oferit înscrisul de proprietate al unui nou pogon de pămînt. „Dar cine te-a băgat pe dumneata, unchiule, la chiaburi ?" — îl mai întrebă Vladimir, deși întrebarea i se păru superfluă, chiar stupidă și se rușină în sinea lui că o pusese. „Cine să mă bage, taică — răspunse bătrînul simplu și aproape senin, cum răspunzi unui copil aflat la vîrsta cînd încă nu reușește să înțeleagă lucrurile cele mai evidente și de aceea trebuie să fi răbdător și calm cu el —, cine să mă bage, regimu, comuniștii !" Se uita la el și la Suru ca la niște oameni ce ți-au ucis copilul sau ți-au incendiat casa și te-au lăsat pe drumuri — și se prefac, mirați că nu știu. El le vorbise lor deschis și sincer, din inimă, ca propriilor lui fii, știind însă că ei sînt „regimul", că ei, sau alții ca ei, l-au făcut chiabur, i-au luat pîinea de la gură, i-au răpus și i-au împrăștiat familia. Nu le arăta însă nici o dușmănie, nici o ură, parcă îi iertase, ca și cînd ar fi ajuns la concluzia că nici ei nu sînt vinovați, că o forță mai mare decît ei îi împingea de la spate, că și unii și alții erau victimele aceluiași destin nemilos și viclean, pus să încurce lucrurile, să-i transforme pe oameni în hăituiți și hăituitori, în judecători și condamnați. Vlad se întreba : „oare dacă ar fi acum în fața primarului și a șefului de post de la el din sat, s-ar uita la ei tot cu aerul acesta de martir capabil să-și înăbușe ura și să vadă peste oameni, dincolo de ei, ceea ce-și închipuia că este o fatalitate atotstăpînitoare mișcînd mereu ființele omenești și aruncîndu-le unele împotriva altora, pentru a se distra la spectacolul suferinței ?" „Dar colectivă aveți în comună ?" — îl mai întrebă el pe bătrîn. „S-a făcut ceva... s-au înscris cîțiva nepricopsiți, oameni săraci da leneși, fără tragere de inimă și fără pricepere. Mozdrogolesc ca vai de ei pămîntul luat în patrușcinci de la Angelești, patru sute de pogoane, cîte o sută de la fiecare din frați. Îl ară tractoarele de la semeteu

din Izbita, că altfel ar rămîne pîrloagă. Vin ăia cu echipele în fiecare duminică, Lat pe la porți... Iese cîte o muiere sau cîte un bătrîn, cîinii latră, dau cu pietre în cîini și îi drăcuie. «Lasă, lele, că mai venim noi», strigă ăia. Și săptămîna ailaltă vin din nou. Orășeni, nici nu știu ce e aia o grapă, n-au pus mîna pă o sapă în viața lor, cînd se întîlnesc cu un bou pe uliță se lipesc de gard. Bat din gură. C-o fi, c-o păți, hai la colectivă c-acolo e fericirea pă pămînt. Niște fluieră vînt. La mine nu vin, le-a scris majuru numărul de la casă pe hîrtie. «A ! — zice cînd trec, ăsta e chiabur», și se duc pe partea ailaltă. Le-o fi frică. Au văzut și ei prin afișe, pîn' jurnale că chiaburu e bandit și se gîndesc să nu le dau cu toporu în cap. Dumnezeu știe unde-o s-ajungem, da io crez că satu nostru să duce, țăranu n-o să mai fie țăran." Apoi deodată se înmuie, ca într-un plîns dinăuntru, și vocea i se stinse, a deznădejde și rugă. „Păi bine, mă băiete, să viu eu la tine și să nu pot să-ți aduc o damigeană de vin ? Ce fel de om mai sînt io, ce țăran ? Din pămîntul și din munca mea ?" El nu întreba pe acești oameni veniți de la București, comuniști mari, de la centru, dacă nu se vor lua măsuri, dacă nu se va schimba ceva. Din străfundurile lui, o răbdare și o tărie sufletească mai puternice decît soarta, de bună seamă moștenite de la moși și strămoși, făceau ca pieptul odinioară de uriaș, acum uscat, să reziste celor mai grele lovituri. Îl durea însă orgoliul rănit — să ajungă el să vie la rude, de la țară, cu mîna goală, ca un calic ! Să nu mai poată da el unui nepot un pahar din vinul lui, limpede ca un rubin, stors din rodul pămîntului muncit cu mîna lui toată viața... Iată ce putea să-i topească inima împietrită în seara aceea, înăbușindu-i glasul, aproape de plîns ! „Dar bine, taică, interveni Suru în discuție, simțind că lucrurile alunecă pe o pantă emoțională în dezacord cu temperamentul său, dar dumneata nu te-ai plîns nicăieri, n-ai făcut nici un memoriu, ai stat așa cu brațele în sîn ? De ce nu te-ai dus la județeana de partid, de ce n-ai venit la București ? Pînă la Comitetul Central să fi mers să-ți cauți dreptatea !" „Eu nu te cunosc pe dumneata, dar dacă ești prieten cu nepotu-miu Vlad, poci

să-ți răspund. Cum să bat eu, om bătrîn de aproape obzeci de ani, drumurile țării după dreptate ? Cu cine să mă judec eu, că nu m-am bătut și nu m-am omorît cu nimeni. N-am obijduit nici un om ca să mă dușmănească. Pă mine mă știe tot satul de cînd eram flăcău și plecam cu oile oamenilor în bent. M-am înțeles cu toată lumea, ne-am respectat și ne-am ajutorat. Dă cine să mă plîng io acum, dă majur, dă primar ? Păi ce, ei fac dă capul lor ? Ei știu și ei bine că nu sînt chiabur, da dau din umeri și tac, ce pot să facă ? Ce, numai pă mine m-a trecut pe nedrept la chiaburi ? Dumneata nu vezi că la mijloc e o politică ? Că regim-osta vrea să-l desființeze pe țăran ?" „E, uite, aici greșești dumneata, taică. Te-ai împăcat cu ideea asta complect falsă, și ți-ai acceptat soarta fără să miști un deget. Păi tocmai, că nu asta vrea regimu — să-i desființeze pe țărani ! Partidul nostru ține la țărani ca și la muncitori, și vrea să-i scape și pe unii și pe alții de viața grea pe care au dus-o în trecut. Că și dumneata, după cîte am înțeles, ai muncit din greu, n-ai dormit pe trandafiri. Și mijlocașul care s-a mai înstărit, tot rob al pămîntului a fost ! Pe fiecare l-a înrobit pămîntul. Noi vrem ca țăranul să ajungă și el liber — adică nu numai să nu mai fie exploatat de moșieri și chiaburi, dar să nu mai cadă nici în robia pămîntului, să nu-și mai mănînce zilele, pe ale lui și pe ale copiilor lui, ca să adune bani să cumpere pămînt. Pămîntul nu poate să fie al unuia sau al altuia, unchiule, pămîntul e al tuturor, cum e și aerul și apa. Și de unul singur nu poți să lupți cu el, că te răpune, îți stoarce toată puterea și te înghite. Noi vrem ca toți țăranii să se unească și să muncească împreună, nu cu sapa și cu plugul cu boi, cum ai făcut dumneata toată viața, ci cu tractoare, cu mașini, cu agronomi, cu chimicale. Iar în ce privește necazul dumitale personal, e desigur o eroare. Dumneata poți să spui că nu te privește asta, dar în momente revoluționare, cînd se schimbă o lume cu alta, se fac și greșeli, se întîmplă ca un număr de oameni să sufere pe nedrept. Greșelile se îndreaptă pînă la urmă, cazurile particulare se rezolvă, iar lumea merge înainte spre mai bine." Moș

Mărin Gruia stătea cu capul în jos și frămînta între degete un miez de pîine. Era greu de știut dacă a ascultat, și cît a înțeles din tirada lui Manole Suru. Poate îi răsunau în urechi vorbele orășenilor din echipele duminicale de lămurire, care veneau și plecau aruncînd sfaturi peste gard, în lătratul cîinilor, unii din ei neștiind nimic despre sufletul și judecata țăranilor, plămădite în lunga viețuire pe bătătura satului. Și Vladimir Cernea privea în jos, făcîndu-și de lucru cu un cuțit pe care îl răsucea pe toate părțile cu îndîrjire. Explicațiile lui Suru — desigur, logice în esența lor principială — nu numai că nu-l satisfăcuseră, dar îl făceau să se simtă jenat. Prietenul lui vorbise just, cum se spune, dar ca la seminar la școala de partid, în fața unui interlocutor preocupat de teza politică, nu ca unui țăran îngenuncheat de o samavolnicie revoltătoare, la vîrsta cînd oamenii cinstiți sînt înconjurați în sat cu venerație, ca niște patriarhi. „Nu ca unui om — își spuse Vlad — cu adevărat superior, capabil, într-o asemenea durere, să-și păstreze nu numai mintea limpede, dar și demnitatea, să nu se prăbușească în disperare și violență, într-o ostilitate distrugătoare." Își dădea și el seama, desigur, că este vorba de o eroare, dar a-i explica oropsitului mecanismul producerii nedreptății, cadrul general pozitiv în care ea se naște, curentul larg al bunelor intenții ce o scaldă — și ca atare semnificația minoră a erorii și a suferințelor, determinate de ea, i se părea a fi, conștient sau nu, cinism. „Unde am mai auzit eu de asta — își frămînta mintea Vlad —, la cine oare ?" Și deodată își aduse aminte că la el însuși. Se văzu în aceeași lumină în care îi apărea acum Suru. Ca într-o străfulgerare întrezări și el conturul resortului comun ce le determina în aceeași măsură reacțiile, raționamentele, comportamentul și se cutremură. Un asemenea gînd trebuie să fi stat și la baza a ceea ce i se păruse fatalism în atitudinea unchiului său. Această revelație se stinse ca o scînteie în noapte și întunericul se închise la loc, lăsînd privirile să vadă atît cît se obișnuiseră.

„Dar de ce, domnule Suru, trebuie să se repete şi la noi, neapărat, greşelile făcute de alţii ?" — se auzi deodată vocea, încărcată de o uşoară tensiune, a lui Anghel Cernea. Pînă atunci se arătase indiferent la discuţie, închis în sine, arborînd rolul unei gazde neutre. Dădea să se înţeleagă acum că vroia să iasă din neutralitate. Vorbise fără nici un arţag, netrădînd nici o intenţie de a-l înfrunta pe Suru, dar faptul că ceea ce spunea era îndelung şi profund gîndit, nu scăpă nimănui. „Ei, nene Anghele, răspunse Suru cu o familiaritate neforţată, matale nu ştii că omul nu învaţă decît din propriile-i greşeli ? Că fiecare trebuie să se lovească cu capul de pragul de sus ca să-l vadă pe ăla de jos ?" „Domnule Suru, dar aici nu e vorba de greşelile dumitale sau ale mele, ale unui om deci, pe care pot să le înţeleg şi să le neglijez, cum faci dumneata. Eu am în vedere greşelile regimului. Am auzit şi eu, şi am şi citit despre «deschiaburire». Vrem să aplicăm aceeaşi tactică la noi ? Să spunem că dacă a mers în altă parte, merge şi la noi şi nu ne interesează urmările ?" Suru încercă să-l întrerupă, dar bătrînul îl opri, calm şi politicos : „Domnu' Suru, n-am terminat. Fiindcă eu cred că e vorba de altceva. După socoteala mea, dumneavoastră, partidul, conducerea ţării, n-aveţi coraju să spuneţi : stai, dom'le, io nu fac aşa, c-aşa e greşit ! Io merg pă alt drum, mai bun. Ei, asta nu-mi place mie, domnu Suru, lipsa de coraj. Şi dacă vrei să-i zic pă nume, slugărnicia. Adică dumneata preferi s-o iei razna, în loc să mergi pă drum drept, ca să ajungi tot acolo ? Apoi să nu vii tot dumneata mîine, poimîine şi să zici că nu ştiu care «a deviat» şi să-ţi ceri scuze !" Suru nu avusese de multe ori de-a face, printre oamenii simpli, cu o gîndire atît de serioasă şi adîncă, bazată nu numai pe realitate, ci şi pe intuiţia mecanismelor politice cele mai subtile. „Desigur, e şi ce spui dumneatale, conveni el. Dar în treaba asta foarte complexă care e revoluţia, noi trebuie să pornim de la o concepţie de clasă verificată istoriceşte." Nu prea fu însă nici el mulţumit de această explicaţie, simţindu-se mereu încolţit de privirile pătrunzătoare ale bătrînului. Vlad interveni şi el — mai mult mecanic. „De unde ai

scos dumneata, tată, că la noi e o linie a «deschiaburirii» ? Ai auzit sau ai citit dumneata, undeva, că țărănimea mijlocașă din România trebuie deschiaburită ? Că țăranul mijlocaș trebuie distrus ? Eu nu zic că nu sînt cazuri ca al lui nea Mărin. Sînt ! Dar astea sînt provocate de idioți sau de lichele. De indivizi orbiți de ură și răzbunare. Dar nu e o luptă a regimului împotriva lui cutare sau a lui cutare, a lui nea Mărin sau a altuia. Regimul nu are nimic cu el nici politic, nici personal. Dimpotrivă, linia noastră la sate este, după cum știi și dumneata, alianța cu țărănimea mijlocașă..." „Măi Vlade — îl opri taică-său ușor dojenitor, dar mai mult cu lehamite în glas —, eu vă arăt fapte și voi îi dați cu vorbe. Tu spui că regimu n-are nimic cu Mărin Gruia de la Udupu. Io te cred. Da nu asta discut. Io spun că de ce e posibil ca atîția gospodari de frunte din sate să fie distruși. Tu nu-ți dai seama unde e buba ? De ce nu-i apără regimul ? De ce lichelele, cum le zici tu, găsesc sprijin să-și facă mendrele ? Problema nu e bine clarificată. Oricine vrea să-ți dea peste bot, să-ți ia pîinea de la gură, să te arunce la zdup, poate să spună că face luptă de clasă și gata, e acoperit ? Cui folosește asta ? Regimului ? S-o crezi tu ! V-ați cam ghiftuit de vorbe p-acolo pă unde conduceți sau învățați voi. Crezi că lucrurile urîte pot fi acoperite cu vorbe, cum acoperă pisica, știi tu ce... cu țărînă" ? De la acest punct discuția începu să se încingă, condusă brusc și întortocheat de Anghel Cernea. El le arăta că pensiile erau mici, că o întreagă categorie de oameni ce-și făcuse cu simțul răspunderii datoria o viață întreagă era supusă celor mai umilitoare privațiuni. Ei îi replicau că da, într-adevăr, fuseseră făcute și în această direcție unele greșeli, dar că recent apăruseră documente de partid care criticau neglijarea și subaprecierea problemelor nivelului de trai și indicau măsuri. „Dar cum e posibil ca un regim comunist, un regim al muncitorilor, al poporului — îi sfredelea bătrînul Cernea — să neglijeze tocmai nivelul de trai, adică principalul?" Apoi ridică problema cadrelor. Numără pe degete o serie de autorități din urbea lor și le făcu fișele biografice. „Pintilie Bazavan e chestor de poliție — sau mă rog, cum îl numiți voi

acum... Păi cine a fost Bazavan ? Înainte de război era clientul cafenelei lu Kafner, ăl mai al dracu bilargiu din oraș, îl prindea dimineața cu tacu în mînă. N-a învățat nici o meserie. A plecat în război, a căzut prizonier în Rusia și s-a întors cu «Tudor Vladimirescu». Acu taie și spînzură în oraș, s-a îngrășat ca un malac și o ține numai în chefuri. Un fel de șef pe la Securitate a ajuns al lui Grecu după Valea trenului. Tu nu știu dacă-l cunoști, că e tînăr, are vreo 28 de ani. A făcut două clase la școala de meserii, iar în timpul războiului învîrtea afaceri cu nemții... Afaceri pe dracu — se corectă el — găinării... Cumpăra și vindea brichete, tabachere, lanterne. Cînd s-a făcut mai mare îi știa de frică tot tîrgul... Umbla cu o gașcă de derbedei după el și pentru două pachete de țigări îl făcea sînge pe oricine. Într-o iarnă, în seara ajunului de Crăciun, cînd ăia micii umblau cu steaua, l-am prins în colț la Cuțaftache buzunărind doi țînci. Se zbăteau săracii și plîngeau... au fugit cu mînecile și buzunarele rupte." Pînă nu și-a terminat lista nu s-a lăsat. Dealtfel, viața avea să arate că bătrînul nu inventa și nu exagera nimic. După cîțiva ani, dispăruseră toate aceste efemere notabilități ale urbei, uitarea îngropînd sub lespedea ei pînă și numele lor și nimeni nemaiștiind pe unde și-au rătăcit pașii, pe unde și-au trăit anonimi restul vieții. Vlad și Manole îi tot repetau că e posibil ca la un moment dat să se facă erori în selecționarea cadrelor, într-o primă fază a revoluției, cînd e nevoie de oameni și cînd aceștia, nefiind cunoscuți bine, sînt luați uneori drept ceea ce se dau ei. Aceste explicații îi deschideau însă bătrînului alte mari semne de întrebare. „Da, e adevărat, e nevoie de oameni. Pînă aici vă dau dreptate, dar ia spuneți-mi mie, oamenii ăștia trăiesc prin păduri, prin peșteri, pă unde trăiesc ei ? Pă ei nu-i cunoaște nimeni ? Nu-i cunosc vecinii, populația ? De ce trebuie să te iei după ce zic ei ? De ce nu te iei după ce zice poporul ? De ce nu întrebi tu poporul cînd ridici un om într-o funcție ca să conducă ?" „Nene Anghele — sări Suru —, trebuie să ne înțelegem, astea de care vorbim noi sînt excepții. În general, partidul își recrutează oamenii cu atenție. Există

secții de cadre peste tot, verificarea oamenilor se face minuțios, uneori chiar prea. Se analizează politica pe care au făcut-o ei înainte, originea lor socială. Se cercetează familia, neamurile, pînă-ntr-a nu știu cîta spiță." „Asta e, băiete... domnule Suru... îi cercetați neamurile, nu pe el. Despre el vă interesați numai dacă a fost la țărăniști sau la liberali. Nu ce fel de om a fost și este, cum a fost crescut, cum a învățat, cum s-a purtat în lume. Și cine să vă dea vouă, la cadre acolo, informații despre oameni ? Securitatea ? Io te întreb de ce nu veniți la populație să întrebați, direct și deschis ? Vă e frică de populație, credeți c-o să vă mănînce ?" Bătrînul trecu apoi, foarte abil, aproape pe neobservate, la o chestiune mai generală, de principiu, care se vede că-l preocupa în mod special, și anume chestiunea încrederii. „Io cred, zicea el, că de la un punct încolo voi n-aveți încredere în popor... hai să nu zic dăloc, da cîtă trebuie. Discutarăm de cadre, dă felul cum ridicați voi oamenii. Da nu e numai asta, asta e o floare la ureche. Io mă duc din cînd în cînd aici la noi, la sala de film, unde-aveam teatru județean înainte, la cîte-o conferință, Vorbesc tovarăși dă la partid, mai vin și dă la centru cîteodată. Spun una, alta, lucruri generale. S-a întîmplat însă c-au pus unii niște întrebări. Dom'le, parcă le-a dat cu foc ! S-au șușotit între ei acolo, la prezidiu, și-odată s-au repezit la om, să-l ia dă beregată. Că ce întrebări sînt astea, că astea sînt provocări ! Și ce întrebau, dom'le, oamenii ? Lucruri din viața lor : că de ce sînt pensiile mici, că de ce nu e pîine, de ce nu se pune mercurial la piață, dacă e adevărat că noi dăm grîu din țară ? Acum nu mai îndrăznește nimeni să mai pună întrebări. Dă fapt, nici nu prea se mai duc oamenii. Da de ce erau astea provocări ? Păi bine, dom'le, n-ai voie să întrebi în țara ta nimic ? Astea sînt secrete de stat sau ce sînt ? Nu poți să explici oamenilor cu vorbă bună de ce e aia, de ce nu e aialaltă ? Că omu-nțelege, să știi, dacă-i spui adevărul, dacă vede că nu-l chiorăști. Uite, cetățene, sau, tovarășe, cum vrei să-i zici, nu e pîine destulă că n-avem grîu — colectivele nu sînt bine încher-

bărate, iar pă individuali nu prea-i mai trage aţa. Se iau cote, da nu ajunge. Nici fermele dă stat nu prea s-au pus pă picioare. Iar dacă dăm grîu afară spune, domnule : dăm, tovarăşilor, c-avem obligaţii, sau trebuie să luăm pe el fabrici şi mai ştiu eu ce. Măi băieţi, cu poporu trebuie să discuţi deschis, că poporul află, mă ! El ştie tot, şi dacă vede că te-ascunzi de el intră la bănuieli şi nu mai are încredere în tine. Mă uit şi pîn ziare — cînd se scumpeşte ceva, mîlc, nici un cuvînt ! Da cînd să ieftinesc ceasurile sau bicicletele cu cîţiva lei, oho, mare tevatură, parcă a venit raiul pă pămînt. P-ormă nu-mi plac declaraţiile-astea care să vede de la o poştă că sînt scrise dăăia de la radio, dă la ziare. Cu chestii d-astea nu prosteşti tu lumea, să ştii ! Şi mai e ceva. Dacă tu partid sau stat nu vii să spui la lume lucrurilor pă nume, şi le întorci numai p-o parte, să ştii că sînt alţii care le întorc p-aialaltă. Sînt dăstui «foşti» d-ăştia care n-au altă treabă. Şi mai sînt mulţi proşti care cască gura."

Ideea lui Anghel Cernea era că dacă vine la putere un regim pentru popor, atunci acel regim nu poate avea de ascuns nimic, şi nu poate sub nici o formă să se teamă de mase. „Cum să n-ai încredere în oameni dacă tu le vrei binele ? Ce, ei sînt nebuni, or să vrea să te răstoarne pe tine ca să-l pună la loc pe ăla care i-a furat şi şi-a bătut joc de ei ?" Întoarcerea pe dos a acestei logici elementare i se părea bătrînului atît de absurdă că aproape îi venea să plîngă cînd îl întreba pe fecioru-său „de ce, mă, de ce ?" El îl respecta şi-l iubea pe Vlad, chiar dacă se certa cu el. Căci se certa pe probleme generale, făcea politică cu fiul său. Vlad intrase în această dispută, îndîrjindu-se, dintr-un fel de amor propriu lezat. Poate şi dintr-o panică, întrezărind pericolul ca tatăl său să alunece pe poziţii politice ostile, să-şi piardă încrederea. Încerca să facă totul pentru a-i salva bătrînului convingerea în dreptatea cauzei sale. La rîndul lui, bătrînul era îngrijorat părîndu-i-se că Vlad al lui nu are mintea destul de limpede şi dreaptă. De aceea, şi îngroşa pe alocuri, exagerînd nu numai fapte, dar şi nemulţumirea, supărarea lui. Anghel Cernea încerca să salveze în conştiinţa fiului său adevărul, spi-

ritul de dreptate, curajul de a privi lucrurile în față. Nimic nu i se părea mai rău decît ameteala, izolarea în minciună, oricît de bine intenționată ar fi fost ea. Convingerea lui cea mai intimă era că adevărata demnitate și adevărata libertate constau în judecarea nepărtinitoare a lucrurilor. „Nu-ți înrobi mintea față de nimic, nu lua parte greșelii, chiar dacă ai săvîrșit-o tu, chiar dacă soarta te-a legat de ea. Desprinde-te de tot ce e rău, și trage învățăminte pentru toată viața."

Auziră cîntînd cocoșii, începea să se crape de ziuă. Moș Mărin Gruia se culcase de mult. La început încercase să urmărească discuția, dar, trudit de ani, de muncă și de viață, doborît de oboseala din oase, de necazuri și amărăciune, ațipise pe scaun ca un copil. Un pachet de carne bătrînă. Sub pielea lui zbîrcită și solzoasă, sub pleoapele uscate, îngălbenite ca un pergament, abia mai pîlpîia mucul de lumină al sufletului, gata să se stingă. Se trezise speriat, privise în jur buimac și descoperindu-se parcă singur — animal hăituit, scăpat în desișul întunecat al pădurii — se ridicase și se dusese să se culce fără nici un cuvînt.

Anghel Cernea se urni și el, îngreunat de noapte, de gîndurile sale de cremene, ca și de un vag sentiment de repulsie față de firea inflexibilă, lipsită de sentimentul milei și al tandreței, cu care se mîndrise de-a lungul vieții, dar care în clipa aceea îi lăsase, pentru prima dată, un gust rău, de piatră acră. Părăsea cîmpul de luptă întrebîndu-se iarăși „de ce" ?, „la ce bun ?" Căci, iată, îl cuprindea, abia simțită, dar clară, îndoiala — nu pentru adevărul faptelor, ci pentru sensurile lor. Poate nu le înțelegea el, le simplifica și le interpreta deformat, prizonier al unei optici vechi, depășite, al unei judecăți de provincial, mai mult sau mai puțin ignorant. Mișcîndu-se stîngaci, ca un urs, se duse să se culce, mormăind un vag rămas bun.

Dezbrăcîndu-se, Suru rîse, scoțînd nechezatul lui cinic — un fel de haz de necaz — cu care puncta de obicei momentele dificile, persiflîndu-le : „Să știi că are vînă bătrînul. Dă tare al năibii !" Vlad se gîndi că prietenul lui vorbea cu aerul unui comentator sportiv. Parcă luase parte la o competiție atletică,

la un meci, şi acum recunoştea obiectiv, fără nici o urmă de patimă, chiar cu admiraţie, calităţile adversarului. Îi trecu prin minte că Suru ăsta era un fel de boxeur care ştie să dea, dar să şi încaseze, fără să pună la inimă. Se părea că pentru el problema — încărcată de atîtea implicaţii — se rezolvă ca pe ring, odată cu sunetul ultimului gong. Cine apuca să lovească, bine, cine nu, altădată ! Totul era inclus în riscurile jocului. „Nu prea rămîn ecourile în el, se gîndi Cernea. Nu-şi complică existenţa. Oare aceasta o datorează convingerilor sale solide, sau spiritului relativist ?" Apoi gîndul i se întoarse la tatăl său, la înfruntarea din noaptea aceea. Personal, întrecuse măsura, îşi pierduse cumpătul, fusese de multe ori strident, chiar fals. Cu atît mai mult cu cît, confruntîndu-se cu opiniile bătrînului, se confrunta chiar cu unele din propriile lui gînduri şi frămîntări. Cît de greu i se părea acum să tragă o linie de demarcaţie precisă între lucruri. Desigur, ceea ce spusese el era, în esenţă, adevărat. Dar ce spusese taică-său nu era tot atît de adevărat ? „Atunci cum se armonizează aceste adevăruri ? E posibil ca fiecare, contestîndu-l pe celălalt, să aibă dreptate ? Există oare două dreptăţi ? Sau chiar mai multe ? E posibil să condamni un lucru şi în acelaşi timp să-l justifici ? I se păru că pe-aici, pe undeva, se ascunde o dilemă filosofică tragică, în care el însuşi intrase de la un timp. Se afla pe o baricadă, într-un front, ştia pentru ce se bate şi mobilul acestei bătălii îl satisfăcea pe de-a-ntregul, ba chiar îl captiva. Şi totuşi, pe alături, în aceleaşi tranşee, se petreceau lucruri condamnabile, străine de ţelul comun fundamental. Ba chiar contrare. În aceste împrejurări ce poţi să faci ? Tu eşti cu puşca îndreptată spre duşman. Dar nu poţi să nu vezi scenele urîte de lîngă tine, din tabăra ta. Ce faci în acest caz, laşi puşca în jos, cazi pe gînduri ? Atunci s-a terminat cu bătălia — poţi să ieşi din front. Dar cînd mai vine şi altul, un aliat să zicem, din spatele frontului, sau pur şi simplu un privitor şi te întreabă : «tu nu vezi ce se petrece acolo, la voi ? Ce tot îi tragi tu cu ţelul luptei, ăsta e ţelul ? Dacă e ăsta, oameni buni, m-am

lămurit, nu-mi trebuie. Ori voi, ori ăia, tot un drac !» Dar tu știi că nu e așa, că nu e tot un drac, și totuși vezi că ceva s-a defectat în logica luptei. E nu numai prostia făcută de unul sau de altul, ci și nepăsarea sau toleranța întregului front. Și e gîndul supărător că țelul se amestecă cu contrațelul în tranșeea ta și se fac talmeș-balmeș. Atunci degeaba îi ții tu cetățeanului-spectator că nu e nimic, că e un caz izolat, că totul e în regulă. Nici el nu te crede și nici tu nu crezi. Și uite, cu cît ești mai asaltat de această dilemă, cu atît ții mai tare, mai nervos și mai agresiv, și atunci tu însuți ieși din logica țelului, tu însuți ilustrezi antițelul. Prin aceasta agravezi și mai mult anomalia, o extinzi, o consolidezi." Adormi și se trezi devreme — nu dormise decît vreo trei ore.

Îl lăsă pe Suru în pat, puteai să tai lemne pe el — ce sănătos e omul ăsta, ce sistem nervos are, se gîndi în treacăt —, și se duse la bătrîni. Erau amîndoi treji, intraseră în programul zilnic ; maică-sa, îmbrăcată, stătea în același fotoliu, dispusă din nou să-și istorisească boala, să-i explice simptomele și să-i pună aceleași naive întrebări cu privire la evoluția ei viitoare, oscilînd între stări optimiste și depresive, între speranțe exagerate și o exasperare abia reținută. Taică-său îl anunță că pregătise gustarea de dimineață, dar el îl rugă să-l scuze că nu mănîncă, fiindcă vrea să dea o raită prin oraș pînă se va trezi Suru.

Plecă într-adevăr. Trecu prin grădina publică, îmbătrînită și ea, desfrunzită în acel început de aprilie rece, noros, umed. Parcul aproape că nici nu exista, pentru că substanța lui nu constă în pietrișul aleilor, în spațiul închis de gardul de sîrmă. Parcul e fastul vegetal aerian, verde și viu, foșnitor, jungla aceea suspendată, plină de păsări și insecte, ninsoarea petalelor de floare de tei, ciorchinii albi ai salcîmilor, și micile candelabre ale castanilor, pocnetul fructelor cafenii, șlefuite ca niște bijuterii, sărind din cojile țepoase. Parcul e amestecul de parfumuri

revărsat seara, tîrziu, peste perechile ghemuite pe bănci, în întuneric, ca și petele mari de umbră din după-amiezele toride, cînd aerul vîscos îi alungă pe oameni în case, în dosul transperantelor, iar pe trecătorii străini, fără adăpost, cu serviete de mușama sau cu desagi de lînă, îi ademenește spre iarba înfierbîntată, spre oaza de aer și tăcere. Parcul era valul de note scoase de alămurile fanfarei și purtate de vînt în cele patru colțuri ale orașului, intermitent, cu intensități atît de diferite încît uneori ți se părea că sunetul emană de lîngă tine, iar alteori că vine de pe alt tărîm. Parcul era jocul luminii lunii sau al felinarelor prin plasa mișcătoare a frunzelor, desenînd pe pămînt forme stranii ca într-un delir al nopții. Acum, parcul era doar o amintire într-un gol friguros, sub un cer coborît, plumburiu, un schelet de pe care toată carnea fusese mîncată de o boală nemiloasă. Ieșind din grădina publică, Cernea se îndreptă instinctiv spre clădirea școlii unde își consumase frumoasele elanuri ale anilor de tinerețe și scurta viață de dascăl. Fiind duminică, clădirea era închisă și pustie. Acolo, între zidurile puternice, încă impunătoare, deși prost îngrijite, era îngropată, în podelele îmbîcsite de motorină și în cimentul culoarelor reci, adolescența lui — vîrsta de aur cînd toate simțurile se deschid ca niște corole vorace, de plante carnivore, cînd mintea e invadată de visuri, de bucurii și triste ți nemotivate, capricioase, alimentînd o sensibilitate de bolnav nerăbdător să părăsească spitalul în care, îngrozit, se crede prizonier pentru totdeauna. Vîrsta aceea pe cît de egoistă, pe atît de generoasă, cînd deși ai convingerea că totul ți se cuvine, că lumea întreagă e creată doar pentru a satisface setea ta de absolut, arzi de dorința de a te jertfi, indiferent pentru ce și pentru cine, de a azvîrli printre oameni, ca un milionar, monetele de argint greu ale uriașei comori dezgropate în sufletul tău răscolit. De aceea simțea Vladimir Cernea strîngîndu-i-se inima în fața acestei clădiri ; pentru că acolo risipise, cu totală dezinteresare, tot ce avusese mai bun, atît ca liceean cît și ca proaspăt profesor. Șapte ani stătuse acolo pe scaunul de la catedră, nefăcînd decît să-și

schimbe locul, şezînd cu faţa spre bănci. Îl despărţeau atunci relativ puţini ani de vîrsta elevilor, şi de aceea continua să-i simtă aproape, ca pe camarazii lui. De multe ori se întîmpla să se situeze spontan de partea celor din bănci, împotriva celor de la catedră, cînd aceştia din urmă, mirosind tot mai pătrunzător şi neplăcut a mucegai, încercau să frîngă tulpinele prea impetuoase, orgolioase în splendoarea înălţării lor. Multe particule din gîndirea lui, ce ţîşnea pe atunci ca un gheizer, fuseseră aspirate de minţile promoţiilor pe care le condusese pînă la capătul coridorului de jos, pînă la ieşirea în stradă şi în viaţă. Un fior plăcut, aproape solemn îl străbătu, gîndindu-se că fiinţa sa de atunci — arzătoare, puternică, nobilă — se afla răspîndită prin vieţile atîtor oameni, altoind poate vrejul unor plante demne să îmbogăţească şi să înfrumuseţeze grădina lumii, atît de avidă de culori şi parfumuri. Dar tot cu un fior de nedumerire şi tristeţe, văzu că pe firma atîrnată deasupra intrării principale a clădirii scria acum „Şcoală agricolă". Asta însemna că frumoasele file de istorie, la scrierea cărora participase cu creierul, nervii şi inima lui, fuseseră rupte brutal şi în golul lăsat se implantase această firmă nouă, străină, ascunzînd o realitate pe care el nu o cunoştea, dar o bănuia, dîndu-i un sentiment de frustrare, de mîhnire şi dezacord. Plecă din faţa acestui sanctuar al adolescenţei şi tinereţii lui, ce nu-l mai recunoştea, fără să mai întoarcă măcar capul, parcă bolnav, alungat de un trecut mort a doua oară.

Încotro acum ? Fără îndoială, spre cealaltă relicvă monumentală a anilor de foc, spre fostul sediu al judeţenei de partid, unde revoluţia îi devorase timpuria maturitate dintr-o singură îmbucătură. Înainta pe strada principală privind cu atenţie feţele trecătorilor, în speranţa de a descoperi vreo cunoştinţă. Oare se schimbaseră şi îmbătrîniseră cu toţii aşa de mult ? Sau trecătorii erau cu adevărat alţii ? Într-adevăr, întîlnea figuri degajînd aerul omului de la ţară. Nu păreau însă a fi ca odinioară, săteni veniţi la oraş cu treburi curente, pentru o jumătate de zi, ci locuitori ai oraşului. Începuse să se schimbe

populația acestui tîrg lovit de un destin nefast ? Atunci observă că pe frontispiciul clădirii unde lucrase patru ani, ziua și noaptea, de unde pornise de mii de ori spre drumurile prăfoase sau pline de glod ale județului, unde se întorcea la miezul nopții flămînd, murdar și obosit, nevăzînd nimic în jur și neavînd nimic în cap altceva decît revoluția, unde dormea cu capul pe masă, lîngă telefon, cu cămașa și ciorapii neschimbați de o săptămînă, ei da, pe frontispiciul acestei clădiri scria acum : „Secția agricolă a Sfatului Popular Raional". Abia astfel își reaminti că orașul N. devenise reședință de raion, și că toată „grandoarea" lui de mic centru cultural antebelic de margine, și apoi de urbe motor a revoluției într-un mare județ rural al țării, apusese. Acestui oraș i se conferise, ca dealtfel atîtor centre urbane cu frumoasă tradiție socială în România, rolul meschin de mic îndrumător agricol pe un teren mănos dar prost lucrat. Orașul se ruralizase vizibil. Sediul de partid al acestui raion nu-l mai interesa pe Vladimir Cernea și, în dorința de a se agăța totuși de un cît de mic element stabil al pămîntului ce-i fugea de sub picioare, se hotărî să facă o vizită fostului său coleg de școală, și apoi de cancelarie, Leon Halpern, unul din supraviețuitorii istoriei năruite sub lava irezistibilă a timpului.

Fără să-și dea seama, începu să zîmbească. „Loni, Loni — pantalonii..." — așa îl strigau copiii cînd se jucau, spre seară, pe aleele mărginașe ale grădinii publice, de-a ulii și porumbeii. Loni era mărunțel și îndesat, dar maică-sa, femeie energică și delicată — în trupul ei alb, lucios și rotund ca un balon începeau toate sentimentele alese și toate virtuțile din lume —, ținea să-l îmbrace, spre deosebire de toți ceilalți copii, în pantaloni lungi. Cînd se însera prea mult și venea să-l smulgă pe Loni dintre porumbei sau ulii, după cum era cazul, el abia mai respirînd de oboseală, madam Halpern era urmărită pînă departe de corul vocilor subțiri ale copiilor care scandau : „Loonii pantaaloonii, Looni pantaaloonii". Vladimir Cernea intră în gangul de pe strada principală deasupra căruia locuia Loni încă din copilărie.

Taică-său, om inteligent și citit, vorbind puțin și măsurat, mai mult în parabole, fusese negustor de ochelari și avusese prăvălia aici, laolaltă cu locuința. Tîrgul îi spunea „oculist", pentru că el recomanda numărul dioptriilor, el monta lentilele și tot el repara ramele subțiri de sîrmă aurită, ca și pe cele groase de baga. Domnul Halpern îi luase fiului său, încă de la școala primară, profesor de pian, apoi și de vioară, ambii disputîndu-și cu dascălul de nemțească timpul liber al bietului Loni, aflat mereu cu gîndul la stolul de porumbei zburînd în grădina publică la cîțiva centimetri de clonțul, gheara și aripile vulturului. Loni nu terminase liceul în orașul N. După cîte își amintea Cernea, domnul Halpern, atît de așezat, răbdător și meticulos, își strînsese la un moment dat bagajele, închiriase prăvălia și casa, și plecase cu consoarta și fiul în străinătate, pe undeva prin Austria, la un unchi ce-l numise moștenitor. Moștenirea, mai mult simbolică, îi încurcase însă rău socotelile „oculistului", îi dăduse peste cap viața, căci numai după vreo doi ani familia împuținată se întorsese în țară, lăsînd rămășițele pămîntești ale ilustrului ei „pater", doborît de supărare, umilință și ciudă pe sine însuși, într-unul din cimitirele sărace ale marii metropole. Loni, ajutat de alți unchi, mai practici, se înscrisese la Conservator în București și ieșise profesor de muzică, talentul lui nativ, atît de solicitat de la cea mai fragedă vîrstă, neridicîndu-se la înălțimea aspirațiilor ambițiosului negustor de ochelari, ce visase pentru fiul său o strălucită carieră de solist pe podiumul marilor filarmonici. Și astfel, rămas singur după moartea mamei sale ce nu putuse supraviețui pierderii soțului, Loni nu găsise altceva mai bun de făcut decît să se reîntoarcă în urbea copilăriei, pentru a insufla noilor generații pasiunea atît de elevantă a artei lui Orfeu. Și astfel, Vlad se regăsise cu Loni sub același vechi acoperiș, în jurul marii mese acoperită cu postav verde din cancelaria profesorilor. În timpul războiului, scăzînd interesul societății pentru muzică, Loni trecuse la catedra de germană, scăpînd ca prin minune de gravele vicisitudini ale epocii. După victorie își reluase însă din nou bagheta, camer-

tonul și vioara, și cu o rîvnă sporită se apucase să compenseze ceea ce i se păruse că oamenii și arta pierduseră în anii aceia întunecați. Vladimir Cernea găsise în Loni un sprijin prețios în inițiativele sale de înviorare culturală a liceului și orașului, un animator entuziast de coruri, mici formații orchestrale și chiar regizor de teatru.

De mulți ani îl pierduse însă din vedere pe Loni, ba chiar uitase de existența lui și, iată acum, primul gînd fusese să-l revadă. Lăsînd pentru altădată explicarea acestei enigme, Cernea urcă repede scările putrezite și scîlciate, ajunse la primul, dealtfel și ultimul cat al clădirii, și ciocăni ușor la ușa unde de atîtea ori ascultase, în copilărie, scîrțîitul chinuitor al violei bătrînului maestru neamț hotărît să stoarcă tot geniul din ființa cam neglijată de muze a lui Loni. Îi deschise o femeie înaltă și slabă, spelbă, pe care n-o cunoștea, iar din spatele ei îl izbi mirosul tare al cepei prăjite și al rîntașului cu grăsime de porc. Pînă să se explice, apăru Loni, la început confuz, apoi uimit, perplex și în sfîrșit ușurat, ca după ieșirea dintr-o mare primejdie. Obrajii lui se coloraseră succesiv în tot felul de nuanțe, hotărîndu-se pînă la urmă la un roșu aprins ce se menținu pînă la sfîrșitul vizitei. Loni se îngrășase enorm, dar într-un mod ciudat și unilateral, aproape nouăzeci la sută din substanța lui materială concentrîndu-se în pîntec. Căpătase, de asemenea, un defect de vorbire, sunetele pierzîndu-și claritatea, transformîndu-se aproape toate în consoane constituite într-un șuierat continuu. Poate ca să compenseze acest defect provocat de pierderea cîtorva dinți — își acoperea tot timpul buzele cu mîna —, se învățase să vorbească repede și încet. Loni fusese totdeauna un fîstîcit, dar acuma era o dezordine totală în gesturile lui. Întîi se așeză el pe scaun — se afla într-un fel de cameră de zi unde se și gătea pe o lampă de gaz—, apoi dîndu-și seama că e nepoliticos se ridică. Văzînd privirile nedumerite ale musafirului îndreptate către femeia ce-i deschisese, se simți obligat să-i explice că aceasta, Sara, era a doua lui soție, coafeză și manichiuristă, „o fată cu inima de aur". Ar fi vrut să stea iar pe

scaun — pîntecul lui mare îl trăgea în jos —, dar nu știa cum să-i facă și pe ceilalți să se așeze. Și atunci, în sfîrșit, nemaiputînd evita, i se adresă direct fostului său prieten și coleg : „luați loc, vă rog, tovarășe Cernea, poftiți, stați dumneavoastră pe scaunul acesta, iar tu, Sari, stai dincoace". Vladimir Cernea nu se așeză, se apropie de el și punîndu-i mîinile pe umerii puhavi, ce-i veneau pînă la piept, începu să-l zgîlțîie. „Băi, Loni, ți-a căzut o doagă ? Ce te-a apucat să-mi spui tu mie «dumneavoastră» și restul... ? Ce sînt farafastîcurile astea ?" Sara rîdea, încercînd parcă să acopere astfel stinghereala soțului ei. Loni se fîstîci și mai rău, adăugînd încă un strat de vopsea roșie pe obrajii lui și așa ca focul. Asudat tot, îl conduse pe Cernea în camera de primire, adică în dormitor, și șuierînd cîteva cuvinte neinteligibile, îl așeză pînă la urmă pe pat. În tot cursul discuției îi spuse lui Cernea „tu" sau „dumneavoastră" în funcție de subiectul atacat — „tu" dacă era vorba de copilăria lor, de perioada cît predaseră împreună la liceu, și „dumneavoastră" cînd venea vorba de evenimentele ulterioare și de prezent. Reieși că era în convalescență după o fractură a gambei — căzuse într-o zi din neatenție pe scări —, că de-abia își scosese ghipsul, că fosta lui soție pe care o cunoscuse Cernea, Lena, îl părăsise fugind cu un fel de văr de-al ei, ceasornicar la București, și că acuma o ducea foarte bine. Vrînd să știe cît de bine o duce, Cernea află că Loni fusese scos de la catedră, că un timp stătuse fără slujbă — atunci îl ajutase Sara din cîștigurile ei cam sporadice (era o perioadă cînd femeile din orașul N. nu-și prea mai făceau nici părul, nici unghiile) și atunci se și căsătoriseră —, că, în sfîrșit, fusese reprimit la școală, la școala agricolă, nu ca profesor, desigur, ci ca secretar. Avea o viață familială cu adevărat fericită, Sara fiind, după cum repeta el mereu, „o inimă de aur", o soție dulce, delicioasă și grijulie ca o mamă. Cît privește situația socială, aceasta se stabilizase întrucîtva, deși el mai spera că lumea se va reîntoarce pînă la urmă la muzică, iar camertonul și vioara lui vor intra din nou în funcție pentru a eleva sufletele elevilor. Loni avea fără îndoială umor.

Povestea volubil, avea o figură foarte mobilă şi senină şi printre şuierăturile lui precipitate scotea risete scurte, gîlgîite, venite din peştera adîncă a stomacului. Referirile la propria soartă, destul de vitregă, le făcea cu un haz reţinut, deloc vulgar, cu aerul că vorbeşte despre altă persoană, cam năstruşnică — un fel de Tartarin din Tarascon sau de Pickwick. Hotărît, lui Loni îi lipsea cu desăvîrşire simţul dramatic. Între timp, noua lui nevastă, înaltă, spelbă şi osoasă, cu o claie de păr roşcat şi cu multe pistrui pe obraz, adusese dulceaţă şi o mulţime de prăjiturele unse cu marmeladă. Vorbind şi întinzîndu-i mereu farfuria lui Cernea, Loni se servea cu rîvnă şi plăcere, înghiţind nemestecate bucăţile de aluat dulce-acrişor. Această fire vioaie, de o veselie aproape infantilă, acest om incapabil să vadă în viaţă cel mai mic element dezolant, sau măcar trist, îi făcea bine lui Cernea — mai ales după discuţia din timpul nopţii. Loni îi înfăţişa o altă dimensiune a realităţii, îi oferea un alt unghi de vedere, demonstrîndu-i cît de relative sînt în fond judecăţile despre viaţă, cum pot avea lucrurile o latură morbidă şi una hilară. Nu putea să-şi dea seama dacă Loni bagateliza conştient, din bun-simţ, pentru a nu stîrni fostului său coleg sentimente de compasiune, sau pur şi simplu aceasta era expresia filosofiei sale, apropiată de înţelepciune — moştenirea ancestrală a unui neam trăind mereu sub biciul destinului, nevoit să-l minimalizeze pentru a-l putea suporta mai uşor. Intrară apoi pe făgaşul amintirilor, aşa cum se întîmplă întotdeauna cînd se întîlnesc doi foşti colegi de şcoală sau camarazi de arme, sau tovarăşi de muncă din prima tinereţe. Cu acelaşi umor, Loni evoca, dovedind o precizie a memoriei impresionantă, momente din anii lor de şcoală, în centrul cărora se afla întotdeauna Vladimir Cernea — tipul său de erou preferat, omul în stare să-i stîrnească admiraţia. Apoi, perioada reîntîlnirii ca profesori de liceu, şi aceea cînd Cernea evoluase în arena politică, devenind o personalitate de primă mărime a oraşului şi judeţului. Abia acum îşi dădu seama Cernea de ce urcase aşa intempestiv,

în singura zi pe care o avea de petrecut în acest oraș, după o lungă absență, la omul cel mai șters, mai insignifiant și mai puțin interesant pentru spiritul lui exigent și complicat. În straturile adînci ale conștiinței și memoriei îi rămăsese probabil, total disimulată, o vagă plăcere de a fi adulat de acest om, cu toate că, după cum își amintea, micul cult întreținut de Loni pentru persoana sa îl lăsase întotdeauna indiferent. Pe atunci stîrnea admirații mult mai importante, se bucura de simpatii, afecțiuni sau invidii din partea unor persoane capabile să-l ridice realmente în propriii săi ochi. Mulți din aceștia își schimbaseră însă cu timpul sentimentele față de el. Unii îl dezaprobaseră mai tîrziu, invidia altora se metamorfozase în ură, iar mulți îl uitaseră pur și simplu, duși de torentul vieții, absorbiți de propriul lor destin sau atrași de personalități noi, mai ales dintre acelea de care le depindea existența. Instinctul îi dăduse deci certitudinea că în ochii lui Loni rămăsese același, că sentimentul lui Loni pentru el era neschimbat, Loni fiind dintre acei rari admiratori dezinteresați, cu adevărat consecvenți, în stare să-și conserve cultul, odată adoptat din motive temeinice, indiferent de tribulațiile ulterioare. Loni îi reamintea acum, cu o adevărată jubilație infantilă, momente și întîmplări aproape uitate de Cernea și în care el era eroul unic, inegalabil, nedezmințit. „Îți mai amintești cînd ai citit la cenaclul literar, unde veneau și profesorii, portretul zăpăcitei ăleia de științe naturale ? Îți aduci aminte de ea ? Aia mică, negricioasă, cu mustăți, și cu păr pe mîini și pe picioare, ca o maimuță ? I-ai dat tu alte date biografice, alte semnalmente fizice, dar toți au recunoscut prostia și meschinăria ei, ticurile ei caraghioase, răutatea de pisică sălbatică... Oho, ce rîs a fost, cît s-a mai discutat pe culoare și prin cancelarie. Săptămîni de zile. Ea turba, dar n-avea ce dracu să-ți facă, doar nu era nebună să-ți spună că s-a recunoscut, că da, într-adevăr, așa e ea... Dar cînd i-ai făcut atunci scrisorile de amor ăluia de matematici, cum dracu-l chema ? Pilangiu-ăla, uite, dom'le, c-am un lapsus acum... Ce bășcălie a mai fost și cu scrisorile-alea. Îi scria ăleia frumoase

de muzică de la liceul de fete, adică tu-i scriai, că din capul lui n-ar fi putut să înşire decît cifre şi ecuaţii. I-ai făcut una şi pe urmă i-ai dat copiile să le trimită... a, Scriban o chema pe aia de muzică, şi ea a primit patru, cinci la fel şi crezînd că îşi bate joc l-a reclamat la revizorat. Noroc că l-a schimbat atunci, dom'le, că te distrugea ăla, te lăsa sigur repetent că n-aveai cum dracu să scapi la matematică..." Apoi repovestea înecîndu-se de bucurie, parcă acum s-ar fi petrecut acele fapte şi fiinţa lui era încă plină pînă la refuz de ele, întîmplările cu nemţii şi cu prizonierii sîrbi, din timpul războiului, cînd ei erau profesori, activităţile culturale şi sportive ale liceului imediat după război, cînd se dăduse peste cap tot oraşul, înnebunise toată lumea, se crease o stare de emulaţie spirituală generală. Vladimir Cernea asculta, prefăcîndu-se din cînd în cînd că îl agasează evocarea acestor fleacuri din tinereţe, dar adăugînd cîte un cuvînt, cîte o interogaţie, menite să stimuleze imaginaţia lui Loni, să-l menţină în perimetrul acestor relatări, deşi se ruşina în sinea lui de atîta vanitate puerilă. În fond, poate că asta şi voise venind la Loni, să se reîntîlnească cu sine cel de altădată, pe o cale ocolită, prin intermediul unui suflet străin, modest, dar credincios, să se confrunte cu fantoma al cărei glas urca uneori din galerii subterane pentru a-l hărţui cu întrebări şi îndoieli privitoare la propria identitate, să mai verifice o dată tabloul trecutului deseori jelit în surdină. Ascultîndu-l pe Loni, parcă reînvia ceva, parcă o anumită zgură interioară se spăla şi o nouă încredere în resursele sale îl cotropea, ca pe un Făt Frumos sleit de trîntă, după ce bea o înghiţitură din apa fermecată a vieţii. Loni ştia şi o mulţime de glume politice reacţionare. Se vedea însă cît de colo că pentru el nu aveau nici o semnificaţie, reţinîndu-le şi vehiculîndu-le numai din plăcere umoristică, şi poate pentru a se arăta în pas cu evenimentele. Era cumva modul lui minor, puţin decrepit, de a lua parte la mişcarea lumii înconjurătoare, de a se integra într-un prezent inaccesibil altfel, prea greu şi prea complicat pentru puterile lui. „Dar tu, Loni, nu faci nici o politică ?" încercă să-l descoasă Vlad. „Nu-i politica de mine,

tovarășu Cernea. Nici eu nu sînt de politică, dumneavoastră mă știți." „Hai, mă, iar începi ? Cum nu e de tine ? În timpul războiului făceai politică, îi înjurai pe nemți de mama focului, în '45 tot politică făceai cînd băteai satele județului cu corurile și cîntai pe la cămine culturale după conferințele despre reforma agrară." „Ei, atunci eram cu tine, Vlad, dar după aia am rămas singur. Tu cu ale tale, eu cu ale mele. Cine dracu mai mă băga pe mine în seamă ? Cine avea nevoie de Halpern în politică ? Nu că eram Halpern, vreau să spun ! Erau și sînt destui Halperni care au făcut și fac politică pînă peste cap. Unii din convingere, fiindcă au înțeles cum stau lucrurile, alții din spirit de afacere... Dar eu... dumneavoastră mă știți, nici una, nici alta. Eu mergeam unde mergeai tu, dar apoi am rămas singur." „Poate e adevărat ce spune el — se gîndea Cernea —, poate într-adevăr l-am lăsat, într-un anumit fel, singur. Dealtfel, nu numai pe el, ci și pe alții poate i-am lăsat singuri. Oameni care ar fi intrat în rînduri dacă le-aș fi întins mîna, dacă i-aș fi sprijinit un timp, ca pe copii, pînă ar fi învățat să se țină bine pe propriile picioare." Singurătatea îi era însă hărăzită de ursitoare lui Loni Harpen din leagăn, căci deși se zbătea s-o alunge, ea-l ajungea mereu din urmă. Părinții îl lăsaseră singur de timpuriu, prima nevastă îl lăsase singur, și avea să-l lase nu după mult timp și cea de-a doua, părăsindu-l pentru a-și urma rudele în Israel. Oamenii îl aruncaseră în brațele singurătății în fundul acela de provincie, iar Vladimir Cernea, idolul lui din copilărie și pînă la moarte, îl părăsise o dată și avea să-l părăsească din nou, de data aceasta pentru totdeauna, căci niciodată nu avea să-l mai revadă pe rubicondul, jovialul și timidul pînă la fîstîceală Loni Halpern, în stare să se jeneze pînă și să fie trist.

Cînd s-a întors acasă, Vlad i-a găsit pe taică-său și pe Suru la mare taifas. Moș Mărin Gruia plecase de mult. Cei doi erau foarte bine dispuși. Așteptîndu-l pe el cu masa, și pentru a-și întreține oaspetele, bătrînul făcuse apel la toată verva de care era în stare. Turuia snoave după snoave, iar

Suru rîdea din toată inima. Efectiv îi plăcea acest om puternic, inteligent şi plin de har. Îi plăcea să aibă de-a face cu asemenea mînuitori de spadă şi era mulţumit că venise cu prietenul lui în această casă veche, dar ospitalieră şi odihnitoare, dintr-o urbe pe moarte. Crezuse că va fi nevoie de prezenţa lui pentru a tonifica o familie dărăpănată de bătrîneţe şi boală şi a susţine moralul unui tovarăş prea sensibil şi prăpăstios, şi cînd colo, în pofida bolii intrată într-adevăr în casă, şi cu atît mai mult de aceea poate, pleca el întărit de caracterul viguros şi integru al acestui pensionar, bun nu numai să îngrijească o femeie suferindă, dar şi să ţină piept unui regiment de cuirasieri politici încercaţi. După ce au luat masa şi după ce Vladimir a mai susţinut o lungă şi penibilă discuţie medicală cu mama lui, care dealtfel avea să fie ultima, cei doi s-au urcat în personalul de după-amiază şi, prinzînd rapidul ce venea din vestul ţării, s-au întors la Bucureşti.

Se apropiau examenele şi mai ales cei din ultimul an trăiau febra pregătirilor decisive. Fiecare căuta să se retragă într-un colţ cît mai liniştit, să-şi astupe urechile şi să tocească. Cei mai mulţi reuşeau, abstrăgîndu-se de la orice alte preocupări, izolîndu-se şi de mediul înconjurător şi de ecourile din afară. Nu era însă acesta cazul lui Cernea. Tocmai în acele zile presa îl smulgea aproape în fiecare dimineaţă de la programul său firesc, împiedicîndu-l nu doar să se concentreze asupra studiului, ci mutîndu-i cu totul centrul atenţiei asupra chestiunilor politice generale, de cea mai stringentă actualitate. Îl găsea pe Suru retras prin cîte un ungher şi-i băga sub ochi „Scînteia". „Ia citeşte, Manole, articolul ăsta al «Pravdei». Raportul la Congres a fost fleac pe lîngă ce se spune aici. Uite, negru pe alb : marea vină pentru samavolniciile comise în U.R.S.S. revine lui Stalin. Se pare că ăsta e rezumatul raportului special al lui Hruşciov." Suru lăsa studiul baltă şi se apuca să citească articolul reprodus din „Pravda". Sublinia ici-colo

cîte o frază şi cădea pe gînduri, fără nici un chef de a-şi mai relua lecţiile. Cernea îl bombarda mereu, pentru că presa însăşi desfăşura în acele zile o adevărată canonadă, aruncînd asupra opiniei publice proiectile de cel mai mare calibru. „Poftim, Surule, citeşte raportul delegaţiei noastre la Congres. Ştii ce spune ? Că teza lui Stalin despre ascuţirea luptei de clasă a determinat aţîţarea artificială a acesteia şi la noi în ţară, a dus la încălcarea legalităţii de către organele Securităţii." Din nou lua Suru ziarul, sublinia diferite paragrafe şi se afunda în meditaţii lungi. Într-o seară, după ce Cernea îi mai furnizase o nouă filă de senzaţie despre abuzurile lui Stalin, Suru se întoarse în dormitor încruntat, pus pe harţă. Se vedea că reflectase mult şi că ceva îl deranja, ceva nu-i plăcea în această răsturnare frenetică şi neîndurătoare de valori sacrosancte. Îşi vărsă nemulţumirea pe Cernea. „Măi, văd că tu te bucuri şi jubilezi de toate astea parcă ar fi cine ştie ce afacere a ta personală. Ai uitat cum citeai cu sufletul la gură, atunci, la moartea lui, elogiile celor mai mari personalităţi ale lumii ? Te împăunai parcă ţi-ar fi fost adresat ţie, nu lui." „Dacă vrei să reconstituim adevărul istoric, nea Manole, că văd că faci cu mine istorie, îl persiflă Cernea, trebuie să-ţi reamintesc, scumpul meu, că nu eu citeam ditirambele alea cu sufletul la gură, ci chiar tu în persoană. Dar asta n-are nici o importanţă, puteam să le citesc şi eu, nu contează." Probabil că Suru îşi aduse aminte cum se desfăşuraseră în realitate lucrurile, dar nu vru să cedeze, se ambiţionă să-l implice şi pe Cernea în realitatea concretă de atunci, să nu-i lase lui avantajul acestui aer de îngăduinţă, de condescendenţă filosofică. „Dar cînd ai venit din oraş şi înjurai poporul că nu-l plînge de-ajuns pe Stalin, asta îţi aminteşti, nu ? Nu erai tu scandalizat de insensibilitatea maselor, nu-mi făceai tu teoria chibritului despre ingratitudinea mulţimilor faţă de eroi ? Uite asta nu-mi place mie la voi — şi era evident că în acest «voi» îi îngloba, alături de Cernea, pe toţi cei ce-l blamau pe fostul părinte al comunismului —, memoria scurtă, uşurinţa cu care vă uitaţi sen-

timentele. Știi cum sînteți voi ? Cum sînt microbiștii în sport. Cît timp cutare sare doi metri în înălțime și ia titlul de campion mondial, e zeul lor, își dau viața pentru el. Cînd ăla se împiedică odată și cade, și pierde cupa sau medalia de aur, ce dracu are el, încep toți să-l fluiere și să-l huiduie ca pe un nepricopsit. Dobitocul, incapabilul, țipă fiecare. Uite unde ne-a adus ! Ba unii mai spun că ei știau de mult că ăsta nu e bun de nimic. Alții îl fac vînzător, trădător." „Măi Manolache, ce te aprinzi tu așa ? Aici nu e vorba că Stalin a sărit și acum nu mai sare. Stalin e mort, și după moarte, știi și tu, și meritele, și păcatele se reașază de la sine. Asta e valabil pentru orice muritor, nu numai pentru conducători. Dar în cazul respectiv chestiunea e mai complicată. Aici se face procesul unei întregi epoci, se scot la iveală anomalii foarte grave în concepția despre socialism, ca și în metoda edificării sale. Revelațiile sînt șocante pentru noi toți. Și, de acord cu tine, trebuie să ne amărască, să ne îndurereze. Dar aș zice să ne și îngrijoreze... pentru că ce s-ar fi întîmplat dacă nu se punea capăt ? Atunci cine să se bucure că s-au comis fărădelegi în Uniunea Sovietică ? E o prostie ce spui tu ! Noi toți am ținut la Stalin. Toți ne mîndream cu el. Dar acum aflăm că a săvîrșit nu numai greșeli, ci și crime. Sigur, îți vine greu să-ți defăimezi idolul. Dar noi nu sîntem preoți, măi Manole, și nici nu dăm cu pietre ca fanaticii. Pentru noi mai presus de orice trebuie să fie adevărul. În fond, stai și tu și gîndește-te : a noastră e vina ? E a lui ! Nu noi l-am înșelat pe el, el ne-a înșelat pe noi. Ne-a făcut să-l venerăm, ascunzîndu-și păcatele și viciile." „Atunci de ce ai tu aerul ăsta de extaz ori de cîte ori citești despre... Nu le mai spuse pe nume, dar după gest și grimasă reieșea că le consideră «mizerii». Îți place că ne punem țărînă în cap ?" „Îmi place, Surule, să știi, îmi place, ți-o spun sincer ! Căci acesta e singurul fel de a salva — nu ce spui tu, obrazul și prestigiul și nu mai știu ce — ci idealul comunismului. Dușul ăsta o să ne cureță pe toți bine de tot. Și o să pună un anumit sînge

stătut în mișcare. Să vezi tu că o să ne întinerească pe toți și o să ne ridice de o mie de ori elanul. Grajdurile augiene vor fi curățate. Și o să cîștigăm milioane de oameni care șovăiau, fiindcă vedeau că ceva nu era în regulă la noi. Va fi o renaștere a comunismului mondial, Surule, o resurecție a celei mai mari mișcări revoluționare din lume." Vorbind, Cernea chiar căpătase un ton extatic, profetic, lucru ce de data aceasta nu-l mai supără pe Suru, ci îl înfiora. El avea însă o rezistență funciară față de exaltări, de aceea, după o clipă de gîndire, interveni sceptic : „Tu chiar crezi că «resurecția» asta o să meargă acum, peste tot, ca pe roate ? Treci tot timpul de la o extremă la alta — ba le vezi în negru, ba numai în roz. Sigur, idolul e mort, poate să înghită orice. Dar mai sînt și alții, mai mici, care l-au imitat pe cel mare, și ăștia sînt în viață și nu prea cred că ei o să fie dispuși să înghită. O să găsească ei un mod de a atenua lucrurile, — criticile și schimbările, vreau să spun." „Manole dragă, ce-a fost nu mai poate să fie. Asta mi se pare clar ca lumina zilei. Odată spus adevărul, nu văd cum să-l mai înghiți la loc, sau să-l pui la index. Tu îți închipui că poți să spui oamenilor : «uite, fraților, ăsta a fost răul !» și pe urmă să continui să-i faci, fără să te doară capul ? Intrăm într-o zodie nouă a comunismului, băiete !"

Într-o altă dimineață, Cernea îi aduse lui Suru ziarul și îl puse să citească reproducerea unui editorial chinezesc. Articolul îl cam nedumerise, fiindcă făcea o oarecare notă distinctă. Editorialul atrăgea atenția că dușmanii începeau să se prevaleze de autocritica Congresului. „Nu ți se pare, îl întrebă el pe Suru, după ce acesta termină de citit, că aici e un fel de justificare ? Cum vine asta, că marxiștii n-au spus niciodată că nu pot greși și că vor mai greși ? Păi despre asta e vorba ? Adică, greșiți, fraților, înainte, nu e nici o problemă, noi am avertizat ! Păi ce, aici a fost o simplă greșeală ? Și pe urmă comparația asta cu celelalte clase... Cum, dacă celelalte clase dominante au greșit, puteam și noi să facem prostii cît vrem ? Păi de ce mama dracului am luptat și luptăm să le răs-

turnăm ? Şi pe urmă ce, capitaliştii exploatează din greşeală ? Asta e bună ! Ei acţionează în virtutea intereselor şi caracterului clasei lor, a unor mobiluri legice." Era rîndul lui să fie contrariat şi nemulţumit. Seara, Suru îi spuse că se mai gîndise şi că bănuia că înţelege substratul articolului. „Asta e un semnal de alarmă, îşi împărtăşi el gîndul. Adică : hai să tratăm lucrurile la rece, fără vaiete şi plînsete, fără melodramă. Şi aici cred că e un dram de adevăr. În fond, taie, domnule, în carne vie, dacă te ţin curelele, dar atunci nu boci, fiindcă dacă boceşti înseamnă că eşti slab. Tu n-ai văzut că şi pe la noi pe aici au început unii să ne dea peste bot şi să ne privească de sus ? O rubedenie de-a nevesti-mii mi-a spus într-o seară, după ce se îmbătase, că gata, s-a dus comunismul, şi că o să ne spînzure pe toţi de cîte un felinar. Pînă şi o bătrînică, o nenorocită de învăţătoare pensionară, năucită de zvonuri, s-a dus la nevastă-mea fericită că o să cadă comunismul. Cînd deschizi gura trebuie să te gîndeşti şi la efecte, asta e ! În orice trebuie să ai măsură, domnule. Mai ales atunci cînd vrei să îndrepţi lucrurile şi să mergi înainte ! Fă-o aşa încît lumea să te respecte şi să te urmeze în continuare. Dacă te vede fleşcăit, cine dracu se mai ia după tine ?" „Ai dreptate, Manole, dar sub masca asta a demnităţii, să nu începi să spui din nou minciuni ! Ai auzit şi tu noua formulă : că Stalin a comis samavolnicii din devotament pentru cauza comunismului. Ştii ce e asta ? Vechea teorie că «scopul scuză mijloacele !» Îţi dai seama unde ajungi pe panta asta ? Nu, domnule, ai început un lucru, du-l pînă la capăt. Ai pornit pe un drum şi eşti convins că ăla e bun, nu te mai întoarce pentru nimic în lume."

Suru dovedea mai mult realism, dar mai puţină frămîntare şi ca atare şi mai puţină înclinaţie de a despica firul în patru, iar Cernea, mai ingenios în analize, mai scormonitor şi mai radical, aluneca mereu în utopie, în ideal. Discuţiile lor din acea vreme s-au constituit însă într-o sinceră şi curajoasă disecţie a condiţiei comunistului şi a lumii concepută de acesta. şi concomitent, într-un fel de angajare morală pentru o conduită

viitoare bazată exclusiv pe adevăr și dreptate, pe respectul drepturilor popoarelor și ale omului, pe o viziune marxistă, luminoasă, nobilă și umană, Cernea era cel ce stîrnea de obicei discuțiile, el născocea tot felul de întrebări : „Ce a făcut, Manole, după tine, posibilă, apariția cultului personalității lui Stalin ?" Suru era de părere că îmbinarea dintre trăsăturile caracterului acestuia și reziduurile vechii mentalități și ale vechilor practici ale societății țariste ruseşti, ale înclinației mujicului, și chiar a funcționarului, a micului burghez, de a se ploconi în fața autorității supreme, proiectînd peste ea o aură mistică. „Da, nu contest, spunea Cernea. Dar epuizează asta problema ? Iată, acum se spune că Lenin i-a intuit lui Stalin însușirile negative încă din 1922. Dar ce spunea Lenin atunci ? Că Stalin a concentrat în mîinile lui o putere nemărginită. Apoi se întreba dacă acesta va ști să o folosească cu destulă prudență. Acum te întreb și eu : ce făcea posibil încă de atunci concentrarea nemărginită a puterii ?" „Condițiile specifice ale desfășurării Revoluției din Octombrie — răspundea Suru. Faptul că în războiul civil și în perioada intervenției străine, partidul a trebuit să acționeze ca un organism militar, ca o armată cu un stat major și o comandă supremă unică." „Nu contest nici asta — continua Cernea. Dar această afirmație Lenin a făcut-o după ce încetase să mai fie valabilă funcția militară a partidului, iar pe primul plan nu mai era înfrîngerea dușmanului, ci organizarea vieții civile a poporului, obiectivul strategic al trecerii la socialism. Dar să mergem mai departe... Lenin își punea foarte franc și lucid problema dacă Stalin va ști să folosească acea putere nemărginită pe care o deținea, «cu destulă prudență». Ei bine, te întreb eu acum pe tine : era posibil ?" „Poate, convenea Suru, că în condițiile acelea nu era posibil." „Dar în alte condiții ar fi fost oare ? Este în general posibil lucrul acesta ? Cum oare nu s-a înțeles asta atunci ? Doar istoria e plină de exemple, de lecții. Fără conferirea puterii, după însăși concepția lui Marx, maselor, poporului, socialismul este supus riscului celor mai mari deformări, de

natură să afecteze nu numai forma, ci și conținutul noilor relații sociale. Și aici venim la vorba bătrînului meu — conchidea Cernea —, că nu se poate concepe socialism fără încredere în oameni, în muncitorimea de toate felurile, în popor. Față de popor nu poate exista nici o rezervă, nici o reținere, și cu atît mai puțin neîncredere. Căci poporul e cel ce face socialismul și îl face numai dacă vrea el, nu dacă i-l bagă cineva pe gît. Iar dacă vrea el, nu poate nimeni să-l oprească, să se dea și peste cap." „Asta e adevărat" — i se alătura Suru. Dar după aceea, cînd prietenul său începea să fantazeze pe tema relațiilor ideale între membrii societății și a abolirii constrîngerii de orice fel, Suru trebuia să-l aducă cu picioarele pe pămînt, amintindu-i cîți factori pierde din vedere, valabili nu numai pentru faza de început a socialismului, ci în general pentru societatea umană. Cernea, stăpînit de un oarecare regret, se vedea nevoit să-i dea dreptate interlocutorului său, mai prozaic, dar mai echilibrat. Altă dată Cernea abordă într-un mod nou, neașteptat, chestiunea cultului personalității pornind de la teza marxistă a rolului personalității în istorie. „După părerea mea, spunea el, modul de tratare a cultului personalității lui Stalin nu dă un răspuns convingător problemei rolului personalității în istorie. Se spune că rolul lui ar fi fost exagerat. Oare ești convins că a fost exagerat ?" — îl somă pe Suru să se pronunțe. „Evident, fu de părere acesta. I s-au atribuit merite exagerate, deci un rol istoric pe care în realitate nu l-a avut." „Dar oare rolul unei personalități în istorie poate consta exclusiv în merite, în fapte pozitive, prielnice contemporanilor lui ? Cum spune marxismul : că un om poate juca un rol pozitiv, repet, pozitiv, în măsura în care acționează în sensul evoluției legice a istoriei, înțelege necesitățile poporului și voința maselor și se pune în slujba lor. Dar nu e posibil oare ca rolul unei personalități în istorie să fie mare și în sens negativ ?" „E, cum dracu să nu fie posibil, își dădu seama Suru, neputîndu-și ascunde ușoara mirare pentru simplitatea acestei

ecuații. Musolini, Hitler, la noi Antonescu, chiar la ruși, Kolceag, Denikin. Dar vezi, totuși, dacă ei se opun cursului istoriei, istoria îi zdrobește repede." „Pe unii mai repede, pe alții mai încet. Și apoi există mai multe feluri de a-i zdrobi. Forma de sancționare nu este întotdeauna plutonul de execuție, sau sinuciderea. Istoria poate zdrobi pe cei ce i-au deviat pentru un timp cursul, prin verdictul final. Una la mînă. Al doilea, nici această posibilitate nu trebuie s-o vedem simplist, unilateral. Sînt personalități care nu fac doar bine sau doar rău, ci fac și una și alta. Pot avea atît merite mari, cît și vinovății mari. E dialectic. Este atribuția timpului, a generațiilor următoare, uneori chiar a contemporanilor, să deosebească grîul de neghină. Pe Iulius Cezar, cea mai grandioasă figură a imperiului roman, l-au împrîncit din calea istoriei, cînd începuse să se așeze de-a curmezișul ei, proprii lui emuli." „Asta cu Iulius Cezar parcă ne-a mai spus-o nouă cineva. A, îmi aduc aminte, ăla de la braserie, după mitingul de doliu. Vezi de unde te inspiri, Vlade ! Rîse căprește, apoi deveni serios și adăugă. În chestia asta ai dreptate. Și Lenin spunea : vor păstra puterea numai cei ce se încred în popor." „O, Manole, ai făcut o ironie de zile mari ! Încrederea în popor, zici, tocmai încrederea ? Dar chiar Stalin l-a infirmat în modul cel mai spectaculos. El nu s-a mai încrezut în oameni și totuși a păstrat puterea. Iată cît de sinuoasă și încîlcită e istoria. Lui Stalin nu i-a putut lua puterea decît natura. Căci istoria are propriii săi factori de eugenie, independent de voința și puterea oamenilor. Numai că ei acționează uneori mult prea tîrziu. Concluzia ? Întrucît socialismul este o operă conștientă a maselor, el trebuie să zădărnicească rolul negativ al personalității în istorie, să-și exercite propria eugenie politică pentru salvarea, la timpul potrivit, a dreptății și adevărului." Dar și aici Cernea exagera, cerînd apoi ca absolut toate actele publice să poarte girul întregii societăți, ca fiecare gest implicat de procesul conducerii să fie făcut în văzul tuturor și sancționat de plenul comunității umane. Trebuia însă să cadă pînă la urmă de acord cu Suru, că

așa ceva nu este realizabil din punct de vedere practic, și că forma de decizie trebuie să fie aceea a forurilor largi, democratic constituite, că masele pot să se bucure de exercitarea controlului obștesc nu în mod anarhic, ci organizat, prin instrumente anume create.

Ani lungi de furtuni politice și sociale tulburaseră apele vieții. O bună perioadă, lumina venise de undeva de sus, dintr-un singur punct, făcînd să strălucească doar o fîșie din suprafața apei, lăsînd să pătrundă în adînc numai o rază, iar în spectrul ei atît cît vede pescarul ce urmărește cu lanterna crabii, pentru a-i străpunge cu vîrful tridentului de fier. Acum lumina inunda nemărginirea opacă, strecurîndu-se sub valuri, dezvăluind ascunzișuri necunoscute, așa cum se întîmplă într-o grotă adîncă, la țărmul oceanului, cînd după ce abia te strecori prin gura strîmtă descoperi uluit ochiul de mare inundat de refracția submarină a razelor solare ce-și joacă pe pereți umbrele opaline, ca într-o nemaivăzută feerie. Așa se proiecta acum iluminarea furișată în străfundul conștiinței lor, dintr-o gigantică masă de energie a adevărului, cu propulsie pînă departe, în viitor. Totul li se părea limpede, simplu și firesc, și toată forța gîndului și a elanului lor se concentra în convingerea că așa va curge de acum istoria în matca ei — ca și în voința de a sluji, conștienți, puternici și inepuizabili, lumea ce avea să se conforme acestor grandioase legi redescoperite.

Dar viața este dominată nu numai de tendința spre înălțime a copacului, ci și de rezistența rădăcinilor înfipte în piatră. Într-una din zile avu loc o întîlnire a organizației de bază cu doi activiști de la Capitală. Aceștia fură prezentați cursanților de Ion Robu, secretarul Comitetului. „Tovarășilor, li se adresă el, s-a stabilit să se discute cu toți tovarășii din școala noastră unele probleme mai importante reieșite din documentele de partid, pentru ca tovarășii să fie bine clarificați, atît în studiu cît și în munca lor viitoare, în vederea îndeplinirii cu succes a sarcinilor ce le stau în fată.

Salutăm în mijlocul nostru pe tovarășul Meltei și pe tovarășul Golescu, ambii tovarăși instructori ai Capitalei, care vor expune aici unele aspecte." După ce se aplecă și schimbă cîteva cuvinte în șoaptă cu cei doi, rosti cu vocea lui oficială, de la ședințele plenare : „dau cuvîntul tovarășului Niculae Meltei". Tovarășul Meltei era un om slab, puțin la trup, cu o figură asimetrică, de culoare pămîntie, cu o privire colțuroasă, cruntă uneori, și o gură mare cu buze groase, zbîrcite. Purta un costum mototolit și lucios pe la încheieturi, cum dealtfel mototolită îi era și fața, parcă atunci ar fi fost sculat dintr-un somn lung și adînc, după ce-și terciuise obrazul pe perne tari și zgrunțuroase, umplute cu paie sau cu rumeguș. El începu să vorbească parcă mușcînd cuvintele din ceva, dintr-o substanță nevăzută, și scuipîndu-le pe fiecare în parte, ca pe cojile de semințe, în direcția auditoriului. Avea o voce răgușită de nicotină și, din cauza buzelor prea groase, cuvintele căpătau o rezonanță spărtigoasă. Parcă lătra încet, fără furie, fără iritare, dar amenințător. „Pe dumneavoastră, tovarăși, începu el, partidul v-a trimis aici să vă ridicați nivelul politic, pentru ca, așa cum spunea tovarășul Robu adineaurea (unii activiști obișnuiau pe atunci să se sprijine în cuvîntul lor, în ședințe, pe afirmațiile antevorbitorilor), să vă puteți duce mai bine la bun sfîrșit sarcinile pe linie de partid și de stat. Omul e cel mai prețios capital, spune tovarășul Stalin, și în dumneavoastră partidul a băgat capital politic ca să aplicați just linia politică a partidului." După ce bătu monedă cît putu pe tema obligațiilor și răspunderilor ce reveneau cursanților, luă în mîini un carnet ținut deschis pe bancă și mușcînd mult mai rar, cu mare grijă, cuvintele, abordă problema Congresului al XX-lea al P.C.U.S. Formulă un număr de fraze, cuprinzînd considerațiuni generale asupra Congresului, reproduse din materialele publicate în presă, după care, punînd din nou carnetul jos, și fixînd sala cu priviri crunte, începu să comenteze liber. Dealtfel, spunea el, nu despre evenimentul ca atare își propusese să vorbească, ci despre reacția nesănătoasă

față de acesta, a unor tovarăși de pe la noi, în special intelectuali. Pentru a se face mai bine înțeles, reaminti manifestările neprincipiale la care fuseseră martori o parte dintre cursanți la adunarea ținută în sala de sport. „Păi bine, tovarășilor — își înfigea el acum mai precipitat, dar sacadat, dinții și buzele în materia dură a cuvintelor —, putem noi tolera ca analiza critică, principială, făcută de partidul nostru să degenereze în atacuri la adresa unor persoane, a cadrelor, a tovarășilor noștri cei mai scumpi care și-au dat și viața în închisorile regimului burghezo-moșieresc pentru ca noi să trăim o viață mai bună ? Eu trebuie să recunosc — și își aplecă în jos capul, parcă mustrîndu-se —, nu am luptat în ilegalitate, am intrat în partid în '44, după eliberare. Tovarășul Golescu însă a luptat, a fost și în închisoare — și îl arătă cu mîna pe tovarășul de lîngă el ca pe o dovadă peremptorie a justeții afirmațiilor sale. Cum este posibil lucrul acesta, cum au putut tovarășii respectivi să se dedea la asemenea manifestări ? Noi trebuie să fim conștienți, tovarăși, de spiritul anarhic, liberalist al unor intelectuali. Gorki însuși spunea : «cu cine sînteți voi, maeștri ai culturii ?»“ Vorbi pe larg despre trăsăturile negative, de clasă, ale intelectualului, făcînd din cînd în cînd apel la citate legate într-un mod destul de aproximativ de frazele sale, folosind la acest capitol inclusiv cuvintele lui Lenin privitoare la intelectualul din societatea capitalistă legat de sacul cu bani, și trase concluzia necesității sporirii vigilenței și a combativității împotriva elementelor străine strecurate în partidul nostru. El dezvoltă tema vigilenței — ce părea să-i fie foarte la îndemînă —, punînd-o în contextul luptei de clasă ce se intensifică pe măsura pierderii pozițiilor de către clasele exploatatoare. Trecînd apoi la critica fenomenelor negative din perioada cultului personalității lui Stalin, dovedi o totală inapetență pentru definirea acestora, enumerînd în schimb, metodic, într-o schemă evident familiară, des uzitată, marile re-

alizări ale regimului democrat popular, pentru a sublinia de cîteva ori în final „justeţea liniei politice a partidului nostru". Încheie reamintind datoria cursanţilor de a lupta împotriva oricăror influenţe străine, indiferent din partea cui ar veni, precum şi necesitatea îmbunătăţirii muncii politice, a însuşirii şi aplicării ferme a documentelor şi îndatoririlor de partid, pentru înfăptuirea în continuare, cu tot mai mult succes, a „liniei politice juste a partidului". Se aşează apoi şi, scoţînd o batistă mare, şi ea de culoare închisă şi mototolită, se şterse îndelung pe gură şi pe frunte cu gesturile omului mulţumit de treaba făcută şi, privind cînd la unul, cînd la altul pe cei doi aflaţi lîngă el, reuşi să-şi însenineze într-o oarecare măsură expresia, ba chiar să-şi forţeze buzele groase, rigide să simuleze un surîs, atît cît puteau ele suporta această adevărată samavolnicie. După un moment de pauză, anume păstrată de Ion Robu, fie cunoscînd preferinţele instructorului de la Capitală, fie dintr-un instinct îndelung format în pregătirea unor asemenea ceremoniale, el dădu, cu aceeaşi solemnitate oficială, cuvîntul celuilalt tovarăş aflat la masa prezidiului, pe numele lui complet Mielu Golescu. Cît ţinuse intervenţia primului, acesta privise placid, chiar binevoitor, asistenţa, fără să trădeze nici cea mai mică participare la schimbările de tonuri ale vorbitorului, chiar în momentele culminante. Tovarăşul Mielu Golescu era de statură mijlocie, şi dacă te-ai fi luat după forma obrazului lui, ai fi putut spune, şi gras. Faţa îi semăna cu o lună plină, din acelea desenate de un copil cuminte şi serios — adică fără linia hilară a gurii cu colţurile ridicate în sus, ci cu ochii rotunzi, liniştiţi şi buni şi cu nasul cîrn, în armonie cu cercul perfect ce închidea totul. Părul aproape albit înconjura o chelie ce se vrea cît de cît camuflată, iar faţa albă şi destinsă rămînea tot timpul complet imobilă. Privirile îi erau mirate, ca de copil, dar obosite şi şterse. Se îmbrăca modest, dar îngrijit şi în general în ţinuta lui se vedea ordinea

pusă de o mînă pricepută și grijulie de femeie. Vorbea frumos, curgător, dar cu o voce albă și înceată, de bunic obișnuit să depene lîngă gura sobei, în nopțile de iarnă, basme pentru nepoții răpuși de oboseala zbenguielii, gata să adoarmă. Părea că nu e pregătit să vorbească, sau, dimpotrivă, că e gata să găsească ceva de spus ori de cîte ori era nevoie. Nu poseda nici un carnet, și după cum se achita de datoria ce-i revenea, reieșea că, într-adevăr, are practica povestirii. Probabil nu nepoților la gura sobii li se adresa, ci, așa cum frecvent se practica pe atunci, uteciștilor, pionierilor, evocînd momente din anii ilegalității, din viața de închisoare. După cum se vedea, nu-și propusese să demonstreze ceva anume, ci doar să împărtășească unele gînduri izvorîte dintr-o bogată experiență de viață. Vorbi astfel de Revoluția din Octombrie, de marele Lenin, arătă ce reprezentase Stalin pentru comuniști, mai ales în anii războiului, apoi se opri pe larg asupra importanței cunoașterii și respectării întocmai a politicii partidului de către fiecare comunist. El le atrase atenția asupra pericolului ce decurge din tendința ca fiecare să judece cum îl taie capul, să aprecieze el ce e bun și ce e rău. „În acest caz — marcă el rar și egal —, slăbește disciplina, apare anarhia, iar partidul își pierde forța de avangardă." Din cînd în cînd aducea în sprijinul spuselor sale fapte și momente inedite din trecut. „Uite, să vă mai spun una, că sînteți tineri și nu știți prin ce primejdie a trecut partidul. Era înainte de război. Observam că ba un tovarăș, ba altul devia de la linia partidului, aluneca spre trotkism. Nu vorbesc numai de ăia din celulă sau din comitetul orășenesc (el activase pe undeva prin Moldova), da chiar de ăia mai mari, de la conducere. Analizînd lucrurile, ce am observat noi ? Ăștia citeau prea mult și începeau să se creadă mai deștepți ca partidul. D-aia zic, fii atent în chestia asta. Nu mă opun, citește o carte, dar mai ales documente de partid. Asta te ferește de greșeli, te ajută să ții linia dreaptă. Sînteți

tineri, nu știți. Eu vă vorbesc din experiență, avea dreptate ăla cînd spunea că prea multă minte strică."

La sfîrșit, după ce le-a mulțumit călduros celor doi instructori pentru interesantele și instructivele expuneri, Ion Robu a invitat asistența să pună întrebări pentru clarificarea deplină a problemelor. Nu a existat însă nici o întrebare. Conchizînd că „deci, toate problemele sînt clare", secretarul Comitetului de partid a declarat întrunirea încheiată.

Capitolul VI

„Spune drept, Surule, nu te-ai săturat de şcoală ? Lasă, mă, că am trecut şi eu prin asta, ştiu. Ţi se apleacă de atîta toceală. E-adevărat, îţi prinde bine, dar atîţia ani... Şi mereu cu aceleaşi mutre, închis acolo, om în toată firea... cu o singură zi pe săptămînă pentru treburi personale..." După aceste ultime cuvinte rîse conspirativ, îndelung. „Depinde, depinde cum o iei — opri Suru volubilitatea prea intimă a celui de dincolo de birou — şi depinde ce-ţi propui şi ce reuşeşti să faci." Nu avea nici un chef să se ambaleze în conversaţia fals amicală, propusă de celălalt cu o viclenie uşor de recunoscut de un om experimentat. Îl irita familiaritatea grosolană, intenţia vădită de a stabili între ei un raport de egalitate binevoitoare, cu o nuanţă de suzeranitate însă, pe care oricînd o putea folosi, urcînd doar un ton, pentru manifestarea autorităţii de şef cu simţ democratic, dar intransigent. Suru îl cunoştea din vedere, ştia că fusese promovat în funcţia de şef de sector la Comitetul Central în perioada cînd el era în şcoală, nu avuseseră însă niciodată relaţii de muncă, şi de nici un fel. Nu-i plăcuse deloc că acesta îl tutuise din prima clipă şi, pe un plan subţire, îl tratase ca fost subordonat şi ca viitor satelit pe orbita forţei lui protectoare. Omul care-l convocase la Comitetul Central, tovarăşul

Puiu cum îi spusese secretara, era cam de vîrsta lui, dar arăta mult mai tînăr. Nu părea să fie din anii frămîntaţi ai generaţiei sale. Nimic nu te lăsa să crezi că a fost atins de pîrjolul războiului, deşi, după cum află Suru în răstimpul scurt petrecut în acest birou, tovarăşul Puiu făcuse tot războiul antifascist. De asemenea, parcă nu trecuse prin botezul de foc al celor 12 ani scurşi de la Eliberare, cu toate că, după cum reieşi, şi în această perioadă fusese în linia întîi. Ferchezuit, pus la punct, jovial, mereu cu zîmbetul pe buze şi cu o lumină ciudată, cuceritoare, pe figura lui frumoasă, putea fi luat drept odraslă boierească, dacă nu ar fi avut grijă să te pună în temă că are originea muncitorească cea mai pură. Suru încerca senzaţia că în acest om e ceva artificial, confecţionat, că el mima ceva mult deasupra substanţei reale, intrinseci, aspirînd la o poză bună să-i facă popularitate, să cucerească simpatie, admiraţie şi să impună respect. După ce, stînd ca pe ghimpi, ascultă tot felul de destăinuiri, dintre cele mai banale, răspunzînd, totodată, în doi peri, unor întrebări deplasate, Suru vru să forţeze trecerea la subiect, adică la motivul convocării la Comitetul Central. „Stai, mă Surule — veni riposta —, ce dracu te grăbeşti aşa, mai stăm şi noi de vorbă ca oamenii, după atîţia ani, să ne cunoaştem şi noi mai bine, că uite azi-mîine intri din nou în muncă şi, cine ştie, poate o să avem de-a face. Eşti cam precipitat, cam nervos, ce, te-ai sălbăticit acolo, la şcoală ? Mai vrei o cafea ?" Suru n-o terminase nici pe prima, dar aşa era de bon ton pe-atunci, printre activişti, să bea tot timpul cafea. Ceştile goale, strînse maldăr de femeia de serviciu, dădeau parcă o notă mai gravă, mai încordată muncii, împrumutînd un aer sporit de oboseală dramatică, de consum exagerat, nevrotic, de energie. Ca şi cînd nu s-ar fi muncit realmente zi şi noapte, ca şi cînd n-ar fi domnit peste tot oboseala, extenuarea, accentuate chiar şi de acest consum anormal de cofeină. În unele cazuri, cînd la miezul nopţii mai trebuiau rezolvate probleme, cafeaua, cu aburul ei aromat şi cu biciul ei excitant, era bună, devenea un sprijin real. Dar mulţi beau cafea cu automatismul cu care fumau,

tava cu cești intrînd în birou imediat ce venea un musafir, parcă împinsă de un resort nevăzut. Era poate compensarea unei nevoi de divertisment, de plăcere elementară refuzată de viața dură, încorsetată, total acaparantă, pe care o duceau. „Nu, nu mai beau cafea, se apără Suru, m-am dezobișnuit." „Mă, cam de multe v-ați dezobișnuit voi pe-acolo, pe la școala aia" — îl tachina Puiu Dumbravă, cu fața lui radioasă și zîmbetul strălucitor ca o reclamă de pastă de dinți. Tocmai atunci însă ușa se deschise și în birou intră un om între două vîrste, slăbănog, ușor adus de spate, cu o expresie obosită dar senină, și tovarășul Puiu se ridică în picioare. Suru îl imită, întorcîndu-se cu fața spre noul venit. Acesta, cu aerul că-l cunoaște de cînd lumea, cu toate că nu se văzuseră niciodată, îi strînse mîna puternică și osoasă în mîna lui cam lipsită de vlagă și umedă, și se recomandă scurt : „Scarlat". Tovarășul Scarlat nu-și afișa investitura dobîndită, păstrînd simplitatea unui om de la țară, cu toate că respira și el, evident, destulă siguranță de sine. Ochii bulbucați te priveau cu oarecare ironie, întrebători, parcă te invitau să fii sincer, să spui deschis ceea ce el cunoștea deja. Oricum, lăsa impresia că știe mult mai mult decît îți închipuiai tu, decît spunea chiar gura lui. Buzele lipite strîns și arcuite în jos accentuau ironia figurii, sugerînd totodată o amărăciune ascunsă, ca și blazarea omului trecut prin toate. La o examinare atentă, impresia inițială de simplitate și bonomie se dovedea înșelătoare și se impunea schimbată. Așezîndu-se pe unul din cele două scaune puse la măsuța din fața biroului, le făcu și celor doi semn să ia loc. Repetă gestul către Puiu Dumbravă observînd că acesta se cam codea să se instaleze în tronul lui impozant. „Va să zică venișI, măi tovarășe. Dar zdravăn ești, să nu-ți fie de deochi, tocmai bun de tăvăleală. Dealtfel, am auzit că știi să tragi, și acum te-ai odihnit destul, e timpul să mai ieși în bătaia vîntului." Cînd vorbea deschidea o gură de somn, fără buze, sau mai degrabă de marionetă de lemn, sau de capră de Anul nou clămpănind din maxilarul de jos tras cu sfoară de colindătorul ascuns sub țol. Suru crezu că tovarășul

Scarlat, despre care știa că e adjunct de șef de secție, avea să-i spună, în sfîrșit, motivul convocării. Îl mira însă că o făcea în acest mod improvizat, în biroul altuia, al unui subaltern — îi era limpede acum că nu tovarășul Puiu îl chemase, el îi ținuse numai de urît, cum s-ar spune, pînă la venirea titularului — și mai ales așa, dintr-o dată, ca pe un fapt divers. Dar tovarășul Scarlat nu-i spuse nimic deosebit, ci se întreținu cu el simplu și firesc, uitîndu-se din cînd în cînd la ceas, dar fără să arate prea mare grabă. Se interesă ce mai e pe la Ploiești, orașul natal al lui Suru, știind că acolo muncise acesta ca activist de partid. Își aminti de o perioadă scurtă din tinerețea lui, cînd fusese maistru de întreținere la sonde, în Cîmpina. Vru să știe apoi părerea lui Suru despre recentele schimbări operate în conducerea școlii de partid. Cu vreo trei săptămîni în urmă fuseseră înlocuiți și rectorul și decanii, fără nici un ceremonial însă, fără ședințe, fără festivități, din mers, cum se spune. „E greu pentru mine să fac vreo apreciere despre noua conducere, își declină competența Suru. Dacă schimbarea va avea o înrîurire pozitivă asupra atmosferei din școală, asupra nivelului cursurilor, aceasta vor putea să aprecieze cei ce rămîn. Pentru mine evenimentul a venit, ca să zic așa, la spartul tîrgului. Oricum, sper ca noua conducere să fie mai luminată, ca să nu spun mai mult." „Dar despre noul secretar de partid ți-ai format vreo impresie ?" „Nu, tovarășe Scarlat, n-am avut cînd. Tot ce pot spune e că pentru unii din noi aceste modificări au venit tîrziu, nu mai putem beneficia de ele." „Dar cum a fost cu inițiativa aia a lui Robu de a vă prelucra documentele plenarei Comitetului Central ?" Ochii îi luceau maliții, făcîndu-l pe Suru să se simtă stînjenit, chiar vinovat. „Bănuiesc că știți cum a fost" — încercă el să evite, dar lucirile batjocoritoare din ochii bulbucați nu-l slăbeau deloc. „Și zi, problemele au fost clare, n-au existat întrebări ?" — clămpănea gura de capră de lemn fără să miște cîtuși de puțin buzele arcuite în jos. Suru rămase suspendat, cu privirile agățate de gura aceea mecanică, puțin

dispreţuitoare, ca şi de ochii atotştiutori. Tocmai atunci, uitindu-se iar la ceas, Scarlat se ridică în picioare şi îi făcu semn lui Suru să-l urmeze : „Hai, frate, e timpul să mergem. Pînă ajungem, tocmai bine." O luă înainte, iar Suru, ţinîndu-se după el, uită să-şi mai ia rămas bun de la Puiu Dumbravă. Înţelese că nici tovarăşul Scarlat, de întrebările şi privirile căruia răsufla uşurat că scăpase, nu era cel ce-l chemase la Comitetul Central, că şi el îi ţinuse doar de urît într-un intermezzo — devenit însă destul de stînjenitor. „Într-adevăr, ce dracu ne-o fi apucat atunci pe toţi să tăcem ca muţii ? — se mira el. Ne era ruşine de ruşinea lor. Da, dar în politică nu poţi să faci pe ruşinosul cînd te pomeneşti că unul sau altul începe să toarne gugumănii, şi mai ales cu aerul că transmite indicaţii, că trasează linia." Dealtfel nici nu era sigur că se ruşinaseră chiar toţi. Unii erau într-adevăr perplecşi, dar alţii arătau gînditori şi gravi, cum arată activistul cînd recepţionează probleme de orientare. „Dar de ce să nu fiu sincer, şi eu am crezut că ăia transmit o orientare... Şi chiar au venit ei acolo din capul lor, solicitaţi de Robu, cum spunea adineauri tovarăşul Scarlat ?"

Traversară un culoar lung, coborîră scările cîtorva etaje, intrară pe alt culoar şi, fără să ciocănească, pătrunseră într-o cameră de mărime obişnuită. Un bărbat tocmai punea în furcă unul din multele telefoane aflate pe o măsuţă, lîngă el, şi Suru îşi dădu seama că se află în biroul unui şef de cabinet. Bărbatul le ieşi înainte şi, privindu-l în treacăt pe Suru, i se adresă lui Scarlat cu vocea coborîtă : „tovarăşul secretar vă aşteaptă, puteţi intra." Scarlat îşi pieptănă repede părul rar şi încărunţit, îşi aranjă instinctiv cravata şi îşi încheie nasturii la haină, apoi, zîmbindu-i încurajator lui Suru, apăsă pe clanţă asigurîndu-se în acelaşi timp, cu mîna liberă, că acesta îl urmează. Intrară într-o încăpere largă, plină de lumină — venită atît pe cele trei ferestre mari, cît şi din tavan, dintr-un mănunchi de tuburi de neon —, mobilată elegant, dar fără preţiozitate, fără

răceala strivitoare, de muzeu, a greoaielor piese de abanos sculptat din cabinetele de altădată. Principalele piese ce-ţi atrăgeau atenţia erau o bibliotecă frumoasă, lucrată în intarsie, dar uşoară şi veselă, încărcată cu cărţi, majoritatea legate, ceea ce arăta că erau exemplare vechi, şi o masă de şedinţe lungă, cu douăsprezece scaune. De la biroul destul de mare, dar în acelaşi stil delicat, se ridică un bărbat de statură mijlocie, cu o faţă albă, frumoasă, iradiind, sub o coroană de păr negru ondulat, o neobişnuită energie spirituală, o inteligenţă care parcă te despuia pe dinăuntru, avînd, în acelaşi timp, ceva omenesc, foarte intim, greu de definit, dar de natură să topească zidurile nevăzute în dosul cărora se ascund de obicei oamenii. Purta un costum de culoare deschisă, în dungi — nu prea se vedeau pe atunci asemenea costume, preferîndu-se, nu se ştie de ce, stofele mohorîte, vopsite în culori terne — şi aceasta punea parcă şi mai mult în evidenţă tinereţea şi sinceritatea chipului. Suru recunoscu imediat figura bărbatului ce venea spre el, cu mişcări iuţi şi precise, din portretul expus, laolaltă cu ale celorlalţi membri ai Biroului Politic, în sediile de partid. Îi întinse lui Manole Suru o mînă mare, puternică şi totuşi uşoară, fără scuturarea „proletară" din umăr, obişnuită pe atunci, şi privindu-l drept în ochi — o privire de antracit strălucitor —, îl salută blînd, abia mişcîndu-şi buzele pline, frumos desenate, cînd rosti cele două cuvinte : „tovarăşul Suru". Parcă mai mult monologase. Îl invită cu un gest scurt să se aşeze lîngă el, la masa de şedinţe. Scarlat se duse de cealaltă parte, poate pe un loc unde mai stătuse în cazuri similare. Tînărul bărbat îl mai privi o dată atent pe Suru, şi atunci acesta îşi dădu seama că ochii aceia negri, puţin afundaţi, tulburau printr-o intensitate neobişnuită ce venea din străfunduri, prin ceva arzător, un fel de radioactivitate greu de suportat. În plus, era în aceste priviri ceea ce te izbeşte cînd deschizi o casetă, şi vezi catifeaua neagră şi bucata de aur culcată pe ea, ambele strălucind în aceeaşi măsură, dar preluînd fiecare vraja stranie a celeilalte. „Ei, gata cu şcoala, tovarăşe Suru ?" — auzi vocea cu sunetul plin, dar

moale, a celui ce-l chemase și-l privea acum puțin amuzat, ca o rudă îndepărtată pe un proaspăt absolvent de liceu. „Aproape gata, tovarășe secretar." „Și... cum a fost ?" Apoi, după o pauză, înțelegînd că Suru se codește să răspundă, nu știe cu ce să înceapă, adăugă : „vezi acum mai departe și mai... clar ?" Suru vru să se convingă dacă întrebarea fusese pusă în același mod, dar constată că momentul vesel, dacă fusese vreunul, trecuse, și că fața celui ce-i vorbea căpătase o expresie de interes real, de așteptare atentă. Se intrase, deci, în miezul subiectului. „Desigur, tovarășe secretar, se grăbi el să-l asigure, neîndoios că din punct de vedere al orizontului, nici nu suferă comparație. Am cu totul alt cîmp vizual, altă deschidere." „Și... ce vezi acum în plus ?" Suru se uită din nou să se asigure că nu se revenise cumva, la glumă, dar se convinse că se vorbea cu el foarte serios și din nou se poticni. Își dădu seama fulgerător că trebuie să-și cîntărească fiecare cuvînt, că nu-și poate permite să se joace cu vorbele, că o minte sfredelitoare pipăia nu numai sensul exact al fiecărei noțiuni, dar străpungea și dincolo, în intenția primară a vorbitorului. „E foarte greu să definesc succint — căută el, puțin derutat, să mai cîștige timp, dar deodată mintea îi intră în priză și limba i se dezlegă. Văd desigur mai clar mecanismul societății în ansamblu și legitățile ce-l conduc. De asemenea, mi-e mult mai limpede acum raportul dintre politic și economic, poziția determinantă a economicului și rolul factorului politic în societate. Am aprofundat bazele filosofice ale socialismului și cunosc mai bine coordonatele pe care trebuie să se dezvolte noua societate. Cînd mă gîndesc la socialism astăzi nu mai văd doar ideea de mai bine sau imaginea unei fericiri așa, depline, crescută ca un pom cu mere de aur. Înțeleg că socialismul presupune multe prefaceri atît în baza materială cît și în suprastructură, și că aceasta îți impune să știi precis ce vrei, nu să-i dai numai cu «hei-rup»." „Asta e bine — veni scurt răspunsul. Dar toate acestea, deși sînt categorii teoretice și raporturi social-politice generale, în viață se manifestă în mo-

duri particulare, diferite. Ați învățat în școală să aplicați principiile generale la realitățile noastre naționale concrete ?" „Din punct de vedere al bibliografiei... materialul străin predomină și în studiul individual, și în cursuri". „Și de ce ați admis ? De ce nu ați atras atenția bucherilor de la catedră ? Ce fel de militanți comuniști sînteți voi ?" Suru tăcu. Ce-ar fi putut să spună ? Că odată cu condiția de școlar, împrumutase într-o oarecare măsură și conștiința școlărească ? „Vreau să fiu bine înțeles, auzi el în continuare. Nu sînt împotrivă să studiezi experiența altora, dar aceasta pentru a-ți lărgi cîmpul vizual, cum spuneai adineauri, nu pentru a o aplica mecanic la realitatea noastră specifică. O asemenea optică este greșită, dăunătoare, nu poate duce în politică decît la greșeli serioase." „Trebuie să vă spun însă, tovarășe secretar, că în același timp o bună parte a bibliografiei o constituie lucrările clasicilor. Am citit foarte mult din clasicii marxismului." „Asta e bine, dar nu e destul. Trebuie cunoscute, desigur, lucrările de bază ale socialismului științific, dar nu tot ce au spus clasicii este în întregime valabil astăzi. Nici ei n-au pretins că emit adevăruri absolute, eterne. De aceea, dacă citești aceste lucrări, făcînd abstracție de schimbările produse în lume de la elaborarea lor, dacă nu ajungi să dai răspuns realității de azi, *și de aici*, n-ai făcut nimic. Ai învățat citate, dar să conduci politic tot nu știi." Suru realiza foarte ascuțit în aceste momente că școala pe care o frecventase el nu se desfășura în acest spirit, nu era călăuzită de o asemenea concepție și de o asemenea exigență. Sincer vorbind, deși multe lucruri i se păruseră criticabile, și chiar le criticase, nici el nu judecase activitatea școlară de pe o asemenea poziție, în acești termeni radicali, intransigenți. „Știu, auzi el mai departe, că în timpul cursurilor ai avut uneori controverse cu unele cadre didactice, și dumneata și alți colegi. Dar cu o controversă nu se rezolvă problema. Multe cadre didactice și propagandiști s-au dezobișnuit să gîndească cu capul propriu, nu mai sînt în stare să iasă din citate și din broșuri traduse, uită că trăiesc în România. Voi, activiștii de partid trimiși să vă ridicați nivelul

politic, nu aveţi dreptul să deveniţi ecoul unor asemenea papagali, calitatea voastră vă impune să luaţi atitudine critică şi să influenţaţi în mod pozitiv activitatea şcolii, să aduceţi un spirit partinic, viu, creator." În logica discuţiei se ajunse la lucrarea lui Stalin „Problemele economice ale socialismului". Suru fu invitat să-şi spună părerea despre recentele critici aduse cărţii, ceea ce nu-i fu deloc uşor pentru că la şcoală nu se făcuse o analiză metodică. Îşi aminti însă de unele observaţii din cuvîntările rostite la Congresul al XX-lea şi se referi la aprecierea privind tendinţele de restrîngere a volumului producţiei în ţările capitaliste. „Da, într-adevăr, i se răspunse, procesele economiei mondiale au fost schematizate şi simplificate. S-a plecat de la premisa că apariţia pieţii socialiste va restrînge şi înăbuşi piaţa capitalistă mondială. Au fost omise însă condiţiile reale. Marile state capitaliste occidentale, ca şi Japonia, de fapt excepţie face doar S.U.A., au suferit distrugeri mari în război şi sînt nevoite să-şi reînnoiască mijloacele de producţie, capitalul fix. Nu mai vorbim de uzura morală a tehnicii. Aceste ţări au intrat în cea de-a treia revoluţie industrială. Numai scolasticii, care fac din dorinţa lor realitate, îşi închipuie că societatea capitalistă şi-a epuizat resursele. Este de ajuns să citeşti atent Manifestul Partidului Comunist. Marx şi Engels spun clar că burghezia nu poate să existe fără a revoluţiona neîncetat instrumentele de producţie. Crezi oare că burghezia joacă un rol exclusiv reacţionar ?" „În zilele noastre cred că da, se avîntă Suru în virtutea unui reflex şcolăresc. A jucat şi ea un rol revoluţionar în societate, la început, dar acum..." „Bună şcoală aţi făcut. Explică-mi cum se manifestă spiritul reacţionar al capitalismului în sfera producţiei materiale ?" „Evident, frînînd dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii — continuă mecanic Suru, ca o placă de patefon ce nu se mai poate opri singură. Burghezia dă curs progresului tehnic numai dacă acesta satisface interesul ei îngust. Dacă îi e necesar..." „Şi cum ar putea să nu-i fie necesar burgheziei progresul tehnic ? Cum poate face faţă capitalistul concurenţei interne şi internaţionale

fără înnoirea continuă a tehnicii, care să-i permită o productivitate și o calitate competitivă ?" Suru înghiți în sec. Planurile logicii i se schimbară de îndată în cap, și i se păru și lui acum că e la mintea cocoșului să fie așa. „Concepția asta cu separarea pieților, auzi el mai departe, ne-a făcut mai mult rău nouă, decît lor. Lenin și-a dat seama imediat după revoluție că nu se va atinge nivelul de dezvoltare necesar fără colaborarea economică cu capitalismul. Aceasta făcea parte componentă din teoria lui despre coexistența pașnică."

Suru nu putea să nu observe participarea mută, dar deloc inexpresivă, la această discuție, a lui Scarlat, aflat de cealaltă parte a mesei, chiar în fața lui. Acesta își rezervase o prezență modestă, decentă, dar nu imobilă. Fața, mîinile, umerii, întregul trup, exersau, fără ostentație, o pantomimă foarte complicată, pe o partitură compusă într-o lungă practică de „al treilea" în cabinetele „de sus" — cum se spunea pe atunci cînd se vorbea de conducere. Fiindcă rolul de asistent nu-i permitea să se amestece în discuție — era întotdeauna vorba de chestiuni delicate, de cadre, de noi indicații de partid, opinii personale ale tovarășilor etc. —, el simțea nevoia să se manifeste, totuși, într-un anumit fel, să-și semnaleze starea de atenție și angajare, asentimentul sau dezaprobarea, după caz, într-un cuvînt să atragă atenția și asupra mișcării gîndurilor și sentimentelor sale, a faptului că ele sînt în concordanță intimă cu ceea ce se petrecea. Suru remarcase zîmbetul enigmatic al lui Scarlat, atunci cînd secretarul Comitetului Central începuse să-și formuleze întrebările. Vroia desigur să sugereze că el știe unde bat acestea, și unde se va împotmoli Suru, insinuîndu-se complice tacit al strategiei tovarășului și, prin aceasta, ieșind din ipostaza de asistent întîmplător, neglijabil. La un anumit accent pus în discuție, la trecerea acesteia pe un alt plan, sau la un ton nou al vorbitorului, Scarlat își schimba brusc poziția. Se răsucea în scaun cu vioiciune, cu o înclinare aproape dramatică a umerilor, încît gesturile lui puteau să-ți

dea un fior de neliniște. Alteori, pornind de la o idee sau de la un cuvînt, părea că se adîncește deodată în sine, sau, desprinzîndu-se pentru o clipă de prezent, își lungea gîtul și-și înălța capul, aruncîndu-și privirile undeva departe, în sus, cu o mină concentrată și gravă. După aceea își cobora iar capul în piept, cu aerul că a dezlegat ecuația pusă de fraza sau cuvîntul rostite în prezența lui și că e satisfăcut de concluzie. Suru vedea însă că, dincolo de toate aceste manevre, pe figura lui Scarlat se așeza o mirare tot mai accentuată, denotînd că nu era deloc familiarizat cu ideile expuse de secretarul Comitetului Central și că, dacă nu-l contrariau, acestea îl descumpăneau destul de serios. În timp ce da din cap cu acel aer de înțelepciune subită, de iluminare, proprii omului care aude un lucru deosebit și vrea să sublinieze că, din păcate, lumea se gîndește prea puțin și înțelege prea superficial acest lucru, i se trădau privirile nedumerite, furișate pe sub sprîncene, către vorbitor. Cînd răspundea Suru, de regulă surîdea condescendent, dar cîteodată se trezea aprobîndu-l involuntar, și aceasta tocmai cînd interlocutorul răsturna opinia proaspătului absolvent al școlii de partid. Se grăbea atunci să-și refacă poziția șubrezită, să-și restabilească complicitatea teoretică implicită cu tovarășul din capul mesei, marcînd din umeri și din grumaz, într-un anumit ritm energic, hotărît, fiecare sfîrșit de frază al acestuia. Ochii îi rămîneau însă nedumeriți, iar cuta adîncă dintre sprîncene, destinată altfel să demonstreze seriozitatea cu care trata el problemele, vădea efortul disperat de a înțelege, de a ține pasul cu avalanșa ideilor insolite, intuind că trebuie să le rețină și să le digere bine ca să nu se mai găsească pe viitor astfel descoperit. Scarlat reuși, de bine de rău, să-și mascheze descumpănirea, pînă cînd ieși la liman, pe un teren bine cunoscut, bătătorit. Manole Suru, neavînd nici timpul necesar și nici dispoziția potrivită pentru analize psihologice, putuse totuși sesiza că omul din fața lui, atît de zelos în grimase și mișcări semnificative, nu părea prea avizat în chestiunile

teoretice discutate. Această constatare era însă departe de a-l putea consola.

În gură îi stăruia un gust amar, iar în suflet o adîncă nemulțumire. Un necaz surd pe sine însuși îl asalta insistent, fiind convins că nu făcuse față onorabil momentului și că lăsase o impresie proastă. Pur și simplu încerca senzația că primise o admonestare ideologică — și asta la sfîrșitul a patru ani de studii pe cheltuiala partidului. Dacă s-ar fi simțit victima unei simple speculații dialectice nu s-ar fi dat bătut, ar fi ținut piept. Dar nu fusese așa. Își descoperise chiar el, într-o confruntare evident inegală, lacune serioase și nu doar de informație, de pregătire școlară propriu-zisă, ci de spirit, de concepție, de gîndire revoluționară. „Și o impresie proastă pe plan ideologic, gîndea el, nu poate să nu atragă și concluzii politice defavorabile." Dar nu mică îi fu surpriza și ușurarea cînd, cu un aer prietenesc, familiar, parcă atunci întîmpinîndu-l în birou, secretarul Comitetului Central îi puse mîna pe braț și îl întrebă rizînd : „Ei, și acum, tovarășe Suru, ce intenții ai ? Încotro ? Că doar n-ai buchisit atîția ani ca să stai la vatră ?" Suru își înfipse privirile în ochii întunecoși, sclipitori și, citind în ei forță, sinceritate și încredere, fu cuprins de un sentiment cald de bucurie și recunoștință. „Sînt gata la datorie, tovarășe secretar", rosti el fără să aibă sentimentul că a spus o banalitate, pentru că aceste cuvinte obișnuite, comune, erau încărcate de elan, de devotament, de nerăbdare. „Noi avem nevoie în activul de partid de oameni ca dumneata. O să te trimitem într-o regiune grea, să pui umărul, să întăreștî munca de construcție." Suru fremăta sub impulsul unei energii noi țîșnind impetuos din toate fibrele ființei sale. Se trezise în el din nou, cu putere, simțul de activist cîtva timp domolit. Devenise iarăși omul gata să se azvîrle din mers în prima mașină de teren, în primul tren de noapte, pentru a se duce acolo unde e nevoie de el. „Tovarășe secretar, eu sînt ostaș al partidului, nu discut misiunea de luptă." Observă cum obrazul interlocutorului se însenină, cuprins de o ușoară undă de emoție, și propria lui emoție spori,

înundîndu-i pieptul. Era, într-adevăr, emoția ostașului trecut prin foc și sînge, dar gata să înfrunte din nou grozăviile cîmpurilor de luptă cînd generalul se oprește în fața lui, îi pune mîna pe umăr și-i spune pe nume. Această clipă este mai puternică pentru soldat decît toate obuzele sparte lîngă el în tranșee, decît gerul nopților de cart, decît foamea și somnul și păduchii și rănile, decît chiar spectrul morții.

Lui Suru i s-a spus numele regiunii unde, conform hotărîrii conducerii de partid, urma să muncească în calitate de secretar cu probleme organizatorice. A fost felicitat, inclusiv de către Scarlat — acesta își regăsise între timp echilibrul deplin și zîmbea cu toată gura lui mare, simpatică, de batracian — și i s-a indicat să se prezinte peste o lună ca să-și ia în primire postul. „Pînă atunci du-te și stai undeva, la aer" — a adăugat, strîngîndu-i mîna cu cordialitate, secretarul Comitetului Central. L-a condus apoi spre ușă, adresîndu-i-se cu totul unei confesări prietenești : „Ne-ar trebui o ploaie bună. Avem nevoie mare de porumb... Acum la revedere și succes... O să ne mai vedem noi..."

Coborînd cu liftul la parter, Suru fremăta de nerăbdare, ca un trăpaș ținut prea mult în grajd și scos deodată la aer, sub cerul larg, unde știa că avea să alerge după pofta inimii.

Peluța nu prea-și purta ușor sarcina, ficatul îi dădea din cînd în cînd intoxicații destul de neplăcute. Avea să nască pe la începutul lui octombrie și medicul o sfătuise de mai mult timp să se ducă într-o stațiune, să facă o cură de ape minerale. Manole o îndemnase să plece, dar ea amîna mereu sperînd să-i treacă, și neputîndu-se hotărî nici să pornească singură la drum, nici să-și lase copiii. Primind concediul, Manole o puse în fața faptului împlinit : se prezentă acasă cu două bilete sindicale pentru stațiunea balneară recomandată. Lăsară copiii în grija unei cunoștințe, făcură bagajele și, într-o frumoasă seară de august, se urcară în tren și plecară. După cîteva ore de mers,

compartimentul se goli. Se cuibăriră pe băncile tari de clasa a II-a încercînd să adoarmă. Intraseră probabil în munți căci aerul se schimbă deodată și în vagon se răci. Peluța se înveli cu pardesiul și se ghemui și mai mult — atît cît îi permitea pîntecul umflat. Trenul, înteținduși mersul, și compartimentul devenind mai ușor, izbiturile roților se auzeau și se simțeau mai puternic, iar vagonul se clătina și trosnea din toate încheieturile. Pe culoare pocneau din cînd în cînd ușile fără clanță și curentul de aer rece se strecura de pretutindeni. Suru se prefăcea că doarme, dar printre gene privea trupul greoi al soției sale, adunat într-o poziție chinuită, fața ei palidă, obosită, schimbată. Creștea în el un sentiment nou, de tandrețe și milă, pentru această femeie fragilă ; îl uimeau și parcă îl înfricoșau liniștea ei, poza aceea de mucenică tînără, aproape frîntă, ocupînd atît de puțin loc, nevroind să atragă prin nimic atenția asupra suferințelor sale. Înțelegea că e neputincios să facă ceva, cît de puțin, ca să ajute acest trup în care respira copilul lui, acest trup ce-și tăinuia durerea, ocrotind o ființă gata să iasă la lumină, să îmbogățească lumea și să o împingă înainte, în necunoscut, ca acel tren zburdînd peste munți, prin păduri, în bezna nopții. Manole Suru înțelegea în clipa aceea, mai mult cu simțurile, într-un mod neobișnuit, dureros, strania minune a omului pe pămînt, intima împletire a destinelor și în același timp tragica lor singurătate în neîncetata și veșnica mișcare a universului. „Fiecare aduce o solie — părea că se luminează din adîncul lui această descoperire — și se retrage cuminte, își depune înlocuitorul ca pe o ofrandă supremă și piere." Intuia acum de ce ființa omenească trebuie ferită de brutalitate, de orice atingere violentă, avînd ea însăși durerea ei profundă, predestinată, pe care trebuie să o înfrunte, să o stăpînească și să o biruie, pentru a supraviețui și duce mai departe sîmburele vieții. Avea revelația faptului că această ființă e pretutindeni și oricînd aceeași, și că ea trebuie iubită, fiindcă tocmai în ceea ce pare slab, neputincios, neîmplinit, sălășluiește grandoarea sa demiurgică.

Spre ziuă, cînd fereastra murdară a vagonului s-a spălăcit, clătită parcă în leşie, Peluţa s-a trezit cu o expresie de mirare peste trăsăturile încremenite în somn, peste liniile înăsprite ale obrazului aproape infantil. Ieşea poate dintr-un vis ce-i dăduse puterea să-şi domine şi să-şi înăbuşe geamătul trupesc, ajutînd-o să ajungă pînă la graniţa zorilor, să intre în lumina mai blîndă şi mai caldă a zilei celei noi. Zîmbea stins soţului ei, sprijinindu-se de braţul lui pentru a se ridica şi a-şi dezmorţi membrele înţepenite, primind cu candoare prinosul de recunoştinţă şi admiraţie ascunse în privirile lui Manole Cernea, pline de taina, atunci descoperită, a celui mai umil eroism.

Ajunseseră la punctul de unde trebuia să ia cursa locală spre staţiune. Călătorii coborau în aerul tare al dimineţii buimăciţi, zgribuliţi, în haine subţiri de vară, întîmpinînd primele raze ale soarelui cu timide clipiri din ochi şi surîsuri încă înghe-ţate. Pînă cînd autobuzul hodorogit s-a pus în funcţiune, soarele s-a şi ridicat deasupra muntelui. Au pornit, înghesuiţi pe canapelele cu pielea spartă, în întîmpinarea lui. Oamenii, dezmeticiţi de tot, sorbeau din ochi, prin geamurile prăfuite, pădurile aprinse de flacăra palidă a toamnei apropiate. Treceau pe lîngă creste şi prăpăstii ameţitoare, afundîndu-se în peisajul sălbatic şi pustiu al munţilor, sub cerul imaculat. Renunţau cu regret la decorul fastuos rămas în urmă, pentru a descoperi alte peisaje la fel de impresionante, cu exclamaţii de surpriză şi extaz.

Suru îşi dăduse seama de la bun început că tovarăşii săi de drum veneau pentru prima oară la munte. Muncitori de toate vîrstele, pensionari, funcţionari, activişti, unii cu soţiile, alţii singuri, unii bolnavi, alţii sănătoşi, toţi uitaseră pentru ce au venit, primind cu evlavie botezul acestei sălbatice frumuseţi neîntîlnită pînă atuncea de privirea lor. Suru şi Peluţa mergeau în staţiune cu o parte a seriei noi de vilegiaturişti. La biroul de repartizare era coadă, pe străduţele înguste ale staţiunii se întretăiau mereu oameni cu geamantane, îngrijitoarele vilelor

nici nu terminau de curățat camerele că se și pomeneau la uși cu noii sosiți. Cei doi au fost cazați într-o odaie spațioasă dar întunecoasă, deși cu balcon, la ultimul etaj al unei vile destul de îngrijite. Cu obrajii împrospătați de o apă rece ca gheața, nerăbdători, au pornit „în inspecție". S-au plimbat, s-au odihnit pe o bancă, lîngă un pîlc de brazi tineri și parfumați și, somați de stomacurile goale, s-au dus la cantină. Întîrziaseră și a trebuit să aștepte seria a doua. Mîncarea era lipsită de gust, după rețete simplificate la maxim, dar aproape îndestulătoare. Probabil, cei mai mulți dintre comeseni mîncau la ei acasă mult mai prost, căci Manole nu văzu pe nimeni strîmbînd din nas sau lăsînd în farfurie. Mesele nu erau prea curate, dar se servea destul de repede. După ce ieșiră, se mai plimbară un timp. Era un spectacol inedit pentru Manole. „Uită-te la ăștia, îi atrăgea el atenția neveste-sii, își sug scobitorile de o jumătate de oră parcă au ieșit de la Capșa." „Îi vezi pe ăia cu pardesiile-alea lungi ? Pun pariu că sînt activiști sindicali, sau șefi de birou la un sfat popular regional." „Ia fii atentă la gospodinele astea două, mărunte și grase, uite ce țanțoșe merg înaintea bărbaților. Îți dai seama cît o să aibă astea de povestit acasă, în mahalaua lor ? Defilează parcă au ieșit la șosea cu valeții la spate." „Mă Manole, rău ești de gură — îl apostrofă moale Peluța, cuprinsă de o toropeală plăcută. Bieții oameni au venit și ei prima oară într-o stațiune, se simt și ei cineva. Dă-le și tu dreptul să se umfle nițel în pene." „Ia uite la ăștia, Peluțo ! Trebuie să fie primari de țară, învățați cu mămăliga multă. Uite, dragă, ăștia care ies acum din alimentara ! Nu vezi cum își întind marmeladă pe biscuiți ?" Peluța se lipea drăgăstoasă de bărbatul ei, căci o măgulea trăncăneala lui caustică — dovadă a stării de bună dispoziție și a plăcerii de a comunica cu ea. Îi cunoștea predispoziția de a forfeca oamenii pe stradă, încă din primii ani ai căsniciei, cînd se plimbau duminica și de sărbători. La marginea stațiunii era și un mic tîrg — de fapt, cîteva mese de lemn cioplite cu toporul — de unde se puteau cumpăra mere pădurețe, afine, brînză în coajă și mai ales suveniruri : bastoane

lustruite, caschete de coajă de copac, casete încrustate, căprioare de scindură păscînd pe mici suporturi lăcuite, animale de pămînt zmălţuit, fluieruşe de lemn. Obosiţi de drum, de plimbare, de aerul de munte, Peluţa şi Manole s-au dus şi s-au culcat. Au dormit buştean pînă către seară. S-au îmbrăcat şi, conform programului, au mers din nou la cantină, apoi, împreună cu cîţiva tovarăşi de masă mai vechi cu o zi, au intrat la club. La avizier nu se prevedea nimic deosebit pentru seara aceea. „Ne lasă, de, să ne acomodăm — îl informă pe Manole tovarăşul ce-i călăuzise la club. În schimb, uitaţi-vă, pentru poimîine seara — descoperi el pe alt anunţ — se prevede o manifestare educativă foarte instructivă, conferinţa despre trecutul istoric al staţiunii şi specificul tratamentului balnear. Va trebui să venim neapărat." Alături de sala de conferinţe mai era o încăpere şi proaspăta cunoştinţă îi împinse aici cu oarecare nerăbdare. Suru vedea în gestul lui altruismul omului cumsecade, dornic să-şi împărtăşească bucuria cu semenii săi. În sală se juca şah şi table şi se auzeau zarurile zornăind monoton sau, dimpotrivă, cu furie, cu acea forţă a voinţei ce se vrea transmisă hazardului. Cea mai mare parte a asistenţei polariza însă în jurul a două mese de şubah. Manole şi grupul său s-au instalat printre spectatorii de şubah. Jocul, nu se ştie de unde adus pe meleagurile noastre, era în mare vogă pe atunci, mai ales prin cluburi, prin staţiuni, prin locurile de odihnă şi recreaţie. Jucătorii făceau să alunece pe un fel de jgheab de lemn căţărat pe patru picioroange, cu o anumită mişcare a degetului gros de la mîna dreaptă, prin două portiţe aflate la oarecare distanţă una de alta, nişte piese ceva mai mari ca cele de table. Cîştiga cine trimitea la capătul jgheabului mai multe bucăţele rotunde de lemn. Spre deosebire de şah, test de logică şi atenţie, de anumite jocuri de cărţi cu caracter combinatoriu, chiar de table unde trebuie să ştii cel puţin să numeri repede, şubahul nu cerea nici cel mai mic efort intelectual. Nu era vorba nici măcar de vreo tactică sau abilitate, ca în cazul popicelor, de pildă. Aici puteai cîştiga

și dacă aruncai piesele cu forța, și dacă le împingeai încet, și dacă încercai să ochești portița, și dacă azvîrleai la întîmplare, cu ochii închiși. Oricum ai fi procedat, la un moment dat în fața ultimei portițe se aduna o grămăjoară de lemnișoare și intrarea unei piese se făcea prin presiunea masei. Acest joc se punea la dispoziția oamenilor aflați în concediu, urmărindu-se probabil deconectarea lor intelectuală și destinderea nervoasă. Primului țel se părea că îi răspunde de minune — dealtfel pe ici pe colo începuse să i se spună, în mod discret desigur, pentru a nu leza amorul propriu al amatorilor, „idiotenșpil". Cel de al doilea efect însă, de calmant, nu prea se confirma. Dimpotrivă, Suru putu să constate că aproape toți echipierii manifestau o neobișnuită îndîrjire. Cu fețele congestionate și ochii holbați, priveau fix părînd că nu văd decît mișcarea dezordonată și impasibilă a pieselor de lemn patinînd pe scîndura lustruită a jgheabului. Acum se juca într-o liniște solemnă, nu se auzea decît țăcănitul sec al pieselor și, doar din cînd în cînd, un murmur de admirație ieșit din piepturile asistenței, cînd rotula se întîmpla să treacă fără ezitare și opreliște prin ambele portițe. „Vedeți, tovarășu', îi șoptea lui Suru la ureche noua cunoștință, totul depinde de cum miști degetul. Trebuie întîi apăsat și apoi împins, dar exact la mijloc. Iacătă — și își apăsa pe palma stîngă, în modul în care recomanda el să se procedeze, propriul lui deget, de o mărime impresionantă în raport cu statura, un deget lat, bătătorit, noduros, ca o bucată de creangă uscată — deget de tîmplar, gîndi Suru. Apoi și poziția contează — adăugă el. Trebuie să stai puțin aplecat, bine înfipt pe picioare — în felul acesta, iacătă ! și iar demonstră, crăcănîndu-se și opintindu-se, gata parcă să-și dea drumul pe schiuri din vîrful muntelui." Bunăvoința acestui om depășea tot ceea ce cunoscuse Suru pînă atunci, părea aproape fanatică. Stăpînit de o adevărată exaltare, el ținea cu tot dinadinsul să-i transmită această stare de spirit și novicelui — pe care începuse să-l acapareze tot mai insistent. Manole era însă preocupat, un

obicei mai vechi, să identifice obîrşia, profesia şi rangul celor îngrămădiţi în jurul meselor de şubah. Ceva nedefinit uniformiza însă fiinţele luminate de un bec chior atîrnînd din tavanul înalt. Cu mici excepţii, precumpăneau oamenii între două vîrste. „Aia cu punga mai modestă au pus pe ei ce-au avut mai bun, iar ăilalţi, mai încăpuţi, s-au gîndit să-şi cruţe vestmintele pe aici, pe unde nu-i vede nimeni. Şi aşa a ieşit un fel de medie, probabil." Dar îşi dădea seama că nu numai haina uniformă producea impresia de egalizare, ci mai ales natura preocupărilor. Se vedea că o trăsătură comună tuturor era dorinţa de ieşire din tensiunea muncii şi vieţii obişnuite, revenirea, dacă se putea spune astfel, la vîrsta naivităţii şi lipsei de grijă, a plimbării şi jocului, a copilăriei. Între timp, tovarăşul care-l luase în antrepriză îl apropia tot mai mult, pe nesimţite, de masa de şubah, continuînd să-i dea explicaţii şi instrucţiuni asupra tehnicii — numai în aparenţă simplă, după părerea lui, presupunînd, zicea el, măiestrie, ba chiar o anumită dotare. „Dacă te naşti cu ea bine, dacă nu... poţi să te dai şi peste cap, degeaba !", spunea el cu o siguranţă profetică. Pînă la urmă Suru se trezi chiar la postul de comandă al jgheabului, unde „mentorul" îi făcuse, cu multă dibăcie, loc, adresînd celor din jur scuze şi solicitînd bunăvoinţă pentru protejatul său. „Vă rog, tovarăşi, fiţi atît de drăguţi, să-l lăsăm şi pe tovarăşu' să încerce. Dumneavoastră aţi mai dat, să dea şi tovarăşu' o dată... Ştiu, ştiu, e rîndul dumneavoastră, dar ce să-i facem, la acţiunile obşteşti au dreptul toţi." Suru se ferea jenat, făcea gesturi dezordonate de refuz, dar „binefăcătorul" său se dovedea neconcesiv şi inflexibil. „A... nu... da' de ce... da' nu se poate... vai de mine, tovarăşu', aicea aşa e, aicea toată lumea, vă rog, poftim... iacătă, apăsaţi aicea, cum vă spuneam, apoi împingeţi..." Suru se văzu constrîns să acţioneze, zîmbind stingherit, încercînd să dea de înţeles că nu din vina lui tulbura jocul celorlalţi. Degetul lui mare, dirijat de degetul enorm al tîmplarului, sau ce era el, apăsa şi împingea. Instructorul stătea alături, examinînd minuţios mişcările elevului, iar pe faţa

lui se așternea un zîmbet de satisfacție tot mai pronunțat și o mare încîntare. „Ei, tovarășu ? Ați văzut că se poate ? Uite ce bine merge... Nu ? Nu e așa ? — îi soma el pe cei din jur să se pronunțe. Și să știți, e la prima încercare... Uite, asta a fost directă ! Vă spun sincer, tovarășu', aveți stofă. Știți cum e — îi lua el martori pe ceilalți, pe experimentați, în chestia asta te naști sau nu te naști." Și îi prepara mereu lui Suru piese la îndemînă, mai reamintindu-i din cînd în cînd, cu propriul lui deget mișcat în aer, cum trebuie să lovească. Elevul progresa, și profesorul era tot mai fericit. Se mîndrea cu Suru ca un manager cu pugilistul său. Părea decis să mizeze pe el totul. Acum nu se mai adresa asistenței în general, ci demonstra fiecăruia în parte virtuțile lui Suru, făcea, cum s-ar spune, propagandă de la om la om, obligîndu-i pe cei din jur, dacă nu să recunoască în mod expres performanțele „noii speranțe sportive", cel puțin să nu le conteste. În această atmosferă partizană, sub presiunea laudelor, Suru începu să se ambiționeze fără să-și dea seama. Lovea tot mai concentrat și mai hotărît, respirînd ușurat cînd îi reușea, și încruntîndu-se, supărat sincer pe sine, la fiecare ratare. După un timp considerat îndestulător pentru impunerea protejatului în atenția opiniei publice, tîmplarul propuse organizarea jocului pe echipe. El își asumă rolul de căpitan al uneia din formații, luîndu-l bineînțeles, alături, pe Suru. Jocul căpătă astfel o miză mai mare, impunînd fiecăruia un sporit simț de răspundere și dăruire, fiind la mijloc onoarea colectivului. Văzîndu-l absorbit, Peluța, obosită de atîta ședere în picioare în timpul „inițierii", veni și îi spuse lui Suru la ureche că ea se duce cu cîteva tovarășe dincolo, în sala de conferințe, unde erau scaune. Una din aceste tovarășe, o femeie falnică, de vreo 50 de ani, cu un bust atletic, ușor încărunțită și neagră la față ca o țigancă, era soția omului ce tocmai îl lansa în cariera sportivă pe bărbatul ei. Cei doi soți creau o armonie ciudată prin înseși diferențele izbitoare dintre ei. El uscățiv, vînos, mărunt, cu o față scofîlcită dar totuși bărbătească, mai ales prin proeminența bărbiei pătrate, ea monumentală, blîndă și prietenoasă ;

el neastîmpărat, agitat, ca un cazan soldățesc cu ciorbă de cartofi în clocot, ea placidă, liniștită, cu vorba moale și rară ; el comunicativ, îndrăzneț, animator, ea timidă și modestă. Toate acestea făceau din ei un cuplu demn de tot interesul.

Cînd s-a spart jocul, tîrziu, pe la miezul nopții, toți păreau sleiți și nimeni nu mai găsea nimic de spus. Încordarea se spulberase, dar capul le era amețit și urechile pline de zgomotul pieselor de lemn ciocnite de mii de ori. De comentat nu aveau ce comenta pentru că șubahul nu oferă nimic spectaculos, nici un moment memorabil, ci repetarea acelorași și acelorași mișcări automate, și o tensiune fără nici un mobil. Pe lîngă faptul că-și simțea degetele amorțite și umflate și capul golit, Suru era stăpînit de o senzație neplăcută, parcă ar fi fost mai friabil, mai poros, mai micșorat. În plus, avea remușcări : își lăsase toată seara soția — într-o situație atît de delicată, adusă acolo special pentru odihnă și tratament — singură, cu niște străini. O găsi însă pe Peluța bine dispusă, la taifas cu noile prietene, chiar mulțumită că întîrziind, avea perspectiva să mai poată dormi, în ciuda somnului lung de după-amiază. „Tovarășa Merișanu — o lăuda ea pe soția „maestrului" al cărui nume Suru nu-l reținuse la cină — știe atîtea lucruri, și povestește atît de frumos... E o plăcere s-o asculți." Tovarășa Merișanu își plecă privirile, sfioasă, și se mișcă într-un fel anume, parcă pentru a face să treacă neobservat trupul ei masiv, în timp ce Merișanu, dimpotrivă, asumîndu-și meritele soției, și foarte mulțumit de rolul jucat în seara aceea în organizarea timpului liber al lui Manole, le spuse cu un ton condescendent : „Lăsați, o să facem noi să fie bine. Nu e păcat să stăm aici, să avem totul și să nu profităm ?" În drum spre casă descoperiră că erau vecini. Manole află de asemenea de la Peluța că Merișanu, Arvinte Merișanu, nu era tîmplar, ci președintele cooperativelor de cojocari din Arad, la regională, iar ea, Felicia, soră de spital, fostă moașă de țară, fiică de țîrcovnic dintr-o comună bogată. „Ei, va să zică tot pe-aproape, își zise în sinea lui. Cu degetul ăla lat ca o teslă, întinde pieile, le încearcă rezistența și elasti-

citatea, înmoaie cusăturile prea tari ale cojoacelor. De-aia te-a cucerit pe tine, Peluţo, tovarăşa Felicia, încercă apoi să glumească cu nevastă-sa, te-a moşit şi pe tine, cum m-a moşit pe mine bărbatu-său. Cîţi ani o avea bătrînul ?" „Are vreo 55, dar să ştii că par oameni de treabă, cel puţin ea. Ştie atît de multe, despre boli, despre leacuri... Şi sînt nemîngîiaţi, săracii, n-au avut copii. Îţi închipui cîţi o fi adus ea pe lume, de-ai altora ? Îi jupoaie nişte nepoţi. Nu ştiu de unde au aflat că tu eşti de la centru. Se plîngea că el are necazuri pe la regională, că umblă unii să-i ia locul". „Ei, să-l facă preşedinte la asociaţia de şubah" — încheie Manole căscînd, edificat asupra personajului.

Dimineaţa, Peluţa şi-a făcut vizitele medicale şi şi-a completat fişa de tratamente. Manole o aştepta la bibliotecă, uitîndu-se prin rafturile prăfuite şi întreţinîndu-se într-o doară cu bibliotecara — o fetişcană blondă, pistruiată, îmbrăcată în trening. Cărţile, deşi tipărite în anii aceia, din cauza igrasiei sau a soarelui, se scorojiseră şi păreau vechi de cînd lumea. Găseai, într-un talmeş-balmeş de nedescris, Fadeev, Miciurin, „Despre Stahanovism", A. Toma, „Corespondentul voluntar", „Asolamentele în zona podzolică", „Calea britanică spre socialism", „Mitrea Cocor", „Planurile cincinale ale U.R.S.S.", o antologie a poeţilor români contemporani şi altele. „Tocmai o întrebam pe tovarăşa dacă n-are vreun catalog — îi făcu Manole cu ochiul Peluţei cînd aceasta intră, înarmată cu paharul ei «special» —, dar dînsa spune că n-a avut timp să facă. În general se plînge de lipsă de timp..." Fata însă nu mai considera necesar să continue discuţia, aşteptînd, plictisită, plecarea celor doi, pentru a închide.

Peluţa trebuia să-şi ia apa de la un izvor cam îndepărtat şi cei doi porniră încet într-acolo, străbătînd o frumoasă pădure de foioase, printre sulițele luminoase şi mişcătoare azvîrlite de soarele de sfîrşit de vară, în desişul copacilor. Drumul urca în pantă lină, dar pămîntul jilav aluneca pe alocuri şi Peluţa se agăţa mereu de braţul lui Manole. Împreună cu ei se

ducea, iar din sens invers venea, o puzderie de oameni. Era un pelerinaj solemn, tăcut şi lent, lipsit de orice veselie. Toţi duceau în mînă cîte un pahar de sticlă, de tinichea, de lemn, ţinîndu-l ca pe un obiect de cult, ca pe un odor bisericesc. Unii, cei veniţi dinspre „Meca" aceea misterioasă la care ducea drumul, sorbeau arar din pahar, preocupaţi sau, dimpotrivă, absenţi, străini de ei înşişi, mergînd în neştire. Cei mai mulţi erau oameni în vîrstă şi, după cum îşi dădu seama Suru, majoritatea nu venise cu bilete de sindicat. Stăteau pe cont propriu, în puţinele case particulare din staţiune sau, mai departe, prin satele din jur. Nu aveau aerul vilegiaturiştilor veniţi la odihnă, erau fără îndoială oameni bolnavi. Alcătuiau o panoramă umană pestriţă, nu ca jos la cantină şi la club. Îmbrăcămintea, înfăţişarea, gesturile trădau cele mai diverse categorii sociale şi, nu în mică măsură, exponenţi ai lumii vechi. Perechi de bătrîni cu veşminte tocite, roase, dar de o croială impecabilă — desigur, ce le rămăsese după dezastrul talciocului —, cu spinări încovoiate, de înfrînţi, dar cu mersul distins. Alţii, intelectuali evident de şcoală veche, dar mai prosperi, dintre aceia cu angajamente noi în instituţii de cultură democratice, avînd figuri ofilite dar mai puţin emaciate de nemulţumire şi ură, totuşi cu priviri reci, distante. Apoi, căpătuiţi, profitori strecuraţi prin crăpăturile dintre epoci, cu osînză proaspătă pe ei, adunată din speculă, din furturi nedovedite, cu haine şi lucruri de la bursa neagră, unii purtînd chiar lucrurile celor din prima categorie, pe care îi îmbrînceau dispreţuitor. Se puteau desluşi şi mici slujbaşi, economi, cu raţia de mîncare pentru întreaga zi în mica sacoşă atîrnată de braţ, cu bugetul măsurat pe ore şi minute, dar nedispuşi să-şi cedeze dreptul, consacrat de o viaţă, la întreţinerea periodică a sănătăţii. Şi, desigur, printre ei, muncitori în vîrstă, pensionari trimişi prin instituţii sociale, apăsaţi de vechi boli profesionale, incapabili să mai guste senzaţia de uşor orgoliu oferită de posibilitatea acestei cure, dar cu priviri încă agere, sfredelitoare, mai ales cînd măsurau umbrele vechilor potentaţi, tîrîndu-se alături.

Suru trecea încet, susținînd brațul soției sale, prin această lume, cu un sentiment confuz — un amestec de indispoziție și tristețe, de reproș și milă. „Vezi, dragă, cu cine urcăm noi această golgotă ? îi atrase el atenția Peluței. Cu toți strigoii, cu toate epavele. Eu am crezut că bunurile sociale, și în primul rînd mijloacele de sănătate, aparțin clasei muncitoare. Am crezut că o să găsesc aici doar oamenii muncii." „Manole, dar boala nu alege, dragă — îi răspunse agale femeia. Oameni suferinzi sînt în orice clasă. Ce vrei, li s-a luat puterea, să li se ia și dreptul la viață ? Ce-ți veni ție să pui așa problema. Te deranjează pe tine ăștia ? Crezi că o să bea ei toată apa de la izvorul 14 ?" Manole tăcu. Îi venea să zică „dă-i dracului de cîini", dar i se părea și lui că ar suna prea cinic. Într-un tîrziu, spuse totuși : „M-am dezobișnuit să-i mai văd. Aproape uitasem de ei". „Ei, tu nu prea ai mai umblat prin lume, Manole, ai stat atîția ani acolo, ca la cutie. Trebuie să te obișnuiești iar." „Asta cam așa e, se gîndea el, are dreptate. M-am cam sălbăticit. Sînt bune școlile astea, dar cam pierzi simțul realității."

Și-au continuat apoi plimbarea vorbind despre lucruri mărunte, sau tăcînd. Rămăsese o anumită stinghereală între ei, ceea ce arăta că schimbul de cuvinte le dăduse de gîndit amîndurora. Și la masă Manole fu taciturn. Veselia necontrolată a comesenilor i se părea altfel decît ieri, mai deplasată, mai de prost gust. „Uite, domnule, țara arde și baba se piaptănă, monologa el în gînd. Trebuie să ai simțul măsurii." Dar își dădu apoi seama că de fapt iritarea lui era absurdă. „Dracu să mai știe", își zise, și lăsă lucrurile în suspensie. La un moment dat, în cantină intră un tînăr încălțat cu tenișI albi. Cînd mergea părea desculț, cu picioarele mînjite de var. Bătu cu o furculiță în masă și rugă să se facă liniște. „Ce dracu mai vrea și cocostîrcul ăsta ?" mîrîi Manole. „Toată lumea atenție la mine — spuse noul venit vorbind cam șleampăt și răzînd fără rost —. Eu sînt responsabilul sportiv. Mîine dimineață excursie la

«Trei Turnuri». O oră dusul, o oră întorsul. Cine vrea să meargă să ridice mîna." „Dar ce e, tovarăşe, asta, la «Trei Turnuri», se auzi o voce nemulţumită. Şi p-ormă, trebuie să ştim şi noi, cum e drumul ?" „Cine vrea să ceară explicaţii suplimentare, să vină la club, după mine." „Stai, tovarăşe, ce să caut la club, mă duc să mă culc. Ce te doare gura să spui aicea ?" „Dar nevestele putem să le luăm, sau le pierdem pe drum" — se auzi altă voce. Cîţiva rîseră în gura mare. Manole se ridică : „Hai, dragă, dă-i dracu cu turnurile lor". Peluţa se supuse ascultătoare. Pe drum, spre vilă, se întîlniră cu un grup în frunte cu Merişanu. Se duceau să mănînce în seria a doua. „V-aţi grăbit, v-aţi grăbit, le strînse el mîna cu efuziune. Acuma un somn bun, nu e aşa ? Şi pe urmă, diseară, tragem o partidă de şubah. De acord, tovarăşu' Suru ?" Manole îngăimă ceva şi îşi luă la revedere. Peluţa rîdea. „Ai dat de dracu cu ăsta. Nu mai scapi de el." Ea vedea că bărbatu-său e nervos şi dinadins îl zgîndărea, ca să-l facă să vorbească. Ea cam ghicea ce se petrece în capul lui. „Ştii ce, Peluţo, îşi dădu el drumul în sfîrşit. Eu n-o să prea pot rămîne aici. Zău, mă tîmpesc de tot două săptămîni. Tu eşti fată deşteaptă, înţelegi, şi o luă tandru după gît. M-am gîndit, o ai pe coana moaşă lîngă tine. O să fie fericită să te protejeze. Eu mă duc o zi două la Bucureşti, să închei acolo toate socotelile, şi după aceea rămîn cu copiii. Iar la sfîrşitul seriei vin să te iau. Ce zici, dragă ?" „Măi, mare vulpoi eşti — rîse ea cu căldură aproape maternă. Apoi, serioasă : trebuie să te înveţi să trăieşti iarăşi între oameni, Manole. Altfel ce activist de partid o să poţi tu să fii ?" Bărbatul plecă ochii. Nu avea ce să spună. Simţea, simţise în ultimele zile că sarcina nu numai că nu-i dăduse nevestii sale vreun complex de teamă sau slăbiciune, ci, dimpotrivă, avusese ca urmare un spor de echilibru, de forţă morală şi psihică, o înţelepciune nouă, calmă, neobservabilă pînă atunci. Peluţa arăta mult mai stăpînă pe sine, parcă dobîndise conştiinţa unei superiorităţi nete faţă de ceilalţi, devenise mai înţelegătoare şi mai bună. Manole venise să-şi sprijine femeia în acest moment greu şi avea acum conştiinţa că ea e aceea ce-l

sprijină. Ea intuia cu o ascuțită sensibilitate feminină că momentul e mai greu pentru el. De aceea încuviință atît de ușor ca el să plece, și de aceea el plecă fără sentimentul că o lasă singură și neputincioasă. După-amiază Manole tratá cu familia Merișanu. Propunerea de a veghea asupra Peluței fu primită cu o adevărată explozie de exuberanță. Seara, Suru mai suportă o partidă de șubah prelungită, iar dimineața se urcă în cursa antediluviană și plecă la București.

Pe drum, Suru reflectă la cele întîmplate. Într-adevăr, începea să-și dea seama de hiatusul creat în experiența sa de viață, în decursul ultimilor patru ani, cît trăise în școală. În primul rînd, nu avusese posibilitatea să urmărească și să înregistreze cu simțurile și antenele proprii schimbările produse în tabloul social. Ieșise din viața politică activă în „anii canalului", cum auzise pe cineva definind perioada de început a deceniului al șaselea, și revenea acum într-un anotimp istoric nou, în dezghețul declanșat de Congresul al XX-lea, precedat de anii de moină de după moartea lui Stalin. Chiar aversiunea viscerală, încă pătimașă, pe care i-o remarcase Peluța, și pe care și-o surprinsese singur, în stațiune, față de categoriile sociale aparținînd trecutului, îl avertiza că rămăsese la starea de combatant în linia întîi în tranșee, la cuibul de mitralieră. Sau la condiția de om cu gîrbaciul spre sfîrșitul unui război cîștigat, cînd dușmănia față de învins e încă departe de a se domoli. „Nu numai că nu am putut vedea cum anumite asperități încep să se tocească și cum se produce, fără ca cineva să-și dea seama, rodajul conviețuirii vechiului cu noul, metamorfozarea raporturilor de clasă în condițiile dictaturii proletariatului, își spunea el, dar cred că școala mi-a conservat și chiar dezvoltat o viziune politică statică, metafizică. Tot timpul mi s-a servit schema claselor aflate în conflict, în antagonism, în încleștarea «care pe care». Și apoi viața poate fi văzută numai în categorii sociale autonome, ca și cînd ar trăi izolate unele de altele în tabere, în ghetouri ?" Avuseseră loc importante evenimente și schimbări politice, dar școala le schematizase în formule

abstracte, şi el nu mai văzuse, pe viu, cum se repercutaseră acestea în relaţiile sociale, în existenţa imprevizibilului organism numit societate —, nu cu mult diferit de organismul omului prin complexitate şi infinitele lui interdependenţe, ca şi prin independenţa unor fenomene şi procese ce scapă sistemului nervos central, sau dimpotrivă sînt efectul unor comenzi greşite ale acestuia. „A fost acolo ceva din atmosfera unei mănăstiri, îşi continuă Suru monologul. (El nu prea ştia cum e într-o mănăstire, dar ghicea, presupunea.) În mănăstire stai mereu cu preceptele sfinte în faţă şi dacă eşti un călugăr serios, adică realmente credincios, te străduieşti nu numai să ţi le însuşeşti, ci să le şi aplici. Şi te pătrunzi de ideea că oamenii sînt sau buni sau răi, sau aleşi ai domnului sau păcătoşi, sau sfinţi sau draci. Pe ăia răi îi blestemi şi-i hărăzeşti iadului, iar pe cei cu frica lui dumnezeu, care-i respectă poruncile, îi lauzi şi-i preamăreşti, şi le spui să fugă de cei căzuţi în păcat, rezervîndu-le lor raiul. Scoate-l pe călugăr din mănăstire şi aruncă-l în viaţă ! O să vadă că preceptele sfinte sînt literă moartă, lespezi de piatră îmbucate între ele, ca să se potrivească la vedere. Cît priveşte viaţa oamenilor, o să spună că e «Babilonul», atît de greu îi va veni să o înţeleagă. Desigur, nu vreau să spun că asta a fost şcoala, dar, în mare, ceva similar s-a petrecut acolo. Am învăţat o mulţime de teorii sociale vechi de o sută de ani, şi nu doar pentru cultura mea generală, ci ca să mă bazez pe ele şi să le aplic. Stam pînă seara tîrziu în sălile de seminarii şi descifram sensul acestor texte, şi afară lumea trăia după legi noi, mînată de alte interese şi impulsuri, adaptîndu-se din mers, în fiecare clipă, la tot ce se schimbă în viaţa materială, în relaţii, în gîndire, în politică, în situaţia internaţională. Acum trec pe stradă, intru într-un restaurant, într-un magazin, mă duc să iau apă minerală de la izvor şi mă întreb : ăsta din ce clasă o fi, dar ăştia ? Şi cum de stau ei împreună, cum de merg unul lîngă altul fără să se încaiere, şi mai ales cum li se permite ălora să facă ce fac ăştialalţi. Am rămas cu un tic." Suru ajunsese la acest autoexamen atît de sincer şi sever pentru că

îl speriase sentimentul de înstrăinare pe care şi-l descoperise, cu ajutorul Peluţei, şi era destul de lucid şi perspicace pentru a-şi da seama că, dacă acest sentiment va persista, inevitabil va fi urmat de înstrăinarea faţă de el a celorlalţi. În plus viaţa i se părea acum, la primele contacte, după îndelunga sa vegetare în condiţii de seră, nu numai deloc liniară, cum începuse s-o vadă în şcoală, dar chiar mai încîlcită, mai plină de necunoscuturi şi surprize decît era în realitate.

Suru tocmai ieşea din frizeria de lux de pe Bulevardul Bălcescu, ferchez şi bine dispus, respirînd cu plăcere aerul ceva mai răcoros al acelei dimineţi de sfîrşit de august, cînd aproape se izbi nas în nas cu Cernea. „Băi frate-miu ! exclamă el surprins, simţind o căldură plăcută în inimă şi o bucurie pe care nici nu încercă să o ascundă. Băi frate-miu, ce faci, pe unde umbli ? Ei drăcia dracului... făcea el pe supăratul, zîmbind cu o duioşie bărbătească aspră, niţel grosolană, cu atît mai mişcătoare. Ce, te-ai băgat în gaură de şarpe ? Am crezut c-ai plecat la bătrîni." „Ha, ha, ha, rîdea Cernea amuzîndu-se de ieşirea prietenului său. Zău, mă ? Dar tu cînd ai picat ? Am auzit că ai plecat cu familia la băi. Păi ce băi faci tu pe bulevard, mirosind a colonie de la o poştă, şi cu părul ăsta scos de pe moaţe ?" Într-adevăr, părul negru, creţ al lui Suru fusese uns cu briliantină şi părea coafat, iar de mirosit mirosea a spirt albastru, căci frizerul îl spălase pe obraz cu cea mai mare rîvnă. Deodată Suru observă că Cernea nu era singur. Cam la un metru, aştepta o femeie tînără, cu un aer distrat, făcîndu-se că priveşte aiurea, desigur pentru a nu-i stînjeni. Cernea se fîstîci şi-i prezentă unul altuia pe cei doi, doar pronunţîndu-le numele. Suru reţinu : Gigi Calafeteanu. Atmosfera se răcise. Se traseră mai lîngă zid, pentru că pietonii bucureşteni, grăbiţi, circulau printre ei, şi mai schimbară doar cîteva cuvinte. Suru arunca din cînd în cînd priviri cercetătoare către înso-

ţitoarea prietenului său, ferindu-se cît putea să fie observat. Curiozitatea lui era pe deplin justificată, ţinînd mai ales seama de farmecul neobişnuit al tinerei femei. Pielita obrazului ei avea puritatea porţelanului transparent. Părul negru, bogat, mătăsos, cu o pieptănătură aparent neglijentă, romantică, împodobea ovalul feţei ca un drapel straniu, îndoliat. Ochii negri, cu globul puţin albăstrui, trimiteau o privire grea, leneşă, aburită parcă. Nasul fin, sprîncenele subţiri, arcuite, gura cu buze mici, exprimau, fiecare, în chip diferit, distincţie, orgoliu, senzualitate. Mai degrabă minionă, avea un trup delicat, dar perfect proporţionat şi de o feminitate puternic subliniată de fusta roşie şi bluza albă ce aminteau, prin obscure asociaţii, de luptele cu tauri, de arenele andaluze, de sacrificiu şi glorie. Rosti protocolarele cuvinte de despărţire cu o voce uşoară, dar profundă şi catifelată, calmă, fără îndoială ironică. Cei doi prieteni se înţeleseră să se reîntîlnească a doua zi, la ora prînzului, şi aleseră, pentru comoditate, acelaşi loc. Erau ambii nerăbdători să se pună la curent cu noutăţile, să schimbe impresii, să discute despre munca şi viaţa ce-i aştepta. Trebuiau, în fine, să-şi ia rămas bun, şi vroiau să facă lucrul acesta mai pe îndelete, aşa cum cerea prietenia lor. Îşi strînseră mîinile privindu-se în ochi, de data aceasta serios, pătrunzător, cu gravitate, ca şi cînd ar fi plecat să îndeplinească cine ştie ce misiuni.

Se întîlniră a doua zi şi căzură de acord să ia masa la „Cina", unul din cele cîteva restaurante bune din Bucureştiul de atunci. Pe drum se întreţinură aşa, la întîmplare, ca doi oameni ce se îndreaptă, să zicem, spre o sală de teatru, unde urmează să vadă un spectacol interesant, şi simt nevoia să-şi păstreze disponibilităţile intacte. Abia după ce se aşezară şi comandară prînzul şi o sticlă de vin, resortul curiozităţii se declanşă automat şi fiecare îl întrebă pe celălalt : „ei, unde ?" Repartizarea lui Suru nu stîrni prea multe comentarii, era întrucîtva previzibilă. Fu însă o surpriză mare pentru Suru ştirea numirii prietenului său în funcţia de director general în Ministerul Învă-

ţămîntului. „Bă, mare mahăr la centru ? îl zeflemisi el amical. Ministeriabil, domnule", dar în fundul sufletului era puţin decepţionat. „Funcţionar de minister ? — se gîndea. De ce ? Ce-o fi însemnînd asta ?" Parcă ghicindu-i rezerva, ascunsă în dosul felicitărilor de circumstanţă, Cernea îi mărturisi că iniţial propunerea îl descumpănise şi pe el. „Să mă înfund într-un minister ? mi-am zis. La 41 de ani sînt un pom care a aşteptat prea mult timp să dea roade. Iar într-un cabinet de minister ce roade poţi să dai ?" „Ei, nu-i chiar aşa — încercă Suru să-l contrazică, dar fără convingere —, oriunde te poţi afirma. Şi pînă la urmă, totuşi... ?" Cernea îi povesti discuţia cu acelaşi secretar al Comitetului Central. „Măi omule, e un tip tare ! Şi ştii ce are ?... întoarce spre tine tocmai faţa ascunsă a lunii. Ne obişnuim să privim lucrurile mereu din acelaşi şi acelaşi unghi. Bucata asta de pîine, de pildă, o vezi cu ochii omului flămînd, adică nici n-o vezi propriu zis, întinzi doar mîna şi o rupi pentru a o duce la gură. Ai stat vreodată să priveşti de-aproape structura acestei materii ? Nu, n-ai nici timp, nici interes pentru asta. Sau să luăm propria ta mînă. Ea este pentru tine un instrument de acţiune perfecţionat, o pîrghie desăvîrşită, atît de teribilă încît poţi face cu ea lucrurile cele mai complicate fără să te gîndeşti, fără să te uiţi. Dar ia ridică-ţi mîna, aşa, în faţa ochilor, şi priveşte-o. Nu ţi se pare că e o fiinţă vie, un fel de pasăre cu aripi stranii ? Cînd zboară, cînd planează, cînd se prăbuşeşte..." Cernea se opri şi făcu o pauză, simţind că celălalt îl priveşte nedumerit. „După discuţia aceea, continuă apoi, m-am gîndit foarte mult la chestiunea feţei necunoscute a lucrurilor. El, cu ochii ăia strălucitori, întunecoşi, în care nu citeşti decît adîncime, aşa cum, oriunde te-ai întoarce, în străfundurile nopţii nu vezi decît imensitate, cu ochii ăia simţi că răscoleşte totul şi observă imediat tocmai ceea ce ţie ţi-a scăpat. He, he, după ce mi-a vorbit de minister, măsurînd probabil cota destul de scăzută a entuziasmului meu, a băgat o dată o pîrghie sub mine şi m-a

întors pe partea aialaltă." „Și eu cred că are o mare putere de convingere", îl întrerupse Suru, povestindu-i cum îl scosese din dificultățile discuției ideologice — după ce se cam poticnise — și cum îi redase, doar cu cîteva cuvinte, încrederea în sine, elanul, la o incandescență de nebănuit. „Da, ai perfectă dreptate, dar secretul acestei puteri de convingere stă tocmai în ceea ce-ți spuneam — în capacitatea de a răsturna ordinea prestabilită a lucrurilor, de cele mai multe ori osificată, depășită, transformată în prejudecată. Asta e ! E lipsit total de prejudecăți ! Privește de fiecare dată, orice lucru, ca și cînd atunci l-ar fi văzut pentru prima oară, și îl scutură de praful depus pe el, de praful obișnuinței. Se miră cînd te cramponezi de reprezentarea ta învechită, de judecata ta unilaterală și îți dezvăluie reversul, te face să-l vezi." „E un fel de hipnoză — mormăi dus pe gînduri Suru. Dar în fond — se răsti el — ce ți-a spus ție ca să-ți schimbe opinia despre munca de birou ?" „Foarte puțin, dacă vrei... mi-a spus că avem de apărat conștiința tineretului țării !" „S-o apărăm ? De ce ?" păru mirat Suru. „Ei, aici e aici ! De simplificare, de pericolul pierderii demnității naționale, a memoriei istorice, de atitudinea troglodită față de științele moderne... și de o mulțime de alte lucruri asemănătoare". „Dar unde există asemenea pericole ?" — întrebă Suru cu un început de contrarietate. „În chiar școala noastră, dragul meu. Mi-a arătat niște manuale și cursuri universitare de m-a apucat groaza. Este escamotată sistematic originea latină a poporului nostru și a limbii sale. De Titu Maiorescu, de Iorga, de Xenopol și de atîtea alte mari personalități ale culturii noastre nu se suflă un cuvînt, cu excepția cîtorva fraze de denigrare totală menite să justifice tocmai eliminarea lor din patrimoniul național. Din cursurile și manualele de literatură lipsesc poezii esențiale de Alecsandri, Coșbuc, Eliade Rădulescu, chiar de Eminescu, ca să nu mai vorbesc de marii poeți interbelici. În cărți de istorie găsești trei cuvinte despre Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și aproape

nimic despre Decebal..." „Şi tu o să schimbi toate astea ?" „Nici el nu mi-a spus că o să fie uşor. Dimpotrivă, era conştient că sînt încă impedimente serioase. Dar nu trebuie să încercăm ? Nu trebuie să începem odată ?" „Măi, îi replică Suru, aici nu e numai o chestie de rutină, dar în sfîrşit... Deci, ai acceptat, şi acum vei urca treptele ministerului — şi la propriu şi la figurat ? Ei, atunci să fie într-un ceas bun !" Ciocniră şi se priviră cu ochii plini de sentimentul acela cald ce-i lega şi mai strîns acuma, la despărţire. Pentru că, ştiau amîndoi, se aflau la o răspîntie, şi deşi viitorul le era clar, în asemenea momente te cuprind melancolia, regretul, neliniştea şi, mai mult ca oricînd, nevoia prieteniei, a confesiunii şi încrederii. Băură dintr-un vin de culoarea chihlimbarului, un „Murfatlar" dulce ca mierea, dar nici prin minte nu le trecea că el se potriveşte ca nuca în perete cu sarmalele fierbinţi şi grase, bine ardeiate, din care tocmai se înfruptau. Dealtfel, pe atunci — nici acum nu se ştie exact de ce —, întreprinderile agricole de stat se străduiau să producă vinuri cît mai dulci, în total dispreţ faţă de rosturile străvechi ale acestei băuturi, iar consumatorii, auzind că respectivele siropuri luau chiar premii prin străinătate, pe la concursuri, se lăsau ghidaţi cu docilitate de lipsa de gust a viticultorilor.

Cei doi bărbaţi, pervertiţi în acest mod, savurau licoarea aurie şi se simţeau bine, parcă mai întineriţi, mai optimişti, cu o senzaţie de uşoară plutire peste obstacolele vieţii, devenite deodată mici, neînsemnate. În sală nu prea mare a restaurantului era doar atîta lume cît să producă o rumoare moderată, neobositoare, un fundal sonor bun pentru a proteja discret o discuţie intimă. Eleganţa greoaie a localului — cu perdele albe şi draperii de pluş vişiniu, cu candelabre de sticlă groasă, aprinse în miezul zilei, cu chelneri în haine negre — era şi ea de natură să-i depărteze pe cei doi de prezent, de timpul acela aspru, încărcat cu greutăţi obiective, cu frămîntări şi privaţiuni de tot felul, cu o anumită uscăciune sufletească şi cu multe idei sclerozate. „Dar unde locuieşti tu acuma — se in-

teresă Suru —, că știu că de la cămin ai plecat. Ți-au și dat casă ? Cine știe în ce vilă stai ! Cu lachei, cu cameriste ca un pașă..." Cernea zîmbi. „M-am întîlnit într-o zi, pe stradă, cu un fost coleg de facultate, conferențiar la Drept. Omul m-a invitat să-i văd familia. N-am putut să scap, cu atît mai mult cu cît mi-a destăinuit că soția lui e tot o fostă colegă. Mai mult din curiozitate m-am dus. A fost însă o întîlnire plăcută. Pînă la urmă, din vorbă în vorbă, mi-au oferit și o cameră, temporar desigur, pînă primesc casă. Nu știu cum, dar am primit, ba m-am și mutat. Între timp, sfatul popular al Capitalei — îl luă el pe nepregătite pe Suru —, aflînd de gestul meu, a trimis pe cineva cu rugămintea de a accepta să mă mut la palatul Mogoșoaia. Le-am spus însă că nu-mi convine, deoarece e așezat prea excentric și, în plus, îl găsesc cam rece, prea rigid pentru gustul meu. Am insistat să-mi dea o garsonieră și se pare că ei s-au resemnat." „Lasă-te, mă, de bancuri. Mai bine vorbește-mi de colega aia a ta, care te-a găzduit la sînul ei cu atîta dezinteresată ospitalitate", continuă să-l tachineze Suru. „Să fii tu al naibii dacă te interesează colega și nu... își mușcă limba Cernea, la un pas de a da drumul replicii cu voce tare. Mai bine să-ți vorbesc de fiul ei — îi răspunse pînă la urmă. Dacă l-aș fi văzut pe stradă, fără să-l cunosc, i-aș fi dat vîrsta ta. Are 20 de ani, dar e un zdrahon tot așa de ciolănos și de țigănos ca și tine."

Se vedea bine că Suru avea un fel de mîrîit în colțul gurii, dar și-l stăpînea. „Știu eu ce te rîcîie pe tine pe inimă" — își zicea Cernea, făcîndu-se că nu observă și schimbînd vorba cu dibăcie. Îl puse să-i povestească cum se simte Peluța, cum se descurcă ea singură la băi acolo, la dracu în praznic, ce-i fac copiii, cu cine i-a lăsat, cam cînd prevede să aibă loc fericitul eveniment, adică nașterea, și altele. Trebuia să-l ție în șah cît mai mult, pentru că lui Cernea îi era frică să nu-l audă dintr-o clipă în alta întrebînd cu tonul lui zeflemitor : „dar zîna aia de pe bulevard cine era, domnule, picase atunci din cer ?" Ce ar fi putut să răspundă el la o asemenea întrebare ? Într-ade-

văr, cine era ? În afară de faptul că o chema Gigi Calafeteanu, că absolvise anul acela Institutul de arte plastice și că natura o hărăzise cu frumusețea aceea otrăvitoare, ce mai știa el despre ea ? Să spună în ce împrejurări o cunoscuse și cum ajunsese să o însoțească pe bulevard ? Era oare de crezut toată povestea ?

În timp ce se făcea că îl ascultă pe Suru revedea — pentru a cîta oară ? — filmul serii, cu adevărat incredibil, cînd luase pentru prima dată act de existența acestei femei. Totul decursese după o schemă atît de absurdă, încît i se părea mereu că a fost victima unui simplu joc. În primul rînd, felul cum acceptase el să plece în seara aceea, cu fiul gazdei celei noi, cu atletul acela negricios pe care abia îl cunoscuse, la o sindrofie cu un prieten dornic să-și prezinte logodnica ? Cu Cristian Viziru, student în anul trei la filosofie, se înțelesese bine din prima clipă. Era un băiat deschis, modest, cu judecăți mature. Se afla tocmai în perioada întrebărilor curajoase, sîcîitoare, neliniștite și auzindu-l pe taică-său că Cernea era un „ideolog", se năpustise asupra lui cu toată francheța și agresivitatea vîrstei. Îl captivase finețea gîndirii și libertatea cugetării lui Cernea și declarase că, spre deosebire de încîlcelile simpliste ale cursului, raționamentele lui îl satisfac pe deplin. De cînd se mutase la ei, de cîteva zile, studentul îl frecventa cu asiduitate, mai ales seara, provocîndu-l mereu la discuție. Se putea spune, așa cum dealtfel tatăl remarca, prefăcîndu-se gelos, că băiatul se îndrăgostise de Cernea. Într-una din seri, cînd se așezaseră din nou la taclale, Cristian primi un telefon de la arhitectul Sandu Stănuțescu, coechipier în formația de volei a unui club bucureștean. Acesta îl implora să vie undeva, la un restaurant, ca să-i cunoască logodnica. Cristian nu avea nici un chef să dea curs invitației și pretexta că nu se simte bine, că e nebărbierit și altele. Celălalt, perseverent, continua să insiste, declarîndu-i deschis că are nevoie de o judecată serioasă și imparțială, de un arbitraj obiectiv, că se găsește într-un moment hotărîtor și că numai el îl poate ajuta.

În disperare de cauză, Cristian recurse la ultimul argument — imposibilitatea de a-şi părăsi musafirul, prietenul cel mai bun al tatălui său, venit de undeva, după o absenţă îndelungată, şi aşa mai departe. Pentru cel de la capătul firului, dezlănţuit, nu mai putea exista însă nici un obstacol de netrecut. „Vino cu el, se auzea ţipătul lui în membrana receptorului, e chiar foarte bine aşa, doi ochi în plus sînt o garanţie mai mult." Aşa s-a făcut că, după o oarecare ciorovăială, Cernea s-a trezit alergînd prin tramvaie, alături de studentul proaspăt cunoscut, la ciudata întîlnire cu perechea decisă să se căsătorească. Rememorînd faptele, conchidea că acesta a fost demersul cel mai stupid şi mai iraţional din viaţa lui, scoţînd la iveală o enormă uşurătate şi naivitate juvenilă. La orice s-ar fi putut aştepta de la sine, numai la o asemenea comportare de fante, nu.

S-au întîlnit cu cei doi la grădina de vară a restaurantului „Continental", un fel de curte interioară intimă, cu un podium unde cînta în surdină o mică orchestră de cafe-concert. Arhitectul Sandu Stănuţescu, o figură comună, de băiat bun, fără fasoane, avea şi el o statură de găligan, dar era scos ca din cutie. Fiul unui cunoscut profesor de matematici, membru al Academiei — după cum aflase Cernea de la Cristian —, avea întotdeauna în buzunar suma necesară unei cine copioase la cel mai bun local. Volubil şi prietenos, povestea aproape tot timpul cîte ceva, dar cu o voce egală, fără vlagă şi fără intenţia de a reliefa vreo idee anume, încîlcind cuvintele, încălecîndu-le unele peste altele, ca şi cînd s-ar fi grăbit. S-ar fi zis că suferă de o boală tiroidiană. Fata, foarte degajată, părea, în contrast cu însoţitorul ei, zgîrcită la vorbă, spunînd numai ceea ce i se părea strict necesar. După ce au fost făcute prezentările, s-au aşezat la masă stingheriţi, simţind instinctiv cu toţii că singurul element salvator, în situaţia aceea, era vorbăria incontinentă şi monotonă a arhitectului. Cristian s-a aclimatizat mai repede, angajîndu-se în discuţia convenţională condusă de prietenul său. În primele clipe, Cernea nu prea luase aminte la chipul

tinerei femei, dar avînd-o în față, de cealaltă parte a mesei, nu-și putu opri, privind-o, un sentiment de nedumerire și tulburare, ca în fața unui apus de soare însîngerat, de pildă, cînd nu știi dacă trebuie să te bucuri sau să te întristezi, să admiri sau să te cutremuri. Nu numai frumusețea ei neobișnuită îl izbi, ci și altceva, greu de definit, emanînd din întreaga ei făptură, un amestec de puritate și demonism, de zăpadă proaspătă, căzută atunci din cer, și smoală fierbinte. Nu spunea nimic și îi privea cu răceală pe toți trei, fără să asculte trăncăneala băieților. Era îmbrăcată simplu, într-o bluză de angora aurie, împletită rar, și o fustă neagră și nu purta nici o podoabă. Partenerul ei, blond, cu ochii spălăciți și cu un păr nepieptănat, părea obișnuit cu astfel de localuri și se achită simplu și abil de rolul său de gazdă, stabilind cu chelnerul rapid și discret totul, pînă în cele mai mici amănunte. Își reluă apoi trăncăneala, furnizînd la nimereală tot felul de așa zise noutăți de la Institutul de proiectări unde începuse să lucreze de curînd, și unde, după cum spunea Cristian, era considerat o mare promisiune — absolvise dealtfel facultatea ca șef de promoție. Străduindu-se să-l urmărească, Cernea constată că nu tot ce spunea tînărul era derizoriu. Făcea și observații pertinente, dar părea incapabil chiar și de cel mai mic discernămînt, și apoi îi lipsea simțul nuanțării și nu părea deloc interesat să scoată vreun efect din peroratiile lui. Ca să mai anime atmosfera, Cristian spuse cîteva glume, dar nu prea avu succes și se descurajă. Își luă inima în dinți și îi puse o întrebare de circumstanță logodnicei prietenului său, dar vizibil intimidat, aproape fără să o privească. Răspunsul sună sec și plictisit, demobilizîndu-l și mai rău. Cernea, amuzat puțin de situație, mai ales de postura sa ridicolă, lucru trădat de sclipirea ironică a ochilor, se gîndea la o modalitate de evadare. Privirile lui întîlniră privirile femeii și după o anumită luminiță sarcastică din ochii ei, își dădu seama că ea îi ghicea gîndurile. Fără să știe de ce, lucrul acesta îl înviora dintr-o dată, nemaisimțind nici urmă de regret că venise.

Stăpîn pe sine, preluă conducerea discuției, deplasînd-o spre ceea ce numi „complexul intelectual al noii generații" sau, cu alte cuvinte, adăugă el, „psihologia incontinuității ștafetei", pozînd puțin în „bătrîn înțelept". Voi să fie sfătos, rece și profesoral, dar nu reuși decît să pară frenetic și cordial. Mai mult, dovedi o intuiție a sensibilității vîrstei comesenilor, de natură să-i facă pe aceștia să se simtă ei mai bătrîni. Pe nesimțite intră în discuție și fata. Cernea tocmai răspundea unei replici cam blazate a lui Cristian privitor la ideea de „dezinteresare". „Nu ai dreptate, dragul meu, îi spunea el, tirania nevoii materiale s-a exercitat întotdeauna. Dealtfel, îmi face impresia că nu voi, cei de aici, ați fi cei mai autorizați să faceți pledoaria sentimentului de frustrare materială. Din alte guri o asemenea lamentare ar suna poate mai autentic. Dar forța tinereții constă tocmai în a nega această servitute. Nedispreţuind-o, nu poți realiza combustia deplină a vîrstei. Și cum să-ți pipăi personalitatea, dacă nu a avut loc mistuirea zgurei existențiale, a balastrului impur, sordid conținut de interesul individual exclusivist ?" „Dar nu contraziceți astfel principiul determinismului materialist ?" crezu Cristian Viziru că l-a încuiat pe Cernea, ridicîndu-i în față, ca un munte, autoritatea binecunoscutei teze marxiste. Atunci răspunse ea : „Cu alte cuvinte : sînt un arivist, fraților, o lichea, sînt gata s-o vînd și pe maică-mea pentru o mie de lei pe lună în plus, dar n-am nici o vină, fiindcă sînt guvernat de determinismul materialist ! Cît privește complexul intelectual al generației, aflați că eu îl am, și el devine chiar acut în momente ca acestea." Vocea îi suna metalic, deși vorbea rar, cu un ton coborît, și puteai distinge în ea o notă vindicativă, parcă plătea cuiva o poliță. „Ei, frate, nici chiar așa — turuia moara stricată a arhitectului. Voi nu știți că adevărul e întotdeauna la mijloc ? Vă sfătuiesc eu, fugiți de protuberanțele marginale, în arhitectură acestea strică nu numai estetica, stilul, ci și rezistența construcției. Echilibrul e dat întotdeauna de media aritmetică. De aceea, să mediem, să mediem între extreme, inclusiv în ma-

terie de idei, de adevăruri. Dialectica însăşi ne învaţă..." „Dialectica ? îi tăie vorba Cernea, rîzînd, nu băga şi dialectica, te rog, în ciulamaua asta. Adevărul dialectic nu se află între da şi nu, ca o sfîntă treime, el le include pe amîndouă în acelaşi timp. Palatul pe care îl construieşti dumneata, mă rog, pe care îl vei construi — se corectă el la gestul de temperare al celuilalt —, conţine în sine de la început şi rezistenţa şi nonrezistenţa. Între ele nu poţi face o medie, trebuie numai să calculezi — şi aici stă mijlocul ce te poate salva pe dumneata personal de un eventual complex intelectual —, să calculezi raportul dintre aceste două elemente contrarii, pentru a ne spune exact cît va dăinui, în cutare condiţii, această operă." „Pentru barăcile pe care le va construi el, şi asta în cel mai bun caz, interveni din nou frumoasa femeie, fără să-şi privească logodnicul, nu e nevoie de un asemenea efort. El poate dormi liniştit cu media lui culturală precară. În ce mă priveşte, afirm fără echivoc, dar cu jenă desigur, că mă consider o ignorantă. Am absolvit anul acesta artele plastice şi n-am văzut decît biete ilustraţii după capodoperele lumii. Despre Brâncuşi, profesorii mi-au spus că e un ţăran ţicnit, rupt de matrice şi în acelaşi timp incapabil să asimileze cultura occidentului, un fel de hibrid steril. Deşi pictura impresionistă mi s-a părut superbă, atît cît mi-am putut da eu seama din albume, profesorii mi-au spus că nu trebuie să-mi murdăresc privirile cu imaginea acestui copil perfid al decadentismului burghez. Atunci ce pot spune că ştiu eu, şi cum să nu sufăr de acest complex ?" Vorbea cursiv, fără nici o urmă de patimă, parcă relata despre un fapt divers, iar din cînd în cînd schiţa un zîmbet aproape imperceptibil de autobatjocură. Pe Cernea îl impresionă sinceritatea femeii, şi faptul că era artistă făcea ca cele spuse de ea să i se pară dureroase. „Dar pe cine — vru întîi să folosească pluralul politeţii, dar se răzgîndi — pe cine ai avut dumneata profesor la catedra de pictură ?" „Ce însemnătate are pentru dumneavoastră numele acestui om, spuse ea, privindu-l senin, cu un ton mai blînd. Dealtfel nu e un caz izolat,

e vorba de un spirit și un nivel de cultură." „Ei, nu spuneți așa, sări Cristian prompt. Vă informez că tovarășul Vladimir Cernea este noul director general din Ministerul Învățămîntului, însărcinat cu problemele învățămîntului superior. Așa că... vă dați seama..." „Aaa", exclamă abia auzit tînăra absolventă, în timp ce logodnicul ei dădea din cap în felul în care se spune de obicei : „daaaa ?" „Atunci îmi pare rău, adăugă ea. N-aș fi îndrăznit, dacă știam. Dealtfel toate acestea țin de trecut... Pentru mine, vreau să spun. Dar, desigur, pentru dumneavoastră sînt chestiuni de viitor. Sînt legate de... cum spuneați... psihologia încontinuității ștafetei. Am remarcat că n-ați vrut să spuneți discontinuității. Dar poate n-ar strica să discutăm lucruri mai vesele, nu ?" se însufleți ea brusc și pentru prima dată obrazul i se destinse, iar buzele, de un roz sidefiu, lăsară să strălucească în voie șiragul dinților. Îl privea pe Cernea drept în ochi, cu o atenție ce vrea să pară dezinteresată. „Ați fost la salonul tineretului de la Dales, tovarășe director general ?" se interesă ea pronunțînd ultimele cuvinte moale, parcă ar fi strivit între limbă și cerul gurii o bomboană de ciocolată. „Are și ea acolo o «Maternitate», din lemn, îl puse la curent logodnicul, lucrare, cred, de o manieră destul de îndrăzneață. Nici nu știu cum a trecut prin furcile caudine ale profesorilor, ale juriului, turui el, dar merită, merită s-o vedeți. Gigi e o fată talentată, vă garantez, și trebuie să recunosc, fără falsă modestie, că mă pricep și eu nițel..."

Discuția alunecă apoi, la inițiativa lui Cernea, spre ideea maternității, el dorind să afle de la tînăra sculptoriță de ce această temă îi fascinează atît de mult pe plasticieni, și ce se mai poate scoate din ea, după ce marii artiști au secătuit-o cu geniul lor. Pictorița încerca să-i explice că, dimpotrivă, acesta este un subiect inepuizabil, nu numai datorită generozității sentimentului ca atare și diversității expresiilor oferite de viață, ci mai ales pentru că maternitatea e marea matcă din care se revendică și se alimentează în realitate orice iubire. Ea mai spuse despre iubire cîteva cuvinte inspirate, dar Cernea o

tachină, întrebînd-o dacă erau idei artistice sau convingeri proprii. Discutau acum numai între ei doi, aplecîndu-se peste masă pentru a se auzi mai bine, deoarece zgomotul muzicii crescuse, iar paşii perechilor scîrţîiau pe pietriş în ritmul languros al viorilor. Discuţia lor căpătase ceva intim, accentuat de o anumită iluminare a feţelor. Probabil tocmai sub impulsul acestei impresii, arhitectul se ridică şi, cu o înclinare caricaturală, o invită pe Gigi la dans, într-un potop de cuvinte banale şi încîlcite. Ea îl trimise însă la loc, indiferentă, fără să-l privească, doar cu un gest scurt, parcă de oroare. Pentru ca numai după cîteva minute să se oprească din vorbit, cu urechea atentă, şi să exclame bucuroasă „a, damen-tango, sper că tovarăşul director general îmi va face onoarea să dea curs invitaţiei". Se ridică şi, luîndu-l de mînă, îl conduse către estrada orchestrei, într-un colţ al grădiniţei. Cît timp dansară, ea fu pe rînd ironică, dulce, calmă şi apoi deodată aderentă, cu mîna ei mică, puţin aspră, încleştată în mîna lui, cu ochii strălucitori aruncîndu-i priviri poruncitoare, cu trupul încordat, lipit de al lui. Apoi lăsă să-i inunde faţa o expresie de tristeţe devastatoare şi plecînd grumazul, parcă învinsă, îşi culcă capul, cu un oftat de mare oboseală, pe pieptul lui. Cernea era ameţit, totul se răsturna vertiginos în capul lui, încerca să înţeleagă ceva şi nu reuşea, în timp ce parfumul ei îi invadă nările, iar părul îi gîdila obrazul ca o briză a mării. Nu scoase nici unul nici un cuvînt, dar tăcerea aşternută între ei vorbea mai mult decît cuvintele. Cîntecul se termină şi se întoarseră la masă, absenţi, încercînd zadarnic să şteargă de pe chipuri urmele dialogului acela mut, profund şi chinuitor, ce avusese loc între simţurile şi gîndurile lor. Schimbară cuvinte la întîmplare, trăind încă momentul ce se consumase, parcă cu grija de a nu pierde ceva din substanţa şi aroma lui, ca poetul tremurînd cu o proaspătă şi reuşită strofă în minte, înfricoşat ca altele să nu i-o gonească.

Se făcuse tîrziu, grădina începuse să se golească şi arhitectul, mormăind ceva mai nedesluşit ca oricînd, cu o figură obosită, îmbătrînită, chemă chelnerul şi, după ce reglă socotelile

cu aceeași discreție, făcu semn că totul e în ordine și că se poate pleca. Găsiră un taxi în fața restaurantului și Cernea se trezi din nou alături de ea, pe bancheta din spate a mașinii, de cealaltă parte aflîndu-se logodnicul, strîns în colțul lui, închis în el, mut. Simți din nou trupul încordat lipindu-se de el, părul mîngîindu-i obrazul, parfumul învăluindu-l. La despărțire, reținîndu-i mîna într-a ei, îi spuse cu o voce caldă, îmbietoare, dar iarăși ironică : „Atunci, vă aștept mîine la expoziție, tovarășe director general. Sînt acolo de la deschidere." Mașina se puse în mișcare și dispăru huruind. Cernea intră în casă cu însoțitorul lui, transportat, plutind cu capul în nori, fără să observe aerul încurcat și tăcerea jenată a băiatului.

Adormi abia spre ziuă. Rămînînd singur cu sine, primul lui gînd fu să se privească în oglindă, simțind dintr-o dată o nevoie acută de a se identifica. Ce se petrecea cu el ? Mai era cel știut, sau devenise un personaj nou ? Găsi în oglindă o figură într-adevăr cam străină, dar privind-o cu un sentiment de detașare, trebui să recunoască, nu fără satisfacție, că era destul de plăcută. Un obraz prelung, fin, cu o bărbie voluntară, oarecum copilărească, o gură cu buze pline, frumos conturate, doi ochi căprui, cu o privire caldă exprimînd inteligență și sensibilitate, sub arcadele proeminente, marcate de sprîncene subțiri, ample, o frunte înaltă, ușor bombată, cu golfuri adînci în părul șaten încă bogat și sănătos pieptănat pe spate cu mișcarea energică ale degetelor desfăcute — iată ce văzu și rămase mulțumit. Voise să știe oare dacă poate să mai placă, dacă mai poate înfrunta o aventură fără să devină ridicol, sau să-și scruteze dinafară starea de spirit, intențiile — era greu de spus. Prin nebuloasa senzațiilor, impresiilor și frînturilor de idei învălmășite în adîncul său, i se părea că recunoaște, — ca într-o bucată simfonică tema insinuantă — zvîcnetul abia stăpînit al orgoliului masculin. Pînă se culcă în pat, ajunse însă la concluzia fermă, exprimată aproape violent, că în realitate era un măgar, un tip cu apucături josnice, pervers și libidinos. „Cum am putut să comit o asemenea nede-

licatețe ? își reproșa cu furie. M-am purtat ca un fante de mahala, vulgar și ambițios, care se duce la bal să fure iubita altuia."

Dimineața se trezi mai tîrziu, destul de bine odihnit, în ciuda somnului scurt, cu o stare de spirit din nou schimbată. Acum i se părea că vede în sfîrșit lucrurile limpede și obiectiv, și că în fond noaptea se frămîntase și se agitase degeaba. „De fapt, n-a fost absolut nimic — își zise el cu deplină liniște. Am avut o conversație plăcută cu o femeie inteligentă, cu o artistă, și am dansat cu ea. Ce dracu m-a apucat să exagerez în asemenea hal o întîmplare normală, firească ? Îndelungata condiție de școlar pedant m-a sălbăticit de tot. Într-adevăr, am psihologia sălbaticului cînd face primul pas în viața civilizată !" Se bărbieri calm, zîmbindu-și cam rușinat în oglindă, și își aduse aminte că avea o întîlnire „de lucru" cu femeia cunoscută în seara precedentă...

Ajunse la Dales la ora deschiderii și o întîlni repede pe sculptoriță. Ea era acum foarte volubilă și îl trata camaraderește, deschis și firesc, parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea. Vizitară expoziția, el distrat, ea ghidîndu-l din cînd în cînd, intervenind ici-colo, cu cîte o explicație laconică, mai ales în cazul autorilor necunoscuți de Cernea. Trecură prin fața multor pînze înfățișînd cazane gigantice în mijlocul unor hale industriale, stîlpi de înaltă tensiune, tractoare arînd pămîntul sub pleoapa soarelui ridicată la orizont, portrete, unele într-un fel de transă extatică artificială, altele stereotipe, lipsite de orice expresie, ca niște măști. De asemenea, multe busturi de gips făcute în grabă, ca pentru monumente funerare, și cîteva lucrări de proporții, în bronz, reprezentînd oțelari în mîini cu lingurile lor lungi, profesionale. Se opriră și la „Maternitatea" ei, sculptată în lemn, așezată într-un loc modest. Ceea ce i se păru original lui Cernea la această lucrare fu abilitatea valorificării sugestiei oferite de însăși structura materiei. În carnea unui trunchi de copac crescuse oblic, parcă în poziția pruncului ținut în brațe, o creangă groasă, rotundă. Sculptorița dusese

pînă la capăt sugestia, dovedind respect pentru lucrătura enigmatică şi inspirată a naturii. Cernea îi împărtăşi aceste impresii autoarei şi ea îi mulţumi în tăcere, cu o uşoară înclinare a capului, strîngînd puţin ochii şi zîmbind scurt. Se scuză apoi că este reclamată de o chestiune urgentă, nu prea importantă dar neglijată şi devenită presantă, îi strînse mîna energic, bărbăteşte, şi se depărtă cu un mers sprinten pe sandalele ei ortopedice înalte, cu talpă de lemn, pierzîndu-se în fluviul omenesc de pe marele bulevard bucureştean. Cernea plecă şi el, răsuflînd uşurat, cu o anumită ostentaţie însă ca şi cînd toată mulţimea aceea pestriţă l-ar fi privit curioasă să-i cunoască reacţia, neglijînd însă instinctiv o vagă senzaţie de gol resimţită undeva în plex, şi care nu era altceva decît mugurele unui regret. Oricum, se liniştise.

Seara ciocăni discret la uşa camerei sale gazda, fosta colegă, Elvira Viziru, o femei de 40 de ani, plină încă de prospeţime şi graţie. „Te caută cineva la telefon — îl invită ea —, să ştii că n-am întrebat cine e". Cernea ridică pilnia şi auzi o voce necunoscută răsunînd înfundat, ca de la o mare depărtare. „Pe cine căutaţi ?" întrebă plictisit că fusese deranjat. „Tovarăşul director general obişnuieşte să-şi uite aşa repede cunoştinţele?", răspunse ironic vocea, acum mai clară, dar încă greu de recunoscut. Era ea. Din punct de vedere al sonorităţii, cele două nume ale ei se asociau greu. Gigi suna a mărgică, sau a păpuşică nudă de cauciuc roz, cum se vindeau pe atunci pentru copii. Calafeteanu avea însă o rezonanţă arhaică, era un nume ros de timp şi în clipa aceea îi sugera un caftan de catifea neagră păstrat pe fundul unui cufăr, într-o casă mare, veche, dintr-un oraş dunărean, o fostă raia turcească. „Sau poate nu e vorba de amnezie, ci pur şi simplu de nepoliteţe" — adăugă vocea, după o tăcere prelungită. „A, nu, te rog să mă crezi, pur şi simplu nu te-am recunoscut. Nu ţi-am auzit niciodată vocea la telefon şi sună cu totul altfel. Iartă-mă, zău... Şi pe urmă, m-ai luat prin surprindere... nu mă aşteptam..." Ea rîse uşor, îl iertă şi-l invită să vadă atelierul unuia din profesorii aceia ai ei despre care

discutaseră... „Dacă cu adevărat vă interesează... în înalta dumneavoastră calitate oficială, sau pur și simplu, așa, ca amator de frumos" — continuă mereu ironică. El spuse că i-ar face mare plăcere și ea îi dădu adresa, propunîndu-i să se întîlnească peste o jumătate de oră.

Atelierul sculptorului unde se duse Cernea era destul de spațios, dar prăpădit. Trebuia să intri într-o curte întunecoasă, printr-un gang, pe undeva pe o stradă dosnică de lîngă Foișor. Gigi Calafeteanu îl prezentă maestrului — un om masiv, chel, răgușit, cu un nume terminat în „escu", foarte simplu, dar pe care Cernea nu-l reținu, și nu se știe de ce completat cu titlul de „senior". Vorbind greu, incoerent, maestrul le servi întîi o vișinată foarte tare, se scuză că nu prea are unde să-i poftească să stea — într-adevăr în atelier nu erau decît două scaune scîlciate și un fotoliu prăbușit, îmbrăcat într-o husă îngrozitor de soioasă — și apoi le arătă tot felul de gipsuri și două machete de pămînt învelite în celuloid. Peste tot se vedeau numai trupuri de femei robuste, opulente, un fel de țărănci din Ardeal, bine hrănite, cu brațele ridicate deasupra capului, ținînd eșarfe, crengi mari de laur, coșuri cu fructe. Toate erau intitulate „Victorie". Unele fuseseră prin expoziții, altele erau turnate în bronz și figurau prin muzee, achiziționate cu onorarii frumoase de Ministerul Culturii. După cum se vedea, amfitrionul era un maestru al victoriilor. Cernea încercă să-l antreneze într-o discuție despre specificul simbolurilor plastice, în raport de epoca istorică, dar nu obținu decît jumătăți de propoziții cu privire la datoria artistului de a preamări omul nou, constructor al socialismului, și ceva despre școala lui Bourdelle, dar mai ales despre Vera Muhina. După ce plecară, văzîndu-l nemulțumit, ea îi spuse că „escu senior" era încă dintre cei mai instruiți, cu un oarecare pospai parizian însușit în decursul unei scurte burse primită între cele două războaie mondiale, „...dar să-i vezi pe alții".

Cernea o conduse acasă schimbînd vreo trei tramvaie — stătea tocmai la Gara de Nord —, iar ea îl invită să bea o

cafea. Locuia într-o garsonieră, la etajul trei al unui bloc vechi, împreună cu o colegă, o fată cu figura luminoasă, strălucind de sănătate — e drept cam prea grasă —, plină de bunăvoință și prietenie. Fără să i se spună nimic, Trebi, cum o prezentă mîngîind-o ca pe un copil Gigi Calafeteanu, sări repede să prepare cafeaua. Cernea stătu puțin, se scuză și plecă urmat pînă la scară de sculptoriță. Găsi că e cuviincios să o invite și el pentru seara următoare la un film. „Am văzut că rulează la Scala «Alexandru Nevski» cu Cerkasov. Știi, asta e una din capodoperele lui Eisenstein, l-am mai văzut prin '49 cred, dar merită să-l vezi și de o sută de ori." Ea fu de acord și, după ce perfectară întîlnirea, îi dădu mîna tot așa viguros, „muncitorește", și îi zîmbi franc, fără nici o ironie. Numai în ochii negri, languroși, Cernea citi o umbră de îngîndurare. Relația lor intra pe un tărîm calm, prietenesc, civilizat, „chiar dacă poate pe undeva și un pic monden" — își spunea Cernea. Văzură și filmul, într-adevăr magistral, se plimbară puțin pe bulevard, apoi ea îl rugă să n-o mai conducă, se urcă într-un tramvai și plecă acasă. Lucrurile se așezau, deci, cuminte și urban și Cernea se declară, aproape cu glas tare, foarte mulțumit de această evoluție. Totodată, recunoștea că-i place variația apărută în viața lui, mărturisindu-și că prietenia ce se înfiripa între el și sculptorița Gigi Calafeteanu era mai mult decît agreabilă. A doua zi de dimineață primi din nou telefonul ei, de data aceasta pentru a-i aduce la cunoștință că în cîteva zile urma să plece la mare cu colega ei de cameră, dealtfel într-un grup mai mare de foști colegi și de prieteni, și că, întrucît cineva nu mai poate merge, un bilet pentru o cameră la hotel a rămas disponibil. Dacă cumva el nu are alte proiecte — știe că e în vacanță — și dacă îl interesează din punct de vedere turistic, iată, biletul îi stă la dispoziție. Mărturisea că pentru ea personal ar fi o reală plăcere să mai poată schimba din cînd în cînd cîteva cuvinte cu tovarășul director general. Cernea rămase perplex în fața acestei oferte, pur și simplu simțea că

palma îi transpiră pe telefon și nu știe ce să spună. Ea simți această stare de derută și îi propuse, dacă n-are nimic împotrivă, să se vadă peste o jumătate de oră tot acolo pe bulevard, la „Scala", pentru a discuta mai pe îndelete chestiunea. „Știi, trebuie să dau răspunsul repede." Aceasta se întîmplase tocmai în dimineața cînd Cernea se întîlnise cu Suru, ieșit atunci de la frizer.

Acum, în timpul prînzului luat cu prietenul său la „Cina", prin mintea lui Cernea rula fulgerător filmul tuturor acestor scene și momente și se întreba înspăimîntat: „într-adevăr, ce aș putea răspunde la întrebarea lui Manole? Cine este această femeie? Nu știu decît că o cheamă Gigi Calafeteanu, că e sculptoriță și că e foarte frumoasă —, ceea ce dealtfel sînt sigur că a constatat și el. Care sînt relațiile mele cu ea? De cînd o cunosc? O cunosc de patru zile — nu mai vorbim în ce împrejurări s-a produs această cunoștință. Și sîntem prieteni. Ce fel de prieteni?" Dar Manole nu-l întrebă nimic despre tînăra și răpitoarea femeie cu care-l văzuse defilînd ziua în amiaza mare pe bulevard. Vru să știe însă cum avea de gînd Vlad să-și petreacă vacanța... „De bunăseamă, întîi, te duci la bătrîni, nu? După aceea, n-ar strica să iei și tu puțin aer pe undeva. Primenește-ți plămînii, asta o să-ți prindă bine în îmbîcsitul tău birou ministerial. Cînd pleci acasă?" Cernea ocoli întrebarea, mormăind ceva despre o întîlnire cu ministrul, apoi îi mulțumi de sfat și declară că într-adevăr ar avea și el nevoie să se ducă undeva, de pildă la mare. De mult doctorul îi recomandase pentru o sinuzită cronică aerosoli la Marea Neagră și mereu intervenise cîte ceva. „N-am mai fost la mare din timpul războiului — i se plînse lui Suru —, am și uitat cum arată. E drept, vara e pe sfîrșite, dar mulți spun că acum e cel mai plăcut, nu mai e nici soarele ăla dogoritor, iritant și nici atîta lume. Să vedem, să mă mai gîndesc..." Și, tăcu rușinat în sinea lui. „Uite ce palavre îi îndrug omului ăsta. Mă port ca un licean timpit, mitoman. Dar pot să-i spun că am în buzunar biletul pentru hotelul «Splendid» de la Ma-

maia, că mîine dimineață mă voi îmbarca în același compartiment de tren cu Gigi, cu Trebi, și cu cine dracu o mai fi în banda aceea veselă de artiști proaspăt licențiați ? Și că în fiecare dimineață vom face împreună un haz asurzitor pe plajă, iar seara vom dansa pînă după miezul nopții pe terasa nu știu cărui restaurant ? Pot să-i spun asemenea năzdrăvănii lui Manole ?"

Spre sfîrșitul discuției, ajunseră din nou la secretarul Comitetului Central. Într-un deplin consens, apreciară că prezența unui asemenea om — cu atîta îndrăzneală și limpiditate a gîndirii, grefată pe un impresionant sentiment al obîrșiei naționale și al valorii tezaurului istoriei și culturii noastre, atîta timp ignorat, negat, masacrat — în acel cabinet, în vremea aceea, era de foarte bun augur.

Deciseră să plece. Merseră un timp împreună, neîntrebînd nici unul încotro o ia celălalt, pășind pe un fel de teren neutru, după aceea se opriră, își strînseră mîinile, se îmbrățișară și se sărutară, pornind repede, parcă deodată grăbiți, în sensuri diferite. Cernea se mai întoarse și îi strigă lui Suru, subliniindu-și cuvintele cu un gest energic al degetului arătător : „Să nu uiți să-mi telefonezi cînd naște Peluța. Auzi, Manole ? Neapărat." Celălalt dădu din cap și rîse, strigîndu-i la rîndul său : „Să știi că fac un bairam și chiar că te ia dracu dacă nu vii." Fiecare purta în clipa aceea în sufletul lui o greutate plăcută, o povară luminoasă, iradiind sentimentul plenitudinii, siguranței și forței omului legat strîns printr-un alt om de întreaga umanitate.

Soarele frigea ca în mijlocul verii, învăluind trupurile întinse pe nisipul jilav în flăcări nevăzute. Cu o zi înainte bătuse vîntul, pe mare fusese hulă, iar cerul se acoperise de o cergă plumburie. Toată lumea se plimbase pe mal, aruncînd priviri nostalgice în larg, făcînd pronosticuri. Acum cerul era curat,

transparent ca un vitraliu imens, de culoarea turcoazei, iar soarele lipea pe retine bobițe incandescente ce se stingeau încet sub pleoape, făcîndu-se mai întîi roșii, după aceea verzi, dispărînd pînă la urmă de tot în prăpastia întunecoasă unde cad toate culorile și luminile absorbite de ochiul lacom al omului. Plaja arăta veselă, împodobită de petele albe ale cearșafurilor și prosoapelor, cu trupurile goale întinse simetric, parcă după o anumită ordine geometrică, dînd o impresie de liniște și imobilism, spre deosebire de zilele de vîrf ale sezonului, cînd nisipul dispărea sub invazia trupurilor negre, mișcătoare, îngrămădite în picioare, parcă refugiate pe ultimul promontoriu al lumii de pe un continent amenințat cu distrugerea. Prin aerul curat, spălat proaspăt, se vedea pînă departe suprafața apei, stropită cu bucăți de spumă părînd mici păsări albe toropite în legănarea valurilor după un zbor lung, obositor. Cei ce intrau în apa rece chiuiau ușor și se scuturau rîzînd.

Cernea stătea și el întins la soare cu fața în jos, pe un prosop de baie, doar într-un slip alb și cam scorțos, atunci cumpărat. Asculta cîntecul răgușit, transmis de un megafon, afundîndu-se tot mai mult în torpoarea căldurii plăcute. Se întoarse brusc, puțin speriat, cu un zvîcnet al inimii, și se ridică în capul oaselor, cînd auzi deasupra lui, ca un clinchet de clopoțel, glasul neobișnuit de tînăr și melodios al lui Gigi Calafeteanu. Tocmai venise înfofolită într-un halat de baie lung pînă în pămînt și cu mînecile suflecate de cîteva ori, cu o pălărie de cîrpă albă trasă strengărește pe ochi, împreună cu nedespărțita Trebi, ale cărei forme, mai mult decît pline, străluceau în lumina crudă a soarelui. „Să trăiți, tovarășe director general, ciripi ea cu o ironie dulce. Permiteți unor biete întîrziate să-și instaleze bivuacul alături de dumneavoastră, să se bucure și ele de acest soare atît de arzător... așteptat ?" Cernea sări și le ajută să-și întindă cearșafurile, în timp ce Gigi își tot clinchenea glăsciorul limpede și proaspăt. Se așezară, Gigi ghemuită, codindu-se să-și scoată halatul, iar Trebi mușcînd

dintr-o pară verde și strivind în măsele, cu vădită plăcere, carnea crocantă.

Veniseră cu toții în ajun, la prînz, se instalaseră la hotelul „Splendid", Gigi și Trebi într-o cameră cu două paturi, el singur, la același etaj, se lamentaseră împreună cu ceilalți de vremea proastă, dormiseră zece ceasuri și acum se reîntîlneau în acest spațiu luminos, surîzător. Din natură dispăruse parcă orice penumbră, nu se mai putea tăinui nimic, vocile sunau ca atunci născute, iar ochii clipeau intimidați în fața atotputerniciei violente, neîndurătoare a soarelui. Rămînînd în aceeași poziție, Gigi își scoase halatul, ieșind din el cu mișcări imperceptibile, de șarpe alunecos. Scoase la iveală un trup de marmură albă, și Cernea avu o clipă senzația că marea aruncase pe țărm, din adîncurile ei misterioase, o statuie antică, șlefuită pînă la neverosimil într-un milenar somn acvatic. Cînd tocmai se întreba dacă exclamația sa de admirație înăbușită nu răsunase totuși și afară, statuia sparse singură vraja, trecînd cu mișcări îndemînatice la o îndeletnicire foarte prozaică. Gigi începu să-și ungă cu cremă pielea mătăsoasă, după cum se vedea neatinsă încă în vara aceea de razele soarelui. Cu palmele ei înguste și degetele lungi, puțin întoarse la vîrfurile cu unghii delicate, tăiate scurt, nelăcuite, își mîngîia trupul, abia atingîndu-l, fără să se uite ce face, cu ochii rătăcind departe, pe mare. Părea că oficiază, inconștientă, un ritual, scoțînd din somnolență, cu atingeri delicate, fiecare părticică a cărnii de o nespusă frumusețe, pentru a primi și soarbe descătușată revărsarea orgiacă de lumină și dogoare. Își plimba degetele pe gîtul înalt și rotund, prin adînciturile mici ale claviculelor, pe pieptul imaculat, coborînd cîțiva milimetri, decent, sub elasticul costumului de baie, pe coapse, pe pielița cu luciul stins al fildeșului, pe genunchii sferici, pe degetele fine ale picioarelor. Cernea urmărea fascinat acest itinerariu, pentru că el îi făcea cunoscute, cu o savantă artă, misterele trupului ei desăvîrșit. Cînd termină și se întinse leneșă, ca o pisică, pe prosop, cu fața spre soare, se prăbuși și

el în genunchi pe nisip, parcă răpus de o lovitură surdă. Se ghemui cu capul în cearşaf, pradă unui ciudat frison lăuntric, părîndu-i că urechea încordată prinde foşnetul sîngelui femeii alergînd prin venele albăstrui, abia ghicite sub pielea de satin, îi aude bătăile inimii, chiar mişcarea imperceptibilă a părului atins de briza mării. Simţurile treze înregistrau, cu o precizie obositoare, vibraţia trupului viu, percepînd, fără ajutorul ochilor, mişcarea palmelor ce continuau din cînd în cînd să mîngîie pielea, cu gesturi automate, îndepărtînd fire de nisip sau gîze minuscule.

Se lăsară îndelung pradă flăcărilor soarelui, fiecare cu gîndurile sale tainice, pînă cînd Trebi, plictisită de atîta tăcere şi nemişcare, sări, împroşcînd nisip, şi alergă să-şi răcorească trupul greu, îndesat, în cleştarul rece al apei. Cei doi se ridicară să o privească, în timp ce ea, cu picioarele în apă, le făcea semn zgribulindu-se. Trebi îşi luă apoi inima în dinţi şi se aruncă în valurile potolite, agitîndu-se şi stropind în jur la cîţiva metri, ca un hipopotam. O priviră răzimaţi cu coatele pe genunchi, nemişcaţi, fără să se uite unul la altul, cu un vag sentiment de complicitate, ca şi cînd ar fi fost legaţi printr-un mic secret proaspăt, într-un mod de nimenea, nici chiar de ei înşişi, înţeles. Deodată ea îi puse palma pe braţ şi zîmbindu-i cu acelaşi aer ştrengăresc de mai înainte îi spuse : „hai şi noi". Cernea o ajută să se ridice şi după ce străbătură în fugă plaja, unul lîngă altul, se aruncară în apă, avîntîndu-se ca şi cînd ar fi fost de la sine înţeles că ei trebuie să ştie să înoate. Înaintau repede, cu mişcări armonioase, aproape fără zgomot. Cernea, născut la Dunăre, crescuse, s-ar putea spune, în apă. Era un înotător de clasă şi tocmai de aceea putea să aprecieze abilitatea şi rezistenţa femeii. Undeva, în larg, se opriră şi se întinseră pe spate. Cu cerul răsturnat în ochi şi pierzînd liniile orizontului, avură brusc senzaţia unei exilări. Instinctiv se apropiară, şi ea îl întrebă, privind mereu în golul incolor al cerului : „Dacă ne-am îneca acum şi n-am mai vedea niciodată pe nimeni ? Ţi-aş fi, acolo la fund, o companie plăcută ? Te-ai

mulțumi cu ea ?" Nu aștepță însă nici un răspuns și se scufundă, lăsînd apa să se închidă deasupra ei ca o enormă lespede lichidă. Cernea începu să o caute, dar Gigi ieși la suprafață și mai departe. Porni după ea ca un bolid, puțin înspăimîntat și îndîrjit, o ajunse și o apucă de umeri, întorcînd-o spre el. „Delfinule !" spuse ea, respirînd repede, și îi aruncă în ochi apă sărată cu podul palmei. Era atît de dulce și tandră, ochii îi străluceau, rizînd, cu atîta gingășie, gura umedă, cu apa șiroindu-i pe la colțul buzelor ca la copii, atît de proaspătă, și gestul mîinii sprijinindu-se de umărul lui atît de grăitor, încît Cernea, simțind cum îl părăsesc puterile, se aplecă și îi acoperi gura lacom, mușcîndu-i buzele. Ea se desprinse și fugi și el o ajunse din nou. „Canibalule" — rîse, și îi dădu, docil, gura, iar el o sărută acum frumos, cu grijă, ars de aproape de privirile ei întunecate, intense. Gigi se întoarse din nou pe spate, tăcu un timp, și apoi îl întrebă cu o voce încărcată de repros : „Acum sînteți mulțumit, domnule director general ? Orgoliul dumneavoastră a fost satisfăcut ?" El bîigui rușinat : „De ce vorbești așa..." Nu-l lăsă să termine, veni și-l mîngîie pe obraz : „Țeposule, Vlad Țepeș am să-ți zic, îți place ?" apoi, întorcîndu-se, porni decisă, spre țărm. Înotară pînă dădură cu picioarele de nisip. Mergeau încet, cu mîinile încleștate, ascunse sub apă, iar cînd ieșiră pe plajă deveniră amîndoi gravi, înaintînd, unul lîngă altul, cu privirile în pămînt. Cernea, zvelt și înalt, cu pieptul bombat tinerește, se simțea mîndru, ca un șef de trib întors victorios din luptă, ducînd cu sine un minunat trofeu de război.

Spre seară, Gigi veni la Vlad în cameră în chip de soră de caritate. Îi porunci să se întindă pe pat și abia atingîndu-l cu palma ei îndemînatică, îi răcori pielea înroșită de soare cu spirt. Îl certa gureșă, așezată pe marginea patului, umezindu-i spinarea, umerii, pieptul. Se lăsa întunericul. Aerul mai vibra de ultima respirație violetă a asfințitului. Prin ușa deschisă a balconului pătrundea umezeala sărată și răcoroasă a mării. Zgomotele stațiunii se auzeau stins, îndepărtat. Cernea o pri-

vea în față, în timp ce ea sporovăia, preocupată de treaba sanitară îndeplinită cu zel și pricepere. Vălul serii, transparent, cenușiu, îi topea trăsăturile, făcîndu-le mai misterioase. Se cufunda în penumbră ca într-o apă translucidă, ochii, gura, părul fiind din cînd în cînd ascunse de mișcarea unui talaz, pentru a reapare din nou, într-o altă undă, păstrînd un strop de lumină, sau doar amintirea ei. El însuși se închipuia închis într-un acvarium, cu ochii lipiți de geam pentru a prinde ultima imagine a lumii de afară. Închise ochii, profitînd de starea de pacient.

Ziua aceea îl surescitase într-un mod necunoscut, făcîndu-l totodată să-și simtă mintea greoaie, să se întrebe chiar dacă nu se prostise întîmplările punînd doar în evidență trista realitate. După cele petrecute dimineața, trecuse prin stările cele mai contradictorii, ba ridicîndu-se în al nouălea cer, de unde lumea i se părea de o nespusă frumusețe, așternută ispititor la picioarele sale, ba fiind mușcat de dinții îndoielii, cînd totul devenea confuz, incert, insuportabil de incoerent, ba căzînd în ghearele disperării, închipuindu-și că speranțele lui nu erau decît efectul unei credulități puerile, sau senile, și că nu făcuse decît să-și ia dorințele absurde drept realitate. Cauza acestei labilități psihice era nestatornicia derutantă a modului în care îl trata Gigi — cînd tandră, atentă, ocrotitoare chiar, cînd absentă sau, dimpotrivă, aruncîndu-i sclipiri batjocoritoare din ochii enigmatici, cînd rece, închisă în sine, de o nepăsare aproape grosolană. Spre seară Gigi o trimisese pe Trebi să-i comunice programul nocturn : deplasarea cu autobuzul la Constanța și întîlnirea la Cazinou cu faimosul, încă neidentificatul „grup vesel" al colegilor de la București. Pe Cernea îl nemulțumi propunerea. Se temea că ea avea să fie asimilată de un necunoscut și primejdios mediu străin. Deloc dispus să o vadă în compania unei bande gălăgioase, probabil superficială și impertinentă, Cernea pretextase arsura pielii, o stare generală de indispoziție — probabil o insolație explicase el — și se scuzase că nu poate participa la expediția proiectată. Gigi venise imediat la

fața locului, constatase starea bolnavului, stabilise inconcesivă că e vorba de o fraudă, ca și de o manifestare rebarbativă tipică unui „urs polar singuratic". Cu toate acestea, nu numai că nu insistase, dar anulase imediat programul stabilit. „Drept pedeapsă pentru acest simulacru, vei suporta un tratament radical, ca și cînd ai fi într-adevăr bolnav" — îl amenință ea și își aduse spirt, aspirină, unguente și alte leacuri, trecînd imediat, cu o severitate prefăcută, la executarea sentinței.

Acum, Cernea suporta, cu ochii închiși, dulcea autoritate medicală, încîntătoarea pedeapsă primită din mîinile ei, nedorindu-și decît ca aceasta să se prelungească la infinit. Asculta vocea melodioasă, fără să urmărească sensul cuvintelor, ghicind, dealtfel, că ele nici nu-și propuneau să comunice ceva anume, avînd doar rostul să umple un gol, o tăcere care ar fi putut deveni prea elocventă, trădînd ceea ce plutea în aer, stingherindu-i pe amîndoi. În clipele acelea, Cernea găsea din nou că lumea nu este ermetică, ostilă, guvernată de legi oarbe, ci simplă, ușor de stăpînit, servilă ca o sclavă. Ceva fundamental și neprețuit, la care rîvnise, pentru care tremurase, sperînd și apoi nemaisperînd, ceva ce uneori i se părea ca o rază ascunsă în scama unui nor, i se oferea, în sfîrșit, de la sine, se afla lîngă el, doar la o palmă. Și cu toate acestea nu întindea mîna, prelungea așteptarea, amîna clipa. De frica acelui necunoscut... o planetă ascunzînd focul iadului în strălucirea ei orbitoare ? Sau pur și simplu pentru a prelungi acest sentiment de beatitudine, de triumf, bucuria uimită de a ști că în orice clipă „se poate" ? Gusta doar apropierea fericirii — și aceasta îi era de ajuns pentru că avea gustul fericirii însăși. Poate, în subconștient, ceva îi șoptea că atinsese limita superioară și că, dincolo, armonia integrală va fi știrbită, se va macula !

Deodată însă, din alt lăuntric colț obscur, ceva tresări mușcîndu-l, provocînd o alarmă reverberată ca un sunet ascuțit în toate fibrele ființei sale. Semnalul că această clipă, alcătuită poate, totuși, numai dintr-o iluzie, se poate împrăștia, poate

pieri fără urmă ! Instinctiv prinse mîna ce se plimba alene pe pieptul său și o duse la buze. Se produse apoi un vîrtej în care totul se amestecă haotic și se comprimă într-un singur moment greu, arzător, întipărit în sufletul său ca o ștampilă înroșită în foc. Așa simți el orele, eliberate din chingile timpului, ale iubirii flămînde și mistuitoare trăite în noaptea aceea cu femeia pasională a cărei supremă virtute și a cărei invincibilă putere, erau, nu mai încăpea nici o îndoială, dragostea. Cu mare greutate, după repetate încercări, siluindu-și memoria, mai ales memoria simțurilor, reuși mai tîrziu să desfacă acest ghem încîlcit și să separe cît de cît unele de altele secvențele filmului cuprinzînd toate imaginile într-una singură, și ea nestatornică, halucinantă.

După ce plecă Gigi, tîrziu, peste miezul nopții, Cernea ieși pe balconul așezat cu fața spre mare. Nemărginirea apelor aprinse de văpaia lunii concorda cel mai bine cu starea de compresiune a spiritului său, oferind spațiul necesar pentru revărsarea marii acumulări de emoție, energie, neastîmpăr și entuziasm. Marea, cu murmurul ei înfundat, de animal sălbatic ascuns în desișul pădurii, cu singurătatea ei mîndră, de o tristețe sfîșietoare, cu necunoscutul cosmic jucînd pe chipul ermetic de sfinx, marea aceasta, acum nespus de dragă lui Cernea, îl descărca, îl liniștea și îl însenina. Se întoarse în odaie pătruns de frigul nopții, înfrînt de imensa nepăsare a elementului primordial. Îl mai despărțeau de lumina dimineții cîteva ore de mister și liniște, cînd putea rămîne nestingherit cu el însuși și cu bogăția lui. Pipăia alături, în pat, locul unde fusese ea și golul îl făcea să tresară. Dar perna păstrase forma capului ei, iar peste tot stăruia parfumul amețitor al trupului minunat ce palpitase în brațele sale. Apăsa palma cu degetele desfăcute pe cearșaf, lîngă el, cu un gest posesiv, atotstăpînitor, convins că nimic nu se mai poate schimba, că nimeni nu-i mai poate lua înapoi ceea ce dobîndise.

Se duse pe plajă împreună cu cei mai matinali vilegiaturiști, amatori de ultraviolete și, așezîndu-se pe locul din ajun,

își începu răbdător așteptarea. Gigi, însoțită de nedespărțita Trebi, veni devreme. Oare nu avusese nici ea somn, se întreba Vlad, sau nu voise să-i lase să se plictisească ? Chipul îi era mai palid ca de obicei și ochii mai triști. Îl întîmpină cu un zîmbet de intimitate și parcă de dependență, dar în același timp, i se păru lui Cernea, puțin amar. Privind-o tot mai atent, căpătă impresia că se poartă ca și cînd ar fi suferit o umilire, ca și cînd ceva din personalitatea ei fusese ultragiat. Pornind din adîncimile de unde în ultima vreme urcau spre mintea lui tot felul de fantasme, un simțămînt de culpabilitate începu să i se insinueze în conștiință. Ce s-a întîmplat oare ? — începu să se întrebe, străbătut subit de un fior. Nu cumva ceea ce făcuse el fusese o grosolănie, luînd drept consens o supunere îndurerată ? Nu o rănise prin insistența lui abuzivă ? Dar fusese insistență ? Pentru prima oară realiza diferența de vîrstă dintre ei. Dacă el omisese cu desăvîrșire acest aspect, poate ei îi era dezagreabil. Regrete și remușcări începeau să-l asalteze. Se feri de orice aluzie, își reprimă bunădispoziția de teamă să nu pară vulgară. Se supraveghea cu strășnicie pentru a nu lăsa să răzbată o cît de fugară expresie, din acelea complice, atît de grăitoare, obișnuite și firești între proaspeți îndrăgostiți, cu atît mai mult între amanți la începutul legăturii lor. Vru să schimbe cîteva cuvinte cu Trebi, dar aceasta era ocupată să-și mănînce fructele de dimineață. Se gîndi că poate și ea este contrariată. „Evident, își spunea, știe ce s-a întîmplat și dezaprobă. Gigi i s-a destăinuit și i-a împărtășit regretul că se lăsase tîrîtă, într-o clipă de slăbiciune, în această aventură." Uitase cu desăvîrșire, parcă un burete i-ar fi șters totul din minte, clipele de dăruire a femeii în noaptea trecută, cuvintele dogoritoare, vocea îngroșată de patimă. Se vedea numai pe sine, dezlănțuit, satir bătrîn, egoist și cinic, și rușinea începea să-i încingă obrajii.

Cînd aerul se încălzi bine, Gigi se ridică și îl chemă în apă, amintindu-i că e timpul să-și întrerupă plaja. Intrară în mare și, singur cu ea, Cernea nu se putu stăpîni să nu o întrebe

șovăitor, pregătit pentru orice. „Gigi... tu regreți ce s-a întîmplat azi-noapte ?" Ea îl privi surprinsă, apoi își încolăci brațul după mijlocul lui și se lipi de el ca o iederă. „Prostul meu drag, îi răspunse cu aceeași voce răgușită, încărcată de senzualitate, hai vino, ajunge-mă !" O ajunse în larg, oprindu-se acolo, la locul lor, și se sărutară cu gurile umede și sărate, strivindu-și mîinile cu furie, încleștîndu-le într-o dorință sălbatică de a-și pricinui durere și de a se împărtăși totodată din plăcerea acestei dureri.

Lucrurile intrară apoi pe un făgaș normal. Umblau tot timpul împreună, la plajă, la masă, pe faleză, pînă noaptea tîrziu. După ce forfota hotelului se potolea, Gigi se strecura în camera lui Cernea. Renunțase la vioiciunea ei afectată și își pierduse ironia. Se trăsese la față și căpătase o expresie de voință mistică blîndă, supusă, dar de neclintit. În momentele de intimitate, Cernea surprindea pe chipul ei o expresie gravă, de abandon, parcă ar fi fost gata să se arunce, voluntar, într-un sacrificiu. „Așa trebuie să arate — îi trecu o dată prin minte fulgerător — o femeie hotărîtă să se sinucidă." Dar în același timp trăia o bucurie egoistă în fața acestei transformări, găsind în ea dovada plenitudinii dragostei. Exclusivismul erotismului ei aproape tragic îl măgulea. Era nu iubit pur și simplu, se simțea obiectul unui cult. Crescuse mult în propriii ochi. Iată, se vedea devenind o existență vital necesară acestei superbe femei. Conștient că trăia, ca bărbat, o adevărată reînviere, jubila că găsise în sine asemenea resurse și că stîrnise o asemenea pasiune. Se uita mai mult în oglindă, se bărbierea și se pieptăna cu meticulozitate, își îngrijea ținuta, ceea ce nu mai făcuse din prima tinerețe, iar pe plajă, pe stradă, pretutindeni, arbora un aer ostentativ de forță conștientă de sine. Aceasta atrăgea atenția, Cernea fiind considerat în acel sezon unul din personajele cele mai interesante din Mamaia. Maturitatea împrospătată se dovedea mai subtilă decît tinerețea încă nepotențată spiritual. Trebi se desprinsese discret de ei, atașîndu-se pomenitei „bande vesele" — în fond, o grupare disper-

sată, ziua aproape invizibilă —, iar Gigi părea că uitase complet de orice escapade.

Intr-o zi, pe la ceasul asfinţitului, Cernea o aştepta pe Gigi, singur pe o bancă, contemplînd marea, cu gîndurile destrămate ca şi norii uşori ce pătau cerul. Cineva se opri lîngă el şi-l salută. Apoi, fără să mai aştepte răspuns, se aşeză alături, pe bancă. Cernea nu luă seama la musafirul nepoftit pînă ce acesta nu începu să vorbească, repezit, cu o voce egală, parcă indiferent la ceea ce spunea. Îl recunoscu pe arhitect, fostul logodnic al iubitei sale. Se străduia fără succes să-şi reamintească numele, uimit că acest om îi ieşise complet din cap. „Cred că am venit cam în acelaşi timp — îl informă acesta. Eu am făcut însă plajă cu cîţiva prieteni, dincoace, la ghiol. Părerea mea este că soarele arde mult mai puternic acolo. V-am văzut mereu, dar n-am vrut să vă tulburăm. Mă miră însă că vă găsesc acum singur, poate ea nu se simte bine ori s-a dus la Constanţa." Era foarte bronzat şi Cernea se gîndi că probabil stă la plajă şi după-amiezile. De la început tînărul nu-i fusese simpatic, dar acum îl agasa de-a dreptul modul cum încerca să-i intre în suflet. Îngăimă ceva, plictisit, dorind să-i arate indispoziţia, însă îl cunoştea prea puţin pe arhitect; acesta nu se intimidă deloc, ci continuă să vorbească tocmai în legătură cu ceea ce era de natură să-l irite pe Cernea. „Speram să găsesc ocazia de a discuta — însăilă el, fără întrerupere —, căci, după părerea mea, se cuvine să limpezim puţin lucrurile. Vă rog să mă credeţi, nu vă port nici o ranchiună. Probabil că postura mea vi s-a părut cam ridicolă, ar fi de înţeles, sînt doar un încornorat. Mă rog, poate e impropriu spus aşa, vreau să spun înşelat, lăsat cu buza umflată. Nu vă fac nici o vină, realmente cred că, personal, nu purtaţi nici o răspundere în cele întîmplate. În ce mă priveşte, pur şi simplu m-am dovedit naiv, inadmisibil de naiv. Dar, mă rog, asta e altceva, dealtfel trebuie să recunosc, nu prea mă pricep la oameni, mai ales la femei. Ele mi-au arătat adesea bunăvoinţă, iar eu

am luat asta drept altceva." Chicoti şi lui Cernea i se păru indecent şi supărător de familiar. Aşa, pentru curiozitatea dumneavoastră, trebuie să vă spun că pe Gigi nu mi-a trecut niciodată prin cap să o întreb dacă mă iubeşte. Mi se părea de la sine înţeles. Şi ideea logodnei a apărut de la sine. Noi ieşeam împreună, ea păruse că mă preferă şi dincolo de ironiile, pe care nu prea le luam în seamă, îmi arăta destulă amabilitate. Legătura noastră dura de aproape un an şi, oricum, se impunea un deznodământ, mai ales după ce absolvise. Papà acceptase ideea de a locui la noi, mama nu mai vorbesc. Ba se oferiseră, bătrînul vorbesc, să-i pună lui Gigi la dispoziţie biroul, foarte bine luminat, pentru atelier. Însă nu ştiu de ce — probabil, inspiraţia ! — mi-a trecut prin cap să i-o prezint pe Gigi lui Cristian. E un băiat serios. Era însă din alt cerc, noi ne întîlneam doar la clubul sportiv, n-o cunoştea pe Gigi. Vedeţi ce înseamnă inspiraţia ? — repeta el dorind parcă să-l facă pe Cernea să înţeleagă importanţa extraordinară a acestui factor în viaţa omului. Ştiţi, am stat şi m-am gîndit mult după aceea... Cred că am mai căpătat ceva minte. Mă rog, să sperăm că viitorul nu o va infirma. Căci, înţelegeţi desigur fondul problemei, dacă nu se întîmpla acum, se întîmpla altă dată şi poate în condiţii mai dezagreabile. Mă rog, căsătorit e altceva, atunci chiar poţi spune că eşti încornorat. Ştiţi cum se spune, «tot răul spre bine». Iată de ce, vă rog să mă credeţi, în ce vă priveşte, n-am nimic de împărţit. În fond, ea a fost pusă în situaţia de a alege. Sper că înţelegeţi ce vreau să spun. Ea a ales, adică *ea v-a ales*. Abia după aceea mi-a trecut prin minte că de fapt nici eu nu alesesem, ci tot aşa, fusesem ales. Eu mă consideram însă cel avantajat şi mi se părea că trebuie să mă felicit pentru afacerea făcută." Cernea vrusese de cîteva ori să-l întrerupă şi să pună punct acestei penibile scene. „E jignitor şi degradant să stau aici şi să ascult pasiv lamentările şi insinuările acestui tînăr insipid", îşi spunea el. Dar amîna mereu intervenţia, şi pe măsură ce arhitectul vorbea, i se tre-

zea interesul și devenea atent. De aceea, prefăcîndu-se indiferent, urmărea îndeaproape raționamentul aparent pueril al acestuia, cuvintele seci, înșirate fără nici o noimă. „Să vă spun sincer însă, un singur lucru m-a atins cu adevărat, pentru că, de ce să exagerez, nu pot afirma că am fost complet nimicit. A, sigur, vanitatea și celelalte ! Și apoi îmi plăcea foarte mult... e foarte decorativă. Vă rog să mă scuzați. Îmi dau seama, în situația dumneavoastră, puteți găsi deplasat modul meu de a mă exprima. Dar nu luați în seamă, fiți atît de gentil. Să revin însă, vă spuneam că ceva totuși m-a rănit. Nu știu dacă puteți înțelege, dar a fost totuși cinică. M-am simțit ca un cal de schimb, abandonat într-o stație. Vă asigur, nu e deloc plăcut să știi că ai fost pus să alergi, numai pentru a duce echipajul o oarecare porțiune de drum. Cînd ai un drum lung de făcut, probabil că e firesc să procedezi așa. Dar, oricum, un bărbat nu e un cal. Și apoi cît e de lung acest drum ? Cine poate ști ?“ „Uite ce e, tinere, socot că ai început să fii impertinent, izbucni deodată Cernea. Consider aluziile dumitale deplasate și jignitoare. În general, ți-ai permis prea mult. Nu simt nici o plăcere să-ți ascult confidențele și considerațiile infantile și te invit să te oprești aici. Nu mă interesează ce mai ai de spus, iar altă dată te rog să mă eviți. Bună seara.“ Arhitectul se ridică vădit rușinat, puțin speriat, bolborosi tot felul de scuze, își exprimă regretul, apoi nu se știe de ce izbucni în rîs, salută și plecă.

La cîteva minute după aceasta veni și Gigi, vaporoasă, proaspătă, calmă, supusă, tulburător de feminină. Cernea se străduí toată seara să-și ascundă starea de spirit pricinuită de întîlnirea cu fostul ei logodnic. În timp ce se plimbau pe malul mării, Gigi îl ținea de braț și se ghemuia la pieptul lui, parcă înfricoșată de ceva. Vorbea foarte puțin și atunci numai pentru a-l întreba la ce se gîndește, ea însăși dusă pe gînduri. „Poți să-mi spui ce-ți trece acum, în clipa aceasta, prin minte ?“ — îl interoga ea fără să-l privească, cu capul lipit de umărul lui. Sau : „Ție nu ți se pare că marea fără lună e dușmănoasă ?“

„Nu te simți acum la marginea lumii ? Ai mai vrea să te întorci acolo, în forfota aceea ?“ El răspundea cu cîte o frază scurtă, iar ea nu revenea asupra întrebării. În schimb, părea că ascultă tot timpul, nu vocea lui Cernea, ci ceva din lăuntrul lui, poate sunetul gîndurilor, sau tăcerea însăși, vocea profundă, atotcuprinzătoare a tăcerii. Mergeau anevoios, împiedicîndu-se din cînd în cînd, pentru că agățată de trupul lui, ea îi încurca pașii, le strica ritmul. Părul negru al femeii mîngîia gura lui Cernea și parfumul discret, atît de personal, îi pătrundea în nări, impregnîndu-l de prezența ei concretă, materială. În minte îi stăruiau însă, persistente, frînturi din cuvintele molatice, prost articulate dar atît de insinuante ale arhitectului. „Cal de schimb abandonat, la stație, spusese, nu ? Un idiot invidios, desigur. Dealtfel, ce fusese între ei ? Cum putuse accepta Gigi această combinație ? Dar poate că în realitate, se răzgîndea el, Gigi îl prețuise. Băiatul nu era chiar un idiot, fusese șeful promoției și se arăta destul de cult, avea o evidentă acurateță a gîndirii. Atunci de ce-l abandonase în chipul acela atît de brutal ? Arhitectul o calificase cinică. Există oare cinism în materie de sentimente ?“

În febra zilelor și nopților de dragoste, Cernea uitase cu totul de acea primă seară, ștergîndu-i-se complet din minte detaliile atît de semnificative. „Ea alesese !“ — zicea arhitectul. Dar el își făcuse reproșuri, se mustrase pentru a fi profitat de o anumită conjunctură favorabilă... Nu, asta nu putea fi adevărat. Rămînea numai ipoteza cinismului, enunțată de logodnicul părăsit ca un... ca un cal de schimb util doar pentru o porțiune de drum. „Gigi, m-am întîlnit mai devreme cu fostul tău logodnic, sportivul acela...“, îi scăpă lui Cernea aproape fără să vrea. „Da, iubitule ?“ îi răspunse ea visătoare, ca și cînd i-ar fi spus că a început o nouă carte de poezii. „Te-a bîrfit puțin, continuă el, dar l-am cam bastonat și l-am trimis la plimbare.“ „O, dar n-are nici o importanță“, îi replică Gigi vorbind tot așa, rar și încet, parcă preocupată să nu atingă, să nu strice ceva. „Nu te interesează să știi ce-a spus ?“, insistă

Cernea. „Nu, dragul meu, îl asigură ea cu blîndețe, dar recunoscătoare, ca și cînd ar fi întrebat-o despre o boală a ei mai veche, vindecată. Toate acestea sînt atît de departe. Nici nu știu dacă au existat. Nu vrei să aruncăm aceste pagini îngălbenite ?" Vorbea fără să-și ridice capul de pe pieptul lui, continuînd să meargă așa, ghemuită, ca un copil cuminte, puțin tristă — tristețea părea că vine din prea multă afecțiune, ca și din convingerea că nu i se poate răspunde cu aceeași măsură. Cernea se rușină și nu mai insistă, avînd deodată sentimentul că e nu numai ridicol, dar și nedelicat, jignitor. Își eliberă brațul și o strînse ocrotitor, sărutîndu-i părul cu duioșie și scoțîndu-și cu totul din minte neplăcuta întîlnire cu tînărul arhitect.

A doua zi, Trebi îi acostă cînd se duceau să-și ia prînzul și, cu multe precauții, îi invită, în numele „bandei vesele", ținînd seama de faptul că se apropia ziua plecării, la un „banchet de adio", undeva, într-o grădină de vară din Constanța. Gigi, pretextînd că lui Vladi nu-i fac plăcere asemenea agape, vru să refuze, dar Cernea se simți dator să protesteze și insistă ca ea să accepte. Gigi îl privi mirată, dar nu zise nimic și rămaseră înțeleși să se ducă. Cînd ajunseră ei, grădina era arhiplină, însă chelnerii tocmai strigau, cu sprinteneală și voioșie — ca și cînd ar fi anunțat începerea cine știe cărui număr de atracție, nerăbdător așteptat de clienți —, că berea se sfîrșise. Din „banda veselă" făceau parte patru-cinci băieți și două-trei fete, în general de vîrsta lui Gigi, absolvenți de facultate din ultima promoție. Îl întîmpinară pe Cernea cu deferență și, amabili, practici, își spuseră pe rînd numele, afișînd, în glumă, spiritul de disciplină al soldaților scoși în front. Zdrăngănea un taraf de lăutari și, la un microfon prost reglat, răcnea, făcînd un zgomot asurzitor, o dizeoză grasă, între două vîrste, îmbrăcată în costum popular. Ringul de dans era total ingnorat de clientela băutoare de bere. „Banda veselă" se afla în dilemă. Se comandase pentru toată lumea saramură de pește și antricoate de porc, însă, în ce privește băutura, oscilau

între vermut roşu şi lichior de cacao — singurele sortimente de alcool oferite acum de chelner. Aleseră vermut şi cerură cîteva sifoane. Vermutul roşu-cărămiziu adus de chelner şi turnat în pahare groase de apă era cald, sifoane nu existau, nici lămîie, iar de gheaţă nici pomeneală. Băutura avea un gust de sirop de tuse, cu o tărie alcoolică însă destul de ridicată. Îl rugară pe chelner să le aducă apă de la chiuvetă pentru a o dilua. Grădina forfotea, mulţi aşteptau în picioare, în spatele scaunelor ocupate, alţii abia veniţi se plimbau printre mese căutînd, naivi, locuri goale. Dinspre grătarele cu peşte şi antricoate veneau din cînd în cînd fuioare de fum cu aromă de carne friptă, chelnerii cu farfurii pe braţ circulau grăbiţi îmbrîncindu-i pe cei ce stăteau în picioare şi încurcau drumul, urmăriţi tot timpul de privirile rugătoare ale clienţilor, ca nişte capricioase zeităţi ale plăcerii culinare. Pe nesimţite, femeia în costum naţional fu înlocuită de o alta, cu forme tot atît de proeminente, dar îmbrăcată într-o rochie de lamé, în care trupul ei planturos era strîns ca într-o armură rigidă, greşit îmbinată la încheieturi. Noua dizeoză începu să cînte, cu o voce mai stăpînită, şlagărele de muzică uşoară ale timpului, dar microfonul continua să hîrîie şi să pocnească încît sunetele emise nu se deosebeau deloc de cele ale predecesoarei. În rumoarea grădinii şi sub imperiul preocupării pentru saramură şi antricoate, nimeni n-avea chef de vorbă, şi conversaţia lîncezea. Abia după ce îşi potoliră foamea, tinerii se înveseliră şi, sorbind din cînd în cînd din lichidul cleios şi cald, începură să-şi dezlege limbile. Subiectul preferat părea a fi apropiata luare în primire a posturilor repartizate de comisia guvernamentală. Reieşea că toţi cei de faţă reuşiseră să obţină repartiţii în Capitală, fiind dealtfel bucureşteni, cu excepţia colegei de cameră a lui Gigi. Ea — şi Cernea abia acum află că o chema Trebizonda, Trebizonda Cucu, Trebi fiind un diminutiv ardelenesc — urma să se întoarcă în oraşul natal, în Arad, unde familia o aştepta cu nerăbdare. Ţinuta spilcuită dovedea starea socială bunicică a tinerilor, probabil fii de intelectuali sau de

funcționari cu grade mai înalte prin ierarhia instituțiilor centrale. Făceau haz pe seama viitoarelor lor salarii, amenințîndu-se unii pe alții cu perspectiva unei austerități financiare de natură să facă din ei „proletari". Strecurau însă și aluzii la subsidiile părinților, lăsînd să se înțeleagă faptul că mai există o portiță pentru continuarea vieții de bucureșteni petrecăreți și risipitori. Între timp clienții se mai răriseră, vacarmul difuz al grădinii începuse să se estompeze și chiar megafonul părea să dea semne de oboseală și de oarecare discreție. Cîteva perechi se învîrteau pe cimentul ringului de dans.

Tocmai atunci, un bărbat tînăr, frumos, de înălțime medie, cu o față zîmbitoare dar serioasă, veni tiptil și se așeză în spatele lui Gigi sprijinindu-și palmele pe speteaza scaunului ei. Ceilalți nu spuseră nimic, dar privirile îi trădară și, intrigată, Gigi întoarse capul. Văzîndu-l pe tînăr, ea surîse, în timp ce ceilalți, dezlegați de mica și scurta taină, izbucniră într-un cor de exclamații gălăgioase și dezordonate, de simpatie exagerată, așa cum fac tinerii cînd își iau în balon camarazii. „A, a, ă, don Sergiu, ce surpriză, ă,ă, lume nouă, simandicoasă... Hai, bătrîne, trage-ți și tu un scaun, îl îndemnau ei, hai să ciocnim un cinzano «Zarea», ultimul răcnet, să mai schimbăm și noi o vorbă, mai uităm cele nevoi, vorba poetului." Dar cel numit Sergiu, păstrîndu-și calmul și zîmbetul luminos, le făcu doar din mînă semn să se potolească și, aplecîndu-se spre Gigi, o invită ceremonios la dans. Corul intră din nou în funcțiune, exprimînd prin tot felul de sunete, dintr-un repertoriu îndelung exersat, un entuziasm zeflemitor, o aprobare și o încurajare autoritară, sentențioasă. În această hărmălaie, Gigi fu mai mult luată pe sus de galerie decît se ridică din proprie inițiativă, apoi, dusă de mînă, porni ascultătoare la dans. Cernea, realizînd acum sensul noțiunii de „bandă veselă", găsea că el este ceea ce se numește o cantitate neglijabilă în mijlocul tinerilor distrați, nepăsători și gălăgioși, și resimți

plecarea lui Gigi mai mult ca o pierdere a suportului său personal în această lume străină. Parcă intuindu-i însă starea de spirit, tinerii începură deîndată să manifeste interes pentru persoana lui. Una din fete îl întrebă dacă nu știe cumva ce a făcut Gigi cu repartiția ei de profesoară de desen în comuna aceea Bragadiru, sau cum îi zice... Cernea afla atunci pentru întîia dată de această repartiție, dar nu vru să-și arate surprinderea și tocmai se pregătea să dea un răspuns în doi peri, cînd o altă fată interveni competent : „Cum, dragă, nu știi, a refuzat-o." Nu comentă nimeni această informație, iar careva o întrebă pe Trebi dacă nu vrea o omletă. Ceilalți rîseră, iar Trebi le întoarse spatele. Se tachinau, arătîndu-i lui Cernea cum sînt ei de fapt și încercînd să-l ajute să le suporte tovărășia. Timpul trecea însă, și Gigi nu se mai întorcea. Învingîndu-și o anumită jenă, Cernea începu să o caute din priviri în ghemul de trupuri adunate acum pe pătratul de ciment de lîngă orchestră. O văzu, în sfîrșit, mișcîndu-se încet în brațele tînărului, privindu-l cu o expresie concentrată, în timp ce el vorbea. Păreau atît de absorbiți în discuție încît continuau să danseze și în pauzele dintre cîntece. Probabil că Cernea privea spre ei prea insistent, dînd semne de nervozitate, pentru că, la un moment dat, unul dintre băieți se aplecă și îi spuse discret, ca să-l liniștească, pasămite : „Știți, Sergiu a fost dragostea de inimă a lui Gigi, o chestie veche. Au rămas însă prieteni." Moțăitul din cap și rînjetul întipărit pe fața lui Cernea ar fi vrut să fie un răspuns la rîsul vesel al celuilalt, dar ceva, ca o fiolă de vitriol, i se sparse în coșul pieptului și o gheară de fier începu să-l strîngă de gît. Nu mai auzi nimic din ce sporovăiau ceilalți, întoarse spatele ringului și își aținti privirile fixe undeva, în gol, prefăcîndu-se că urmărește atent o masă vecină. Nu-și mai dădu seama cît timp a trecut pînă la întoarcerea celor doi și nici nu observă cînd partenerul de dans al lui Gigi își luă rămas bun și se retrase către grupul lui. Știu numai că, la un moment dat, Gigi îl luă de braț și, pretextînd ceva, îl împinse spre ieșire și de acolo spre autobuzul ce făcea

rondul de noapte către Mamaia. În mașină, destul de aglomerată, nu vorbiră nimic. Gigi arunca priviri lungi spre fața lui împietrită, parcă dorind să-i străpungă fruntea, să ajungă la gîndurile întunecate și răscolite și să le liniștească.

Coborîră la Mamaia și, într-o tăcere grea, apăsătoare, parcă vîscoasă, Gigi îl conduse pe Cernea, în continuare absent, rigid, ca o marionetă, spre o bancă singuratică așezată aproape de plajă. Îl făcu să se așeze, și el se supuse cu aceeași încremenire de somnambul sau de anesteziat abia ridicat de pe masa de operație. Luna ardea deasupra mării, împrăștiind flăcări albe și reci, tăindu-și o cărare de lumină, pustie, pînă la marginea orizontului. Valurile mici, somnoroase, se loveau ușor de țărm, scoțînd un zgomot timid, copilăresc, discontinuu, ca o grămadă de pui de găină ciripind în culcușurile lor strîmte, într-un mare incubator. În afară de aceasta totul părea că murise, iar cei doi, tăcuți, priveau apa, ca și cînd ar fi încercat să-și aducă aminte ceva esențial pentru care veniseră acolo și uitaseră cu desăvîrșire.

„Vladi, rupse deodată femeia această vrajă, pronunțînd altfel numele modelat pe îndelete de gura ei în nopțile de dragoste, Vladi, între noi trebuie spus totul. Sper că înțelegi de ce, și că ești de acord." El n-o privea, ațintindu-și mereu ochii spre întinderea scînteietoare a apelor, cu sprîncenele încruntate, parcă ar fi fost gata să pornească pe straniul drum deschis înainte-i. „Îmi dau seama ce se petrece cu tine, ce gînduri îți trec prin cap, continuă ea. Acum ți-e lehamite, nu e așa ? Totul ți-a devenit indiferent, de prisos. Nici eu nu știu de ce, dar îți mărturisesc că de mai multe ori m-am întrebat cum ai reacționa tu într-un moment... cînd te-ai simți jignit, de pildă. Ei bine, niciodată nu te-am putut vedea plin de ură, ci numai așa, înstrăinat, indiferent. Acum, pentru mine e clar că în ochii tăi sînt o ființă inferioară și ingrată. Vladi, te rog, mărturisește deschis, fii sincer... Știu că din proprie inițiativă n-ai să-mi spui nimic, și că dacă vreau să aud ceva de la tine tre-

buie să scot cu cleştele fiecare cuvînt." Cernea continua să tacă, dar ceva se mişca în el, crisparea dureroasă începea să slăbească. „Eu îmi dau seama cît de adîncă e viaţa ta interioară, cîte prăpăstii sînt ascunse acolo, cît eşti de sensibil şi orgolios. Dar nu e uşor pentru mine să păstrez trează în minte, în fiecare clipă, imaginea acestor dimensiuni şi să ţin seama de ele la fiecare gest pe care-l fac. Cu toate că vreau. Dar îmi trebuie un timp... Dă-mi acest răgaz, te rog, Vladi." Peretele acela ostil din el ceda, se fărîmiţa, şi un oftat de eliberare îşi făcea acum drum spre gîtul lui Cernea, într-adevăr, la fel ca în copilărie. Maturizîndu-se, Cernea devenise conştient că această cedare era una din slăbiciunile lui şi că ea îl făcea vulnerabil ; de fiecare dată cînd îi cădea pradă încerca să se opună, dar fără succes. Dealtfel, îşi impunea această rezistenţă cu strîngere de inimă, pentru că nu-i făcea plăcere, ar fi fost mult mai fericit dacă s-ar fi lăsat pradă sentimentului de uşurare şi s-ar fi destins. Aşa, continua să stea încruntat, cu privirile ţintă către imensa pajişte lichidă, presărată cu pulbere de diamant, refuzînd să se întoarcă spre femeie, să primească implorarea din vocea şi din ochii ei. „Nu mi-am închipuit că gestul acela banal, de a primi să dansez cu o persoană ce aparţine în întregime trecutului, pur şi simplu un act de civilizaţie — îşi urmă Gigi litania —, te va putea afecta. Dealtfel ar fi trebuit să-mi treacă prin cap că unul din băieţii ăia neghiobi o să facă pe interesantul şi o să-ţi debiteze cine ştie ce inepţii."

Fără să-şi dea seama, spunînd aceasta ea făcu o greşeală. Încă nu cunoştea decît puţin din firea întortocheată a lui Cernea. Această justificare factologică îl nemulţumi, găsind-o de-a dreptul de prost gust. Încruntat, se întoarse brusc, o privi drept în ochi şi o întrebă batjocoritor : „Ştii ce înseamnă un cal de poştă ? Cunoşti acest gen de bărbaţi ? Şi genul de femei înaintînd din staţie în staţie, fără să le pese de caii ce cad după ce şi-au făcut datoria ?" Ochii lui Gigi licăreau stins în fundul orbitelor ca şi cum ar fi fost stoarsă de o boală grea.

Vorbele lui Cernea păreau că au lovit-o în plină față, ca șfichiul unui bici. Și el își dădu seama că spusese ceva grav, dar tot mestecînd în cap expresiile arhitectului, ajunsese să se familiarizeze cu ele în așa măsură încît le pierduse înțelesul real. Fu rîndul ei să tacă, umilită și înfricoșată de cuvintele tăioase și de glasul metalic. Probabil că spusele lui Cernea avuseseră chiar un ecou disproporționat, un efect mai mare decît era firesc, fiindcă izbucni deodată într-un hohot de plîns. Cernea vru s-o mîngîie, dar i se păru ridicol să facă acest gest, așa încît rămase nemișcat, el însuși deconcertat. Gigi își stăpîni plînsul destul de repede și se îndoi de spate, rezemîndu-și coatele pe genunchi, cu obrajii în palme. Se ridică, înaintă pe nisipul umed al plăjii pînă aproape de apă, stătu acolo un timp, cu spatele încovoiat, își șterse ochii și obrajii uzi, se întoarse, se așeză din nou pe bancă și începu să vorbească.

Avea vocea răgușită și pronunța cuvintele cu duritate, brutal, fără să privească nicăieri. „Ce-ai spus acum, începu ea, nu e de la tine. Sînt cuvintele lui Sandu Stănuțescu. Am știut de discuția voastră nu numai din spusele tale. Mi-a reprodus el însuși tot ce ți-a spus atunci, și a făcut-o cu o răutate senină, fericit. Tu l-ai luat la goană, dar vorbele lui ți-au rămas în cap." Cernea vru să explice ceva, dar ea îi puse mîna pe braț, apăsînd ușor, și îl opri. „Lasă, nu asta are importanță. Ceea ce vreau să știi e că omul acesta nu are nici un drept, absolut nici unul. I-am spus de la început că nu-l iubesc și nu i-am dat nici o speranță că va fi vreodată altfel. M-a asaltat luni de zile cu perseverența lui de cîrtiță, m-a urmărit pas cu pas, m-a încolțit clipă de clipă, și ceea ce el a luat drept cedare n-a fost decît lehamite. Și în plus, vreau să știi, n-a făcut decît să exploateze, fără demnitate, depresiunea mea morală al cărei motiv am să ți-l împărtășesc. Căci înainte de asta — ceea ce-ți spun eu s-a întîmplat cu un an în urmă —, părea omul ce-l mai dezinteresat, cavalerul romantic, prieten, camarad, frate. Pîndea însă din umbră și aștepta momentul. Să nu crezi că

pe mine mă cruț... și eu sînt vinovată, îmi dau seama că apatia nu e o justificare. Dealtfel, pînă la urmă ea s-a transformat în mercantilism, uite, i-am spus adevărului pe nume — se răsti aproape la el —, și asta nu pot să-mi iert. Ceea ce-ți spun acum e destul de incoerent și aș vrea să te fac să înțelegi totul. Oricum, ți-aș fi spus... Și te rog să nu mă menajezi. Dar mai bine s-o iau de la capăt. Nu vrei să ne mișcăm puțin ? A început să se facă frig." Cernea se oferi să-i aducă o haină mai groasă, hotelul era foarte aproape, apoi îi propuse să meargă înăuntru. Ea refuză și una și alta și, plimbîndu-se cu pași mari, rari și apăsați, pe șoseaua traversată din cînd în cînd de cîte o pereche întîrziată, începu.

„Vladi, am 24 de ani. Sînt născută în 1932... într-un circ." Făcu o pauză, parcă pentru a lăsa să se consume tot efectul acestei dezvăluiri și continuă. „Tatăl meu, turc de origine, a fost atlet. Spun a fost, pentru că a murit. Maică-mea trăiește. Ea e unguroaică. A fost și ea acrobată, și mai tîrziu îmblînzitoare de tigri. Cum ți-am spus, m-am născut în circ și mi-am trăit copilăria în această lume. Pînă la vîrsta de 7 ani am călătorit prin toată Europa — poate ai auzit de circul «Ursus» ! ? Păstrez încă vie amintirea acelor ani, a serilor de lumină, muzică și aplauze, cu zborul trupurilor sub cupolă, revăd în minte drumurile lungi, cu trenul, spre marile capitale, primirea publicului, debutul meu prematur într-un număr cu tata și mama. Amîndoi erau frumoși, tineri și curajoși, mereu beți de gloria acestei profesiuni perfide. Numele meu de program era Gitana. Majoritatea acrobaților de circ n-au identitate reală, sînt botezați sub cupolă. Trebuie doar cîteva silabe, ușor de memorat pentru public, ușor de pronunțat, cu o sonoritate cît mai sugestivă. Dealtfel, figura mea de turcoaică, cu sînge maghiar în vine, justifica în bună măsură acest nume care, după cum știi, în spaniolă înseamnă țigancă. Numele civil, ca să zic așa, Gigi, era tipic pentru o fată născută în circ. Mai toate artistele purtau asemenea diminutive copilărești, de o dulceață artificială, falsă, ca tot restul vieții dusă în acest nenorocit colectiv unde

domnea o familiaritate sordidă, marcată de patimi, de vicii, de invidie, de perversitate. Venind războiul, turneele în străinătate s-au întrerupt și ne-am instalat la Brăila. Pentru o fetiță ca mine, viața circului avea o mare atracție, era o joacă invidiată de toți copiii și aplaudată de public."

La început surpriza îl uluise pe Cernea, îi tăiase respirația. Apoi propria fantezie irupsese, luînd-o cu mult înaintea ritmului povestirii. Văzuse și el în copilărie circarii — acești artiști ambulanți, nepăsători cu viața lor, născuți pentru a face să bată mai repede inimile oamenilor, insuflîndu-le teamă, uimire, admirație, extaz, cînd se balansau sub cupolă, sau își vîrau capul în gura fiarelor, jucîndu-se mereu cu moartea. Gigi îi apărea acum într-o lumină nouă — lumina orbitoare a arenei —, sugerîndu-i serile somptuoase, sclipătul paetelor, duruitul rău prevestitor al tobelor, liniștea de gheață dinaintea saltului mortal, privirile hipnotizate ale celor din întuneric urmărind trupurile legănate în gol, la capătul unei frînghii, sau agățate doar de o scăriță în laba piciorului, gata să se prăbușească cu viteza glonțului. Gigi căpătă pentru el un preț nou, ca o brățară frumoasă despre care afli deodată că a aparținut unei regine celebre, decapitate.

„Ce vreau să-ți spun — își continuă ea narațiunea — este că pentru părinții mei, ca pentru toți artiștii de circ, existența devenise mult mai dificilă și mai searbădă în anii războiului. Lipsuri, greutăți, public puțin. Mama a ținut să mă dea la școală. Numai în vacanțe mai luam parte cîteodată la turneele trupei prin țară. Cînd plecau părinții, rămîneam în grija cîte unui vecin. Am trăit mult singură, de la cea mai fragedă vîrstă. Pentru că anii treceau și trapezul era din ce în ce mai greu, maică-mea s-a apucat de dresură. Tata și-a pregătit și el un număr nou. Se intitula : «Ibrahim Șachir — omul cu grumazul de fier.» Era osos, înalt, ras în cap, dar, foarte curios, cu o figură feminină, de cadînă. Numărul consta din prinderea pe

ceafă a unor bile de fier, de mărimea popicelor, aruncate din față, de un recuziter. El se apleca puțin, bilele cădeau pe scobitura grumazului, apoi le lăsa să alunece între omoplați și, scuturîndu-se, făcea un pas înainte, azvîrlindu-le la pămînt. Nenorocirea s-a întîmplat în vara lui '44. După cum am aflat mai tîrziu, recuziterul tatii, și el fost trapezist, se îndrăgostise de mama, iar ea răspundea acestei dragoste. A refuzat însă să-și părăsească soțul — dealtfel nici nu știu unde ar fi putut să se ducă în vremea aceea, cînd toată Europa era în flăcări —, dar eu cred că mai mult din cauza mea. Amantul, gelos, s-a gîndit să-și suprime rivalul. Tata truca. Popicele lui de fier erau goale pe dinăuntru. Avea numai vreo două pline, pentru eventualitatea unui control, dar acestea rămîneau întotdeauna amestecate în grămadă. Într-o seară, recuziterul i-a aruncat tatii pe ceafă o bilă de fier plină, și i-a rupt coloana. A murit peste cîteva ore la spital. Nu s-a făcut nici o cercetare, întîmplarea a fost considerată accident profesional, deși toți știau că a fost crimă. Mama n-a mai putut ieși în arenă, a părăsit circul, iar criminalul a dispărut, nimeni n-a mai auzit vreodată de el.

Am intrat amîndouă servitoare la moșierul Calafeteanu, Iorgu Calafeteanu, un om violent, sangvin, nestăpînit și lubric. Soția lui, doamna Aspasia Calafeteanu, o femeie distinsă, blîndă, bună și deosebit de evlavioasă, arăta mereu tristă. Se temea de el, ca dealtfel toată casa. Unicul ei fiu, ofițer de aviație, se afla în război și rar i se aduceau știri de la el. Se spunea că băiatul semăna bătrînului — bețiv, afemeiat, cartofor, fecior de bani gata obișnuit să-și facă toate poftele, să nu întîmpine nici o opreliște. Doamna Aspasia fusese impresionată de destinul mamei și, poate, în sufletul ei ascundea chiar un sentiment de admirație pentru artista de circ aclamată odinioară în marile capitale ale continentului. Căci ea nu le văzuse, nu fusese luată niciodată în străinătate de boierul egoist, bucuros să-și savureze fără martori plăcerile prin cartierele rău famate ale Vienei și Parisului. Pentru Calafeteanu, mama a reprezentat

din prima clipă promisiunea unei aventuri picante «la domiciliu». Căci sîngele lui îngroşat se aprinsese la ideea că în casă îi intra o celebră artistă de circ, atrăgîndu-l nu numai prin aureola gloriei de odinioară, ci pur şi simplu ca femeie. O altă pagină îngrozitoare ! Aveam 12 ani şi mi-am dat seama de la bun început că mama trăieşte cu boierul. «Ildiko», striga el, la fereastra căsuţei din curte unde dormeam, după ce toţi se culcau, şi mama se ridica şi pleca imediat, iar eu ştiam unde se duce..."

Cernea vedea că frumosul ei chip devenise pămîntiu, parcă se descompusese. Îl înspăimînta nu numai ce auzea, ci şi expresia ei rea, vulgară. Încercă să întrerupă această confesiune amară, cu toate că îl pasiona, propunîndu-i din nou să intre în hotel.

„Nu, lasă, refuză ea, te rog să asculţi, trebuie să ştii totul. «Adevărul vieţii», tovarăşe director general — şi pronunţă aceste cuvinte cu dispreţ şi ură. Continuă... La insistenţele mamei, boierul Iorgu Calafeteanu m-a dat la liceu încă în toamna lui '44. Pierdusem un an, căci după terminarea cursului primar nimeni n-avusese gîndul la mine. Mama era absorbită de încurcăturile ei amoroase, dar nici nu avea mijloace. Încă din primul an de liceu, avidă să ies din promiscuitatea aceea, am început să învăţ nebuneşte. Doamna Aspasia mă ocrotea şi mă încuraja — îmi luase şi meditator. N-am să uit niciodată noblеţea acestei femei. În primăvara anului următor Iorgu Calafeteanu a fost expropriat, lăsîndu-i-se din moşie doar 50 de hectare. Îi erau însă de ajuns. Pe atunci era şi director al unei companii de grîne, sau aşa ceva, din Brăila. A venit apoi de pe front fiul, ofiţerul, Pamfil Calafeteanu. A stat cîteva luni acasă şi a plecat la Bucureşti. Eu învăţam cu rîvnă, citeam pînă noaptea tîrziu, devenisem o autoritate în şcoală. Îmi răzbunam astfel toate umilinţele. Căci mă revoltau în fiecare noapte slăbiciunea şi ingratitudinea mamei. Iar la şcoală mă pălmuia clipă de clipă dispreţul arogant, crud pînă la sadism, al colegelor informate despre starea familiei mele, despre tre-

cutul ei. Au fost ani grei, apăsători. Adevărata mea viață se consuma de aceea în lumea cărților, cu eroii ei tragici și originali, din care unii aveau o soartă mult mai vitregă decît a mea. Dar acest echilibru sufletesc, destul de precar, avea să fie sfărîmat cu cea mai teribilă brutalitate. Căci nu trăisem încă cea mai dezgustătoare clipă. Noroiul ei se găsește aici, în mine." Spunînd aceasta, îl privi sfîșietor de trist pe Cernea și un nou hohot, țîșnit din straturile cele mai adînci nu numai ale memoriei, ci ale suferinței ei proaspete, ieși la suprafață. Cernea o strînse la piept și o mîngîie cum mîngîi un copil într-o casă îndoliată. El însuși avea acum o figură lungită, parcă implorînd mut, în jur, ajutor.

„M-a necinstit, Vladi, m-a călcat în picioare ca pe o zdreanță..." Se desprinse din brațele lui și cu o nouă îndîrjire, cu dinții strînși, tremurînd, porni înainte ca o oarbă, continuînd să vorbească.

„În vara lui 1949, Pamfil Calafeteanu a venit din nou acasă. Nimeni dintre noi nu știa ce făcuse el în acei trei ani. După cum s-a aflat apoi, se înhăitase cu o bandă de legionari, cutreierînd munții și împușcînd oameni. Într-o după-amiază, cînd nu era nimeni acasă, m-a tîrît într-o magazie și m-a necinstit... și pentru că m-am opus, m-am zbătut, m-a bătut pînă la sînge. Mama s-a dus după aceea la boierul bătrîn și l-a amenințat că-i dă foc casei și îl înjunghie. Toată această porcărie a fost aplanată, căci mama a acceptat tîrgul propus de el. Calafeteanu m-a înfiat și m-a făcut moștenitoare. Fiu-său a plecat de acasă și a dispărut pentru totdeauna. A reușit să fugă peste granță și de atunci nimeni n-a mai auzit de el. În iarnă, la începutul anului următor, prin decembrie, Iorgu Calafeteanu a murit subit."

Părea că a terminat de povestit. Mergea cu capul în jos, cu un pas greu, de om bătrîn, călcînd parcă pe ceva dureros, pe o parte din ea însăși. Cernea nu îndrăznea să facă nici o mișcare. Pe drum nu se mai aflau decît ei, dar el avea senzația că nu sînt singuri, că în urmă se aud pași.

Gigi își reluă, cu o voce coborîtă, devenită subit indiferentă, firul povestirii. „Ce a urmat imediat după aceea nu mai prezintă interes. Aspasia Calafeteanu, mama mea adoptivă, a rămas cu cîteva pogoane de pămînt prin apropierea Brăilei și le-a dat unor țărani să le muncească în parte. Vindea lucrurile de preț. Rudele au părăsit-o, au plecat și servitorii, am rămas cu ea numai noi două, mama și cu mine. Doamna Calafeteanu făcuse în tinerețe școala de menaj și ne-a învățat să țesem și să împletim. Făceam tot felul de lucruri frumoase și destul de bine plătite. Munceam și învățam. Aveam două mame. Ambele erau bune cu mine. Durerea mea le împăcase și le unise și încercau, cît le stătea în putință, să mă facă să uit. Dispariția acelei canalii și moartea bătrînului mi-au ușurat întrucîtva cicatrizarea rănii. La început avusesem coșmare, tresăream la cel mai mic zgomot. Nu mai puteam suporta prezența oamenilor. Mi se păreau toți niște monștri. Învățînd, îmi revenea mereu în minte scena aceea oribilă. Rămîneam des cu privirile în gol, incapabilă să înțeleg ceva din ce citeam. Cele două femei au crezut un timp că mă îmbolnăvisem mintal. Dar am recîștigat gustul lecturii și m-am lăsat din nou în voia acestei patimi.

Cred că aceasta m-a salvat. Am terminat școala medie în 1951. Reușisem să recuperez handicapul și am absolvit printre primele. Doamna Calafeteanu m-a convins să plec la București și să mă înscriu la Institutul de arte plastice. Îmi spunea mereu că, pentru o fată, arta, o artă liniștită, făcută de unul singur, în atelier, oferă o viață demnă și multe satisfacții. Am plecat la București. O prietenă a doamnei Calafeteanu, generăleasă, văduvă și ea, s-a declarat bucuroasă să mă găzduiască. Mă aștepta însă din nou o surpriză... Institutul de arte plastice m-a respins înainte de examen. La început, n-am înțeles. Cu greu am realizat în ce hal își bătuse viața joc de mine. Eram «o Calafeteanu» ! Odraslă de boier, de fost exploatator. Aveam un «frate» condamnat la moarte pentru crime politice.

Făceam parte dintr-o familie pecetluită pentru totdeauna. Nu prezentam nici o încredere. Umblam năucită, nu-mi venea să cred, mi se părea că sînt din nou pradă coşmarelor. Generăleasa mi-a explicat clar cum stăteau lucrurile. Nu m-am resemnat însă. Mai întîi, am intrat la fabrica de confecţii «Apaca». Am lucrat un an întreg şi m-am calificat. Locuind la generăleasă, am făcut cunoştinţa unui avocat, şi am aflat că pot ataca actul de înfiere. L-am atacat, zbătîndu-mă cu toată înverşunarea de care eram în stare, ajutată de cele două femei din Brăila. De fapt, respingîndu-mă, pedepsindu-mă pentru un act de care nu eram cu nimic vinovată, revoluţia mi-a întins, în acelaşi timp, mîna şi m-a scos la lumină. Instanţa judecătorească a găsit cererea mea justificată şi, în numele principiilor revoluţiei, a dat dreptate celei ce vroia să se elibereze de o identitate împovărătoare, străină, impusă într-un nefast concurs de împrejurări. Chiar aşa au şi spus : «interesul societăţii este ca această tînără să se debaraseze de o apartenenţă de clasă însuşită fără voia ei şi să fie cîştigată pentru idealurile socialismului.» Conform uzanţei, instanţa m-a întrebat dacă doresc să-mi reiau numele vechi sau să-l păstrez pe cel cîştigat prin adopţiune. Văzînd-o pe doamna Calafeteanu în sala tribunalului, fără să stau mult pe gînduri, am răspuns că-l păstrez pe cel adoptat. Aveam acest drept legal, dar asesorii populari s-au arătat miraţi şi mi-au aruncat priviri dojenitoare. Cred că au pus însă această hotărîre pe seama numelui meu vechi turcesc, nu prea agreabil, şi s-au declarat de acord. Dacă mă întrebi pe mine de ce am dat acest răspuns nu prea am să ştiu să-ţi răspund. Numele Calafeteanu îmi repugna prin tot ce se lega în memoria mea de el. Dar în clipa aceea l-am asociat nu cu toate acestea, ci cu bătrîna din sala de judecată, cu femeia bună, sensibilă, ea însăşi victimă a neamului arogant, destrăbălat, lipsit de scrupul al Calafetenilor. Căci ea încercase să facă pentru mine, în acele împrejurări grele, tot ce poate face o mamă. Mi s-a părut că nu pot s-o trădez şi ceea ce am spus a fost ca o modestă recompensă pentru sufletul

ei generos și delicat, obijduit și el și rămas singur pe lume Maică-mea, frămîntată de tîrzii remușcări, a rămas mai departe alături de doamna Calafeteanu, ca unic prieten și ajutor. Din munca lor migăloasă am putut și eu să trăiesc aici în București și să-mi fac studiile. Și astfel, ca să închei această paranteză lungă, în actele mele s-a șters orice relație cu indezirabila familie, fiind adoptată de regimul însuși. M-am înscris din nou la Institut, în 1952. Cu noile acte, cu adeverința de muncitoare, am fost admisă.

S-ar spune că restul îl știi, dar tocmai ce s-a întîmplat în acest rest a stîrnit supărarea ta de aseară. Și spovedania mea."

Din clipa aceea, Gigi păru că își recăpătă naturaleța, tonul sarcastic. „Ce s-a întîmplat apoi, reîncepu ea, aparține moravurilor lumii noi, mai bine zis ale oamenilor ce pretind că-i aparțin. Te rog să mă scuzi, dar, așa cum se spune, persoanele de față sînt excluse. Dealtfel sînt și excepții. Sau poate acelea erau excepțiile, iar oameni ca tine sînt regula. În sfîrșit, cred că n-ai nici un chef de speculații filosofice și mărturisesc că nici eu. În Institut am cunoscut și prietenia și iubirea — cum s-ar spune cele două sentimente fundamentale. Dar să le iau pe rînd. După cum e lesne de înțeles, la început, în anul întîi, eram foarte retrasă. Am cîștigat însă, fără să vreau, prietenia, chiar dragostea unei colege, o fată inteligentă, cultă și foarte sensibilă. Fiică de muncitor, de pe la Turnu Severin, avea o droaie de frați și surori. Stătea la cămin, iar eu locuiam încă la generăleasă, dar ne petreceam aproape tot timpul împreună. Cutreieram muzeele, expozițiile, ne închideam ore întregi în biblioteci, stăteam pe bănci prin parcuri și puneam lumea la cale. Această bună și dragă colegă, Minodora Țurcan, utemistă, fostă uaeristă activă, cu răspunderi importante în școală, la Turnu Severin, decît într-o singură direcție nu mă aproba. «De ce nu te înscrii tu în Uniunea Tineretului Muncitor»! — îmi făcea mereu reproșuri. Eu nu prea aveam chef să intru în explicații, îi dădeam răspunsuri evazive,

schimbam vorba. La începutul anului doi însă, ideea înscrierii în U.T.M. mi-a venit de la sine. Am dat cererea și am așteptat liniștită, fără nici o temere. Așteptarea se cam prelungea, e drept, dar nu mă simțeam neliniștită, cu atît mai mult cu cît profesorii mă prețuiau, iar cu colegii aveam relații dintre cele mai bune. După cîteva luni mi s-a comunicat că la prima adunare generală a organizației mi se va discuta cererea. Eram foarte bucuroasă. Avea să fie legitimată o anumită situație a mea, dobîndită greu, dar pe dreptate. N-am să uit starea de euforie cu care am intrat în ședință. Privind în jur, mi se părea că grupul acela de tineri are ceva impunător, puternic, autoritor, neobservat pînă atunci. Iată — îmi ziceam —, aceasta înseamnă organizația revoluționară, o sinteză colectivă a tinereții conștientă de sine. Mă uitam cu admirație și încredere la «instanța» adunată pentru a-mi da verdictul, alcătuită din chipuri tinere și frumoase, și-mi anticipam satisfacția de a-i aparține. Au fost citite, cererea, referatul și nu mai îmi aduc aminte ce, mi-au fost puse întrebări. Apoi, deodată, am auzit-o vorbind pe Minodora. O priveam cu dragoste și recunoștință pe această bună prietenă și un sentiment de siguranță mă luă în stăpînire. Minodora vorbea foarte încet, iar eu, transportată, atentă mai mult la ce se petrecea în mine, nu înțelegeam ce spune. Se făcuse însă liniște deplină și atunci vorbele ei au început să ajungă în urechile mele. Ce spunea Minodora ? Că, ținînd seama de trecutul meu încîlcit, dubios, de mediul în care crescusem, de anumite atitudini oglindind tocmai acest balast politic și moral, deși școlar mă prezentam foarte bine și aveam o serie de calități reale, și desigur voi putea să aduc o contribuție prețioasă la dezvoltarea societății noastre, ea considera că nu pot face parte din organizația revoluționară de tineret, nu pot intra în rîndurile U.T.M.-ului.

Iată, aceasta a fost experiența mea, unică, dar cred pe deplin edificatoare, privind mărețul sentiment uman numit prietenie.“ „Și după aceea, n-ai încercat să ai o explicație cu ea ?“ se interesă Cernea, cu un sentiment confuz de indignare, vinovăție

și tristețe. „Nu, eu n-am încercat nimic, dar ea a ținut să se explice. Mi-a spus, cu o deplină naturalețe, fără urmă de rușine sau jenă, că *i s-a cerut* să ia poziția pe care a luat-o, că a primit sarcină. Am întrebat-o dacă ceea ce spusese coincidea și cu părerea ei, și ea mi-a spus cu o francheță elaborată — dacă o stare de spirit se poate elabora — că tovarășii o învățaseră cum trebuie judecate lucrurile din punct de vedere politic și de pe poziții de clasă. N-am încercat să aflu ce tovarăși reușiseră s-o lămurească astfel. În general, n-am mai încercat să aflu nimic de la ea. Dar trebuie să recunosc că explicațiile ei și modul degajat în care mi le-a furnizat m-au lovit mai mult chiar decît ceea ce spusese în ședință. Crede-mă, m-a înspăimîntat de moarte schimbarea petrecută cu această fată. Căci crezusem că o cunosc în ce avea ea mai intim, mai adînc. M-a îngrozit posibilitatea ca un om să se transforme astfel de la o zi la alta. Ca cineva să-și poată suprima cu atîta ușurință sentimentele și apoi să se arate atît de natural. Să vorbească despre o asemenea lașitate morală ca despre un fapt divers, ca despre un act oarecare de rutină. Atîta despre prietenia unei tinere revoluționare... spuse ea batjocoritor. Poate vrei să-mi spui că n-a fost decît ghinionul meu ?" Nu aștepta însă ca Cernea să-i dea vreun răspuns și, parcă temîndu-se să nu fie întreruptă, continuă precipitat.

„Acum am să-ți vorbesc despre un alt mare sentiment, cel — cum spun poeții — de natură să facă din oameni zei. Am fost, dragul meu, am fost iubită și am iubit. A, am uitat să-ți spun, la cantină o cunoscusem între timp pe Trebizonda, pe buna mea Trebi. Era în același an, dar la Științe economice. Căuta o tovarășă de garsonieră, căci cea de pînă atunci o părăsise. După ce m-am consultat cu bătrînele mele de la Brăila... În ce o privește pe mama, cuvîntul e cam impropriu fiindcă n-are decît cincizeci de ani, și cu toate astea parcă a început să mimeze vîrsta doamnei Calafeteanu, poate dintr-o dorință inconștientă de uniformizare, nu-mi dau seama... După ce am căpătat consimțămîntul lor, ziceam, am acceptat propunerea

lui Trebi. Acum voi rămîne eu, singură, în garsonieră. Cu Trebi m-am înțeles într-adevăr bine. În ciuda felului ei de a fi cam din topor, e o fată de reală sensibilitate. Preocupările ei sînt destul de comune, intelectual e cam greoaie și destul de indiferentă. După cum ți-ai dat seama, plăcerea ei supremă e aceea de a mînca. Nu prea-ai ce discuta cu Trebi, dar e un om cinstit, dintr-o bucată. Poate tocmai omul de care aveam eu nevoie atunci. Să revin însă. Într-o seară, la o reuniune de la I.S.E., unde m-am dus cu Trebi, mi-a fost prezentată una din celebritățile institutului. Premiantul de onoare, șeful orchestrei institutului, om de spirit cu maniere alese — dumnezeu știe de unde deprinse pentru că taică-său e pensionar militar, fost plutonier major, iar mama lui femeie de la țară. În plus, întotdeauna cu portofelul plin. Cîștiga sume impresionante pentru un student, desenînd portrete din acelea mari, pe pînză de mătase, pentru demonstrații. Toate acestea făcuseră din el un fel de șef. Își alegea amicii pe sprînceană. În sensul de a avea bani, talent muzical sau harul de a anima și întreține buna dispoziție. Pe Trebi o acceptau între ei exclusiv ca să se distreze privind-o, ca la teatru, cînd mînca prin cofetării munți de prăjituri. Ei bine, acelei celebrități i-am căzut eu cu tronc — te rog să-mi scuzi expresia, dar cred că definește cel mai bine realitatea. Cîte arme n-a pus în funcțiune pentru a mă cuceri ? Venea în fiecare seară, fie cu banda, fie singur, în cămăruța noastră, punea pe masă tot felul de bunătăți și apoi cînta. Făcea să geamă chitara aia a lui în toate felurile și avea o voce caldă, pătrunzătoare, de bariton. Sfîrșea prin a te smulge din orice stare ai fi fost, predispunîndu-te la visare, la viață, la dragoste. De o corectitudine ireproșabilă, nu făcea decît să mă țintuiască în fiecare seară cu privirile lui dogoritoare. Nu mai făcea nici un secret din faptul că era îndrăgostit de mine. Dimpotrivă, îl afișa cu ostentație. Au trecut așa luni, pînă cînd mi-am dat seama că începusem și eu să-l iubesc. Cred că nu te interesează detaliile melodramatice ale acestei povești de dragoste ! ?"
„Nu... nu știu, cum vrei tu..." îngăimă Cernea excedat. Ea păru

că nu-l aude și continuă : „Îl găseam fermecător — deși din cînd în cînd aveam impresia că-i lipsește adîncimea pe care aș fi dorit-o — și mă simțeam, pentru prima dată în viață, fericită. Ascultam mișcată jurămintele lui de dragoste și credință veșnică, proiectele lui înaripate, entuziasmul cu care schița viața noastră în doi. Ce mai, Romeo și Julieta !" Ridiculizînd astfel romantica ei poveste de dragoste, Gigi devenise iarăși vulgară. Rîdea cinic și Cernea simți cîtă răutate adunase în ea femeia această tînără și frumoasă, și se crispă el însuși. „Într-o zi am descoperit că rămăsesem însărcinată și m-am grăbit să-i duc iubitului meu vestea. Tocmai își dăduse examenul de stat și eram fericită să-i pot face un asemenea cadou. Ne-am plimbat mult, dar ceva mă reținea să-i vorbesc. Am mers la mine. Facultățile se închiseseră și Trebi plecase în vacanță. Îl iubeam mai mult ca oricînd — doar mă lega de el taina aceea. Înțelegeam că ne aparținem acum altfel unul altuia. I-am șoptit la ureche, după cum citisem probabil prin romane — și spunînd aceasta rîse iar batjocoritor, parcă vorbea nu de ea, ci de o altă persoană ce merita tot disprețul. Dar el s-a speriat, a început să mă descoase, mi-a pus zeci de întrebări. Apoi a devenit deodată foarte blînd și tandru, ca un copil. Mi-a spus că nu e pentru noi un copil, că trebuie să fim liberi, să ne iubim, să ne bucurăm de viață. Că o să avem noi timp și pentru asta. Eu m-am revoltat. Am țipat la el, i-am spus că nici prin gînd nu-mi trece să renunț la copil. Am încercat să-l conving că pruncul nu numai că nu ne va răpi libertatea, dar ne va uni și mai mult, va da suportul cel mai trainic iubirii noastre. Atunci s-a demascat. A izbucnit într-un plîns disperat, urît, dizgrațios, ca o muiere beată. Mă implora să înțeleg că nu se poate căsători cu mine. I se propusese să rămînă asistent, avea toate șansele să fie primit în partid și spera să plece pentru doctorat în Uniunea Sovietică. Dar eu vedeam, vedeam și încă nu înțelegeam. Ce impediment constituiau toate acestea în calea căsătoriei noastre ? Esențialul era, îi explicam eu, ca el

să mă iubească. El îmi jura mereu că mă iubea — și îl credeam. Atunci ce putea, ce putea fi ? În sfîrșit, mi-a spus că la mijloc era situația mea politică. Nu fusesem primită în U.T.M. și aveam trecutul acela încîlcit, dubios. «Nu înțelegi ? — îmi spunea contrariat. Asta înseamnă ratarea definitivă a carierei mele.»

Și uite așa... s-a lepădat, s-a lepădat de mine. Nenorocitul, și astăzi mă iubește, dar s-a însurat acolo... în Uniunea Sovietică. După ce își va da ultimele examene își va aduce nevasta acasă. Ce era să fac ? Am renunțat la copil. A fost un avort greu. Pe el nu l-am urît. L-am disprețuit, dar cu timpul disprețul s-a transformat în milă. Poate și acum mi-e milă de el. Ceva mai tare decît el l-a învins, l-a îngenunchiat. Poate o fatalitate... („Curioasă similitudine cu mentalitatea lui Moș Mărin Gruia, îi trecu prin minte fulgerător lui Cernea. La ce fel de fatalitate s-ar referi ei ?") Cred că ai înțeles, omul acesta este Sergiu, Sergiu Tronaru, bărbatul de aseară. În timp ce dansam — ori de cîte ori are ocazia ține să-mi arate, mie și celorlalți, prietenia neclintită și, poate și altceva —, în timp ce dansam, la început, brava, îmi etala strălucitele lui succese. Apoi, singur, nesilit de nimeni, a trecut la văicăreli. În ce mă privește, știe că sînt de mult vindecată — vindecată de el, de amintirea lui. Restul nu interesează. Restul... o acest rest ! Dar așa e viața, tovarășe director general — se întoarse zeflemitor spre Cernea. Desigur, în ședințele voastre se vorbește mai puțin de acest chip al ei, dar măcar așa, într-o noapte, înainte de a-ți lua în primire funcția, cu rigorile și opreliștile ei, a fost poate instructiv pentru tine să-l cunoști..."

Ascultînd, Cernea se simțise tot timpul implicat în drama femeii, uitînd de multe ori că ea e acum iubita lui, privind-o ca pe oricare ființă omenească. Dar încă de la început fusese stăpînit de impresia că pentru suferințele ei poartă și el o vină. Unele din întîmplările relatate îi evocau momente din propriul său trecut, îi trezeau amintiri neplăcute, tulburi, cu un miros fetid. Ultima parte a acestei lungi și apăsătoare spovedanii îi

dăduse un sentiment confuz de nemulțumire și nerăbdare. De cîteva ori valuri de sînge i se urcaseră în obraji și ceva, ca un gol în stomac, îi producea o senzație de greață. A fost chiar pe punctul de a o întrerupe, căci narațiunea ei metodică, minuțioasă, îl înfricoșa, parcă o mînă se întindea spre el gata să-i smulgă veșmîntul subțire, să-l lase gol... Nu era oare un joc de aluzii, anumite cuvinte nu erau spuse pentru el ? Aștepta din clipă în clipă să fie arătat cu degetul. Trecea prin stările sufletești ale hoțului căruia i se istorisește, cu lux de amănunte, derularea unui jaf identic cu cel săvîrșit de el. Nimeni nu știe încă nimic, e o simplă coincidență, dar pe hoțul nedescoperit îl trec toate sudorile, îl zgîlțîie frigurile fricii și, chinuit de nesiguranță, tremurînd că a fost descoperit, așteptînd să i se arunce adevărul în față, simte cum nervii încep să cedeze, nu mai poate suporta, e gata să mărturisească singur totul pentru a pune capăt insuportabilei torturi psihice. Întunericul îi ascundea chipul, dar Cernea se temea să nu i se audă chiar gîndurile, bătăile inimii, respirația neregulată. Gigi nu-i mai apărea acum doar ca victimă a unui trecut abstract, a unei conjuncturi generale, ca un simplu caz dramatic, ci ca o victimă-procuror, angajată într-un proces din ce în ce mai aproape de el, privindu-l nu lăturalnic, tangențial, ci direct, central. Prin gura ei auzea, pe rînd, vocile propriului trecut, un rechizitoriu tîrziu, ocolit, dar prin aceasta nu mai puțin nemilos, la adresa propriilor sale acte de trădare, similare, a unor josnicii nu mai puțin detestabile. Ajungea pînă la el reproșul amar și crud al prietenului acela, din tinerețe, lăsat într-o noapte să plece... cu o lașă indiferență. Și ar fi putut atunci, cu un gest omenesc adevărat, să oprească tăvălugul greu ce se rostogolea peste el. Îl cutremura glasul, parcă ridicat din mormînt, al femeii părăsite într-o durere tăcută, nimicitoare, obligată la rîndu-i să-și ucidă copilul și să-și incinereze sentimentele. O înghițise un ocean, în timp ce el se îndepărta, privind în urmă cu un ochi mîna delicată pierind în valuri, implorînd în zadar... O dîră de sînge curgea din inima lui către vedenia ce dispărea

ca o ultimă scînteie dintr-un uriaș buchet de focuri bengale. Regretul îl mușca nemilos, ca o gură de lup, și nimic nu mai putea fi îndreptat.

Deodată știu că venise vremea să-și răscumpere lașitatea. În conștiința lui creștea convingerea că trebuie să plătească, să se achite de datorie. Altfel cum ar mai fi putut trăi, cu conștiința că răul semănat în lume se multiplicase și cuprinsese viața altor și altor ființe. Iată, își spunea, acest păcat se ia, e molipsitor, e o boală contagioasă. Iar el contribuise la răspîndirea ei. Și cu Gigi aproape totul se petrecuse ca atunci... aceeași lovitură de cuțit în spate, același brînci dat omului iubit la buza prăpastiei. Acum vedea și urmarea. Un suflet mîncat de arsuri, plin de drojdia dezgustului și blazării, afișînd sfidător neîncredere în noblețe, în ideal, în cuvinte. Un copac trăsnit, rămas în picioare pentru a aminti trecătorilor de urgia cerului. A cerului cîntat de poeți...

Și apoi, femeia aceasta, ce-și dezvăluise cu atîta sinceritate sufletul, adusese în viața lui o bucurie nesperată, redîndu-i plăcerea de a trăi. Pusese stăpînire pe el nerăbdarea de a o avea — întreagă și pentru totdeauna, cu toate suferințele și cicatricele ei, cu amarul acelui suflet ce i se părea acum atît de dulce. O vedea ca pe un pelerin trecut prin focul marilor încercări, încărcat de gloria grelelor izbînzi asupra sa însuși, plin de frumusețea necunoscutului străbătut, ca și de înțelepciunea singurătății desăvîrșite.

Ca și cînd n-ar mai fi avut răgaz să aștepte nici o secundă, izbucni : „Gigi, ai vrea, spune, ai vrea... ? Vrei să fii soția mea ?" Se năpustise cu această întrebare, țîșnită din adîncuri, știind că de răspunsul ce-l va primi depindea nu numai „iertarea", ci și fericirea zilelor pe care le mai avea de trăit. „Răspunde-mi, spune-mi, vrei ?" repetă Cernea oprit în loc. Ea rîdea printre lacrimi, și toată duritatea vulgară de pînă atunci se împrăștiase, ironia și batjocura se topiseră ca ceara, o lumină blîndă, rămasă pesemne să-i vegheze viața, îi pîlpîia în ochi. „O, Vladi, m-ai cerut în căsătorie ? Și eu... și eu te-aș fi cerut, dacă..." Nu mai

termină ce avea de spus. Dealtfel cuvintele îşi încheiaseră rostul. Nu mai era nevoie de ele. Mergeau îmbrăţişaţi, în timp ce de pe mare, în lumina tulbure a dimineţii, veneau spre uscat, ca o turmă de dragoni fantastici, uriaşe vălătuce de ceaţă albă ca laptele. Intrau în ceaţa deasă ce schimba înfăţişarea lucrurilor, pe unele ascunzîndu-le, pe altele deformîndu-le grotesc, făcînd totul de nerecunoscut, strîns lipiţi, parcă pentru a se încredinţa că există, că îşi aparţin, că în aburul opac, venit din pustietatea mării, vor putea găsi împreună un drum spre fericire.

Suru află de căsătoria lui Cernea de la un instructor al Comitetului Central. „Cum, tovarăşe, nu ştii nimic ? îl chestiona acesta contrariat, cu aerul că-l trage la răspundere. Eu credeam c-ai fost şi la nuntă, ba că te-au pus naş. Doar eraţi nedespărţiţi." Instructorul Vartolomei Surdu nu fusese coleg cu ei, terminase cu un an mai devreme, dar erau vecini de cameră şi venind de la masă sau de la cursuri se întîlneau mereu pe scări. Suru nu se simţea nici el prea la largul lui, nu numai pentru că făcuse figura aceea de om căzut din lună, ci pentru că realmente era mîhnit, venindu-i foarte greu să înţeleagă de ce fusese ignorat. Încercă să îndruge ceva, drept explicaţie, fără să-şi convingă, desigur, interlocutorul, cu atît mai puţin pe sine.

Suru se afla de cîteva săptămîni în regiune ; îşi luase în primire munca, îşi adusese şi familia şi se instalase într-un apartament nou, la bloc. Pe copii îi înscrisese imediat la şcoală, iar pe Peluţa o internase în maternitate. Regiunea avea o pondere economică importantă, e drept, cam bătea pasul pe loc pe plan industrial, dar se vorbea de un viitor frumos. Exista şi o bază şcolară, un nucleu universitar, şi chiar mici subfiliale ale uniunilor de artă. Ducîndu-se seara, ca de obicei, în vizită la Peluţa, la clinică — medicii spuneau că în cîteva zile urma să aibă loc naşterea —, Suru o informă pe soţia sa de căsătoria neaşteptată, atît de precipitată a lui Cernea, împărtăşindu-i nedumeri-

rea, mai ales în privința tăcerii în care fusese învăluită. Peluța îl cunoscuse pe Cernea cu ocazia unora din vizitele făcute soțului ei la București, în timpul școlii, și căpătase stimă și simpatie pentru acest om. Prețuia la el nu numai distincția de bărbat frumos, cult și inteligent, ci și o anumită căldură omenească, felul particular, destul de rar întîlnit, de a comunica atent și cercetător, fără aroganță sau indiscreție, cu oamenii, dîndu-le senzația că în ochii lui fiecare este o personalitate distinctă, nu un anonim. Stînd de vorbă cu Cernea, ea avusese impresia că acesta o încuraja să se ia mai mult în serios, în primul rînd ca ființă socială, egală în drepturi. Încercase și ea să adopte o asemenea considerație apriorică față de oameni, dar după un timp uitase, lăsîndu-se pradă indiferenței față de figurile necunoscute, străine, chiar atunci cînd împrejurările o determinau să intre pentru un moment în relații cu ei. Se mira de purtarea neobișnuită a lui Cernea, dar instinctul de femeie îi spunea că evenimentul trebuie să fi avut un caracter anormal. Știa că, de multe ori, bărbații trecuți de prima tinerețe ori tergiversează la nesfîrșit luarea hotărîrii, ori intră în vîrtej și se decid într-o clipă. Soțului ei îi spuse să nu se formalizeze și să nu pună la inimă, cum vedea că e tentat, și îl sfătui să trimită o telegramă de felicitare cît mai călduroasă. El se supuse logicii Peluței și expedie telegrama încă în seara aceea, iar a doua zi dimineața primi la birou răspunsul telefonic al lui Cernea. Proaspătul însurat îi mulțumi și îi mărturisi că pur și simplu nu știuse cum să-i spună, deși simțise nevoia s-o facă, și ar fi fost chiar bucuros ca el și Peluța să fie primii care să afle. „Dar, dracu să știe, așa se întîmplă cîteodată — se căia el sincer — îți iese pe dos." Îl rugă pe Suru să nu fie tot atît de prost crescut ca el cînd se va produce „fericitul eveniment". Diferendul posibil fu astfel evitat și cei doi își adresară reciproc urări, dar oarecum ceremonios, nu băiețește, cu afecțiunea aceea aspră, flegmatică, lipsită de menajamente, cu care se tratau de obicei.

După cîteva zile Peluța avu cîteva crize acute. Trecea peste ele cu stoicism, iar doctorii dădeau asigurări liniștitoare. Cu toate acestea, Suru, pradă unei anxietăți neobișnuite, era din cînd în cînd bîntuit de o presimțire sumbră. Acasă, cu copiii, se străduia să pară cît mai bine dispus, controlîndu-se tot timpul pentru a nu le transmite starea lui, dar la muncă se întîmpla tot mai des să cadă pe gînduri, cu ochii ațintiți în gol, pierzînd firul ideilor cînd citea, sau auzind vorbele oamenilor, prin ședințe, ca de la un kilometru, fără să le înțelcagă sensul.

Într-o noapte, chiar în noaptea din ajunul zilei cînd avea să se producă nașterea, Suru avu un vis — atît de precis și de clar încît niciodată nu-i mai dispăru din minte — care-i zdruncină puternic, pentru prima oară în viață, echilibrul psihic. Cînd ajunse el acasă, femeia angajată în lipsa Peluței dăduse copiilor de mîncare și plecase. Mai schimbă cu Virgil și Claudia cîteva cuvinte, apoi îi trimise la culcare, se dezbrăcă și el, se băgă în pat și deschise o carte. Nu-și amintea cînd adormise. Se trezi pe la două noaptea lac de sudoare, cu inima bătîndu-i nebunește, pradă unui coșmar ce continua să persiste. Orbit, se uita speriat la becul din tavan, uitat aprins.

Visul începuse într-un parc. Era noapte și el mergea, scîrțîind nisipul sub tălpi, alături de o femeie cu chipul ascuns de întuneric. Femeia se depărtă apoi, făcîndu-i semn de adio cu mîna, iar el se așeză pe o bancă și învelindu-se cu ceva moale și călduros se culcă. Se trezi însă zgîlțîit de cineva cu brutalitate, strigat pe nume și îndemnat să alerge de cea mai mare urgență într-un anumit loc. Drumul părea că trece printr-o pădure, dar însoțitorul îi lumina calea, ținînd în mîini o jumătate de lună înconjurată de un cearcăn vînăt, împrăștiind ceață și un frig polar printre arborii deși, golași. Suru putu la un moment dat să observe că aleargă lîngă un bărbat cărunt, înalt și slab, cu o față veștedă, gălbuie, pergamentoasă, cu ochi de sticlă. La un moment dat bărbatul dispăru și îi luă locul o femeie în veșminte albe, scrobite. Îl prinse de mînă și îl făcu să se aplece pe sub un șir de bolți de piatră, iar pe măsură ce înaintau, dis-

tingea tot mai bine un murmur de voci ascuțite, parcă protestînd, parcă acuzînd ceva. Nu văzu, dar înțelese că acolo, undeva, se adunase un forum, un tribunal numeros, și că obiectul deliberărilor era el însuși. Femeia coti însă, îl duse lîngă o apă și îl trase grăbită după ea într-o barcă. Suru auzea clipocitul a două rînduri de rame și știa că în cală se aflau sclavi. Femeia îi făcea cu severitate semn să nu privească în apă, dar el, trăgînd totuși cu coada ochiului, observă că mergeau pe un rîu de sînge, printre monumente funerare cioplite în piatră. Începu să împingă barca cu disperare, afundîndu-se cu picioarele în lichidul roșu, curgător și fierbinte. Apoi planurile se schimbară și barca păru un cărucior împins tot de el, în goană, pe culoarele unui spital, un cărucior încărcat cu medicamente și aparate medicale. La un moment dat o ușă glisantă se deschise în ambele părți și el intră, impresionat de solemnitatea atmosferei, în vîrful picioarelor. Se apropie de un pat mare, alb, ca un baldachin și desfăcu febril perdelele transparente. Ridicată din pernele imaculate, o femeie cu părul castaniu, despletit, lung, cu ochi mari și triști, își ducea un deget la buze, implorîndu-l să tacă, să nu tulbure ceva ce se părea că nu poate suporta zgomot. Gîtuit de surpriză și fericire, abia stăpînindu-și impulsul de a i se arunca în brațe, Suru o recunoscu. Era Delia. Nu părea nici suferindă, nici veselă, dădea mai degrabă impresia că se află acolo, în baldachinul acela imaculat, prizonieră a unui somn etern. Dar, ciudat, somnul nu se afla în ea, ci o învăluia din afară, împiedicînd-o să evadeze, dar lăsîndu-i libertatea să înțeleagă, să simtă, să gîndească. Suru căzu în genunchi, sprijinindu-și capul de marginea patului, cu lacrimile arzîndu-i fața, neputincios să scoată vreun cuvînt, legat de vraja tăcerii ce domnea în încăpere. Delia îl mîngîia, fără să-și schimbe poziția, răvășindu-i ușor părul sîrmos și ștergîndu-i obrazul. Apoi îi făcu semn să se ridice, și el, urmînd porunca Deliei, cu toate că ea nu poruncea ci vroia doar să-i arate ceva, ocoli baldachinul și trecu în cealaltă parte a camerei. Abia apucă să-și arunce privirile într-acolo, și o groază fără margini

puse stăpînire pe el. Pe un pat îngust de spital, zvîrcolindu-se într-o baltă de sînge, cu figura descompusă de suferință, se afla... Delia. Nu vru să creadă și privirile sale se întoarseră spre Delia cea blîndă și înțelegătoare, implorînd-o să pună capăt coșmarului, să-i spună că nu era adevărat. Nemișcată în locul ei, înțelegînd că el nu crede, Delia încuviință însă din cap cu tristețe și, zîmbindu-i încurajator, îl îndemnă să se ducă acolo. Suru se apropie de patul unde cealaltă Delia se zbătea în chinuri, scăldată în sudori, și își dădu seama că nu este singură. Lîngă ea dormea un copil dolofan, cu bucle mătăsoase, și cu toate că părea împlinit, format, Suru pricepu că atunci fusese născut. Se apropie, cu gîndul să-l ia de lîngă mamă, dar în momentul acela își dete seama că pruncul e mort. Delia-mamă îl privea cu reproș, aproape cu ură, și ochii ei, vorbind limpede, îi spuneau că e copilul lui, în timp ce, din toți porii, i se scurgeau firișoare de sînge adunîndu-se într-o baltă murdară. Suru se uita ca un animal încolțit în jur, însă nimic nu-i putea veni în ajutor. Dispăruse și baldachinul cu Delia cea învești mîntată în alb, ca o mireasă, și rămăsese singur cu muribunda și cu micul cadavru al copilului său. Atunci reapăru sora de caritate ce-l condusese la venire, dar el refuză să plece, plecîndu-se în fața patului ca în fața unui catafalc. Sora îl apucă de mînă și îl trase după ea, în timp ce, cu capul întors, el continua să privească hipnotizat cele două trupuri înecîndu-se în sînge. Cînd, în sfîrșit, nu mai văzu nimic, privi spre sora cu halat scrobit, hotărîtă și sigură de sine, și descoperi, o, doamne, descoperi, și scoase un țipăt de pasăre rănită, că era... Peluța. Atunci leșină și se trezi. Sub stăpînirea coșmarului, cu inima încă zbătîndu-i-se ca un clopot în coșul pieptului, tremurînd de frig după transpirația abundentă din timpul somnului, Suru se duse și bău, cu un sentiment de greață și scîrbă, două mari pahare de vin roșu, părîndu-i-se după aceea că fuseseră pline cu sînge. Nu știu cînd adormi din nou, însă visul începu să se depene iar, exact din punctul unde se oprise. Peluța îl conducea

fără să-l privească și fără să-i adreseze vreun cuvînt, ținîndu-i strîns de încheietura mîinii ; Suru nu era sigur, dar bănuia că poartă acum cătușe. Din nou se auzi rumoarea aceea de oameni revoltați și în scurt timp Suru se găsi în mijlocul unui amfiteatru asemănător cu arenele romane văzute prin albume. De jur împrejur, bărbați înfășurați în togi roșii îl arătau cu mîna, pronunțînd unul după altul verdicte dintre cele mai grele. Ar fi vrut să spună și el ceva, dar maxilarele îi erau încleștate, iar din gîtlej nu-i ieșea nici un sunet. Judecătorii strigau tot mai tare, condamnîndu-l, pînă cînd vocile lor se făcură tot una, părînd că se prăvălesc spre el din norii negri, îngrămădiți pe cer, sub formă de trăsnet. Trăsnetul nu-l lovi însă pe el, ci pe femeia cu șorțul scrobit, pe Peluța, prăbușită acum în flăcări, în mijlocul arenei. În acest moment Suru se trezi din nou și înțelegînd că nu va mai putea dormi se duse în baie, făcu un duș, apoi își pregăti un ibric mare de cafea și bău cu sorbituri mari, fără să observe că-i opărea limba.

Dimineața, pe la șapte, sună telefonul și directorul clinicii îl anunță radios, felicitîndu-l, că soția lui născuse, cu două ore înainte, o fetiță de trei kilograme. În aceeași zi, pe la orele cinci, de mînă cu Virgil și Claudia încărcați cu buchete de flori, intră pe poarta maternității. Pășeau toți trei pe culoarul lung, pustiu, sfioși și emoționați, intimidați mai ales de faptul că aveau să vadă o ființă străină, intrată brusc în viața lor, a familiei lor, ca un sol căzut peste noapte de pe altă planetă. Peluța își făcuse puțin toaleta și arăta odihnită, zîmbitoare. Vedea stinghereala lor și încerca să glumească, dîndu-le amănunte despre mica făptură înfășată, așezată în fundul unui pătuț de lemn cu gratii, ca și cînd ar fi fost o persoană cu identitate bine definită, cu preferințe și obiceiuri deja cristalizate. Copiii își sărutau mama, mîngîind-o cu admirație și mîndrie, ca pe omul drag ieșit cu bine dintr-o mare încercare ; se vedea că în ochii lor Peluța căpătase o aură eroică. Spre

sora aceea micuță priveau doar cu coada ochiului, gravi, serioși, înțelegînd că trebuie să o considere apropiată, dar afectiv simțind-o foarte departe de ei. Nici Suru nu se arăta prea degajat, fiind mai ales nemulțumit de sentimentul său patern atît de firav încît cu greu îl putea percepe, și părîndu-i-se că acesta este semnul unei sterilități sufletești. Ar fi vrut să fie mult mai pătruns de importanța clipei, mai fericit de ivirea acestui boț de carne, ce-i aparținea, și din care avea să iasă un om ca și el, un urmaș al său și al Peluței, continuator al spiței, după ce ei nu vor mai fi. Veni o soră să dea mamei copilul la supt, dar constată că fetița e udă și o desfășă. Se uitau acum cu toții de aproape și nici Suru, nici copiii nu puteau pricepe ce găseau cele două femei, Peluța și sora, de natură să le stîrnească entuziasmul și admirația. Pielea fetiței era roșie și zbîrcită, pe cap avea un păr subțire și rar și, lucru cel mai neplăcut, îngrijorător chiar pentru Suru, picioarele arătau disproporționate — laba fiind prea lungă în comparație cu restul. Pe ceilalți copii Suru nu-i văzuse atît de mici, nu încercase față de ei acest sentiment penibil, de milă amestecată cu insatisfacție și îngrijorare. În privința picioarelor, sora încercă să-l liniștească pe tatăl ignorant, lămurindu-l că e vorba de o disproporție firească, întîlnită la toți copiii imediat după naștere, și el se lăsă dumirit zîmbind rușinat dar bucuros ; despre virtuțile copilului în ansamblu, în ciuda exclamațiilor de încîntare ale celor două femei, Suru rămase însă neconvins. Peluța pregătise mai multe nume pentru cazul cînd avea să nască fată, iar copilul trebuia declarat. Ea propuse să-i spună Nana. Manole se cam miră de acest nume, pronunțîndu-l și el cu stîngăcie: „Nana ? De ce Nana ? Ce nume e ăsta ? Nu prea am mai auzit." Și Peluței îi fu greu să explice de ce Nana, dar îi rămăsese ei în minte din copilărie și se îndrăgostise de el. Așa o chemase pe o bunică sau pe o mătușă de-a ei, implicată într-o romantică și emoționantă poveste de dragoste. În sfîrșit, era o dorință, un capriciu, și Suru nu găsi de cuviință să se opună. Astfel că fetița primi acest nume. Echipată din nou, Nana dădea semne că e

timpul să mănînce, şi musafirii, decenţi, considerară că e mai bine să plece. În felul acesta se desfăşură ceremonia intrării celui din urmă copil în familia lui Manole Suru.

Aclimatizarea lui Suru în muncă nu decurgea chiar atît de simplu şi repede cum s-ar fi putut crede. Desigur, avea experienţă, dar nu era de ajuns. Descoperea că numai într-o anumită măsură munca organizatorică avea ceva comun pretutindeni. Problemele acestui resort erau în fond problemele regiunii, or, fiecare regiune are specificul ei. Avusese şi înainte contact cu industria, cu agricultura, cu intelectualii, dar se izbea în fiecare zi de realităţi şi situaţii noi, necunoscute şi vedea că acestea se înlănţuie cu altele, într-un ansamblu, într-un tot ce încă îi scăpa. Trebuia să-i prindă întîi acestuia cheia, pentru a putea da răspunsurile corespunzătoare şi soluţia justă fiecărui caz. Întîlnea colective cu tradiţii şi evoluţii deosebite, cadre crescute într-un anumit mediu, cu obiceiuri şi mentalităţi formate sub influenţa unei multitudini de factori. Trebuia să se mişte într-un nou peisaj social şi politic şi se străduia să descifreze semnele de orientare, ca un drumeţ aflat pentru prima oară într-un anumit ţinut. În plus, trăise patru ani în alt cadru organizatoric ; în şcoală, fiecare acţiona şi se afirma pe cont propriu, studia, elabora, gîndea cu capul său şi această singularitate nu venea în contradicţie cu celelalte, pentru că toate se raportau la aceleaşi noţiuni, la un univers comun de concepte generale, iar competiţia consta în a-l exprima cît mai bine. De aici rezulta o anumită autonomie intelectuală, libertatea de manifestare şi valorificare a resurselor proprii în aprofundarea, îmbogăţirea şi nuanţarea conceptelor date. La regiune, Suru revenea la rigoarea unei structuri organizatorice unde singularităţile se raportau nu la concepte abstracte, posibil de nuanţat şi interpretat, ci la norme precise şi obligatorii, la ţeluri imediate, comune şi presante, la situaţii concrete, obiective.

Prin natura lucrurilor, Suru avea cele mai frecvente contacte primul secretar și cu secretarul cu propaganda. Primul tar, Eftimie David, deși cu cîțiva ani mai în vîrstă decît Suru, părea mult mai tînăr, datorită staturii sale, precum și lui aer de jovialitate zgomotoasă, ostentativ afișată. La prima vedere te uimea trupul său de adolescent, cu puțin mai înalt de un metru și jumătate, cu scheletul fragil, cu o carne albă, pufoasă și cu un început abia perceptibil de burtă. În ciuda acestor proporții anormale, fizicul lui Eftimie David părea armonios alcătuit. Pe fața lui aproape mereu surîzătoare nu se vedea nici un rid, iar ochelarii, cu lentile groase și rame subțiri de sîrmă galbenă, îi dădeau o înfățișare de intelectual subțire. La început, cucerit de zîmbetul primului secretar, Suru își oprea privirile mai ales asupra gurii acestuia, mereu în mișcare, dezvăluind, în timp ce-l punea în temă cu problemele regiunii, două șiraguri de dinți mici, ascuțiți, ca de pisică, înnegriți de tutun. După un timp începură să-i atragă atenția ochii lui dilatați și deformați de sticlele ochelarilor, ochi cercetători, atenți, aruncînd sclipiri de gheață. Lui Suru i se părea că ochii lui Eftimie David aveau ceva de aparat optic făcut pentru observarea micilor viețuitoare, de instrument dotat să înregistreze lumea microorganismelor. În prima săptămînă, punîndu-l în temă cu treburile, primul secretar își întrerupea cîteodată expunerea pentru a-i pune lui Suru diferite întrebări, fie în legătură cu subiectul discutat, fie privitoare la chestiuni de principiu, inclusiv de politică externă. Politicește se arăta bine informat, la zi cu toate evenimentele mai deosebite, se vedea că nu se mulțumește să răsfoiască presa, cum făceau alți activiști, ci o studia cu atenție, reținînd mai ales, din articolele cu caracter orientativ, nuanțele. În aceste ocazii Suru repeta cu plăcere frazele auzite din gura secretarului Comitetului Central, căci și le însușise în asemenea măsură încît era pe deplin convins că-i aparținuseră de totdeauna. Încerca să-i demonstreze lui Eftimie David ce resurse uriașe sălășluiesc, în

condițiile socialismului, în capacitatea de a acționa sub imperativul vieții și nu pe baza schemelor teoretice scolastice, sau a unor practici din altă parte și din alt timp. Acesta asculta, zîmbind înveselit de ceea ce spunea Suru, parcă ar fi fost ceva de haz, dar nu spunea nimic. Îl încuraja să vorbească, dînd din cap, nu în sensul că e de acord, ci că înțelege ce vrea să spună celălalt, iar cu ochii îl urmărea fără încetare, înregistrîndu-i ca pe o videobandă fiecare expresie, fiecare mișcare, parcă însăși imaginea cuvintelor.

Pe Septimiu-Sever Axinte, secretarul cu propaganda, Suru putu să-l cunoască mai ales în ședințele de secretariat de luni dimineața și în discuțiile în trei de la Eftimie David. Primul secretar îi chema de obicei pe amîndoi deodată. Pînă la venirea lui Suru, Septimiu-Sever Axinte fusese secretarul organizatoric, dar el nu manifesta nici un fel de dorință de „a-i preda" succesorului problemele, lăsînd în mod demonstrativ această prerogativă exclusiv primului secretar. Axinte, un bărbat înalt, zvelt, cu o față prelungă, cam roșcat, cu pielea obrazului parcă bătută îndelung de vînturi și ploi, rîdată mărunt în jurul ochilor și la rădăcina nasului, avea în înfățișare ceva de fost marinar. Biografia sa, spre deosebire de a altor activiști, era de notorietate publică. Toți îi cunoșteau originea muncitorească, de veche tradiție, ca și trecutul de muncitor cu înaltă calificare. Deosebit de dotat, fusese trimis de partid la studii și devenise absolvent al Institutului de științe economice. Tonul tărăgănat, sfătos, gesturile degajate, de om mereu la el acasă, reușeau să exprime conștiința abia disimulată a superiorității sale atît pe planul poziției sociale, cît și al competenței profesionale. Cum s-ar spune, lăsa tuturor să înțeleagă că are o situație foarte solidă. În plus, poseda o artă deosebită de a-și releva prezența în forul colectiv. În ședințele de secretariat sau de birou, cînd intrau pentru a-și susține materialele diferite cadre de conducere de la raioane, din întreprinderi sau de la instituții, Septimiu-Sever Axinte reușea întotdeauna să plaseze o vorbă de duh, o glumă ușoară, o ironie sau, dimpotrivă, un cuvînt

de încurajare. Dădea impresia că deține un rol hotărîtor în adoptarea deciziilor, exercitînd în acest sens o funcție ponderatoare, reușind, cu spiritul, înțelepciunea și calmul său, să creeze atmosfera cea mai propice. Își găsea motive plauzibile pentru a ieși din cînd în cînd din ședințele importante, străbătînd cu o mină enigmatică dar binevoitoare culoarele sediului și schițînd ici-colo gesturi amicale către activiștii curioși. Apărea astfel în ochii lor ca un fel de individualizare a autorității dinăuntru, oamenii asociindu-l apoi, curent, în mod mecanic, inconștient, cu investiturile colectivului de conducere. Totodată Septimiu-Sever Axinte avea reputația unui om politic intransigent, inflexibil, adversar ferm al oricăror ieșiri din schema judecăților prestabilite. Pînă la venirea lui Suru, deținuse titlul de ideolog al regionalei de partid, fiind un fel de decan al subtilităților teoretice. De la această înălțime își permitea nu numai să descurajeze ceea ce el numea „inovații politice ieftine, diletante", dar și să promoveze cu dezinvoltură un stîngism dintre cele mai obtuze. Dealtfel, pe acest teren au început disputele dintre Suru și Septimiu-Sever Axinte în ședințele de secretariat și în cele ale biroului regional. Axinte era destul de deștept ca să remarce imediat posibilitățile intelectuale și resursele ideologice ale lui Suru, ca și poziția politică solidă a acestuia. Înțelesese de îndată că în organul de conducere regional apăruse un adversar redutabil, chiar pe tărîmul unde se considerase pînă atunci de neegalat. De aceea, simțul său tactic îi dictă să se plaseze „cu arme și bagaje", cum se spune, pe poziția stîngismului imperturbabil și surd, bazîndu-se exclusiv pe noțiunile elementare ale sistemului politic și organizatoric de partid. Suru, avizat de capacitatea intelectuală a lui Axinte, rămase nedumerit de eșafodajul simplist și rudimentar al argumentelor pe care acesta își sprijinea atitudinea rigidă și mărginită față de diferitele probleme ale conducerii politice a regiunii. Dacă, de pildă, analizîndu-se activitatea de masă a organizațiilor de partid, Suru atrăgea atenția asupra tendinței de a se subaprecia necesitatea diferențierii ei în funcție de preocupările anumitor

categorii sociale, Axinte replica sec, neclintit, că partidul are o singură politică și că aceasta e valabilă pentru toată lumea, că nu poate spune muncitorilor una și intelectualilor alta. Dacă Suru critica un raport economic pentru abuz de cifre, fie neconcludente prin ele însele, fie manevrate voit confuz, pentru a ascunde realitatea, Axinte declara că un organ conducător nu poate avea încredere decît în adevărul exact, matematic, și nu numai că nu are voie să încurajeze, dar nici nu trebuie să admită speculații economiste, abstracte, sterile. Dădea exemplu planul de stat și comunicatele Comisiei centrale de statistică, opunîndu-se oricărei „vorbării așa-zis analitice", după el din principiu subiectivă și eronată. La discutarea planului de muncă al comitetului regional U.T.M., Suru remarca platitudinea preocupărilor, timiditatea și banalitatea acțiunilor avute în vedere, orientarea apolitică, menită să împieteze asupra spiritului revoluționar al tineretului. Axinte atrăgea imediat atenția, în replică, asupra pericolului avangardismului în mișcarea de tineret, reamintind că politica o face partidul, nu U.T.M.-ul, că tineretul trebuie pus la treabă, aceasta fiind politica lui cea mai bună. Dacă se discuta despre primirea în partid a oamenilor de cultură, și Suru observa că situația e nesatisfăcătoare, că se bate pasul pe loc, și că lucrul acesta poate avea consecințe negative asupra influenței partidului în rîndurile intelectualilor, Axinte îi chema pe tovarășii să nu uite că aparțin unui partid muncitoresc, unui partid de clasă, și că intelectualitatea nu este o clasă, ci o categorie socială care mai trebuie încă mult educată pentru a se ridica la nivelul partidului. Pe măsură ce trecea timpul, Suru era tot mai preocupat de dezlegarea misterului acestui personaj. „Este el oare limitat și prost cu adevărat, sau e pur și simplu un demagog mizînd, dracu știe de ce, pe cartea încuiatului ?" se întreba el.

Nu într-o măsură mai mică îl intriga pe Suru atitudinea adoptată cu prilejul unor asemenea discuții de Eftimie David. Primul secretar conducea ședințele cu multă măestrie. Cînd apăreau dispute de fond, se arăta interesat de punctul de vedere

al fiecăruia, punea întrebări suplimentare, ca pentru a se edifica pe deplin asupra raționamentului respectiv, apoi lua o poză meditativă, zîmbea cu toți dinții lui mici, înnegriți de tutun și nu dădea dreptate nimănui. De cele mai multe ori termina prin a-i ironiza și pe unul și pe altul, lăsînd astfel să se înțeleagă faptul că nu pune prea mare preț pe duelurile celor doi, deși nu e cu totul împotriva părerilor lor, și trăgea concluzii de valabilitate practică imediată. Suru ajunsese la convingerea că Eftimie David promovează o politică neutrală premeditată și se întreba dacă acesta e stilul lui de conducere constant, sau e o metodă tactică ad-hoc. Înclina să creadă mai degrabă că primul secretar regional șovăia încă între începutul suflului nou ce părea să se contureze în conducerea partidului, reprezentat acolo, pe plan local, de Suru, și tradiția înrădăcinată, rutina sedimentată, mentalitatea depășită istoric dar tenace încă, și al cărei exponent se revendica a fi Septimiu-Sever Axinte. Suru înțelegea că Axinte optase hotărît pentru trecut, deși aceasta contrazicea structura lui intelectuală. Misterul rămînea în mobilul acestei opțiuni. Eftimie David, se vedea bine, vroia să mai aștepte, căuta să cîștige timp. Suru nu știa însă cărei orientări corespundeau pregătirea, temperamentul, caracterul lui, nu dispunea de materialul necesar pentru a-și forma o opinie.

Restul tovarășilor nu-i puneau probleme deosebite. Oameni serioși, disciplinați, săritori, cadre de partid devotate, la fel de competente, experimentate și receptive față de nou ca pe la toate regiunile. Nici mai buni, nici mai răi decît în altă parte. La început Suru întîmpinase unele ușoare dificultăți cu cîțiva dintre ei, dar aflase că aceștia fuseseră colaboratorii preferați și amicii lui Axinte. Manifestările lor de neîncredere, dealtfel destul de vagi, dispăruseră. Mai întîlnise anumite rezerve la unii intelectuali, în special medici și cadre didactice, dar aceștia puteau fi numărați pe degete. Predecesorul lui în funcția de secretar organizatoric avea — după cum auzise — relații destul

de largi și strînse printre intelectualii orașului — medici, artiști, universitari. Cum i se spuse mai tîrziu, lui Axinte îi plăcea să se învîrte în acest cerc, față de care dovedea o deosebită simpatie. Gurile rele afirmau că, pe cît de rigid și obtuz se manifesta Septimiu-Sever Axinte în relațiile oficiale, pe atît de largi se dovedeau vederile sale în cercul acestor amici. Iar lucrul acesta era răsplătit de cei în cauză cu o admirație fără margini. Din cînd în cînd, zîmbindu-i jovial și aruncîndu-i priviri sticloase și reci prin lentilele groase ale ochelarilor, primul secretar îl întreba pe Axinte, apăsînd pe fiecare silabă, : „ei, și cînd zici că te însori, tovarășe ?" Fraza aceasta părea încărcată de anumite sensuri ascunse, și Suru vedea că primul secretar ține în mînă o cheie secretă a existenței intime a lui Axinte.

În acest timp Suru fu informat, mai ales de către cei ce ascultau posturi de radio străine, despre deteriorarea precipitată a vieții politice din unele țări vecine. Un activist de origine maghiară îi furniza, de pildă, detalii privind activitatea faimosului cerc literar „Petofi" din Budapesta. Acolo — spunea acesta — se făcea nu atît literatură, cît mai mult rechizitoriul vechii conduceri a țării, al unor abuzuri, ilegalități și metode greșite de guvernare, al unor acte de stat ce lezaseră demnitatea națională a poporului. Același activist îi arătă reviste și ziare sosite de la Budapesta, citîndu-i articolele din care răzbătea starea de nemulțumire a opiniei publice. Alții informau, din tot felul de surse, că în Polonia aveau loc manifestații politice ale muncitorilor și studenților. Se părea că cele două cuvinte de ordine aflate pe buzele manifestanților polonezi, ca și în paginile publicațiilor poloneze, erau „libertate" și „democrație". Aceste stări de lucruri, departe de a se atenua, căpătau amploare, stîrnind în rîndul activului regional nu numai un firesc interes, ci și nevoia definirii unei poziții. Mulți se mulțumeau să asculte și să clatine cu îngrijorare din cap. Alții identificau în aceste evenimente o con-

tinuare normală a procesului înnoitor declanșat de Congresul al XX-lea al P.C.U.S. Printre aceștia din urmă se afla și Suru. Vedea însă că ceea ce se petrecea acum avea un caracter mult mai acut decît discuțiile provocate de Congres — dealtfel și ele la timpul lor senzaționale — și gîndindu-se la aceasta își aducea aminte de ceea ce-i spusese el cîndva lui Cernea — că dacă în primul caz fusese vorba de demitizarea unui dispărut, în momentul de față se puneau în cauză autorități în funcțiune, or, acestea nefiind dispuse să cedeze, criza se prelungea și se agrava. Unii activiști, și în fruntea lor se afla Septimiu-Sever Axinte, se arătau profund ostili noilor mișcări politice. Considerau că în cele două țări partidele dădeau dovadă de slăbiciune, declarînd răspicat că manifestările anarhice trebuie reprimate cu severitate, fără nici o ezitare, iar criticile, reformele, în măsura în care erau cu adevărat justificate, trebuiau să vie numai de sus și să fie aplicate planificat, organizat. În sfîrșit, erau și dintre aceia ce declarau că înțeleg nemulțumirile și revendicările venite din masă, dar că sînt îngrijorați de desfășurarea necontrolată și nedirijată a acestei mișcări, ea prezentînd riscul subminării grave a autorității partidului. Printre ei se număra Eftimie David, cu diferența că el nu-și formula opinia atît de net și tranșant, ci se mulțumea să încuviințeze, de fiecare dată, cu rezerve, desigur, și o opinie, și alta, iar în alte cazuri, tot cu rezerve, să le combată pe amîndouă. Oricum, evenimentele se produceau *în afară* și, în plus, continuau încă să rămînă de domeniul zvonurilor. Ele reprezentau mai mult un subiect de reflecție și dispută cu caracter principial, oferind material pentru interpretarea unor noțiuni politice, ca, de pildă, rolul maselor, rolul partidului, legalitatea, procesul spontan și dirijarea democratizării societății și altele.

Într-o zi însă un fapt aduse aceste evenimente în primul plan al realului. Suru și ceilalți citiră în „Scînteia" un articol reprodus din „Pravda" intitulat „Manifestări antisocialiste în coloanele presei poloneze", în care se arăta că o revistă îndeamnă la restaurarea capitalismului, iar un profesor, încrimi-

nat nominal, ceruse publicitatea vieții de stat, descentralizare, democratizare, suveranitate. Discuțiile în contradictoriu desfășurate pînă atunci calm, în mod oarecum platonic, cu un anumit spirit de distanțare, începură să se ascută. Schimbul de păreri se concentră asupra problemei liberalismului intelectualității. Unii îl considerau un fenomen politic negativ și dăunător atît pe planul culturii, cît și al politicii, iar alții se întrebau în ce măsură acesta poate zdruncina, cum se spunea în articolul din „Pravda", însăși temelia orînduirii democrat-populare. Atenția tuturor fu atrasă apoi de avalanșa evenimentelor produse în Polonia după apariția articolului — schimbări în guvern, convocarea unei plenare a Comitetului Central, declarații oficiale etc. Atmosfera se încărca de la o zi la alta, și toți simțeau, după nenumărate indicii, că lucrurile ieșeau din matca firească, evoluînd într-o direcție necunoscută. Tocmai atunci căzu, ca un trăsnet, vestea despre rebeliunea contrarevoluționară din Ungaria. Activiștii citeau despre vărsări de sînge, instaurarea stării de asediu la Budapesta, schimbarea conducerii partidului și guvernului, precum și despre solicitarea de către Consiliul de Miniștri a ajutorului U.R.S.S. și despre ajutorul dat de unitățile militare sovietice la restabilirea ordinii. „Cum, domnule, aici s-a ajuns ? se întrebau unii pe alții. Dar cum a fost posibil ? Ce-a făcut partidul acolo ? Ce-a făcut clasa muncitoare ?" Și lui Suru îi venea foarte greu să se orienteze. „Pe de o parte, se întreba el, atîtea colective muncitorești intră în grevă, iar pe de altă parte, muncitorii luptă, alături de unitățile militare, contra reacțiunii înarmate. Clasa muncitoare împotriva clasei muncitoare ? Cine a mai văzut o asemenea babilonie ? Și care e adevăratul substrat al acestei frămîntări atît de violente ?" Comitetul regional de partid, cadrele de conducere, organizațiile de partid, comuniștii fuseseră consemnați la locul de muncă, primind indicații de întărire a vigilenței, dar, dincolo de impulsurile venite de sus, toți își strîngeau instinctiv rîndurile, diferențele inițiale de opinie se estompau pînă la dispariție, și întregul activ se transforma într-un bloc compact.

În zilele următoare, activiștii, cadrele, membrii de partid începură să răsufle ușurați citind despre normalizarea situației din Ungaria, cînd, brusc, situația se agravă la extrem. Conjunctura politică se complică atît de tare, încît cu greu se mai putea înțelege ceva. „Cum tovarășe, îl întreba Suru pe David, va să zică guvernul reprimă bandele contrarevoluționare, și tot el denunță cu efect imediat apartenența la Tratatul de la Varșovia și proclamă neutralitatea Ungariei ? Și, colac peste pupăză, partidul se dizolvă ?" Eftimie David, prefăcîndu-se ocupat să-și șteargă ochelarii, își arunca în lături privirile albe și, ca și cînd n-ar mai fi văzut pe nimeni și nimic, răspundea laconic : „E rău, asta e tot ce pot să spun. Să nu ne pierdem însă încrederea în forța socialismului. Imperialismul n-o să reușească să-și facă jocul." Suru nu înțelegea chestia cu imperialismul, dar nu insista. Desigur, activiștii condamnau aceste acte și se solidarizau cu partea cea mai înaintată a clasei muncitoare din Ungaria. „Dar care este oare aceasta ? — se întrebau unii. Partidul nu mai există, iar guvernul a devenit reacționar ?" Timp de cîteva zile, cît a domnit această incertitudine, oamenii se lăsau călăuziți mai mult de simțul politic de conservare.

Ce observa Suru ? Activiștii mai vechi înjurau îndesat, privind încruntați, pe sub sprîncene, nu spre interlocutor, ci dincolo, către locul și lumea unde se întîmplau „acele porcării inadmisibile". *Acolo* se afla dușmanul, indiferent sub ce mască se prezenta, dușmanul politic, de clasă, și conștiința lor cerea zdrobirea sa neîntîrziată. Pe măsură ce zilele treceau și confuzia persista, adîncindu-se, iar norii deveneau tot mai negri acolo, nerăbdarea lor se transforma în exasperare rece, întunecată, exprimată în fraze lapidare, dure. Pofta de a comenta și explica le pierise cu totul. Stăruia în ei doar o întrebare neagră : „pînă cînd?" Căci prelungirea stării de haos, și mai ales a represiunii anticomuniste din țara vecină, le strecura în suflet un început de îngrijorare pentru propria zi de mîine. De undeva, din amintirile mai vechi, din propria experiență, din concepțiile lor poli-

tice se ridica un spectru amenințător, nu doar conceptual și aspațial, ci gata să se contureze aici — în fața lor, în spatele lor, în jurul lor. Îndîrjirea ireconciliantă le era mult sporită de acest început de clătinare a siguranței proprii, de un presentiment concretizat deocamdată în întrebarea grea, săpată adînc între sprîncene. Instinctul de apărare nu mai admitea nici un fel de justificări sau interpretări, nici un joc de-a nuanțele.

Reacția activiștilor mai proaspeți, mai tineri nu numai ca vîrstă, ci și ca stagiu, ca experiență, i se părea lui Suru mult diferită. Aceștia nu se închideau într-o voință încăpățînată, împietrită, ca ceilalți — care erau pregătiți să dea piept cu dușmanul, să-l zdrobească, înțelegînd că într-o asemenea încleștare orice slăbiciune e fatală, și că, în cel mai rău caz, trebuie să-ți vinzi cît mai scump pielea. Nu, unii din acești novici păreau, dimpotrivă, gata să se înmoaie. În primul rînd se arătau avizi de explicații, de lămuriri ; lor nu le era de ajuns să știe că dușmanul atacă, vroiau să știe de ce, și mai ales dacă nu cumva în sistem e o fisură necunoscută ce face posibil un asemenea crah, dacă nu există un punct slab pasibil de a fi oricînd și oriunde exploatat de dușman pentru a-și lua revanșa. „Deci, întrebau ei din priviri, regimul democrat-popular nu e ceva stabil, definitiv, cum am crezut noi, «jocurile nu sînt făcute», se mai pot juca încă ? Deci, în afară de inerentele chinuri ale facerii, la care ei începuseră să participe fără să se cruțe, cu elanuri neîmpovărate de nici o incertitudine, de nici o nesiguranță, în afară de această zbatere epuizantă pentru victoria cauzei — devenită bun propriu — în deplină securitate, mai continua să persiste și pericolul ciocnirii nas în nas cu dușmanul pe care îl crezuseră răpus pentru totdeauna ? Deci, ei se înșelaseră, omiseseră să ia în calcul tocmai cea mai gravă dintre probabilități ?“ La unii din acești începători, lipsiți de experiența luptei de clasă, neobișnuiți cu riscul capital, avînd o fantezie mai labilă, „proporțiile catastrofei“ se amplificau pînă la limitele coșmarului. Îi urmăreau reprezentări dantești, atroce, care îi înglobau,

făcîndu-i părtaşi, protagonişti chiar, bineînţeles ca victime. În manifestările lor, Suru vedea insinuîndu-se, tot mai pregnantă, frica. Îşi dădea seama că aşa se explică acea înmuiere. „Poate, se gîndea el, îşi închipuie, proştii, că acum, dacă vor părea mai blînzi, mai domoli, vor fi mai puţin expuşi urii şi represaliilor în caz de... Poate îşi fac bilanţul, retrospectiva scurtului rol pe care l-au jucat, şi descoperindu-şi puncte vulnerabile se înspăimîntă. Ce vor ei acum ? Să-şi răscumpere greşelile, să se «reabiliteze» ? În ochii cui ? Poate chiar regretă că s-au «băgat», poate ne reproşează că nu le-am spus de la început că e posibil să se trezească într-o zi la capătul străzii, sau la uşă, cu reacţiunea înarmată !" Pe aceşti „imberbi politici" — cum îi botezase el — Suru îi detesta, şi aceasta cu atît mai mult cu cît ştia că după ce va trece norul, şi odată cu el şi frica lor, după ce lucrurile se vor reaşeza pe făgaşul normal — personal nu avea nici o îndoială în această privinţă —, va trebui să mărşăluiască şi să defileze cu ei în continuare, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Frica se va resorbi în ei, ca un pojar stacojiu, lăsînd pielea din nou netedă şi curată, şi vor uita acest sentiment, ascunzîndu-l cît mai bine în crăpăturile memoriei, redevenind iar siguri de ei şi, de aceea, mai înflăcăraţi, mai fermi.

Oricum, devenise clar că şi unii şi alţii erau supăraţi rău pe factorii ce ar fi trebuit să preîntîmpine spargerea acestei bube urîte în ţara vecină, şi cărora le revenea datoria să apere socialismul şi să înăbuşe cît mai repede rebeliunea, să frîngă gîtul reacţiunii. Unii se arătau tentaţi să condamne în bloc toate forţele sociale din Ungaria. „Ce exprimă oare toate aceste orori de masă, această ferocitate ?" „Cum au putut ajunge la această descompunere partidul, comuniştii ? Acolo totul a fost oare de suprafaţă, o pojghiţă ? Altfel cum poţi să dărîmi un regim cu o lovitură de picior ?" „În condiţiile acestei debandade, singura salvare poate veni numai din afară", concludeau unii. Într-o zi, Suru auzi o frază care îl puse pe gînduri : „Interesele poporului trebuie salvgardate chiar împo-

triva poporului însuşi, dacă el e inconştient sau neputincios". Ideea, deşi părea logică şi în concordanţă cu conceptul luptei de clasă a proletariatului mondial, cu principiul internaţionalismului, îi sună lui Suru în ureche foarte bizar. Îl urmări această impresie toată ziua şi deodată, din pliurile ascunse ale memoriei, ieşi la iveală o frază a lui Engels care suna tocmai pe dos. Nu-şi amintea exact expresia, dar sensul ei era cu siguranţă invers. Seara răsfoi prin caietele de conspecte şi dădu de un indiciu care-l conduse la o scrisoare a lui Engels către Kautsky în care scria : „Un singur lucru este neîndoios : proletariatul victorios nu va putea ferici cu de-a sila nici un popor străin fără a-şi submina prin aceasta propria sa victorie". Iată, deci, aceasta era... cu de-a sila ! A ferici cu de-a sila ! „Parcă şi la noi în popor se spune ceva în sensul ăsta — îşi dădu el seama — a, da, *dragoste cu sila nu se face !* Adică se poate face, dar atunci e viol, nu mai e dragoste. Silă ! Păi ăsta e un cuvînt slav — o influenţă străină în vocabularul nostru. Vine de la putere, de la forţă. Dar, interesant, românii i-au mai lipit un sens pe partea aialaltă şi ăsta a devenit cu timpul dominant — silă însemnînd acum la noi scîrbă. Am asimilat deci forţa cu sentimentul de scîrbă. Aşadar, sila e scîrba faţă de forţă ? Curios, nu mi-am dat seama pînă acum." Teza lui Engels rămînea însă mereu suspendată în capul lui. O înţelegea perfect, dar nu reuşea s-o lege de nimic concret. Era atît de abisală distanţa dintre ea şi realitate, încît nu găsea nici o punte de unire între ele. Se gîndi mult, toată noaptea, întorcînd pe toate feţele această idee, şi nu ajunse, nu putu ajunge la nici o concluzie clară. De aceea, renunţă, convins totuşi că pe aici pe undeva e o hibă foarte serioasă, dar că deocamdată trebuie s-o lase baltă pentru a-şi putea vedea de treabă.

Comitetul regional trebui să constate, în acele zile, şi să raporteze Comitetului Central, că ici-colo începuseră să scoată capul cunoscute elemente reacţionare, să-şi facă auzit glasul foşti legionari. Pe unde se ducea, Suru auzea comentariile

celor ce ascultau posturile de radio occidentale, diferitele „voci" în limba română și în limba maghiară, și care aveau un ton amenințător, prevestind lichidarea tuturor regimurilor comuniste. „Aseară, unul de la «Europa liberă» țipa ca un turbat — îi spuse un muncitor — că membrii de partid din România vor împărtăși soarta comuniștilor unguri, vor atîrna în laț de felinare și de crengile copacilor." Organele de securitate informau că în cercurile „foștilor" se reactualizau și căpătau consistență vechile zvonuri : că vin americanii, că se pregătește „invazia". „Foștii" ăștia, se gîndea Suru, uită că s-au compromis de atîtea ori cu sursele lor „certe" și acum se conving din nou unii pe alții că dezlănțuirea deznodămîntului la care aspiră nebunește de atîția ani e doar chestiune de zile". Într-adevăr, pierzînd orice spirit de prudență, se aruncau în brațele Securității de stat ca niște actori intrînd în scenă spre a-și declama tiradele bombastice, fără să vadă trapa deschisă sub picioare. Se părea însă că începuseră să miște și resturile legionare.

În aceste împrejurări, starea de spirit și, implicit, atitudinea față de fapte și față de oameni, ale lui Suru, cunoșteau o metamorfoză sinuoasă și contradictorie. Continua să creadă că în sînul poporului și al partidului din țara vecină se vor găsi forțe în stare să pună capăt convulsiilor, dînd satisfacție revendicărilor juste ale maselor și imobilizînd reacțiunea. Degringolada rapidă a situației, ca și nemulțumirea, chiar revolta, cu care unii vorbeau de incapacitatea forțelor conducătoare, începu apoi să-i zdruncine aceste convingeri. Îl îngrijora însă repeziciunea cu care un ton nou, intolerant, se extindea asupra tuturor aspectelor vieții și muncii, faptul că intransigența față de evenimentele din Ungaria se extrapola asupra celor mai minore incidente din activitatea zilnică de partid. Încerca să tempereze atmosfera, ori de cîte ori se găsea în fața unor asemenea excese. Uneori avea succes, căci spiritul său rațional și obiectiv, ca și solida-i pregătire politică începuseră să impună. Secretarul cu probleme economice, de pildă, îl

caută într-o zi pentru a se sfătui cu el într-o chestiune foarte delicată — cum spusese el. Directorul unei importante uzine de pe teritoriul regiunii trăncănea vrute și nevrute. „Dar ce spune ?" se interesă Suru. „Tovarășe, mi-a spus în față, fără nici un înconjur, că după părerea lui nu e nici o contrarevoluție în Ungaria. Dar ce dracu e, ce, ești nebun ? l-am întrebat. Nemulțumirea maselor, tovarășe ! mi-a spus el senin și categoric. Dar bandele alea de fasciști înarmați, care spînzură comuniști, sînt mase ? Nu, zice el, ăia sînt bandiți, dar nu asta e esențialul. Esențialul e că poporul vrea să îndrepte lucrurile, nu să le strice, și dacă o să fie zdrobită această voință a lui, s-a dus dracu totul. Am încercat să-l lămuresc, să-i explic, degeaba. Îmi vine cu o mie de exemple..." „Dar de unde e el așa bine informat ?", se miră Suru. „Păi nevastă-sa e unguroaică... Uite, domnule, nici nu mi-am dat seama, abia acum fac eu legătura. Aia ascultă știrile în ungurește și-i bagă și lui în cap aiureli." „Dar ea ce învîrtește ?" „Ea lucrează la U.F.D.R. A fost însă muncitoare. Și el tot muncitor, și director din '48, de la naționalizare. Și-a făcut însă școala între timp, a absolvit facultatea muncitorească. Tocmai de asta am vrut să mă consult cu dumneata. Crezi că e cazul să propun discutarea cazului în biroul regional ?" „Nu, nu cred că ar fi bine, tovarășe Stuparu, îl sfătui Suru. Ce să discutăm în birou ? Că directorul Ion Frunte-înaltă zice că masele sînt nemulțumite acolo și că vor să se îndrepte situația ? Dar noi știm exact ce dracu e acolo ? Urmărim și noi evenimentele. Ne pronunțăm asupra cursului general, asupra unor fapte imediate, condamnăm actele criminale. Dar am făcut noi o analiză atentă, marxistă ? Cunoaștem procesele premergătoare ? Desigur, o asemenea analiză va face clasa muncitoare de acolo, va face partidul nostru, va face în general mișcarea comunistă. Dar deocamdată... Nu, nu cred că pe această linie trebuie să mergem acum — să-i condamnăm pe tovarășii noștri care încearcă să-și explice evenimentele. Toți o facem, într-un fel. El cu glas tare și, poate, în mod unilateral, nu îndeajuns de obiectiv, de științific. Dar, crede-mă,

nici dumneata şi nici eu nu putem pretinde că avem o viziune ştiinţifică asupra acestor evenimente." Discuţia a evitat, probabil, întreruperea brutală a carierei politice a lui Ion Frunteînaltă, promovat apoi, după cîţiva ani, el însuşi în funcţia de secretar al comitetului regional de partid.

Cu Septimiu-Sever Axinte nu se mai putea discuta, însă, în nici un chip. Tăios ca o lamă de brici, năprasnic şi distrugător ca o bardă — spaima oricărui interlocutor, nesuportînd nici o contrazicere —, condamna cu vehemenţă o deviere chiar de un milimetru de la schema în trei colţuri : fascism — intervenţie imperialistă — ajutor tovărăşesc. În ultimul timp însă, nici nu mai discuta. Era greu de spus dacă ceilalţi îl evitau, se fereau să mai deschidă gura în apropierea lui, sau el adoptase o tactică nouă. Oricum, umbla încruntat, afişînd o ostentativă lipsă de prietenie faţă de toată lumea. Privirile lui spuneau tuturor : „Nu vreau să am de-a face cu voi. Sînteţi proşti şi nevolnici. Acum e nevoie de oameni tari ca piatra, ca mine. Dar o să mai vorbim noi, o să tragem concluzii drastice din toate acestea." Părea un Robespierre în cizme şi scurtă de piele roşie, din acelea în care s-au imortalizat matrozii ruşi în 1917. Suru bănuia însă că rolul lui Septimiu-Sever Axinte nu se oprea aici. Stăpînirea de sine, tăcerea neînduplecată a acestui om, îi spuneau că ceva îl îndreptăţea pe el să se simtă puternic, util şi periculos — chiar în propriii săi ochi. Cu experienţa sa de vechi activist, Suru întui că Axinte lucrează pe cont propriu, şi fără scrupul, într-un domeniu foarte alunecos. „Pariez că idiotul ăsta, îşi spunea el, face din antipatiile lui personale fişe pentru Securitate. Are manifestările tipice ale delatorului. Probabil că îşi face din asta un titlu de glorie, se consideră erou."

Interesul cel mai mare i-l stîrnea însă Eftimie David. Omul acesta continua să asculte cu atenţie pe oricine avea ceva de spus şi putea să ajungă pînă în preajma lui. Dar numai în anumite momente. De fapt, el avea două comportamente diametral opuse. În unele clipe părea a intra într-un fel de pauză a funcţiei sale de autoritate, ca şi cînd roţile unui meca-

nism nevăzut din interior se opreau puțin, pentru relaxare. Atunci continua să fie omul jovial, dispus să asculte orice informații, chiar dintre cele mai bizare, tot felul de interpretări, clevetiri, supoziții, fără să se pronunțe însă în nici un fel. Doar ochii îi sclipeau prin ochelari, plini de curiozitate rece, cercetătoare, ca un aparat optic perfecționat, capabil să mărească de nenumărate ori lumea microorganismelor. Aceste pauze aveau însă acum o pondere tot mai redusă în programul de funcționare a mecanismului autorității primului secretar. Erau tot mai lungi perioadele cînd Eftimie David nu mai putea asculta, nu mai suporta idei, fraze, chiar cuvinte, în afara celor spuse de el în momentul respectiv. Și tot mai des țipa, apostrofa, înjura, amenința. De foarte multe ori aceste ieșiri se produceau la telefon. Cea mai mare parte a timpului se afla cu gura în pîlnie repetînd rar, sacadat, didactic indicații și critici, trăgînd la răspundere, punîndu-i pe ceilalți să repete ceea ce au auzit, ridicînd glasul și înjurînd la orice întrerupere, rechemînd pentru a modifica unele dispoziții, enervîndu-se la culme cînd i se reproduceau indicațiile date anterior. Dacă interlocutorii erau de față, Eftimie David se manifesta diferit. Atunci vorbea puțin, de obicei punea întrebări inchizitoriale și aștepta răspunsurile într-o tăcere grea, hipnotizîndu-și victima cu aparatele sale oculare ce măreau de milioane de ori orice tresărire, orice grimasă. În asemenea clipe nimeni nu-i putea rezista și chiar Suru se simțea intimidat, ca la un examen radioscopic pe propriul său creier. Mulți se înroșeau, se bîlbîiau, cuprinși brusc de un apăsător sentiment de culpabilitate, considerîndu-se pasibili de cele mai grele pedepse. Suru se străduia să descopere secretul acestei forțe neobișnuite de intimidare, de anesteziere a personalității oamenilor, de sugestionare prin frică a indivizilor celor mai echilibrați. În primul rînd, era evident că bărbatul cu înfățișare de adolescent studios, bine hrănit și îngrijit, avea o tărie ieșită din comun. Structura personalității lui părea de cremene. În al doilea rînd, neîndoios, era dotat cu o inteligență extrem de ascuțită. În momentele de scurtă vacanță

a autorității, Eftimie David își folosea inteligența pentru analiza psihologiei oamenilor. Probabil că surîsul lui jovial exprima plăcerea jocului, satisfacția descoperirilor făcute, iar aparența de simpatie față de vorbitor era bucuria de a-l putea explora în voie, sentiment trădat doar de lucirile reci ale ochilor pătrunzători, plutind ca meduzele sub sticla groasă a ochelarilor. Dimpotrivă, cînd era în plină desfășurare a energiei și forței de șoc, inteligența îi folosea pentru a anihila orice altă inteligență. Pe oamenii slabi, moi, îi ignora sau îi trata cu indulgență. Preferații lui erau cei puternici, dotați, cu mintea vie, cu o gîndire voluntară. Dacă se dovedeau docili, îi mustruluia și atît, nu-și mai pierdea vremea cu ei. Lucra intens doar cu cei rebarbativi, încăpățînați, hotărîți să-și folosească inteligența pentru a-i rezista, pentru a-i opune lui gîndurile și ideile proprii. Pe aceștia nu-i cruța, punînd o adevărată pasiune în efortul de a-i răpune. Suru nu mai cunoscuse ceva asemănător și se întreba, din cînd în cînd, dacă Eftimie David nu are cumva o inteligență pervertită, cu semn negativ. Renunță la această explicație psihanalitică morbidă. În realitate, gîndea el, trebuie să fie la mijloc ceva mult mai simplu — probabil o armă bine reglată prin experiență și exercițiu, de soluționare operativă, fără nici un impediment, fără conversații și argumente, a problemelor urgente intrînd în atribuția sa de activist numărul 1 al regionalei de partid. Observîndu-l mai bine, Suru aprecie că, pe lîngă această manie a operativității cu orice preț, mai era vorba, și poate aceasta era în fond chestiunea principală, de o puternică doză de dogmatism, provenit nu atît din incompetență sau lene, ci mai degrabă din teama folosirii inteligenței proprii în judecarea liberă a problemelor. Prefera să ia lucrurile cum i se dădeau, tale-quale, să le transmită și să le aplice matematic, automat. Ofensiva împotriva unei inteligențe tentate să despice firul în patru era determinată, credea Suru, nu numai de riscul ca aceasta să denatureze indicațiile, sau să întîrzie aplicarea lor, ci și de frica de a nu deschide o breșă

în propria sa gîndire. Eftimie David apărea astfel în ochii lui Suru ca victimă a unui stil de muncă mecanicist, lipsit de spirit creator, de îndrăzneală revoluționară, de interes pentru nou, de răspundere proprie în adaptarea la condițiile date a indicațiilor generale și a principiilor orientative. Un asemenea stil de muncă Suru mai întîlnise și la alți activiști, dar la aceia efectul negativ ieșea în evidență repede și puternic, pentru că le lipseau forța și subtilitatea psihologică a lui Eftimie David. În schimb, avea convingerea că actualul lui șef, astfel blindat, va putea rezista multă vreme în funcție, făcînd chiar o impresie bună, întreținîndu-și renumele de organizator priceput, disciplinat, metodic, capabil să țină bine în mînă frîul. Căci pe atunci activitatea de partid constructivă era încă lentă și rectilinie, lipsită de complexitatea, dinamismul și neprevăzutul epocii ce avea să înceapă peste un deceniu. Lui Suru nu-i era pe plac stilul rigid al superiorului său imediat și i se părea detestabil modul său de a se purta cu oamenii. Încurajarea tacită, indiferentă, și totuși speculativă și interesată, a trăncănelilor unora — atît timp cît el nu avea o indicație expresă în direcția aceea, sau cît era în „pauza" de autoritate — i se părea în fond dispreț la adresa oamenilor. Căci, practic, el nu acorda nici o importanță părerilor lor, asculta pe cîte unul numai pentru a-l studia și a-i cunoaște sistemul de gîndire, slăbiciunile, părțile vulnerabile. Pe de altă parte, lui Suru îi repugna ferocitatea cu care acesta se arunca asupra celor ce i se păreau dăunători bunei desfășurări a „muncii lui", în clipa cînd intra în posesia „indicației", cînd mecanismul autorității se declanșa implacabil într-o direcție sau alta, în funcție de programarea dată. Ar fi preferat un alt șef, mai elastic, mai onest, mai îndrăzneț în gîndire și acțiune, nu în țipete și în șmotru, un om cu simțul respectului față de tovarășii săi, oricît de exigent ar fi fost el. Dar Suru nu era atît de naiv să nu-și dea seama că nu poate lucra numai cu oameni agreabili, că nu-și poate alege tovarășii de muncă după gustul personal. De aceea, încerca să se adapteze situației, străduindu-se în acest sens să

dea mai multă atenție părților bune, calităților lui Eftimie David. Căuta să se mențină cît putea de calm în raporturile cu acesta, iar cînd apăru riscul ca el însuși să devină obiectul agresivității psihologice a lui David, îi atrase atenția, fără ostentație, că nu e dispus să devină tigru dresat, și că nici tigru nu are intenția să fie în condițiile unei colaborări principiale. Eftimie David se replie, dîndu-și seama că e încă departe de a-și cunoaște colaboratorul și că „terenul psihic" e mișcător, nesigur. Așa că relațiile lor erau cvasinormale.

Într-o seară, Suru se întoarse obosit și enervat de la muncă, dar, ca de obicei, făcea eforturi să-și impună o oarecare stare de bună dispoziție, ceea ce și reușea dacă avea norocul s-o găsească bine dispusă pe imprevizibila nou-născută. De data aceasta, Nana era nervoasă și plîngea din te miri ce, cu o gură pînă la urechi. Copiii mari își terminaseră lecțiile, mîncaseră și se pregăteau de culcare. Peluța, alăptînd-o pe Nana, îl întrebă cu destulă reținere, dar cu un ton îngrijorat : „Manole, ce rost are bătaia asta a studenților pe stradă ? Voi i-ați pus pe muncitorii ăia tineri să-i ciomăgească ? Apoi se mai spune că au fost arestați niște muncitori de la «Metalurgica»... Este adevărat ?" Manole se aprinse ca o bucată de vată îmbibată cu petrol peste care cade o scînteie. „Dar de cînd ai ajuns tu, Peluțo, radio-șanț ? se răsti el la nevastă-sa. Nu faci aici o filială a asociației «gura mahalalei» ?" „De ce te superi, Manole ? Uite, bătaia au văzut-o chiar copiii tăi, astăzi după-amiază, cînd veneau de la școală pe strada mare. Iar unul din muncitorii ăia locuiește aici în bloc, la parter, și nevastă-sa țipa azi în gura mare. Tu știi bine că mie nu-mi place să umblu cu zvonuri." Manole Suru fu profund contrariat. Nu știa nimic despre ceea ce relata Peluța. A, da, se luase hotărîrea organizării unor întîlniri între muncitori și studenți, asta da, dar cum să se ajungă hodoronc-tronc la bătaie, pe strada mare ? Iar despre „Metalurgica", ce știa el era că fuseseră scrise în ungurește niște măgării în W.C. și se luase hotărîrea să se organizeze o discuție cu membrii de partid. Dar cînd și de ce

se trecuse la arestări, habar n-avea. „Probabil — se gîndea el — asta e munca politică organizată de Septimiu-Sever Axinte. De aia umbla el cu mutra aia încruntată de bandit ! Face apel la propagandiștii de la Securitate. Dar cine îi permite lui toate astea ?“ Peluța văzu că Manole tace încurcat și, crezîndu-l unul dintre inițiatorii acestei măsuri, începu să-l dojenească. El își ieși din fire și începu să țipe la ea, și cu cît se enerva mai mult cu atît se trezea că vorbește mai pe dos decît gîndea. Justifica prostește și bătaia și arestarea și crezînd că o rănește pe Peluța striga la ea dispreţuitor : „Bandiților să știi că n-o să le luăm doică, să-i alăptăm. Dacă tu te oferi, n-ai decît, dar să știi că trebuie să-i cauți la zdup.“ Cunoscîndu-l, Peluța îl lăsă să se stingă singur, ceea ce nici nu întîrzie să se întîmple, după care lui Manole îi veni să-și dea cîteva perechi de palme. Exista în el un duș rece, și acesta se deschidea întotdeauna automat, în asemenea situații, nu numai aducîndu-l cu picioarele pe pămînt, dar făcîndu-l să-și vadă de două ori mai mari decît erau în realitate prostiile făcute sau spuse în momente de enervare. După ce se potoli, Peluța îi ținu în seara aceea o lungă predică, cu tonul cel mai blînd, dar cu atît mai usturător. El nu îndrăzni să spună că nu știa nimic, și trebui să asculte pînă la capăt raționamentul plin de bun-simț al nevestei. „Cum, spunea ea, noi nu sîntem în stare acum, după doisprezece ani de experiență politică, să ne dăm seama cu cine trebuie să luptăm ? Ce, mai sîntem la început ? Nici la început nu făceam asemenea gafe ! Vă aprindeți așa, și dați unde se nimerește... ? O să treacă momentele astea și cum o să priviți voi în ochii oamenilor bruftuluiți acum ?“ Manole trebui să mai recunoască în sinea lui că deși nu era direct vinovat pentru cele două cazuri citate, i se întîmpla și lui să piardă busola, să nu discearnă suficient de calm și clar, în fiecare clipă, așa cum ar fi trebuit, între ce era rațional și nerațional, justificat și nejustificat. Discuția cu nevastă-sa îi oferi motive de meditație, făcîndu-l să-și dea mai bine seama

că tot atît de importantă ca vigilența și fermitatea, în momentul acela era grija de a nu leza oamenii cinstiți, oamenii muncii, baza regimului democrat-popular.

Peste cîteva zile Suru fu convocat la Comitetul Central, la o ședință de instruire. Se întîlni cu colegi din alte regiuni și, așa cum se întîmplă în astfel de ocazii, cu atît mai mult în împrejurările date, în pauze avură loc tot felul de discuții. Ce auzi el ? Că în unele regiuni apăruseră manifeste scrise de mînă sau șapirografiate, redactate și răspîndite de legionari. Laitmotivul acestora era moartea. Cetățenii găseau teancuri de astfel de hîrtii prin căsuțele poștale ale blocurilor, prin locuri dosnice, prin piețe, pe cîte un perete, sau pe jos, udate și murdărite de lapoviță, călcate în picioare de trecători. În București, chiar prin zonele centrale, oamenii — în special cei cu răspunderi sociale — descopereau asemenea fițuici în casă, vîrîte pe sub ușă. Unii îi reproduseră lui Suru conținutul acestora : chemau la revoltă, la grevă, la sabotarea statului și asasinarea comuniștilor, îi amenințau pe comuniști și pe sprijinitorii lor cu moartea, cu spînzurătoarea, cu cele mai groaznice torturi. Această acțiune, ca și emisiunile de radio occidentale, urmărea să creeze o psihoză de panică și nesiguranță, să izoleze pe comuniști de mase, să scadă moralul militanților și să-i lipsească de sprijinul cetățenilor. Erau însă atît de grosolan concepute, vădeau atîta brutalitate și sadism — spuneau activiștii — încît de multe ori efectul era contrar celui scontat. Autorii își dădeau arama pe față, în spatele hîrtiilor se vedeau cămășile verzi și centiroanele cu pistoale. Desigur, pe unii activiști, după cum își dădu seama Suru, aceasta îi îndîrjea, făcîndu-i să vadă mult amplificate proporțiile și radicalismul luptei de clasă în acel moment. Pe oamenii cinstiți, cum află, chiar cînd nu făceau politică, sloganurile legionare îi scîrbeau, îngrozindu-i totodată gîndul că ar putea încăpea pe mîna unor asemenea brute. Cetățenii veneau cu manifestele la partid, pe de o parte

ca un gest de desolidarizare, iar pe de altă parte din dorința de a pune la dispoziția autorităților indicii, oricît de mici, pentru depistarea și anihilarea bandiților. În cîteva locuri, după cum fu informat Suru, organele de partid descoperiră și alte forme de manifestare a reacțiunii, ca, de pildă, redactarea unor proclamații către popor, venite, pasămite, din partea unor guverne constituite ad-hoc, gata să preia puterea ca pe o pară mălăiață. În asemenea acțiuni fuseseră atrași și cîțiva intelectuali naivi, miopi, cu capul în nori, flatați că li se oferea ocazia să-și pună pecetea stilului elevat pe hîrtii prezentate drept acte istorice. Se mai vorbea și de unele ieșiri necontrolate, întîlnite la oameni cinstiți, nemulțumiți mai ales de mijloacele de propagandă. După părerea acestora, nu se spunea adevărul, sau mai bine zis tot adevărul, se prezenta realitatea simplist, eliptic sau unilateral, și ei considerau că aceasta dovedea neîncredere și lipsă de respect față de mase. Cu asemenea oameni activiștii de partid discutau fără resentimente, cu atît mai mult cu cît ei înșiși aveau părerea că opinia publică era insuficient informată, că se manifesta o nejustificată rezervă în explicarea evenimentelor. Unii se plîngeau, între patru ochi desigur, de dificultățile făcute de organele de Securitate. „Practic, trec peste capul comitetelor regionale de partid — spuneau ei —, zădărnicesc munca politică, îi sperie pe oamenii simpli, de treabă." Suru vru să sesizeze conducerea partidului de această stare de lucruri ; își luă inima în dinți și urcă la cabinetul secretarului Comitetului Central ce coordona sectorul său de activitate. Din păcate, nu-l găsi, era plecat în țară și nu putea să-l mai aștepte. Amărît de acest ghinion și dorind totuși să schimbe cîteva gînduri cu cineva apropiat, îi telefonă lui Cernea la minister. Avu noroc, prietenul său se afla întîmplător în București, căci în perioada aceea era și el mai mult pe teren. Îl invită la masă acasă, dar Suru vroia să se întîlnească în oraș. Argumentul hotărîtor fu Gigi. „Bine, mă, tu refuzi s-o cunoști pe soția mea ? Uite, îi dau imediat telefon să-i fac

cunoscută această ofensă a celui mai bun prieten al meu." Suru n-avu încotro.

Bătu Bucureștiul în lung și în lat — și era o zloată și o îmbulzeală în zilele acelea ! — ca să găsească un buchet de flori, cam veștede dar încă luminoase în roșul lor pur, cumpără o cutie de bomboane de la Capșa și, după ce se înseră, se prezentă la adresa indicată. Cernea locuia acum într-unul din cele mai înalte blocuri vechi ale Bucureștiului, la ultimul etaj. Liftul nu mergea, tocmai îl repara un mecanic, și Suru fu nevoit să urce douăsprezece etaje. Sună și, dincolo de perete, auzi cîteva semnale de sirenă de vapor, apoi Cernea însuși îi deschise, îl îmbrățișă, îi atîrnă paltonul într-un cuier enorm cu mînere de alamă bătute pe o panoplie de panama veritabilă și îl conduse într-un culoar lung de sticlă. Prin peretele străveziu se vedeau acoperișurile caselor vecine și, mai departe, luminile Bucureștiului. Cernea zîmbea amuzat de evidenta năuceală a prietenului său. „Dar ce dracu e aicea la tine, măi Vlade ? Te-ai mutat într-un balon de sticlă ? Stai suspendat ca un marțian deasupra orașului ?" — mormăia Suru holbîndu-se afară prin peretele lung cît toate vitrinele de la hotelul Ambasador la un loc. Acesta rîse și îl scoase, pe o ușiță tot de geam, în aer liber, într-o grădină suspendată, cu o mică piscină, cu cîteva ronduri de flori, și cu o punte de scîndură cam cît a unui iaht, avînd balustradă metalică și bănci pentru „pasageri". De la înălțimea celor douăsprezece etaje, se vedeau pulsînd jos arterele orașului și, alunecînd haotic în toate direcțiile, valurile de pietoni, ridicol de mărunți și agitați. Suru se uita captivat de această priveliște, nemaimirîndu-se de nimic. „Hai înăuntru că răcești, îl trase Cernea, hai în salonul de clasa întîi al vasului." De data aceasta nu mai intrară prin tunelul de sticlă luminat cu negru, ci printr-o ușă înaltă de vreo trei metri, tot de geam, cu canaturi de fier. Pătrunseră într-un salon cu pereții zugrăviți în calcio-vecchio, sclipind din mii de foițe de mică. „Poftim, făcu Cernea prezentările casei, aici în această nișă este marele baldachin unde doarme căpitanul cu aleasa inimii lui. Aici este un șemineu defect —

am încercat să-l aprind și era să murim asfixiați de fum. Dincoace — și îl duse spre un alt perete, alcătuit din sticlă groasă tăiată în plăci ca de teracotă, irizînd lumini roșii, aprinse și stinse undeva afară —, dincoace este masa pentru cina cea de taină, cu douăsprezece scaune, din care zece încă neocupate. După această ușă de lemn — și o deschise —, ne aflăm iarăși deasupra forfotei orașului, de data aceasta, după cum vezi, cu altă perspectivă. Iar deasupra balconului, ne însîngerează cu reflexele sale roșii o anostă reclamă de pastă de dinți." Cernea își împinse din nou musafirul înăuntru și, fără să-l lase să se dezmeticească, îl făcu să urce o elegantă scară interioară plimbîndu-și mîna pe peretele capitonat cu aceeași împletitură de panama veritabilă. „Acum, dragul meu, mergem pe puntea de comandă a căpitanului — și arătă spre sine cu un gest actoricesc grandilocvent. Aici e barul, aici masa de pocher, aici cușetele suprapuse, aici hubloul în care se reflectă și răsăritul și apusul... și așa mai departe. După această vizită, desigur obositoare pentru un individ neînvățat cu marea, am să te poftesc să coborîm din nou în marele salon, nu fără a-ți atrage atenția asupra acestor șerpi de aramă încolăciți, prin care vei auzi clipocitul oceanului, și care nu sînt altceva decît caloriferele marelui pachebot."

Suru, într-adevăr cam obosit de alergătura zilei, se trînti amuzat într-un fotoliu așezat lîngă șemineul rece și întrebă: „Măi, a cui a fost aiureala asta? Așa ceva vedeam noi prin filmele americane, înainte de război. O fi locuit aici chiar moștenitorul vreunui miliardar american." „N-am avut posibilitatea să cercetez arhivele, dar din zvonuri publice — vecinii par să fie foarte discreți în privința trecutului, iar personalul vechi al blocului a dispărut —, această aiureală, cum îi spui tu, a fost suprapusă blocului înainte de război, de către Malaxa. Apartamentul era destinat unui anumit gen de escapade ale înseși majestății-sale regele Carol al II-lea. Dar mai bine mă duc să anunț stăpîna casei — aflată în bucătărie — că i-a sosit importantul musafir." Cernea plecă și o aduse, ținînd-o tandru după umeri, pe Gigi. Se prezentară, se cunoscură și apoi con-

tinuară, cu cîte un păhărel de lichior în față, să se distreze pe seama vaporului. După ce se căsătoriseră, la întoarcerea de la mare, nevoind să se mute în mansarda lui Gigi, în disperare de cauză, Cernea acceptase această ocazie apărută pe neașteptate și cu totul întîmplător. Aflase de apartament într-o discuție cu un amic, prieten cu fostul locatar. Respectivul tocmai se mutase, devalizat de chiria exorbitantă a „castelului suspendat". Poate că totuși omul ar mai fi rezistat — aflase Cernea — dacă nu ar fi pierdut brusc, printr-o anumită schimbare, o mare parte a surselor sale de venit. Cernea se dusese să vadă și închiriase apartamentul pe loc, încîntat de posibilitatea de a oferi soției sale, drept prim cămin, această plăsmuire fantastică, precum și de șansa, unică poate, de a-i asigura atelier la domiciliu.

Inevitabil ajunseră la noutatea politică a zilei, și anume la știrea despre zdrobirea complotului reacționar din Ungaria, cu ajutorul trupelor sovietice, și la proclamația noului guvern. Ceea ce le reținea în mod deosebit atenția în această proclamație era explicarea cauzelor frămîntărilor sociale izbucnite în ultima vreme. Ca și termenii folosiți : mari greșeli, grave încălcări, nemulțumirea justificată a maselor populare, calificarea fostei conduceri drept „clică", și altele. Desigur, se arăta, reacțiunea a folosit această stare de nemulțumire și a reușit să ducă masele în eroare, iar guvernul anterior a favorizat contrarevoluția prin slăbiciunea sa. Evident, știrea despre calmarea evenimentelor în Ungaria nu putea fi primită de cei trei decît cu un sentiment de ușurare. Ei vedeau acum perspectiva închiderii unui capitol dramatic, extrem de grav, din zbuciumata istorie a acelei epoci. „Dar oare, se întreba Gigi dusă pe gînduri, parcă neîndrăznind să-și dea frîu liber optimismului, oare recunoașterea acestor greșeli va fi urmată de îndreptarea lor, sau de comiterea altora și de repetarea celor vechi ?" Suru nu vedea de ce este ea așa neîncrezătoare. „Desigur, îi explica el, trebuie oblojite întîi rănile, dar nu cred că asta va afecta procesul de

corectare a greşelilor. Va trebui acţionat probabil pe două fronturi — înfrîngerea completă a reacţiunii şi cîştigarea maselor. Asta complică lucrurile pentru moment. Dar în perspectivă, sînt convins că această lecţie amară nu va fi uitată." „Să dea dumnezeu, puncta, în doi peri, Gigi aceste asigurări, continuînd să rămînă în sinea ei neliniştită. Dar spune-mi, tovarăşe Suru, poate dumneata înţelegi mai bine ca mine, şi e firesc să fie aşa. De ce legăm atît de strîns situaţia noastră politică de aceste evenimente ?" „Păi n-o legăm noi, rîse Suru fără nici un chef. Se leagă singură. În afară de vecinătatea imediată, trebuie luată în seamă consecinţa faptului că avem aceeaşi orînduire. Uită-te şi la capitalişti. Dacă într-o ţară burgheză apare riscul răsturnării regimului, crezi că americanii o să stea cu mîinile în sîn ? A stat burghezia nepăsătoare cînd s-a prăbuşit ţarismul în Rusia ? N-a trimis armata să-i ajute pe albi să recapete puterea ?" „Numai în parte ai dreptate — interveni Cernea —, iar comparaţia e numai aparent justă. O clasă exploatatoare este condamnată istoriceşte. De aceea, pe bună dreptate, se teme de soarta ei. Contrariul ei legic, forţa socială adversă, produsă de ea însăşi prin relaţiile de exploatare, există în sînul societăţii. Desigur, factorii externi pot accelera pieirea capitalismului, dar factorul determinant e cel intern. Nu la fel se pune problema cu clasa muncitoare venită la putere prin revoluţie. Se poate ea teme că va fi răsturnată de popor, cînd în mod obiectiv reprezintă tocmai interesele acestuia ? Aici Gigi are dreptate. N-o să unelteaşcă niciodată muncitorii şi ţăranii pentru răsturnarea regimului muncitoresc-ţărănesc. Decît dacă regimul îşi pierde acest caracter. În ce priveşte fostele clase exploatatoare, acestea la noi au fost înfrînte. Au pierdut partida, şi asta cînd erau puternice. Cum să ne putem închipui că ar fi în stare să o cîştige acum nişte biete rămăşiţe ? Regimul nostru ar putea fi periclitat numai din afară, de o agresiune armată imperialistă." „De aia rămîn pentru mine greu de înţeles evenimentele din Ungaria — mărturisi Gigi. De aceea pricep greu şi unele manifestări de la noi." „Ce manifestări ?" — o întrebă Suru —

după ce îi răspunse prietenului său că el nu pretinsese că regimul nostru ar fi periclitat, ci doar arătase că nu poate sta indiferent cînd într-o altă țară regimul popular e scăldat în sînge de reacțiunea fascistă, după cum se vede mult mai puternică decît se crezuse. „Uite ce manifestări — își explică Gigi gîndul. Zilele trecute, la un institut științific din București, un tînăr cercetător, foarte apreciat, a fost exclus din partid pe motiv că, întorcîndu-se dintr-o călătorie în străinătate, a adus cu sine, într-o versiune engleză, raportul special prezentat la congresul al douăzecilea. Ți se pare firesc, tovarășe Suru ?" El o privi mirat și i-ar fi spus că nu crede, dar se răzgîndi : „Ei, trebuie să fi fost o eroare. N-a spus nimeni că la noi nu se fac erori." „Să dea dumnezeu — continuă Gigi să-și exprime neîncrederea în asigurările lui Suru. Ar fi bine să fie o eroare, cum zici dumneata, dar dacă e semnul unui recul politic, dacă aceasta indică renunțarea la optica congresului al douăzecilea ? Asta n-ar fi pentru prima dată. Nu deveniseră într-un timp chiar idei de-ale lui Marx aproape subversive ? Dacă un intelectual este exclus din partid pentru că a colportat raportul la congresul al douăzecilea, nu se poate trage concluzia că însuși conținutul acestuia a devenit, abia după cîteva luni de zile, indezirabil ? Și asta de ce, pentru că denaturările condamnate de acel document au produs prea mari nemulțumiri într-o țară sau alta ? Și atunci ? Ne facem că uităm ce-am criticat ca să fie «pace» ? Dar va fi astfel pace ? Și ce pace va fi aceasta ? Este rațional un asemenea mod de a gîndi ?" „Ei, tovarășa Cernea, strecură deodată sarcastic Suru, nu e greu să dezvolți asemenea raționamente cînd stai pe tușă. Din afară poți să te duci cît de departe vrei pe această pistă" — și îl scrută pe Cernea așteptîndu-se la o reacție din partea lui. Dar Cernea tăcea ca și cînd n-ar fi auzit nimic, părînd absorbit de propriile lui gînduri. „Dealtfel, o mai drese Suru, artiștii au fantezie și dacă n-ar fi așa n-ar mai fi artiști — și rîse galant. Dar în politică fantezia te face ori prăpăstios, ori idilic. Ba vezi numai în negru, ba numai în roz." „Eu nu stau pe tușă — replică apăsat Gigi. Vă

rog să rețineți. În ce privește arta și fantezia, îmi place să cred, tovarășe secretar, că în practică nu-i tratezi pe artiști ca pe niște copii inconștienți. Bun, rău, au și ei un punct de vedere. Eu nu vreau să polemizez cu dumneata, nu sînt pe măsura unui asemenea adversar. Dar mă gîndesc și eu. Și trebuie să-ți spun că, din toate întîmplările petrecute în ultima vreme, am rămas cu un fel de obsesie : a curs sînge, au uruit tancuri și au răpăit mitraliere... Și asta unde ? Undeva, în lumea socialismului. Lucrul ăsta nu poate să nu lase urme. Poate o să-mi spui că omul uită repede. Nu cred. Și azi, după un secol și jumătate, Revoluția franceză ne mai dă fiori... Marile capete împinse, unele de către altele, sub ghilotină, ne fac să măsurăm cu strîngere de inimă drumul dintre ideal și realitate." Suru nu putea să nu observe că femeia aceasta tînără și frumoasă era deșteaptă foc și, împotriva unor aparențe de oarecare frivolitate, dovedea un simț de observație foarte ascuțit și o judecată matură. În fundul sufletului regreta că o jignise în felul lui cam grosolan, însă simțea de datoria sa să pună puțină ordine în raționamentele ei, conținînd desigur și adevăr, dar exclusive și sentențioase. „E totuși o anumită impertinență în felul ei de a discuta politică", conchise pregătindu-se să-i dea o lecție, desigur blîndă, dar substanțială, cînd Cernea, aproape absent la confruntările lor de pînă atunci, începu să vorbească, atrăgîndu-le atenția prin emoția solemnă din glasul său.

„Oh, aceste transpirații !" exclamă el deodată. Suru se uită nedumerit, crezînd că prietenul lui nu se simte bine. Dar acesta continuă repede. „Știu ce înseamnă aceste transpirații. Manole, persoana care ne-a povestit întîmplarea cu acel tînăr savant, prezentă la ședință, reținuse ca pe cel mai grotesc și răscolitor aspect, nu ca pe un amănunt oarecare, faptul că omul transpirase în așa hal, încît la subsuori și pe spate haina se pătase ca o cămașă de muncitori cu brațele, în timpul verii. Desigur, remarcase stupiditatea discuției, oportunismului, lașitatea colegilor și toate celelalte, dar lucrul cel mai frapant rămăsese pentru

el imaginea hainei pătate de sudoare. I se părea că bărbatul acela în toată firea, inteligent, perfect stăpîn pe profesiunea lui, destul de temerar în ceea ce întreprinsese pînă atunci, e supus la cazne nevăzute, că cineva înlăuntrul lui îl muncea fără milă, făcînd să iasă la iveală petele acelea mari, umede, cu marginile albite de sare. Îmi închipui imaginea umilitoare a omului trădat de propriul lui trup, expus prin aceste mărturii ale fricii, ale ruşinii sau suferinţei, milei şi dezgustului celorlalţi. Petele de sudoare apăreau ca dovezi false, mincinoase, ale vinovăţiei inventate de ceilalţi. Ei nu numai că-l nedreptăţeau, acuzîndu-l, dar îl şi obligau să recunoască în acest mod tacit, penibil, că e vinovat. Această mistificare mi se pare de o mare cruzime, iar figura omului astfel degradat în demnitatea lui, răscolitoare." Suru urmărea atent obrazul mobil şi expresiv, cu trăsăturile puţin schimonosite, al lui Cernea şi pe măsură ce asculta se simţea cuprins de un fel de nelinişte, ca şi cînd acesta ar fi fost cu adevărat bolnav, cum îşi închipuise la început. Îşi zicea că probabil ceva din fantezia lugubră şi din sensibilitatea exagerată a acestei femei i s-a transmis şi lui Vlad. E drept că şi înainte el tot aşa prăpăstios şi cam preţios era, dar parcă fără această... coloratură „artistică".

„Dar vezi tu, Manole, continuă Cernea parcă ghicindu-i gîndurile, aceste transpiraţii involuntare sînt de mai multe feluri. Depinde de situaţia în care sîntem puşi. Tot ce-ţi poţi dori e să nu treci prin asemenea situaţii. În fond, poate acesta e un mod, propriu omului, de a spune că în anumite momente grele rămîne singur cu sine însuşi. Fie că această singurătate îl sperie, ca în cazul tînărului cercetător, fie că-i pune în faţă oglinda nemiloasă a slăbiciunilor lui, şi mai ales a consecinţelor faptelor săvîrşite. Şi cîte acte nu săvîrşim mecanic, din prostie, din rutină. Poate tu, Manole, spirit mai realist, mai rece, îţi spui acum că eu bat cîmpii, căzînd în speculaţii psiho-filosofice sterile. Ţi se pare probabil o lamentare mic-burgheză deplasată, în momente atît de serioase şi grave. Dar, în primul rînd, să ştii, are o legătură strînsă cu tot ce se întîmplă, iar în al doilea rînd,

vreau să-ți spun deschis că am așteptat în mod special întîlnirea cu tine pentru o confesiune. Aveam nevoie, am nevoie de o confruntare cu calmul tău obiectiv și sever, colțuros. Gigi mi-ar fi dat — nu te supăra, draga mea, o consolă el —, mi-ar fi dat imediat dreptate, m-ar fi căinat, amplificînd și mai mult în mine ecoul, poate și așa disproporționat, al incidentului de care am să-ți vorbesc acum."

Suru zîmbi puțin maliții, dar cald și încurajator, căci starea lui de iritare critică se împrăștiase, ieșise din perimetrul principiului politic general unde din instinct scotea țepii, ca un arici, cînd adulmeca în aer o primejdie. Cuvintele sincere ale lui Cernea îl readusese pe făgașul vechi al relațiilor lor. „Ai, spune, bătrîne, să vedem ce grozăvii ți s-au întîmplat și ce trăsnăi îți trec acum prin căpățînă" — îl îndemnă el, căutîndu-și cu ostentație un loc cît mai comod în fotoliu, ca pentru o lungă audiție. Gigi începuse să strîngă masa, dar lăsă discret totul baltă și veni și ea, așezîndu-se pe un scaun, mai departe, pentru a nu tulbura sau influența cu nimic înfruntarea ce simțea că avea să urmeze.

„Într-o zi, începu Cernea, secretara m-a anunțat că trei studenți se află la ușa ministerului și așteaptă să-i primesc eu. De ce, cum ? Pur și simplu vroiau să vie, și declarau ritos că nu vor pleca pînă nu vor fi primiți. Bine, să vie, ce să fac, zic, deși aveam o mulțime de treabă. I-am poftit la masa de ședințe și i-am invitat să vorbească. Erau trei tineri cam pirpirii, unul ceva mai înalt, slabi ca niște țîri și destul de sumar îmbrăcați. Se cam intimidaseră, se îndemnau unul pe altul din priviri și parcă toți uitaseră ce aveau de spus. În sfîrșit, cel mai înalt — avea niște ochi albaștri de copil — a început să-mi explice, într-un mod foarte încîlcit, că situația lor materială lasă de dorit și că ei au fost însărcinați de colegi să expună cîteva doleanțe urgente. «Va să zică sînteți o delegație ?» i-am întrebat eu. Da, asta ziceau că erau și se mirau că nu înțelesesem din primul moment calitatea lor oficială. Odată cu această precizare, deveniră mai îndrăzneți, iar unul din ei își luă chiar o poză de

țăran hîtru, văzută probabil prin sat pe la el. Dealtfel, mi se părea evident că toți trei erau de la țară, copii de oameni săraci. Nu prea știură să explice pe cine reprezenta delegația lor și în ce chip fusese împuternicită. O țineau una și bună că exprimă punctul de vedere al colegilor. În sfîrșit, revendicările principale erau mărirea bursei în bani, introducerea unor facilități sociale studențești și dreptul de a avea exponenți în forurile de conducere ale institutelor și universităților. Aveau și o hîrtie bătută la mașină — cam mototolită — pe care mi-au dat-o ca document oficial. Era plină de cifre și calcule privind fondurile trebuitoare. «De ce nu v-ați dus voi cu toate astea la decan, la rectorat, de ce n-ați discutat la U.T.M.?», i-am întrebat eu. «A, n-au putere, tovarășe, sări unul. Ne duceam degeaba. Ne alegeam cu vorbe. Aici e chestie de fonduri, numai statul poate să le dea.» «Și cum v-ați închipuit voi c-o să fie la stat ? — îi descusui eu. Mergeți, cereți, statul deschide casa de bani, scoate cît vă trebui vouă și... pac. Cam așa, nu ?» Se cam supărară. «Tovarășe, ziseră, ne luați peste picior. Noi vorbirăm frumos, respectuos, și dumneavoastră...» Ăla mai hîtru spunea din cînd în cînd cu o voce moale, tărăgănată : «Ei, statul e tătuca noastră, el are bani mulți, nu strînge el dările de la toată lumea, cotele, impozitele ? Are bani tătuca statul, să ne dea și nouă, la studenți, că sîntem băieți săraci, tovarășe.» Începuse să mă enerveze toată povestea și mai ales cerșeala asta, tonul lor de milogi șmecheri. Le-am spus și eu cîte ceva de studențiia de altădată, le-am vorbit de modul de alcătuire și repartizare a bugetului statului, de situația noastră materială geneală, de posibilitățile societății la ora actuală, le-am făcut socoteala cît cheltuie statul pentru învățămînt, le-am oferit comparații, tot ce vrei. Ei o țineau însă pe-a lor — liniștiți, respectuoși, dar de neclintit. Am stat cu ei așa la taclale vreo trei ceasuri. Îmi dădeam seama că erau naivi, simpluți, habar naveau de treburile politice, iar de stat vorbeau ca despre un bătrîn harpagon cu lăzile pline de aur. După presupunerile mele, ei chiar își închipuiseră că, întorcîndu-se de la minister, o să se ducă la facultate sau la

cămin cu ceva în mînă, cu un aconto în numerar, şi o să-l împartă colegilor promiţîndu-le apoi marea cu sarea. Îmi dădeam seama că erau victimele unor zvonuri. Fuseseră probabil convinşi ca aşa s-a procedat şi în alte ţări şi că era destul să vie şi ei să ceară, şi statul, oricît o fi de avar, trebuie să le dea ceva. Pînă la urmă, au lăsat hîrtia şi au plecat, avertizîndu-mă însă că, dacă în cîteva zile nu se rezolvă, vin din nou. Pe hîrtie erau scrise numele, facultăţile, tot. Erau cu toţii de la Universitate. Am vorbit la rectorat, am trimis hîrtia şi i-am rugat să-i cheme şi să discute cu ei pe îndelete, pînă i-or face să înţeleagă cum stau lucrurile. I-am sfătuit să urmărească şi ei zvonurile, să le combată, să se ocupe cum trebuie de studenţi, mai ales de cei naivi, apolitici, cum le zicem noi."

Făcu o pauză şi, spre mirarea lui Suru, aprinse o ţigară. Apoi se adresă soţiei : „Gigi, eşti tu bună să mai aduci o sticlă de vin din ăsta roşu, din cămară ?" Suru îl întrebă dacă s-a apucat de fumat, dar el dădu din cap. „Nu, Manole, mă prostesc şi eu, nu vezi că nici nu ştiu s-o ţin în mînă ?" După ce destupă vinul şi turnă în pahare continuă : „Luat de treburi, am uitat de studenţaşii mei. Dealtfel am fost şi plecat cîteva zile pe teren. La întoarcere ce crezi însă că aflu ? că cei trei au fost arestaţi, judecaţi, condamnaţi şi închişi. Atunci m-au trecut sudorile, Manole ! Palmele mi s-au umezit, mi s-a năclăit părul şi pe şira spinării am simţit cum se preling picături. Realizam că, fără să-mi dau seama, trimisesem trei copilandri la puşcărie. Printr-un gest reflex, birocratic. A fost o sudoare, cum să-ţi spun eu... Imaginează-ţi că în clipa morţii afli că răul pe care l-ai făcut nu-l mai poţi da în seama nimănui, nu-l mai poţi împărţi cu nimeni, că-ţi rămîne ţie în întregime şi că singur trebuie să pleci cu el, fără putinţa de a-l mai îndrepta, şi fără nădejdea de a te mai putea curăţa de murdăria lui. De cîte ori îmi vin în minte figurile de copii fără minte ale celor trei, uite, ca şi în clipa asta, de fiecare dată mă trec sudorile. Înţelegi, Manole ? Ştii tu ce înseamă o conştiinţă grea ? Îţi dai seama cît

de ușor e să faci rău, să nenorocești oameni ? Din neatenție, din inconștiență, printr-un simplu gest reflex. Tocmai această posibilitate, în sine, mi se pare îngrozitoare. Pentru că acum merg dincolo de cazul meu particular. E aici o anomalie a organizării sociale în general. Pentru mine, ca om, acest pericol, ce mă pîndește la tot pasul, mi se pare paralizant. Pot eu să știu, pot eu să prevăd ce se naște din fiecare act al meu ? Pentru că, mai presus de intenția mea, există un mecanism, mecanismul din care fac și eu parte, și actul meu intră în angrenajele sale și e dus mai departe și transformat, amplificat sau diminuat, anulat sau hipertrofiat, nu știu ! Știu numai că nu-mi mai aparține, că nu-l mai pot controla, nu pot să-i mai prevăd consecințele. Aflu însă, deodată, că el a căzut ca o ghilotină pe grumazul cuiva, sau cu un trăsnet, făcînd dintr-o viață scrum. Dar despre efectele altor acte ale mele nu aflu niciodată nimic. Și pot să trăiesc senin, cu mîinile murdare, pot să-mi închei zilele mulțumit de mine, respectat de toți, fără să știu că pe conștiință am pete de noroi."

Își turnă un pahar de vin și-l bău pe nerăsuflate, fără să-și dea seama, neatent la ce face, vibrînd în el ca un arc de mult încordat și care tocmai dăduse drumul săgeții. Gigi își trase scaunul lîngă el și-i puse palma pe braț. Îi străluceau ochii febril, privindu-l cu extazul acela mistic al sectanților în fața predicatorului. Iubea suferința lui, chinul lui sufletesc, autoflagelarea sa morală, regăsindu-se în ele, simțind cum îi deschid și în același timp îi tămăduiesc propriile răni. Suru ascultase concentrat, ghemuit în el, cîntărind atît ceea ce-i spunea prietenul lui, cît și starea lui de spirit. Pe el personal îl irita această excitație sufletească, neputînd s-o pipăie și neavînd termen de comparație cu propriile lui stări. Dar ținea la Cernea și îl atingea frămîntarea lui. Totodată vroia să-l ajute să disjungă anumite aspecte ale problemei. Îi spuse rar, parcă gîndind cu greutate, manifestînd vădite menajamente. „Eu, Vlade, înțeleg, desigur, ce spui tu. Însă, crede-mă, exagerezi. Nu mă refer acum la filosofia socială, ci la întîmplarea ta

concretă. Tu substitui naturii politice natura umană — și din această cauză vezi totul printr-o singură prismă, cea sentimentală. Îți dai seama unde am ajunge dacă am privi întreaga istorie prin acest ochean ? Să luăm războaiele de apărare, de pildă. Căpeteniile și-au trimis supușii să lupte cu invadatorii, de multe ori într-un raport de forțe total inegal. Evident, asta a însemnat sacrificii enorme. Cum ți se par ele ție ? Monstruoase ? Iar cei ce i-au trimis, asasini ? Atunci ce mai rămîne din istorie ? La fel despre revoluție, despre marile descoperiri... Toate au cerut jertfă. Dar în perspectiva progresului uman, aceasta, acum știm bine, a fost necesară. Cu toții aplaudăm progresul. Istoria, politica, socialul nu pot fi tratate, Vlade, sentimental. Decît cu riscul de a intra într-o mlaștină de ezitări și confuzii fără ieșire" — se aprinse Suru. Simțea că găsise tonul potrivit, convingător. Gigi vru să intervină, alarmată de această răsturnare a planurilor, jignită în propriile ei sentimente de sentințele date de Suru. Ce făcea el din reflecțiile atît de sensibile și umane ale soțului ei ? Îl ura puțin pe Suru pentru că îndepărta discuția din zona aceea fierbinte, cu care se confunda și care-i făcea atît de bine. Dar Cernea o opri, spunîndu-i că el tocmai de aceste contraziceri categorice avea nevoie. „Poate sînt grandilocvente și tăioase, dar sînt adevărate și ele." El știa că procesul său de conștiință e justificat, iar concluziile sale sînt incontestabile. Dar în același timp era convins că acestea sînt numai o latură a problemei, iar ce spunea Manole Suru era alta. Pentru a putea trăi și munci, el avea nevoie, dacă era cu putință, tocmai de simbioza celor două laturi. De aceea, Vlad era dispus și la compromisuri, vroia să fie receptiv și la argumente contrare, chiar dacă nu erau suficient de convingătoare pentru el, chiar dacă nu-i rezolvau problema.

Gigi văzu cum cei doi alunecă tot mai mult pe panta deschisă de Suru, intrînd în zona evenimentelor generale și a raporturilor sociale determinate de acestea. Se scuză și îi rugă să-i dea voie să se ducă la culcare. Suru își privi ceasul și vru să se scoale să plece, căci dimineața trebuia să se întoarcă la regiune,

dar Vlad se opuse vehement, amintindu-i că nu se văzuseră de mult, că aveau atîtea încă să-şi mai spună. Gigi insistă şi ea, spunînd că-i face plăcere, apoi plecă. Se aşezară din nou, desfăcînd încă o sticlă de vin, instalîndu-se şi mai comod în fotoliile mari, încăpătoare. Cernea povesti pe îndelete, potolit, cu un simţ analitic ascuţit şi rece, despre relaţiile şi atmosfera găsite în minister. Identificase destul de repede stările de lucruri aflate atunci, la numirea sa, de la secretarul Comitetului Central. Exista, într-adevăr, un grup de oameni învechiţi — şi ca stagiu, şi ca mentalitate —, îmbîcsiţi de prejudecăţi politice şi pedagogice de natură să îngheţe orice aspiraţie spre modernizarea învăţămîntului şi, ceea ce era la fel de grav, prizonieri ai unor viziuni false despre modul cum trebuie făcută educaţia tineretului. Noţiunea de patriotism, de pildă, le repugna, echivalînd-o cu naţionalismul. Înţelegînd mecanic şi simplist conceptul marxist potrivit căruia istoria omenirii este istoria luptei de clasă, puneau o grea ipotecă pe trecutul poporului român, mai ales pe cultura sa, pe galeria personalităţilor sale ilustre. Toate valorile născute în clasa de sus din evul mediu, sau emanate de la burghezie, erau considerate aprioric reacţionare. Pînă şi Eminescu continua încă să stea în ochii lor sub semnul întrebării, atît din punct de vedere al originii de clasă, cît şi al purităţii filosofice. Influenţa lor pustiitoare se mai făcea destul de puternic simţită asupra spiritului învăţămîntului, ca dealtfel în general în viaţa culturală. Desigur, nu ei erau creatorii acestui curent, dar ei îl susţineau dintr-un post cheie. Cernea nu vedea posibilitatea înlăturării grabnice din minister a acestui obstacol — cu rădăcini încă destul de puternice. Acest grup îl primise de la început cu rezervă, dar pe măsură ce trecea timpul rezerva se transforma în ostilitate. „Umbrela sub care se furişează mereu — îi explica el lui Suru — este teoria mutării centrului de greutate al luptei de clasă în sfera ideologiei. Desigur, acum, cu ultimele evenimente, probabil că vor mai opera unele corecturi în chestiunea centrului de greutate, dar ideologia rămîne pentru ei teritoriul cel mai minat. Ca ideologi ce se res-

pectă, sînt pentru combaterea temeinică a dogmatismului, dar cu cît se pronunță mai sever împotriva lui, cu atît îl practică mai îndîrjit. Este interesant de observat metamorfoza dogmaticului. S-a repliat pe poziții defensive. Uite, ăștia ai noștri de la minister : nu se mai bagă în față cu ideile lor putrede, nu le mai proclamă zelos, la fiecare ocazie, ca înainte. Acum, dimpotrivă, îi așteaptă să avanseze idei pe cei cuprinși de neastîmpărul schimbării. Îi ascultă impenetrabil, pînă la capăt, parcă încurajîndu-i chiar cu cuminția atenției lor. Răsucesc pe toate părțile noțiunea proaspăt lansată și odată încep s-o ia în suliți. Dogmaticul, prudent, aparent nu mai susține nimic. În schimb, pune sub semnul întrebării, și al dubiului, tot ce se ridică împotriva dogmei. Descurajează — la umbra marilor schelete ideologice. Privesc prin vălul negru al consecințelor «necunoscute» orice încercare de ieșire din grilajul dogmatismului. «Rescrierea unui manual de istorie națională ? În ce scop ? Ce capitole, ce momente ? Ca să schimbăm ce ? Care date ? În baza căror documente ? Cu ce garanție a autenticității acestora ? Schimbarea interpretării ? Dar pot fi mai multe interpretări partinice ale unui eveniment ? Cum ați spus ? — tradițiile luptei pentru apărarea patriei ? Hm, depinde pentru cine, pentru ce clase ? Și apoi cine își ia răspunderea diminuării spiritului internaționalist al manualului de istorie națională ? Cine se poate îndepărta de la acest postulat fundamental al marxism-leninismului, fără a prejudicia întreaga viziune asupra istoriei ? Fără a lovi în educația ideologică a studenților sau elevilor ?» Iată, așa se manifestă vechea agresivitate, mascată în defensivă, a dogmaticilor. Din predicatori, s-au transformat acum în câini de pază, în cerberi ai unui catehism. Pe mine mă consideră, cred, o simplă „experiență" în minister, ceva pasager. Iar pentru confirmare, fără îndoială, nu vor sta cu mîinile în sîn. Deocamdată observ că mă suspectează în practica de a primi audiențe. Profesorii nu prea au avut acces pe scările acestui minister al lor. Dealtfel temerile dogmaticilor sînt întemeiate : cei ce-și iau inima în

dinți, și vin, o fac pentru a-și vărsa năduful, pentru a semnala anomaliile școlii. Avem dascăli inimoși, luminați, patrioți. Unii din ei nu s-au resemnat cu amputările făcute în cursuri și manuale, cu tezele false. Dar este de urnit un bolovan mare. Nu-mi fac iluzii că va fi ușor. Dar nici altfel nu se poate."

Suru ascultă cu interes, dar la un moment dat i se păru că sesizează o anumită unilateralitate în relatările lui Cernea. De aceea îl întrebă, rîzînd însă, pentru a nu da impresia că-i servește indirect o replică : „Dar voi, pe-acolo, n-aveți și din specia asta mai nouă, a liberaliștilor ?" „Oho, ba bine că nu, rîse și Cernea. Aștia de care ți-am vorbit pînă acum sînt resturile unei armate. Mai consecvenți cu ei înșiși, sau total inadaptabili. Dar mulți s-au convertit. Așa cum se întîmplă de obicei cu renegații, au trecut la cealaltă extremă. Și-au lepădat toate boarfele și acum ar vrea să umble goi, pentru că nu mai vor nici o constrîngere, de nici un fel. Se pare că aspirația celor mai radicali dintre ei ar fi depolitizarea totală a școlii. E unul care și-a pus bască, nu știu de unde o fi procurat-o, o bască mare de pictor. Își dă aere de boem, închipuindu-și că s-a născut prin Montmartre, pe undeva. Asta m-a întrebat într-o zi, chipurile așa, în principiu : «E oare rațională excluderea religiei din școală ? De ce trebuie trecut idealismul la istoria filosofiei, din moment ce el este o realitate actuală a sute de milioane de oameni, și a celei mai mari părți a maselor din propria noastră țară ?» Deocamdată l-am luat în zeflemea, dar mă rezerv pentru o apropiată scuturătură. E altul, Lupescu, unul mic și îndesat, cu o mutră de inchizitor, pe care se spune că nimeni nu l-a văzut vreodată zîmbind. Cu figura lui de sfinx a retezat de-a lungul anilor zeci de capete, toate capetele ce gîndeau. Acum, cu aceeași mască împietrită, întreabă de ce să le dăm noi studenților mură în gură interpretarea lucrurilor. «Ei n-au cap să gîndească singuri ?» întreabă, gata parcă să reteze capul interlocutorului mai greu de cap. Avem altul, unul Țapu, vechi și ăsta de cînd lumea prin minister, deși încă tînăr. La început am crezut că are un defect de vorbire, fiindcă de-abia se aude

ce spune. Am aflat însă că pînă nu demult îşi ţinea prin şedinţe tiradele dogmatice cu o voce de stentor. Şi-a schimbat însă felul de-a vorbi pentru a-şi determina ascultătorii să ciulească urechile la ce spune. Pronunţă cuvintele din vîrful buzelor, repede şi egal, fără să ridice sau să lase tonul, şi furnizează numai informaţii de ultimă oră din reviste pedagogice occidentale. Un caraghios. Toţi sînt caraghioşi. Nu-şi dau seama că nu au nici un viitor. Mă întreb care ar fi a treia lor ipostază, dacă ar mai rămîne în minister. Ceea ce este însă interesant e că noua sectă nu intră în conflict cu cea veche decît pe un plan foarte general, nu corp la corp. „Liberaliştii", cum le spui tu, caută exponenţii ideilor opuse nu printre dogmaticii inveteraţi, ci printre oamenii de bun-simţ — principalii lor adversari de azi, ca şi de ieri.

Suru îl puse şi el la curent pe Cernea cu experienţa de la regiune, cu atmosfera, personajele, munca. Se făcuse tîrziu. Discuţia îi încălzise, îi apropiase din nou. Se simţeau ca altădată, doi camarazi nu numai din aceeaşi companie, ci şi din acelaşi sat. Vinul, ca de obicei, rupsese şi el barierele, învăluindu-i în lumina aceea ireală ce transfigurează clipa, mărind, micşorînd, schimbînd proporţiile şi raporturile obişnuite, spulberînd monotonia, sedimentată, a unui mod de existenţă şi de gîndire. Se afundau într-o euforie dulce, păstrîndu-şi luciditatea devenită însă mai blîndă, mai îngăduitoare.

În această atmosferă se trezi Suru deodată spunînd, fără nici o premeditare, şi fără nici o legătură cu cele discutate înainte, într-un sistem de planuri ale realităţii uşor deplasate, se trezi, deci, spunînd „Ştii ce vis am avut într-o noapte ?" Cernea nu se arăta deosebit de curios şi grăbit să afle — poate dacă ar fi făcut-o, aceasta l-ar fi determinat pe Suru să şovăie. Îl privi numai, şi Suru continuă „În noaptea în care năştea Peluţa la spital... Măi Vlade, e ceva infernal în memoria asta a noastră ascunsă, perfidă. Ca şi în felul cum se declanşează, parcă cineva ar învîrti un comutator şi ar scoate brusc din întuneric o scenă. Am visat-o pe

Delia Brudaru. Năștea, scăldată în sînge, propriul meu copil. Înțelegi ce oroare ? Și, îți jur, nu m-am mai gîndit la ea... Iar atunci, îți mărturisesc sincer, nenorocirea nu prea m-a afectat. Adică nu ca pe cineva apropiat, vreau să spun. Tu știi, totul se terminase... În fond, aproape că n-a fost nimic. Sau, mă rog... dar de altă natură. Sigur, mi-a părut rău cînd am auzit, la fel ca tuturora dealtfel. Și acum, deodată... Și cu o precizie îngrozitoare. În aceeași noapte, măi Vlade, cînd Peluța... Și ce vis ! În timp ce ea murea, tot ea, alături, zîmbea și mă trimitea s-o veghez..." Își frecă fruntea cu palma, trecîndu-și-o apoi peste ochi, ca pentru a șterge amintirea imaginii din vis. „Îngrozitor... îngrozitor... Și totul mi-a rămas în minte atît de clar... Și, cum să-ți spun, au luat locul celorlalte imagini dinainte. Acum numai această ultimă poză îmi apare în cap." S-a oprit și a tăcut, mirat el însuși de ce spusese, căci nici nu se mai gîndise de atunci la acest vis, în nici un fel. Îl purtase în el, e drept, iluminîndu-i-se din cînd în cînd, dar nu derulat ca un film, ci izbucnind scurt, ca un flash, concentrînd totul într-o singură imagine, stinsă apoi brusc. Nu se miră însă că vorbise despre lucrul acesta și nu se simți stingherit. Nu regretă. Dimpotrivă, parcă povestind se descărcase, spărsese tabloul ascuns în dosul frunții. Acum avea senzația că nu va mai fi luat prin surprindere de comutatorul acela, că nu va mai fi spectatorul involuntar al scenei. Fusese o pînză cu fantome și scoțînd-o la suprafață, la lumina realității, se destrămase, pierise. În plus, își admira curajul de a dezvălui, atît de firesc, ungherul acela obscur — un corp străin în viața sa psihică. Se regăsea din nou puternic și liber, ca și atunci cînd ucisese pentru prima oară în el impulsul demonic gata-gata să-i schimbe ordinea existenței, să-l facă să-și calce datoria morală. Ucisese iarăși prezența străină strecurată în ființa lui pe calea, cu neputință de controlat, a visului. Și nici acum nu se simțea vinovat. Dimpotrivă, dacă ar fi fost singur, și-ar fi frecat mîinile ca după o treabă încununată de succes. Scăpase din nou de chipul blînd, iubitor și îndurerat, dojenitor, și mai ales de imaginea trupului torturat, masacrat. Nu numai că nu va mai

acționa asupra sa ca un inexorabil mecanism străin, dar va putea să se gîndească la scenele acelea fără să mai tresară, indiferent, imun.

La început, Cernea ascultase uimit confesiunea cu totul neașteptată a lui Manole, neînțelegînd ce-l putuse determina să o facă atît de deschis, contrar decenței sale excesive, aproape puritane, în chestiuni privind viața sufletească. Îi făcu însă plăcere această dovadă de prietenie. În visul lui Suru vedea un substrat erotic și nu se putu abține să nu i-o spună acestuia. „Sînt porniri omenești irepresibile, Manole. Trebuie să accepți și tu o dată acest lucru. În tine s-au refulat dorințe nesatisfăcute — așa cum se întîmplă cu fiecare om. Doar tu nu ești de fier, ești făcut din aceeași materie, slabă și păcătoasă, ca noi toți. Tu ai dorit-o pe Delia. Ai respins-o și ai alungat-o nu pentru că n-o doreai, ci tocmai dimpotrivă. Îmi amintesc cum ți-ai sărbătorit tu atunci victoria asupra ispitei. Dar a fost o victorie à la Pirus, dragul meu Manole. Eu știu că tu ești prea orgolios s-o recunoști. Te crezi foarte puternic, și desigur ești. Dar nu rămîi decît un om. Ceea ce este slab și vulnerabil la întreaga speță se află și în tine. La acest punct se oprește voința ta. Îți faci degeaba procese, degeaba te învinuiești. După părerea mea, tu ești sufletește cast. Ți-ai salvat pînă acum curățenia sentimentului, chiar și a gîndului. Deci, ți-ai făcut datoria pînă la limitele maxime. Dar mai e o coardă... Și aia vibrează singură, fără voia ta. E coarda biologică, anatomică. Am o carte a lui Freud în franceză, nu mai știu pe unde e, că ți-aș citi cîteva pasaje edificatoare. Nu ți se pare semnificativ că în vis Delia apărea ca mama copilului tău ? Deci, ea fusese a ta și-ți dăruise rodul iubirii. Desigur, scăldat în sînge, pentru că și dorința ta a fost înjunghiată. Nu te uita așa sarcastic la mine. N-am nici o intenție să fac pe tălmăcitorul de vise. Cunosc însă unele din antecedente, și în lumina lor visul tău se descifrează de la sine. Tot ce-ți pot spune e să nu-ți faci probleme inutil. Dealtfel, după cît te știu, și după aerul tău de acum, cred că nici nu-ți faci. Nu ești tu omul care să se lase obsedat, sau măcar răs-

colit prea mult, de un vis, oricît ar fi el de perfid şi macabru. Dar ce pot să-ţi spun, fără să fac pe profetul, ci doar aşa, din instinct, dintr-o inspiraţie momentană, generată de clipa aceasta de deschidere sufletească ce nu ştiu dacă se va mai repeta vreodată, e că episodul acela din viaţa ta, după mine de o mare frumuseţe dramatică, atît de romantic încît ar putea părea livresc, literar, acel episod nu e un capitol închis. Pe undeva, prin fiinţa ta, prin subconştientul tău, sînt împrăştiate tot felul de resturi ale acestui trecut. Un copac sfărîmat în bucăţi dispare, desigur, dar crengile verzi căzute prin iarbă, acoperite de pămînt, dau lăstar. Crede-mă, Manole, cea mai teribilă răzbunare e cea a morţilor. Dar hai să lăsăm profetizările. Nici eu nu ştiu ce m-a apucat. Sînt astăzi înclinat spre morbid, văd totul în negru. Mai bine mai bem un pahar de vin" — şi îi turnă lui Suru, strîngîndu-l apoi de braţ cu o afecţiune profundă purtînd rădăcini adînci şi puternice, imposibil de smuls.

Manole Suru fusese la un moment dat tentat să-şi ia prietenul peste picior, dar acesta, ghicindu-i gîndul, îl dezarmase pentru moment. Mai apoi, cuvintele lui Cernea i se păruseră atît de sincere şi grave încît nu mai îndrăznise, şi nici chef nu mai avusese, să le persifleze. „E, aşa e, spuse el în glumă, dar fără nici o ironie sau urmă de agresivitate, aşa e cînd intri în cîrd cu un intelectual burghez ca tine. Voi, toţi filosofii ăştia, brevetaţi sau nu, sînteţi, în fond nişte decadenţi cinici, şi toţi vă trageţi stirpea de la Apocalips." Bău împreună cu Cernea vinul roşu, cam aspru, simţind că de la acest punct orice pahar în plus nu făcea decît să-i sporească luciditatea ireală, lumina aceea lividă, de tub de neon, ce scălda totul în el. Se hotărî să plece. Se despărţiră, propunîndu-şi să se reîntîlnească data viitoare împreună cu familiile — unul propuse chiar de Anul nou, de Revelion. Cernea îşi exprimă nerăbdarea să-i cunoască prietenului său noua odraslă, şi se înţeleseră să se caute reciproc, la telefon, pentru a realiza neapărat acest proiect.

Întors la regiune, Manole Suru intră într-o avalanșă neîntreruptă de acțiuni politice. În fabrici, în sate, în instituții, oamenii își exprimau, în adunări și mitinguri, satisfacția față de recenta majorare a salariilor, condamnînd, totodată, reacțiunea din Ungaria. Deși ziarele scriau în fiecare zi despre normalizarea situației, acolo continuau demonstrațiile, grevele, inclusiv acțiunile armate. În mitinguri, vorbitorii aprobau ajutorul material acordat de România poporului vecin și protestau împotriva intervenției Adunării Generale a O.N.U. în problema ungară. Într-o zi, Suru primi sarcina să participe la mitingul de la „Metalurgica" — cea mai importantă unitate economică din regiune. El mai fusese la uzină, dar în grabă, oprindu-se de fiecare dată la sediul comitetului de partid sau la direcție. În ziua mitingului Suru se duse de dimineață direct în hale. Nimeri în pauză. O liniște nefirească domnea în ateliere și hale. Muncitorii, retrași după bancuri, în dosul strungurilor și frezelor, își luau gustarea. Trecu printre ei, împreună cu secretarul de partid, prefăcîndu-se că examinează agregatele noi. Unii, văzîndu-i, își strîngeau grăbiți restul de mîncare, împachetîndu-l sau îndesîndu-l în gențile jerpelite, de mușama. Alții își vedeau de treabă, dar mestecau puțin rușinați ceea ce le puseseră dimineața mamele sau nevestele lor în pachet. Suru văzu și aici, ca de atîtea ori prin fabrici, cît de modestă, chiar sărăcăcioasă, era hrana muncitorilor; într-un loc un codru de pîine, o bucățică de slănină și o ceapă, în altul două-trei felii groase, unse cu marmeladă, pe o hîrtie cîteva bucăți de salam ieftin, în fața altora cutii de conserve. Ici, colo, unii scoteau cu lingura din borcane și înghițeau ce mai rămăsese de la cină. Suru privea întotdeauna cu strîngere de inimă această priveliște, atît de grăitoare, a condiției materiale precare a muncitorilor. Pauza se terminase. Liniștea ei pusese pentru o clipă în centrul atenției ființa individuală, într-o anumită goliciune jenantă. Acum panorama se schimba. Aceiași oameni, scuturînd de pe halate și salopete firimiturile, și trecînd lîngă mașini liniștiți, atenți și abili, nu mai provocau

nici un fel de compasiune. Dimpotrivă. Suru urmărea cum făceau ei să zboare prin aer şerpi lungi de fier roşu, ca nişte cobre turbate, cum modelau ca pe o cocă, la forje, bulgări de metal aprins, învăluindu-se fără să le pese în viforul scînteilor. Nu mai vedea în muncitor un simplu mînuitor de manete şi roţi, anexa maşinii — cum se spunea la cursurile de economie capitalistă —, ci personajul cel mai reprezentativ al epocii tehnicii moderne. Ieşi în curtea uzinei, în decorul obişnuit, şi, pe măsură ce se depărta, spectacolul de atîtea ori văzut şi mereu inedit al halelor, i se distila în minte ca amintirea unui poem. Mai tîrziu nu mai putu să reproducă această impresie, decît palid şi schematic, dar în momentele acelea avusese revelaţia poeziei.

Mitingul se ţinu în hala nouă, neutilată, mirosind încă a ciment şi a sudură. Muncitorii stăteau în picioare în grupuri compacte. Suru putu contempla cîteva clipe, înainte de începerea mitingului, oamenii de la maşini aflaţi acum în altă ipostază. Se dezbrăcaseră de halatele şi salopetele pătate de ulei, fum şi zgură în care făcuseră uluitoarea lor demonstraţie de magicieni. În flanele, în haine modeste, uzate, alţii în scurte de postav sau puloaice, gata să iasă în zloata de afară, aveau o înfăţişare civilă, pestriţă, fără nimic deosebit. Alcătuiau însă, evident, o categorie socială omogenă, expresia clasei, clasa însăşi. În hala imensă plutea o rumoare potolită. Deşi mobilul mitingului avea în sine destulă gravitate politică, cei prezenţi nu păreau îngînduraţi, crispaţi, ci, dimpotrivă, destinşi, senini. Se vedeau multe feţe zîmbitoare, se auzeau rîsete potolite. Probabil că se spuneau glume, cum se întîmplă de obicei cînd muncitorii se întîlnesc după terminarea lucrului, bucuroşi că au încheiat ziua, că pot să se întoarcă la casele lor, în mijlocul familiilor, că-şi pot petrece timpul liber cum vor. „În pofida aparenţelor, aici este o teribilă forţă latentă, neobservabilă doar pentru că este în repaus — îşi zicea el. Adunaţi aşa, unii lîngă alţii (în hală erau vreo trei mii de inşi), oamenii aceştia nu pot fi înspăimîntaţi de nimic. Au conştiinţa, chiar dacă nu

neapărat definită conceptual, a numărului, a tăriei şi unităţii lor. Este cu adevărat aceasta clasa cea mai liberă în gîndire, în voinţă şi acţiune. Nimic nu poate rezista acestei energii odată puse în mişcare. Fără îndoială, lucrul acesta l-a intuit Marx, dincolo de logica derivată din analiza legilor obiective. Această clasă conţine, ca temelia unui munte, zăcămîntul radioactiv al revoluţiei."

În timp ce veneau la microfon şi vorbeau, Suru reflecta, puţin impresionat de gîndul său, la cinstea politică a acestor oameni. „Oricît de rău intenţionat ai fi, e imposibil să-i poţi acuza de oportunism politic." De multe ori, cînd auzea pe cineva luînd cuvîntul la o şedinţă, Suru se întreba, involuntar : „Omul acesta e cu adevărat convins de ce spune, sau e mînat de de vreun interes personal ? Mobilul vorbelor lui n-o fi dorinţa de a se afirma, de a mai urca o treaptă ?" Încerca să depisteze demagogul, carieristul, licheaua. Îşi dădea seama că aici, printre muncitori, nu putea suspecta pe nimeni, şi lucrul acesta îi făcea o enormă plăcere. „Deci există o suprafaţă întinsă a societăţii, chiar în centrul ei, nepoluată sub nici o formă din punct de vedere politic. Ceea ce numim clasa de bază e această inimă necoruptă a poporului. Iată un aspect de care ar trebui să ţinem mult mai mult seama în practica vieţii noastre politice — îşi zicea el, parcă atunci descoperind această realitate. Cu aceşti oameni trebuie să ne consultăm în toate problemele, chiar delicate. Şi aceasta nu doar pentru a respecta un principiu, ci pentru că în ei găsim materialul uman cel mai dezinteresat. Ce-ar avea de cîştigat, ce ar putea «ciupi», cum se spune, acest strungar aflat acum în faţa microfonului din faptul că a luat astăzi cuvîntul la miting ? El tot aceeaşi clasă de salarizare va avea şi mîine şi luna viitoare, iar primă va încasa doar dacă depăşeşte planul. Deci soarta lui e în mîinile lui, în munca lui, nu depinde în nici un fel de ce spune în această clipă. Cu toate acestea, el găseşte de cuviinţă să spună cuvinte de laudă despre majorarea salariilor, deşi creşterea ce-i revine lui e destul de neînsemnată." Sporurile erau mici şi cu toate

acestea Suru vedea că muncitorii le luau în considerație și le dădeau și o semnificație politică. „Ei sînt în stare să se mulțumească, iată, cu foarte puțin — gîndea Suru —, de aceea merită să le dăm mult." Din cînd în cînd descifra în vocea vorbitorilor o anumită îndîrjire, o notă aspră — cînd se refereau la reacțiunea scelerată din Ungaria. „Desigur, nota aceasta le-a rămas în coardele vocale din anii deceniului trecut, din înfruntările de clasă și demonstrațiile lor de stradă." Îl mira intuiția acută a unor vorbitori care scoteau la iveală, din noianul de sloganuri ale fasciștilor din Ungaria, revendicările revanșarde, lozinca desprinderii Ardealului de România. „Domnii grofi cînd jelesc Ardealul își jelesc moșiile. Îi doare în cot ai cui strămoși au fost aici și al cui e el de drept — spunea un muncitor mai în vîrstă cu o figură inteligentă și o vorbire frumoasă, curgătoare. Dar să-și pună pofta în cui. O să-l mai vadă cînd și-or vedea ceafa fără oglindă. Gata cu Ardealul ! S-a terminat cu na-ți-o ție, dă-mi-o mie. Ce, țara e muiere, s-o iei și să fugi cu ea ? Ei nu-și dau seama că aici e poporul român ? Pot ei să-l ia și să-l ducă în spate ? Ei drăcia dracului !" Omul, se vedea, își cam ieșise din pepeni, se aprinsese, ceea ce observă singur și se potoli dintr-o dată. „Nu te supăra, măi Ianoș, că doar tu nu ești grof", se adresă el rîzînd unui bărbat mustăcios aflat printre cei de față. „De ce să mă supăr, Teodore ? replică acesta volubil. Nu m-am supărat eu în '40 cînd mă înjurai pe mine pentru nenorociții ăia de hortiști..." Muncitorii se exprimau simplu, vehiculau aceleași idei, și în formule cam stereotipe. Dar tocmai aceasta îl impresiona pe Suru. Căci esențialul era repetat ca ecoul, multiplicat la infinit, al unei singure voci. Acest miting îi dăduse senzația că în mijlocul muncitorilor cele mai încîlcite treburi politice apar foarte simple. „Dacă e adevărat că fasciștii au fost acolo așa de mulți și au turbat, punînd mîna pe arme, iar muncitorii s-au dovedit șovăitori, sau chiar s-au lăsat duși în eroare — ceea ce ne miră — spuneau ei în esență, atunci datoria noastră este să-i sprijinim pe frații noș-

tri. Sîntem cu socialiștii, asta să fie clar pentru toată lumea, n-o să fim alături de fasciști. Dar aici, la noi în țară, nu vedem cine ar fi în stare să ne clintească."

La terminarea mitingului, Suru se amestecă printre ei, în curtea uzinei, pe stradă. Își ridicau gulerele scurtelor și chiuiau tinerește, înveseliți, plini de viață, în timp ce șfichiul zăpezii amestecate cu ploaie și măzăriche îi plesnea peste obraz, în ritmul rafalelor vîntului. Respirau putere bărbătească și calm, siguranță de sine, ceva liniștitor, tonifiant, și Suru le fu recunoscător. „Tot la ei apelăm cînd...", și se înșurubă și el în vifor, fără să-și termine gîndul.

Spre sfîrșitul lui decembrie, aflat într-unul din raioanele mai îndepărtate ale regiunii, Suru fu chemat de urgență la o ședință de birou. Telefonul sunase la comitetul raional, pe la prînz, dar el fusese găsit abia după-amiază. Ședința era programată a doua zi dimineața la ora șapte, iar de cîteva ore începuse să ningă și să sufle vîntul, așa că plecă imediat, luîndu-l cu el și pe instructorul raional care nu mai fusese acasă de vreo trei săptămîni. „Dă-i bice, îi spuse el șoferului, urcînd în gaz, și dacă ești băiat deștept în trei ore sîntem acasă." Deși niciodată nu-și făcuse atîția nervi și nu înjurase așa des și cu mai multă obidă, de călătoria aceasta avea să rîdă întotdeauna Suru, cu poftă. Merseseră întins o bucată de drum, deși cu grijă, pentru că șoseaua făcea tot felul de meandre printre coline, zăpada veche se întărise și aluneca, iar ninsoarea cădea ca un potop alb și opac. La un moment dat însă, ștergătoarele se opriră din țopăitul lor agitat și, în cîteva clipe, parbrizul se acoperi cu un strat gros de fulgi mari și lipicioși. Șoferul — un bărbat de vreo treizeci de ani, cu aspect de țigan, dar destul de cizelat și sprinten la minte — opri motorul și se dete jos. Cotrobăi pe sub capotă, se mai întoarse, se suci, apoi veni și declară cu o voce albă că ștergătoarele nu mai funcționează. „Dar cum mama dracu o să mergem pe prăpădul ăsta fără

ştergătoare, Stuparule ? se enervă Suru. Tu nu vezi ce e afară ?" Ţipă la şofer, ca şi cînd acesta se zăpăcise la cap şi în loc să-şi vadă de treabă bate cîmpii. Stuparu avea nişte ochi grei, negri şi bulbucaţi, de cîine întărîtat, care nu îndrăzneşte însă să latre la bîta ridicată asupră-i. Arunca spre Suru numai jumătate din priviri, cealaltă cădea undeva, în lături, în gol, sau poate spre o primejdie şi mai mare. „O să şterg cu mîna", mîrîi el, şi se aşează din nou la volan. Porni motorul, deschise uşa şi, cu un picior pe scara maşinii, şterse într-adevăr cu o cîrpă, cu mîna stîngă, zăpada depusă pe bucata de parbriz din dreptul lui. Dar nu merse nici cincizeci de metri şi geamul se acoperi la loc, izolîndu-i total de lumea înconjurătoare. Stuparu se ridică şi şterse din nou cu braţul întins prin deschizătura uşii, ţinută acum mereu întredeschisă, şi mai merse cîteva zeci de metri şi iar şterse, şi iar merse şi iar şterse, pînă cînd Suru, simţind că începe să vadă roşu, ţipă la el : „Mă Stuparule, tu eşti nebun de balamuc. Păi în cîte săptămîni crezi tu că o să ajungem cu metoda asta idioată a ta ? Tu crezi că mie-mi arde de glume proaste ?" Ce fel de glumă proastă vrea să spună că face Stuparu, lac de sudoare şi congestionat la faţă ca într-o zi de caniculă, nu şi-ar fi putut explica nici el singur dacă ar fi stat să se gîndească. Dar Suru nu mai gîndea în clipa aceea, era pur şi simplu un pachet de nervi. Bietul şofer se întoarse cu ochii lucioşi, cu buzele tremurînde şi, parcă fără glas, cu toate că se vedea că ar fi vrut să vorbească mieros, îi spuse lui Suru în şoaptă că există o singură soluţie. „Care, mă ?" „Lăsarea parbrizului." „Cum lăsarea parbrizului ? îl fulgeră Suru din ochi. Ce tîmpenie îţi mai trece prin cap ?" Stuparu înţelese instinctiv că explicarea tehnicii lăsării parbrizului nu numai că nu l-ar fi avantajat deloc, dar ar fi abătut asupra lui un val de furie şi de invective şi mai teribile. Ce să-i spună el şefului... Nu, nu îndrăznea şi nici nu era în stare să dea explicaţiile cuvenite. De aceea, răspunse laconic : „Păi, ca să vedem !" „A !" exclamă involuntar Suru, dar aceasta nu însemna nici aprobare, nici înţelegere, ci mai mult o luare de cunoştinţă, rezervată, a

singurului cuvînt clar, cu aparență de logică, auzit în sfîrșit din gura acestui individ cu o comportare „aberantă". Încurajat totuși de mormăitul șefului, și înainte ca Suru să se poată răzgîndi, șoferul sări din mașină, făcîndu-i semn instructorului să-l urmeze, și se apucă de treabă grăbit. Suru se uită la ceas și, calculînd că făcuseră aproape o oră pe mai puțin de un kilometru, înjura de mama focului. Instructorul veni să-l convingă să se mute pe bancheta din spate a mașinii. Pînă se instală el acolo, se trezi că mașina a pornit la drum. „În sfîrșit" — își zise încă supărat, dar cu un oftat de ușurare. În clipa aceea, o pleasnă de vînt ud, vîscos îl izbi peste obraz, orbindu-l. Se simți biciuit de ninsoare, în plin aer, și atunci înțelese grozăvia : geamul din față nu mai era, zăpada intra în mașină în voie, slobodă și furioasă. „Stuparule, ce mi-ai făcut ? — răcni el. Ai făcut din mașina asta o căruță, nenorocitule !" Dar Stuparu tăcea apăsînd pe accelerator, lăsînd impresia că e atît de concentrat încît nu mai aude nimic. Puhoiul de fulgi intra pieziș în mașină — parcă erau roiuri de bolizi mici, uzi și lipicioși — plesnindu-i fără milă și intrîndu-le în ochi, acoperindu-le umerii, pieptul, căciulile și albindu-le sprîncenele ca la oamenii de zăpadă. Suru nu prevăzuse această catastrofă, nu se așteptase ca „lăsarea parbrizului" să-i expună în asemenea hal urgiei ninsorii și vîntului. Considera asta tot o „nebunie" de-a lui Stuparu, catalogîndu-l pe acesta ca iresponsabil, dar nu mai zise nimic. Înțelegea că orice cuvînt era inutil și căuta să se acopere cît mai bine pe picioare cu ce era prin fundul mașinii. Biciuit de zăpadă și dus de vîrtejul acela fantastic, Suru începu încet, încet, să se calmeze, ba, după un timp, chiar să guste originalitatea momentului, condiția lui de zburător prin văzduhul cu coamele și cozile despletite pe pămînt. Din cînd în cînd trecea pe lîngă ei, pe șosea, venind din sens invers, cîte un camion, cîte o căruță, cîte un gaz și, surprinzînd privirile mirate și zîmbetele amuzate ale oamenilor, lui Suru însuși îi venea să rîdă. Dar această ameliorare a stării sale nervoase se dovedi efemeră. Trebuind să depășească la un moment

dat o sanie ce se tîra alene, în legănatul impasibil al boilor, Suru rămase stupefiat auzindu-l pe șofer chiuind cît îl țineau bojocii și strigînd de departe către țărani : „Heeii, la o parte, alo, hei la o parte... !“ „Băi Stuparule, ți-ai pierdut mințile ? Iar începi cu tîmpeniile tale ?“ zgîlții el umărul arătării aceleia diforme și albe, sub care știa că se ascundea, pînă nu de mult, seriosul, amabilul, chiar șlefuitul lui șofer Vintilă Stuparu. Dar arătarea nu mai avea chef, sau nu mai avea putința să se întoarcă spre superiorul atît de agasant și de violent acum, și atît de calm și binevoitor de obicei. Nu catadicsi decît să-i arunce peste umăr, cu o voce spartă, fără nici o urmă de timiditate : „s-a defectat clacsonul, tovarășe secretar. Doar nu vreți să dăm peste căruțe.“ Se liniștise, își luase hamul și prăștia cum se spune, știa acum ce are de făcut și începeau să-l lase rece înjurăturile și țipetele lui Suru. „Nu vezi că asta e situația ? — părea să spună gestul cu care strîngea în mîini volanul, aplecîndu-se în față cu capul, pentru a se feri de fulgi. Ei drăcia dracului.“ După ce amuți un timp rămînînd cu gura căscată, privind fix spinarea adusă a lui Stuparu și căciula lui cu vîrful de zăpadă crescut parcă pînă la cer, Suru mai întrebă doar atît : „Și așa o să urli pe șosea tot drumul, pînă acasă ?“ „O să mai fac cu schimbu cu tovarășul Stăniloaia — răspunse Stuparu repede, informativ, cu ton liniștitor. Apoi bătrînește, îngîndurat : mai al dracu o să fie cînd nu s-o mai vedea, că a început să se înnopteze.“ Într-adevăr, noaptea căzu repede și atunci fu realmente „cel mai al dracului“. Cei doi din față, Stuparu și cu Stăniloaia, acoperiți cu totul de zăpadă, țipau cu vocile tot mai răgușite, ca niște surugii beți, ori de cîte ori în față apăreau, în lumina farurilor, o căruță, o tîrlie, o bicicletă sau un drumeț, speriind oamenii, făcîndu-i să întoarcă zăpăciți capul și să se închine, ca în fața unei arătări din apocalipsă. Dinții birjarilor improvizați se loveau cu un sunet sec de pietricele înghețate, în timp ce obrajii li se înroșiseră ca sîngele, șiroind ca de un plîns amarnic, fără oprire și fără leac.

L-au scos pe Suru, la miezul nopții, cînd au ajuns în oraș, în fața blocului unde își avea locuința, ca pe o stană de piatră, din fundul mașinii, din mormîntul acela de zăpadă și din maldărul de cîrpe cu care voise să se apere de urgia nopții de pomină.

În ședința de a doua zi Eftimie David intră — după ce se convinse că s-au adunat toți membrii biroului, veniți ca și Suru, ca vai de lume, de pe toate coclaurile regiunii — însoțit de două persoane necunoscute. Luă loc în capul mesei, încadrat de o parte și de alta de cei doi, își scoase ochelarii și își frecă îndelung fața cu amîndouă mîinile, parcă s-ar fi șters cu un prosop. Stătu așa aproape un minut, fără să scoată un cuvînt, lăsîndu-i pe toți să-l privească în voie și să observe că nu vine de acasă, din pat, ci de la altă masă de ședințe unde stătuse toată noaptea. „Avem de discutat — pronunță el în sfîrșit răspicat, cu o voce mai degrabă înaltă decît apăsată —, avem de discutat o singură problemă." Și apoi adăugă, articulînd rar și strident fiecare cuvînt : „Excluderea din partid a lui Septimiu-Sever Axinte, fost secretar al comitetului regional." Abia atunci constată Suru că Axinte nu e printre ei și se miră necăjit că nu-i observase absența. Citea pe fețele celorlalți surprindere, spaimă, emoție. La început, își ațintiră toți privirile asupra primului secretar, așteptînd încordați ca buzele acestuia să se deschidă din nou și să emită alte cuvinte. Dar pe măsură ce Eftimie David prelungea tăcerea, pentru a savura pe îndelete efectele spuselor lui, îndreptîndu-și privirile cercetătoare și reci, mai reci ca oricînd, spre chipurile lor, examinîndu-l pe fiecare în parte, toți își plecară capetele, prefăcîndu-se că-și deschid și-și pregătesc carnetele de notițe, instrumente de lucru nelipsite din mîna activistului în astfel de împrejurări. Cele două-trei femei, prezente acolo, se făceau că-și caută ceva prin poșete și nu reușesc să găsească. Toate privirile fugeau de ochii lui Eftimie David, ca vietățile surprinse

în culcușuri de un far puternic ce le expune deodată pericolului. „Oare le e frică, de se feresc așa ? — se întreba Suru nedumerit și mîhnit. Nu, mai degrabă stau cu garda închisă, din spirit de prevedere, pînă văd și ei despre ce e vorba." Suru intuia exact. Cam așa își făcea socoteala fiecare : „Zi odată, ce tot stai, de ce să mă uit la tine pînă nu spui ?" În sfîrșit, umezindu-și cu limba buzele mereu uscate de prea mult fumat, Eftimie David continuă : „Organele noastre de stat — și se uită semnificativ la cei doi de lîngă el, încruntați, cu fețele împietrite aplecate peste dosare — au descoperit că acest individ este un legionar mîrșav strecurat în rîndurile partidului pentru a-și camufla trecutul și pentru a lovi în politica noastră de construcție socialistă. Pentru a lovi în cadrele noastre, în legătura partidului nostru cu masele. Despre apartenența sa la mișcarea legionară, organele de stat au făcut proba cu documente incontestabile. Pe această bază, Septimiu-Sever Axinte a fost arestat și înaintat instanțelor competente. Totodată s-a constatat că acest individ era un tovarăș... — la rostirea acestui cuvînt cei doi tresăriră și îl săgetară din ambele părți cu priviri ucigașe, iar vorbitorul se scuză, zîmbind calm : mă iertați... oboseala... — s-a constatat că acest individ era un om total descompus politic și moral. Se înhăitase cu alte elemente înapoiate, intelectuali de origine burgheză, femei decăzute, petrecîndu-și nopțile în adevărate orgii, compromițînd grav prestigiul partidului în rîndul cetățenilor. Așa cum s-a dovedit în timpul anchetei, Septimiu-Sever Axinte era un om cu două fețe — în muncă, în funcție, făcea pe comunistul înfocat, iar în afară, în cercurile lui dubioase, batjocorea partidul fără rușine. Acesta este, în cîteva cuvinte, profilul nemernicului strecurat printre noi și care, datorită vigilenței organelor noastre, a fost demascat. Eftimie David vorbea greu, își găsea anevoie cuvintele, nu se prea putea concentra, făcea pauze lungi ca și cînd ar fi pierdut șirul ideilor și nu și-ar mai fi amintit ce avea de spus. Vocea îi răsuna însă țipător, ceea ce arăta că nu se simțea deloc

intimidat de această dificultate și că modul de exprimare conta prea puțin pentru el în acel moment. „Acum — încheie el — am să dau cuvîntul tovarășilor noștri de la organele de stat care vă vor prezenta detaliat faptele și concluziile anchetei. Începeți dumneavoastră, tovarășe Săftica, da ?"

Cel numit astfel dădu scurt din cap, abia perceptibil, și, citind din dosarul aflat în fața lui, prezentă biografia amănunțită a lui Septimiu-Sever Axinte. Reieșea că se născuse într-un județ din nordul țării, că era fiu de chiabur, că taică-său făcuse politică țărănistă, iar el devenise legionar și îndeplinise în această calitate însărcinări de răspundere. După 23 August intrase într-o uzină, se calificase muncitor și se înscrisese în partidul comunist, apoi, tăinuindu-și trecutul și făcînd totul pentru a se evidenția, urcase pas cu pas, pînă în funcția de secretar regional. Tovarășul Săftica prezentă apoi pe larg date privitoare la viața personală a lui Septimiu-Sever Axinte, caracterizînd-o ca destrăbălată din punct de vedere moral și reacționară din punct de vedere politic. Se relevă atracția sa deosebită pentru mediile burgheze. Celălalt tovarăș „din partea organelor noastre", cum spunea Eftimie David, pe nume Ostreață, aduse la cunoștință o serie de concluzii politice mai generale, consemnate în raportul de anchetă. El atrase atenția asupra faptului că membrii biroului regional, în cadrul căruia Septimiu-Sever Axinte lucrase doi ani și jumătate, nu sesizaseră nimic în legătură cu comportamentul acestuia, cu concepțiile lui ideologice periculoase și cu viața lui personală dezorganizată — devenită aproape notorie în oraș —, dovedind miopie și lipsă de vigilență politică. Singurul care remarcase o parte din aceste aspecte, discutîndu-le cu împricinatul și informînd forurile în drept, fusese tovarășul Eftimie David, primul secretar al regiunii. Tovarășul Ostreață atrăgea atenția că această situație trebuie să dea de gîndit membrilor biroului. Ei nu trebuie să uite că au obligația de a veghea la puritatea rîndurilor parti-

dului. În legătură cu aceasta, cită o serie de paragrafe din expunerea făcută recent la conferința de partid a Regiunii Autonome Maghiare de persoana cu funcția cea mai înaltă în partid — și anume că elementele dușmănoase folosesc orice prilej favorabil pentru a pătrunde în partid în scopul de a-l slăbi și că este necesară o vigilență neobosită pentru a apăra puritatea rîndurilor partidului. Întărirea unității și disciplinei de partid — reda el din expunere — e principalul învățămînt ce se desprinde din recentele evenimente, iar cel ce trădează din slăbiciune și cel ce trădează premeditat sînt în fond, din punct de vedere politic, una și aceeași. La aceste ultime cuvinte, în încăpere se făcu simțită o mișcare surdă, toate capetele întorcîndu-se automat spre vorbitor, asaltîndu-l cu priviri întrebătoare, nedumerite, alarmate. „Nu e nici o deosebire ? — întrebau ochii tuturor. Ce vrei dumneata să spui, că Axinte a trădat premeditat, iar noi, membrii biroului regional, am trădat din slăbiciune ? Pe dumneata te-a împuternicit cineva să spui vorbele astea, sau le scoți așa din capul tău, fără să știi ce vorbești, ca un irresponsabil ?" Tovarășul Ostreață simți că făcuse o gafă, că sărise peste cal, și uitîndu-se mai bine în hîrtiile lui descoperi că acest ultim citat se strecurase din greșeală acolo, fiind pregătit pentru altă ocazie, pentru alt loc, pentru un caz de altă natură, iar el îl adăugase automat. De aceea, se grăbi să explice, încurcat, că „desigur, aceste citate se referă la situații diferite, eu vi le-am prezentat pe toate pentru a înțelege mai bine întregul context al vieții noastre politice, sarcinile generale ce revin membrilor de partid. Desigur, într-un loc e într-un fel, în altul altfel, însă noi trebuie să alegem ceea ce corespunde pentru fiecare caz în parte." „Păi atunci de ce nu alegi cu grijă, de ce nu faci tu însuți ceea ce spui" — îl dojeneau ochii încă dilatați de uimire și îngrijorare ai asistenței.

În această atmosferă cam improprie, Eftimie David deschise discuțiile, invitîndu-și tovarășii să ia cuvîntul și să-și definească

poziţiile. Suru ceru voie să pună o întrebare şi se interesă de ce nu era de faţă Septimiu-Sever Axinte. Îi răspunse scurt şi cam răstit, cu o sprînceană puţin ridicată, tovarăşul Săftica. Cu o intonaţie dinadins mirată în voce, pentru ca Suru să simtă că el consideră deplasată această întrebare, lămuri că : „din raţiuni de stat bine justificate de gravitatea cazului, ca şi a actualelor împrejurări, Axinte fusese necesar să treacă la dispoziţia altor foruri". Suru nu se arătă impresionat de tonul vorbitorului şi spuse cu vădit regret : „Păcat ! Păcat, tovarăşi, că nu avem posibilitatea să ascultăm acum această canalie — că am ascultat-o destul înainte — şi că nu-l putem face să ne asculte şi el pe noi. Şi nu numai atît. Cea mai bună discuţie cu el ar fi fost acolo, la «Metalurgica», într-o şedinţă cu muncitorii, după schimb. Să-l fi făcut să simtă pe pielea lui ce înseamnă nu numai organele de stat, dar şi clasa muncitoare pe care a mînţit-o şi a înşelat-o." Intervenţia lui Suru sparse gheaţa, cum se spune, şi discuţia se porni încrîncenată. Toţi îl condamnară nu principial, formal, ci cu ură adevărată, întîi pentru că simpla noţiune de legionar le întorcea stomacul pe dos, mai ales după manifestările din ultima vreme, ce reaminteau atît de brutal de ceea ce fusese această mişcare, şi în al doilea rînd, pentru că fostul secretar reuşise, în pofida eforturilor lui contrare, să se facă antipatic tuturor activiştilor. Ei simţiseră infatuarea lui de pseudointelectual parvenit, ironia abia mascată faţă de tot ce considera că este sub nivelul şi poziţia sa politică. Vorbitorii mulţumiră organelor de stat, şi lui Eftimie David personal, pentru descoperirea şi demascarea banditului şi îşi făcură în mod sincer, înciudaţi pe ei înşişi, autocritica. Mărturiseau că, într-un fel sau altul, ştiuseră cîte ceva despre viaţa personală a lui Axinte, dar unii nu îndrăzniseră să se ia în colţ cu el, iar alţii bănuiau că „se ştie" şi că „se acceptă, se tolerează". „Ce ştiam noi ce e la mijloc ? spuse unul. Doar nu ne puteam închipui că omul care tuna şi fulgera aicea, biciul lui Atila, cum

era poreclit, putea să încalce principiile de partid în văzul tuturor." Eftimie David simți nevoia să explice că el, deși era informat, trebuise să se abțină un timp, pentru a aduna toate dovezile necesare. Se pomeniră numele „prietenilor" lui Septimiu-Sever Axinte, ale unor intelectuali calificați drept veroși, imorali și corupți, unii români, alții maghiari, aproape majoritatea de origine burgheză, constituiți, cum se spuse, într-un „grup reacționar și frivol". Se rostiră invective la adresa intelectualilor în general, citindu-se din expunerea făcută la conferința Regiunii Autonome Maghiare pasajul privitor la confuzia și dezorientarea provocate de oamenii de cultură în Ungaria, îndeosebi de scriitori, catalogați ca purtători ai liberalismului. Eftimie David se văzu nevoit să atragă atenția că partidul nu-i repudiază în bloc pe intelectuali, dar spiritele erau prea înfierbîntate ca să mai țină seama de asemenea nuanțe. Șeful direcției de învățămînt, președinta U.F.D.R.-ului, o doctoriță, membri ai biroului, se făcuseră mici în scaunele lor, simțindu-se vizați direct, așteptînd parcă revărsarea grindinei și asupra capetelor lor. Suru își dădu seama că discuția alunecase pe o pantă greșită, dar știa că nu mai poate fi îndreptată. El înțelegea că această răbufnire nu era întîmplătoare, exprima o anumită stare de spirit creată în săptămînile acelea printre unii activiști de origine muncitorească, mai ales după expunerea ținută la conferința Regiunii Autonome Maghiare. Cei de față uitaseră că Septimiu-Sever Axinte fusese cel mai vehement și intolerant adversar al liberalismului, cel puțin acolo, la partid, în cadru organizat, dar și în afară, pentru că nu puțini observaseră că în ultima vreme colabora strîns cu organele de securitate. Cu toate acestea, în cursul discuției îl asimilau intelectualilor, îl înglobau în categoria celor frecventați de el în secret. Suru era sigur că această stare de spirit, această

aversiune față de intelectuali vor mai dura mult timp și probabil vor face victime nevinovate. Deși demascarea lui Axinte îi dăduse o reală satisfacție, se simțea trist și nemulțumit.

Mai erau cîteva zile pînă la sfîrșitul anului și Peluța îi aminti lui Suru de înțelegerea lui cu Cernea de a petrece Revelionul împreună. Ea primise cu emoție atunci această veste, se bucurase ca un copil și se gîndise tot timpul la modul cel mai potrivit de a înfăptui proiectul. Își dorea din tot sufletul o ieșire, o petrecere, nu se mai întîlnise de mult cu prietenii într-o ambianță intimă, și-și dădea seama că o asemenea evadare din tensiunea muncii i-ar fi prins bine și lui Manole. Atunci, după deplasarea la București și vizita la „palatul" lui Vlad, soțul ei venise mai reconfortat, mai destins. În ultima vreme fusese însă numai pe drumuri, în ședințe și mitinguri, și acum arăta din nou frînt, închis în el și nervos. De aceea, ea își băgă în cap să pună la cale organizarea revelionului. Suru îi dădu mînă liberă, convins că n-o să facă nimic. Dar Peluța îi arătă încă o dată că în firea ei, atît de puțin imprevizibilă, rămînea totuși mereu ceva necunoscut. În regiune se afla, printre altele, o mică stațiune balneară între munți, frecventată în trecut de grofii ardeleni, acum aproape uitată și pe jumătate închisă. Vilele vechi arătau încă bine, peisajul era de o mare frumusețe, și în stațiune se aflau și o mică instalație de băi termale, un medic și o soră. Se duceau la tratament sau la odihnă cadre de la regiune, dar în ultima vreme începuseră să-și facă apariția, spre bucuria administratorului, și amatori de singurătate și liniște din restul țării. Se spunea că în afară de băile termale antireumatice, stațiunea fusese cunoscută pentru terapia bolilor sistemului nervos. Medicul Apostolatu, șeful direcției sanitare județene, îi recomandase Peluței o cură în această stațiune, atît pentru ea cît și pentru Nana, căci fetița dormea prost, era agitată și capricioasă. Fiind și copiii în vacanță, Peluța se hotărî să dea curs sfaturilor medicului. Prin direcția sanitară închirie

una din vilele staţiunii şi, după ce se convinse că era ceea ce trebuia, că avea destul spaţiu pentru a-i găzdui pe bucureşteni, compuse scrisoare de invitaţie şi i-o prezentă soţului la semnat, într-un dosar alb, jucînd rolul de secretară particulară, aşa cum văzuse ea prin filme.

Iată de ce, în ajunul Anului nou, Suru aştepta cu un gaz la gara cea mai apropiată de staţiune sosirea oaspeţilor din Capitală. Peluţa şi copiii erau de două zile acolo, iar Suru obţinuse învoirea să stea cu familia în noaptea şi ziua de Anul nou. Deultfel, şi Cernea, aşa cum îi spusese la telefon, urma ca în noaptea următoare să ia trenul înapoi spre Bucureşti. În sfîrşit, sosiră. Întîmpinîndu-i, privirile lui Suru fură atrase de paltoanele lor noi — probabil primele paltoane făcute pe comandă, dintr-o stofă de foarte bună calitate. Îşi cumpăraseră de asemenea bocanci de schi — se vedea că atunci erau încălţaţi întîia oară — şi căciuli : Cernea o căciulă fumurie, ţuguiată, de cioban, neobişnuit de înaltă, iar Gigi una de carakul negru, distinsă dar cam demodată, luată probabil de la consignaţia. Păreau amîndoi stăpîniţi de nerăbdare, curiozitate şi oarecare emoţie. Se urcară în gaz şi porniră. De o parte şi de alta a şoselei se ridicau spinările împădurite ale munţilor. Valea se strîmta şi peisajul devenea tot mai sălbatic şi ireal. Brazii îi aşteptau în şiruri lungi, încremeniţi în hlamide de hermină, ca nişte curteni bătrîni împovăraţi de vreme şi de ranguri. Velinţa imaculată ce se întindea cît vedeai cu ochii părea răsărită din pămînt şi din piatră, un fel de muşchi misterios. Sau un strat gros de petale scuturate într-o primăvară îngheţată. Soarele, gata să apună, arunca o pulbere roz-pal pe cerul curat, fără nici un nor, şi dîre aproape invizibile din această vopsea se lăsau pe vîrfurile înzăpezite ale brazilor. Din feeria nemişcată a munţilor, şi mai mult sălbăticiţi de iarnă, din acest pustiu alpin din care dispăruse orice urmă de viaţă — deşi aburul alb ce învăluia totul era el însuşi viu —, maşina intră dintr-o dată în mica staţiune pitulată într-un căuş al Carpaţilor.

Gigi îi rugă să oprească maşina şi, ca atrasă de un magnet, se dădu jos şi se aruncă în zăpadă. Coborîră şi ceilalţi rîzînd, privind-o cum se tolănea pe imensa pernă albă, cu ochii ridicaţi spre cer, aşteptînd parcă să se scufunde în abisul moale sau, dimpotrivă, să se înalţe şi să plutească. Se ridică în genunchi şi-şi făcu un bulgăre mic, ocrotindu-l în palmă ca pe un pui de pasăre rebegit, apoi se întoarse repede şi-l aruncă soţului ei, nimerindu-i căciula ţuguiată. Cernea o împroşcă la rîndu-i cu un nor alb ce-i pudră părul şi sprîncenele, agăţînd de genele lungi, întoarse, picături minuscule de lacrimi. „Ajutor... ajutor... ţipă ea. O, Vladi, răzbunătorule, stai tu..." şi îl ameninţa, pregătindu-şi un nou proiectil. Suru interveni, ajutînd-o, şi se încinse o bătaie dezordonată, cu bulgări mici, afînaţi, ce lăsau cercuri subţiri de zăpadă pe stofa paltoanelor. Soarele apusese şi, în lumina ivorie, brazii deveneau şi mai fantastici, gata să se prăbuşească de atîta zăpadă. Vilele cochete, înzorzonate cu balcoane, turnuleţe, acoperişuri ţuguiate, obloane colorate, păreau imagini de film, înşelătoare, gata să alunece de pe ecran. Staţiunea era aproape pustie, doar cîteva grupuri de copii îşi cărau în braţe săniuţele pe pantele dulci, prăvălindu-se cu mici chiote la vale, extaziaţi de plăcerea alunecării prin spaţiu fără nici un efort. Aerul se înăsprea, pişcînd urechile şi obrajii, şi respiraţia îngheţată a pădurii îi împresura tot mai sever. Undeva se auzi un clopot şi Suru le spuse că, pe aproape, pe o costişă a muntelui, se află un schit. Dangătul mic tremura aproape străveziu în văzduh, topindu-se în spaţiul pur. Apoi tăcerea munţilor şi a brazilor se făcu şi mai grea, şi toţi se simţiră infinit de departe de lume, de agitaţia şi frămîntarea ei, timpanele curăţindu-li-se de orice rămăşiţe ale marilor zgomote. Sub osul ţestei nu mai huruia nimic, ci se instala o pace adîncă, făcîndu-i imponderabili, aproape străini lor înşile. Se uitau miraţi unul la altul, simţind că se petrece ceva cu ei, dar neştiind ce. Smulgîndu-i din existenţa de pînă atunci,

devenită trecut îndepărtat, îmbrățișîndu-i și apropiindu-i de fața ei stranie pentru a-i face să o privească drept în ochi, natura îi transformase deodată în copii. Nemaicunoscînd de mult acest sentiment, ei nu mai erau în stare să-și definească starea, ci doar să se lase în voia maternității primitoare și să se bucure de ea, cu o totală seninătate și nepăsare.

Întîlnirea cu familia lui Suru a fost deosebit de cordială. În salonul de jos al vilei domnea o atmosferă festivă. Peluța și copiii abia terminaseră de împodobit bradul și de agățat ghirlande de hîrtie colorată amestecate cu beteală. Cele două femei se sărutară, animate instinctiv de sentimentul solidarității și complicității feminine. Peluța fu impresionată de frumusețea soției lui Cernea și observă imediat că, deși mai tînără ca ea, era mult mai emancipată. Fu bucuroasă să primească propunerea spontană a acesteia de a se tutui. Gigi îi ceru voie să-i spună Pela — „e mai feminin" explică ea, adăugînd că ar fi recunoscătoare dacă ar ajuta-o și pe ea să scape de numele de zaharicală lipicioasă. Peluța rîse, încălzită de această intimitate afectuoasă a noii cunoștințe, străduindu-se la rîndul ei să pară veselă și comunicativă, ascunzîndu-și firea mai rezervată. Cernea, după ce-i îmbrățișase pe toți, se dusese țintă la leagănul Nanei făcînd tentative de a o lua în brațe : „A, Vladi, uitasem, țipă Gigi ușor. Deschide, te rog, repede geamantanul." Desfăcu un pachet și scoase la iveală o păturică albă de cașmir, înfățată cu satin de aceeași culoare, o adevărată poezie, găsită în ultima clipă la unul din magazinele de consignația din Capitală unde avea cunoștințe vechi. Toți scoaseră exclamații de încîntare, copiii veniră să o pipăie, iar Peluța, roșie de bucurie, o sărută pe Gigi și se grăbi s-o gătească pe Nana. Păturica făcu din fetiță o zînă fermecătoare. Ochii ei negri, larg deschiși, aveau luciri stranii, aproape feminine, iar gurița roz, scoțînd mărgeluțe de salivă, se țuguia nostim, pregătindu-se parcă să vorbească. Gigi o privea cu un zîmbet sfios, dar Cernea, topit,

întindea mîinile nerăbdător să o ia în braţe. Peluţa i-o dădu şi el îşi apropie obrazul de al ei, închizînd ochii şi surîzînd. „Ei, lăsaţi, că o să aveţi şi voi" — încercă Suru să-i potolească efuziunea, în timp ce Peluţa, apropiindu-se de Gigi, se uită la ea întrebător, cu înţeles. Dar vorbele lui Suru avură un efect cu totul neaşteptat : Cernea îi dădu mamei înapoi fetiţa, şi pe faţă i se întipări o tristeţe bolnăvicioasă, Gigi îşi întoarse privirile, prefăcîndu-se că admiră bradul, cu ochii în lacrimi. Peluţa se apropie grijulie de ea şi-i întoarse moale capul cu palma, cu un gest de mîngîiere. „S-a întîmplat ceva ?" o întrebă ea aproape în şoaptă. „O, nu, nimic, îşi scuturâ aceasta capul ca pentru a-şi potrivi părul. Noi... noi nu vom avea copii." Se desprinse de lîngă Peluţa şi se duse la fereastră, uitîndu-se afară, ca şi cînd ar fi avut ceva anume de văzut, şi anunţă repede, cu o voce înăbuşită. „S-a întunecat de tot".

Da, ea trebuise să-i spună pînă la urmă lui Vlad. Aceasta se întîmplase nu demult, după ce el începuse să o iscodească drăgăstos şi insinuant, cu aerul că aşteaptă plin de încredere ceva la care aspira cu ardoare. Era, desigur, şi o expresie a afecţiunii ce i-o purta ei, a dorinţei ca prin copil iubirea lor să fie mai deplină, legătura lor mai intimă şi în acelaşi timp mai rezistentă. Dar ea vedea, de asemenea, că „Vladi" era genul de bărbat înamorat de copii, cu mari resurse de tandreţe nu doar paternă, ci şi infantilă. El putea să se joace cu copiii în limbajul lor, transpunîndu-se în psihologia acestora, şi nu numai că nu se plictisea, dar acest joc îl umplea de fericire. Gigi şi-a dat seama că nu-i poate ascunde mult timp adevărul, că orice întîrziere a explicaţiei îi va hrăni iluziile şi îi va amplifica starea de aşteptare optimistă, făcînd apoi şi mai dureroasă decepţia inevitabilă. De aceea, şi-a luat inima în dinţi şi, ca şi atunci, în noaptea de pe plajă, cînd găsise curajul să-i destăinuie toate mizeriile vieţii ei, i-a spus adevărul. Avortul atît de dificil încît putea să-i fie fatal, de care îi vorbise, o făcuse

inaptă de a mai avea copii. După ce ascultase, Vlad n-o întrebase nimic, dar ea simțea că în minte i se născuse întrebarea firească : „Atunci de ce, de ce nu mi-ai spus totul de la început ? De ce mi-ai tăinuit acest lucru, tocmai pe acesta, cel mai îngrozitor ?" Gigi știa cît de mult se făcuse vinovată față de el prin această tăcere, ascunzîndu-i dureroasa realitate. A trebuit să-i spună că nu vorbise atunci despre acest lucru nu pentru că uitase, ci pentru că nu îndrăznise, îi fusese frică să nu-l piardă. Bărbatul ei se făcuse palid și trăsăturile i se schimbaseră, alungindu-se, ca și cînd resortul ce le ținuse pînă atunci în echilibru se rupsese. Un vis mare, luminos, se năruise în el și în locul lui se deschisese un gol. Și el știa că acest gol nu se va mai putea umple cu nimic. Din întîmplare sau intenționat — ea nu avea de unde să știe —, Cernea plecase imediat pe teren și se întorsese abia peste patru-cinci zile. Îl urmărea cu toate simțurile la pîndă, fără să îndrăznească să mai zgîndăre rana. El arăta obosit și trist, deși se străduia să pară ca întotdeauna. Gigi ghici că soțul ei dăduse o luptă grea și înțelegea că învingătoare ieșise totuși dragostea pentru ea. Se simțea însă la fel de vinovată, și în plus își dădea seama că pasiunea lui pentru copii i se transmisese și ei, împreună cu regretul că nu va putea să-i aibă. Gîndul la copii îi dădea un sentiment de frustrare, se considera privată din nou, din nou nedreptățită, și în anumite momente aceasta făcea să i se umple ochii de lacrimi, ca acum, în seara aceasta, în mijlocul acestei familii fericite, în clipa cînd soțul ei strînsese la piept, cu atîta patimă, frageda făptură ce nu-i aparținea. Peluța veni după ea la fereastră, dar înțelese că peste acest moment trebuie trecut cît mai repede și, privind afară, anunță cu o veselie forțată : „Copii, au aprins focul ! Au pus și cărbuni pe grătar. Hai, toată lumea la fript cîrnați și slănină !" Copiii se repeziră, chiuind, la paltoane. Peluța îi scoase în vestibul pe toți, punîndu-i să se încotoșmănească și să iasă la foc.

Se lăsase ger, nările începeau să se lipească, iar zăpada scîrțîia sub bocanci ca măselele strepezite. Deasupra stivei de lemne aprinse dansau nebunește șerpii subțiri ai flăcărilor, țîșnind cu o energie diavolească, de nu se știe unde, și mistuindu-se în văzduh. Din cînd în cînd foale nevăzute scuipau roiuri de scîntei, aprinzînd o bucată de cer și dispărînd brusc. Șoferul, pădurarul și un țăran tăiau cîrnații și slănina și înfigeau bucățile în țepușe. Se așezară toți pe buturugile de lemn din jurul focului, cu cîte o țepușă în mînă deasupra jăraticului. Copiii nu reușeau, ba trînteau slănina în scrum, ba îi dădeau foc, ba își frigeau mîinile apropiindu-le prea mult de flăcări. Țăranul venea să-i ajute, dîndu-le sfaturi cu o voce domoală, luîndu-le mîinile în palma lui mare și bătătorită și corectîndu-le mișcările. Se îmbujoraseră cu toții atît de dogoare, cît și de reflexul flăcărilor de un roșu intens, sîngeriu. Mutau dintr-o mînă în alta țepușele făcînd haz de stîngăcia lor. În același timp, își pipăiau șalele înțepenite de ger și din cînd în cînd așezau țepușele pe buturugi și se întorceau să-și mai încălzească spatele. Îngrijitoarea de la vilă veni cu o tavă plină de căni cu vin fiert trimise de Peluța. Vinul îi încălzi și le dezlegă limbile. „Băi fraților, voi știți că nea Oprică s-a luptat cu ursul ?" — îi întrebă Suru. „Care nea Oprică ?" se interesă careva. „Uite ăsta, păduraru ăsta — îl arătă cu degetul Suru. Cînd a fost pățania aia, nea Oprică ?" Ochii tuturor se îndreptară spre pădurar. Nu prea înalt, vînjos, aproape pătrat, dînd cu toate acestea impresia de om costeliv, nea Oprică era tipul de bărbat de la munte fără nici o vîrstă. Fața spălăcită i se ridase mărunt, dar pielița se menținea încă bine întinsă pe oasele mari, ce dădeau chipului o formă pătrată. „Ce pățanie, tată ? Să ne povestească și nouă", se milogi Virgil. „Ia arată-le, nea Oprică, semnele alea de pe scăfîrlie" — îl rugă Suru, el însuși curios să vadă și să afle mai mult, pentru că de aventura pădurarului abia auzise în ziua aceea, de la șofer. Omul, docil și respectuos, dar fără prea multă

tragere de inimă, veni în mijlocul lor și, scoțîndu-și căciula, le arătă cicatricile adînci lăsate de laba ursului. După cum spuse el, ghearele se înfipseseră la ceafă și tăiaseră pielea capului în fîșii pînă la frunte. „Dar alea de pe spinare sînt și mai adînci, nea Oprică, nu ?" — îl aţîţă șoferul „Sînt adînci, da", răspunse el agale și se trase la loc, în colțul de unde venise. Se vedea că nu era vorbăreț și în plus îl deranja faptul că se afla acum în atenția tuturor. Subiectul se anunța însă prea ispititor și inedit ca ceilalți să se dea așa ușor bătuți. Interveni și Cernea căutînd însă să-i dea pădurarului impresia că pe el îl interesa numai partea tehnică a întîmplării. „Dar el, ursu, cum a atacat de a ajuns cu laba pe spinare, a lovit din față sau din spate ?" „Păi din față" — îl lămuri pădurarul. „Hm, curios, înseamnă că erați aproape unul de altul." „Aproape." „Păi te-ai trezit cu el așa dinainte ?" „A, nu, eu am fugit după el." „Spune, măi nea Oprică, interveni șoferul cam agasat, spune și dumneata mai lămurit." Era clar că lui nea Oprică trebuia să-i scoți cuvintele cu cleștele din gură, dar tăbărîră cu toții pe el și trebui să mai dea explicații. „Păi, îmi mîncase cîteva oi. Nu eram pădurar pe atunci. Și am stat la pîndă. Cu toporul. Cînd a venit din nou, noaptea, m-am dus tiptil și l-am izbit în spate. Da mi s-a înfipt toporul în șira spinării și n-am mai putut să-l scot. Ursu s-a întors și eu m-am băgat sub el. El mi-a înfipt o labă în spinare, iar cu ajalaltă m-a plesnit peste cap. Da io i-am înfipt cuțitu în inimă. Și-am căzut amîndoi." „Dar cum ai scăpat ?" „Cine te-a luat de-acolo ?" „Unde erai ?" — plouau întrebările ascultătorilor, nesatisfăcuți, nemulțumiți de concizia povestirii. „Păi, la stînă, cu frate-meu. El m-a și dus la spital" — mai spuse el și după aceea nu mai scoase nici un cuvînt. Ceilalți se resemnară să comenteze între ei întîmplarea, completînd-o și îmbogățind-o cu fantezia lor, presupunînd ba una, ba alta, interpretînd în toate felurile faptul atît de zgîrcit relatat de pădurar. Aţîţaţi de senzaționalul cazului, nu-și dădeau seama de ridicolul ambiției de a și-l repovesti unul altuia, cu spor de

amănunte, în timp ce eroul, retras și parcă străin de acest vacarm, îi privea cu mirare și curiozitate. Ochii lui mici și parcă decolorați clipeau des spunînd : „Uite, frate, ce oameni, tu le spui cum a fost, și ei nu te cred. De ce le-o fi plăcînd ăstora să născocească ? Suciți sînt orășenii !"

Peluța îi chemă la masă și, dîndu-și deodată cu toții seama că sînt morți de foame și că au spinările și picioarele degerate, abandonară discuția și, scuturîndu-și zgomotos bocancii, intrară în casa încălzită, plină de bunătăți. Mîncară și băură repede și se moleșiră. Deși cu burțile pline, se simțeau ușori și liberi și totul le părea elementar. La radio se transmitea ceva oficial de Anul nou. Undele sonore îi conectară la marile motoare sociale de care uitaseră. Pendula din sufragerie, neobservată de nimeni pînă atunci, bătu miezul nopții și toți se ridicară cu paharele în mîini, ciocnind și sărutîndu-se. Își urară sănătate, și pace, și fericire. Cernea, privind spre leagănul Nanei, gîndi cu voce tare : „Și pentru ființele astea noi, o lume mai bună". Nimeni nu-i răspunse și se făcu tăcere, dar fiecare se gîndea în felul lui la același lucru. Într-adevăr, era între ei o ființă nouă, ivită din neant și cu un viitor necunoscut. Și fiecăruia propriul său viitor îi era necunoscut. Acest lucru îl simțeau în clipa aceea — clipa unui trecut încheiat și a unui început de viitor. Clipa astrală, încărcată de o emoție neobișnuită. „A fost un an greu, încîlcit, mai spuse Cernea. Parcă în el s-a concentrat tot ce e mai contradictoriu în lumea asta. Extremele. A început într-un fel și s-a terminat invers. S-a aprins o lumină puternică și s-a stins brusc. A durat puțin, prea puțin. Și acum ? Iarăși o lungă ceață ?" „Ei, mă Vlade — puse Suru capăt acestui pesimism —, așa a fost și așa o să fie întotdeauna viața lumii, presărată cu de toate și plină de căi întortocheate. Pînă la urmă o să iasă ei, oamenii, la liman. Știți ce propun eu ? Hai pe terasă să vedem Anul nou la munte !" Încălziți de mîncare și băutură, nu-și mai puseră nimic pe ei și ieșiră pe balconul larg al vilei. Cerul era

senin, sticlos. Luna părea o fecioară înfăşurată în maramă de borangic. Fiecare stea — şi colcăiau puzderie pe bolta copleşitor de înaltă — avea un cearcăn, parcă de nesomn, de o misterioasă oboseală cosmică. „Uite, aţi văzut ? A căzut, acolo !“ — exclamă Gigi pe jumătate speriată, pe jumătate fericită, arătînd cu degetul spre un colţ al universului. „A căzut o stea“, confirmă dus pe gînduri Cernea. „Au căzut o mulţime, se auzi o voce blîndă şi tărăgănată, şi de sub balcon ieşi la iveală, făcînd să scîrţîie uşor zăpada sub picioare, ţăranul acela bătrîn. Eu am stat şi am privit... ca să nu adorm“, adăugă el rîzînd încet. „Cum de cad planetele, tată, aşa, ca nişte boabe de porumb ? — întrebă Claudia. Cîta mai matahalele ! Aşa o să cadă şi pămîntul ?“ „Toate au un sfîrşit pe lumea asta — vorbi tot ţăranul, deşi nu-l întrebase nimeni. Cad stelele, ca oamenii. Cad împăraţii, cad împăraţi. Cît ar fi de mari. Strălucesc, strălucesc şi odată se sting. Dar cine le simte lipsa ? Decît aşa, o clipită, cît se vede căderea. Fiindcă lumea e plină şi de stele, şi de oameni.“

Gerul uscat, lipindu-se de piele, le dădea impresia falsă de căldură, aşa cum apa clocotită îţi dă o falsă senzaţie de frig. Noaptea avea proporţii fantastice, înfricoşătoare. Aşa cum stăteau, strînşi unul în altul pe balconul vilei, în pulberea fină a luminii stelelor, puteau fi luaţi drept un echipaj pe o nacelă abia căzută sau, dimpotrivă, gata să se înalţe. Numai cel de jos, de sub balcon, cu vorba lui moale şi tărăgănată, părea stabil şi adevărat în acea vastitate ireală, de vis.

„Parcă ar fi citit «Dialectica naturii» — spuse într-un tîrziu Vladimir Cernea. Descoperim infinitul în finit şi eternul în trecător. Ai auzit de Engels, bade ?“

„Nu am avut cinstea de a-l cunoaşte, domnule dragă. Că noi aici, în munţi... !“

Lipindu-se de maică-sa, ghemuindu-se la pieptul ei şi furîndu-i căldura, hipnotizată de lumina de gheaţă a stelelor pulverizată în văzduhul nemărginit, Claudia mai întrebă, vor-

bind ca în somn : „Da Miorița, Miorița o știi, bade ?“ Căci așa își imagina ea că a fost atunci cînd ciobanul primise, cu atîta seninătate și bucurie, sinistra veste.

„Păi cum nu, domnișoară, că pe aceea doar noi am închipuit-o. Flăcăului, ca să știi matale, îi asfințise steaua. Ceilalți își aveau încă stelele lor și trebuiau să împlinească destinul. Căci să mai știi, puternicului nu-i e milă de slab. Și toți uităm că sîntem stele căzătoare.“

Sfîrșitul cărții întîi